UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Moralitate, Natvra, Et Effectibvs Actvvm Svpernatvralivm In Genere Et Fide, Spe, Ac Charitate, Speciatim

Coninck, Gilles de

Antverpiae, 1623

Liber Secvndvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-79645

Visual Library

LIBER SECVNDVS
DE FIDE.

HACTENVS prout res exigebat, & hîc fieri potuit, explicui ea quæ ad naturam actuum supernaturalium in genere intelligendam necessaria duxi: sequentibus verò tribus libris virtutes theologicas (quæ inter actus supernaturales præcipuum locum obtinent) speciatim explicabo. Et primùm hoc libro agam de fide, quam spes & caritas vtpote naturâ priorem supponunt.

Vt autem clariùs procedamus, de ipso nomine pauca nobis præmittenda sunt: varias enim significationes habet, quas fusè explicant Gregorius à Valentia, alijque qui de fide tractant, initio sui de ea tractatus. mihi pauculas quæ maximè ad rem præsentem spectant, attulisse sufficiet. *Valentia.*

Primò, igitur significat tum actum siue assensum intellectus, quo alteri aliquid affirmanti credimus: tum etiam habitum quo ad eiusmodi assensum eliciendum inclinamur. De actu ad Hebræos 11. dicitur: Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei. de habitu autem plurimi intelligunt illud 1. Corinth 13. Nunc autem manent fides, spes, caritas. Huc etiam accedit illa significatio, qua tropicè ipsum obiectum fidei vocamus fidem. Ita Athanasius in suo Symbolo: Hæc est autem fides Catholica, id est res fide credenda. Secundò, significat constantiam in seruandis promissis, & voluntatem à dolo abhorrentem: qua ratione dicimus, aliquem bona malaue fide agere. De vtraque significatione pulchrè D. Augustinus l. de Spiritu & littera cap 30. Sed aliter, inquit, dicimus Non mihi habuit fidem; aliter autem Non mihi seruauit fidem: nam illud est, non credidit: illud, non fecit quod dixit. Secundùm hanc fidem, qua credimus, fideles sumus Deo: secundùm illam verò, qua fit quod promittitur, etiam ipse Deus fidelis est nobis. hoc enim est quod dicit Apostolus: Fidelis Deus, qui vos non permittet tentari supra id quod potestis.

Variæ fidei significationes. *Hebr. 11.* *1. Cor. 13.* *Athanas.* *August.*

Hæc fides est virtus voluntatis; prior verò est virtus intellectus, & quidem theologica quatenus per eam diuinæ attestationi firmiter assentimur. Actus autem quo assentimur homini aliquid asserenti secundùm se virtus non est; nam omnis virtus intellectus ita necessariò tendit in verum vt fallere nequeat: ille verò assensus potest esse falsus, cùm nitatur medio absolutè fallibili. Voluntas tamen qua talis assensus prudenter imperatur, poterit esse actus virtutis; per se enim honestum est prudenter alicuius testimonio credere, quando & quantum ratio id postulat. Hîc autem de sola fide theologica nobis disputandum est.

Fides alia virtus intellectus, alia voluntatis. Fides humana non est virtus: potest tamè à virtute imperari.

Ex ea autem, quando magna ac firma est, nascitur in viris sanctis quædam in Deum fiducia, qua ab eo constanter sibi ea omnia, quæ ad salutem necessaria aut etiam vtilia sunt promittunt; & ad ingentia miracula patranda sæpè excitantur. Est autem hæc fiducia virtus spei quàm fidei propior: quia tamen ex fide nascitur, eaque Deo fidimus, fides etiam dicitur. Multique contendunt sæpissimè fidem in Scripturis in hac significatione sumi, alij probabiliùs asserunt aut numquam aut rarissimè ita accipi. qua de re infrà paucis etiam aliqua dicemus.

Fiducia nascitur ex fide. Vocatur aliquando fides; magis accedit ad spem.

DISPVTATIO IX.

De obiecto fidei.

DVBIVM I.

Quod sit subiectum ac obiectum materiale fidei?

1 *Durand.*

PRo resolutione Nota cum Durando in Prologum sentent. q.5. initio, obiectum scientiæ materiale distingui ab ipsius subiecto (loquimur autem non de subiecto inhæsionis, quod constat esse intellectum, sed de subiecto attributionis.) quòd propriè loquendo obiectum scientiæ sit id, quod scitur, siue ipsa conclusio, quæ in demonstratione infertur, siue demonstratur: subiectum verò est ipsum subiectum conclusionis, siue id de quo passiones aliaúe attributa demonstrantur: v.c. demonstret aliquis hominem esse risibilem, hæc propositio, *Homo est risibilis*, erit obiectum illius scientiæ: homo verò erit eiusdem subiectum. Solent autem aliqui id vocare obiectum principale siue primarium, quia quæcumque in ea scientia tractantur, ad ipsum subiectum eiusque cognitionem referuntur. Quidam id vocant obiectum quod scitur aut creditur: sed meliùs hoc nomine vocatur ipsa propositio quæ scitur aut creditur. Subiectum autem propriè dicitur id de quo aliquid scitur aut creditur.

Subiectum aliud inhæsionis, aliud attributionis. Quomodo hoc distinguatur ab obiecto.

Subiectum non est id quod creditur, sed id de quo aliquid creditur aut scitur.

2 *Durandus.*

Primò, igitur Durand. suprà docet, subiectum Theologiæ prout accipitur pro habitu, quo mysteria fidei credimus, siue pro ipsa fide, esse actum meritorium. Probat Primò, quia id in quauis doctrina est subiectum, cuius cognitio est proximus finis illius doctrinæ: sed talis in doctrina fidei nobis per Scripturam explicata est actus meritorius: ergo hic est illius subiectum. Minor patet, quia 2. ad Timoth. 3. dicitur: *Omnis Scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia; vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* vbi tota doctrina fidei eò videtur referri, vt simus perfecti in opere bono.

2. *Tim.* 3.

Secundò, quia id est subiectum alicuius doctrinæ quod in ea primò & per se consideratur, & ad quod reliqua in ea tractata referuntur: atqui talis in doctrina fidei est actus meritorius (tota enim Scriptura etiam quatenus nos instruit in cognitione Dei, eò tendit, vt doceat nos, qua ratione benè viuere, & vitam æternam mereri possimus:) ergo hic est subiectum fidei.

3 *August.*

Secunda opinio docet, Deum esse quidem subiectum fidei, non tamen sub ratione deitatis absolutè sumpta, sed sub ratione saluatoris aut glorificatoris. Probatur Primò, quia D. August. lib. 14. de Trinitate cap. 1. docet, fidem agere de ijs rebus, quibus vitam æternam adipiscimur, & fidem de rebus æternis esse ad hoc necessariam: ergo fides agit de Deo, qua saluatore & glorificatore. Probatur Secundò, quia obiectum caritatis non est Deus absolutè sumptus, sed prout est auctor rerum supernaturalium: ergo simili ratione est subiectum fidei. Tertiò, quia Apostolus ad Hebræos 11. docet, accedentem ad Deum debere credere *quia est, & inquirentibus se remunerator sit*; quod secundum Apostolus videtur addere, vt ostendat sub qua ratione Deus sit primarium subiectum fidei. Ita Gregorius qu. 4. prologi, a. 2. Marsilius ibid. q. 2. a. 5. Albertus in 2. d. 1. a. 2. qui quamuis loquantur de subiecto Theologiæ, tamen idem videntur sentire de fide; quam sub Theologia videntur comprehendere.

Hebr. 11. *Gregorius. Marsilius. Albertus.*

Tertiò, Caluinus l. 2. Instit. cap. 4. contendit Christum etiam pertinere ad obiectum primarium fidei; quia Scriptura sæpissimè à nobis exigit fidem in Christum.

Caluinus.

CONCLVSIO I. Subiectum principale fidei est Deus absolutè sumptus, siue sub ratione deitatis. ita D. Thomas 1. p. q. 1. a. 7. Vasquez ibidem disp. 10. Caietan. 2. 2. q. 1. a. 1. ad 1. dub. Turrian. ibid. disput. 1. dub. 1. Valentia ibid. disp. 1. qu. 1. puncto 1. Malderus ibidem sect. 2. & ferè communiter alij. 4 *D. Thomas. Vasquez. Caietan. Turrian. Valentia Malderus.*

Probatur, quia, vt ostendi ex Durando n. 1. illud est subiectum alicuius scientiæ quod in præcipuis ipsius conclusionibus habet rationem subiecti, & simili ratione in doctrina fidei id debet dici subiectum, siue (vt alij loquuntur) obiectum materiale principale, quod in præcipuis fidei articulis qui primò & per se credendi nobis proponuntur, habet rationem subiecti: atqui hoc in doctrina fidei est Deus qua Deus: ergo vt sic est subiectum fidei. Minor probatur: quia articuli qui primò & præcipuè nobis proponuntur credendi, sunt hi: *Deus est. Deus est trinus & vnus. Deus creauit omnia. Deus est noster finis, beatitudo, saluator*, &c. *Deus est factus homo*, &c. in quibus omnibus Deus est subiectum.

Nec refert quòd actus quo hæc credimus sit meritorius; hoc enim nihil facit ad rem: nam hîc solùm quærimus quod sit obiectum illius fidei qua illa credimus: quod patet nullo modo esse actum meritorium, sed Deum. nam in omnibus illis propositionibus fidei Deus est subiectum: in nulla autem earum actus meritorius est subiectum.

Probatur Secundò, quia illud est subiectum alicuius doctrinæ, ad cuius cognitionem reliqua in ea explicata referuntur. vt etiam Durandus & alij fatentur: atqui hoc in doctrina fidei est Deus qua Deus: ergo Deus vt sic est subiectum fidei. Minor probatur, quia tota doctrina fidei eò refertur, vt cognoscamus quis, qualis, 5

lis, quantusque in se sit Deus; & qua ratione eum colere, eique seruire debeamus. Sicut enim (vt dicitur Prouerb.16.) *Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus*, vt scilicet per ea semetipsum suamque gloriam ac sapientiam nobis manifestaret (iuxta illud psalmi 18. *Cæli enarrant gloriam Dei*, &c.) ita ob eamdem causam mysteria fidei nobis reuelauit, ac credenda proposuit.

Prouer.16. Deus ideo omnia creauit ac nobis mysteria fidei reuelauit, vt eum cognoscamus.

6 Probatur Tertiò, contra secundam sententiam. Quia subiectum scientiæ alterius site doctrinæ non est aliqua propositio in ea demonstrata aut docta, sed id de quo alia demonstrantur aut docentur: atqui Deum esse glorificatorem aut saluatorem sunt propositiones, quæ à fide docentur, & nobis credendæ proponuntur: ergo non sunt subiectum fidei: sed id huius est subiectum, quod in illis habet rationem subiecti; scilicet Deus secundùm se consideratus.

Propositio nequit esse subiectum alicuius doctrinæ.

7 Ex his patet responsio ad argumenta contraria. Ad primum Durandi, nego minorem. iam enim ostendi, proximum finem doctrinæ fidei esse cognitionem Dei. Ad probationem, Respondeo inde solùm sequi, sacram Scripturam esse vtilem vt nos instruat in cognitione Dei, siue in doctrina fidei ac in cultu Dei, quo eum per bona opera colimus; itemque ad arguendum eos, qui in his errant. Ex quibus sequitur, cognitionem Dei esse proximum finem doctrinæ fidei, & cognitionem operis boni esse eiusdem finem secundarium; quatenus hæc cognitioni ac cultui Dei deseruit.

Ad secundum, nego minorem eiusque probationem, secundùm eum sensum quo à Durando sumitur. nam etsi Scriptura vbique id agat, vt nos ad bona opera excitet; tamen hæc ipsa ad vlteriorem finem refert, nimirum ad manifestationem diuinæ maiestatis ac bonitatis, eiusque gloriam ac cultum; vt iam ostendi.

8 Ad primum argumentum secundæ sententiæ, Respõdeo, inde solùm sequi, fidem inter cetera nos docere, qua ratione possimus bene viuere, & vitam æternam consequi: quod contra nos non facit.

Ad secundum, nego antecedens; nam suprà disp.5.dub.3.satis probaui contrarium.

Ad tertium, nego consequentiam: nam Apostolus ibi solùm adfert duo obiecta siue propositiones fidei, quas incipientes ad Deum conuerti initio debent credere: scilicet Deum esse, & esse remuneratorem; in quibus Deus absolutè sumptus est subiectum: quare hic locus potiùs nostram sententiam probat; eumque adferentes errant, non distinguentes obiectum quod creditur, à subiecto, siue ab obiecto, de quo aliquid creditur.

Ad argumentum Caluini, Respondeo id solùm probare, Christum qua Deum esse subiectum fidei primarium, & qua hominem esse subiectum secundarium. quod libenter fatemur, imò plurima sunt alia quæ possent dici subiecta secundaria fidei, v.c. B. Virgo, quam credimus esse virginem, matrem Dei, &c. Item anima rationalis, quam credimus esse immortalem. atque adeò ea omnia, de quibus aliquid fide diuina credimus. Quamuis quia de his pauca credimus, eaque quasi per accidens propter subiectum principale reuelata; hæc non tam videntur debere dici subiecta fidei (quæ integrè omnes res reuelatas respicit) quàm subiecta alicuius particulæ aut propositionis fidei.

Aliud est subiectum fidei, aliud subiectum propositionis, quæ de fide est.

9 CONCLVSIO II. Obiectum quod siue materiale nostræ fidei generatim sumptum est omne id, quod Deus nobis per se vel per alios reuelauit. Patet, quia id est obiectum materiale fidei, quod fide diuina credimus, sed omne à Deo reuelatum est tale: ergo est obiectum materiale fidei. Ex quibus patet, non solùm propositiones natura sua necessarias; sed etiam ex se contingentes (quales sunt hæ: *Christus passus est. Antichristus nascetur*, & similes) hoc ipso, quo à Deo sunt reuelatæ, esse obiectum fidei: qua etiam ratione fiunt omnino necessariæ ac infallibiles.

Obiectum quod siue materiale fidei.

Propositiones ex natura contingentes possunt esse obiectum fidei.

10 Addunt aliqui, omne à Deo reuelabile esse obiectum fidei, quia id omne est obiectum fidei, quod potest fide diuina à nobis credi: sed omne à Deo reuelabile potest à nobis fide diuina credi: ergo est obiectum fidei.

Sed si minor huius argumenti propriè intelligatur, quasi omne à Deo reuelabile sit actu iam tale, quod possit fide diuina credi, falsa est: nam vt aliquid sit tale, non sufficit quòd possit à Deo reuelari, sed opus est vt sit reuelatum. Sicut igitur vt possim aliquod coloratum videre, siue vt actu verè sit obiectum visibile, non sufficit quòd à Deo possit illuminari, sed requiritur vt sit actu illuminatum: aliàs non est actu, sed solùm potentia obiectum visibile: ita etiam vt aliquid non solùm potentia, sed actu sit obiectum fidei, debet actu esse reuelatum.

Non omne reuelabile est actu obiectum fidei.

11 Disputant præterea hîc aliqui, vtrùm omnia obiecta fidei æqualiter ad eam pertineant. Sed facilis est responsio. Dicendum enim est hac ratione omnia æqualiter ad fidem pertinere, quatenus omnia saltem implicitè æquè firmiter credenda sunt; atque adeò etiam explicitè, quando sciuntur à Deo esse reuelata, aut sufficienter tamquam à Deo reuelata nobis sunt proposita, ita vt omnis dubitans an res aliqua sit vera, quantumuis aliàs minimi videatur esse momenti, quam scit à Deo esse reuelatam, aut apertè in Scripturis contineri, aut ab Ecclesia vt talem fidelibus credendam proponi, verè sit hæreticus, non minùs quàm si de alia re maximi momenti dubitaret, quia implicitè negat Deum esse infinitè veracem.

Vtrùm omnia obiecta fidei æqualiter ad eam pertineant.

Alia tamen ratione quædam minùs principaliter ad fidem pertinent, quatenus non tenemur omnes articulos siue propositiones fidei æqualiter cognoscere; & consequenter nec æqualiter explicitè credere. vt infrà ostendam.

12

DVBIVM

DVBIVM II.

Vtrùm obiectum fidei sit aliquid complexum, siue compositum?

12 D.Thomas. RESpondet D.Thomas 2.2. qu.1. a.2. obiectum fidei esse aliquid simplex in se, quia Deus est in se simplicissimus sine vlla compositione; prout tamen à nobis concipitur, esse aliquid complexum. quia diuersa Dei attributa, quæ in Deo res vna & simplicissima sunt, nequimus vt talia perfectè concipere, sed necessariò ea concipimus distinctis conceptibus, atque ita concipimus ea Deo conuenire per quādam compositionem. Pro cuius maiore explicatione, Nota obiectum fidei quadrupliciter posse accipi. Primò, pro ipso subiecto fidei siue primario siue secūdario. Secundò, pro propositione externa qua aliquid de subiecto fidei enūciamus. Tertiò, tropicè pro ipso conceptu mentis, quo obiecta fidei concipimus. Quartò, pro rebus huic conceptui respondentibus.

Quæ in Deo simplicia sunt vt complexa concipimus.

Obiectum fidei quadrupliciter accipitur.

13 Respondeo igitur Primò, obiectum fidei primo modo acceptum si intelligatur de primario, cùm hoc sit ipse Deus, est res omnino simplex; si verò accipiatur pro secundario obiecto, est quidem res aliquo modo composita (quia Christus est compositus ex anima, corpore & diuinitate) potest tamen aliqua ratione dici simplex, quia res est substantialiter vna.

14 Respondeo Secundò, si obiectum accipiatur secundo & tertio modo, est res aliqua complexa, quia omnis propositio componitur ex subiecto & prædicato; & similiter conceptus noster ei respondens. Secùs tamen contingit in conceptibus Beatorum atque etiam angelorum, saltem circa ea, quæ de natura diuina, eiusque attributis cognoscunt: quæ sine vlla compositione concipiunt. quamuis fortè secùs sit in quibusdam alijs: qua de re non est hîc fusiùs disputandum.

Angeli ac Beati simplici conceptu diuina concipiunt.

15 Respondeo Tertiò, obiectum fidei quarto modo acceptum quandoque esse aliquid simplex; quoties scilicet credimus aliquid de natura diuina eiusque attributis: quandoque verò esse aliquid compositum, vt cùm credimus Deum creasse mundum, Christum natum ex virgine, passum, &c. Ex quibus patet responsionem D. Thomæ intelligendam esse de obiecto fidei primo modo accepto, aut secundùm priorem partem tertiæ nostræ responsionis.

DVBIVM III.

Vtrùm Deus quatenus est prima veritas, sit obiectum formale fidei?

16 HActenus explicui obiectum materiale fidei, iam formale explicandum est: pro quo Nota Primò, obiectum formale dici id quod alicui potentiæ est ratio eam mouens vt in obiectum materiale feratur. v.c. æger appetit medicinam: hæc est obiectum materiale illius appetitus siue id quod appetitur: obiectum verò formale immediatum est vtilitas ipsius medicinæ ad sanitatem recuperandam: hæc enim est immediata ratio cur eam appetat. quamuis hāc etiam vlteriùs referat ad sanitatem acquirendam, quæ est tandem vltima ratio, cur medicinam appetat. Item credo aliquid esse verum, quia Iohannes id testatur; huius testimonium est ratio cur id credam; & obiectum formale huius assensus.

Quid sit obiectum formale.

Nota Secundò, quædam obiecta intellectus esse nobis per se euidentia, & in his obiectum formale, est eorum euidentia; hæc enim nos immediatè mouet ad assensum. Alia verò nobis secundùm se sunt inuidentia, ideoque iis assentimur propter aliquod obiectum formale ab iis distinctū. Quod rursum est duplex: nam quandoque habet naturalem connexionem cum obiecto materiali, vt accidit quoties cognoscimus effectus per causas, aut causas per effectum: atque ita hoc medium est aliquo modo intrinsecum rei cognitæ. Aliàs verò est omnino extrinsecum obiecto materiali, nec vllam cum eo naturalem habet connexionem. vt accidit quando alicui propositioni assentior propter testimonium alterius. 17

17 Obiectum formale quandoque est intrinsecum obiecto materiali: aliàs extrinsecum.

Obiectum formale extrinsecum duplex.

Nota Tertiò, quando cognoscimus aliqua nobis per se euidentia, huius cognitionis obiectum formale esse aliquid vnum, eadem ratione qua res cognita est vna. Secùs autem esse, quando medium est distinctum à re cognita. v.c. credo aliquid, quia Iohannes id testatur; ratio mouens me ad assensum est, partim quia scio Iohannem esse veracem, partim quia scio eum hoc dixisse; quantumuis enim credam eum esse veracem, si tamen ignorem eum hoc dixisse: aut contrà, si sciam eum hoc dixisse, & tamen non credam eum esse veracem; ego illud non credam. Item assentior alicui conclusioni propter præmissas: obiectum formale continet triplicem assensum; scilicet maioris, minoris, & consequentiæ: si enim aliquis ex his desit, non assentiar conclusioni. 18

18 Obiectum formale extrinsecum non est res vna.

Quadruplex igitur circa obiectum formale fidei occurrit difficultas: Prima est, vtrùm veracitas Dei sit obiectum formale fidei? Secunda, vtrùm testimonium Dei ad idem pertineat? Tertia, an testimonium Ecclesiæ sit aliquando obiectum formale fidei? Quarta, an euidentia consequentiæ ad id pertineat; siue an fides nitatur discursu? quæ hoc & sequentibus dubijs explicabimus.

Igitur circa præsentem difficultatem fuit olim error Manichæorum docentium nihil esse credendum nisi euidenti ratione cognitum. Sed hic error & absurdissimus est (nam si in rebus secundùm se nobis omnino ignotis credimus hominibus, quare non multò magis credemus Deo?) & euertit planè omnem fidem diuinam: nam secundùm illam mysteria nostræ fidei non crederemus, sed scitemus. Quare hoc errore exploso cum Catholica Ecclesia supponimus, fidem nostram niti auctoritate diuina, & quærimus sub qua præcisè ratione Deus nos moueat ad credendum, siue sub qua ratione præcisè sit obiectum formale nostræ fidei: vtrū nimirū quatenus est summè verax, siue prima veritas in dicendo: an verò sub aliqua alia ratione. 19

Fide credimus aliqua nobis inuidentia.

Alia

20 Alia igitur opinio asserit, Deum non qua veracem, sed qua Deum, esse primum obiectum formale fidei. Primò, quia illud est primum obiectum formale fidei, in quod fides nostra vltimò resoluitur: atqui hoc non est Deus qua verax, sed qua Deus: ergo Deus qua Deus, est obiectum formale fidei. Minor probatur, quia quærenti cur Deo credendum sit; respondetur, quia verax est: & iterum roganti, cur sit verax; respondetur, quia summè sapiens est, & summè bonus, ita vt nec falli possit nec fallere. rursum roganti cur sit summè bonus & sapiens; respondetur, quia est Deus. ergo tandem vltima ratio cur ei credamus est, quia est Deus. Secundò, quia idem est obiectum formale fidei hîc, & visionis in patria: atqui in patria obiectum visionis est Deus qua Deus: ergo etiam fidei hîc. Citatur pro hac opinione Aureolus apud Capreolum in 3. d. 24.

Aureolus.

21 Sed rationes pro ea allatæ nihil omnino probant. Ad primam, nego minorem. ad probationem, nego consequentiam. Quia aliud est ipsam deitatem, siue diuinam essentiam, nostro modo concipiendi esse causam, cur Deus sit summè sapiens & bonus, & consequenter summè verax; aliud verò est illam esse causam siue rationem formalẽ cur ei credamus: & primum est verum, secundum verò est falsum: sicut etsi cur hæc aqua v.c. sit ita frigida causa sit, quòd sit recèns hausta ex profundo puteo, tamen valdè sitiens & per eã refrigerari cupiens non appetit eam, quia ita ex eo puteo hausta est, sed quia frigida est, quo posito nihil curat vnde illud frigus habeat.

Id quod alicui est ratio cur sit verax, non est ratio formalis cur ei credam.

Ad secundam, nego maiorem: quia visio beatifica fertur in rem qua euidenter sibi proposita, ac immediatè tendit in eam prout in se est, fides verò fertur in rem obscurè propositam per alienũ testimonium; quare necessariò debet habere obiectum formale distinctum ab obiecto formali visionis.

Aliud est obiectum formale fidei; aliud claræ visionis.

22 Conclvsio. Deus est obiectum formale fidei, quatenus est prima & omnino infallibilis veritas in dicendo, siue quatenus est ita verax, vt nullo modo possit mentiri aut fallere. ita D. Thomas 2.2. q.1.a.1. & cum eo ferè communiter Theologi. Probatur Primò, ex Scripturis.

D. Thom.

Iohan.1. Iohannis cap.1. vbi Euangelista volens nobis ostendere, quàm firmiter verbis Christi, cuius doctrinam erat expositurus, deberemus credere, ait: *Vidimus eum quasi vnigenitum à Patre, plenum gratiæ & veritatis.* Et deinde verbis Baptistæ subdit: *De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia; quia lex per Moysem data est, gratia & veritas* (id est veritatis cognitio) *per Iesum Christum facta est*, dum scilicet fidem nobis annunciauit. Quod deinde ita docet: *Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit.* Ac si dicat, Sicut gratiam quam à nobis habere non possumus, ab eo qui plenus est gratia, accipimus: ita cognitionem diuinorum mysteriorum, quam nulla humana industria possumus assequi, ab eo debemus accipere, qui Deum vidit, ei, qui plenus est veritate, vtpote Deus ac prima veritas, firmissimè credendo. vbi clarissimè assignat Christi veracitatem tamquam rationem, qua debemus moueri vt ei credamus. Consonat his ipse Christus Iohan. 14. vbi volens Apostolis ostendere, qua via ad Patrem eiusque cognitionem debeant tendere (quod patet fieri per fidem) ait: *Ego sum via, veritas, & vita; nemo venit ad Patrem, nisi per me.* vbi dicit se esse hanc viam, quia ex eius narratione cognitionem Patris accepimus: additque se esse veritatem, vt ostendat omnino indubitanter ac firmissimè sibi credendum esse: est etiam vita, quia iustus ex fide viuit.

Iohan.14.

23 Probatur ratione: quia qui non credit Deo, facit eum directè mendacem; idque non alia ratione, quàm quia ostendit se in eo non agnoscere rationem qua debeat moueri vt ipsi credat, scilicet veracitatem, quæ mendacio directè contrariatur: ergo ratio qua directè mouemur vt ei credamus, est ipsius veracitas. Confirmatur, quia ideò præcisè credimus alicui homini, quia scimus eum ita esse veracem, vt numquam aliquid dicturus sit quod non sciat certò esse verum: quam opinionem si de eo habeamus, quantumuis reliqua omnia ipsi desint, ei tamen credemus; & nisi hanc de eo habeamus opinionem, quantumuis aliàs credamus eum in alijs omnibus esse perfectissimum, ei tamen non habebimus fidem.

24 Vbi Nota, perfectam omnino veracitatem non solùm supponere in suo subiecto voluntatem abhorrentem ab omni mendacio, ita vt quis sponte nullo modo velit mentiri: sed etiam perfectam sapientiam, ita vt falli nequeat. nam etsi sciamus, aliquem nolle vllo modo mentiri, tamen si credamus eum posse falli in re quam testatur, ei aut nullo modo, aut non sine aliqua dubitatione seu formidine de oppositio credemus. Quare prima veritas vtrumque in Deo infinitè perfectum supponit.

Perfecta veracitas duo requirit.

Dices, Deus qua prima veritas, est obiectum formale fidei: sed Deus qua Deus, est prima veritas: ergo Deus qua Deus, est obiectum formale fidei. Respondeo negando consequentiam, quia manifestè mutatur medium. Nam in maiore *qua* denotat rationem formalem cur Deus sit obiectum fidei; in minore non denotat rationem formalem cur Deus sit prima veritas, sed rationem quasi originis, siue id quod nostro modo concipiendi est ei causa & quasi principium siue origo, cur in eo sit prima veritas. Simile est hoc argumentum. Medicina qua expulsiua morbi, est obiectum formale amoris ægroti: atqui medicina qua talis est speciei, est expulsiua morbi: ergo qua talis est speciei, est obiectum formale illius amoris. vbi consequẽs est manifestè falsum: nam medicina præcisè expetitur quia expulsiua, vnde eodem modo appeteretur, cuiuscumque esset speciei, si eodem modo esset expulsiua morbi ac sumpta facilis.

DVBIVM

DVBIVM IV.

Vtrùm Deus qua reuelans, atque adeò ipsa reuelatio pertineant ad obiectum formale fidei?

25 IN hac & sequente difficultate multi minùs explicatè loquuntur, ita vt difficile sit conijcere quid velint : ideoque à diuersis citantur pro ijs sententijs, quas fortè numquam tenuerunt; vt sequenti dubio ex parte patebit. Vt autem clariùs procedamus, Notandum est Primò, hîc esse difficultatem circa duplicè actum fidei. Primus est, quo credimus res reuelatas distinctas ab ipsa reuelatione. Secundus, quo credimus ipsam reuelationem, siue eas res esse à Deo reuelatas. nec enim solùm credimus Deum esse trinum & vnum, esse incarnatum, &c. sed etiam credimus hæc à Deo esse reuelata. hoc autem dubio agimus propriè de priore actu, in sequenti agemus de secundo.

26 Dupliciter possumus aliquid dicere.

Nota Secundò, nos duobus modis posse aliquid dicere siue affirmare. Primò, sola mentali dictione, sine vllo externo indicio, quo res ad alterius cognitionem deferri possit. Secundò, ita vt etiam exteriùs nostram mentem aliquo indicio prodamus. Quæ distinctio clara est in locutione, qua inter nos vtimur; in locutione autem angelorum res nobis obscurior est, quia nescimus quo modo inter se loquantur. Sed quidquid hac de re sit, inter omnes constat, angelũ posse aliquid intra se cogitare, atque ità sibi quodammodo loqui, ita vt nullus alius angelus id cognoscat. Et rursus eum cùm voluerit, posse suos conceptus alteri manifestare, atque ita ei loqui. & hanc hîc voco externam locutionem, quacumque ratione fiat; priorem verò voco internam.

27 Quid requiratur vt alteri loquar.

Nota Tertiò, etsi per priorem locutionem possim dici loqui mihi ipsi aut etiã Deo, qui internas nostras cogitationes inspicit, tamen non possum per eam alteri alicui creaturæ loqui; quia vt alicui loquar, debeo meum conceptum siue locutionem ad eum dirigere: ad quod necessarium est, vt ita eam exprimam vt possit ad alterum peruenire, siue vt hic possit eam percipere. nec enim possum dici ei loqui, ad quem sermonem non dirigo; nec possum dici hunc ad illum verè dirigere, si quantum est ex parte mea id ita non faciam, vt ad eum peruenire possit.

28 Deus nequit viatori loqui sine aliqua actione sibi externa.

Similisque etiam est ratio in Deo respectu nostri, præsertim viatorum (de quibus hîc solùm agimus, quia in his solis est fides:) cùm enim eius conceptus intueri non possimus, debet eos nobis aliquo externo signo & consequenter actione creata prodere, vt possimus eos cognoscere, & consequenter vt possint ad nos dirigi.

Ex quo patet, locutionem Dei ad nos includere necessariò aliquam actionem creatam, qualis qualis illa demum sit.

29 Dices, Loquimur quandoque hominibus absentibus, aut etiam rebus inanimatis, quæ nostrum sermonem nullo modo possunt percipere: ergo vt alicui loquar, non requiritur vt meus sermo possit ad eum peruenire. Respondeo, illam locutionem non esse veram, sed tropicam, vel potiùs fictam, ad ostentationem nostri affectus, aut ob similem causam. fingimus enim illos, quibus loquimur, esse præsentes, & res inanimes percipere ea quæ dicimus; & consequenter fingimus nos ijs loqui.

30 Adde, nos in hoc etiam casu sermonem nostrum, quantum est ex parte nostra, sufficienter ad eos dirigere, ita vt possent eum percipere, nisi aut absentes essent aut sensu carerent; atque ita defectus non est ex parte nostra, sed ex parte eorum quibus loquimur, sicut quando surdo loquimur. Secùs est in locutione merè interna, quæ ex natura sua talis est, vt ab alijs percipi nequeat, atque ita in ea est defectus, eique aliquid deest ad veram istorum allocutionem requisitum.

31 Dupliciter alterius testimonio moueor vt aliquid credam.

Nota Quartò, nos alterius testimonio dupliciter moueri posse vt aliquid credamus. Primò, ita vt illo per se & immediatè moueamur ad rem illam credendam. Secundò, solùm mediatè. v.c. Iohannes qui magna apud me est auctoritate, mihi dicit haberi in Scripturis Abraham genuisse duos filios. Duo hîc credo. Primò, illud haberi in Scriptura; Secundò, id esse verum. Ad priorem assensum moueor immediatè auctoritate & testimonio Iohannis: ad secundum immediatè moueor testimonio Scripturæ, & testimonio Iohannis solùm remotè ac mediante priore assensu. Item testimonium Iohãnis respectu vtriusque obiecti valdè dissimiliter se habet: nam respectu prioris veritas ipsius testimonij habet per se immediatam ac necessariam connexionem cum veritate ipsius obiecti siue rei creditæ, ita vt fieri nequeat vt testimonium Iohannis sit verum, si illud in Scriptura non habeatur. secùs est de secundo: nam etsi Abraham numquam genuisset duos filios, posito tamen quòd hoc in Scriptura haberetur, testimonium Iohannis esset verum. Vnde sequitur, testimonium Iohannis respectu prioris assensus habere veram rationem medij siue obiecti & rationis formalis, qua immediatè moueor ad credendum: in secundo verò solùm se habere per modum proponentis ipsum obiectum formale.

32 Turrian.

His positis tres hîc possunt esse sententiæ, quarum tacitis Auctorum nominibus meminit Turrian. 2.2. disput. 2. dub. 2. Prima negat testimonium Dei habere rationem obiecti formalis respectu nostræ fidei: Primò, quia obiectum formale debet esse aliquid reale intrinsecum obiecto materiali: atqui testimonium Dei respectu rerum credendarum non potest esse tale: ergo nequit esse obiectum formale fidei. Secundò, quia fide credimus Deum esse primã veritatem: atqui hoc non credimus propter ipsius testimonium; quia stultum videtur credere aliquem esse veracem, quia ipse hoc dicit: ergo respectu huius assensus testimonium Dei non est obiectum formale. Tertiò, quia fide credimus Deum esse: atqui hoc non credimus, quia ipse dicit; nam ridiculum videtur credere aliquem esse siue existere, quia ipse hoc testatur.

Quam-

Quamuis enim hoc ipso quo aliquis dicit se existere mouear ad iudicandum hoc esse verum, propriè tamen id non credo, quia ipse hoc dicit, sed propter rei euidentiam: nam hoc ipso quo audio aliquem loquentem, clarè scio eum esse, vnde etiam hoc crederem etsi contrarium diceret.

Confirmatur, quia ignotius non potest esse ratio cognoscendi magis notum: atqui notius est Deum esse (quia hoc lumine naturæ est euidens) quàm sit notum ipsum hoc testari: ergo nequeo illud propter hoc credere.

Quartò, credimus, Deum reuelasse articulos fidei: atqui hoc non credimus propter aliam reuelationem, quia sic daretur processus in infinitum: ergo aliquis assensus fidei non habet pro obiecto formali Dei reuelationem.

33 Secunda sententia docet, internam Dei locutionem esse obiectum formale assensus fidei: non tamen externam; quia cùm fides sit virtus theologica, debet pro obiecto formali habere aliquid increatum. Sed hoc argumentum nullius est momenti; quia, vt fides sit virtus theologica, sufficit quòd ipsius obiectum sit ex parte ipse Deus quatenus scilicet includit diuinam veracitatem & locutionem internam.

34 Tertia docet, ipsam reuelationem siue testificationem esse connexionem & vnionem inter obiectum formale & materiale fidei, siue inter auctoritatem Dei & rem creditam. nam aliàs huius veritas nullam haberet connexionē cum Dei auctoritate siue veracitate, si Deus eam nō fuisset testatus; v.c. si Deus non fuisset testatus Antichristum venturum, quantumuis ipse numquam esset venturus, ideo tamen Deus non esset minùs verax: & qui negaret eum esse venturum, nullo modo negaret Deum esse veracem. hoc ipso tamen, quo Deus testatus est eum esse venturum, fieri nequit vt ipse non veniat, nisi Deus mentiatur. atque ita necessaria est connexio inter ipsius aduentum futurum & Dei veracitatem.

35 Conclvsio I. Veritas prima siue Deus quatenus est prima veritas reuelans obiecta fidei, est huius obiectum formale; ita vt etiam ipsa Dei reuelatio siue attestatio ingrediatur eius obiectum formale. Est ferè communis Theologorum, vt ostendit Valent. 2.2. disp. 1. q. 1. puncto 1. & Turrian. ibid. disp. 2. dub. 2. *Valentia Turrian.*

Probatur Primò, quia Scriptura passim exigit à nobis fidem, iubetque nos credere mysteria fidei quia Deus ea reuelauit ac testatus est. Hinc S. Iohannes epistolæ 1. c. 5. cùm vrget nos vt credamus, rationem adfert: *Quia spiritus est qui testificatur quoniam Christus est veritas.* & quo magis nos excitet, vt omnino firmiter & sine hæsitatione credamus, subdit: *Si testimonium hominum suscipimus, testimonium Dei maius est: quoniam hoc est testimonium Dei, quod maius est.* Ac si dicat, si testimonium hominis nos mouet ad credendum aliquid, multò magis nos mouere debet testimonium Dei, quod infinitè infallibile est. Demum addit, *Qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se.* quo nimirum ipse in assentiendo tamquam fundamento & ratione formali nitatur. Similiter 1. ad Thessalon. 2. & *1. Iohan. 5.* *1. Thessal. 2.*

alibi credētes dicuntur suscipere verbum Dei, & credere verbo Dei: quia nimirum testimonio Dei ad credendum mouentur.

Probatur Secundò, quia id in aliquo assensu habet rationem obiecti formalis, quod est medium siue ratio nos mouens ad assensum; vt patet in assensu conclusionis, in quo euidentia præmissarum & consequētia est obiectum formale ipsius assensus, quia est ratio siue causa obiectiua mouens ad assensum: atqui ratio mouens me ad assensum fidei, siue diuinæ siue humanæ, est testimoniū Dei aut hominis: ideo enim dicta credo, quia aut Deus aut homo ea testificatus est: ergo ea testificatio habet rationem obiecti formalis. 36

Confirmatur, quia multæ res fidei nullam aliam habent rationem cur vt infallibiliter veræ credantur, nisi quia Deus eas testatus est: v.c. nulla est ratio ob quam credam Antichristum venturum, nisi quia Deus hoc dixit: ergo tota ratio nos mouens vt eas ita credamus, est testimonium Dei.

Dices Primò, testimonium Dei non esse rationem formalem ipsius assensus, sed solùm proponere nobis veritatem ipsius rei, qua deinde ad credendum mouemur. Sed contrà, hac ratione reuelatio aut testificatio respectu assensus fidei, ac rei creditæ se solùm haberet, sicut se habet locutio eius qui mihi ostendit aliquam conclusionem sequi ex præmissis mihi per se notis: aut sicut se habet testimonium eius qui mihi dicit hoc vel illud haberi in Scriptura, & ita est causa cur alicui propositioni assentiar. iuxta dicta num. 31. hoc autem est apertè falsum, vt patet tum ex ibidem dictis, tum etiam quia sic res creditæ deberent aliunde, quàm ex testimonio Dei habere quòd sint necessariò & apertè veræ, aut connexæ cum auctoritate diuina; quod tamen falsum est: nam multæ res fidei, præsertim futuræ contingentes, nullam ex se habent necessariam veritatem, cùm possint esse & non esse; multò minùs habent euidentem veritatem: ergo seclusō Dei testimonio nihil in se habent, quod me possit mouere vt eas credam. 37

Testimoniū Dei respectu fidei non est solum propositio obiecti.

Dices Secundò, Etsi eæ res non habeant ex se infallibilem aut certam veritatem, eam tamen habent quatenus subsunt scientiæ Dei: hoc ipso autem quo Deus dicit eas futuras, scio ipsum scire eas futuras; & ideo id firmiter credo. 38

Sed contrà, tunc credendo præcisè eas res esse veras siue futuras, non crederem testimonio & verbo Dei, prout Scripturæ citatæ num. 35. testantur, sed solùm scientiæ Dei: imò propriè huic non crederem (quia credere propriè dicit respectum ad aliquod testimonium) sed ex eā a posteriori colligerem eas res esse veras, atque ita ille assensus non esset fides; sed potiùs quædam scientia à posteriori: qua ratione dicemus infrà Beatos in Deo cognoscere res futuras.

Fides necessariò respicit aliquod testimoniū qua tale.

Dices Tertiò, solam Dei veracitatem esse causam & rationem formalem cur eiusmodi res sint infallibiliter veræ ac credibiles; testimonium verò Dei solùm esse vinculum siue rationem cur illæ cum Dei veracitate habeant necessariam connexionem, & consequenter propter 39

eam sunt necessariò veræ ac credibiles.

Sed contrà, non sola auctoritas siue veracitas Dei me mouet ad credendum, sed etiam ipsa connexio rerum cum ea veracitate; ideò enim res eas credo quia ei veracitati connexæ sunt, siue quia reuelatæ sunt: sicut in syllogismo non solùm euidentia præmissarum est causa assensus conclusionis, sed etiam euidentia consequentiæ; ideo enim conclusioni assentior, quia video eam sequi ex præmissis, quas scio esse veras.

40 CONCLVSIO II. Non solùm interna Dei locutio siue iudicium, quo iudicat rem aliquam esse veram ac reuelatam; sed etiam ipsa externa reuelatio & testificatio (quo nomine intelligo quoduis externum signum, quo Deus nobis loquitur ac conceptus suos aperit) habet rationem obiecti formalis respectu assensus fidei. Ita *Valentia.* Valentia suprà, §. *Sed hinc oritur.* Et probatur, quia ad obiectum formale fidei requiritur vera Dei testificatio qua nobis aliquid dicat ac reuelet siue testetur: atqui, vt ostendi num. 28. & 29. sola Dei interna locutio, nisi accedat aliquod externum signum quo ipsa ad nos dirigatur, ita vt nobis possit innotescere, nequit respectu nostri esse vera testificatio, nec Deus per eam potest dici nobis aliquid dicere aut testificari: ergo ipsa sine eo signo nequit esse formale obiectum fidei; & sicuti externum illud signum vnà cum interna locutione siue actu intellectus cõponit integram locutionem, ita vtrumque pertinet ad obiectum formale fidei.

Integrum obiectum formale fidei ex quibus constet. Ex quibus omnibus patet, integrum obiectum formale fidei esse primam veritatem nobis aliquid actione creata reuelantem, qua talem, siue includẽdo etiam ipsam reuelationem.

41 Ad primum argumentum propositum n. 32. Respondeo maiorem solùm esse veram quando assentimur alicui rei propter suam euidentiam, aut propter euidentem, quam cum rebus apertè veris ex se habet, connexionem; secùs autem esse in omni actu fidei, cui essentiale est vt feratur in obiectum materiale ob alterius auctoritatem: quæ communiter rei creditæ extrinseca est.

42 Ad secundum, nego minorem: nam Deum esse veracem non solùm scimus, sed etiam propter Dei testimonium fide diuina credimus. Ad probationem, Respondeo hoc solùm esse verum quando quis firmiter credit alicui ignoto dicenti se esse veracem, qui id nullis aliis argumentis probat, siue quando nulla alia adest iusta ratio, quæ eum moueat ad id credendum. *Prudenter quandoque alicui credimus dicenti se esse veracem.* Secùs autem esset, si vir aliquis, cuius prudentia, grauitas ac probitas mihi essent optimè perspectæ, ita vt prudenter possem iudicare ipsum nolle me fallere, siue me posse ei certò fidere, mihi diceret se esse ita amantem veritatis, ac naturaliter abhorrentem à mendacio, vt nulla in re vllam ob causam vmquam mentiatur, aut mentiri vellet; tunc enim, præsertim si ipse esset meus Superior, cui omnem reuerentiam debeo, propter illud ipsius dictum deberem firmiùs credere ipsum ita esse veracem, quàm ex vllis fortè aliis circumstantiis id possem colligere, siue firmiùs quàm secluso eo testimonio id crederem, idque propter honorem & reuerentiam, quam ei ob probitatem & superioritatem debeo: ita vt dubitando an aliqua in re fortè mentiretur, maiorem ei facerem iniuriam post illud de se testimonium, quàm ante.

Cùm itaque naturæ lumine nobis certò constet Deum esse summè sapientem & bonum, ita vt ipsius naturæ repugnet aut falli, aut fallere, meritò ei de se testanti se ita esse veracem vt omnino implicet ipsum mentiri, credimus, & quidem assensu firmiore quouis alio, quem ob rationes naturales possumus elicere: quia fides est quauis scientia naturali certior; summaque, quam Deo debemus, reuerentia exigit, vt ei quiduis de se aliaúe re testanti tanta firmitate credamus.

Ad tertium, nego minorem. Ad probationẽ, 43
Respõdeo ridiculũ quidem esse credere, aliquẽ hominem esse præcisè quia ipse hoc dicit, ita vt noster assensus sit verè assensus fidei nitens ipsius testimonio; secùs tamen esse in Deo eiusque testimonio. *Cur potiùs possim vere fide credere Deo dicenti se esse, quàm homini.* Ratio diuersitatis est, quia testimonium hominis non solùm non facit obiectũ suum euidens, sed est etiam fallibile, atque ita est medium cognoscendi longè incertius ac omni modo imperfectius, quàm sit euidens ratio naturalis: ridiculum autem est, imò, vt ostendam disp. 11. dub. 1. omnino naturaliter impossibile me moueri medio obscuro & incerto vt assentiar alicui rei mihi euidenter & certissimè aliunde cognitæ.

Secùs autem est in fide diuina, quæ certitu- 44
dine omnem naturalem scientiam superat, sicut testimonium diuinum certitudine infinitè superat omne medium cognoscendi merè naturale: quare habita quacumque cognitione hausta ex ratione humana circa Dei existentiam aliudúe obiectum, meritò adhuc mouemur diuino testimonio vt id credamus firmiùs, quàm sit assensus ille ex ratione naturali ortus. Quare etsi & aliunde & ex hoc ipso, quo Deus nobis loquitur, signo euidenter cognoscamus ipsum verè existere, tamen meritò voluntas adhuc intellectui imperat vt hoc ipsum propter Dei testimonium firmiùs credat.

Ad confirmationem, distinguo maiorem: si 45
enim ignotius dicitur id omne quod est minùs euidens, sic eam nego. Nam vt assentiar alicui propositioni propter aliam non est opus vt hæc mihi sit euidentior, sed sufficit quòd sit certiùs cognita: antecedens enim mouet me vt assentiar consequenti, præcisè quia ipsum in se mihi certò cognitum est, siue hęc cognitio sit euidẽs, siue obscura. Quod vel inde patet, quia conclusiones theologicas etsi sæpè lumine naturali aliquo modo cognitas, tamen adhuc probamus ex propositionibus fidei obscurè nobis cognitis, & ita firmiùs iis assentimur, quàm propter alias rationes euidentes. Simili igitur ratione obscura Dei reuelatio potest mihi esse ratio cur firmiùs assentiar alicui rei aliàs naturaliter mihi euidenter cognitæ. Si verò id vocetur ignotius, quod cognitione absolutè imperfectiore est cognitum; sic concessa maiore, nego minorem. nam etsi fides qua credo Deum testari se esse, sit obscurior cognitione qua

natu-

naturaliter scio eum esse; est tamen absolutè certior, atque ita saltem aliqua ex parte perfectior.

46 Ad quartum, nego consequentiam. Quia Deum reuelasse articulos fidei credimus propter eandem ipsam reuelationem qua eos reuelauit: sicut enim lumen non solùm est ratio cur videam colores, sed etiam cur ipsum videam, ita reuelatio diuina est formalis ratio simul credendi tam ipsam reuelationem quàm res per eam reuelatas; vt ostendam dubio sequenti.

DVBIVM V.

Quod sit obiectum formale, siue immediata ratio formalis ob quam credimus articulos fidei esse à Deo reuelatos?

47 SOlet hæc difficultas ab alijs hoc modo proponi: *Quid sit in quo fides nostra vltimò resoluitur, quodq; per se creditur vel scitur?* v. c. petitur cur credam Deum esse trinum & vnum: benè respondeo, Quia Deus hoc reuelauit. Quid si vlteriùs petatur cur credam Deum hoc reuelasse, non videor posse dicere me hoc credere propter Dei reuelationem. nam vel id crederem propter aliam reuelationem, & sic esset progressus in infinitum: vel propter eandem ipsam reuelationem, qua Deus reuelauit se esse trinum & vnum. quod etiam nō videtur posse dici, quia nihil potest esse ratio cognoscendi sui ipsius, nisi sit in se euidens; Deum autem hoc reuelasse non est per se euidens.

48 Secundò, hæc res patitur difficultatem; quia ad credendum Deum hoc reuelasse non videor posse moueri ob auctoritatem primæ veritatis, sicut ea moueor vt credam alia reuelata; nam illud non videtur habere necessariam cōnexionem cum Dei veracitate, sicut hæc habent. Etsi enim negarem Deum reuelasse se esse vnum & trinum, non facerem eum mendacem, sicut facerem si concederem eum id reuelasse, & tamē negarem esse verum. Sicut etiam accidit in humanis; nam facio quidem Petrum mendacem si negem esse verum id quod fateor eum testatū esse; non facio tamen eum mendacem si negem ipsum hoc testatum esse, nisi constet eum testari se hoc esse testatum: etsi autem Deus reuelauit se esse trinum & vnum, tamen non reuelauit se hoc reuelasse. Quare manet difficultas, qua ratione credam Deum hoc reuelasse.

49 Scotus in 3.d.23.§. *Contrà si fides*, & §. *Aliter potest poni.* ponit duos modos dicendi. Primus docet, nos hoc credere fide acquisita; ita nimirum vt ij quibus Deus hoc immediatè reuelauit, hoc crediderint, quia apertè percipiebant Deum hoc sibi reuelare; nos verò id credamus, quia ipsi dixerunt & scripserunt hoc sibi à Deo reuelatum esse. ita vt horum testimoniū sit formalis ratio, cur credamus Deum illa reuelasse. *Scotus.*

Secundus modus docet, habentem solùm fidem acquisitam tamquam ratione formali niti reuelatione Dei, & ea moueri vt credat v. c. Deum esse trinum & vnum; contrà verò niti ac moueri auctoritate & testimonio Euangelistæ vt credat Deum id reuelasse. Secùs tamen esse in habente fidem infusam, quæ supplet defectum obiecti formalis, & propositis solùm iis terminis, *Deus est trinus & vnus*, sine respectu ad reuelationem immediatè inclinat intellectum vt illud credat. Sicut vt primò incipiamus assentiri conclusioni alicuius scientiæ, necessarium est vt actu consideremus euidentiam præmissarum ex quibus deducitur, & ipsius cōsequentiæ. postea verò acquisito habitu statim vt conclusio illa nobis proponitur, sine reflexione ad vllas præmissas ei tamquam in se nobis euidenti assentimur, habitu supplente defectum illius obiecti formalis, propter quod ei primò sumus assensi.

Et hoc secundum quidem quasi problematicè Scotus ibi disputat: vtrum tamen probādum sit non definit; imò paragrapho sequenti ponit aliquot argumenta, quæ id clarè refutent. 50

Primum est, quia inde sequeretur, omnes habentes habitum fidei statim ac iis proponitur aliqua propositio, quæ est de fide, ei mox assensuros, etsi numquam audierint, aut saltem omnino obliti sint eam à Deo esse reuelatam. Secundò, quia inde sequeretur, assensum fidei non prærequirere imperium voluntatis, & cōsequenter non esse liberum. Sicut si proponatur alicui aliqua propositio, cuius habet habitualem scientiam, statim & necessariò ei assentitur, etsi non recordetur medij per quod eam scientiam primò acquisiuit: vtrumque autem consequens est apertè falsum: nam etsi habeamus habitum fidei, numquam tamen aliquid fide diuina credimus nisi priùs etiam credamus id à Deo esse reuelatum, & nisi præcedat imperium voluntatis, quo ille assensus liberè imperetur. nam, vt testatur D. Augustin. tract. 26. in Iohan. *Augustin.* nemo credit nisi volens. Tertiò, refutatur ea opinio, quia secundùm eam assensus, quo res fidei credimus, non esset verè assensus fidei: nam, vt ostendi suprà n. 36. & 38. assensus fidei siue diuinæ siue humanæ necessariò tamquam obiectum formale respicit aliquod testimonium, sicut scientia propriè dicta respicit demonstrationem; & hac ratione essentialiter ab omni alia cognitione differt. Secundùm illum autem modum dicendi assensus fidei infusæ non niteretur vllo testimonio tamquam obiecto formali, & consequenter non esset vera fides.

Secundò, Michael Medina lib. 5. de Recta in Deum fide c. 11. distinguit inter fidem Apostolorum aliorumque qui immediatè à Deo per reuelationem aliquam modo fidem didicerunt: & inter nostram fidem. Nam illorum fidem vult vltimò niti testimonio diuino; & eandem ait esse rationem eorum qui tempore Apostolorum vixerunt, & ab ijs fidem didicerunt, & viderunt miracula quibus Deus testabatur fidem, quam annunciabant, esse veram. Nostram verò fidem ait vltimò niti auctoritate Ecclesiæ, quatenus hæc à Spiritu sancto dirigitur; atque ita est infallibilis veritatis, & habet suo modo auctoritatem diuinam. cui consentit Bañez 2. 2. quæst. 1. art. 1. dub. 4. Itaque secundùm eos si petas ab aliquo, quare credat Christum esse Deum; respondebit, Quia Deus hoc reuelauit. Si vlteriùs petas, quare credat Deū hoc reuelasse; di- 51 *Medina.* *Bañez.*

se; dicet, Quia Ecclesia à Spiritu sancto directa hoc me docet. Probat Medina suã sententiam, quia vnaquæq; res debet in ea principia resolui, ex quibus nascitur: atqui fides Apostolorũ & Prophetarũ primò nata est ex reuelatione Dei, nostra verò nata est ex doctrina Ecclesiæ: ergo vtraque debet in dicta principia vltimò resolui.

52 Bañez. Additque Bañez suprà concl. 4. petenti vlteriùs cur credam, Ecclesiam à Spiritu sancto sic dirigi vt errare nequeat, huius rei non posse vlteriùs ex parte obiecti vllam rationem reddi à nobis; quia hoc est primò creditum respectu nostri: sed necesse esse causam huius assensus reducere ad testimonium Spiritus sancti inclinantis nos per lumen fidei ad hoc credendum. Atque ita petenti, cur hoc credam, debeo respondere, Quia lumen fidei me ad hoc inclinat: vnde infert, fidem nostram vltimò reduciin ipsum Deum tamquam in primum suum auctorem; quatenus hic est auctor ipsius habitus fidei, & per eum nobis credenda reuelat. Probat autem sententiam suam Primò, quia Act. 16. dicitur Deus aperuisse cor Lydiæ, vt intenderet iis quæ à Paulo dicebantur. Secũdò, quia S. Iohannes epist. 1. c. 4. ait: *Qui nouit Deum, audit nos; qui non est ex Deo, non audit nos.* Vbi à posteriori colligit eum qui Ecclesiæ credit, habere fidem à Deo infusam.

Act. 16.

1. Iohan. 4.

53 Sed in hac sententia multa mihi displicent: & Primò, illud vltimum dictum Bañez; nam incidit planè in sententiam suprà ex Scoto relatã, scilicet habitum fidei saltem in aliquibus supplere obiectum formale fidei; & iisdem argumentis refutatur, quibus illud refutaui.

Scripturæ autem quibus Bañez suam sententiam probat, nihil faciunt ad rem. nam ex priore solùm colligitur Deum nos sua gratia præuenire intellectum nostrum illuminãdo vt meliùs apprehendamus ea, quæ nobis à fidei prædicatoribus dicuntur, & mouendo voluntatem vt ea velimus credere, quod fit per gratiam actualem, non autem per habitualem: idque non solùm in fide illius articuli; sed in fide cuiusuis alterius articuli, cùm eum primò incipimus credere. In secundo autem Apostolus solùm docet, suam doctrinam esse verè ex Deo, & eos qui ex Deo sunt, siue qui Deo credunt eiusque spiritu aguntur, suam etiam doctrinam credere, eosque qui sibi non credũt, esse hæreticos, & à diabolo, qui est spiritus erroris, decipi. His adde, quòd secundùm sententiã Bañez deberemus ex interna Dei reuelatione cognoscere quæ sit vera Ecclesia, quæ nõ. Item quinam veram doctrinã nobis adferant, qui non. quod est apertè constituere priuatum spiritum & reuelationem iudicem cõtrouersiarum fidei, siue veræ doctrinæ. quem errorem in nostris hæreticis damnamus.

Quid sit Deũ nobis aperire cor ad credendum.

54 Secũdò, sententia Medinæ improbatur, quia aut non satis in vltima sua principia nostram fidem resoluit, aut tandem vltimum eius principium constituit cognitionem aliquam naturalem ex notis fidei & per sensus haustam, aut supernaturalem ex aliqua diuina illustratione acceptam. Docet enim Apostolos credidisse Christum esse verum Deum, quia Deus hoc iis reuelauit; nos verò hoc credere, quia Ecclesia docet Deum hoc reuelasse. Petam igitur vlteriùs, cur ipse credat Ecclesiam hoc docere, & nihil aliud poterit respondere, quàm, Quia ego audio eam hoc docentem.

Item petam vnde sciat hanc Ecclesiam potiùs esse veram Ecclesiam, quàm Ecclesiam Græcorum aut Lutheranorum: sanè nihil aliud poterit respõdere, nisi, Quia in Romana Ecclesia video elucere omnes notas, quibus tamquam ciuitas supra montem posita, vera Ecclesia à falsis discernitur; illas autem notas externo aliquo sensu percipimus. hæc aut his similia respondere debebit, nisi fortè recurrat ad internam spiritus illuminationem, & hanc vltimum iudicem controuersiarum constituat.

Item petam cur illi qui audiebant Christum docentem, & dicentem se esse Christum & verum Deum, credebant ipsius de se testimonium esse veram diuinam reuelationem & testimonium Dei? Dicet, Quia Deus multis miraculis & portentis testabatur eius doctrinam esse veram (hanc enim rationem reddit Medina suprà §. *Ergo in fidei.* cur audientes docentes Apostolos debebant credere eorum doctrinam esse à Deo.) Sed cõtrà vlteriùs petam, Vnde illi sciebant hæc miracula fieri? non poterit aliud verè respondere, nisi, Quia id videbant. & sic secundùm illius principia fides resoluetur in cognitionem sensu haustam. Item vlteriùs petam, Vnde sciebant ea esse vera miracula, & non illusiones oculorum, aut ea à Deo & non à dæmone fieri, sicut Iudæi calumniabantur? Sanè si in horum prima cognitione certitudinem fidei requiras, nescio quò possis confugere nisi ad priuatam reuelationem. Argumentum enim Medinæ suprà allatum num. 51. aut nihil probat, aut probat fidem nostram in hæc omnia, tamquam in obiecta formalia esse resoluendam.

55

56 Assensum fidei præcedit duplex iudicium.

Pro resolutione Nota Primò, ante omnem assensum fidei diuinæ in credente necessariò præcedere duplex iudicium. Primum est, quo ipse iudicet Deum esse summè veracem, ita vt nequeat vlla ratione mentiri. quod lumine naturæ notum est: estque hoc iudicium etiam necessarium vt credam fide diuina Deum esse primam veritatem; quia nisi priùs lumine naturæ scirem Deum esse infinitè veracem, id de se testanti tanta firmitate non crederem. Secundũ, quo iudicet res sibi propositas esse verè firmissima fide credibiles, siue tales, quas meritò quis credat à Deo esse reuelatas, & propter ipsius auctoritatem firmissimè credendas. Quod iudicium, etsi sæpè supponat aliquam fidem humanam, qua credimus variis historiis progressum nostræ fidei narrantibus, aut communi hominum sensui, aut prudentium ac sanctorum virorum testimonio de initio & progressu fidei nobis multa narrantium, aut dicentium hæc aut illa in Scripturis aut antiquis historiis haberi, à tota Ecclesia ab initio fuisse credita, &c. Etsi, inquam, illud iudicium ferè eiusmodi fidem supponat, non est tamen actus fidei, sed euidẽs & moraliter aliquo modo certa cognitio, concepta ex euidentia notarum fidei,

fidei, quæ morali euidentia certò nobis demõstrant res fidei esse tales, quas meritò & prudenter credamus à Deo esse reuelatas: vt ostendam disp.13.dub.1. Quales autem hæ notæ esse debeant, vt propter eas res nobis credẽdas propositas, tales iudicemus, infrà explicabo. Quod idem etiam accidit in fide humana; nam vt Petro aliquid affirmanti credam, necesse est primò vt vel quia audio illum hoc affirmantem, vel ob aliam causam iudicem eum hoc dicere, secundò vt iudicem eum esse virum bonæ fidei & cui hac in re meritò credam.

57 Nota Secundò, quando Petrus v.c. mihi dicit, *Iohannes est mortuus*, ipsum non solùm mihi significare Iohannem esse mortuum, sed etiam se iudicare hoc ita esse: seque velle hoc mihi indicare, atque adeò se id de facto facere: hinc facerem eum mendacem, nõ solùm si negarem Iohannem esse mortuum; sed etiam si dicerem eum hoc non scire, aut contrarium in animo iudicare, aut non intendere mihi hoc indicare, sed solùm id fingere.

Aliquid dicens simul dicit se id dicere.

58 Ex quibus patet Primò, eum qui mihi aliquid testatur, eadem oratione simul implicitè aliquo modo testari, se hoc mihi verè testari.

Aliquid testans simul testatur se id testari.

Patet Secundò, quoties aliquid ob alterius testimonium credo, quatuor concurrere iudicia saltem virtute distincta. Primum, quo iudico eum esse veracem, idque vel quia familiariter mihi notus est, vel aliam ob causam: Secundũ, quo, quia eum audio loquentem aut aliam ob causam, iudico eum hoc testari: Tertiũ, quo testanti credo eum hoc verè testari, siue eum id seriò & non fictè dicere: Quartum, quo ob eius testimonium credo rem esse veram.

Credens alicui quatuor format iudicia.

Nota tamen, hæc omnia iudicia non semper realiter inter se distingui: communiter enim eodem actu, quo iudicamus aliquem nobis aliquid dicere siue testari, etiam iudicamus eum hoc seriò testari; nisi fortè aliqua ratio contrarium suadeat: possum tamen vtrumque diuerso actu iudicare, & vnum priùs quàm alterum: & quando vtrumque id vno actu credo, hic est quasi virtute duplex. Item, vt ostendam infrà n. 100. possum vno eodemque actu credere reuelationem & rem reuelatam, qui tamen etiam virtute sit duplex.

59 Nota Tertiò, Deum variis modis nobis aliquid reuelare siue testari. Primò, immediatè per se, idq; vel formando articulatam vocem, quæ res aliquas nobis indicet, sicut angeli communiter faciunt dum alicui loquuntur, vel quocũque alio signo suos conceptus nobis indicando. Secundò, ministerio alicuius angeli per quẽ alicui aliqua mysteria reuelat, quia hic tũc sustinet immediatè personam Dei, & loquitur ac si ipse esset Deus. qua ratione Moysi olim legem veterem reuelauit. Tertiò, mediãte aliquo homine qui verbo aut scriptura immediatè nomine Dei nobis aliquid denunciat. qua ratione olim per Prophetas, Euangelistas aliosque auctores S. Scripturæ nobis mysteria fidei reuelauit, quorum verba censentur verba ipsius Dei.

Deus variis modis nobis aliqua reuelat.

60 Nota Quartò, etsi definitiones Ecclesiæ propter assistentiam S. Spiritus sint omnino infallibilis veritatis, ita vt implicet eam aliquid falsi circa fidem definire; & consequenter ita ab ea definita teneamur tam firmiter credere, atque ea quæ apertè in Scriptura habentur: tamen Deus per eam post tempora Apostolorum nihil nobis propriè reuelat; sed tantùm in iam olim reuelatis explicandis & nobis infallibiliter proponendis ei certissimè assistit. vt cum communi sententia docet Valentia 2.2. d.1.q.1.puncto 6. & insinuat D. Thomas 2.2.q. 1.a.7. Quare etsi Deus largo modo loquendi possit dici per Ecclesiam nobis loqui (sicut etiam nobis loquitur per alios Superiores, aut cõcionatores) tamen propriè per eam nobis non loquitur, sicut nobis loquitur per hagiographos; nec definitio Ecclesiæ est propriè verbum Dei, aliàs esset sacra Scriptura: quod omnes communiter negant.

Ecclesiæ definitio est infallibilis veritatis: non est tamen reuelatio diuina, aut Scriptura sacra, aut verbum Dei. *Valentia.* *D. Thomas.*

61 Quomodo autẽ Ecclesiæ definitio se habeat respectu S. Scripturæ; & quomodo rursus ab ea differat, quoniam quidam in eo explicando laborant, claro aliquo exemplo hîc duxi explicãdum. Ponamus igitur Superiorem alicuius Religionis versatissimum in instituto & consuetudinibus suæ Religionis habere duos subditos in iis etiam benè versatos, qui de iisdem aliquem commentariolum scribunt, ita tamen vt vnus id faciat iussu & nomine sui Superioris, siue vt ille huius nomine postea edatur in lucem: qui etiam multa, quæ eum nouit ignorare, suggerat aut etiam dictet, in aliis eum illuminet clariùs ea ipsi explicando; & in omnibus ei assistat, ita vt in nullo puncto permittat eum errare. Alter verò suum commentarium nomine quidem suo scribat, Superiore tamen semper ei assistente, & ne in vllo erret prouidente, ac quædam etiam obscuriora explicante. Commentarij hi in hoc conuenient, quòd vterque ob auctoritatem illius Superioris credatur æqualiter vacare omni errore; & quòd, si quis fortè error in iis reperiretur, ipsi Superiori imputaretur ac vitio verteretur. In hoc tamen different quòd secundi commentarius subdito propriè tamquam auctori tribuatur, non autem Superiori (quamuis huic tribuendum sit quòd omni errore careat, & tamquam talis habeatur;) prior verò ipsi Superiori tribuetur tamquam auctori, & subdito tamquam instrumento. Et sic se habet S. Scriptura quæ est verè & propriè verbum Dei, eique vt auctori tribuitur, quia eius nomine scripta est; scriptori autem tribuitur vt instrumento Dei. Definitiones verò Ecclesiæ habent se instar secundi commentarij: quia Ecclesia eas suo nomine scribit, Deo tamen ei assistente ne erret, & in obscurioribus eam interiùs illuminante. His positis sit

Quomodo Ecclesiæ definitio differat à S. Scriptura.

62 CONCLVSIO I. Habitus fidei nullo modo potest supplere defectum obiecti formalis, inclinando intellectum, vt sine vllo respectu ad reuelationem siue testimonium diuinum, immediatè credat aliquam propositionem fidei. Patet ex dictis n. 50. Et cõfirmatur Primò, quia, vt ostendi suprà disput. 6. dub. 6. habitus supernaturales non inclinant potentias sensibiliter in sua obiecta, nec facilitant eorum operationem, sed solùm dant iis potestatem producendi

ducendi actum in substantia supernaturalem: sensibilis autem illa inclinatio & facilitatio operationis prouenit aut à gratia præueniente, aut ab habitibus acquisitis.

Confirmatur Secundò, quia, etsi habitus infusus fidei sensibiliter inclinaret potentiam in suos actus, tamen non inclinaret nisi ad eliciendos actus veræ fidei theologicæ, qui, vt ostendi suprà, necessariò & essentialiter respiciunt testimonium Dei vt obiectum formale.

63 Cur lumen beatificum potiùs quàm habitus fidei faciat intellectum suo obiecto immediatè assentiri.

Dices, Lumen beatificum efficit vt intellectus rebus fidei immediatè sine vllo alio medio assentiatur: ergo idem hîc faciet lumen fidei, licèt modo imperfectiore. Respondeo. nego consequentiam, quia lumen beatificum facit sua obiecta intellectui clarè apparere sicut in se sunt: & consequenter facit vt intellectus iisdem propter eorum euidentiam immediatè assentiatur.

Secùs est de habitu fidei, qui relinquit res in se obscuras, & solùm tendit in obiectum propter alienum testimonium: sicut etiam habitus fidei humanæ; qui quantumuis augeatur, numquam facit res in se clarè apparere, aut vt intellectus iis aliter assentiatur quàm propter alterius testimonium.

64 Habitus scientiæ solùm inclinat intellectum vt assentiatur conclusioni propter præmissas.

Ad primum argumentum, positum num. 49. de habitu scientiæ, Respondeo id pro nobis facere: nam nec hic vmquam inclinat intellectũ vt assentiatur conclusioni immediatè propter se, sine ordine ad præmissas; quia cùm habitus acquisitus sit quasi quoddam vestigium actuum ex quibus genitus est, nihil est aliud quàm habitualis quædam inclinatio in obiecta illorum actuum formalia; & consequenter numquam potest in alia obiecta formalia inclinare, aut concurrere ad productionem alicuius actus, qui non habeat idem obiectum formale. & aliàs habitus scientiæ produceret actum qui non esset scientia: quod fieri nequit. habitu tamen perfectè acquisito intellectus sine vlla reflexione in obiecta materialia nobis proposita fertur tanta facilitate, vt non aduertat se eis assentiri propter obiectum formale, siue propter præmissas propter quas initio eis assensus est. Imò sæpè non est opus vt expressè de his cogitet, sed sufficit quòd implicitè & virtute illis moueatur ratione specierum ex præcedentibus actibus relictarum.

Obiectum secundùm se priùs obscurum frequenti consideratione quandoque fit clarum.

Adde, quandoque accessu scientiæ illustrari ingenium, ac frequenti cogitatione fieri vt propositio antè nobis in se obscura, postea ex ipsis terminis appareat clara, atque ita ei immediatè propter suam euidentiam assentimur. sed cùm tunc habeat obiectum formale omnino distinctum ab obiecto formali scientiæ, non est propriè actus scientificus, sed intellectus principii. Secùs omnino est in actu fidei, cuius obiectum hîc nobis semper secundùm se manet obscurum. Aut si aliquando aliqua eius obiecta lumine naturali fiant cognita, hic omnino per accidens & impertinens est ad actum aut habitum fidei; nec huic, sed naturali scientiæ tribuendum est.

65 Conclvsio II. Si Ecclesiam sumas, prout distinguitur à Prophetis, Euangelistis, aliisque sacræ Scripturæ auctoribus, quantumuis eam consideres vt infallibiliter directam à Spiritu sancto; eius tamen testimonium numquam potest esse obiectum formale fidei theologicæ. Hæc conclusio videtur apertè D. Thomæ 2.2.q. 1.a.1. & ferè communis Theologorum asserentium solam primam veritatem reuelantem esse obiectum formale fidei. Probatur clarè hoc argumento, fides theologica in eo distinguitur ab humana, quòd hæc nitatur testimonio humano, illa verò solo diuino: atqui, vt ostendi num. 60. & 61. quantumuis Ecclesia in suis definitionibus dirigatur infallibili Spiritus sancti assistentia, atque ita eius testimonium nitatur suo modo auctoritate diuina, & ab ea firmitatem accipiat; tamen non est verè & propriè testimonium siue verbum & reuelatio Dei, sed propriè est testimonium humanum (sicut quantumuis ipsa acceperit à Deo potestatem ferendi leges, & ab eodem in iis ferendis dirigatur, eius tamen leges propriè non sunt diuinæ, sed humanæ:) ergo illud nequit esse obiectum formale fidei theologicæ; & consequenter hæc nequit in illud tamquam in suum obiectum formale vltimò resolui.

Testimoniũ Ecclesiæ nõ quam est obiectum formale fidei.

D. Thomas.

Distinctio fidei theologicæ & humanæ.

66 Conclvsio III. Testimonium Ecclesiæ, quo aliquid tamquam de fide definit, propter promissionem Christi ei factam Matth. 16. vers. 18. & Iohannis 14. vers. 16. & ob infallibilem assistentiam Spiritus sancti, est regula omnino infallibilis, siue quam omnino implicet falli, rerum credendarum, siue qua discernantur à Deo reuelata ac nobis credenda proposita ab aliis: quaq; ideo certissimè & securissimè nitatur illud iudicium quod fidem necessariò præcedit, quoque iudicamus à Deo esse reuelata, quæ nobis credenda proponuntur. Hęc à nullo Catholico, vt credo, negatur. nec etiam Bañez & Medina suprà citati, huic conclusioni vllo modo contradicunt: sed aliquid amplius testimonio Ecclesiæ tribuunt. quod suprà refutaui. quamuis etiam satis crediderim ipsos solis fortè verbis à nobis discrepare, ita vt quamuis aliter loquantur, tamen id solùm velint dicere, quod hac conclusione asserimus. Nam argumenta illorum nihil aliud probant.

Testimonium Ecclesiæ est regula infallibilis rerum credendarũ.

67 Ad argumentum igitur ex Medina propositum n. 51. Respondeo fidem resolui in testimonium Ecclesiæ ea ratione, qua ex eo gignitur, scilicet tamquam in regulam infallibiliter dirigentem illud iudicium, quod fidei assensum præcedit. Quâ ratione etiam tandem resoluitur in cognitionem per sensum haustam, quam illud iudicium necessariò supponit, qua scilicet audiendo vel legendo intelligimus Ecclesiam hoc vel illud credendum proponere, idque priùs quàm ob eius auctoritatem iudicemus illud fide diuina esse credendum.

Qua ratione fides theologica resoluatur in testimonium Ecclesiæ.

Qua ratione resoluatur in cognitionem sensu haustam.

68 Nota, Ecclesiam dupliciter posse considerari. Primò, prout est cõgregatio hominũ toto orbe dispersorum, constans pluribus viris summa doctrina ac vitę sanctimonia illustribus, inter quos plurimi miraculis claruerunt; quæque iam à Christi temporibus semper in eadem fide sine vlla vel minima mutatione, maximo inter tam varia ingenia, diuersasque nationes consensu; inter

Ecclesia dupliciter considerari potest.

inter tot Tyrannorum, Paganorum, hæreticorumque oppugnationes, constantissimè per tot sæcula hactenus perseuerat. Quod vel ipsum lumen naturæ, præsertim sumpta experientia ex aliis sectis, quæ statim in varias diuisiones abeunt, clarè ostendit naturaliter sine vllo superiore auxilio, aut vix aut etiam nullo modo fieri posse; nec vlla ratione posse contingere in aliqua falsa opinione. Nec enim fieri vllo modo potest, vt tot ac tam varij homines, præsertim eruditi, tam concorditer ac constanter circa res tam varias aberrent; vt in omnibus falsis opinionibus patet. Et hac ratione Ecclesiæ auctoritas est quidem inter res humanas maxima, quæque meritò cuiuis prudenti persuadeat, vt omnẽ eius doctrinam tamquam omnino indubitatam amplectatur; est tamen naturalis & humana.

Diuturnus multorum infalso consensus esse nequit.

69 Secundò, considerari potest, prout infallibiliter à Spiritu sancto dirigitur. Et quamuis, vt dixi suprà, eius etiam vt sic consideratæ testimonium nõ sit propriè diuinum, sed humanũ, participat tamen suo modo firmitatem & auctoritatem testimonij diuini, quatenus non possumus de eius veritate dubitare sine iniuria Spiritus sancti ei assistentis, & Christi hanc assistentiam & immunitatem ab omni errore ei promittentis.

Sine iniuria Spiritus sancti & Christi nequimus de Ecclesiæ testimonio dubitare.

Quia tamen de hac Spiritus sancti assistentia nobis sola fide ex Scripturæ testimonio constat, auctoritas Ecclesiæ hoc modo considerata solos fideles dirigit, aut eos qui saltem Scripturæ credunt. Priore verò modo considerata cùm naturalibus argumentis clarè probari possit; etiam omnino infidelium iudicium dirigere potest.

Auctoritate Ecclesiæ aliter circa res fidei dirigũtur fideles, aliter infideles.

70 Hinc patet Primò, D. Augustin. l. contra epistolam fundamenti c. 5. meritò dixisse, *Euangelio non crederem, nisi Ecclesiæ catholicæ me commoueret auctoritas.* Non quia putabat testimonium Ecclesiæ esse obiectum formale illius fidei theologicæ, qua inter cetera credo Scripturam esse verè verbum Dei: sed quia secluſa Ecclesiæ auctoritate illud iudicium quod necessariò actum fidei præcedit, nullum habuisset sufficiens fundamentum iudicandi tam firmiter credendum esse Euangelia diuina auctoritate conscripta esse; siue discernendi inter varios libros, qui à multis tamquam Scriptura sacrà fuerunt expositi, quinam sint legitimi, & qui spurii.

Augustin. Mouemur auctoritate Ecclesiæ vt credamus Euangelio.

Patet Secundò, cur disputantes cum hæreticis, exemplo antiquorum Patrum, quibus hoc solemnissimum fuit, semper prouocemus eos ad Ecclesiæ auctoritatem: hoc enim facimus, non vt ostendamus nostram fidem eius auctoritate vt obiecto formali niti (hoc enim omnino parergon esset) sed vt certissima hac nota tamquam lydio lapide probemus quæ fides sit amplectenda. Qua ratione hæreticos clarissimè conuincimus: nam & clarissimè potest ostendi, quam fidem Ecclesia Catholica approbet: & siue Scripturæ de ea testimonia spectes, Matthæi 16. vers. 16. vbi Christus testatur portas inferi numquam contra eam præualituras; & 1. ad Timoth. 3. vbi dicitur columna & firmamentum veritatis; siue consideres rationem naturalem suprà allatam num. 68. eius auctoritas tanta ac tam illustris est, vt meritò D. Augustin. epist. 119. ad Ianuarium, dicat esse insolentissimæ insaniæ, contra ea quæ vniuersa obseruat Ecclesia disputare.

Disputantes cum hæreticis meritò ad auctoritatẽ Ecclesiæ appellamus.

Matth. 16.

1. Tim. 3.

Augustin. Insanum est Ecclesiæ auctoritatẽ oppugnare.

71 Conclvsio IV. Id in quod nostra fides, tamquam obiectum formale vltimò resoluitur, siue obiectum formale propter quod credimus non solùm articulos fidei esse veros, sed etiam eos esse à Deo reuelatos, est testimonium primæ veritatis. Hæc est apertè sentẽtia D. Thomæ 2. 2. qu. 1. a. 1. Caietani ibid. §. *Ad cuius euidentiam.* & eorum qui absolutè fatentur obiectum formale fidei esse primam veritatem reuelantem. vt bene docet Valentia 2. 2. disp. 1. qu. 1. puncto 1. assert. 2. & Turrian. disp. 2. dub. 9. §. *Vltima sententia.* Sequitur hæc conclusio clarè ex dictis. nam fide theologica credimus non solùm articulos fidei esse veros, sed etiam eos esse à Deo reuelatos (esset enim verè hæreticus qui hoc negaret:) atqui, vt iam sæpè ostendi, fides theologica necessariò habet pro obiecto formali testimonium Dei, sicut fides humana testimonium hominis: ergo assensus ille quo credimus eos articulos esse à Deo reuelatos, habet pro obiecto formali Dei testimonium.

D. Thomas. Caietan. Valentia. Turrian.

Confirmatur, quia, vt ostendi num. 57. & 58. quando Deus nobis aliqua reuelat, simul etiam implicitè testatur se ea reuelare: ergo sicut propter ipsius testimonium credimus ea esse vera, ita etiam ob idem testimonium simul credimus ea à Deo esse reuelata.

72 Et hæc quidem clarè probant, nos dicta ita debere credere vt habeamus fidem theologicam. Sed magna restat difficultas, quomodo fieri possit vt intellectus assentiatur huic propositioni, *Deus hoc reuelauit*, propter se siue propter eam ipsam reuelationem, qua Deus hoc reuelauit. hoc enim videtur fieri non posse, nisi dicta propositio sit in se euidens; omnis enim assensus intellectus videtur necessariò niti aut euidentia rei propositæ, aut medio aliunde sibi noto. cùm igitur dicta propositio sit ipsi in se obscura, intellectus non potest ei assentiri, nisi propter medium extrinsecum.

73 Respondeo, illud assumptũ solùm esse verum quando intellectus ad assensum determinatur ab obiecto; tunc enim eius assensus necessariò tandem debet resolui in aliquod obiectum formale per se notum. Secùs autem esse, quando determinatur ab ipsa voluntate, quæ posito sufficiente fundamento potest intellectum determinare vt obiectum aliquod firmiter apprehẽdat, eique assentiatur ea firmitate & ratione, qua ei per se assentiri non posset. vt infrà clariùs ostendam: & hoc fit in præsenti casu. Posita enim sufficienti rei credendæ propositione iuxta dicta nu. 56. ita vt intellectus clarè videat hanc rem esse talem, quam meritò credat à Deo esse reuelatam; voluntas statim ex pio erga primam veritatem affectu mota ipsius reuerẽtia magno conatu impellit intellectum, vt vehementer apprehendat illius maiestatem ac auctoritatem, eamque hîc & nunc exigere vt propter eam firmissimè credat id quod sibi tamquam ab ea reuelatum tam euidenter proponitur. atque ita partim illa apprehensione, partim im-

Quando assensus intellectus necessariò resoluatur in medium per se notum, quãdo non.

Qua ratione voluntas determinet intellectum ad assensum fidei.

perio & impulsu voluntatis, sine vllo discursu mouetur diuina auctoritate & testimonio, vt propter hæc immediatè, & rem reuelatam, & ipsam reuelationem credat; idque firmiùs quàm vlli rei naturaliter cognitæ possit assentiri; ne, si quacumque ratione de alterutro dubitet, primæ veritati cuius nomine hæc ei credenda proponuntur, faciat iniuriam.

74 Facit Deo iniuriam qui negat eum articulos fidei reuelasse.

Dices, Etsi quis faceret Deo iniuriam negando rem, quam sciret ab eo reuelatam, esse veram, non tamen si negaret eam à Deo esse reuelatam: sed per hoc solùm faceret iniuriam homini, aut etiam Ecclesiæ id asserenti. Respondeo, facturum etiam Deo iniuriam cuius nomine hoc ei credendum tam euidenter proponitur. Quod exemplo humano clarè explicari potest. Si quis enim iussu siue nomine principis alicui eius subdito aliquid nunciet (v.c. alicui gubernatori vrbis hostes ad eam noctu venturos) cum iis circumstantiis vt alter non habeat iustam occasionem dubitandi quin princeps verè iusserit hoc sibi nunciari. Si hic non credat hoc esse verum aut à principe nunciatum, non solùm erit iniurius ipsi nuncio, sed etiam principi suo, cuius reuerentia exigit vt rem illam non tam ob auctoritatẽ nuncii quàm ob suam credat. hinc talis gubernator si benè erga suum principem sit affectus, habeatq; summam opinionem de ipsius prudentia, quòd scilicet nihil nunciabit quod non sit omnino certum; firmiùs longè credet hostes venturos quàm id ob solam auctoritatem nuncii crederet; & qui aliàs fortè huic nullo modo crederet ob contraria argumenta quæ habet, tamen ob reuerentiam sui principis contra iudicium, quod aliunde conceperat, id credet: & quo plutis facit suum principem, eo firmiùs hoc credet. Ex quo patet, eum ad credendum non solùm rem esse veram, sed etiam principem eam nunciare, moueri immediatè auctoritate principis; aliàs non crederet ea firmiùs quàm ei persuaderet auctoritas nunciantis.

75 Qua ratione auctoritas diuina nos moueat vt credamus Deũ aliquid reuelasse.

Simili ergo modo intellectus, posita sufficienti rerum fidei propositione, ex imperio & applicatione voluntatis, & vehementi apprehẽsione reuerentiæ primæ veritati debitæ, & iniuriæ quæ ei fieret si rei propositæ non crederet, fertur toto conatu in huius assensum, credendo non solùm eam esse veram, sed etiam à Deo esse reuelatam, idque propter Dei testimonium quo ipse testatus est non solùm res illas esse veras, sed etiam se id esse testatum, iuxta dicta suprà nu. 57. & 58. Et ex his patet responsio ad obiectionem allatam num. 48. Ex dictis enim apertè patet, qua ratione hoc ipso quo Deus aliquid reuelauit, & nobis credendum legitimè proposuit, veritas non solùm rei reuelatæ, sed etiam ipsius reuelationis habeat necessariam connexionem cum veracitate Dei.

76 Hæc quidem quantum in re obscura fieri potest, adferunt aliquam lucem. Contra dicta tamen restat adhuc satis difficilis obiectio. videntur enim multi esse Christiani simplices, qui nesciunt se debere credere res fidei præcisè propter Dei reuelantis auctoritatem siue testimonium: sed credunt simpliciter, quia Eccl sia eas proponit credendas. Imò etiam sæpè docti dum eliciunt actum fidei, non cogitant de diuina auctoritate, sed ad aliquid credendum subitò mouentur, quia id in aliquo Concilio definitum vident, aut ob similem causam. Durum autem videtur dicere, hos omnes actus non esse fidei theologicæ, sed assensus merè humanos.

77 Etiam simpliciores credere propter auctoritatem Dei.

Respondeo, eos simplices, si sufficienter circa ea quæ credunt sunt instructi, non solùm eas res qualicumque ratione credere, sed credere eas à Deo esse reuelatas, & sub ea ratione eas credere: & sicut initio priusquam eas fide diuina credant, mouentur auctoritate Ecclesiæ vt velint eas credere; ita etiã mouẽtur vt velint eas credere ea ratione, qua Ecclesia eas credendas proponit: hæc autem proponit eas credendas vt à Deo reuelatas; qui autem eas credit vt à Deo reuelatas, patet eum has credere ob diuinam reuelationem. Adde, Deum sua gratia præueniente eorum intellectum illustrare, & iuuare, vt, si collaborent, facilè possint credere prout oportet.

78 Cur non aduertamus nos credere ob Dei auctoritatem.

Nec refert quòd sæpè tam ipsi quàm etiam docti, dum actu credunt, non videantur sibi cogitare de reuelatione Dei; hoc enim fit propter assuetudinem & facilitatem in credendo, qua fit vt auctoritate Dei moueamur ad credẽdum sine reflexione: qua ratione multi sæpè consecrant, aliaque similia faciunt cum legitima intentione etiam actuali, qui quia ad eam non reflectunt, videntur sibi postea legitima intentione caruisse. Item postquam propter testimonium alterius hominis aut similem rationem alicui propositioni sæpius sumus assensi, postea acquisito habitu eidẽ assentimur non aduertendo nos illo testimonio ad hoc moueri; cùm tamen necessariò eo implicitè saltem moueamur, cùm nihil aliud sit quo ad illum assensum possimus moueri.

Sæpè multa facimus certa intẽtione hanc non aduertentes.

79

Quòd si agamus de quibusdam rudibus malè in fide instructis, fateor eos multa quandoque credere fide merè humana propter dictum sui Pastoris aut parentis, quos patet non elicere actus fidei theologicæ; nec propterea sententia vera est mutanda, sed illi melius sunt instruendi, vt sciant non solùm illa esse vera, sed etiam à Deo esse reuelata.

80 Recta probamus auctoritatem Ecclesiæ per Scripturam, & contra hãc peraliam.

Ex his demum patet, non esse vitiosas, nec petere principium has aut similes siue argumentationes siue responsiones: Credendum est Ecclesiæ in suis definitionibus, quia Deus in Scriptura testatur, se eius illis semper adstiturum ne vnquã errent. & rursum, Credendum est hanc esse veram Scripturam sanctam, & verbũ Dei; & hunc esse legitimũ eius sensum; quia Ecclesia hoc definit. In priore enim reddimus rationẽ obiectiuam, siue obiectũ formale assensus fidei theologicæ: in secũdo verò ostẽdimus quæ sit infallibilis regula qua nititur & dirigitur illud iudicium quod fidẽ præcedit, & credẽda à non credẽdis discernit. cuius regulæ auctoritas vlteriùs probatur ex ipsa Scriptura apud eos, qui eã eiusq; legitimum sensum admittunt; aut ex alijs fidei notis apud eos, qui illa non admittunt.

DV-

DVBIVM VI.

Vtrùm reuelatio priuata, an verò publica sit obiectum formale fidei?

81 PRima hîc opinio possit esse, fidem nostram tamquam obiecto formali niti priuata reuelatione, quam Deus vnicuique priuatim inspirat. Hanc videntur sequi multi huius temporis hæretici, qui iudicem controuersiarum constituunt priuatum spiritum vnicuique res fidei reuelantem. Eamq; saltem magna ex parte necessariò sequuntur qui fidem iustificantem, quam præcipuam esse volunt, aiunt consistere in assensu, quo quis certò credit remissa sibi esse peccata, seque iustum & filium Dei esse. quos recenset Bellarm. l.3. de Iustificatione c.3. hæc enim fides non videtur vlla ratione nisi priuata reuelatione posse niti. Bellarm.

82 Videtur autem posse probari ex D. Iohanne epistola 1. cap. 2. vbi cùm suasisset illis, quibus scribebat, ne crederent hæreticis, subdit: *Et vos vnctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis.* Vbi cùm priùs ostendisset quibus non sit credendum, scilicet hæreticis, deinde dictis verbis docet, cui credendum sit, scilicet internæ illi vnctioni siue priuatæ spiritus reuelationi, quam vult in ijs manere, vt secundùm eam discernant quæ sint credenda, quæ non. vnde vlteriùs subdit: *Et non necesse habetis vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius vos docet de omnibus, & verum est, & non est mendacium: & sicut docuit vos, manete in eo. & nunc filioli manete in eo.* Vbi videtur illis præscribere solam illam fidem, quam interna vnctio, siue priuata reuelatio eos docet: ergo sola priuata reuelatio est obiectum formale fidei. 1. Iohan. 2.

83 Secunda opinio huic errori planè contraria docet, priuatam reuelationem nullo modo posse pertinere ad obiectum formale fidei Catholicæ, siue eius fidei, qua reliqua mysteria fidei credimus, atque ita nos non posse eadem fide, qua hæc credimus, credere ea quæ Deus fortè nobis priuatim reuelaret. Ita Sotus l. 3. de Gratia cap. 2. in 3. argumẽto, & Canus l. 12. de Locis theologicis cap. 3. post 3. conclus. Probatur Primò, quia fides Catholica idem est quod vniuersalis, ergo solùm se extendit ad ea quæ generatim omnibus credenda sunt proposita. Probatur Secundò, auctoritate & ratione D. Thomæ 1. part. quæst. 1. art. 8. ad 2. vbi ait, nos non probare nostram fidem ex reuelationibus quæ priuatis factæ sunt, quia ipsa his non nititur; sed solùm reuelationibus factis Apostolis aliisque qui canonicos libros scripserunt. vnde 2. 2. q. 5. a. 3. in corpore ait: *Formale autem obiectum fidei est veritas prima, secundùm quod manifestatur in Scripturis & doctrina Ecclesiæ.* Tertiò, quia ratione nostræ fidei quam ab Apostolis & Prophetis accepimus, dicimur ad Ephes. 2. superædificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum: ergo fides nostra solùm potest niti reuelatione iis facta. Sotus, Canus. D. Thomas.

84 CONCLVSIO I. Ad obiectum formale fidei nostræ non requiritur priuata reuelatio, sed sufficit illa quæ per Spiritum sanctum in Prophetis, Apostolis, aliisque hagiographis loquẽtem generatim toti Ecclesiæ facta est. Est communis omnium Catholicorum, & certa de fide. Probatur, quia Matthæi & Marci vlt. præcipitur Apostolis, vt mysteria fidei prædicent omni creaturæ, ea auctoritate, vt qui crediderint saluentur, & qui non crediderint mortaliter peccent & damnentur. Vbi apertè significatur reuelationem ipsis factam, & per eos toti orbi annunciatam ac credendam propositam, sine vlla alia priuata reuelatione (cuius hîc nulla fit mentio) sufficere vt possimus prædicta ab Apostolis accepta credere ea fide, quæ ad salutem requiritur; atque adeò vt sub pœna damnationis ad hoc teneamur. quæ vera non essent, si vera fides requireret priuatam illam reuelationem.

Probatur Secundò, quia ad Ephes. 2. fideles dicuntur superædificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum, non ob aliam causam quàm quia nostra fides nititur reuelatione iis facta, & per eos generatim toti Ecclesiæ. 85 Ad Ephes. 2. cur dicamur superædificati supra fundamentum Apostolorum.

Tertiò, probatur ex communi sensu totius ab initio Ecclesiæ, quæ semper suam fidem probauit, non ex priuatis aliquibus reuelationibus singulis factis, sed ex reuelatione facta Prophetis & Apostolis, & per Scripturam sacram ac traditionem nobis proposita ac communicata. Vnde D. Cyprianus epistola 74. ait: *Si in aliquo nutauerit & vacillauerit veritas, ad originem Dominicam, Euangelicam & Apostolicam traditionem reuertamur, & inde surgat actus nostri ratio, vnde & ordo & origo surrexit.* Quibus satis liquet, semper fuisse Ecclesiæ sensum, nostram fidem niti reuelatione facta Apostolis & Prophetis. S. Cyprian.

Quartò, quia aliàs non posset esse aliqua certa & communis omnibus fides, & consequenter nec catholica, quia nulli posset constare quid alteri esset reuelatum: atque ita quot essent homines, tot essent de rebus fidei opiniones, prout quisque somniaret sibi aliquid esse reuelatum; nec vlli errores ex Scripturis possent conuinci, atque ita fides non dirigeretur infallibili aliqua regula, sed vanis delirantium somniis.

Ad argumentum positum num. 82. Respondeo Apostolum ibi solùm agere cum iis, qui in fide à se aliisque Apostolis satis erant instructi: & vnctionem quam ibi vult in iis manere, vocat eam fidem, quam per Apostolorum prædicationem à Deo acceperant, siue quam Deus per Apostolorum prædicationem iis reuelauerat. Quod patet ex versu 24. eiusdem capitis, vbi ait: *Et vos quod audistis ab initio* (scilicet à me, cæterisque Apostolis vobis fidem annunciantibus) *in vobis permaneat.* vbi idem dicit de eo, quod ipsi ab Apostolis audierant, quod infrà dicit de vnctione, vt ostendat hæc idem esse. Et hæc ita intelligenda esse, vel ex ipsa ratione clarè patet; nam aliàs nec illi quibus tunc scribebat Apostolus, nec alii fideles, aut etiam Ethnici ad fidem conuertendi indigerent aliquo doctore; imò ipsa Scriptura esset frustra: quia Deus omnia quæ credenda sunt, sufficienter vnicuique priuatim reuelaret, nec aliquis 86

quis teneretur alia credere, quàm quæ Deus ei priuatim reuelasset: quod apertè est absurdissimum, & communi omnium prudentum sensui ac praxi repugnat.

87 Eadem fide priuatim & publicè reuelata credimus. *Bellarm. Vega. Malderus. Turrian. Sanchez.*

CONCLVSIO II. Priuata reuelatio potest esse obiectum formale fidei theologicæ, atque adeò si quid alicui priuatim à Deo reueletur, eadem fide illud credet; qua iam credit alia mysteria fidei. ita Bellarm. lib. 3. de Iustificatione cap. 3. Vega l. 9. in Trident. c. 3. Malderus 2. 2. q. 1. a. 1. sect. 5. Turrianus disp. 5. dub. 1. & cum aliis Sanch. de præceptis l. 2. c. 7. n. 32.

Probant id aliqui; quia Apostoli quibus immediatè fuerunt reuelata fidei mysteria, ea fide diuina crediderunt; & similiter B. Virgo ob priuatam reuelationē credidit se parituram Christum; & Maria Magdalena credidit sibi peccata esse remissa. Sed hæc non pugnant contra sententiam allatam num. 83. nam illi Auctores non negant nos vera fide diuina posse credere ea, quæ Deus nobis priuatim reuelat (hoc enim Sotus loco ibi citato apertè asserit;) sed negant hanc fidem fore eiusdem speciei cum illa, qua credimus alia mysteria fidei, illiusúe assensum posse ab huius habitu elici.

Sotus.

Adde, eos Doctores omnem illam reuelationem vocare publicam, & distinguere à priuata quæ fit alicui personæ publicæ, ita vt per eam Deus velit ipsi reuelata toti Ecclesiæ credenda proponere, quales fuerunt reuelationes factæ Apostolis, ac Beatissimæ Virgini; quare etiam libenter concedunt eos his reuelationibus eadem fide credidisse, qua nos iisdem credimus. Adferuntur præterea alia quædam argumenta, quæ parum probant, ideoque ea omitto.

88 Probatur igitur conclusio hoc vno argumēto: quia vterque assensus fidei, tam quo quis credit communia mysteria fidei, quàm quo credit priuatim sibi reuelata (si quæ Deus ita ei reuelet) nititur immediatè eodem obiecto formali: ergo cum hîc nulla sit alia probabilis causa cur dicamus vnum actum specie ab alio distingui, dicendum est vtrumque esse eiusdem speciei, & ab eodem habitu proficisci. Consequentia est clara. Antecedens probatur, quia vterque assensus fertur in suum obiectum, immediatè & præcisè propter reuelationem siue ob testimonium primæ veritatis: quòd autem vna reuelatio sit publica, alia priuata, nec variat eam in ratione testimonii (quia vtraque æqualiter est testimonium primæ veritatis) nec in ratione obiecti, quia is cui vtraque reuelatio facta est, neutro assensu credit, quia testimonium est publicum aut priuatum, sed præcisè quia id, quo res credenda confirmatur siue asseritur, est testimonium Dei.

89 Ad primum argumentum positum num. 83. Respondeo fidem nostram dici Catholicam, propriè prout significat obiectum fidei, iuxta illud Athanasii, *Hæc est fides catholica.* dicitúrque Catholica siue vniuersalis, non ab aliqua ratione formali, qua noster assensus nititur, aut à conditione aliqua sibi essentiali aut etiam intrinseca: sed quia vniuersaliter omnibus fidelibus credenda proponitur, & ab omnibus orthodoxis quouis tempore iam à Christo nato, imò ab initio mundi fuit explicitè, vel implicitè credita; quæ denominatio ei extrinseca est. Et simili denominatione ratione obiecti, quod ab omnibus fidelibus creditur, ipse habitus fidei quandoque dicitur fides Catholica: aut etiā quia ipse habitus secundùm speciem est idem in omnibus fidelibus atque ita vniuersalis. quæ patet nullo modo mutare ipsius naturam.

Fidem esse catholicam, est denominatio ei extrinseca.

Ad secundum, Respondeo D. Thomam ibi 90
in priore loco non agere de obiecto formali ipsius fidei: sed solùm explicare qua ratione propositiones fidei Catholicæ contra hæreticos debeamus probare, nimirum non ex priuatis reuelationibus, quas ipsi non admittunt, sed ex communibus in Scriptura contentis; quæ meritò etiam apud eos magnum pondus habent. In secundo autem loco dicit veritatem primam esse obiectum formale fidei, secundùm quod manifestatur in Scripturis sacris & doctrina Ecclesiæ: non quòd velit formale obiectum fidei nostræ ad hanc conditionem tamquam ei essentialem restringere; sed partim vt ostendat obiectum formale fidei non esse solam primam veritatem secundùm se consideratam, sed includere externam aliquam reuelationem, quæ de facto per Scripturam fit; iuxta dicta dub 5. partim etiam vt ostendat Ecclesiæ auctoritatem, non quidem esse partiale obiectum formale nostræ fidei; sed (vt statim subiungit) esse infallibilem regulam nixam diuina promissione & Spiritus sancti assistentia proponentem nobis obiecta fidei: ideoque negantem vnum articulum in Scriptura contentum, aut ab Ecclesia credendum propositum, implicitè negare auctoritatem primæ veritatis & obiectum formale fidei: & consequenter etiam perdere absolutè fidem, vt suo loco ostendemus.

Ad tertium, Respondeo solùm probare priorem nostram conclusionem, scilicet fidem Catholicam de facto niti reuelatione facta Apostolis; sed, vt iam respondi, hoc planè materiale, & per accidens est ipsi obiecto formali, nec hoc essentialiter vllo modo variat.

Demum his potest obiici Quartò, cui priua- 91
tim fit aliqua reuelatio, clarè cognoscit hoc sibi à Deo reuelari, & consequenter ipsius assensus nititur reuelatione euidenter cognita tamquam obiecto formali: ergo est diuersæ speciei ab assensu, quo credit alia mysteria fidei, qui nititur reuelatione obscurè cognita. Respondeo Primò, si hoc argumentum esset efficax, probaret fidem Apostolorum ac B. Virginis fuisse diuersæ speciei à nostra. quod patet falsum esse. Respondeo Secundò, ad secundam partem antecedentis: talem assensum niti quidem vt obiecto formali, reuelatione quæ de facto est ei euidens, siue quam videt euidenter sibi à Deo fieri; non tamen ea ita niti qua euidens est, siue ita vt ipsa euidentia ingrediatur rationem obiecti formalis (quia sic assensus fidei non esset certior illa euidentia, & consequenter non esset vera fides diuina, quæ omnem naturalem euidentiam debet superare) sed hæc habet se solùm per modum proponentis ipsum obiectum; sicut definitio Ecclesiæ, aut lectio Scripturæ

pturæ sactæ. Sicut igitur quando aliquid in Euangelio lego, euidenter quidem scio hoc ibi contineri, & consequenter ex euidentia notarum fidei, ob consensum totius orbis morali euidentia certò scio (sicut v.c. scio Iulium Cæsarem fuisse) id à Christo nobis esse reuelatum. & tamen fides qua credo tam hoc esse verum, quàm id à Deo esse reuelatum, non nititur illa euidentia, sed immediatè reuelatione Dei credita iuxta dicta dubio 5. ita etiam fides eius cui aliquid priuatim reuelatur, nititur sola reuelatione; non autem eius euidentia.

DVBIVM VII.

Vtrùm assensus fidei nitatur discursu?

92 SEnsus est, vtrùm in assensu fidei, quo credo aliquid quod à Deo reuelatum est, explicitè vel saltem implicitè fiat eiusmodi discursus, quo fides nitatur; Quidquid Deus reuelauit est verum: atqui Deus hoc reuelauit: ergo est verum. Gabr. in 3. d.23.q.2.a.1.post versum *Quartò dixerunt*, & quidam recentiores id affirmant. Probatur, quia quoties assentimur vni rei propter aliam distincto actu creditam, ibi est verus discursus: atqui in illo assensu fidei credimus rem reuelatam esse veram, quia Deus eam reuelauit, idque distincto actu ab eo, quo credimus reuelationem: ergo hic est verus discursus. Maior patet, quia discurrere nihil est aliud, quàm vnam rem ex alia deducere, siue propter assensum vnius rei assentiri alteri, quam video ex ea sequi. Secundò, quia habitus fidei per se respicit reuelationem, & rem reuelatam consequenter ratione reuelationis: ergo operatur per discursum. Tertiò, quia fides humana nititur discursu: ergo etiam diuina.

Gabriel.

93 Nota cum Vasquez in 1.part.disp.222.c.2. & communi sententia, ad verum discursum requiri saltem duplicem assensum, scilicet antecedentis & consequentis, quorum ille sit causa huius: nam ad discursum requiritur vt ex cognitione rei notæ deducam cognitionem rei secundùm se ignotæ, aut saltem minùs notæ, quàm per illum discursum cognoscitur: hinc quia Deus res omnes in se perfectissimè cognoscit, etsi clarè videat vnam ex alia posse deduci, tamen nullo modo eas cognoscit per discursum.

Vasquez. *Quæ requirantur ad discursum.* *Quare Deus non discurrat.*

Dixi, *Rei secundùm se ignotæ*, quia non impedit veram rationem discursus, quòd consequens mihi iam antea innotuerit mediante eodem antecedente, quo iam in discursu vtor.

94 Secundò, requiritur vt cognoscatur necessitas siue bonitas consequentiæ, siue veritatem consequentis habere connexionem cum veritate antecedentis. Item vt hæc cognitio sit causa cognitionis siue assensus consequentis: in vero enim discursu ideo assentior consequenti, quia video illud sequi ex antecedente, quod scio esse verum: quare qua ratione assensus antecedentis est causa assensus consequentis, eadem ratione assensus consequentiæ eiusdem etiam est causa. Causam autem voco non quidem propriè efficientem, sed quasi obiectiuam formalem. assensus enim antecedentis & consequentiæ inclinant intellectum ad assensum consequentis; & consequenter hunc causant quatenus seipsis sistunt ipsam euidentiam veritatis antecedentis & consequentiæ intellectui præsentem: ita vt vtraque hæc euidentia iam cognita deinde constituat integrum obiectum formale mouens intellectum ad assensum conclusionis.

Qua ratione assensus antecedentis & consequētiæ causent assensum consequentis.

Ex quibus sequitur malè aliquos reprehendere Suarem, quòd in 3.p.tom.1.disp.28.sect.2. dicat in discursu assensum consequentiæ necessariò distingui ab assensu cōsequentis; nam cùm illa debeat esse huius causa, necessariò debet ab eo distingui. Et cùm ideo assentiar conclusioni quia video eam sequi ex antecedente, necessariò debeo priùs saltem naturâ videre eam consequentiam, & consequenter alio actu. Confirmatur, quia hi duo assensus habent obiecta formalia non solùm omnino distincta, sed etiam diuersæ rationis; nam assentimur consequentię propter intrinsecam ipsius euidentiam: consequenti verò propter euidentiam præmissarum, & claram illius cum his connexionem. vnde patet esse actus non solùm numero, sed etiam specie distinctos. 95

Suarez. *Assensus cōsequentiæ necessariò distinguitur ab assensu consequētis, tamquam causa ab effectu.*

Conclvsio. Fides theologica nullo modo nititur discursu: sed sine eo immediatè credit rem reuelatam propter reuelationem quidem, tamen sine vllo respectu ad euidentiam siue assensum consequentiæ. Ita Valentia 2.2. d.1.qu.1.puncto 2. & Turrian.disput.6. dub.1. Probatur, quia fides est certior quauis naturali scientia: atqui secundùm aliam sententiam, hoc esset falsum: ergo, &c. Maior communiter ab omnibus conceditur, & infrà eam ex professo probabo. Minor probatur. Quia nullus assensus potest esse certior sua ratione formali, qua nititur: atqui secundùm aliam sententiam assensus fidei tamquam ratione formali nititur cognitione naturali bonitatis consequentiæ illius syllogismi: ergo non poterit hac esse certior. Confirmatur. nam in omni alia argumentatione assensus conclusionis numquam potest esse certior assensu consequentiæ: quantumcumque enim antecedens sit certissimum; tamen, si consequentia sit dubia aut solùm probabilis, assensus conclusionis erit dubius aut solùm probabilis. 96

Valentia. *Turrian.*

Probatur Secundò, quia aliàs sequeretur, multos rudes, aut nullum aut non nisi incertum ac dubium assensum fidei posse elicere; quia ipsi non vident bonitatem ac certitudinē consequentiæ, aut saltem non nisi dubiè & incertò: necenim ipsi possunt vllo modo certò scire, qui syllogismi sint boni, qui non; sed ferè circa omnem omnino consequentiam, an bona sit, nec ne dubitant. absurdissimum autem est dicere, tales non credere certa & indubitata fide mysteria nostræ fidei, cùm multos eorum videamus in fide constantissimos. 97

Respondent aliqui, dictam consequentiam cognosci etiam lumine fidei quod in rebus fidei facit infallibiliter cognoscere necessariam omnino connexionem rei reuelatæ cum reuelatione diuina. 98

Sed

Sed contrà, vel lumen fidei facit nos eam cõnexionem euidenter & in se cognoscere; vel obscurè, & propter aliud, scilicet propter auctoritatem diuinam. Prius dici nequit, quia hoc nullo modo in nobis experimur, cùm tamen euidentiam cuiusuis assensus clarè possimus in nobis notare; tum etiam quia est contra naturam fidei, quæ obscura est, nec facit obiectum suum clarè cognosci. Secundum etiam dici nequit; tum quia hæc bonitas consequentiæ deberet propter auctoritatem Dei reuelantem credi, per alium discursum, & bonitas huius discursus per alium; & sic in infinitum. Tum etiam quia nulla ratione potest probari Deum reuelasse, atque ita esse de fide hũc syllogismum esse bonum: *Quidquid Deus reuelauit est verum: Deus hoc reuelauit: ergo est verum.* nullibi enim in tota Scriptura aut vlla Ecclesiæ definitione haberur Deum hoc reuelasse. Vel tandem dicendum erit, fide credi dictam consequentiam esse bonam, non tamen propter reuelationem aut auctoritatem diuinam, sed quia lumen fidei hoc docet siue demonstrat; atque ita reuelatio & auctoritas diuina non erit generatim obiectum formale omnis assensus fidei; quod absurdum est. & sic etiam incidimus in sententiam refutatam n. 57. & 62. His adde, eum qui in dicto syllogismo crederet, maiorem, minorem & consequens esse vera, & tamen ex ignoratione formæ syllogisticæ, aut aliam ob causam negaret illam consequentiam esse certam, non fore hæreticum: ergo non est de fide illam esse certam & infallibilem.

99 Probatur concluſ. Tertiò, eadem fide propter auctoritatem primæ veritatis, credo Deũ reuelasse se esse trinum & vnum, qua credo hoc esse verum: atqui non credo illud per eiusmodi discursum: ergo nec hoc. Consequentia patet; quia duo assensus quorum vnus nititur discursu, & alius non, cùm habeant diuersa obiecta formalia, necessariò sunt diuersæ speciei. Minor probatur, quia aliàs deberem priùs in antecedente assentiri huic: *Deus reuelauit se hoc reuelasse*: idque vel fide diuina, & sic iretur in infinitum (quia idipsum deberem credere ob aliam reuelationem, & per alium discursum) vel cognitione aliqua humana propter notas fidei, aut auctoritatem hominum id asserentium: & sic tandem tota nostra fides vltimò niteretur, non auctoritate diuina, sed eiusmodi cognitione. quod absurdissimum est. Ex quibus patet, assensum theologicum & assensum fidei habere obiecta formalia planè distincta: nam prior habet pro obiecto formali assensum vtriusque præmissæ (quarum vna sæpè est naturaliter cognita) & consequentiæ: ideo enim assentior conclusioni theologicæ, quia priùs assentior præmissis & consequentiæ. Assensus verò fidei immediatè nititur sola auctoritate ac testimonio Dei, vt obiectof ormali. ideoque vterque assensus necessariò specie differt, & habet distinctos habitus.

100 Ad argumentum positum num. 92. Respondeo maiorem solùm esse veram, quando assentior vni rei propter aliam, quia video illam ex hac sequi, siue propter necessariam aut probabilem vnius ex alia consequentiam, quod suprà ostendi in assensu fidei non fieri. Adde Primò, etsi possimus priùs distincto assensu credere reuelationem, quàm rem reuelatam, & sæpè etiam hoc ita fiat in iis qui primùm ad fidem conuertuntur; tamen hoc non est necesse, nec communiter in fidelibus fit; qui, dum iis res aliqua vt reuelata sufficienter proponitur, vno simplici actu & rem reuelatam & reuelationem credunt: sicut vno actu videmus lumen & rem illuminatam. Credens vnam rem propter aliã quando discurrat, & quando non. Reuelatio & res reuelata communiter eodem actu creduntur.

Adde Secundò, vt assentiar alicui propositioni per discursum, non sufficere quòd ei assentiar propter aliam rem distincto actu cognitam: sed debeo ei assentiri propter cognitionem illius rei, ita vt ipsa cognitio sit causa obiectiua assensus consequentis. hoc autem in fide non fit: nec enim credo Deum esse trinum, quia credo eum id reuelasse, sed simpliciter quia ipse hoc reuelauit. Quod vel inde patet, quia aliàs non possemus credere Deum esse, nisi antè crederemus eum hoc reuelasse; atque ita etiam nisi consequenter priùs crederemus Deũ esse. nam hæc propositio, *Deus hoc reuelauit*, includit hanc, *Deus est*: nam est eadem cum hac, *Deus est hoc reuelans*. atque ita priùs necessariò crederemus Deum esse, quàm crederemus eum esse. Vt igitur eiusmodi absurda euitemus, necessariò dicendum est, nos non credere Deum esse, aliaque reuelata, quia credimus ea esse reuelata, sed immediatè quia reuelata sunt. 101 Alia diuersitas inter discursum & fidem.

Ex quo etiam patet, me longè aliter assentiri propositioni de fide propter reuelationem, quàm assentiar conclusioni propter euidẽtiam consequentiæ; quia cùm conclusioni non assentiar propter solam euidentiam consequentiæ, sed necessariò etiam propter euidentiam præmissarum, (quia assensus necessariò sunt distincti) non possum conclusioni & consequentiæ eodem actu assentiri. Secùs fit in fide, qua immediatè propter reuelationem credo rem reuelatam, atque eodem assensu vtrique assentiri possum: cùm propter idem omnino medium vtrique assentiar. Demum ex his etiam euidenter probatur nostra conclusio. Aliter assentior conclusioni ob euidentiam cõsequentiæ, aliter propositioni de fide ob reuelationem.

Ad secundum, nego consequentiam: quia ex antecedente solùm sequitur, rem reuelatam secundùm se sumptam non esse obiectum fidei, sed solùm prout substat reuelationi; cum quo optimè stat, fidem sine vllo discursu in vtrumque ferri, sicut visio fertur in rem illuminatam.

Ad tertium, quidquid sit de antecedente, nego consequentiam. quia in testimonio humano intellectus nititur tamquam obiecto formali aliqua euidentia, tum ipsius attestationis, tum veracitatis ipsius attestantis, & his determinatur ad assensum consequentis, nec firmiùs adhæret saltem communiter ipsi rei creditæ quàm illa persuadeant: quare non est mirum si ibi interueniat aliquis saltem virtualis discursus. secùs est in fide diuina, vbi intellectus, nulla euidentia, sed sola auctoritate diuini testimonii, vt obiecto formali nititur, & à voluntate determinatur ad assensum rei reuelatæ. Cur in fide humana sit potiùs discursus quàm in diuina.

Dices, hinc sequi, saltem fidem eorum, quibus 103

bus immediatè facta est reuelatio à Deo, quibusque consequenter ipsa reuelatio est euidens (vt accidit B. Virgini, Prophetis, & præcipuè primo angelo, qui euidenter cognoscebat obiecta fidei sibi à Deo reuelari) niti aliquo discursu. Respondeo negando consequentiam: quia eorum fides nullo modo nitebatur ea euidentia (vt ostendin. 91.) sed sola diuina auctoritate reuelante. Quamuis fuerit in ijs simul alius assensus merè naturalis, & quædam scientia à posteriori, quæ nitebatur euidentia & discursu, vt ostendam dubio sequenti.

DVBIVM VIII.

Vtrùm cognitio orta per discursum ex euidentia attestationis sit fides, an scientia, aliaue cognitio absolutè euidens?

104 EXempli causa, angelo præsertim primo in via erat omnino euidens, Deum sibi reuelare mysterium SS. Trinitatis: clarissimè enim videbat hanc reuelationem sibi fieri, nec posse fieri ab alio, quàm à Deo; item naturali lumine clarè videbat impossibile esse Deum mentiri, & consequenter quidquid ipse dicebat, esse necessariò verum.

Quæritur igitur, vtrùm hæc cognitio debeat dici fides, an scientia à posteriore, aut saltem cognitio euidens?

105 Prima opinio docet, eiusmodi cognitionem debere dici absolutè euidentem & scientiam à posteriori. Hanc citat Durand. in 3. d. 23. qu. 9. littera N. & videtur eam probare Bañez, qui 2. 2. qu. 5. art. 1. concl. 2. docet, posito quòd angelus euidenter sciuerit mysterium Trinitatis sibi à Deo reuelari (quod tamen non videtur admittere) etiam à posteriori euidenter sciuisse hoc esse verum. eandem tenet Valētia 2. 2. disp. 1. q. 5. puncto 1. & plures alii recentiores. Et probatur, quia hic syllogismus, *Quidquid Deus reuelat est necessariò verum: Deus hoc reuelat: ergo est necessariò verum*; non minùs est euidens quàm quæuis alia demonstratio à posteriore: ergo non minùs gignit euidentem scientiam, quàm hæc. Adferuntur plures aliæ probationes, sed ferè omnes ad hanc referuntur.

Durand. Bañez. *Valentia.*

106 Secunda opinio docet, talem cognitionem non debere dici scientiam à posteriore, aut absolutè euidentem: sed solùm euidentem in attestante. Hanc docent quidam recentiores apud Turrian. 2. 2. q. 1. disp. 9. dub. 3. & tribuitur Caietano 2. 2. q. 5. art. 1. sed ibi satis obscurè loquitur, & videtur potiùs in contrarium inclinare. nam docet per talem discursum non acquiri euidentiam rei in se, (qua scilicet natura ipsius in se clarè cognoscatur,) sed solùm acquiri euidentiam qua veritas rei clarè cognoscatur in attestante siue propter attestantem: quod verum est, & etiam prior opinio fatetur; in hoc tamen à Caietano discrepat, quòd hic loco citato admittat eiusmodi cognitione verè euidēter cognosci veritatem rei reuelatæ, siue quòd hæc vera sit; quod tamen Auctores illius sententiæ negant.

Turrian. *Caietan.*

Probatur hæc opinio, quia solùm est duplex demonstratio qua possit gigni scientia: Prima est à priore, qua effectus demonstratur per causam. Secunda à posteriore, qua demonstratur causa per effectum; ad quam refertur ea qua ex contradictorio conclusionis infertur aliqua cōtradictio in his quæ habent connexionem ex natura rei cum conclusione. Antiqui enim has solas agnouerunt demonstrationes, nec licet nobis alias fingere: atqui dictus syllogismus neutro ex his modis aliquid demonstrat: ergo non est demonstratio, & consequenter non gignit cognitionem euidentem.

Tertiò, igitur dici posset, dictam cognitionem esse fidem. Probatur, quia omnis ille assensus siue cognitio est fides, quæ tamquam medio siue ratione formali nititur alterius testimonio: atqui dicta cognitio ita nititur testimonio Dei; nam reuelatio siue testimonium Dei est medium illius syllogismi: ergo illa cognitio est fides. Et confirmatur, quia etiam fides humana videtur niti tali discursu, scilicet hoc: *Quidquid Iohannes, qui est vir probus, mihi testatur, est probabiliter verum: atqui ipse mihi hoc testatur: ergo hoc est probabiliter verum.* 107

Pro resolutione Nota, strictè loquendo hæc duo multùm inter se distingui, scilicet, *Hæc res siue quòd Deus sit trinus & vnus, est mihi in se euidens:* &, *Euidens est mihi, quòd hæc propositio, Deus est trinus & vnus, sit vera.* Quibus æquiualent hæ duæ: *Connexio inter dictum subiectum & prædicatum mihi in se est euidens:* &, *Euidens est mihi, inter dictum subiectum & prædicatum esse connexionem, siue ea esse connexa.* In vtroque enim casu in priore propositione si strictè velimus loqui, significatur naturam subiecti & prædicati, aut saltem naturam & qualitatem connexionis, quæ inter ea est, mihi clarè esse cognitas, siue me clarè scire qua ratione prædicatum conueniat subiecto, qualisque inter ea sit connexio. In secunda solùm significatur me clarè scire eam connexionem inter ea verè à parte rei esse. quod potest esse verum, etsi ignorem qualis ea sit; atque ita secunda propositio potest esse vera etsi ptior sit falsa. 108

Possum euidēter cognoscere aliquā propositionē esse verā, etsi ipsa secundùm se mihi sit obscura.

Probatur exemplo. nam ex eo quòd videam magnetem attrahentem ferrum, clarè colligo & scio à posteriori eum habere in se vim id attrahendi, & consequenter clarè scio hanc esse veram: *Magnes habet vim attrahendi ferrum*; ignoro tamen qualis sit hæc vis, aut quomodo hæc attractio fiat. Et consequenter hæc, *Magnes habet vim attrahendi ferrum*, est mihi in se ineuidēs, & solùm euidens in effectu. Quod adhuc clarius est, quando videmus rem aliquam ex alia aut semper aut ferè semper sequi, & ignoramus an id fiat vi aliqua ipsi rei intrinseca, an verò virtute diuina aut etiam dæmonis, vt contingit in occiso emittente sanguinem præsente occisore: quod nobis euidens est fieri, cùm tamen sit obscurissimum quomodo id fiat; atque adeò euidens est, præsentiam occisoris habere vim causandi eam emissionem sanguinis: qualis tamen sit hæc vis, & vnde eam habeat obscurissimum est.

Satis autem constat, euidentiam attestationis non facere mihi rem in se euidentem; & conse- 109

quenter angelo in via non fuisse absolutè in se euidens Deum esse trinum & vnum, neque hoc vllus vmquam asseruit. Sed quæritur vtrùm ratione reuelationis quam clarè videbat sibi fieri, euidenter cognouerit hoc esse verum. Quamuis autem inter primam & secúdam opinionem possit alicui videri magis esse quæstio de nomine quàm de re; tamen quia inde magna ex parte pendet alia quæstio realis, scilicet an fides possit consistere cum actuali scientia, illa necessariò hîc nobis explicanda est. Suppono autem hîc quod paucis exceptis omnes concedunt, angelum, præsertim primum, clarè cognouisse eam reuelationem sibi à Deo fieri. quod etiam disput. 11. dub. 2. probabo.

110 Conclvsio I. Talis cognitio debet absolutè dici euidens. ita Auctores primæ sententiæ. Probatur, quia illa cognitio est absolutè euidens, quæ habetur ex præmissis euidentibus, per euidentem consequentiam: atqui illa cognitio est talis (nam, vt hîc supponimus, ille angelus euidenter cognoscit maiorem & minorem esse veras, & consequentiam esse bonam:) ergo illa cognitio est euidens.

Maior probatur Primò, quia euidentia gignit euidentiam, & omnis ille assensus est euidens, qui nititur obiecto formali euidenti. (quia per hoc distinguitur ab obscuro:) atqui hic assensus est talis (nititur enim tamquam obiecto formali euidenti cognitione antecedentis & consequentiæ:) ergo est euidēs. Secundò, quia ideo præcisè in alia demonstratione, præsertim à posteriore, assensus conclusionis est euidens, quia habetur per euidentem consequentiam ex præmissis euidentibus.

Secluso imperio voluntatis sola euidentia necessitat intellectum.

Confirmatur, quia secluso imperio voluntatis nihil conuincit intellectum eumq; necessitat ad assensum nisi rei euidentia: atqui intellectus in tali casu omnino conuincitur, & sine imperio voluntatis ad assensum conclusionis necessitatur: ergo eius veritas est ei euidens.

111 Dices Primò, hinc non sequi, eam veritatem siue cognitionem esse angelo absolutè euidentem, sed solùm esse euidentem in attestāte. Sed contrà, vel eam veritatem solùm esse euidētem in attestante est particula alienans. Sicut cùm imago dicitur homo pictus: ita vt significetur illam veritatem solùm esse euidentem ipsi attestanti, non autem ipsi angelo; & hic sensus apertè falsus est. nam argumenta allata clarè probant eam veritatem ipsi angelo esse euidentem. Vel solùm significat eam veritatem non esse illi angelo in se, siue per se immediatè euidentem; sed solùm ratione ipsius reuelationis; & sic ea propositio est quidem vera, sed inde non sequitur, eam veritatem non debere absolutè dici euidentem angelo. Quia quoties aliquid cognosco per demonstrationem à posteriore; conclusio non est mihi euidens in se, sed solùm in suo effectu, & tamen dicitur mihi absolutè esse euidens, ita vt dicar absolutè euidenter cognoscere eam esse veram: ergo idem dicendum est in alio casu.

Veritas euidens in attestante potest dici absolutè euidens.

112 Dices Secundò, Deus reuelat illi angelo mysterium Trinitatis obscurè, quia hic per eam nec mysterium Trinitatis, nec Deum clarè cognoscit: ergo ipsa reuelatio est obscura, & consequenter nequit parere claram cognitionem. Respōdeo, eam reuelationem eatenus dici obscuram, quatenus nō facit angelum videre siue cognoscere rem reuelatam prout in se est; & hac ratione parit cognitionem obscuram & ænigmaticam circa ipsam naturam & conditionem rei reuelatæ. Alia tamen ratione dicitur clara, quatenus angelus clarè videt eam sibi à Deo fieri; & hac ratione parit claram cognitionem veritatis rei reuelatæ, siue qua angelus clarè cognoscit hanc esse veram; etsi ignoret qua ratione vera sit: sicut videndo ferrum à magnete attrahi clarè cognosco id ab eo attrahi, etsi ignorem qua ratione id fiat, an immediatè agendo in distans, an producendo aliquam qualitatem in medio.

Qua ratione reuelatio facta angelo fuerit obscura, & qua ratione clara.

Ad argumentum contrarium positum num. 106. Respondeo hanc demonstrationem esse à posteriore: nam etsi non sit propriè ab effectu, est tamen ei similis, & ad eam reducitur; sicut ad eam reducitur omnis demonstratio, quæ fit per reductionem ad impossibile, siue ad contradictorium eius quod habet cum re demonstrata apertam & necessariam connexionem, & si lubet, etiam sibi intrinsecam: nam etsi res reuelata non habeat intrinsecam connexionem cum reuelatione; tamen diuina reuelatio habet intrinsecam, naturalem ac omnino necessariam connexionem cum veritate rei reuelatæ, ita vt ex ipsius natura implicet eam esse in rerum natura, & tamen rem reuelatam esse falsam: atque ita etsi non sit mutua, tamen est magis essentialis inter reuelationem & veritatem rei reuelatæ connexio, quàm inter effectum & causam naturalem efficientem; quia hæc possunt absolutè à se mutuo separari, omnino autem implicat reuelationem poni sine veritate rei reuelatæ. 113

Diuina reuelatio habet naturalem connexionē cum veritate rei reuelatæ.

Vt hæc autem sint clariora, Nota, cū demonstramus causam per effectum, ipsum effectum quatenus est præcisè effectus, non esse nobis propriè rationem formalem seu medium certum cognoscendi causam eiusque existentiam; nam calor à sole productus non minùs est ipsius effectus, quàm lumen, & tamen ex præsentia talis luminis certò demonstramus siue cognoscimus præsentiam solis; non tamen ex præsentia caloris, quia hic idē perspè aliunde potest produci, & absente sole perseuerat; sed ideò præcisè ex aliquibus effectibus clarè demonstramus præsentiā causę, quia ratione necessariæ connexionis & dependentiæ vnius ab altero, existētia effectus est euidens signum existentiæ causæ; & consequenter quo illa connexio seu dependentia est magis necessaria, eo effectus est signum magis euidens & infallibile, & ex eo existentia causæ certiùs & euidentiùs demonstratur. Cùm igitur inter reuelationem diuinam & veritatem rei reuelatæ sit longè euidentior & magis necessaria connexio, quàm inter existentiam effectus & existentiam causæ creatæ (cùm ille sine hac absolutè saltem miraculosè possit existere) consequenter ex ipsa reuelatione longè certiùs & euidentiùs demonstratur veritas rei reuelatæ, quàm existentia vllius causæ creatæ possit demonstrari ex effectu. 114

Causa demonstratur ex effectu præcisè ratione connexionis, quæ inter eas est.

Ex reuelatione diuina perfectius demōstratur veritas reuelata quàm causa ex effectu.

Con-

115 CONCLVSIO II. Dicta cognitio non potest dici fides, quia fides nititur tamquam obiecto formali alieno testimonio formaliter sumpto, siue quatenus habet præcisè rationem testimonij: dicta autē cognitio non nititur testimonio Dei formaliter sumpto, siue quatenus præcisè habet rationem testimonij; sed solùm quatenus est euidens signum veritatis ipsius rei reuelatæ. Sicut quando audio Iohannem mihi dicentē se viuere, assensus quo id credo nititur eius dicto, non quatenus est testimoniū aliquod, sed quatenus est euidens signum vitæ ipsius: ideoq; non est fides, sed scientia à posteriore. quod vel inde patet, quòd siue is, qui mihi hoc dicit, habeatur verax, siue perpetuò mendax, eodem modo ac æquè firmiter mihi persuadebo eum viuere. quod falsum esset si propriè dicta fide hoc crederem: nam hæc numquam firmiter nititur testimonio hominis habiti pro mendace. Ex quo patet solutio argumenti positi n.107.

Quare dicta cognitio non sit fides.

Non omnis cognitio nixa alieno testimonio est fides.

116 Ad confirmationē Respondeo, etsi fortè fides humana saltem communiter nitatur aliquo discursu, tamē nititur etiam ipso testimonio hominis formaliter sumpto, non autem quatenus est certum, aut etiam probabile signum veritatis rei testatæ ratione connexionis quā cum hac habet, quia ex se nullam omnino huiusmodi connexionem habet, cùm non sit magis necessariò verum, quàm falsum. Simile ferè cum nostro casu est quando credo Romam esse in Italia, quia omnes ferè mortales id testantur. cùm enim moraliter impossibile sit omnes illos ea in re falli aut mentiri, ille assensus non est propriè fides, sed quædam scientia à posteriore moraliter certa.

Romam esse in Italia ab externis propriè non creditur, sed scitur.

DVBIVM IX.

Vtrùm propositio quæ per euidentem consequentiam deducitur ex principiis fidei, sit de fide, siue obiectum fidei?

117 QVidam affirmant eiusmodi propositionē non quidem omnibus, sed ijs qui clarè vident eam consequentiam, esse de fide, eosque eā fide diuina credere. Ita Catharinus opusculo de Certitudine gratiæ, assert. 6. Vega lib. 1. in Concil. Trident. c. 39. Canus l. 6. de locis Theolog. c. vltimo ad 10. vers. *Sed & id postremò*. Probatur Primò, quia qui negaret conclusionē quā ita videret clarè deduci ex propositionibus reuelatis, esset hæreticus: ergo illa est de fide. Secundò, quia Ecclesia multa hoc modo ex principiis fidei deducit & proponit credenda, quæ non sunt in Scripturis aut traditionibus reuelata: ergo eiusmodi propositiones ijs qui vident talem consequentiam sunt de fide. Tertiò, quia ea quæ legimus in Scriptura aut in Ecclesiæ definitionibus, credimus fide diuina, cùm tamen non sciamus ea à Deo esse reuelata, nisi mediante hoc discursu: Quidquid habetur in Scriptura aut Ecclesiæ definitionibus est à Deo reuelatū: hæc sunt talia: ergo sunt à Deo reuelata. Cuius minor est solùm cognita naturali lumine, quia nimirum illa in Scriptura aut Cōcilijs legimus. Quartò, quia qui videt hostiam à sacerdote cōsecratam adorandam offerri, propter hunc syllogismum: Omnis hostia rite consecrata cōtinet Christum: hæc est talis: ergo hæc continet Christum; fide diuina credit Christum in ea verè cōtineri: quia aliàs non posset eam absolutè, sed solū sub cōditione adorare. Quintò, quia hic est bonus syllogismus: Est de fide omnē validè baptizatum suscipere characterē: atqui hic puer est validè baptizatus: ergo est de fide hūc accepisse characterē. vnde vlteriùs infertur propositionē deductam ex propositione de fide esse de fide.

Catharin. Vega. Canus.

118 Nota Primò, hanc sententiā posse habere duplicem sensum. Primò, vt velit nos credere tali propositioni propter euidentiam ipsius consequentiæ, qua ex principijs de fide deducitur, ita vt ipsa euidentia consequentiæ sit partiale obiectum formale assensus fidei. Et in hoc sensu satis manet refutata ex dub. 7. vbi ostendi, fidē nostram nullo modo posse ita niti euidentia cōsequentiæ, quia aliàs non esset certior quàm sit cognitio illius consequentiæ; quod tamen falsum est. Secundò, vt ipsa euidentia consequentiæ habeat se solùm per modum proponentis obiectum fidei; & sit solùm obiectum formale istius iudicij, quod assensum fidei præcedit, quoq; iudicamus aliqua verè esse à Deo reuelata. Sicut dub. 5. concl. 3. dixi de testimonio Ecclesiæ. Vasquez autem 1. p. disp. 5. num. 8. docet Vegam & Canum in secundo hoc sensu intelligendos esse, eosque in hoc sensu infrà impugnabimus.

Vasquez.

119 Nota Secundò, dictam sententiā posse intelligi in triplici casu. Primò, quando aliqua propositio euidenter infertur ex duabus de fide, vt cōtingit in hoc syllogismo: Omnes quibus Christus dedit potestatē absoluendi à peccatis, hanc verè habuerunt: atqui Christus contulit eam S. Petro: ergo hic eam habuit. Sed in hoc casu semper significatum conclusionis saltem implicitè continetur sub significato alterius aut vtriusque præmissæ, atque ita necessariò est saltem implicitè reuelatum, v. c. in dicto exemplo significatum conclusionis, siue D. Petrum accepisse eam potestatem, implicitè significatur per minorem: qui enim dicit Christum dedisse S. Petro hanc potestatem, implicitè dicit sanctum Petrum hanc accepisse, non solùm mediante aliqua consequentia & connexione significatorum inter se, sed ex vi significationis verborum: me enim alteri aliquid efficaciter dare significat hunc illud accipere. Secundò, quando conclusio infertur ex vna de fide, & altera naturaliter cognita, quæ tamen non sit contingens, sed necessaria, vt in hoc syllogismo: Omnis homo est risibilis: Christus est homo: ergo est risibilis. Tertiò, quando conclusio deducitur ex vna propositione de fide, & altera naturaliter nota, contingente tamen. v. c. Omnis legitimè baptizatus recepit gratiam: hic infans est talis: ergo recepit gratiam. Auctores autem supradicti intelligunt suam sententiam de omnibus his casibus.

Conclusio potest tripliciter deduci ex antecedente de fide.

120 Nota Tertiò, duobus modis vnam propositionem posse inferri ex alia. Primò, immediatè ex vi significationis, siue quia illa virtute idem significat quod hæc. v. c. hæc, Omne animal est corpus, virtute significat hanc, Homo est corpus;

Vna propositio duplicitur ex alia infertur.

pus;quia homo est aliquod animal. quare dum hæc ex illa infertur, non infertur propriè vna res ex alia, aut vna propositio ex alia omnino distincta: quia dictæ propositiones etsi verbis, atque ita materialiter differant;tamen formaliter ratione eiusdem significationis sunt saltem ex parte vna & eadem,quia eandem rem significant (scilicet homo est corpus.) sed ex significato generatim sumpto infertur idem speciatim sumptũ. Secundò, potest vna propositio ex alia inferri præcisè ratione cõnexionis inter vtriusque significatum.v. c. ex hac, Christus est verus homo,infertur,ergo est risibilis;non vi significationis, quia prior non significat secundam, sed quia risibilitas habet cum natura humana necessariam connexionem.& de hoc casu est præcipua difficultas.

121 Conclvsio I. Propositio quæ priori modo ex dictis,siue immediatè ex vi significationis vtriusque, infertur ex propositione reuelata, est de fide.Patet, quia ipsius significatum est etiam verè,etsi aliis verbis à Deo reuelatum:qui enim testatur omne animal à Deo esse creatum, etiã testatur quamuis animalis speciem, atque adeò hominem à Deo esse creatum,idque non solùm mediante aliqua illatione siue consequẽtia, sed immediatè & secũdùm se,licet aliis verbis. Cõfirmatur,quia hæ duæ propositiones,*Omne animal est à Deo creatum*: &,*Homo & brutum sunt à Deo creata*. quo ad rem significatam sunt omnino vna & eadem propositio: ergo qui priorem asserit,etiam immediatè asserit secundam. Sicut qui asserit hoc esse gladium, simul asserit esse ensem. vide plura in disp.6.dub.1.

Vbi tamen notandum,euidentiã consequentiæ in eo casu non ingredi formale obiectum assensus fidei, sed solùm proponere intellectui ipsam reuelationem siue obiectum formale assensus fidei: quare omnis assensus qui nititur euidentia consequentiæ vt obiecto formali,solùm potest esse assensus theologicus, vt bene notat Valentia 2.2.d.1.q.1.puncto 2.in solut.3. argumenti.

Nullus assensus nitens euidentia consequentiæ est fidei.

Valentia.

122 Conclvsio II.Ea quæ solùm secũdo modo deducuntur ex propositionibus reuelatis, non sunt de fide; sed solũ conclusiones theologicæ. Ita Valent.sup.Turrian.2.2.disp.6.dub 3. Sotus l.3.de Gratia c.3.in 3.argum.Molina 1.p.q.1.a.2. d.1.& alij.Probatur,quia,vt ostendi suprà dub. 5.concl.2.nihil potest fide diuina credi nisi sit à Deo reuelatum: atqui propositio dicto modo ex propositionibus reuelatis deducta,non est à Deo reuelata:ergo nequit fide diuina credi.

Valentia. Turrian. Sotus. Molina.

123 Dices,Etsi Deus non reuelauerit eam explicitè & in se,reuelauit tamen eam implicitè & in alio ex quo deducitur.

Sed etsi hæc responsio possit alicui fortè videri probabilis, quando aliqua propositio apertè deducitur ex duabus de fide, quia tunc per se & immediatè sequitur ex reuelatis, non tamen quando deducitur ex vna de fide & altera naturaliter nota: quia tunc non sequitur immediatè & per se ex propositione reuelata, sed solùm mediatè & per accidens, ratione propositionis naturaliter cognitæ, quæ à Deo non est reuelata: atque ita non potest magis à Deo esse reuelata quàm hæc sit reuelata. cùm enim non possit participare esse reuelatum nisi ratione euidentis consequentiæ ex reuelatis, nec possit hanc consequentiam habere, nisi ratione propositionis non reuelatæ,siue hac mediante, sequitur eam non magis participare esse reuelatum, quàm hæc id participet. Sicut quando aliqua conclusio sequitur ex aliqua certa, & alia tantùm probabili, quia certitudinem prioris non potest participare, nisi mediante secunda, non potest hac vllo modo esse certior.

Confirmatur Primò, quia aliàs conclusio nõ habens certitudinem nisi ratione consequentiæ ex præmissis,posset esse certior altera præmissarum: illud autem apertè est absurdum: ergo & id vnde sequitur. Maior probatur,quia cùm talis conclusio non sit in se reuelata, non potest participare certitudinem reuelationis, nisi ratione consequentiæ, siue quia sequitur ex illis præmissis: & tamen secundùm aliam sentẽtiam esset de fide, & consequenter certior sua præmissa, quæ non est de fide. Confirmatur,quia aliàs possit quis dici esse testatus id, quod ipse penitus ignorat, nec vmquam vllo modo fuit suspicatus. v. c. Hortulanus aliquis benè nouit nicotianam,penitus tamen ignorat eam habere vim sanandi vulnera;mihi verò scienti quidem nicotianam habere eam vim, ignoranti tamen qualis herba sit nicotiana, ipse certa herba demonstrata testetur eam esse nicotianam; quo casu secundùm aliam sentẽtiam ille mihi testaretur hanc herbam habere vim sanandi vulnera, cùm tamen ipse hoc penitus ignoret. Item qui mihi testaretur omnem accipientem aliquid pro mutuo vltra sortem, esse vsurarium, simul testaretur Iohannẽ,qui hoc occultè facit, quem ipse numquam nouit, neque de eo vmquam aliquid audiuit,esse vsurarium. quæ absurda sunt. 124

Dices,Qui mihi testatur omnem legitimè baptizatum habere characterem,etiã implicitè testatur hũc legitimè baptizatum,v.c.Iohannem, habere characterem.Sicut qui testatur omnem hominem esse animal, etiam implicitè testatur Iohannem esse animal. Respõdeo,talem testari quidem hunc baptizatum formaliter sumptum habere characterem, sicut tamen nec explicitè nec implicitè testatur Iohannem esse baptizatũ, & consequenter nec testatur eum esse hunc baptizatum,ita nec testatur eum habere characterem. vnde bene quidẽ sequitur,esse de fide hũc baptizatum formaliter sumptum habere characterem;non tamen sequitur esse de fide Iohannem habere characterem: quia Iohannes nõ significat hunc baptizatum formaliter sumptum siue qua talem; verè tamen significat hunc hominẽ formaliter sumptum,& qua talem;ideoque qui testatur omnem hominem esse animal, etiam testatur Iohannem esse animal. 125

Ad primum argum. positum n.117. nego antecedens: nam contradictorium propositionis quæ solùm secundo modo ex dictis n.120. deducitur ex reuelatis,solũ m est erroneum, non autem hæreticum.

Ad secundum,Respondeo Ecclesiam multas propositiones quæ priore modo ex dictis num. 126

120. deducuntur ex reuelatis, definire esse de fide, & contrarium damnare tamquam hæreticum; numquam tamen ita definire propositiones, quæ solùm secundo modo deducuntur ex reuelatis, sed solùm decernere eas esse certas, & eorum contradictorium esse periculosum aut erroneum; vt patet ex variis ipsius circa diuersas propositiones qualificationibus, sub quibus eas damnat. quare qui eiusmodi propositionem negaret, non esset ideo præcisè hæreticus, sed solùm consecutiuè, quatenus implicitè assereret Ecclesiam in suis definitionibus errare.

Molina. Lorca. Vide Molinam suprà, & Lorcam 2.2. d.6. num.14.

127 Ad tertium, Respondeo nostram fidem nullo modo niti illa naturali cognitione aut discursu, sed solùm iudicium præcedens fidem iis nititur; talesque propositiones non sunt de fide, propter talem discursum, sed quia reuelatæ sunt; quamuis per illum discursum cognoscamus eas esse reuelatas, & consequenter illas esse de fide.

Ad quartum, nego antecedens: talis enim solùm cognitione merè naturali cognoscit Christum in ea hostia esse præsentem, & quidem non ita certò, quin possit ei subesse falsum; quia ipse non est omnino certus, quòd consecrans sit verus sacerdos, aut quòd habuerit veram intentionem consecrandi, cùm hæc solùm fide humana credat. Ad confirmationem, nego assumptum: vt enim eam hostiam absolutè adoret, sufficit quòd habeat moralem certitudinem eam esse legitimè consecratam, & consequenter Christum ibi esse præsentem; qualem cognitionem sufficienter habet ex fide humana, quando non occurrit ratio dubitandi de contrario: sicut is cui ab aliis dicitur hostias tali loco positas esse consecratas, quas ipse legitimè adorat, cùm tamen sola fide humana sciat esse consecratas. Nec est hîc periculum idololatriæ, quia ille nullo modo intendit adorare panem, sed Christum, quem rationabiliter hîc credit esse præsentem.

Vt hostiam absolutè adorem sufficit quòd moraliter certò sciam eã esse consecratã.

Ad quintum, nego eum syllogismum esse bonum: nam, vt patet ex dictis n.125 maior solùm est vera sumpta formaliter, ac in sensu composito; quare ex ea solùm potest inferri esse de fide, hunc habere characterem, posito quòd sit baptizatus; sicut in hoc syllogismo, Quicumque constitutus in clara luce habet visum bene dispositum & oculos apertos, necessariò videt præsentem lucem: atqui Iohannes est talis: ergo necessariò videt præsentem lucem. consequens enim apertè est falsum, nisi addatur, Posito quòd oculos habeat apertos, &c. aut in minore addatur, Iohannes est necessariò talis. nam aliàs si sit contingenter talis, etiam contingenter videt, ac potest non videre.

DISPVTATIO X.

Qua ratione obiectum fidei, tam formale quàm materiale sit necessariò verum.

D.Thom. HÆc de re disputat D. Thom. q.1.a.3. vbi docet, fidei non posse subesse falsum, quia nititur testimonio Dei, qui falsum testari nequit.

DVBIVM I.

Vtrùm Deus per se vel per alium possit mentiri aut testari falsum?

1 *Priscillianistæ.* EVit olim hæresis Priscilianistarum qui docebant Primò, ob grauem causam, v.c. ad seruandam vitam, licere mentiri. Secundò, Deum mentiri posse, atque per Prophetas aliquando fuisse mentitum. *S. Augustin.* vt de iis testatur D. Augustin. libr. de Hæresib. c. 7. hæres. 70. & l. contra mendacium c. 2. vbi etiam ait, eos docuisse, Christum aliquando mentitũ fuisse. *Non se aliter*, inquit, *arbitrantes veracẽ suam ostendere falsitatem, nisi veritatẽ dicant esse mendacẽ.*

2 Quidam verò Catholici fatentur Deum quidem numquam fuisse mentitum, nec de potentia ordinaria mentiri posse; de potentia tamen absoluta aiunt eum posse mentiri, quia non videtur vllam inuoluere implicãtiam: Dei autem omnipotentiæ nihil est negandum quod non implicat contradictionẽ. Ita Holcot in 2.q.2.ar. *Holcot. Aliacens.* 8. & in 3.q.1.a.8. Aliacens. in 1.q.12.a.3.dub.3.§. 55. propos. 4. Adamus in 3.d.14.q.5.dub.2. in fine. Gabr. verò in 3.d.11.q.1.a.3 dub.1. negat quidẽ Deum mentiri posse (quia hoc significat aliquem dicendo falsum peccare) concedit tamen Deum posse dicere falsum, ita tamẽ vt in eo nullo modo peccet, atque ita nec admittat mendacium. Sed in hoc abutitur & rebus & vocibus. Quare nos hîc pro eodem hæc accipimus mẽtiri, & sciẽter testari falsum. dico *scienter*, quia sicut impossibile est Deum aliqua ignorare, ita etiã impossibile est eum ignoranter testari falsum. *Adamus. Gabriel.*

Tertiò Nota, Deum quatuor modis posse cõcipi per alios mentiri. Primò propriè, præcipiendo alicui vt suo siue Dei ipsius nomine, & tamquam à Deo dicta aliqua falsa alijs enũciet; quo casu Deus & diceretur propriè per talem loqui & mentiri. Secundò, præcipiendo ei vt nomine proprio aliqua falsa dicat. Tertiò, sine vllo præcepto eum ad hoc directè incitando; sicut gratia sua præueniente nos excitat ad opera bona, aut simili aliqua ratione. Quartò, producẽdo in eo habitum mendacij aut apprehensionem falsam, atq; ita existẽdo ei causam cur falsum dicat. Hîc propriè agimus de primo modo, nam hîc solus propriè ad hanc difficultatem spectat: nam aliis modis non nisi impropriè aliquis per aliũ mentiri dicitur: consequenter tamen etiam hîc agemus de 2. & 3. modo, de 4. verò agemus dubio 2.

4 Conclvsio I. Deus numquam per se fuit mentitus, nec etiam propriè loquendo iuxta primum modum ex dictis per alium, imò secundùm potentiam ordinariam omnino impossibile est eum ita mentiri. Hæc est de fide, & communis Catholicorum. & contrarium in Priscilianistis damnatum est. Probatur, quia aliàs Scriptura tota, & fides nostra penitus euerterentur: nam si credamus in Scripturis vel vnum esse mendacium; eadem ratione poterimus credere totam esse confictam, & fides nostra erit mera fabula. Item si credamus Deum de potentia ordinaria ita potuisse mentiri, etiam poterimus credere eum aliquando fuisse mentitum: tum quia nulla erit ratio cur credamus eum de facto id non fecisse, tum etiam quia potentia Dei ordinaria non aliter distinguitur ab absoluta, quàm quòd illa sit secundùm communem cursum rerũ, ac decretum Dei, quo statuit ea aliquando vti, & ita aliquando redigatur in praxim; hæc autem sit supra communem rerum cursum, & contra Dei decretum, quo statuit numquam ea potentia vti. vnde sequitur, si Deus potentia ordinaria possit mentiri, eum aliquando de facto mentitum fuisse.

Potentia Dei ordinaria quomodo differat ab absoluta.

5 Conclvsio II. Omnino impossibile est Deum etiam de potentia absoluta per se mẽtiri, aut etiam per alium propriè loquendo iuxta primum modum ex dictis n.3. Est iam communis Catholicorum, & vel est de fide, vt ego opinor, vel fidei proxima. Ita Valentia 2.2.d.1.q.1. puncto 3.conc.2. Vasquez a.3.concl.1 Turrian. disp.3.dub.1.& 2. Probatur Primò, ex Scripturis. quia Num.23 dicitur, *Non est Deus quasi homo vt mentiatur; nec vt filius hominis vt mutetur.* & ad Rom.3. *Est autem Deus verax, omnis homo mendax.* Quibus veracitas Dei distinguitur à veracitate hominum, eique talis tribuitur qualis nequit in hominibus reperiri; nam dicitur in ea omnino hominibus esse dissimilis.

Valentia. Vasquez. Turrian.

Num.23.

Rom.3.

6 Vbi Nota Primò, in dictis Scripturis non tam agi de actuali mendacio, quàm de potentia mentiendi, ita vt Deus distinguatur ab omni homine, non tam quia ipse numquam fuit actu mentitus, & omnis homo aliquando actu mentiatur (quia aliàs ibi diceretur, atque ita esset de fide, omnem hominem aliquando fuisse mentitum, quod tamen falsum est: cùm de B.Virgine ac S.Iohanne Baptista, piè credamus eos numquam fuisse mentitos: quod probabiliter etiam alijs quibusdam accidit.) quàm quia omnis homo ex natura sua est mendax & mutabilis, ita vt possit mentiri & mutari, Deus autem neutrum vllo modo possit.

Confirmatur, quia priori loco ex dictis Deus eodem modo dicitur non posse mentiri, sicut dicitur non posse mutari: atqui ipse natura sua est omnino & absolutè immutabilis, iuxta illud Iacobi 1. *Apud quem nõ est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* vbi omnis omnino mutabilitas ab eo remouetur: ergo similiter est ei omnino impossibile mentiri.

Iacobi 1.

7 Confirmatur Secundò, clarissimè ex Apostolo ad Hebræos 6. vbi ait: *In quo abundantiùs volens Deus ostendere pollicitationis heredibus immobilitatem consilij sui interposuit iusiurandum: vt per duas res immobiles quibus impossibile est mẽtiri Deum, fortissimum solatium haberemus*, &c. Vbi docet Primò, Deum abundantiùs, id est præter omnem necessitatem, suæ promissioni addidisse iuramentum, quia nimirum Dei promissio per se tam erat firma & immobilis ac iuncta iuramẽto. Docet Secundò, tam Dei promissionem quàm iuramentum esse duas res immobiles, quibus singulis impossibile sit mentiri Deum. Vbi expressè docet, absolutè esse impossibile Deum mentiri, non solùm in iuramento, sed etiam in simplici promissione: ideo enim vocat ea duas res immobiles, ostendens singula per se immobilia siue immutabilia esse, ita vt impossibile sit Deum in ijs mentiri ea non implendo.

Hebræos 6.

8 Respondent aliqui, hæc aliaque eiusmodi loca intelligenda esse de potentia Dei ordinaria. Sed contrà Apostolus absolutè dicit Deo esse impossibile mentiri: atqui hoc non potest dici de eo, quod ei solùm est impossibile de potentia ordinaria (quia aliàs hæc esset vera: Impossibile est Deo creare alium mundum, quia de potentia ordinaria hoc fieri nequit; illud tamen est apertè falsum, nec catholicè dici potest:) ergo debet intelligi de potentia absoluta.

Quod solùm est impossibile secundùm potentiam ordinariam, nequit dici Deo absolutè impossibile.

9 Probatur Secundò, ex Patribus: nam D. Augustl.1.de Symbolo cap.1.ait: *Deus omnipotens est: & cùm sit omnipotens, mori non potest, falli non potest, mentiri non potest, &, quod ait Apostolus, negare seipsum non potest; quam multa non potest, & omnipotens est, & ideo omnipotens, quia ista nõ potest: nã si mori posset, non esset omnipotẽs. si mentiri, si falli, si iniquè agere* (scilicet posset) *non esset omnipotens.* Vnde patet, secundùm S. Augustinum Deo tam esse impossibile mẽtiri, quàm mori, quàm falli, quàm iniquè agere, quàm non esse omnipotentem: & si possit mentiri, aut aliquid aliud dictorum facere, non fore omnipotentem. Quare qui dicunt Deum de potentia absoluta posse mentiri, secundùm D. Augustl. dicunt eum non esse omnipotentem, aut saltem fieri posse non omnipotentem. Item S. Anselm. lib.1. *Cur Deus homo* c.12. ait: *Non enim sequitur, si Deus vult mentiri, iustum esse mentiri: sed potiùs Deum illum non esse.* Vbi expressè docet, Deum non fore Deum si mentiretur, & cõsequenter tam esse impossibile eum mentiri, quàm ipsum non esse Deum. Et hic est communis omnium Patrum sensus, vt citatis eorum verbis fusè docet Valentia 2.2.d. 1.puncto 3.

Augustl.

Anselmus.

Valentia.

10 Probatur Tertiò, ratione. Quia si Deus posset per se, vel per alios vlla ratione mentiri, sequeretur nos non teneri ei in omnibus absolutè credere, quia sæpè meritò possemus dubitare, an fortè in hoc aut illo casu esset vsus illa potestate, & consequenter non teneret credere, omnia esse vera quæ habentur in sacra Scriptura. quia in multis possem dubitare an fortè in illis asserendis Deus non fuisset vsus illa potestate: atque ita cum Priscilianistis dicerem Deum fuisse mentitum in omnibus quæ mihi non arriderent. quæ est aperta blasphemia.

Si Deus posset vlla ratione mentiri non teneremur ei indubitanter credere.

11 Dices, Deus testatus est in Scripturis nihil falsi contineri, seque numquam fuisse mentitum, ideoque hoc firmiter teneor credere. Sed contrà, si vlla Dei testificatio potest esse falsa, etiam

12

etiam hæc poterit esse falsa : nec enim est vlla ratio cur non tam possit in hoc testimonio mentiri, quàm in quouis alio: ergo simili ratione poterò dubitare de hoc testimonio, sicut de quouis alio possibili.

13 Dices Secùdò, Qui dicit regē mentiri facit ei graue iniuriam; non tamē is qui dicit eum posse mentiri: quia actu mentiri est graue vitium dedecens naturam rationalem; posse autem mentiri solùm dicit naturalem potentiam & libertatem hoc faciendi: ergo etsi sit grauis blasphemia dicere Deum de facto esse mentitum, inde tamen non sequitur, esse blasphemiam, dicere, eum posse mentiri.

Respondeo, negando consequentiam; quia non repugnat creaturæ rationali habere aliquā imperfectionem, qualis est hæc, posse peccare aut mentiri; sed hoc eius essentiam secundùm se spectatam necessariò consequitur, ideoque in ea non est vitium, nec eam dedecet, atque ita dum hoc ei tribuitur, nullum vitium ei tribuitur: sicut cùm de B. Virgine dico, eam esse factam ex nihilo, natura sua esse peccabilem, aut sine gratia Dei non potuisse omne peccatum vitare, nihil dico quod ei possit vitio tribui, eamue dedecear. Secùs est de Deo, cuius naturæ essentialiter repugnat omnis imperfectio, nec sine grauissimo vitio, quodque eius perfectionem omni modo infinitam, & consequenter eius diuinitatem planè euerteret, potest in eo vlla imperfectio reperiri, qualis est, posse mentiri; quare qui hoc ei tribueret, graue vitiū ei impingeret, & consequenter blasphemaret.

Sine iniuria homo dicitur posse mentiri aut peccare, non tamen de facto mentiri aut peccare: vtrumque æquè vitiosè tribuitur Deo.

Confirmatur, quia vel dedecet Deum actu mentiri, ac hoc in eo esset vitium; vel non. Si primum dicatur; ergo omnino eierit impossibile mentiri, quia ipse nequit in se admittere vllum vitium: si secundum dicatur, ergo nihil tribuet ei vitiosum aut dedecens, qui dicet eum actu esse mentitum: & consequenter non blasphemabit, nec erit vlla causa cur non possit Deo hoc tribui: atque ita nulla erit ratio cur non credam eum de facto fuisse aliquando mentitum, atque ita minoris erit auctoritatis sacra Scriptura quàm Liuius, totaque fides nostra erit incerta.

14 Ex quibus patet Primò, apertam videri blasphemiam, & consequenter hæreticum, dicere Deum de potentia etiam absoluta posse mentiri; quia tam Scripturæ quàm Patres citati absolutè testantur à diuina natura esse alienum posse mentiri, ideoque hoc esse impossibile, & Deum non fore Deum si id posset. Nec hîc facienda est distinctio, an testetur falsum per se an per alium: tum quia æqualiter vtroque casu mentiretur, quod graue vitium est; tum etiam quia, quando tam Scripturæ quàm Patres negant Deum posse mentiri, apertè loquuntur de locutione, qua Deus per Prophetas locutus est, vt patet ex Scripturis suprà citatis, & Patribus dānantibus Priscilianistas dicentes Deum per Prophetas fuisse mentitum. Quare immeritò Canus l.2. de locis Theolog. a.3. cùm damnet prius hæreseos, trepidat idem asserere de secundo, cùm Scripturæ ex quibus prius damnatur, loquantur de secundo.

Æquè repugnat Deo mentiri per alium ac per se.

Canus.

Patet Secundò, sicut apertè implicat Deum non esse Deum; ita ex sententia dictorum Patrum implicare eum mentiri; quia si hoc faceret, non esset Deus.

Conclvsio III. Impossibile omnino est 15
Deum fallere, non seruando promissa nobis absolutè facta; aut posita cōditione requisita eum non implere ea quæ sub conditione nobis promisit. Est communis Catholicorum, & videtur etiam esse de fide. quia Scripturæ citatæ num. 5. & 7. docentes Deo impossibile esse mentiri, loquuntur apertè de mendacio, quod committeret si non seruaret promissa. vnde Apostolus 2. ad Timoth. 2. de Deo ait: *Ille fidelis permanet; negare seipsum non potest.* Vbi clarè insinuat, Deum negaturum seipsum (factis nimirum ostendendo se non esse absolutè infinitè veracem, constantem, ac fidelem) si promissa non seruaret; & consequenter vtrumque esse æquè impossibile.

2 Tim. 2.

Deus mentiendo seipsum negaret.

Conclvsio IV. Impossibile est Deum a- 16
licui præcipere vt mentiatur. Est communis & certa inter Catholicos. Ratio est, quia mentiri est absolutè malum, nec vllam ob causam licitè fieri potest, vt fusè docet D. August. duobus libris contra mendacium conscriptis. numquam enim potest esse honestum, veritatem, quæ ex se absolutè honesta est, & consequenter ipsam honestatem oppugnare, & quantum in se est euertere : per omne autem mendacium veritas oppugnatur, & quantum est in potestate mentientis euertitur. Sicut autem ab infinita bonitate ac veracitate alienissimum est peccare aut mentiri; ita ab eadem alienissimum est alterutrum alteri præcipere.

Numquam licet mentiri *August.*

Conclvsio V. Impossibile est Deum, ali- 17
quem directè incitare siue impellere ad mentiendum. Probatur, quia aliàs ipse ea ratione esset verè causa mendacij, & consequenter peccati, quod alter committeret: atqui omnino impossibile est Deum esse causam peccati aut mēdacij: hoc enim illi bonitati ac veracitati infinitæ penitus repugnat, vt cum Trident. sess. 6. can. 6. contra hæreticos nostros communiter doceāt omnes Catholici : ergò Deus nequit aliquem impellere ad mentiendum. Confirmatur, quia Deus vt prima veracitas infinitè odit mendacium: ergo nequit velle id ab aliquo committi; & consequenter nequit aliquem impellere siue incitare vt hoc committat.

Trident.

Potest tamen Deus alicui ex bona intentio- 18
ne obijcere quædam, ex quibus alter sua malitia aut imprudentia accipiet occasionem mentiendi aut aliter peccandi, atque ita indirectè & per accidens esse ei occasio illa faciendi : nequit tamen illud facere ea intentione vt hæc fiant; quia nullo modo potest velle hæc fieri.

Deus potest alicui per accidens esse occasio mendacij, nequit tamē hoc intendere.

Sunt autem hæc vera etiam eo casu, quo al- Deus nequit
ter ob inuincibilem ignorantiam nullam com- aliquem im-
mittet culpam ita mentiendo, quia saltem com- pellere ad
mittet peccatum materiale, quod Deus non materiale
potest velle fieri, multoque minùs potest esse peccatum.
directa causa cur fiat, alterum ad hoc incitando. Vide dicta disp. 3. dub. 3. n. 49.

Contra dicta obijciuntur Primò, varia Scri- 19
pturæ loca; alia in quibus Deus videtur dixisse

falsa per suos Prophetas;alia,quibus videtur dicieum alios per se, aut per dæmones decepisse; alia,in quibus viri sancti ipsius instinctu videntur fuisse mentiti; alia, quæ inter se videntur pugnare:quæ singula persequi nimis operosum esset, & à nostro proposito alienum. Quare solùm assignabimus generales quasdam regulas, quibus eiusmodi loca maxima ex parte poterunt facilè explicari. in reliquis autem poterunt consuli sacræ Scripturæ interpretes, quorum propriè est eiusmodi loca ex professo tractare ac explicare.

20 Prima regula sit. Quando Deus in Scriptura aliquibus aliqua mala euentura prædicit; hæc communiter sunt comminatoria & sub conditione intelligenda,scilicet nisi illi pœnitentiam egerint,aut precibus dicta mala auerterint.Sic *Isaiæ.* intellige illud Isaiæ 38. dictum ad Ezechiam, *Morieris tu, & non vives*; cùm tamen precibus impetrarit adhuc vitam 15.annorum.& illud Io- *Ionæ.* næ 3. *Adhuc quadraginta dies & Ninive subuertetur*, quod propter eorum pœnitentiam est reuocatum;& alia eiusmodi.Qua ratione etiam communiter intelligendæ sunt promissiones, quibus Deus alicui præsertim communitati multa bona felicitatemque in futurum promittit; intelligendæ enim sunt cum hac conditione, Nisi peccatis vestris contrarium mereamini.

21 Secunda regula. Scriptura sæpè per hebraismum dicit aliquem aliquid facere, aut præcipere vt fiat,quod ipse solùm permittit fieri, aut vt summum dat aliquam occasionem ex qua præter suam intentionem id ex alterius malitia *2.Reg.16.* nouit futurum. Sic 2.Reg.16. Dauid ait Deum præcepisse Semei vt malediceret Dauid, id est ex intentione puniendi Dauidis peccatum hoc ei permisisse, & occasionem id faciendi ei obiecisse; quod aliàs sine dubio fuisset impe- *3.Reg.22.* diturus. Item 3.Regum 22.Deus dæmoni promittenti se decepturum Achab ait: *Decipies & prævalebis; egredere & fac ita.*id est permitto vt id facias,nec volo impedire. similiter infrà Deus dicitur dedisse spiritum mendacem in ore omnium prophetarum Achab. Sic etiam Christus *Iohan.13.* Iohan.13.ait Iudæ: *Quod facis fac citiùs.* solùm vt ostendat se nolle opponere moram suæ passioni,sed desiderare eam statim impleri, aut etiam cupere eum citiùs egredi cænaculo,&dare tempus ea discipulis communicandi, quæ coram illo nolebat communicare. Simili etiam phrasi *Augustin.* D.Augustin.l.83.quæst.q.vltima, concedit Deum aliquando decipere homines per spiritus nequam.& l.de Spiritu & littera Deum posse mouere homines ad sensum falsum, scilicet permittendo dæmonibus vt homines decipiant, aut etiam alia intentione ijs quædam obijciendo,ex quibus videt eos decipiendos & sensum falsum concepturos.

22 Tertia regula. Quædam in Scriptura sunt omnino tropicè intelligenda: vt illud Iacobi ad Isaac Gen.27.*Ego sum primogenitus tuus Esau.* quia nimirum erat talis iure & Dei destinatione.Ad- de,non omnia quæ Sancti in Scripturis narrantur dixisse, ex Dei instinctu dixisse, atque ita facilè potuisse contingere vt ex aliqua inaduertentia aut timore, aut etiam quia putabant in

Sancti non omnia dixerunt instinctu Dei, quæ narrantur in Scripturis dixisse.

similibus casibus sibi licere aliqua falsa dicere, dixerint aliqua non vera; cùm enim Scriptura testetur eos in alijs peccasse, non est cur ita laboremus eos in omnibus ab omni mendacio excusare: vt bene etiam notat Tu- *Turrian.* rianus 2.2.disput.3.dub.2. §. *Circa secundùm*, in fine.

Obijcies Secundò, multos Patres docere, 23 licere aliquando mentiri ad graue damnum auertendum. Ita enim videntur docuisse Hieron. Chrysost. Origen. Cassianus apud Sixtum Senensem libr.5.Biblioth. sacræ annotat.107. Respondeo parum curandam esse hac in re auctoritatem Origenis & Cassiani; quia plures alios habent errores. Hieron.autem & Chry- *Hieron. Chrysost.* sost. videntur impropriè accipere mendacium pro locutione tropica aut aliàs ambigua, quæ primo aspectu, seclusis circumstantijs apparet falsa; ijs tamen spectatis potest habere verum sensum;quare ipsi solùm volunt licere quandoque eiusmodi locutione vti; aliàs propriè loquendo cum S.August. lib.de Mendacio c.6.& *August.* 21. absolutè dicendum est numquam vlla ex causa licere mentiri: nam teste Scriptura Pro- *Prouer.12.* uerb.12.*Abominatio est Domino labia mendacia.* & *Psal.5.* psalm.5.de Deo dicitur: *Odisti omnes qui operantur iniquitatem, & perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Vnde Alex.III.cap.*Super eo.*de vsu- *e.Super eo.* ris, docet, sacram Scripturam prohibere etiam pro vita tuenda mentiri.

His adde, etsi concederemus ex causa iusta 24 quandoque fieri posse vt homo licitè mentiatur, secùs tamen esset dicendum de Deo: tum quia nulla potest ei occurrere necessitas mentiendi, sicut homini possunt sæpissimè occurrere grauissimæ necessitates quibus se aliter quàm mentiendo,expedire nequit; tum etiam quia si Deus aliquo casu posset mentiri, adimeretur ei illa auctoritas primæ veritatis, cui in omnibus debemus indubitanter credere. Si enim ipse vnquam vlla ex causa posset mentiri, semper possemus dubitare an in præsenti suo testimonio non haberet fortè iustam causam mentiendi, cùm infinitas habere posset quæ nobis essent penitus ignotæ; atque ita non teneremur ei in omnibus absolutè credere.

Etsi homo quandoque licitè mentiretur,non tamen Deus;

Si Deus posset aliquo casu mentiri, non esset prima veritas;nec ei in omnibus credendum esset.

Obijcies Tertiò, Fieri potest vt aliquis ex in- 25 uincibili errore putet aliquid à Deo esse reuelatum,quod à parte rei falsum est, seque teneri illud credere,& alijs nunciare;quo casu verè tenebitur illud credere,& alijs nunciare,atque ita mentiri: ergo poterit Deus ei præcipere vt hoc faciat.

Respondeo negando consequentiam. quia, etsi talis eo casu, ne contra conscientiam peccet, iure naturæ teneatur dicta facere; tamen Deus non poterit hoc ei directè præcipere,quia nulla potest Deo occurrere necessitas aut iusta causa id faciendi; cùm si ipse velit ei circa dictam rem aliquid præcipere aut reuelare, possit ei facillimè aperire veritatem, & præcipere vt hanc credat & enunciet.

Possum ex conscientia erronea ad aliquid obligari,quod Deus mihi nequit præcipere.

DVBIVM

DVBIVM II.

Vtrùm Deus possit alicui infundere assensum falsum, aut habitum ad hunc inclinantem?

16 PRima opinio docet, id fieri posse. Primò, quia nulla ostendi potest implicantia. Secundò, quia Deus potest alicui obijcere speciem alicuius hominis, ita vt alter verè putet se talem hominem videre, & hac ratione ei esse occasio assensus falsi: ergo potest hunc in eo solus producere. Tertiò, quia Deus habitum erroris ex actibus acquisitum potest in potentia solus cõseruare: ergo potest eum in ea solus producere. Huius sententiæ videtur Caietan. in l.2. Reg.c.12.& 16. vbi dicit, Deum posse esse causam mendacij, non vt mendacium est, sed vt pœna est. & de habitu erroneo eam tenent quidam apud Turrian. 2.2.disp.3.dub.4.

Caietan.

Turrian.

27 Deus dupliciter potest concipi in aliquo causare assensum falsum.

Nota, Deum dupliciter posse concipi causare in aliquo assensum falsum. Primò, se solo eũ producendo in intellectu, quo casu intellectus per eum nihil intelligeret; sed haberet se modo mortuo.

Secundò, ita vt cum intellectu speciali modo ad eius productionem concurrat, eum ad illum determinando, qua ratione in eo causat gratias præuenientes, ac similes veras illustrationes, quæ etsi physicè etiam ab intellectu producantur, tamen quia Deus est præcipua earum causa, & homo ad eas non concurrit liberè, soli Deo tamquam absolutæ causæ tribuuntur. vnde Arausicanum can.20. ait, Deum in homine multa bona facere, quæ non facit homo, scilicet morali modo agendo & liberè, siue ita vt homini imputari debeant.

Arausic.

28 CONCLVSIO I. Impossibile est Deum in me causare assensum falsum secundo modo ex iam dictis. Ita Auctores citandi pro 3. concluf. qui hanc supponunt; imò eam etiam videntur sequi quidam, qui putant Deum posse nobis infundere habitum erroris, quia negant inde sequi eum nobis ita futurum causam erroris. Probatur, quia sicut summæ bonitati repugnat, non solùm per se peccare, sed etiam esse veram causam peccati, siue cur alius peccet: ita primæ veritati repugnat non solùm per se mentiri, sed etiam esse verè & directè causam erroris siue cur alius erret, sicut est ei causa veritatis dum ipsum ea ratione impellit ad assensum verum.

29 CONCLVSIO II. Probabilius est Deum ne quidem priore modo ex dictis posse in nostro intellectu assensum falsum producere: quia, etsi intellectus eo casu nihil per actum illum intelligeret, & consequenter nulli rei assentiretur; atque adeò nec erraret (quia actus ita productus in intellectu nec esset propriè & formaliter assensus, & consequenter nec error, sed nuda quædam qualitas talis speciei) tamen ille actus esset formaliter dedecens tale subiectum, & ex se natus in falsum inclinare, ac in errorem inducere; quare inconueniens videtur eum actum à prima veritate naturaliter ab omni falsitate alieniſſima in intellectu causari, præsertim cùm nulla iusta causa videatur eam productionem posse exigere. Quamuis autem hæc ratio non conuincat, ideoque contrarium non improbabiliter possit defendi; tamen eam satis probabiliter probat.

Actus in nico intellectu a solo Deo productus non est propriè assensus, aut dissensus.

CONCLVSIO III. Deus nequit alicui habitum erroris infundere. Ita Medina 1.2.qu.24.& Vincentius de gratia Christi q 1.apud Turrian. 2.2.disp.3.dub.4.qui id etiam putat esse probabilius. Probatur Primò, quia Deus ea ratione talem directè inclinaret in errorem, & esset ei vera causa erroris: atqui, vt ostendi concluf.1. hoc à prima veritate est omnino alienum: ergo Deus nequit talem habitum alicui infundere.

30 *Medina. Vincentius. Turrian.*

Maior patet, quia cùm talis habitus per se directè in errorem inclinet, Deus eum infundendo, per eum directè intellectum inclinaret in errorem: atqui qui aliquẽ directè inclinat siue incitat in errorem est ei vera causa erroris; sicut is qui impellit aliquem ad peccatum est ei directè causa peccati: ergo Deus infundendo alicui talem habitum esset ei causa erroris. Nec refert, quòd ille habitus non producat actum falsum nisi concurrente potentia, nec hanc ad agendum necessitet, aut etiam quòd non concurrat immediatè ad substantiam ipsius actus, vt aliqui volunt: quia quidquid his de rebus sit, vt ille in se sit vitiosus, naturam rationalem dedecens, ac causa erroris, sufficit quòd intellectum ad hunc eliciendum inclinet; vt argumentum probat. Probatur Secundò, quia talis habitus est forma dedecens tale subiectum, & indigna quam prima veritas per se causet, siue quæ primæ veritati vt causæ tribuatur, iuxta dicta concl.2. ergo omnino dedecet eam à prima veritate in nobis directè produci siue causari: præsertim cùm nulla possit occurrere causa quæ Deum meritò moueat ad eiusmodi habitum in intellectu per se producendum; cùm id non possit habere finem honestum.

Ad primum argumentum positum num.26. Respondeo in eo ostendi claram implicãtiam, quòd omnino repugnet primæ veritati, eã quacumque ratione directè esse causam erroris, sicut repugnat infinitæ bonitati esse causam malitiæ: vt ostendi suprà. 31

Ad secundum, nego consequentiam: quia ille habitus potest conseruari à solo Deo concursu vniuersali, non potest tamen ita à solo Deo produci. Sicut igitur dum Deus ad eius productionem concursu vniuersali concurrit, atque ita possit dici illius causa vniuersalis; tamen non debet simpliciter & absolutè dici illius habitus causa, ita vt, quòd ille hîc & nunc producatur, tribuatur Deo vt causæ; sed 32 *Cur conseruatio habitus vitiosi non debeat tribui Deo.*

sed ipsi homini, qui ad eum concurrit concursu ex parte sua determinato: ita quòd ille perseueret, non debet tribui Deo, sed homini qui est causa cur sit productus.

DVBIVM III.

Vtrùm Deus possit vti oratione aut verbis ambiguis, aut quæ aliud exteriùs significent, quàm ipse intendat significare? & qua ratione id sit licitum aut illicitum?

33 VT faciliùs possimus disputare qua ratione Deus possit eiusmodi oratione vti, primò nobis disputandum est, qua ratione id sit licitum aut illicitum. Si enim esset intrinsecè malum, certum esset Deo fore omnino impossibile id facere, quia ipse nullo modo potest facere aliquid intrinsecè malum. Vt autem clariùs procedamus, Nota Primò, me varijs modis posse loqui alio sensu, quàm ab auditoribus intelligor.

Variis modis possum aliter loqui quàm intelligar.

Primò, vtendo verbis quæ secundùm communem loquendi vsum habent duplicem sensum ferè æquè communem, vt, *Aio te Aeacida Romanos vincere posse*: & certum est ex aliqua causa, etsi non ita magna, licere vti tali oratione, etsi sciam me alio sensu intelligendum, quàm ego intendam; præsertim quando inde nullum aliud damnum sequitur, quia ego non possum eo casu dici causa cur auditores decipiantur, cùm mea verba tam sint nata generare verum sensum quàm falsum: sed si ipsi ea accipiant in sensu falso, hoc suæ imprudentiæ imputare debent.

Licitè quandoque vtimur verbis ambiguis.

34 Secundò, vtendo verbis quæ secundùm communem & planum sensum significent falsum; tamen secundùm alium sensum etiam vsitatum, licet rariorem, sunt vera. Sic Matth.11. & alibi Iohannes Baptista, dicitur Elias, scilicet officio & functione.

Matth.11.

Tertiò, vtendo restrictione mentali, siue vtendo verbis quæ secundùm se sumpta, & prout exteriùs proferuntur sunt falsa; iuncta tamen quibusdam verbis quæ tecum solùm interiùs pronuncias, aut illis subintelligis, sunt vera. vt si quis dicat se aliquid nescire, subintelligendo vt dicat tibi. & de hac ratione loquendi est præcipua difficultas. Quidam enim videntur absolutè negare eam aliquando licere. Nam Caietan. 2.2. qu.89. art.7. & Sotus l.8. de Iustit. q.1. a.7. sub finem, docèt semper esse peccatum, & quidem mortale si accedat iuramentum, aliquid ita affirmare vt verba exteriùs prolata secundùm se sumpta sint absolutè falsa.

Caietan. Sotus.

35 Alij tamen plurimi tenent aliquando licere vti restrictione mentali, etiam adhibito iuramento. Ita Siluest. verb. *Iuramentum*, 3.qu.2. & verb. *Iuramentum*, 4.q.7.§. *Secundùm*. Angelus v. *Iuramentum*, 5.nu.9. Nauar.c.12.n.8.9.& 19. Couar.l.1. Var.resolut.cap.2.n.2.3.4. Valentia 2.2. disp.5.q.13.punct.2.§. *Nihilominus*, & p.3.disp.7. q.13.puncto vlt.§. *Quid si quis*. Salon 2.2.qu.69. art.2. controuers.11.ratione 4.& ad 1.& 5. Suarez tom.2.de Relig.tract.4.lib.3.c.10.& 11. Lessius de Iust.c.42.dub.9.n.47. Reginaldus l.18. n.90.& 91. Toletus l.4. Summæ c.21.num.9. & cum alijs Sanchez l.1. de Matrim.disp.10. in fine, & de Præcept.l.3.c.6.n.15.

Silvest. Angelus. Nauarr. Couarr. Valentia. Salon. Suarez.

Lessius. Reginal. Toletus. Sanchez.

Probant id aliqui Primò, quia qui alteri loquitur, non tenetur totam suam mentem ei explicare; sed potest ei solùm vnam partem explicare, & aliam intus reticere, quod fit in restrictione mentali. Nec refert quòd illud, quod profertur secundùm se sumptum sit falsum; quia loquens non intendit illud solitariè sumptum affirmare; sed potest illud velle solùm affirmare prout coniunctum est verbis quæ tacitè subintelligit. Hoc autè fieri posse probatur ex D. Gregor. homil.1. in Ezechiel. cuius prophetia incipit, *Et factum est*. quæ verba S. Gregorius explicans ait, eum ita incipere, quia internam orationem cum externa coniungit.

Gregorius.

Probant Secundò, ex c. *Humanæ aures*, 22.q. 5. vbi ex D. Gregorio l.26. Moral.cap.7. dicitur: *Humanæ aures talia verba nostra iudicant, qualia foris sonant: diuina verò iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Certè nouerit ille qui intentionem & voluntatem alterius varijs explicat verbis, quia non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem; quia non debet intentio verbis deseruire, sed verba intentioni.* & infrà: *Si intentio non dicitur deseruire verbis, sed verba intentioni; patet quòd Deus non accipit sic iuramentum sicut ille cui iuratur: sed potiùs sicut qui iurat intelligit.* 36

c. Humanæ.

Probant Tertiò, exemplo multorum Sanctorum, atque adeò ipsius Christi, qui in Scriptura leguntur simili restrictione vsi. Marci 13. Christus discipulis interrogantibus quando dies iudicij futurus esset, respondit, *De die autem illo vel hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque filius hominis.* scilicet vt legatus & doctor hominum. nam aliàs certum est Christum illum diem nosse. Item Iohannis 7. cognatis vrgentibus eum vt ad instantem diem festum ascenderet Ierusalem, ait: *Ego non ascendo ad diem festum istum.* scilicet manifestè. nam paulò pòst occultè ascendit.

Marc.13.

Iohan.7.

Sed hæc argumenta non conuincunt. Ad primum, Respondeo, etsi non tenearis alicui integram tuam mentem aperire, tamen teneris non mentiri: talis autem oratio videtur continere verum mendacium; nam secundùm totum quod in ea habet vim significandi, est falsa: quia non significat secundùm eam partem, quæ intus reticetur, sed solùm secundùm eam quę profertur, secundùm quam est falsa. 37

Oratio solù significat secundùm exteriùs prolata.

Ad illud Gregorij in Ezechielē, Respondeo illum non dicere licere alicui aliqua dicere secundùm se falsa, modò sint vera prout coniunguntur internæ locutioni: sed solùm Prophetam visioni internæ & locutioni cum Deo intentum & quasi abreptum, externam locutionem coniungere cum ea qua cum Deo locutus fuerat, non quidem ita vt externa secundùm se falsa sit: sed suo modo loquendi innuendo se exteriùs continuare locutionem quam interiùs cum Deo inchoauerat. Faciliùs tamen ad verba Prophetæ respondeas, eum loqui more Hebræorum, apud quos littera, siue & nō semper habet vim coniungendi; sed varium alium vsum:

vsum: & sæpè redundat, vt varijs exemplis probari posset.

38 Ad secundum, Respondeo Primò, sola priora verba ibi citata vsque ad vers. *Certè nouerit*, esse D. Gregorij; reliqua verò esse Gratiani addentis glossam ad verba Gregorij. Respondeo Secundò, verba Gregorij nihil facere ad præsentem casum; nam reprehendit ibi temerarium iudicium Eliu, qui ex eo quòd Iob c.31. vers.6. dixerat: *Appendat me in statera iusta, & sciat Deus simplicitatem meam*, infert cap.35. vers.1. Iobum se facere iustiorem Deo. quem D. Gregorius docet malè verba Iobi interpretatum esse in alio omnino sensu quàm Iob intenderit. Additque humanas aures siue homines in verbis aliorum obscurioribus diiudicandis sæpè falli, interpretando ea in sensu malo & alieno à mente dicentium; Deum tamen, qui interiorem intentionem intuetur, numquam falli. Quod etiam Gratiani glossa indicat illis verbis: *Certè nouerit*, &c. quibus clarè innuit S. Gregorium solùm voluisse mentem & sensum loquentis non debere colligi ex verbis nudè scriptis, sed simul videndum esse qua intentione dicantur: quam ex varijs circumstantijs debemus colligere.

Verba secundùm circumstantias quibus proferuntur interpretanda sunt.

Ad tertium, Respondeo solùm probare ea, quæ dicemus concl.3.n 50.

39 Nota Secundò, ex dictis disp.9. num.28. me per verba merè interna non posse loqui, nisi mihi aut Deo inspicienti internas cogitationes: nullo autem modo homini, qui illa non videt; & consequenter per illa huic nihil dico aut affirmo.

Per verba interna homini loqui nequeo.

Nota Tertiò, ex ijs quæ docui tom.1. de Sacram. q.60.a.8.n.60. & 62. non esse in potestate alicuius priuati imponere verbis aliquam significationem, nec horum significationem pendere à dicentis intentione: quidquid enim hîc intendat eadem oratio, cum ijsdem externis circumstantijs prolata, idem significat, quacumque intentione proferatur.

Significatio verborum non pendet à nostra intentione, nec nostro arbitrio mutari potest.

40 Vnde sequitur Primò, me per solam externam locutionem, prout ab interna procedit, alteri homini loqui, eique aliquid dicere. Secundò, hanc solam aliquid significare: cùm enim interior non possit alicui esse signum rei ignotæ, nihil potest alicui significare; nam significare aliquid alicui, est ei esse siue dare alicuius rei signum. teste autem D. Augustino libr. 2. de Doctrina Christ. c.1. *Signum quædam est res præter speciem, quam sensibus ingerit faciens aliquid aliud in cognitionem venire.* Et quamuis fortè aliquis contendat, saltem lato modo loquendi, me per internam locutionem posse aliquid significare mihi ipsi aut Deo; tamen & is modus loquendi minùs proprius est, ac contra communem vsum & testimonium D. Augustini citatum, (quia non possum per eiusmodi locutionem dare aut mihi aut Deo aliquod signum, quod me aut Deum faciat in alicuius rei cognitionem venire) & non facit ad præsentem casum: quia hîc agimus de locutione qua aliquid homini significatur; quod soli externæ locutioni potest conuenire.

Sola externa oratio aliquid significat.

S. Augustin.

41 Sequitur Tertiò, meam locutionem esse significatiuam præcisè quatenus exteriùs profertur, quia cùm hac ratione præcisè possit ab alio cognosci, etiam hac præcisè ratione potest alteri esse signum alicuius rei: quia nihil potest alicui esse signum nisi quatenus ab eo potest cognosci.

Locutio solùm est significatiua quatenus externa profertur.

Ex quo sequitur Quartò, locutionem merè internam non posse complere significationem locutionis externæ, efficiendo vt hæc plus aut aliud significet, quàm sine illa significaret. Quia, vt iam ostendi, verborum significatio nec pendet ab intentione loquentis, nec ab ea immutari potest, nisi per adiunctionem alicuius signi externi; illa autem locutio merè interior nullam habet rationem signi, nec quidquam aliqua ratione significat.

Interna locutio nequit complere aut mutare significationem externam.

Sequitur Quintò, etsi locutio interna siue conceptus mentis qui per externam locutionem significatur, cum hac vnam integram locutionem componat; nullo modo tamen hoc potest dici de locutione merè interna, quæ exteriùs nullo modo exprimitur. Patet, quia vt duæ locutiones vnam integram componant, debet inter eas esse aliqua connexio, vel tamquam inter signum & significatum, qualis est inter internam & externam, qua illa exprimitur; aut tamquam inter duas orationis externæ partes quæ simul vnum integrum signum constituunt; vel ex eo quòd simul per modum integræ orationis ad eumdem diriguntur, vt fit in oratione mentali ad Deum, quæ varijs partibus constat. nullo autem ex dictis modis locutio merè interna cum externa qua homines alloquimur (de hac enim hîc solùm agimus) potest vnam orationem componere: quia nec primo modo, quia illa per hâc non exprimitur; nec secundo modo, quia nec est vllo modo oratio externa, nec vllo modo habet rationem signi; nec tertio modo, quia nec ad homines verè dirigitur, nec per eam homines vllo modo alloquimur.

42 Interna locutio non componit orationem vnam cum externa nisi quatenus exprimitur.

Nota Quartò, eandem orationem externam sæpè ratione diuersarum circumstantiarum omnino diuersa significare. v.c. hæc verba: *Ego te absoluo ab omni peccato*, aliud significant dicta à confessario pœnitenti, scilicet remissionem peccatorum in foro conscientiæ & coram Deo: aliud verò dicta à summo principe alicui reo petenti veniam, scilicet remissionem peccatorum in foro ciuili: aliud verò dicta à iudice ei, qui in iudicio ostendit se falsò fuisse accusatum, quo casu nihil aliud significant quàm, Iudicialiter declaro te, quâtum liquet ex allegatis & probatis, esse innocentem siue purum à criminibus obiectis. Item, si alicui petenti vt dem ei librum quem constat esse meum, dicam, *Est tuus*, significo me eum ipsi dare: si verò dubitanti, & à me petenti cuius talis liber sit, iisdem verbis respondeam, *Est tuus*; non significo me eum ipsi dare, sed eum à parte rei ipsius esse. hinc in priore casu liber vi illius locutionis ex meo fit ipsius: in secundo, si ipsius non sit, pergit non esse ipsius. quæ fusiùs explicui tom.1 de Sacram. q.66.n. 38. & q.73.n.11. & q.74.num.14. & tom.2.d.4. num.54.

43 Eadem oratio ob varias circumstantias varia significat.

Nota Quintò, nos variis modis posse obligari ne locutione ambigua scienter simus causa alteri deceptionis ac erroris. Primò, præcisè ex virtute

44

Variis modis obligamur ne simus alicui causa erroris.

virtute veracitatis: sicut enim castitas aliæque virtutes me obligant, non solùm, ne directè aliũ ad vitia ipsis contraria incitem, sed etiã vt quantum sine graui incõmodo fieri poterit, caueam ne sim ei occasio in eiusmodi vitia labendi: ita etiam veracitas me obligat ne sponte alteri sim causa aut occasio erroris siue falsi conceptus. Quia tamen cessante alio incommodo, hoc malum est leue; inde fit hanc obligationem esse leuem, & facilè ex aliqua causa etiam exigua cessare.

45 Secundò, ex caritate, vt quando ex illo errore decepto notabile aliquod incommodum acciderei; & quo malum hoc est grauius, eo obligatio non dandi occasionem tali errori est grauior, & grauiorem causam requirit vt cesset.

Tertiò, ratione officij, qua ratione debemus cauere ne errent ij qui se nobis instruendos tradiderunt, præsertim in ijs rebus, in quibus instruendos suscepimus; & posset esse obligatio ex iustitia, quando laboris pretium accipimus, vt faciunt ludimagistri, aut quando alia ratione nobis stipendium persoluitur; qua ratione Pastores tenentur instruere suos in rebus fidei & in moribus Christianis, quia ideo stipendium siue sustentationem accipiunt.

46 Quartò, ex iustitia, vt quando accepto pretio tenemur aliquem instruere, iuxta dicta in fine casus præcedentis, aut quando cum aliquo contrahimus tenemur ex iustitia verba nostra ad contractum spectantia eodem cum altero sensu intelligere, quando alter aliàs deciperetur circa substantiam contractus, inualidè eum ineundo, aut si aliàs aliquod damnum ei immineret. vide Lessium de Iustit. c. 21. n. 86.

Lessius.

Quintò, ex obedientia, vt quando Superiori legitimè interroganti respondes: teneris enim respondere ad mentem ipsius, nisi graui aliqua causa iustè excuseris.

Sextò, ex obligatione particularis alterius virtutis, cui error eius qui decipietur directè vel indirectè contrariatur, vt si esset in materia fidei; aut alius ex eo inducendus esset, vt faciat aliquid contra castitatem, iustitiam, temperantiam, &c. etiamsi ob inuincibilem ignorantiam hæc sine culpa facturus sit: nam tenemur quantum fieri potest eiusmodi peccata etiam materialia in nobis & alijs impedire, multoque magis tenemur alteri non dare occasionem ea committendi.

Malè damus alteri occasionem peccandi etiam materialiter quando abest iusta causa.

47 Conclvsio I. Sponte vti verbis ambiguis quantumuis in aliquo sensu veris, ex quibus videmus alium in errorem inducendum; ersi omne aliud incommodum absit, si tamen sine iusta causa fiat, est peccatum veniale contra veracitatem. Hæc est apertè sententia Caiet. 2.2.q.89.a. 7. & credo à nemine negari: & apertè sequitur ex dictis n. 44. Et confirmatur, quia talis modus loquendi repugnat directè fini, ad quem locutio instituta est, & loquẽdi facultas nobis ab auctore naturę data est; vt scilicet mentis conceptus reique veritatem alijs possemus aperire: quæ ille modus loquendi obscurat, cùm nesciat audiens quo sensu debeat dicta intelligere; atque ita euertit omnem fructum communis cõuersationis, redditque loquentem suspectum fraudis & mendacij, & cui meritò non facilè fidem habeas: cùm sæpè possis de ipsius mente dubitare, ne fortè alio sensu sua verba intelligat, quàm præ se ferat.

Caietan.

Cur nobis data sit facultas loquendi.

Conclvsio II. Existente iusta causa licitè vteris verbis ambiguis etiam in sensu minùs obuio, etsi videas auditorem ea malè intellecturum, atque ita decipiendum esse. Ita Doctores citati nu. 35. & est communis. Et probatur, quia illo modo loquendi nec mentiris, quia verba tua prout exteriùs proferuntur, in legitimo aliquo sensu sunt vera; nec alteri es propriè causa erroris, sed solùm occasio, quod ob iustam causam non teneris hîc & nunc euitare; sicut existente iusta causa non teneris vitare, ne sis alteri occasio alterius mali aut etiam peccati. v.c. mulier non tenetur cum notabili incommodo abstinere publico, ne sit alicui occasio lapsus in cogitationes inhonestas: nec refert quòd tua verba non sint vera in sensu obuio & magis communi, quia non teneris ea in eo sensu accipere aut proferre, sed cùm adest iusta causa sufficit te ijs vti in aliquo vero sensu. 48

Conclvsio III. Numquam aliquid affirmando aut negando licet vti oratione, quæ spectatis omnibus circumstantijs prout exteriùs profertur, est absolutè falsa, nec potest habere verum sensum: quamuis iuncta verbis quæ à dicente tacitè subintelliguntur, fit vera; nisi illa ea ratione ijsque circumstantijs proferatur, vt prudens auditor ex his meritò colligat, verbis exteriùs prolatis aliqua alia subintelligi. Ita Sotus & Caietan. quos citaui num. 34. Azor tom. 1. Moral. l. 11. c. 4. qu. 5. in fine. Lopez 1. parte Instructorij cap. 42. versu *Item qui non.* & alij apud Sanchez in Præcepta decal. lib. 3. cap. 6. num. 12. 49

Sotus. *Caietan.* *Azor.* *Lopez.* *Sanchez.*

Probatur, quia aliàs talis oratio est absolutè falsa, nec potest habere vllum sensum siue significationem veram: ergo est mendacium, & consequenter semper illicita, quia numquam licet mentiri. Consequentia clara est. Antecedens probatur, quia talis oratio præcisè secundùm se sumpta prout exteriùs profertur, est absolutè falsa, nec potest habere verum sensum (vt iã suppono, nã cõclusio apertè de tali loquitur) nec etiam potest habere verum sensum ratione intentionis dicentis, aut orationis merè internæ, quam loquens ei subintelligit: quia, vt ostẽdi n. 40. 41. & 42. hæc nisi exteriùs aliquo modo exprimatur, non potest cum externa oratione vnam eandemque orationem componere, aut eius significationem mutare, aut supplere defectum, & consequẽter nec potest efficere vt eius significatio secundùm se falsa sua accessione fiat vera: ergo ipsa nulla ratione potest habere veram significationem siue sensum verum.

Dices, Mentiri est contra mentem ire, siue intendere aliquid significare quod scis esse falsum: atqui talis per illa verba exteriùs prolata non intendit significare id quod scit esse falsum, sed id quod scit esse verum: ergo non mentitur. Respondeo, negando minorem. quia, vt iam ostendi, verba exteriùs prolata in his circumstantijs absolutè sine vlla ambiguitate significant id, quod proferens scit esse falsum, nec vllo modo significant aliquid verum: atqui ipse 50

Quid requiratur ad mendacium.

simpli-

simpliciter in iis circumstantijs intendit ea proferre: ergo intendit significare aliquid falsum. quia sicut me aliquid siue verum siue falsum de facto verbis significare, nihil est aliud, quàm me, præsertim scienter per modum asserentis proferre verba, quæ spectatis omnibus circumstantijs illud sine ambiguitate significanti: ita me intendere aliquid siue verum siue falsum significare nihil est aliud, quàm me intendere dicto modo proferre verba, quæid sine ambiguitate significant. Nec refert quòd simul expresse intendam, non illud, sed aliquid aliud significare, quia hæc intentio solùm est inefficax quædam & omnino impertinens velleitas, ideoque efficacem intentionem non impedit. Sicut qui liberè ac sciens facit aliquid, directè occisiuum alterius, hoc ipso verè secundùm moralem æstimationem, & quoad culpæ imputationem, intendit eum occidere, quantumuis contrarium inefficaciter velit.

Scienter falsum significans intendit falsum significare.

51 Dixi, *nisi ipsa ea ratione*, &c. quia sæpè fit vt ratione circumstantiarum alicuius orationis significatio mutetur, (vt ostendi n. 43.) aut etiam restringatur, aut modificetur, eò quòd ex illis satis appareat externis verbis aliqua alia subintelligi, quæ etsi apertè non exprimantur, tamen ratione circumstantiarum implicitè insinuantur, ita vt à prudente satis possint intelligi; saltem modo aliquo confuso, quatenus videt verbis expressis aliqua subintelligi, etsi certò nequeat scire quænam ea sint. Atque hac ratione verba subintellecta cum verbis expressis connectuntur, vnamque integram orationem perficiunt. v. c. Petrus Catharinæ, quæ publicè habetur virgo & honesta, promittit matrimonium; ratione ipsius contractus ex communi hominum sensu hæ conditiones subintelliguntur, Si virgo sis, aut nisi talis circa te mutatio acciderit quæ meritò me à tuis nuptijs auertat. vide D. August. l. de Mendacio c. 2. & 5. Item Petrus interrogatur à iudice an tale crimen fecerit, quod verè fecit, sed omnino occultè; sine mendacio respondet se id non fecisse: quia cùm iudex solùm habeat potestatem rogandi de criminibus aliquo modo in iudicio probatis, aut de quibus reus sufficienter est infamatus, censetur solùm de iis interrogare, nec reus tenetur alia fateri: quare dum negat se illud fecisse, apertè ratione circumstantiarum subintelligitur, Ita vt sit probabile in iudicio, siue vt id teneat tibi fateri.

Quid requiratur vt verba subintellecta connectantur externis.

Qua ratione varia variis orationibus subintelligantur. *August.*

52 Item cùm omnis qui me interrogat an aliquid de aliqua re sciam, id faciat in ordine vt id publicem siue ei communicem, meritò secundùm mentem ipsius interrogantis, (quam aut hîc & nunc habet, aut dum interrogat habere debet) dicor nescire id, quod non possum ei dicere; atque ita dum dico me id nescire, ratione circumstantiarum subintelligitur, Ita vt tibi possim dicere. Similiter quando aliquis ab iis, ad quos legatus est, de aliquibus interrogatur, censetur interrogari tamquam legatus; quare si ea non sciat vt legatus, sine si non habeat commissionem de iis agendi, sine mendacio dicit se ea nescire, quia non scit illa ea ratione qua interrogatur, siue vt legatus; quâ-

uis alia ratione ea sciat. Quod maximè verum est quando ipsius princeps non cupit ea ab ipso diuulgari: tunc enim non scit ea in ordine ad diuulgationem; & consequenter necea ratione, qua interrogatur.

53 Ex his patet Primò, qua ratione vera sint verba Christi Marci 13. & Iohannis 7. citata nu. 36. priore enim loco verè dicit filium hominis nescire diem iudicii, quia ipse eum ignorabat vt legatus Patris ad nos & vt doctor hominum, atque etiam in ordine ad publicationem, quia non habebat commissionem eum diem nobis nunciandi, quem Pater vult manere secretum; atque ita Christus eum vulgare non poterat. In secundo etiam verè dicit se non ascensurum ad diem festum istum, scilicet secundùm mentem & intentionem rogantium, siue palàm & cum manifestatione sui ipsius per signa & prodigia, prout ipsius cognati rogabant vt ascenderet: ad horum enim interrogationem & mentem accommodè respondebat: illi enim non curabant de occulta ascensione, sed quærebant talem, qua se mundo manifestaret, vt patet ex eorum verbis.

Marc. 13. Iohan. 7.

Qua ratione Christus nescierit diem iudicij.

Qua ratione Christus dixerit se non ascensurum ad diem festũ Iohan. 7.

54 Patet Secundò, qua ratione multa Sanctorum dicta quæ in Scriptura commemorantur, quæque prima fronte videntur falsa, possint à mendacio excusari: quia nimirum ratione circumstantiarum patebat vel aliquid iis subintelligi, vel ea mysticè intelligenda esse. Qua ratione D. August. lib. contra Mendacium excusat factum Iacob, quo Genes. 27. obtinuit benedictionem à patre suo Isaac. Quòd si quædam sint, quæ dicto modo nequeant demonstrari vera, ideò non est inferendum nobis similia esse licita, quia illa ab iis facta sunt; cùm non sit necesse nos omnia eorum dicta aut facta, quæ in Scriptura narrantur, Spiritui sancto vt auctori tribuere, aut ab omni næuo excusare: vt ex Turriano notauisuprà n. 22.

Qua ratione multa Sanctorum dicta excusentur à mendacio.

August.

Turrian.

55 Patet Tertiò, quod ad rem præsentem pertinet, magnam esse differentiam inter restrictionem mentalem quæ ex verbis externis ratione circumstantiarum, in quibus hæc dicuntur, potest facilè à prudente notari; & inter eam, quæ ita notari non potest. In priore enim verba subintellecta aliquo modo virtualiter exteriùs exprimuntur; atque ita cum alia oratione externa vnam integram orationem perficiunt, & illius significationem moderantur. Secùs est de secunda restrictione, cuius verba subintellecta sicut nullo modo exteriùs exprimuntur, ita nulla ratione cum externa oratione vnam orationem componunt, aut eius significationem moderantur. Vnde vlteriùs sequitur, priorem restrictionem aliquando iustis de causis esse licitam, secundam verò numquam.

Qualis restrictio sit licita.

56 Patet Quartò, faciliùs posse contingere vt licitè vtamur restrictione mentali, quando interrogati respondemus, præsertim si interrogemur de re aliqua quam nec tenemur nec sine notabili incommodo possumus interrogranti indicare; quàm quando non interrogranti aliquid ex nobis dicimus. cùm enim, vt ostendi n. 51. & 52. responsio respiciat ipsam interrogationem ac potestatem & conditionem interrogantis

Interrogatus faciliùs licitè vtitur restrictione mentali, quã alius.

gantis & interrogati, ipsa facilè ex his aliquam modificationem accipit, ob quam aliquid debeat ei subintelligi, quod verbis non exprimitur. Secùs fit in secundo casu; nam in eo non tam facilè occurrunt circumstantiæ quæ innuãt aliquid nostris verbis subintelligi. Adde, quando aliquis interrogatus respondet ei cui non tenetur veritatem aperire, cùm ad responsionem ab interrogante compellatur, atque ita ponatur in necessitate aut ea prodendi quæ vult latere, aut mentiendi, aut obscurè loquendi, potest per modum defensionis hoc tertium amplecti; & quiuis prudens facilè suspicabitur eum hoc facere, atque ita alter debet sibi imputare si decipiatur. Secùs est quando non interrogatus ex se aliquid dicit.

Qua ratione teneatur respondere interrogatus an veniat ex loco infecto peste.

57 Patet Quintò, satis rarò contingere vt quis licitè vtatur restrictione mentali, verbis expressis aliqua subintelligendo quæ secundùm communem hominum sensum non solent dictis verbis in similibus circumstantiis subintelligi: nam cùm verba habeant suam significationem tam expressam quàm implicitam ex communi vsu, rarò contingit ratione circumstantiarum aliqua verbis expressis verè subintelligi, atque ita virtute & implicitè per ea significari, quæ communiter in similibus circumstantiis eiusmodi verbis non solent subintelligi, siue quæ iis communiter non intelliguntur implicitè significari; quamuis in raris casibus id aliquando possit contingere.

Vix licitè subintelligis tuis verbis, quæ hic & nunc non sunt nata iis subintelligi.

58 Vnde vlteriùs sequitur, eos, qui sæpiùs præsertim sine notabili necessitate vtuntur eiusmodi restrictionibus, non posse excusari à peccato aut etiam à mendacio, eosque omnem vsum communis sermonis peruertere, & familiaris hominum inter se conuersationis fructum omnino euertere, meritoque tales existimari, quibus in nulla re fidem habeas; vt de quibus meritò semper dubites an ea restrictione vtantur, atque ita aliter loquantur, quàm sentiant. Nec refert quòd testentur se iam sincerè & planè loqui, quia potero dubitare an etiam in his verbis non vtantur restrictione.

59 Nota demum, in his conclusionibus præcipuè agi qua ratione liceat vti oratione ambigua aut restrictione mentali; spectata præcisè obligatione planè loquendi siue dictis non vtendi, vt satisfiat virtuti veracitatis, iuxta dicta n. 44. Quæ obligatio cùm non sit ita grauis, facilius potest occurrere iusta causa aliter faciendi, siue vtendi oratione ambigua aut restrictione mentali, modò iuxta ibidem dicta verba exteriùs prolata possint habere verum sensum. Accedentibus verò alijs obligationibus enumeratis num. 45. & 46. difficilius occurrit iusta causa quæ reddat talem vsum licitum; potest tamen aliquando occurrere; quæ eo debet esse grauior, quo aliàs obligatio planè & apertè loquẽdi est maior, & quo verus tuæ orationis sensus est obscurior minusq; vsitatus. Quando autem hæc talia aut talia sint ex circumstantijs prudenti iudicio, iuxta suprà dicta spectandum est.

60 Ex suprà allatis quibusdam principijs aliqui inferunt, eum, qui ex loco peste infecto discedens aliam vrbem, in quam tales prohibentur admitti, ingressurus interrogatur à custodibus ad id constitutis, an ex tali loco veniat; si certò sciat se non esse peste infectum cum iuramento posse negare se ex illo loco venire; quia cùm talium interrogatio solùm eò tendat vt excludãt infectos peste, censentur solùm interrogare an ita inde veniat vt sit infectus. Ita Nauar. c. 12. n. 19. Sed credo contrarium esse verum: nam tales custodes simpliciter iubentur excludere ciuitate omnes qui ex eo loco veniunt, siue infecti sint, siue non; idque iure, quia aliàs admittendo eos qui omnino credunt se non esse infectos, esset periculum ne simul admitterent aliquos infectos, atque ita eorum ciuitas inficeretur. Quare quòd hic aut ille inde veniens sciat certò se non esse infectum, non probat eum lege non prohiberi ingredi ciuitatem: quia etsi tunc ratio legis videatur cessare in particulari, non tamen cessat in generali, ideoque etiam in particulari pergit obligare. Cùm igitur custodes re cognita teneantur talem excludere, quantumuis sciat se non esse infectum, immeritò eorum interrogatio ita restringitur, vt solùm tangat infectos, qui ex eo loco veniunt, aut dubitãtes an sint infecti. His adde, rarò contingere quòd venientes ex locis infectis omnino certò sciant se nulla ratione aut in corpore aut in vestibus esse infectos.

Nauarr.

Ex his facile erit inferre, qua ratione Deus possit verbis ambiguis vti, aut obscuris. pro quo sit

CONCLVSIO IV. Deus potest in Scriptura sacra aliisque reuelationibus vti verbis obscuris & oratione ambigua ac tropica, aut etiam ea, cui aliqua tacitè subintelliguntur, modò à parte rei, prout exteriùs cum suis circumstantijs exprimitur, verum aliquem sensum habeat; etsi præuideat aliquos inde sumpturos causã erroris. Est certa, & patet experientia, quia in Scriptura sacra plurimæ eiusmodi locutiones sunt. ratio est, quia, vt patet ex dictis, sæpè ex iusta causa licitè ac prudenter eiusmodi locutione vtimur: cùm igitur Deo suppetant iustissimæ causæ cur quandoque tali oratione vtatur, meritò id facit, præsertim cùm constituerit nobis Ecclesiam infallibilem eiusmodi locutionum interpretem, vnde accidit vt nemo in re aliqua possit decipi, si velit Ecclesiam consulere.

61

Qua ratione Deus possit vti oratione ambigua aut restrictione mentali.

Causæ autem id faciendi inter alias sunt, ne doctrina sacra, si ita facilis & omnibus etiam rudibus obuia sit, facilè vilescat apud imperiores eosque qui non gustant spiritualia, qui facilè contemnunt ea, quæ omnes facilè percipiunt, quasi nihil reconditum in iis lateat. Secundò, vt studium nostrum in sensu Scripturæ inquirendo excitaret. Tertiò, vt auctoritas Ecclesiæ Prælatorum ac Doctorum maior esset apud vulgus, dum hoc ita compellitur ab iis doctrinam à Deo reuelatã edisscere, ac explicationem dubiorum quærere. Quartò, vt infidelibus, in quorum manus libri sacri sæpe veniunt, sacratiora nostræ fidei mysteria clarentur, quos non expedit hæc scire, ne ea irrideant. Quintò, vt quædam, quæ in Scriptura prædicantur futura, quæ non expedit nos perfectè scire antequam fiant, eousque maneant obscura.

Quare in Scriptura Deus sit vsus orationibus obscuris, aut ambiguis.

CON-

62 Conclvsio V. Deus nequit vti aliqua locutione externa, quæ prout exteriùs profertur, nequit habere verum sensum, quantũuis iuncta verbis quæ per mentalem restrictionem ei subintelliguntur, haberet verum sensum. Quia, vt patet ex concluſ.3. talis locutio est simpliciter falsa & mendacium: atqui impossibile est Deum mentiri: ergo impossibile est eũ vti tali oratione. Cõfir. quia si Deo hoc esset possibile, possemus in omnibus Scripturæ locis dubitare, an fortè Deus nõ vtatur ibi tali restrictione, atq; ita nihil in ea posset esse certi. Nec sufficeret si Deus diceret se in tota Scriptura nõ vti tali restrictione mentali, aut se constituisse Ecclesiam infallibilem veri sui sensus interpretem; quia posita semel ea potestate in Deo possemus dubitare an non etiam in his verbis fuisset vsus simili restrictione, & consequenter similiter possemus de eorum sensu dubitare. vide dicta suprà n.11.

63 Confirmatur Secũdò, quia cùm talis locutio secundùm omnem externam apparentiam, & quatenus habet rationem reuelationis siue locutionis nobis factæ, non possit significare nisi rem falsam, moraliter ex se esset inductura in falsum iudicium; cùm quiuis ex ea falsum iudicium prudenter eliceret, & consequẽter omnes ex ea falsum sensum concipientes, Deus verè deciperet ac in errorem induceret. quod omnino impossibile est, quia impossibile est primam veritatem directè inclinare aliquem in errorem, aut esse huius causam.

Confirmatur Tertiò, quia cùm Deus naturaliter tamquam prima veritas à nobis exigat, vt omnibus eius dictis firmissimè credamus sine vlla dubitatione aut falsitatis suspicione; eius etiã veracitas ac fidelitas exigunt vt quos vult sibi ita credere, isdem nõ sit iusta occasio erroris; qualis esset si tali restrictione mentali vteretur: ergo sicut impossibile est eum facere contra exigentiam suæ veritatis ac fidelitatis, quia seipsum negare non potest, ità impossibile est eum tali restrictione vti.

64 Ex quibus patet, fieri non posse vt Deus in reuelatione mysteriorum fidei vtatur aliqua oratione ambigua habente sensum obuium falsum, & sensum verum ita obscurum, vt nemo eum possit vlla ratione assequi, aut coniicere eum subesse, aut illam orationem debere alio sensu intelligi quàm in eo qui obuius est; quia sic nobis loquẽdo moraliter esset causa erroris iis, quos vult seipsos sibi totos fidere: & daret occasionẽ dubitandi de quouis Scripturæ sensu.

Facilius homo licitè vtetur oratione omnino obscura quã Deus.

Patet Secundò, etsi posset fortè homo quandoque tali oratione licitè vti, Deum tamen non posse; quia potest homini occurrere necessitas id faciendi, non tamen Deo: & talis vsus non habet eadem incommoda in homine, quæ habet in Deo.

DVBIVM IV.

An fides possit esse falsa, aut causa falsi assensus?

65 TRiplex hîc est difficultas. Prima est, vtrùm assensus fidei possit esse falsus; siue vtrùm fide theologica possim credere aliquid, quod à parte rei falsum est? videtur enim id fieri posse. Primò, quia possum inuincibiliter putare aliquid quod falsum est à Deo esse reuelatum, atque ita id propter ipsius auctoritatem credere: atqui hoc casu assensus ille erit actus fidei theologicæ: ergo assensus fidei theologicæ potest esse falsus.

Minor probatur Primò, quia ille assensus nitetur auctoritate diuina reuelante, quia talis mouebitur ad credendum propter diuinam reuelationem, quam hîc putat subesse. Secundò, quia qui aliquid facit, quia inuincibiliter credit sibi esse præceptum, etsi non sit præceptum, sed potiùs vetitum, tamen verè exercet actum obedientiæ: ergo similiter qui credit aliquid, quia inuincibiliter putat esse à Deo reuelatum, elicit verè actum fidei. Tertiò, quia si ille sit iustus verè per talem actum meretur, sicut per alios actus fidei: ergo ille actus procedit à gratia (quia omnis actus meritorius necessariò ab ea procedit:) & consequenter est actus supernaturalis fidei.

Probatur Secundò, id fieri posse, quia si quis Iudæus paulò ante Christi natiuitatem actu credidisset Christum nasciturum, & continuasset hunc actum donec fuisset natus, ille actus fuisset verè actus fidei diuinæ, & tamen in fine fuisset falsus: ergo fieri potest vt actu veræ fidei credatur aliquid falsum. Tertiò, quia fides docet hostiam consecratam esse adorandam; fieri tamen potest hanc hostiam esse inualidè consecratam ob occultum defectũ, atque ita verè à parte rei non esse adorandam, sed tãtùm putari esse talẽ: quo casu fides docebit falsum. Quartò, quia prudentia naturalis est virtus intellectualis, & tamen potest ferri in falsum; quia Iacob prudenter credidit Liam esse suam vxorem: ergo similiter assensus fidei potest ferri in falsum.

Secunda difficultas est, vtrùm assensus fidei 66
possit esse causa alterius assensus falsi. videtur enim quòd sic: quia qui in hoc syllogismo, *Vbi solùm est vna hypostasis, ibi est solum vna natura: in Christo fuit vna sola hypostasis: ergo in eo fuit vna sola natura.* putat maiorem esse veram (vt Eutychiani putarunt) assentitur conclusioni propter præmissas: ergo assensus vtriusque præmissæ, & consequenter assensus fidei est causa assensus falsi.

Quidam apud Bañez 2.2.q.1. art.3. dub.2. 67
concl.2. aiunt illo casu assensum fidei indirectè, aut per accidens esse causam falsi assensus: quos ipse refutat; quia cùm omnis concursus fidei sit à Deo, si fides esset causa indirecta aut per accidens falsi, Deus etiam ita esset causa falsi: atqui hoc est absurdum: ergo & illud. Deinde concluſ.4. in fine docet, in dicto casu assensum fidei esse quidem causam substantiæ actus falsi, non tamen posse esse causam etiam per accidens actus falsi; quia falsitas non est annexa tali assensui, prout procedit ex præmissa de fide, sed prout procedit ex altera præmissa falsa. Sicut, inquit, Deus est causa actus qui est peccatum, non tamen est causa peccati; sed solùm liberum arbitrium, quia ratio peccati conuenit illi actui, non quatenus procedit à Deo, sed quatenus procedit à libero hominis arbitrio.

Bañez.

68 Sed hæc vltima non satis cohærent. Primò, quia quantumuis dicamus falsitatem distingui ab ipsa actus substantia, & ex hac per accidens sequi, tamen quicumque erit verè causa ipsius substantiæ actus, erit causa saltem per accidens ipsius falsitatis. Sicut enim is qui per se est causa alicuius rei, est etiam causa per se eius quod ei & necessariò, & per se coniunctum est, ita etiã est causa per accidens eius, quod ei per accidens intrinsecè coniunctum est; nam sicut prior est causa per se illius effectus, quia ille per se ipsam actionem consequitur, ita alter est huius effectus causa per accidens, quia ipsius actionem per accidens consequitur. Loquor autem de effectu qui immediatè consequitur effectũ per se causatũ. Confirmatur, quia, vt ibidẽ fatetur Bañez, qui generat hominẽ cui per accidẽs est cõiuncta albedo, est per accidẽs causa albi; idẽ autẽ est in casu assensus falsi, nã sicut falsitas est per accidens coniuncta assensui, ita albedo homini.

69 Secundò, quia posito quòd præmissa de fide sit vera causa assensus falsi quoad substantiã, verum non est hunc esse falsum, solùm quatenus procedit ab altera præmissa, non autẽ quatenus procedit à præmissa de fide. Quia assensus non dicitur verus aut falsus, quia ex hoc vel illo principio vero aut falso procedit (hoc enim ad hunc effectum est omnino impertinẽs) sed quatenus est conformis aut difformis obiecto. Atq; adeò assensus verus aut falsus quatales nullo modo respiciunt sua principia, sed solùm obiectum.

Assensus nõ dicitur verus aut falsus per respectũ ad sua principia; sed per respectum ad obiectũ.

70 Similiter quod pro probatione adfertur, Deũ verè & simpliciter esse causam actus, qui peccatum est, nõ tamen esse causam peccati, verum nõ est; & repugnat apertè D. August. l. 12. Conf. c. 11. vbi Deo loquens, ait: *Hoc solùm à te non est, quod non est, motusq; voluntatis à te ad id quod minus est; quia talis motus delictum atque peccatum est.* Vbi apertè negat, non solùm ipsam malitiã, sed etiam ipsum motum voluntatis quo à Deo receditur, esse à Deo, siue Deũ eius esse causam. quod falsum esset, si Deus esset verè & simpliciter causa illius actus quoad substantiam eius, siue quatenus est talis speciei physicæ: nam quatenus præcisè est actus talis speciei physicæ, est motus voluntatis à Deo ad id quod minus est, & quamuis eliceretur à stulto esset talis; quando enim stultus odit Deum ex amore creaturæ, quantumuis id non faciat liberè, nec apprehendat moralem malitiam, tamen eius voluntas mouetur siue recedit à Deo, ad id quod minus est.

August.

Molina. Bellarm. Salas.

Hinc meritò Molina in sua Concord. disp. 31. Bellarm. l. 2. de Grat. c. 5. & 28. Salas 1. 2. tract. 13. sect. 2. docent, Deum non posse verè & propriè dici causam actus mali, etiam secundùm suam substantiam, siue quatenus est præcisè actio talis speciei physicæ; sed solùm posse dici eius esse causam vniuersalem & secundùm quid: aliàs fore absolutè causam peccati: quod fusè ibidem probant; & apertè etiam docet D. August. de Spiritu & lit. c. 31. vbi negat, Deum esse auctorem vel causam omnis voluntatis; alioquin ipsum fore causam malæ voluntatis ac peccati; vbi apertè docet, ex eo quòd Deus simpliciter & sine adiuncto dicitur causa huius voluntatis quæ mala est, sequi cũ dici esse causam peccati.

Deus non est simpliciter causa materialis peccati, sed tãtum secundùm quid.

August.

71 Tertiò, quia etsi vera esset eorum sententia qui dicunt Deum esse quidem causam actus qui malus est, non tamen ipsius malitiæ, quia hæc solùm consequitur actum, qua liber est, & quòd actus sit liber, non habet quatenus procedit à Deo, sed quatenus procedit à voluntate creata, tamen hæc non possent accommodari præsenti materiæ: nam, vt iam ostendi, quòd assensus sit verus aut falsus, non habet quia ab hac vel illa causa, hoc vel illo modo procedit, sed præcisè quia est conformis aut difformis obiecto; vnde æqualiter erit falsus, à quacumque causa, & quacumque ratione procedat, si æqualiter sit obiecto difformis.

72 Tertia difficultas est, vtrùm habitus fidei possit effectiuè concurrere ad producendũ assẽsum falsum. videtur enim id fieri posse, Primò, quia qui aliquid credit, quia inuincibiliter putat esse à Deo reuelatum, habet pro obiecto formali ipsum testimoniũ Dei, quod putat hîc & nunc obiecto materiali connexũ esse, & consequẽter fertur in suũ obiectum sub eadẽ ratione formali sub qua habitus fidei fertur: ergo habitus fidei, qui ipsi inest, simul cũ eo fertur in obiectũ: nam cùm habitus sit ex parte sua agens necessarium, quoties porẽtia cui inest, fertur in suũ obiectum formale, simul cũ ea fertur. Secundò, quia vt habitus etiã supernaturalis feratur in aliquod obiectum materiale, nõ est necesse vt obiectũ formale huic de facto cõueniat, sed sufficit quòd ei inuincibiliter credatur conuenire: quia quãdo habens habitũ obediẽtiæ infusum facit aliquid, quia omnino putat esse à Deo præceptũ; etsi in hoc erret, tamẽ ipsius actus procedit etiã ab habitu infuso: ergo quando habens habitum fidei infusum aliquid credit, quia inuincibiliter putat id à Deo reuelatum esse, hic actus procedit etiam ab habitu infuso. Tertiò, quia actus fidei elicitus ob vanam gloriam est peccatum, & tamen procedit ab habitu infuso: ergo similiter actus falsus ab eo poterit procedere.

An habitus fidei concurrat ad assensum falsum.

Habitus infusus fertur in obiectum cui falsò creditur eius ratio formalis coniuncta.

CONCLVSIO I. Impossibile est actum fidei theologicæ esse falsum. Est communis Theologorum, & omnino certa. & apertè supponitur à Trident. sess. 6. c. 9. vbi ait, *Cùm nullus scire valeat certitudine fidei, cui non possit subesse falsum, se gratiam Dei consecutum esse.* Vbi apertè supponit assensui fidei diuinæ non posse subesse falsum. Ratio est, quia, vt ostendi suprà disput. 9. dub. 5. concl. 2. sicut fides humana essentialiter nititur testimonio hominis: ita fides diuina essentialiter nititur testimonio Dei, & credit aliquid quia Deus id testatus est: ergo non possum per eam aliquid credere nisi quod Deus verè testatus est, quia aliàs nõ credam illud quia Deus id testatus est, sed quia puto eum id testatum esse, atque ita meus assensus non erit verè assensus fidei theologicæ; sed solùm putabitur esse talis.

73 *Trident.*

Cur assensus fidei nequeat esse falsus.

74 Confirmatur, quia si Petrus mihi aliquid diceret, & ego putarem omnino eum esse Iohannem, qui magna apud me est auctoritate, ideoque illud crederem quia putarem à Iohanne dictum: hoc casu putarẽ quidẽ me credere Iohanni, verè tamen ei non crederem sed Petro, quia hic, non autem ille mihi aliquid esset testatus: impos-

Nequeo aut Deo aut homini credere si nihil mihi dicant.

impossibile autem est me alicui credere si nihil mihi dicat: ergo similiter quando aliquid credo, quia falsò puto à Deo esse reuelatum, verè non credo Deo; quia ipse hoc mihi non testatur, sed solùm puto me ei credere, & consequenter meus assensus non est actus fidei theologicæ (quia omni tali actu necessariò credo Deo) sed solùm putatur esse talis.

75 Implicat assensum fidei theologicæ esse falsum.

Hinc patet actum veræ fidei theologicæ esse necessariò verum, & tam implicare ipsum esse falsum, quàm implicat ipsius obiectum siue rem à Deo reuelatam esse falsam. Quare etsi possum quandoque dubitare an meus assensus sit supernaturalis, & procedat ab habitu infuso, non possum tamen dubitare quin sit verus, non magis quàm possum dubitare an eius obiectum sit verum. Quia hæc duo sunt idem, assensum meum esse verum, & eius obiectum esse verum.

Illicitè dubito an sit verus.

76 Ad primum argument. positum n. 64. respondent aliqui, fieri non posse vt alicui obiectum aliquod falsum ita proponatur, vt prudenter iudicet id à Deo esse reuelatum: quia cùm Deus à nobis exigat vt ita posita firmissimè credamus, ad eius prouidentiã pertinet non permittere nobis aliquid falsum ita proponi vt prudẽter iudicemus nos id teneri credere. Cùm itaq; nihil possimus credere fide diuina, nisi prudenter priùs iudicemus id à Deo esse reuelatũ, sequitur nos nihil falsum posse fide diuina credere.

Turrian. Sed Turrian. hîc disp. 3 du. 3. ad 7. & alij meliùs fatentur quidẽ impossibile esse aliquid toti Ecclesiæ ita proponi vt prudenter possit credi esse à Deo reuelatum, quod etiam infrà magis probabimus; addunt tamẽ nihil obstare quo minùs alicui priuato præsertim rudi, qui circa similia nequit tã multùm discurrere aut diiudicare aliquid falsum tanquam à Deo reuelatũ ita proponatur, vt ratione ignorãtiæ inuincibilis prudẽter iudicet verè esse tale, & se teneri id tamquã tale credere; ad hoc enim homini rustico, qui non nouit legere, sufficit quòd Pastor ei aliquid tãquam reuelatum proponat, dicendo totã Ecclesiam id tamquam à Deo reuelatum credere, & rusticus nullam habeat iustam rationem putandi Pastorem suum mẽtiri aut falli. Confirmatur, quia rusticus tali casu, ex reuerentia erga diuinã auctoritatem credẽdo verè meretur: ergo in eo actu prudenter procedit; quia per actum imprudentem nequeo mereri: imò si imprudenter procederet peccaret. quod apertè absurdũ est.

77 Respondeo igitur negando minorẽ: quia etsi ad illum actum eliciendum moueat aliqua ratione auctoritate Dei, (quia moueor ex apprehensione ipsius & reuerentia erga ipsam) tamen non moueor auctoritate Dei reuelante; sed falsò putata reuelare; & consequẽter nõ elicio verum actum fidei theologicæ (qui necessariò nititur auctoritate Dei verè à parte rei reuelante) sed solùm putatitium. Ex quo patet solutio primæ probationis, quia, vt iam ostendi, talis assensus non nitetur auctoritate Dei verè reuelante, quare falsum est eius antecedens.

78 Ad secundum, nego consequentiam, quia actus voluntatis accipiunt bonitatem ac rectitudinem, & consequenter etiam suam veritatem (quæ in his consistit) ab obiecto, non prout est à parte rei, sed prout voluntati per intellectum obijcitur. Secùs est de actibus intellectus, qui suam rectitudinem ac veritatem accipiunt ab obiecto prout est à parte rei. Hinc assensus falsus quantumcumque inuincibilis sit, ac verus esse credatur, est tamen simpliciter falsus, nec vllo modo verus. His addo, etsi externus illius obedientis actus denominatione extrinseca ratione actus voluntatis quo extrinsecè informatur, sit bonus & actus obedientiæ: tamen secundùm se & intrinsecè est actus inobedientiæ & malus. Vide dicta disp. 3. n. 16. & 49.

Aliter actus voluntatis accipit suam bonitatem ab obiecto, aliter actus intellectus suam veritatem.

Ad tertium, Respõdeo actum illius voluntatis quo ob reuerentiam diuinæ auctoritatis ille assẽsus imperatur, fore actum absolutè bonum, supernaturalem ac meritorium: actum verò intellectus, siue assensum ipsum fore actum materialiter malum, falsum & intrinsecè nullo modo bonum aut meritorium, sed solùm denominatione extrinseca: prout iam dixi de vtroque actu illius obedientis.

79

Ad secundum argumentum positum nu. 65. multi varia parum probabilia respondent. Sed dicendum cum D. Thoma 2. 2. q. 1. a. 3. ad 3. talẽ eo tempore potuisse quidem vera fide credere Christum pro aliquo tempore indeterminato, siue iam elapso, siue præsenti, siue etiam adhuc futuro, & ab his circumstantiis abstrahendo nasciturum fuisse; exceptis tamen B. Virgine, Iosepho & paucis aliis, qui hac de re particulare habebant reuelationem ac cognitionem, nullum circa illud tempus potuisse fide diuina credere Christum pro hoc vel illo instanti fuisse natum aut nasciturum; quia nemo præter dictos ex vlla reuelatione aut etiam probabili argumento hoc poterat colligere. Quare si quis modo in argumento proposito credidisset Christum pro eo determinato tempore, adhuc esse nasciturũ, eius assensus non fuisset fides diuina, sed malè fũdata opinio initio casualiter vera, postea falsa.

D. Thomas.

Circa tẽpus natiuitatis Christi nemo sine particulari reuelatione poterat credere Christũ iam esse natum, aut adhuc nasciturum.

Ad tertium, Respondeo fidem docere, Christum esse præsentem sub omni hostia rite consecrata, eamque adorandam esse: nihil tamen definire de hac vel illa in particulari. Vide dicta disp. 9. n. 127.

80 Omnis actus proprius virtuti prudentiæ est verus, supponit tamen aliquando iudicium falsum.

Ad quartum, nego secundam partem antecedentis, quia omne iudicium quod est verè actus virtutis prudentiæ, est etiam verum, etsi quandoque supponat aliquod iudicium speculatiuum, quod à parte rei falsum est. Vbi Nota prudentiam esse virtutem immediatè dirigentem voluntatem in suis actibus, & consequenter eam non consistere in iudicio speculatiuo, sed in practico: semper tamen supponit aliquod iudicium speculatiuum, quo res aliqua in se talis aut talis iudicatur; ex quo deinde sequitur iudicium practicum, quo iudicatur sic vel sic circa rem eam esse operandum. v. c. in exemplo dato, Iacob iudicabat Liam esse vxorẽ suam, hoc iudicium erat speculatiuum, & inde inferebat: Ergo licitè eam maritali affectu cognosco, & hoc iudicium erat practicum. vt autem hoc sit verum, non requiritur vt prius iudicium sit à parte rei verum; sed sufficit quòd rationabiliter credam esse verum, etsi à parte rei falsum sit; vt patet in secundo illo iudicio ia-

Prudentia est iudicium practicum, supponit tamen speculatiuum.

cobi,quod à parte rei erat verum (verè enim licebat ei cognoscere Liam) etsi prius fuerit falsum, prudentia verò consistit in secundo iudicio,non autem in priore.

Dices, Iacob positis illis circumstantiis, prudenter etiam iudicabat Liam esse suam vxorem; ergo non solùm secũdum, sed etiam prius iudicium erat prudens. Respondeo,illud iudicium dici prudens, non quòd fuerit verus actus prudentiæ:sed quia ita eliciebatur, vt esset natum fundare verum actum prudentiæ ratione inuincibilis ignorantiæ qua nitebatur.

Non omne iudicium prudens est actus prudentiæ.

81 Conclvsio II. Assensus fidei numquam potest esse verè causa assensus falsi. Est communis. Et patet: quia cùm sit essentialiter verus,nõ potest causare assensum falsum,aut intellectum in falsum assensum inclinare; quia nihil potest esse causatiuum eius, quod ei essentialiter repugnat,sicut verum qua tale repugnat falso. Quæ ex solutione argumẽti contrarij magis patebũt.

Ad argumentum positum nu.66. nego consequentiam. Quia etsi eo casu assensus fidei sit aliquo modo occasio & conditio sine qua non, illius assensus falsi, & hac ratione intellectus possit aliquo modo dici propter eam assentiri conclusioni;tamẽ nullo modo simpliciter, siue sine addito potest dici causa illius assensus falsi, etiam quoad substantiam ipsius actus. Cuius ratio est, quia cùm duæ causæ concurrunt ad eundem effectum,illa sola dicitur huius causa, quæ ita ad eum concurrit,vt ex modo quo concurrit,sit natus sequi hic effectus.

Vt aliquid sit propriè causa alicuius effectus non sufficit quod ad eam concurrat.

82 Secùs est de ea quæ ita concurrit, vt ex modo quo concurrit, non sit magis natus sequi hic effectus, quàm quiuis alius, aut ita vt potiùs contrarius natus sit sequi. v.c.si quando ego iaculando dirigo sagittam directè in scopum, Petrus scuto exceptam deflectat eam in pectus Iohannis ad latus stantis:etsi concurram ad occisionem Iohannis, quia ego produxi impetum in sagitta,qua hic occiditur, ac possum dici occasio & conditio sine qua non,occisionis ipsius Iohannis: tamen simpliciter nullo modo possum dici causa illius occisionis: quia mea sagittatio præcisè spectata, prout à me procedit, nõ est nata deferre sagittam in pectus Iohannis, sed in scopum; quòd autem hæc deferatur in pectus Iohannis,hoc habet præcisè ex cooperatione Petri:atque ita ego tali modo ad eam occisionem concurro, ex quo hæc nullo modo est nata sequi. Et eadem est ratio assensus fidei in dicto casu;hic enim ad assensum falsum eo modo concurrit, ex quo non est natus sequi assensus falsus, sed verus: quòd autem sequatur potiùs assensus falsus quàm verus,hoc prouenit ex modo concurrendi præmissæ falsæ, ex quo natus est sequi assensus falsus. Atque ita solus assensus præmissæ falsæ potest dici causa assensus falsæ conclusionis.

83 Eadem est ratio Dei cum homine concurrentis ad actum peccati: cùm enim solùm concurrat concursu vniuersali & indeterminato, ex modo quo concurrit non magis est natus sequi hic effectus,quàm quiuis alius;& consequenter Deus nequit simpliciter dici causa illius actus, etiam quoad substantiam,siue quatenus est præcisè actio talis speciei physicæ, sed solus homo est ipsius causa: Deus autem solùm potest dici illius causa vniuersalis,& secundùm quid. vide Bellar. Molinam & Salas citatos n.70. vbi hæc fusiùs disputant.

Bellarm. Molina. Salas.

Conclvsio II. Habitus fidei infusus nequit esse causa assensus falsi,in eum effectiuè influendo,aut intellectum ad eum inclinando. Ita Bañez 2.2.q.1.a.3.dub.2. Turrian.disp.3.dub.3. & communiter Theologi. 84

Bañez. Turrian.

Probatur, quia sicut virtus voluntatis inclinat essentialiter in bonum,ita virtus intellectus inclinat essentialiter in verum: & consequenter sicut illa nequit esse causa actus mali, ita hæc nequit esse causa assensus falsi: atqui habitus fidei est virtus intellectus: ergo inclinat essentialiter in verum,nec potest esse causa assensus falsi. Secundò,quia sicut habitus scientificus non potest producere actum, qui non sit scientia, sed potiùs error scientiæ contrarius;ita fides nequit influere in actum qui non sit fides: atqui ille assensus falsus,vt iam ostendi, non est actus fidei,sed huic potiùs est contrarius:ergo habitus fidei nequit eum producere.

Dixi habitum fidei non posse esse causam falsi assensus in eum effectiuè influendo,quia habitus imperatiuus assensus fidei, qui est in voluntate,& potest etiam dici habitus fidei, potest mediante actu voluntatis imperare assensum falsum circa rem, quæ inuincibiliter creditur à Deo esse reuelata, atque ita potest esse huius causa remota;sicut num.78. dixi habitum obedientiæ mediante actu voluntatis posse imperare actum prohibitum:sed hi habitus in eiusmodi actus effectiuè non influunt,nec sunt propriè eorum causa,nisi per accidens ratione voluntatis sequentis errorem intellectus.

Ad primum argumentum contrarium positum n.72.nego antecedens. nam, vt iam ostendi,n.77. talis assensus non habet verè testimonium Dei pro obiecto formali,nec fertur sub eadem ratione formali in suum obiectum, sub qua fertur verus actus fidei; sed falsò putatur ita ferri. 85

Ad secundum,nego consequẽtiam: est enim hîc diuersa ratio inter actus voluntatis & intellectus. Nam vt actus voluntatis sit verè & formaliter bonus, non est opus vt feratur in obiectum,prout à parte rei est;sed sufficit quòd feratur rationabiliter in id, prout per intellectum voluntati offertur, secùs est de actibus intellectus. vide dicta n.78.& 80.

Ad tertium, nego actum fidei theologicæ posse elici ob vanã gloriam. adde, etsi posset ita elici,eum non fore in se & intrinsecè malum, sed bonum;& solùm malum denominatione extrinseca à mala voluntate (vide dicta n.78.& loca ibi citata)atque ita posset secundùm se elici ab habitu supernaturali; secùs est de assensu falso,qui secundùm se falsus & vitiosus est.

DISPV-

DISPVTATIO XI.

De obscuritate & euidentia obiecti fidei.

DVBIVM I.

Vtrùm eadem res possit simul esse credita & euidenter cognita?

1 NOTA, rem aliquam varijs modis posse euidenter cognosci. Primò, cognitione merè habituali. Secundò, cognitione intuitiua supernaturali, qualem habent Beati. Tertiò, cognitione intuitiua naturali, vt quando homo aut angelus actu rem aliquam naturaliter intuetur. Quartò, cognitione abstractiua actuali, clara omnino & euidenti, qualem habemus, aut circa prima principia, aut ex demonstratione à priore aut posteriore, aut ex actuali & perfecta memoria rei clarè visæ.

2 Qua in re satis inter omnes conuenit Primò, fidem habitualem posse consistere cum clara cognitione eiusdem obiecti, tam actuali quàm habituali; & contrà actum fidei posse circa idem obiectum consistere cum scientia habituali huius viæ; quia aliàs statim ac aliquis acquireret scientiam habitualem alicuius rei, perderet habitualem fidem circa eandem rem, ita saltem vt numquam posset circa eam actum fidei elicere, nisi priùs perderet habitualem scientiam. quæ satis videntur absurda, & experiẽtiæ repugnare, quantum saltem hîc possumus aliquo modo probabili experientia cognoscere nos habere fidem.

Constat Secundò, actum fidei naturaliter non consistere cum cognitione beatifica, quia 1.Cor.13. 1. ad Corinth. 13. apertè dicitur fidem in patria non manere, sed succedente clara visione euacuari. quo satis insinuatur vtrumq; hunc actum naturaliter non posse simul consistere. Multi tamen non satis congruam huius rei reddunt rationem: voluntéque tantam esse repugnantiam horum actuum inter se, vt ne quidem per absolutam Dei potentiam possint in eodem simul consistere. quæ infrà magis examinabimus. Difficultas igitur hîc est Primò, an per diuinam potentiam possit actus fidei in eodem consistere cum visione beatifica circa eandem rem. Secundò, vtrùm actus fidei possit aut naturaliter, aut saltem per diuinam potentiam consistere cum naturali clarâ cognitione actuali eiusdem obiecti.

3 *Magister. Albert. Scotus. Richard. Lorca. D.Thom.* Multi docent id fieri nullo modo posse. Ita Magister in 3. d. 23. Albertus dist. 24. art. 7. Scotus ibidem qu. 1. §. *Ad quæst.* & §. *Sed si loquamur.* Richard. ibidem a. 1. q. 4. & 5. Lorca 2. 2. d. 14. & ferè communiter Thomistæ, quia putant certò esse sententiam D. Thomæ 2. 2. q. 1. a. 4. & 5. vbi videtur omnino in eam sententiam inclinare. Sed qu. 5. a. 1. in corpore & ad primum, videtur apertè docere, fidem solùm repugnare scientiæ quæ habetur in patria, non autem naturali quam admittit in angelo circa eandem rẽ cum fide simul cõstitisse. Et ad secundum docet, omnem hominis ac angeli cognitionem naturalẽ, comparatam cognitioni Dei, esse obscuram & quasi quasdam tenebras, & hanc obscuritatem sufficere ad obiectum fidei. quare tam pro contraria sententia citati posset, & fortè probabiliùs, quàm pro hac.

Probatur autem hæc sententia Primò, quia 4 ad Hebræos 11. *fides* dicitur *sperandarum substantia rerum, & argumentum non apparentium.* ergo non potest versari circa res actu visas, quia hæ actu apparent. Secundò, quia Patres sæpè docent, nos credere non ea quæ videmus, sed ea quæ non videmus. D. August. tract. 40. in Iohãnem ait: *Quid est enim fides nisi credere quod non vides?* & 68. *Fides autem à qua eorum, qui Deum visuri sunt, quamdiu peregrinantur, corda mundantur, quod non videt credit; nam si vides non est fides.* & 79. *Nescio an credere dicendus est quisque quod videt.* Gregor. hom. 26. in Euang. *Nec fides habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum.* Vnde etiã Patres objiciẽtes sibi quomodo Iohan. 20. D. Thomas crediderit quia vidit; Respondent eũ aliud vidisse, scilicet Christum hominem, aliud credidisse, scilicet hunc esse Deum. Similia habet Chrysost. hom. 21. super epistolam ad Hebræos, Bernard. epist. 190. & alij.

Hebr. 11. *August.* *Gregorius.* *Chrysost.* *Bernardus.*

Probatur Secundò, quia fides humana, aut 5 etiam opinio nequit consistere cum scientia, aliaúe clara cognitione: ergo nec fides diuina. Tertiò, quia assẽsus fidei est liber, & intellectus ad eum determinatur per voluntatem; clara autem cognitio est necessaria & in ea intellectus determinatur ab euidẽtia obiecti: atqui fieri nequit vt quis eidem rei assentiatur simul, liberè & necessariò, aut vt intellectus determinatus ad assentiendum alicui rei ex eius euidẽtia, postea ad idem determinetur à voluntate: ergo dicti assensus nequeunt esse simul. Quartò, quia obiectum fidei necessariò est obscurum, & rei non apparentis, vt patet ex auctoritate Apostoli & Patrum suprà citatorum: obiectum autem actualis scientiæ est necessariò apparens & euidens: atqui fieri nullo modo potest vt eadẽ res sit mihi simul obscura & euidens: ergo idẽ non potest simul sciri & credi. Quintò, quia nequeo aliquid sperare quod habeo præsens: ergo nequeo credere id quod video. Sextò, quia obiectum formale obscurum non potest mouere intellectum ad assensum, quando adest aliud clarum: atqui obiectum formale scientię est omnino euidens: ergo eò actualiter mouente intellectum hic nequit circa idem obiectum materiale moueri ad assensum ex ratione formali obscura, qualis est ratio formalis fidei, idque ne quidem per diuinam potentiam: nam Deus nequit supplere defectum causæ formalis.

6 Quamuis autem Auctores citati communiter non explicent, an saltem de potentia Dei absoluta aliquis possit rem visam simul credere; tamen eorum quartum, quintum, & præsertim sextum argumentum videntur probare id absolutè fieri nulla potentia posse. Et sic eos *Turrian.* intelligit Turrian. 2.2. disp. 8. dub. 5. §. *Restat secunda pars.* Imò quidam apud eumdem §. sequenti docent, etiam intellectum positum supernaturaliter in duobus locis nō posse eodem tempore eandem rem credere & scire. Et sanè si sit vera eorum sententia, corpus poni in diuersis locis non per reproductionem substantialem, sed per solam multiplicationem vbi; tam est impossibile fidem simul consistere cum scientia in eodem intellectu posito in diuersis locis, ac posito in vnico loco: nam præcisè per multiplicationem diuersorum vbi res aliqua non magis fit potens formas aliquas inter se repugnantes suscipere, quàm fiat per susceptionem diuersorum aliorum accidentium, vt communiter ferè fatentur Auctores illius sententiæ; vnde etiam negant corpus positum in duobus locis, posse in diuersis locis simul suscipere aliquas formas non necessariò dependentes à loco, quas non posset habere in eodem loco; quamuis nec hac in re satis consequenter loquantur, vt ostendi tom. 1. de Sacramentis qu. 75. a. 4. dub. 3.

Posita tamen sententia quam ibidem tamquam veriorem probaui, scilicet rem aliquam poni in diuersis locis, per veram sui replicationem & substantialem reproductionem, omnino dicendum est, prout huius sententiæ Auctores etiam omnes fatentur, intellectum ita diuersis locis positum posse simul in diuerso loco suscipere naturaliter formas omnino inter se repugnantes; vnde etsi in vno clarè videret Deum, in alio tamen naturaliter crederet, quia intellectus eo casu æquialet duobus omnino distinctis intellectibus. Quare de hoc casu hîc non agimus, sed solùm de intellectu non replicato.

7 Pro resolutione Nota Secundò, cùm finis agentis sit forma aliqua à se producta subiectum in quod agit, actuando hoc sibi assimilare, nullum agens posse naturaliter vllam formam producere in aliquo subiecto, quod iam antè est actuatum aliqua forma, quæ formaliter vel eminenter continet omnem perfectionem illius formæ, quam illud agens est potens naturaliter producere. Patet hoc experientia; nam calidum vt duo nullo modo potest calefacere calidum vt quatuor; item candela nullo modo potest illuminare aërem perfectè à sole illuminatum.

Subiectum nequit in se de nouo recipere formam quam prius formaliter aut eminenter continet.

8 Quousque tamen in subiecto nulla est forma, quæ dicto modo contineat omnem perfectionem formæ, quam agens potest producere, hoc in illud poterit agere, modò sit aliàs illius formæ producendæ capax; quantumuis sit informatum aliqua forma quæ ex parte contineat perfectionem formæ introducendæ. Idque ita vt illud agēs, vel priorem formam perficiat ac intendat (vt fit cùm calidum vt sex calefacit calidum vt duo) vel aliam distinctam in eo producat (vt cùm ignis calefacit piper;) producit enim calorem distinctum & alterius omnino rationis ab eo, quem piper naturaliter habet.

Nota Tertiò, intellectum respectu intellectionis simul esse agens & subiectum, nam illam in seipso producit. 9

Nota Quartò, intellectum nihil posse intelligere, nisi sit aliqua ratio formalis vera aut apparens vera, quæ eum ad intelligendum excitet. *Obiecti formalis triplex officium.* Hæc autem habet quasi triplex munus, vnum respectu obiecti materialis, quod suo modo quasi informando reddit tali vel tali ratione cognoscibile; & sic habet rationem formæ, & exercet officium causæ formalis. Alterum respectu intellectus quem ad intelligendum mouet ac excitat; & quando est euidens, ad illud etiam determinat. Et ex hac parte suo modo participat officium causæ efficientis, idque vel verè & realiter physicè in ipsam intellectionem per se, aut per suam speciem influendo, vt plurimi volunt; qui ideò docent nihil posse intelligi nisi per se aut per suam speciem sit intellectui localiter præsens, quia nihil potest agere in distans: vel alia aliqua ratione intellectum ad sui intellectionem excitando, sicut obiecti bonitas mouet voluntatem, & finis causat intentionem. Tertium respectu intellectionis cui per modum termini speciem tribuit.

Nota Quintò, scientiam aliasque cognitiones omnino certas & euidentes, siue sint intuitiuæ, siue abstractiuæ, cùm fidem humanam & quasuis opiniones, & certitudine & euidentia planè superent, harum omnem perfectionem aut formaliter aut eminenter perfectè continere. v.c. cùm video meridie solem lucere; dicat mihi aliquis me verè id videre, idque multis probabilibus rationibus probet, num quam tamen id ideò certiùs, aut clariùs, aliaue ratione perfectiùs cognoscam. Contrà verò fides diuina ex parte quidem rationis euidentiæ, à scientia in perfectione superatur: ex alia tamen parte ratione certitudinis eam superat, atque ita neutra alterius perfectionem totam omnino continet: vnde vlteriùs sequitur, intellectum neutra ex dictis cognitionibus tantum perfici, quin accedente altera vlteriùs possit perfici. 10 *Scientia cōtinet omnē perfectionē opinionis aut fidei humanæ.* *Fides diuina scientiam perfectione partim superat, partim ab ea superatur.*

Conclvsio I. Actus fidei nequit naturaliter consistere circa idem obiectum cum visione beatifica. Idemque dicendum de scientia Beati circa rē, quam videt Deum sibi reuelare, quam nequit simul vera fide credere. Secùs est de potentia Dei absoluta, per quam potest fides cum vtraque cognitione consistere. 11

Prima pars est communis Theologorum, & omnino certa, quia apertè colligitur ex Apostolo 1. ad Corinth. 13. vbi expresè docet, in patria non futuram fidem, sed hanc per ipsam claram visionem tamquam quid imperfectum per perfectum destruendam. Cuius non est alia causa, quàm quia hæc cum clara Dei visione nequit circa idem obiectum consistere. *1. Corint. 13.*

Vnde apertè sequitur secunda pars. Nam si Beatus posset naturaliter eiusmodi rem fide propriè dicta credere, nihil esset cur Apostolus absolutè negaret fidem ibi de facto manere, qua Beati de facto crederent futuram resurrectio- 12

rectionem, aliaue similia, quæ Deus ijs futura reuelat. Si enim ipsi hæc sine nouo miraculo possint propriè dicta fide credere, nulla est causa cur negentur ea de facto ita credere, & consequenter malè absolutè negatur fidem in patria manere, cùm secundùm actum & habitum verè maneat.

Et hanc partem communiter etiam ferè omnes concedunt, loquendo de fide quæ sit eiusdem rationis cum ea quam hîc elicimus. Aliqui tamen volunt, Beatum rem ita sibi reuelatam verè & propriè credere, sed fide alterius ordinis, quàm sit nostra. Ratio eorum est, quia cognitio qua alicui propositioni assentior propter alterius testimonium, est propriè dicta fides: atqui Beati credunt futuram resurrectionem propter Dei testimonium: ergo propriè dicta fide. Quia tamen veritas obiecti huius fidei est ijs euidens in attestante, secundùm eos est diuersæ rationis à nostra fide. Sed superiùs disp.9.dub.8. ostendi, talem cognitionem debere potiùs dici scientiam à posteriore, quàm fidem: vbi etiam solui rationem pro alia sententia allatam.

13 Ratio verò vtriusque partis nostræ conclusionis est; quia vtraque dicta cognitio continet eminenter omnem perfectionem assensus fidei: nam, vt per se patet, eum longè superat euidentia, & certitudine est ei ex vna parte æqualis, quia æqualiter implicat dictas scientias ac fidem diuinam esse falsas; & rursum quia intellectus per dictas scientias longè firmiùs suo obiecto adhæret quàm per assensum fidei, hic ab illis hac ex parte certitudine superatur: vnde sequitur iuxta dicta num.7. intellectum informatum alterutra ex dictis scientijs sine speciali Dei concursu non posse in se circa idem obiectum elicere assensum fidei.

14 Tertia pars probatur. Primò, quia nulla hîc potest ostendi implicantia, vt patebit ex solutione argumentorum. Secundò, quia, etsi naturaliter nequeat fieri vt agens debile agat in passum se perfectius, aut vt actuatum forma omni ex parte perfectiore, suscipiat aliam minùs perfectam; nulla tamen est ratio, cur id diuina virtute fieri nequeat, quæ potest supplere defectum causæ actiuæ, & reddere subiectum capax duarum formarum, quas naturaliter simul suscipere non posset. nam omnes concedunt calorem & frigus posse diuina virtute esse in eodem subiecto.

15 CONCLVSIO II. Assensus fidei diuinæ potest connaturaliter consistere cum actuali clara cognitione naturali siue abstractiua, siue ~~sine~~ intuitiua circa idem obiectum. Ita Altisiodor. l. 3.tract.3.c.1.qu.4. Halensis 3.p.qu.79.membr.2. Valentia 2.2.disp.1.q.1.puncto 4. §. *Porro his argumentis.* Albert.Magn.in 3.d.24.a.9. Suarez in 3.p.tom.2.disp.19.sect.2.in fine. Gabr.in 3.d.24. qu.vnic.ar.2.concluſ.3. & alij. Sequitur apertè ex dictis; nam cùm assensus fidei nec contineat vlla ratione omnem perfectionem, quam continet assensus claræ cognitionis naturalis, nec contrà hic contineat omnem perfectionem illius; neuter ita perficit intellectum quin vlteriùs ab altero possit perfici, & consequenter neuter impedit intellectum quin alterum simul possit in se producere, iuxta dicta num.8. & 10.

Altisiod. Halens. Valentia. Albertus. Suarez. Gabriel.

16 Probatur præterea: quia B. Virgo certissima experientia euidenter sciuit se sine opera viri concepisse Christum; item tam ipsa quàm Apostoli certò viderunt Christum facientem miracula, patientem, morientem, postea à mortuis surrexisse; ascendentem ad cælos, &c. & tamen hæc omnia fide diuina crediderunt: ergo eadem res potest simul credi & euidenter cognosci. Quòd autē illi istorum mysteriorum habuerint omnino euidentem cognitionem, & per se satis patet ex Euangelio, & expressè de se alijsque Apostolis sæpè testatur S. Iohannes, vt ex eius verbis ostendam n.64.

Secundò, philosophus Christianus euidenter ex effectis cognoscit Deum esse, & esse vnum, & sua prouidentia omnia gubernare, & res omnes accepisse ab eo esse; & tamen eadem credit: ergo hæc possunt simul consistere.

17 Ad hæc alij variè respondent. aliqui enim aiunt philosophum naturaliter clarè cognoscētem esse vnum Deum non posse id credere; atque adeò hoc solùm esse articulum fidei necessariò credendum pro ijs, qui eius non habent euidentem demonstrationem; & his solùm præcipi hoc credere; alijs verò sufficere eam cognitionem naturalem.

18 Sed hæc dici non possunt. Primò, quia Apostolus ad Hebr.11. generatim docet, impossibile esse sine fide placere Deo: & vt ostendat cuius rei fidem requirat, subdit: *Oportet enim accedentem ad Deum credere quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Vbi apertè docet, accedentem ad Deum necessariò debere fide diuina credere Deum esse. Nec potest intelligi hoc solùm dici de ijs, qui hoc per demonstrationem non sciunt; tum quia aliàs falsum esset sine ea fide impossibile esse placere Deo, cùm sine ea fide verè posset quis Deo placere, habendo illius rei cognitionem naturalem; tum quia Apostolus ex eo quòd impossibile sit sine ea fide placere Deo, infert Enoch cùm Deo placuerit, necessariò habuisse illam fidem: quæ illatio mala esset, si ille sine ea fide potuisset placere Deo; præsertim cùm omnino improbabile sit talem virum de facto caruisse illa naturali Dei cognitione.

Hebr. 11.

Etiam docti & philosophi tenentur vera fide credere Deū esse.

19 Respondent alij, Apostolum solùm voluisse accedentem ad Deum necessariò debere credere, non quidem Deum simpliciter esse (quia hoc potest naturaliter cognoscere) sed eum esse auctorem rerum supernaturalium, quod naturaliter sciri non potest. Ita Canus l.12 de Locis, c.4. Sed hoc non satisfacit. Primò, quia hæc solutio sine vllo fundamento ex ipso textu accepto, contra apertam significationē verborum, solùm ad illūdendum Apostoli testimonium videtur excogitata; cùm textus apertè & absolutè dicat oportere credere Deum esse. Secundò, quia Apostolus ibi apertè docet, duo credenda esse, scilicet Deum esse, & quòd inquirentibus se remunerator sit; in quo secundo continetur Deum esse auctorem rerum supernaturalium: nam ipse propriè est remunerator, quatenus est auctor supernaturalium: ergo in priore

Canus.

Tenemur simpliciter credere Deū esse, & non solùm eum esse auctorē rerū supernaturalium.

priore membro simpliciter intelligit nos debere credere Deum esse, aliàs non distingueretur à secundo.

20 Refutatur Secundò responsio allata nu.17. quia inde sequeretur, in philosophis ad fidem conuersis initium salutis esse à naturali cognitione: hoc autem nulla ratione dici potest; quia apertè damnatum est in Arausicano: ergo nec id vnde sequitur dici potest. Maior probatur, quia prima cognitio quæ iuuat vt ad Deum per alios actus accedamus & salutem acquiramus, quæque ad salutem maximè est necessaria, & fundamentum omnis piæ vitæ, est ea, qua cognoscimus Deum esse: hac enim cognitione tamquam proponente suum obiectum, nititur omnis actus spei, caritatis ac religionis; & sine ea nullo modo possunt cõsistere. Quare vera pietas supponit hanc cognitionem, non solùm sicut supponit hominem esse ac vti ratione (vt quandoque audiui aliquos respondentes) sed tamquam cognitionem qua in suis operibus dirigatur, & qua actiones bonæ vt fundamento nitantur. quare ea cognitio non solùm est necessatiò prærequisita, sed etiam ex se confert ad salutem.

Fides, qua credimus Deum esse, est fundamẽtum omnis piæ vitæ.

21 Tertiò refutatur, quia ex ea sequeretur, maximos Sanctos, vt B. Virginem & Apostolos, non habuisse fidem præcipuorum mysteriorum nostræ redemptionis, vt ostendi num.16. in priore argumento, & ijs ad salutem sufficisse naturalem cognitionem illorum mysteriorum: illud autẽ nullo modo videtur posse dici; quia nimis clarum est istorum mysteriorum cognitionem esse fundamentum nostræ spei, & medium verè conferens ad salutem. quod de cognitione naturali dici nequit.

22 Quartò, quia sequeretur, angelum, præsertim primum, nihil omnino debuisse credere, quia hic, vt ostendam dub. sequenti, omnino euidenter cognouit Deum sibi reuelare mysteria fidei, eumque nulla ratione posse testari falsum; & consequenter à posteriore euidenter cognouit hæc mysteria esse vera, vt ostendi disput.9. dub.8. ex quo secundùm eam sententiam sequitur, angelum nec debuisse, nec potuisse circa ea mysteria elicere actum veræ fidei; sed posita reuelatione ei ad salutem ex parte intellectus sufficisse cognitionem merè naturalem, siue solis naturæ viribus elicitam.

23 Angelus ex euidentia reuelationis cognouit veritatem mysteriorũ fidei euidentius, quàm nos quidquã naturaliter cognoscamus.

Nec refert, quòd angelus non cognouerit ea mysteria clarè in se, sed solùm in attestante siue ratione claræ attestationis diuinæ, quia ipse ea cognouit tali euidentia, quæ pareret maiorem, magisque infallibilem certitudinem, magisque ad sui assensum determinaret intellectũ, quàm in nobis faciat vlla euidentia, quam per sensum aut experientiam, & demonstrationes inde ductas possimus hîc acquirere: longè enim faciliùs fieri posset nos in his omnibus falli, aut de eorum veritate ac certitudine dubitare, quàm angelum falli in dicta notitia ac discursu, aut vllo modo potuisse de rerum illarum veritate dubitare. Quod vel inde patet, quia ipsi dæmones, quia euidenter vident res fidei à Deo esse reuelatas, & consequenter eas esse veras, hac, inquam, euidentia conuicti, vel inuiti & reluctantes (cùm ex odio Dei libenter, si possent, sibi contrarium persuaderent) coguntur credere siue iudicare eas esse veras. Quare si vlla cognitio humana excludat fidem alicuius obiecti, & sine ea alicui ad salutem sufficiat, multò magis illa cognitio angelorum debuit in ijs excludere fidem, ijsque ad salutem sufficere: hoc autem est apertè falsum: ergo & id vnde sequitur.

Respondent alij Secundò, tam hominem quàm angelos obligari necessariò credere etiam ea, quæ naturaliter cognoscunt, sed alio tempore, siue quãdo eorum non habent actualem notitiam euidentem, & hanc fidem esse ijs necessariam ad salutem. 24

Sed contrà facit Primò, quia inde sequitur, angelum primo instanti suæ creationis meruisse sine fide. quia primo illo instanti secundùm communem & veram sententiam meruit, & tamen primo illo instanti clarissimè vidit dicta mysteria sibi à Deo reuelari, & consequenter ea esse vera: ergo tunc meruit sine vlla actuali fide; & priùs habuit actũ spei & caritatis, quàm fidei. Nec satisfacit si quis dicat angelum primo illo instanti non meruisse, sed solùm tempore immediatè sequente; quia cùm ea naturalis cognitio non potuerit, moraliter saltem loquendo, durare solùm vnico instanti, & cùm consequenter duraverit necessariò per aliquod tempus, eadem etiam in hoc casu erit difficultas.

Secundò, illa responsio supponit falsum, scilicet me posse circa veritatem aliquam mihi habitualiter omnino euidenter cognitam elicere assensum fidei, sine actuali eiusdem cognitione euidenti; contrarium enim docet experientia. nam etsi tali veritati possim actu non assentiri, quando de ea nihil cogito, statim tamen ac de ea perfectè cogito (quod necessariò fit quoties circa eam elicio actum fidei) sufficienter intellectui obijcitur, vt possit eam cognoscere, eiq; assentiri per illam claram cognitionem: & cùm non sit liber, necessariò vtrumque facit. Mox enim vt mihi perfectè proponitur hæc propositio: *Homo est animal*, aut similis, necessariò intelligo esse veram, & consequenter ei assentior. sicut enim oculus apertus necessariò videt rem illuminatam perfectè sibi obiectam, si habeat sufficientem vim eam videndi; ita intellectus necessariò intelligit veritatem sibi obiectam, si habeat sufficientem vim eam intelligendi; qualem habet omnis intellectus, respectu eius rei cuius habet euidentem cognitionem habitualem. Vnde D. Thomas 2.2.qu.2.a.9.ad 2. docet non aliter esse in nostra potestate actu non scire ea quorum habemus demonstrationem siue habitualem scientiam, quàm quatenus est in nostra potestate actu non considerare talia obiecta. 25

Cogitans de veritate habitualiter sibi clarè cognita necessariò eam actu cognoscit.

D. Thomas.

Probatur conclusio Tertiò, quia angelus initio suæ creationis non solùm fide diuina credidit res sibi reuelatas esse veras, sed etiam credidit has sibi à Deo reuelari: atqui, vt ostendam dub. sequenti, ipse hoc omnino euidenter per claram experientiam actu cognoscebat: ergo actualis fides consistit cum euidenti eiusdem rei 26

Angelus credidit sibi res fidei à Deo reuelari.

rei actuali cognitione, non solùm abstractiua, sed etiam experimentali.

27 Maior probatur, quia fides nititur vt obiecto formali diuina reuelatione non quomodocumque cognita, sed fide diuina etiam credita, siue eodē actu siue diuerso credatur; aliàs enim fides ipsa non esset certior cognitione naturali qua cognoscitur reuelatio facta: nullus enim assensus mihi potest esse certior quàm mihi sit certum eius obiectum formale non solùm esse, sed etiam esse connexum obiecto materiali. v.c. non possum vllo modo certiùs scire conclusionem esse veram, quàm sciam præmissas esse veras, & harum veritatem necessariò connexam esse cum veritate conclusionis. Item non possum ob testimonium Iohannis certiùs credere Petrum esse mortuum, quàm credam Iohannē hoc testatum esse: ergo similiter est impossibile me ob diuinum testimonium credere Deum esse trinum & vnum assensu certiore, quàm sit omnis cognitio naturalis, nisi simili assensu credam Deum hoc reuelasse.

Nequeo credere rem reuelatam quā talem certiùsquàm credam reuelationem.

28 Probatur Quartò, philosophus Christianus certiùs nouit Deum esse vnum, & sua prouidentia omnia gubernare, quàm philosophus Gentilis. Item B. Virgo non minùs certò nouerat se sine opera viri concepisse Christū quàm nos id sciamus: atqui hæc essent falsa, si actualis fides non consisteret cum actuali cognitione euidenti: ergo dicendum est hæc posse simul consistere. Minor patet, quia secundùm alios vterque philosophus haberet solam cognitionē naturalem illius rei, & consequenter æquè certam; & B. Virgo solùm naturaliter sciret se virginem concepisse: nos autem id fide credimus, quæ cognitione naturali certior est.

29 Respondet Bañez 2.2.q.1.ar.5.ad 2. philosophum Christianum certiùs illa scire quàm Gētilem, propter coniunctionem fidei in eodē subiecto, quæ priorem assensum perficit in certitudine. Sed hoc dici non potest; nisi dicamus fidem & scientiam concurrere ad eundem assensum, qui simul sit fides & scientia, & ex vtraque conflatus. quod infrà ex communiore sententia ostendam esse saltē naturaliter impossibile. Et concedendo id posse fieri, sequeretur, fidem & scientiam actuales posse esse simul, quia ille assensus esset simul fides & scientia; cùm niteretur vtriusque obiecto formali, & ita ex vtraque conflaretur. Adde, si possim eandem rem simul eodem actu scire & credere, nullam videri rationem cur id non possim facere distinctis actibus. Quod autem addit Bañez talem conclusionem ab eo philosopho verè non credi, quia deest conditio requisita in obiecto formali, sine ratione dicitur. Quia si ipse ei obiecto assentiatur verè propter testimonium diumum formaliter sumptum, siue quatenus habet rationem testimonij, verè etiam credet; nam credere nihil est aliud quàm dicto modo alicui rei propter alterius testimonium assentiri.

Bañez.

Quòd autem ille assensus simul ex alia ratione formali sit euidens, nihil facit ad rem: sicut enim testimonium Dei ibi non impedit veram rationem scientiæ, ita nec euidentia impedit veram rationem fidei. His adde, si talis non haberet fidem circa illud obiectum, ipsum assensum non posse reddi certiorem per fidem circa alia obiecta. Nec enim, quia credo Christum esse passum, ideo certiùs scio hominem esse animal, quàm id aliàs scirem. Quare Bañez aut debet concedere talem habere fidem circa idem obiectum, aut priorem suam responsionem euertit.

30 Respondent alij, philosophum Christianum esse certiorem de eo obiecto quàm Gentilem; quia ille poterit alio tempore illud credere, quando non habebit eiusdem actualem scientiam. Et simili modo dicerent B. Virginem non minùs certò cognouisse se virginem peperisse, quàm nos id cognoscamus; quia poterat id credere quando id actu non sciebat per cognitionem naturalem. Sed hæc etiam dici non possunt. Quia, vt iam ostendi, non possum aliquid actu credere cuius habeo habitualem scientiā, nisi id simul actu sciam. Secundò, quia inde sequeretur, hoc ipso quo illis actu dicta obiecta credentibus euidenter actu obiiceretur formalis ratio illius scientiæ, quam circa eadem obiecta semper habitualiter habent præsentem, cùm tunc his necessariò actu scientifico assentiantur, ipsos necessariò statim desinere ea actu credere, & consequenter incipere esse actualiter de veritate illorum obiectorum minùs certos, quàm antè fuerunt, aut quàm sunt alij qui actu ea credunt; atque ita euidens rei cognitio contra suam naturam, & communem conceptum in suo subiecto, certitudinem non solùm non augebit, sed multùm minuet. quod apertè absurdum est.

31 Conclvsio III. Assensus fidei secluso speciali miraculo, & secundùm potentiam ordinariam, necessariò versatur circa obiectum aliqua ratione obscurum. Sequitur ex dictis conclus. primæ: quia, vt ibi ostendi, nequeo fide assentiri alicui obiecto quod mihi alia cognitione euidenti cognitum est, æquali omnino certitudine cum certitudine fidei. atque ita fides necessariò versatur circa obiectum eatenus obscurum, quatenus credenti non est euidens ea certitudo, quà scientia à fide excedit, siue quatenus ei obiectum non est euidens ea euidentia, quæ tantam certitudinem generet, quæ omnem naturalem euidentiam superat.

Qua ratione fides necessariò versetur circa obiectum obscurum.

32 Ad primum argumentum positum num. 4. Respondeo tam Apostolum dicto loco, quàm Patres ibi citatos, solùm velle officium fidei esse, efficere vt certissimè credamus ea, quæ nobis secundùm se euidentia non sunt, siue quæ nobis non apparent, ideoque eam non niti aliqua ratione euidenti, nec efficere vt res creditæ nobis sint euidentes, nec etiam versari circa ea sola quæ nobis aliunde euidentia sunt; sed firmissimè credere omnia quæ à Deo reuelata sunt, præcisè quia reuelata sunt, quantumuis ea nobis in se obscura sint, & secundùm naturales rationes videantur improbabilia. Et hac ratione fides dicitur elenchus, argumentum, siue demonstratio non apparentium, & substantia rerum sperandarum. Quia sicut demonstratio facit, vt alicui veritati aliàs nobis incognitæ assentiamur; ita fides facit nos credere etiam ea, quæ aliàs

Qua ratione fides sit argumentum non apparentium, & substantia rerum sperandarum.

aliàs nobis non apparent esse vera ; atque ita obiecta spei, quæ aliàs, cùm nobis non appareant, respectu nostri sunt quasi non existentia & nihil, facit nobis per cognitionem præsentia, & ita in nobis subsistere, vt ea sperare possimus.

33 Rursum autem sicut argumenti seu demonstrationis præcipuum quidem officium est facere nos assentiri ijs, quæ aliàs nobis erant incognita, (argumentatio enim ideo inuenta est, ideoque præcipuè ea vtimur, vt nobis, vel aliis persuadeamus ea, quæ antea non apparebant esse vera) & tamen illa non his solis faciunt nos assentiri, sed etiam iis, quibus antè minùs firmiter assentiebamur ; ita etiam fides non solùm aliunde non apparentibus, sed etiam naturaliter cognitis, facit nos assentiri firmiùs, quàm iis antea assentiebamur.

34 *Hebr.*10. Vbi Nota Apostolum ad Hebræos 10. præsertim in fine, hos plurib⁹ excitare, vt in aduersis habeant patientiam, & vt se consolentur ac sustentent spe breui futuræ retributionis; vnde ait, *Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus est veniet, & nõ tardabit.* scilicet redditurus laborum præmia. Quia autem hæc erant absentia nec apparebant; addit: *Iustus autem meus ex fide viuit*, ea scilicet sustentando se in patientia laborum, quibus aliàs oppressus à Deo se subtraheret, & ita viuere desineret. Deinde vt ostendat eos non debere desinere credere & sperare, quia res promissæ absentes erant, & non apparebant, c.11. subdit: *Hebr.*11. *Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*: non quòd fide ea solùm credamus quæ aliàs non apparent vera (hoc enim omnino ad Apostoli propositum erat impertinens, & repugnat sequentibus ipsius illustris fidei exemplis, quia v.17. laudat Abraham quòd crediderit Deum posse resuscitare immolatum Isaac, quod ipse naturaliter sciebat :) sed quia, vt iam dixi, præcipuum fidei munus ac laus consistit in eo quòd per eam credamus quæ nobis aliunde apparent improbabilia & supra rationem naturalem.

35 Quare Patres dicunt nos credere ea, quæ non videmus. Similiter Patres citati num.4. solùm volunt nos non debere ea sola credere quæ videmus, aut ideo aliquid credere quia id videmus ; similia enim differebant contra Gentiles & Manichæos, qui volebant nos sola ea credere quæ ratio naturalis persuadebat, & quatenus hæc ea persuadebat, & non aliter; quos Patres refutant. Vtrùm autem vna ratione naturaliter cognita, alia ratione simul ob diuinam auctoritatem possemus credere, nihil faciebat ad eorum propositum, ideoque id iis locis non curabant; quamuis dum inter ea quæ omnibus credenda sunt enumerant multa, quæ naturaliter possumus cognoscere, satis ostendunt nos naturaliter cognita posse ac debere simul credere.

36 Qua ratione Patres dicãt nos non credere quæ videmus. Nec refert quòd quandoque videantur absolutè dicere, nos non credere ea quæ videmus, quia intelligendi sunt formaliter. quia nimirum ea non credimus sub ea ratione qua ea videmus, siue quia verè non credimus quando iis solùm assentimur quia ea videmus ; vt patet ex fine, ob quem hæc dicebant, secundùm quem eorum verba sunt explicanda. Vnde quandoque dicunt eos velle perdere fidem qui credita volunt videre ; vt Chrysost. hom.21. in epistolam ad Hebræos. quia scilicet tales cupiunt ista videre, vt ea ratione firmiùs iis assentiantur, atque ita relicto Dei testimonio in suo assensu nitantur euidentia rei, & à fide ad scientiam transeant. *Chrysost.* Perdere fidē cupiunt, qui in ea per experientiam cupiunt certiorari; vel potiùs ei ii perdiderãt, dum in ea vacillant.

Eandem ob causam D. Gregorius hom.26. in Euangelia dicit fidem non habere meritum vbi humana ratio præbet experimentum. Fidem enim vocat assensum, qui illa ratione naturali nititur: nam aliàs Apostoli non meruissent credendo Christum Iesse passum ac resurrexisse, quia hoc experimento cognouerant. 37 *Gregorius.*

Simili modo tam S. Gregorius, quàm Augustinus aiunt, S. Thomam Iohan.20. aliud vidisse, aliud credidisse; innuendo eum non credidisse id quod videbat. Alludunt enim ad ea verba Christi: *Quia vidisti me Thoma credidisti.* & solùm volunt docere, eum assensum quo S. Thomas credebat Christum surrexisse, præcisè quia id videbat, non fuisse veram fidem. Vtrùm autem tunc alio actu id poterat credere, præcisè propter testimonium Christi, ibi non disputant.

Ad secundum, positum num.5. nego consequentiam ; est enim inter ea magna disparitas, vt patet ex dictis n.10. 38

Ad tertium, nego minorem: hæc enim solùm est vera quando vnico assensu eidem obiecto assentimur: atque ita bene probat, eumdem assensum non posse simul esse fidei & scientiæ: secùs tamen est quando ob diuersas rationes formales diuersis actibus eidem obiecto assentimur ; vt in nostro casu fit, in quo nihil prohibet vnum actum esse liberum, & alterum necessarium.

Ad quartum, nego maiorem absolutè sumptam : sufficit enim obiectum fidei ea ratione esse obscurum, quatenus per assensum fidei non fit euidens, nec ipsa fides propter euidentiam in id feratur: nec etiã per aliam cognitionẽ fit euidens secundùm summam eam certitudinem, quæ in fide reperitur iuxta dicta n.31. & 32.

Ad quintum, nego consequentiam, quia spes est essentialiter desiderium quod necessariò & intrinsecè respicit obiectum absens; fides autem non ita respicit obiectum absolutè obscurum, vt iam ostendi.

Ad sextum, nego maiorem: solùm enim est vera quandoque per accidens, quando scilicet ex obiecto formali obscuro non potest sequi assensus vlla ex parte perfectior assensu claro circa eandem rem tunc actu elicito. quo casu eò quòd intellectus non potest illo obscuro assensu vlteriùs perfici, ipse nequit hunc in se naturaliter producere, & consequenter nequit ad id ab obiecto formali obscuro excitari ; secùs est quando ille obscurus assensus est certior euidenti: tunc enim sicut intellectus potest illo vlteriùs perfici, ita potest etiam non obstante assensu claro eum in se producere, & consequẽter non obstante præsentia obiecti formalis euidentis, obiectũ formale illius assensus obscuri potest intellectum ad huius productionem excitare, 39 Intellectus actu motus ratione formali clara potest quandoque circa eandem rem moueri ratione obscura, quandoque non.

excitare, iuxta dicta n.7.& 8. Quando verò assensus obscurus est omni modo imperfectior euidenti; tunc etsi, vt dixi, intellectus informatus assensu euidenti nequeat naturaliter aut cum solis auxilijs gratiæ ordinarijs in se producere illum assensum obscurum circà idem obiectum materiale, tamen hoc potest facere adiutus singulari Dei concursu, supplente non quidem defectum causæ formalis, quæ hîc non deest, sed defectum naturalis capacitatis & virtutis actiuæ ipsius intellectus. vide dicta n.9.

40 Ex dictis patet Primò, obscuritatem absolutam, siue rem creditam esse simpliciter & absolutè non visam aliaue ratione clarè cognitam, nullo modo pertinere ad rationem formalem obiecti fidei, non solùm quia illud non potest esse ratio mouens intellectum ad assensum fidei (nam, vt benè ostendit Bañez 2.2.q.1. a.4.dub.1. obscuritas non potest esse intellectui ratio formalis assentiendi alicui rei, cùm potiùs impediat assensum) sed etiam quia non est conditio necessariò requisita in obiecto, vt possimus id fide diuina credere, prout Bañez ibidem putat. Quia, vt iam ostendi, obiectum naturaliter visum aut aliàs clarè cognitum potest simul actu fide diuina credi. Potest tamen obscuritas secundùm quid & cum particula diminuente alia ratione dici pertinere ad obiectũ fidei. Primò, quatenus ratio formalis assensus fidei debet esse talis quæ ex se non causet assensum euidentem. Secundò, quia fides naturaliter requirit obiectum quod non sit cognitum tanta euidentia, quæ gignat certitudinem æqualem cum certitudine fidei; quia, vt iam ostendi, sicut assensus fidei non potest intellectum informatum assensu ita euidenti vlla ratione perficere, ita nec potest in eo naturaliter produci. Talis tamen euidentia naturaliter nulla dari potest.

Bañez.

41 Fides humana nequit cõsistere cũ cognitione euidenti eiusdem obiecti. Patet Secundò, fidem humanam non posse simul consistere cum omnino euidenti cognitione siue intuitiua siue abstractiua eiusdem rei. Quia fides humana cùm sit omni ex parte imperfectior eiusmodi cognitione, & in ea omni ex parte modo eminentiore contineatur, nequit intellectum hac informatum vlteriùs perficere, & consequenter nec potest in eo naturaliter produci. Idemque dicendum de opinione alioue assensu solùm probabili, quia est eadem ratio.

Opinio nequit cõsistere cũ cognitione euidẽti circa idem.

42 Aliud est me videre hoc ex illo medio sequi, aliud me propter hoc illi assentiri. Dices, Habens claram scientiam alicuius veritatis, potest simul concipere aliud medium quod eamdem probabiliter probet, & simul videre illam ex hoc probabiliter sequi: ergo poterit ei etiam propter hoc assentiri. Respondeo negando consequentiam: quia aliud est me videre hanc conclusionem probabiliter sequi ex illo medio, aliud verò me huic conclusioni probabiliter propter illud assentiri; & prior assensus cùm sit circa diuersum obiectum, potest naturaliter in eodem intellectu consistere cum illa scientia, secùs est de secundo, vt patet ex dictis. Et quamuis secundus assensus sit natus sequi ex priore in intellectu aliunde non impedito: secùs est tamen quando intellectus ratione alterius assensus est incapax illius secundi. vt patet in eo qui propter aliam rationem certò omnino sibi persuadet illud cõsequens esse planè falsum: qui quantumuis videat illud ex antecedente illo probabiliter sequi, ideo tamen nullo modo id putat probabile.

43 Fides humana circa idẽ consistit cum opinione: Sequitur Tertiò, fidem humanam posse consistere cum opinione circa idem obiectum, quia neutra per se ita intellectum perficit, quin ab altera possit vlteriùs perfici; quia firmiùs assentimur alicui propositioni ob auctoritatem & probabilem rationem simul sumpta, quàm propter quoduis eorum separatim. Secùs credo esse de fide humana respectu diuinæ. Quia id quod hac fide credo, nequeo propter dictum hominis aut certiùs aut euidentiùs cognoscere. Quod etiam experientia patet: nam etsi millies aliqui homines mihi dicant Deum esse trinum & vnum, ob eorum dicta non plus mouebor ad illud credendum, quàm si mihi dicerent me viuere; quod ridiculum esset dicere me credere propter eorum dicta. Loquor autem de iis rebus, quas apertè scio esse de fide; nam circa ea, quæ non scio certò esse de fide, aut dubito quo sensu sint de fide, possum aliorum auctoritate moueri vt magis credam ea esse de fide, aut in tali sensu esse de fide. Sed tunc sola fides humana concurrit cum opinione circa idem obiectum, quod tunc partim propter horum auctoritatem, partim propter alias rationes probabiliter mihi persuadeo esse de fide.

non tamen cum fide diuina.

44 Testimoniũ magnæ multitudinis adfert quandoque euidentiam. Item loquor de fide humana, quæ habet præcisè rationem fidei, non autem de cognitione moraliter euidenti, quæ ex communi ac cõcordi magnæ multitudinis rem visam testantis testimonio cui nemo contradicit gignitur; cùm enim moraliter impossibile sit tale testimoniũ esse falsum, ex eo quòd clarè sciam illam multitudinem hoc ita testari, euidenter colligo id esse verum. Sic qui Romam numquam viderunt, eam esse in Italia non tam credunt quàm sciunt. Quare cùm hæc cognitio quamdam euidentiam adferat, potest intellectum fide diuina informatum adhuc perficere; & consequenter cum ea naturaliter consistere.

DVBIVM II.

Vtrùm mysteria fidei hîc euidenter cognosci aut demonstrari possint?

45 VT hoc & sequenti dubio clariùs procedamus, Nota, sicut hæc sunt valdè diuersa; *Hæc res est verè probabilis, aut credibilis*; &, *Hæc res est vera*: ita etiam hæc esse valdè diuersa, *Hæc res est euidenter verè probabilis, siue credibilis, aut potest euidenter demonstrari verè probabilis, siue credibilis*; &, *Hæc res est euidenter vera, aut potest euidenter demonstrari vera*. Nam potest res aliqua à parte rei falsa esse verè credibilis ac probabilis; vt si duo vel tres fide digni eã asserãt, aut ipsa probabilibus rationibus probetur, nec vlla ratio appareat quæ doceat eam esse falsam; & consequenter si euidens sit eos testes esse fide dignos & eam rem testari; aut si euidens sit eas rationes esse probabiles, multosue viros doctos eam sententiam

Res falsa potest esse euidenter credibilis, ac probabilis.

tiam tenere, nec ab aliquo vllam rationem adferri quæ sufficienter probet eam esse falsam, erit etiam euidens eam esse credibilem, siue probabilem, & consequenter hoc poterit euidenter demonstrari: cùm tamen, vt suppono, ipsa res à parte rei sit falsa, nec potest esse euidens nec euidenter demonstrari quòd sit vera.

Et hæc quidem clara sunt in re credibili sola humana fide, quæ falli potest; tamen in re credibili diuina fide videtur contrarium dicendum: nam cùm hæc nulla ratione fallere possit, quidquid est credibile fide diuina est necessariò verum; vnde videtur sequi, id, quod est euidenter credibile fide diuina, etiam euidenter esse verum.

46 Nota igitur Secundò, dupliciter posse euidenter cognosci rem aliquam fide diuina esse credibilem. Primò, euidenter videndo Deum eam reuelantem; & hæc cognitio parit euidentem cognitionem, non quidem rei reuelatæ in se, sed Veritatis ipsius, siue quòd ipsa vera sit. vt ostendi disp.9.dub.8.

Secundò, ita vt non habeamus euidentiam testimonij diuini in se, sed tamen habeamus clara argumenta quæ moraliter certò probant eam rem meritò & prudenter credi à Deo esse reuelatam, & propter eius auctoritatem credendam. qua ratione, vt ostendam dub.3. mysteria nostræ fidei ex variis ipsius notis clarè probatur esse talia, quæ meritò credas à Deo esse reuelata.

47 In priore igitur modo reuelatio diuina in se euidenter cognoscitur, & ex veritate illius cognitionis omnino necessariò sequitur veritas reuelationis & rei reuelatæ, ita euidenter, vt intellectus conuincatur eiq; necessariò assentiatur; & talis euidens cognitio credibilitatis parit euidentiam veritatis ipsius rei reuelatæ. Secùs est in secundo casu: nam in eo nec videtur reuelatio clarè in se, nec probatur iis argumentis quæ ex se habeant connexionem omnino euidentem & necessariam cum veritate reuelationis, ita vt intellectum omnino conuincat. hinc videmus ijs non obstantibus multos negare mysteria nostræ fidei esse à Deo reuelata, ac vera. Imò, secluſa diuina prouidentia, quæ non permittit rem aliquam falsam tam euidentibus signis probari à Deo esse reuelatam, & fide diuina credendam, omnes notæ fidei non haberent connexionem omnino infallibilem cum ipsius veritate. Cum hoc tamen consistit, quòd eæ notæ faciant mysteria fidei euidenter fide diuina credibilia, quia ad hoc sufficit, quòd ea ob diuinum testimoniũ esse credenda probent ea certitudine & euidentia, quæ moraliter iudicetur certa, quæque meritò prudentem quemque moueat vt ea ita credat. Ex quo nullo modo sequitur ea fieri nobis euidenter vera; quia ad hoc requiritur talis euidentia veritatis, quæ intellectum omnino conuincat.

Euidentia credibilitatis quandoq; parit euidẽtiam veritatis, quandoque non.

Qua ratione notæ fidei faciant huius obiecta euidenter credibilia.

48 His positis difficultas est Primò, vtrùm mysteria fidei omnibus habentibus fidem, vel saltem aliquibus sint clarè & euidenter cognita in se, vel in Deo attestante. Quò etiam pertinet ea difficultas, vtrùm illa euidenti ratione probari possint esse vera: nam si ita possint probari, poterunt etiam euidenter cognosci esse vera. Quia in re satis inter omnes constat quædã nobis credẽda proponi quæ naturaliter probari possunt, & à pluribus euidenter cognoscuntur esse vera. Talia sunt, Deum esse, Deum esse vnum, animã humanam esse immortalem, &c. Item B. Virgo & Apostoli quædã mysteria euidenti experientia cognouerunt, vt ostẽdi dub.1. sed difficultas est circa mysterium SS. Trinitatis, incarnationis & similia. Secundò, est difficultas vtrùm possimus euidenter soluere omnes rationes quæ cõtra mysteria fidei obijciũtur. Tertiò, vtrùm possit euidenter ostendi, ea esse diuina, siue propter testimonium diuinum credenda siue credibilia. Agemus hîc de duabus prioribus, dubio verò sequenti de tertia difficultate.

Circa primam difficultatem fuit Primò, error Manichæorum, & cuiusdam Artemonis; qui, teste Augustino libro de Veritate credendi, & Eusebio l.5. historiæ cap.vlt. docebant, nihil esse credendum quod non posset clarè probari ac cognosci esse verum. quos D. Augustinus dicto libro fusè refutat. 49 *Error Manichæorum & Artemonis.* *Augustinus.* *Eusebius.*

Secundò, Henricus quodlibet. 12.q.2. docet, esse triplex lumen supernaturale siue infusum, quo mysteria fidei cognoscantur. Primum, est fidei, quo cognoscuntur certò, sed obscurè. Secundum, est lumen gloriæ, quo illa clarè in se videntur. Tertium, est inter hæc medium, quo illa cognoscuntur, clarè quidem, non tamen intuitiuè; & hoc vult esse in Ecclesiæ Doctoribus; idque probat ex D. Augustino l.14. de Trinit. c. 1. & tract.1, in Iohannem. *Henricus.* *Augustinus.*

Tertia opinio est Bañez 2.2.q.5.a.1. & quorũdam aliorum, qui absolutè negant vllum vnquã purum viatorem, etiam angelum, habuisse euidentem cognitionem istorum mysteriorum: ita vt etiam negent angelũ euidenter cognouisse ea mysteria sibi à Deo fuisse reuelata. Ratio illorũ est, quia aliàs non potuissent ea credere, quia fides nequit consistere cum cognitione euidenti. Sed hanc rationem dubio primo iam refutaui. 50 *Bañez.*

Alij demum concedunt angelum euidenter cognouisse Deum sibi ea mysteria reuelare, negant tamẽ inde sequi ipsum euidẽter cognouisse ea esse vera. quos refutaui disp.9.dub.8.

Circa secundam difficultatem Durandus in prologo quæst.1. §. *Tertium patet*, docet, nos non posse euidenter, sed solùm probabiliter soluere argumẽta contra eiusmodi mysteria fidei allata: nisi illa solùm peccent in forma, hoc enim euidenter possumus cognoscere & ostẽdere. secùs tamen esse quando iumunt propositionem falsam directè pugnantem cum mysterio fidei. Vt si oppugnans Trinitatem ita argumentetur, Vbicumque est distinctio personarum, ibi est distinctio naturæ: sed in Trinitate est distinctio personarum: ergo etiam naturæ. non possumus, inquit, hoc argumentum euidenter refutare; quia sic deberemus euidenter ostendere maiorem esse falsam; quod fieri nequit, nisi euidenter ostendamus mysterium Trinitatis esse verum, aut saltem probabile. quod fieri nequit. 51 *Durandus.*

Conclvsio I. Certum est nos non omnia mysteria nostræ fidei posse euidenter probare esse vera; atq; ita nos multa teneri credere, quæ nec euidenter cognoscere, nec clara omnino ratio- 52

ratione probare possumus. Ita cõmuniter omnes Catholici: & patet apertè ex Scripturis. ad Hebr.11. vbi dicitur fides esse argumentum non apparentium: quod esset falsum, si sola nobis clarè apparentia deberemus credere. & 1. ad Cor.13. vbi res fidei dicimur ex parte cognoscere, & per speculum in ænigmate, quia nimirum mysteria fidei nobis obscura sunt, & sicut ænigmata. Demum clara experientia patet, nos non posse clarè cognoscere, aut rationibus euidentibus probare Deum esse trinum & vnum, Christum esse incarnatum, &c. & tamen iubemur hæc propter Dei testimonium credere.

Hebr.11.

1.Cor.13.

53 CONCLVSIO II. Angelus, præsertim primus, planè euidenter cognouit mysteria fidei sibi à Deo reuelari. Ita Caietan. 2.2.q.5.a.1. Valentia disp.1.qu.5.puncto 1. Durand. in 3.d.23.q.9. lit. N. Lorca 2.2.q.5.a.1.disp.29.& alij.

Caietan. Valentia. Durandus. Lorca.

Probatur, quia angelus clarè videbat sibi dicta mysteria ab aliquo reuelari; item apertè videbat hoc nõ fieri ab aliqua alia creatura (quia angeli non minùs euidenter, imò multò euidẽtiùs & certiùs cognoscunt, vtrùm aliquis alius angelus iis loquatur, & quis hic sit, quàm nos cognoscamus quis nobis loquatur:) ergo clarè vidit hoc fieri à Deo.

54 Respondet Bañez suprà, angelum posse facilè euidenter videre quis sibi loquatur naturali locutione, non tamen quis sibi loquatur locutione supernaturali, eam autem reuelationem fuisse supernaturalẽ operationem. Quòd si inferas, angelum vel hinc clarè cognouisse eam necessariò esse veram; eò quòd Deus debuerit supernaturaliter ad eam concurrere; ipse id negat, quia, vt ait, actio supernaturalis potest esse mala, & tamen esse à Deo quo ad substantiam, ab homine verò vel angelo quo ad malitiam; vt patet, quando quis habens donum miraculorum vtitur eo ad fallendum.

55 Sed hæc non satisfaciunt. Primò, quia etsi absolutè loquendo dicto modo supernaturali, atque ita angelo ignorante personam reuelantis, potuisset aliqua creatura ei falsum reuelare; tamen cùm illud naturaliter non esset natum fieri, eo non obstante potest dici angelum euidenter scisse eam reuelationem esse à Deo. Probatur, quia quæ nos clarè coram oculis videmus, dicimur euidenter cognoscere, & quidem ea euidentia, quæ secundùm Bañez excludit fidem circa idem obiectum: & ramẽ non solùm virtute Dei supernaturali, sed etiam naturali virtute dæmonis, aut boni alicuius angeli possumus decipi in ea visione, putantes v.c. nos videre hominem & cum eo loqui, cùm videamus & audiamus solùm aliquod phantasma. Quare etsi totum quod Bañez ibi sumit, concederemus, inde non sequeretur, angelum non habuisse euidentem cognitionem quòd ista reuelatio esset à Deo, sed solùm eum non habuisse talem, quam implicaret esse falsam. Quod libenter de omni naturali cognitione concedimus, quam ideo dicimus à fide certitudine superari.

Vt aliquid dicamur euidenter scire, non requiritur vt in ea cognitione nulla ratione possimus falli.

56 Secundò, quia falsum est reuelationem falsam, aut operationem secundùm se, siue in se malam posse esse supernaturalem; aut Deum posse singulari concursu supernaturali ad eam concurrere. Quia sic esset verè auctor falsitatis & malitiæ, vt ostendi disp.10.dub.2.

Ad probationem Bañez, Respondeo Primò, esse diuersam rationem; nam illud miraculum, eiusque operatio, esset res siue actio in se, & secundùm se simpliciter bona, & solùm mala denominatione extrinseca, ratione malæ intẽtionis, qua in malum finem refertur, atque ideò non dedeceret Deum illius secũdùm se sumptæ esse auctorem; sicut etiam homo laudabiliter potest alicui esse auctor faciendi aliquod opus secundùm se bonum, v.c. dandi eleëmosynam, etsi sciat alium id mala intentione facturum. Secùs est de testificatione illa siue reuelatione falsa; quæ intrinsecè siue secundùm se spectata est falsa & actio mala: ideoque Deus nequit esse ipsius vera & propriè dicta causa etiã secundùm substantiam, sicut nec homo posset laudabiliter ita ipsius esse causa; quia simul etiam esset causa falsitatis. vide dicta disp.10.n.70.

Licitè alicui suadeo rem bonam, quã scio eũ mala intentione facturum.

Respondeo Secundò, in ea probatione sumi falsum, scilicet aliquem posse abuti dono supernaturali miraculorum, ad fallendum, siue ad testificandam rem falsam. nam quando res aliqua vero miraculo, siue operatione aliqua ac signo supernaturali comprobatur, cùm Deus illius operationis ac signi verè sit auctor, censetur ipse secundùm moralem æstimationem rem illam in cuius testimonium miraculum fit, illo signo tamquam externo suo testimonio approbare. Quod apertè testatur ipse Christus Iohan.5. vbi ait: *Ego habeo testimonium maius Iohãne: opera enim, quæ dedit mihi Pater vt perficiam ea; ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me.* Quare si res vero miraculo confirmata falsa sit, ipse Deus verè secundùm prudentem æstimationem censebitur rem falsam testari: quod Deo impossibile est.

57 *Res falsa nequit miraculo comprobari.*

Quæ miraculo probãtur, Deus testatur esse vera.

Iohan.5.

Confirmatur, quia aliàs, quantumuis Prophetæ, Apostoli, aliique fidei annunciatores se à Deo esse missos, & suam doctrinam esse diuinã, apertis ac veris miraculis confirmarent, possemus tamen de vtriusq; veritate dubitare, nec vlla miracula, quantumuis constaret ea diuina virtute fieri, illa sufficienter probarent. Quæ repugnant apertè veritati & reuerentiæ primæ veritati debitæ, & communi hominum sensui: necenim vlli vmquam etiã infideles, Iudæi aut Ethnici, quantumuis impij, ausi sunt illud affirmare. vnde vt possent negare Christi ac Christianorum doctrinam esse veram, calumniabãtur eorum miracula non fieri virtute diuina, sed dæmonis, apertè admittentes necessariò concedendum fore illorum doctrinam esse veram, si concederetur eorum miracula virtute diuina fieri. Repugnat etiam apertè doctrinæ Christi loco suprà citato Iohan.5 vbi docet, Deum per miracula verè testari doctrinam in cuius confirmationem fiunt, esse veram, ideoq; eam sine vlla dubitatione esse acceptandam. vnde infrà c.10. Iudæis ait: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi: si autem facio, etsi mihi non vultis credere, operibus credite.* & Lucæ 11. ait: *Porro si in digito Dei eijcio dæmonia, profectò peruenit in vos regnum Dei:* vbi ex eo quòd virtute di-

58

Iohan.10.

Luca 11.

uina sua miracula faceret, tamquam omnino infallibile infert suam doctrinam esse veram & à Deo. Quæ sine fundamento dixisset & intulisset si virtute diuina posset fieri miraculum ad probandam rem falsam. Quare etsi posset concedi miraculum fieri posse ex alio fine malo, v.c. ex vana gloria; tamen nullo modo admittendum est id posse fieri ad probandam rem falsam; vt iam satis probaui.

59 Ex quibus patet Primò, angelum clarè cognouisse mysteria fidei sibi à Deo verè reuelari, idque ea euidentia, quæ intellectum omnino conuinceret; & ea certitudine, quæ dubitationē omnem excluderet: atque adeò certiùs & euidentiùs, quàm nos possimus hîc aliquid per vllā experientiam cognoscere. quia multò faciliùs posset contingere nos in quauis nostra experiētia falli, quàm angelum falli in illa cognitione. Quod confirmatur, quia dęmones illius reuelationis euidentia ita fuerunt conuicti, & etiam modò conuincuntur, vt velint nolint cogantur credere siue iudicare mysteria fidei verè à Deo

Iacob.2. esse reuelata, vt apertè indicat D.Iacobus c.2. epistolæ suæ v.19. Quod non fieret nisi illius certitudo esset ijs omnino euidens. Nec refert quòd ipsi iam habeant alia signa, ex quibus euidenter colligunt mysteria fidei à Deo esse reuelata: tum quia ipsi ab initio peccati sui antequā ea signa haberent, numquam potuerunt dubitare quin mysteria fidei essent à Deo reuelata (quod enim D.Iacobus suprà testatur dęmonem credere Deū esse, & cōtremiscere, semper ab initio verum fuit) tum etiam quia posteriores notæ fidei non fuerunt angelo euidentiores quàm fuerit prima reuelatio; nec enim est vllum fundamentum ex quo contrarium colligamus.

60 Patet Secundò, etsi conclusio euidētiùs probetur in primo siue supremo angelo, tamen idē

Lorca. omnino dicēdum esse de omnibus alijs. Ita Lorca 2.2.q.5.a.1.disp.29. Tum quia argumenta hactenus allata clarè probant omnes angelos euidenter cognouisse mysteria fidei sibi à Deo reuelari; quia quando aliqua creatura ijs loquitur, clarè vident quæ & qualis hæc sit; atque ita clarè videbant nullam creaturam sibi ea reuelare. Tum etiam quia aliàs dæmones inferiores etiam iam dubitarent an mysteria fidei sint reuelata à Deo, & consequenter an sint vera. hoc autem apertè est falsum, & contra illud Iacobi 2. citatum.

61 Dices, Solus primus angelus accepit reuelationem fidei immediatè à Deo, angeli verò inferiores à superioribus: ergo ille solus potuit euidenter cognoscere illam reuelationem esse à Deo.

D.Thomas. D.Dionys. Antecedens patet ex D.Thoma 1.p.q.106. vbi ex D.Dionysio c.8. Cælestis hierarchiæ docet, supremos angelos immediatè illuminari à Deo, & reliquos per supremos.

Deus initio immediatè reuelauit mysteria fidei omnibus angelis. Respondeo cum Lorca suprà negādo antecedens. Nam secundùm eam sententiā sicut solus primus angelus accepisset immediatè reuelationē à Deo, ita hic solos sibi in perfectione proximos in rebus credendis instruxisset, & hi deinde immediatè sequentes; & sic consequenter lōgo ordine reuelatio peruenisset ad infimos. vnde sequeretur, solum primum angelum fuisse meritum primo instanti suæ creationis, reliquos verò omnes per aliquantulum spatium, breuius vel longiùs, prout magis distabant à supremo angelo; atque ita pluribus alijs mediantibus debuerunt cognoscere mysteria fidei, & mansisse sine vlla fide ac cognitione mysteriorum fidei, & consequenter sine actu spei, caritatis aut vllo alio meritorio. quod repugnat apertè doctrinæ D.Thomæ & communi Theologorum.

Id autem sequi probatur. quia primus angelus debuit priùs accepisse à Deo reuelationem, quàm potuit eam alijs communicare, atque ita non potuit hoc facere eodem instanti quo fuit creatus, præsertim ita vt hæc reuelatio mediantibus mediis diuersis sibiq; succedentibus actionibus ad vltimos perueniret (omnino enim inconceptibile est quomodo primo illo instanti tot actiones in diuersis angelis, quoi ū vnus post alium inferiorem illuminabat, fuerint factæ.) Et rursum, cùm non dentur instantia immediata, inter eas reuelationes necessariò debuisset intercedere aliquod spatium. 62

Ad auctoritatem D.Thomæ & D.Dionysii, Respondeo eos non loqui de illustratione, qua angeli primò acceperunt reuelationem fidei, sed de reuelatione aliorum mysteriorum aut rerum spectantium ad progressum & gubernationem Ecclesiæ ac hominum. Nam agunt de illustrationibus quas angeli adhuc quotidie accipiunt.

CONCLVSIO III. Angeli posita illa reuelatione, cognitione verè euidenti & omnino certa naturaliter cognouerunt mysteria fidei esse vera. Ita auctores citati pro 2.concluſ. excepto Lorca, quamuis Caiet. nonnihil intricatè loquatur, ideoque à quibusdam pro contraria sententia citetur; sed si attentè legatur, nostram sententiam clarè tenet. Sequitur hæc conclusio ex concl.2.& dictis disput.9 dub.8. vbi ostendi, cognitionem circa res reuelatas per discursum ortam, ex euidenti cognitione reuelationis debere absolutè dici euidentem. 63

Hæc tamen cognitio etsi ex parte propositionis ipsius obiecti possit dici supernaturalis, quia reuelatio ipsorum mysteriorum erat supernaturalis; ipsa tamen in se erat naturalis, & similis ei quam angeli ex aliis rebus naturaliter visis hauriebant; ideoque poterat cum fide consistere, quia erat hac minùs certa.

CONCLVSIO IV. Idem proportionaliter videtur dicendum de B.Virgine, Adamo, Prophetis, & Apostolis, quibus particulatim à Deo mysteria fidei reuelata sunt, siue Deus immediatè per se, siue ministerio angelorum ea ipsis reuelarit. Ita Caietan.2.2.q.171.art.6. Probatur, quia quacumque ratione Deus ipsis ea mysteria reuelabat, poterat ea ita iis reuelare vt ipsi euidenter cognoscerent eam reuelationem esse à Deo (nulla enim hîc ostendi potest repugnantia:) atqui omnino conueniebat hoc ita fieri: ergo ita factum est. 64

Quibus primò mysteria fidei reuelata sunt, euidenter cognouerunt ea esse à Deo reuelata, & consequenter vera. *Caietan.*

Minor probatur, quia cùm ipsi non solùm deberent firmissimè credere illa sibi à Deo esse reuelata, sed etiam hoc toti orbi certissimè testari; conueniebat omnino eos hoc euidenter scire: testis enim officium est testari ea quæ ipsi sunt

sunt euidenter cognita. Confirmatur, quia illi testabantur non solùm se credere res fidei sibi esse reuelatas, sed etiam se hoc certò scire. Actorum 4. ait S. Petrus Iudæis: *Non enim possumus quæ audiuimus & vidimus, non loqui.* & Iohannes in suo Euangelio c. 19. *Et qui vidit, testimonium perhibuit, & scimus quia verum est testimonium eius, & ille scit quia vera dicit.* Et epistol. 1. initio: *Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt, de verbo vitæ: & vita manifestata est, & vidimus & testamur.* Et initio Apocalyps. *Qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimonium Iesu Christi, quæcumque vidit.* Ecce quomodo omnibus illis locis Scriptura inculcet Apostolos habuisse euidentem cognitionem eorum quæ testabantur: vt ostendat hoc in teste requiri.

1. Iohan. 19.

1. Iohan. 1.

Apoc. 1.

65 Ex quo vlteriùs sequitur, eos à posteriore euidenter collegisse res sibi reuelatas esse veras. Confirmatur, quia legimus de quibusdam, vt de S. Elzeario in ipsius vita apud Surium, & de S. P. N. Ignatio apud Ribadineiram l. 1. cap. 7. eos circa quædam diuina mysteria habuisse reuelationes ita euidentes, vt, si omnis Scriptura defecisset, non potuissent tamen de iis dubitare: quanto igitur magis id suprà dictis accidisse credibile est? Sicut tamè Apostoli ac Prophetæ intellectus perspicacia multùm ab angelis superabantur, ita etiam tam ipsam reuelationem, quàm veritatem rei reuelatæ minùs euidenter cognoscebant; alij tamen aliis euidentiùs dicta intelligebant, prout aut maiore & perspicaciore erant ingenio, aut clariorem à Deo reuelationè acceperant: omnis enim hæc cognitio vi naturali intellectus supposita reuelatione eliciebatur iuxta dicta n. 63.

Apostoli ac Prophetæ minùs perfectè quàm angeli rerũ reuelatarum veritatem viderunt; & alij aliis perfectiùs.

66 Conclvsio V. Neque Prophetæ, neque Apostoli, aut alij Ecclesiæ Doctores habuerunt aliquod lumen supernaturale, quo mysterianostræ fidei supernaturalia, v. c. Trinitatis, Incarnationis, & similia, euidenter in se siue quidditatiuè & per proprios conceptus cognoscerent. Ita Scotus in 3. d. 24. §. *Contra hæc.* Durand. in prolog. quæst. 2. ar. 2 & communiter Doctores. Probatur, quia si ipsi habuissent talem cognitionem mysteriorum, cùm hæc omnem fidei perfectionem eminenter contineret, ipsi non indiguissent fide, nec sine nouo miraculo potuissent actum fidei elicere, vt patet ex dictis dub. 1. num. 7. & 11. atqui certum est eos hîc habuisse fidem qua dicta mysteria crederẽt: ergo non habuerunt eiusmodi scientiam.

Scotus, Durand.

67 Minor patet. Quia Apostolus 1. ad Cor. 13. de se aliisque ait: *Videmus nunc per speculum in ænigmate* (id est cognitione fidei quæ est obscura; qualia solent esse ænigmata.) & infrà: *Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus* (id est certò quidem, sed obscurè, atque ideo imperfectè & ex parte) *cùm autem venerit quod perfectum est* (scilicet clara cognitio) *euacuabitur quod ex parte est.* vbi clarè docet tam se, quàm alios solùm obscurè cognouisse mysteria fidei (quia etiamsi ratione reuelationis sibi factæ Apostoli alijque Prophetæ à posteriore clarè colligebant mysteria fidei esse vera, tamẽ eorum quidditas & natura erat iis obscura.) & præsente clara cognitione, qua ea in se cognoscuntur, frustra esse cognitionem obscuram, nec naturaliter posse consistere, ideoque euacuandam. Confirmatur, quia idem ad Hebræos 11. de Patriarchis & Prophetis expressè testatur eos hîc ambulasse in fide quâ mysteria diuina cognouerunt.

1. Cor. 13.

Hebr. 11.

68 Conclvsio VI. Viri pij ac docti, quales fuerunt Ecclesiæ Doctores, longa exercitatione considerando consonantiam vtriusque testamenti, & veritatem omnium prophetiarum quæ de Christo ac futuro Ecclesiæ statu tanto tempore antè fuerunt prædictæ; item quàm mirabiliter nostra fides sit propagata, & quot miraculis comprobata, quanto tot sæculorum consensu conseruata; has inquam aliasque fidei notas (quas naturalis ratio clarè docet non posse in falsam religionem conuenire, vt ostendam dub. sequenti) diligentiùs perpendendo, ex iis illius veritatem tanta certitudine & euidentia colligunt, quæ eorum intellectum quasi conuincat; ita vt de ea dubitare non possint, iuxta illud psal. 92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Et de huiusmodi scientia loquitur D. August. lib. 14. de Trinitate; dum ait huic tribui *id, quo fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur:* (dum scilicet per eiusmodi rationes infidelibus amplectenda persuadetur, & contra eorum calumnias defenditur, ac in fidelium mentibus confirmatur) *qua scientia non pollent fideles plurimi, etsi fide polleant plurimùm* quia scilicet ob tarditatem ingenij, aut defectum studij, non habent illas notas ita promptas & perspectas. Et fortè Henricus citatus num. 49. solùm voluit, Apostolis & Ecclesiæ Doctoribus tribuendam eam cognitionem, quam hac & 4. concl. iis tribuimus, quamuis ie minùs commodè explicet.

Qualem viti pij ac docti circa res fidei euidentiã acquirãt.

Psalm. 92.

August.

Henricus.

69 Conclvsio VII. Non possumus ex sola ratione, siue secluſa auctoritate Scripturæ & traditionum, ostendere omnia argumenta quæ contra fidem obiiciuntur, esse euidenter falsa, siue continere aliquid euidenter falsum. quia sic possemus euidenter probare omnia mysteria fidei esse euidenter vera, aut saltem possibilia. Nam, vt bene docet Durandus citatus numero 51. non possum euidenter ostendere, hanc propositionem: *Vbicumque est distinctio personarum, ibi est distinctio naturæ*, esse falsam, nisi simul ostendam hanc esse veram, *Non semper ibi est distinctio naturæ, vbi est distinctio personarum.* & consequenter nisi euidenter ostendam, mysterium Trinitatis esse verum, aut saltem possibile. Possumus tamen euidenter ostendere, eiusmodi omnia argumenta aliquid sumere, quod non est euidenter verum, siue quod non potest euidenter probari, quodque consequenter accedente iusta causa meritò negemus esse verum, v. c. dicendo dictã propositionem solùm esse verã in naturis finitis & naturaliter existẽtibus, de quibus solis habemus notitiã, ac aliquid certi possumus asserere; secùs autem esse in natura infinita: quia sicut non possumus eam naturaliter quidditatiuè siue proprio conceptu cognoscere, ita de modo quo subsistit, an scilicet

Durandus.

Qua ratione possimus refutare argumenta cõtra nostram fidẽ obiecta.

in vna, an in tribus personis, nihil possumus naturaliter cognoscere. Atque ita euidenter omnia argumenta circa fidem allata refutamus, clarè ostendendo nullum esse quod sufficienter probet intentum. ita Caietan. 1.p. q.1.a.8.§. *Circa tertiam.* & Vasquez disp.11.c.3. *Caietan. Vasquez.*

DVBIVM III.

Vtrùm ea quæ fides Catholica nobis credenda proponit, demonstrentur euidenter credibilia?

70 HOc dubium præcipuè proponitur vt possimus clarè videre quænam fides siue religio inter varias, quas variæ gentes amplectuntur, sit præponenda. Quæritur igitur vtrùm euidentibus signis aut notis, quæ in solam veram religionem possint conuenire, possit clarè demonstrari, solam fidem Catholicam esse, quam vt à Deo reuelatam prudenter amplectaris. Aliter hoc dubium solet proponi, scilicet: Quæ sint notæ veræ Christi Ecclesiæ? eadem enim est quæstio; nam cùm vera Ecclesia Christi esse nequeat sine vera fide, illa inuenta, hæc etiam in ea necessariò reperitur.

71 Demonstrari potest quæ sit vera Ecclesia, & vera fides.

CONCLVSIO I. Omnino tamquam certum statuendum est, posse clarè demonstrari quæ sit vera Christi Ecclesia ac recta fides. Est communis Catholicorum: & probatur Primò, quia cùm Deus velit nos firmissimè & constantissimè tamquam omnino indubitata credere ea omnia, quæ vera fides credenda proponit, & priuatos æterna salute perpetuis pœnis subiiciat eos, qui hac deserta aliam sequuntur; omnino ad ipsius prouidentiam spectat, veram fidem ac Ecclesiam talibus notis insignire ac spectabilem reddere, vt ab omnibus in hoc seriò, & ea qua decet diligentia & affectus sinceritate incumbentibus facilè reperiri possit. Aliàs enim si Ecclesiam suam reliquisset obscuram & omnino inuisibilem in aliquo angulo delitescentem, prout hæretici volunt; meritò homines communiter potuissent excusari, quòd eam non reperissent, nec in eam fuissent ingressi.

Ad Deum omnino spectat talem instituere Ecclesiam, quæ facilè dignosci possit.

Probatur Secundò, clarè ex Scripturis. Nam psalm.92. dicitur: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* id est, clarissimè multis argumentis, signis ac prodigiis demonstratum est, tuam legem esse talem, quam meritò omnes credant à te latam esse. Item Dominus Matth.5. comparat veram Ecclesiam ciuitati supra montem positæ, quæ abscondi non potest, quia scilicet tam illustres sunt veræ Ecclesiæ ac fidei notæ, vt quiuis qui ingenium ad eam cognoscendam intendit, facilè eam cernat, ficut ciuitatem excelso acillustri loco positam, eamque ab alijs falsis conuenticulis etiam facilè discernat. *Psal.92.* *Matth.5.*

72 CONCLVSIO II. Notæ quibus vera Christi Ecclesia insignita ab hæreticorum conuenticulis discernitur, conueniunt soli Ecclesiæ Catholicæ ac Romanæ. Quod vt demõstrari possit, primò statuendũ est quæ sint illæ notæ quibus vera Ecclesia à falsa debet dignosci. Dehis autem & earum euidentia pulcherrimè scripserunt, ex PP. Eusebius in Præparat. Euangelica. *Euseb.*

S. Augustl. contra Epistolam fundamenti. Vincentius Lirinens. in suo commonitorio, & alij. Ex Scholasticis S. Thom. contra Gentes. Scotus in Prologo. Medina l.2. de Recta in Deum fide. Valentia 2.2. disp.1.q.1.puncto 7. & in sua Analysi. Bellarm. l.4. de Ecclesia militante. Lessius in sua Consult. de fide capessenda. & breuiter ac elegantissimè Campianus in 10. suis rationibus ad Academicos; & fusissimè Thom. Bosius. & alij, ex quibus eas licebit fusè discere. Quare ne in re toties tractata longior sim, solùm vnam atque alteram tantùm hîc breuiter & modo populari proponam, vt qui hæc legunt aliquid promptum habeant quo veram Ecclesiam demonstrent. *Augustl.* *Vincentius.* *D.Thom.* *Scotus.* *Medina.* *Valentia.* *Bellarm.* *Lessius.* *Campian.* *Bosius.*

73 Nota vetæ Ecclesiæ.

Prima igitur est doctrinæ puritas & cum recta ratione in omnibus cõformitas, quæ in Ecclesia Catholica reperitur: si enim spectes ea quæ docet de Deo, omnia talia sunt, vt in ijs nihil possit ostendi aut diuinæ naturæ repugnare, aut Deum dedecere. Contrà verò omnes sectæ & hæreses aliquid continent & de Deo affirmant eo indignum, vt patet de Gentilibus, tam antiquis quàm modernis, qui multa fœdissima aut ridicula de suis dijs commenti sunt; sicut etiam Iudæi postquam à vera fide defecerunt, Deo multa illo indigna tribuunt. Similiter euidentissima mendacia de Deo eiusque prouidentia docuerunt Manichæi, Cataphryges, Montanistæ, Turcæ, & similes, ac etiam nostri temporis hæretici; qui, vt ex eorum scriptis optimè ostendit Bellarm. l.2. de amissione gratiæ c. 3.4. & 5. faciunt Deum auctorem peccati. Item Caluinus facit Christum minorem Patre, & tantùm non meram creaturam. vt ex eius scriptis docet Bellar. in præfatione tract. de Christo; vbi plures aliorum præcipuorum huius tẽporis hæreticorũ circa mysteria Trinitatis blasphemias profert. Item Caluinus & quidam alij hæretici docent, Christum voces desperationis plenas in cruce emisisse, & mortuum pœnas inferni expertum. vide Campianum ratione 8. v- bi eorum verba adfert. *Bellarm.* *Campian.*

74 Deus non esset Deus, si eum posse mus cõprehendere.

Habet quidem fides Catholica multa, quæ sunt supra humanum captum: qualia sunt quæ credimus de mysterio Trinitatis, Incarnationis, Passionis Christi, Vener. Eucharistiæ: sed quid mirum, aut nos naturam diuinam non posse capere, qui ne quidem animæ nostræ naturam intelligimus: aut Deum multa facere quæ non capimus; cùm etiam nos ipsi multa agamus quæ quomodo fiant non satis intelligimus? Quid enim homini est familiarius quàm videre? & tamen hactenus repertus est nemo qui qua ratione hoc fiat satis potuit explicare. Imò Deus nec omnipotens, nec immensus & perfectione omnino infinitus atq; adeò nec Deus esset, si possemus eius naturam & potentiam tantillis ingenijs concludere. Ridẽt quidem hæretici tamquam Deo indigna quædã, quæ de Christi præsentia in Ven. Sacramento eiusque sumptione credimus. Sed simili planè modo ac Gentiles & Iudæi rident Christi passionem.

75 *Psal.11.*

Rursus si ea quæ ad mores spectant consideres, verè de Ecclesiæ doctrina dicitur, psalm. 11. *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne exa-*

examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum. Quod in solam Catholicam conuenit, cùm omnes aliæ sectæ aliquid permittant, aut etiam laudent, quod est apertissimè contra rectam rationem, vt videre est apud Bosium signo 55. vbi id multis exemplis demonstrat. Hîc duo solùm adferam omnibus nostri temporis hæreticis cõmunia, & quæ apertissimè absurda sunt. Primò enim fatentur omnes, & rectè, fidem legitimè homini datam seruandam esse, atque ita eum perfidè facere, qui datam vxori fidem frangit ea deserta alteram ducendo; & tamen simul omnes docent, eos qui per vota castitatis aut etiam paupertatis ac obedientiæ se Deo obligarunt, consilia Christi sequendo, ac se castrando propter regnum cælorum, licitè fidem Deo datam fallere, atque ita licitè in Deum perfidos esse. Quod ita apertè cum recta ratione pugnat, vt non solùm ab omnibus semper Patribus, totaque Ecclesia Catholica sit damnatum, sed etiam ab omnibus Gentilibus pro grauissimo scelere sit habitum: atque adeò semper impios ac sceleratos reputarunt omnes, qui diis promissa non soluerent.

Absurdi hæreticorum errores.

76 Secundò, quia quando nos eorum errores oppugnamus, nolunt admittere vlla argumenta nisi ex sola Scriptura, & hanc vnam volunt iudicem omnium controuersiarum fidei; & quia docemus, definitiones Conciliorum esse indubitanter credendas, ac Scripturam intelligendam eo sensu quo Ecclesia definit eam esse intelligendam, dicunt nos impiè facere, & Cõcilia præponere Scripturæ. Contrà verò cùm sua conantur stabilire, conciliabula conuocant, & multa de fidei dogmatibus statuunt, quæ ab omnibus vt certa & indubitata credi volunt, & sibi subiectos ad hoc quibus possunt modis adigunt, nolentes obedire exilio aliisque grauibus pœnis mulctando; nec vllam à suis decretis ad Scripturam appellationem admittunt, vt patet vel ex nuperrimo Batauorum facto in conciliabulo Dordracensi, multisque aliis conuenticulis à Germaniæ Protestantibus habitis: qua in re non solùm contra apertissimam rationem agunt (vt ostendam disp.12. dub.5.) sed seipsos clarissimè damnant, similesq; se ostendunt fraudulentis mercatoribus vtentibus dolosa statera, & alio pondere dum emunt, alio dum vendunt: quos Deo esse abominabiles testatur Scriptura Deuteron. 25. v.16. & Prouerb. 11. v.1. Ex quibus etiam clarè patet, eos nihil aliud quærere quàm fraudibus veritatem occulere ac opprimere, vt suos errores pro ea venditent.

Hæreticorũ fraus.

Deut. 25. Prou. 11.

77 Ad hæc fortè respondebunt, se meritò ab aliis exigere vt à se definita credant, quia apertè hæc in Scriptura habentur. contrà verò se iure damnare Concilia Catholica, quia ea definiunt quæ sunt contra Scripturam. Sed alij vtrumque negant, aiuntque horum definitiones esse ex mente Scripturæ, vestras verò eidem repugnare: vtris credendum? quis huius litis erit arbiter? si enim vllus homo hîc iudex dandus sit, sanè nullus aptior generali Ecclesiæ Prælatorum Concilio, qualia fuerunt Nicænum, Ephesinum, Chalcedonense, aliquot Constantinopolitana, ac Lateranensia, Viennense, Florentinum, ac demum Tridentinum. Si verò nullorum hominum, sed solius Scripturæ canonicæ (vt nobis continuò occlamatis) hac in re arbitrio standum est; cur huius officium vobis sumitis, asserendo indubitanter credendum esse decreta vestra ex mente Scripturæ esse confecta, omnesque vt ea recipiant quantum potestis cogitis? cur id quod in Concilijs generalibus ac Ecclesia Catholica damnatis, vobis arrogatis? sanè vel hoc ipso palam omnibus ipsa luce clarius facitis, vos vti statera dolosa ac vario pondere, Deoque esse abominabiles.

Secunda nota est sanctitas. Vbi Nota, ex omnibus historiis experientiaque quotidiana constare, in Ecclesia Catholica innumeros omnibus ætatibus vixisse viros sanctissimos, quorum sanctitatem ante & post mortem Deus miraculis testatus est. Aliæ verò omnes sectæ ne vel vnum possunt ostendere, quem ex eiusmodi signis aut alia euidenti ratione constet fuisse sanctum, aut quem communiter omnes etiam aduersarij fateantur esse sanctum, quales plurimos reperimus in Catholica religione. Nam Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Athanasium, Basilium, & plures alios SS. Patres non modò Catholici, sed etiam hæretici fatentur fuisse sanctos; & tamen ex eorum vita & scriptis euidenter constat non fuisse aut Lutheranos, aut Caluinistas, aut Anabaptistas, aut similes; sed Catholicos. Nam vt alia taceam, hæretici nostri vitam Religiosam ac vota castitatis maximè detestantur: illi autem vel Religiosi fuerunt, vel Religiosæ vitæ laudatores. vide Campianum ratione 5. & 10. Lessium consid. 3.

78 Sancti in sola reperiuntur Catholica.

79 Respondebunt ipsi fortasse, se multos Sanctos habere, ac nominabunt nobis Lutherum, Caluinum & similes, quos ipsi sanctos vocant, sed suo solo testimonio; nam alij eos homines nefarios reputant. Quærimus autem nobis hîc tales dari, quos non vnius solùm, sed vtriusque partis testimonio constet esse sanctos, aut saltem testimonio ipsius Dei, miraculis eorum sanctimoniam attestantis. Eiusmodi autem nos damus Catholicos: nam Basilium, Nazianzenum, Benedictum, Antonium, Bernardum, & similes fuisse sanctos etiam aduersarij testantur: & cùm constet eos fuisse monachos, non potest fuisse Lutherani, Caluinistæ aut similes monachorum iurati hostes; atque ita necessariò fatendum est fuisse nostros. Adferimus præterea Dominicos, Franciscos, Ignatios, Xauerios, alios; innumeros, quos omnes fatentur fuisse nostræ religionis; quos Deus tamen infinitis propè miraculis, secum in cælo beata frui vita quotidie testatur.

Vnde sic argumentor, Clarè constat, dictos eadem via quam nobis præscribit Catholica Ecclesia, ad cælum contendisse; item constat eos hac via incedendo ad cælum peruenisse: ergo quicumque cupit ad cælum securè peruenire, meritò eadem cum ipsis via incedit, & stultè ingreditur illa, per quam non potest probare vllum ad cælum peruenisse. Priorem partem antecedentis quoad S. Dominicum, S. Franciscum, &c. etiam aduersarij admittunt. Secundam verò partem Deus frequentibus miraculis

80 Sola illa via tutò incedis qua scis alios ad optatum finem peruenisse.

raculis quotidie penè testatur. Consequentia est clara.

Nec est cur mihi obiicias Apostolos, quos constat iam Deo beatè frui: quia sicut hos aduersarii sibi, ita nos, & quidem longè maiore iure, eos nobis vindicamus. Quærimus autem hîc tales, de quibus apertè constet non solùm eos cælum iam esse ingressos, sed etiam eadem cum iis via incessisse: qualem nullum vmquam dabunt; ideoque iniquè à nobis exigunt vt eorum vestigiis insistamus.

81 Nullus cõmuniter à Catholicis deficit vt melior fiat.

Huc accedit ipsa experientia; videmus enim quotidie multos ab hæresi ad Catholicam fidem redeuntes vitam in melius commutare; ferè autem omnes qui à nobis ad illos deficiunt, id agunt, vt liberiùs viuant, & ne vlteriùs teneantur castitatem, ieiunia, & similia quæ carni grauia sunt, obseruare. Testantur id innumeri sacerdotes ac monachi apostatæ: qui statim atq; ad illorum castra peruenerint, nihil habent antiquius quàm vt contra fidem Deo datam incestis sibi nuptiis aliquam copulent, qua cum libidinem suam expleant: quasi id vnum agerent vt palàm omnibus faciant, se ideo desinere militare Christo vt veneri stipendia faciant. Vnde sequitur, in solam Catholicam fidem conuenire illud psal.18. *Lex Domini immaculata conuertens animas.* scilicet ab iniustitia ad iustitiam, à venere ad Christum.

*Psal.*18.

82 Solorũ Catholicorum est Gentes ad fidem conuertere.

Vbi etiam diligenter notandum est, plurimas regiones à paganismo ad fidem Christianam per Catholicos esse conuersas: nulla autem gens hactenus per hæreticos ad fidem Christianam fuit adducta, ita vt ipsi hæretici primi ad illam gentem, vt eam conuerterent, se contulerint. Quod addo propter Gothos, qui primò à Catholicis ad fidem Christianam allecti, postea ab Arianis ad arianismum inducti sunt. Vnde etiam tam olim legimus factum, quàm etiam nunc videmus, multos Catholicos ad barbaras Gentes, vt illas ad fidem conuertant, penetrare, nullos verò hæreticos iis conuertendis, sed solis Catholicis peruertendis operam suam impendere. Nec enim aut Lutherani aut Caluinistæ vel vnam gentem per suos à paganismo ad fidem Christianam conuersam recensere possunt. imò nulli ex ipsis hactenus quid simile tentarunt. Quo vel vnico clarè ostendunt se non Christo, sed eius hostibus militare, vide Lessium consid. 5.

Hæretici solis Catholicis peruertendis dant operam.

83 *Matt.*7. Qua ratione mala bonaue fides ex vita ipsam sectantium debeat dignosci.

Huc etiam spectat illud Matth.7. *Omnis arbor bona fructus bonos facit, arbor autem mala malos fructus facit.* Vbi Nota, vt ex vita colentium aliquam fidem colligas, an hæc bona vel mala sit; non esse tantùm spectandum an aliqui priuatim inter illos benè vel malè viuant, sed qua ratione communiter viuant. Item an quòd benè vel malè viuant proueniat ex ipsa doctrina aut fide quam sequuntur, an verò ex particulari aliquorum, qui benè vel malè viuunt, ingenio siue inclinatione. Quare maximè spectandum est vtrùm ipsa fides siue doctrina illius fidei ex se sit nata bonos vel malos mores gignere. Fides autem Catholica ex se docet ea omnia quæ nos possint ad fugam vitiorum exercitiumque virtutis excitare: v.c. non tantùm nos posse mandata Dei obseruare, sed etiam ad hoc teneri: laudabile esse consilia Euangelica sequi: nos bonis operibus augere nostram gloriam; & cõtrà peccatis augere supplicium: in nostra potestate esse cum gratia Dei vitia fugere & bene operari; & consequenter in cuiusque potestate esse, si velit gratiæ Dei cooperari, efficere vt sit inter electos, & ad cælum perueniat.

84 Contrà hæretici docent nos bonis operibus nostris non mereri gloriam apud Deum; impossibile esse seruare mandata Dei; consilia Euangelica non esse sequenda; nos non habere liberum arbitrium, siue non esse in nostra potestate benè vel malè facere. Item Deum ab æterno sine vllo respectu ad futura hominum opera, præcisè ad ostendendam suam misericordiam ex vna parte, & seueritatem in puniendis peccatis ex altera parte, planè absolutè statuisse aliquos saluare, aliquos damnare, ita vt in nullius sit potestate benè vel malè viuendo efficere vt potiùs sit electus ad gloriam quàm destinatus ad pœnam. Quæsi homines semel apprehendant, nihil erit cur à vitijs ad virtutem auocentur. Ad hoc enim maximè nos incitat spes præmij, & timor pœnæ. Si igitur quis firmiter credat non esse vllo modo in sua potestate efficere vt sit inter electos, atque ita saluetur; aut vt non sit inter reprobos & damnandus; quomodo aut spe illius, aut timore huius poterit excitari vt bene viuat? vide Lessium suprà conf.1. & 2.ratione 8. & 9. & Bosium signo 50. vsq; 58.

85 Tertia nota sunt miracula diuinitus supra omnem vim naturæ edita in testimonium nostræ fidei, quæ variis in locis quotidie adhuc fieri videmus, præsertim in iis omnibus, vbi fides fuit recèns inducta. vnde sequitur, nostram fidem esse eam, quam *qui crediderint* (vt habetur Marc. vltimo) *eos hæc signa sequentur. dæmonia eijcient*, &c. & quam Apostoli *profecti prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* S. Marc.

Cùm contrà hæretici nullo vmquam miraculo, quantumcumque id conati sint, potuerint suam fidem probare. Ex quo clarè patet, eos non annunciare eam fidem, quam Christus promisit miraculis plantandam ac confirmandam.

86 Vt autem aduersarii hanc notam ita claram nobis eripiant, malitiosè calumniantur eiusmodi signa à Catholicis fieri ope dæmonis: sed hac in re imitantur Iudæos & Gentiles, qui simili modo olim calumniabantur miracula Christi & Christianorum fieri arte dæmonis. Hæretici imitantur Iudæos.

Quòd autem illa calumnia nullam habeat speciem veritatis, vel inde patet, quòd ferè omnes ii qui hæc miracula patrarunt, fuerint summa vitæ innocentia; quales non sunt ii, qui dæmoni sunt familiares, cuiusque opera vtuntur. Miracula Catholicorum nõ fieri arte dæmonis.

Deinde quia spectat ad diuinam prouidentiam non permittere, falsam doctrinam tam illustribus signis confirmari, quæ ipse Deus in Scriptura apertè nobis constituit tamquam præcipuas notas, ex quibus cognosceremus aliquam doctrinam ab eo proficisci, vt patet ex illo Marci vltimo suprà citato. Ad Deum spectat non permittere vt falsa doctrina illustribus signis cõfirmetur.

Vnde omnes aliæ sectæ, quantumcumque id

Hæretici ne quidem probabili miraculo possunt suam fidem confirmare.

id conarentur, numquam vllo miraculo etiam per operam dæmonis potuerunt suam hæresim confirmare, ita saltem vt non statim omnibus pateret eos hac in re præstigiis vti; vt patuit in magis Pharaonis decertatibus cum Moyse, qui tandem coacti sunt fateri, sola opera Moysis diuina virtute siue digito Dei fieri. Item in Elyma certante cum S. Paulo, & Simone Mago certante cum S. Petro; & patebit in Antichristo certante cum Elia & Enoch.

87 Respondent quidam hæretici, facere signa & prodigia esse signum Antichristi, vt dicitur 2. ad Thessal. c. 3. v. 9. & Apoc. 13. v. 14.

Respondeo, facere signa mendacia, siue quæ non sunt vera miracula, sed præstigiæ & illusiones oculorum, esse Antichristi & hæreticorum. non autem facere vera miracula. quia Scriptura, vt iam ostendi, docet horum patrationem esse veram & certam notam rectæ fidei. Omnia autem signa quæ Antichristus faciet, erunt talia, quæ constet arte dæmonis fieri posse, & ferè vana & ludicra, qualia à præstigiatoribus fieri solent. Secùs est de signis quæ à Catholicis fiunt in confirmationem nostræ fidei, qualia sunt excitatio mortuorum, illuminatio cæcorum, & similia, quæ dæmon facere nequit. vide Bellarm. l. 4. de Ecclesia milit. c. 14.

Differentia inter signa Antichristi & Catholicorum.

Bellarm.

88 Quarta nota illustrissima, est consensus omnium orthodoxorum in nostram fidem ab orbe condito, & maximè post natum Christum vsque in hunc diem; quæ nota euidentissimè nostræ fidei, & quidem soli conuenit. Nulla enim est hæresis aliaue secta cuius initium non possit ex historiis ostendi. vnde sic argumentor: Cùm vnicus sit Deus, tantùm potest esse vna vera fides: iuxta illud ad Ephes. 4. *Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma.* & iuxta illud certissimum & receptissimum: *Veritas est simplex & vna, mendacium multiplex.* quare falsæ religiones sunt plures; vnica sola potest esse vera: atqui sola nostra fides ab orbe condito hactenus mansit inuariata: ergo sola est vera. Minor probatur: quia possumus singulis ætatibus ante Christum in populo Iudaico, & post illum in omnibus notioribus mundi partibus aliquos designare, qui eamdem nobiscum fidem tenuerunt, nec possunt hæretici ostendere quando vmquam aut inceperit aut variata sit nostra fides. quod gloriosus Christi Martyr Campianus in ratione sua 7. clarissimè demonstrat. Cùm contrà constet quo tempore singulæ aliæ sectæ inceperint, ante quod neminem possunt ostendere, qui idem in omnibus cum ipsis senserit: & statim à suo ortu singulæ fuerint in varias sectas diuisæ: vt ex historiis & quotidiana experientia potest ostendi.

Solius nostræ fidei initium nequit aliud quam à Deo ostendi. *Ephes. 4.*

Veritas vna, mendacium multiplex.

Sola fides Catholica mansit inuariata.

Campian.

Quare à nobis solis stat omnium sæculorum consensus, stat fidei vnitas, & consequenter veritas; vnde pulchrè S. August. contra Epistolam fundamenti c. 4. ait: *Tenet me in Ecclesia consensus populi atque gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata.* *August.*

Hæc nota tam aperta est, vt vel ipsi hæretici 89 quandoq; vi veritatis victi eam à nobis stare fateantur. Hinc Lutherus lib. de Abroganda Missa priuata, *Protestor*, inquit, *aduersus eos qui aduersus me sunt clamaturi, quòd contra statuta Patrum, contra receptissimum vsum docuerim; horum me nihil auditurum.* & Caluinus l. 4. Institut. *Sed enim* (ait de Catholicis) *qui sic faciunt habent veteris Ecclesiæ exemplum: fateor, verum in re tanta nil tutius quàm veritatem ipsam sequi.* *Lutherus.* *Caluinus.*

Absurda hæreticorum argumenti elusio.

Vbi ridiculè quando hoc argumento præmuntur, clamant magis Scripturæ credendum esse quàm Patribus & totiantiquitati. quasi sicut Patres & tota antiquitas apertè pro nobis faciunt, ita Scriptura clarè pro illis staret; & tantùm esset quæstio vtrùm Scripturæ magis quàm Patribus sit credendum. Cùm contrà tota quæstio sit, an in Scriptura explicanda magis sit credendum omnibus Patribus ac Ecclesiæ Doctoribus viris doctissimis & sanctissimis, atque adeò toti antiquitati, quæ simul cum Scripturis earumdè explicationem & sensum ab Apostolis accepit, & posteris tradidit: an, inquam magis his credendum sit quàm aliquot apostatis & fugitiuis monachis, aut Grammaticis, & id genus hominibus qui nihil præter carnem & sanguinem sapiunt, & vt liberiùs possent viuere Ecclesiam deseruerunt. vide Bellarm. l. 4. c. 9. de Ecclesia militante. Plura hac de re afferri possent: sed quia apud auctores suprà citatos facilè reperiri possunt, hæc sufficient. *Bellarm.*

Dices, Si credibilitas nostræ fidei esset ita 90 euidens, videtur fieri non posse vt tam multi, aliàs etiam bono ingenio, eam credibilitatem non videant.

Cur multi veritatem nostræ fidei aut non videant, aut se videre dissimulent.

Respondeo, multos eam videre, qui tamen vt liberiùs suis voluptatibus indulgeant, eam non amplectuntur, aut etiam ob dominandi libidinem (vt de Diotrepe testatur S. Iohannes in sua epistola 3.) aut vt ex hæresi nomen aliquod aucupentur, aut propter odium aliquorum Pontificum aut Episcoporum (vt videtur Tertulliano & Luthero accidisse) Ecclesiæ auctoritatem & doctrinam aspernantur. Alii verò occæcati amore voluptatum ex priuato affectu nimiùm suis sectis addicti, etiam claram veritatem nequeunt aspicere: nam in rebus non omnino euidentibus cognitio veritatis multùm pendet ab affectu.

DISPV-

DISPVTATIO XII.

De potestate Ecclesiæ, ac Summi Pontificis in rebus fidei definiendis, ac fidelibus proponendis.

VT perfectè ea quæ ad obiectum fidei pertinent explicemus, inquirendum nobis est quænam sit clara regula, ex qua possimus infallibiliter cognoscere quæ sint obiecta fidei, & quæ non: nam eiusmodi regula omnino nobis necessaria est, vt sine periculo erroris possimus credenda à non credendis discernere. Cùm autem inter Catholicos qui in rebus controuersis hanc regulam statuunt iudicium siue definitionem Ecclesiæ Summique Pontificis, & inter hæreticos hoc negantes sit hæc res maximè controuersa; breuiter hîc nobis aliqua dicenda sunt de auctoritate siue potestate Summi Pontificis aut Ecclesiæ circa præsentem materiam. Quia tamen hæc res fusissimè & doctissimè à pluribus auctoribus qui passim extant tractata est, ita vt vix videatur ijs quidquam posse addi: ideò breuiter eam solùm perstringam, & præcipua quædam adferam fundamenta, ex quibus fides Catholica probari, & hæresis confutari possit, remittẽdo eos qui plura cupiunt videre, ad eos qui hæc ex professo fusiùs tractant.

Primùm igitur disputabimus an in Ecclesia sit aliquod visibile caput, siue aliquis Christi vicarius, cui totius Ecclesiæ gubernatio incumbat. Deinde qua ratione ad ipsum, præsertim vnà cum Concilio generali, spectet definire quæ credenda sint, & quæ non.

DVBIVM I.

An Christus contulerit sancto Petro primatum in totam Ecclesiam?

1 CONCLVS. I. Certa fide tenendum est Christum S. Petrum hîc constituisse suum vicarium, & caput totius Ecclesiæ. Est cõmunis Catholicorum contra hæreticos huius temporis, qui ferè docent Apostolos fuisse æquali auctoritate.

Matt.16. Probatur Primò, ex Scripturis. Matth. 16. vbi Christus laudata Petri confessione, mutauit ipsius nomen, & vocauit eum Cephas siue Petrum, dicens: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* vbi promisit se Petrum cõstituturum secundarium fundamentum Ecclesiæ, cuius scilicet auctoritate ipsa post Christũ nitatur. Christus enim est primus lapis, primũque Ecclesiæ fundamentum; quæ duobus modis nititur Christo tamquam fundamento. Primò, quatenus ipsius sanguine redempta omnẽ vitam gratiæ ac vim merendi ab eo accepit: atq; ita tota vita ipsius, omnesq; vitales operationes illius meritis tamquam fundamento, à quo habent quòd sint, subsistunt & innituntur. Secundò, quatenus ipsius auctoritate fundatur in fide, & gubernatur in moribus.

Ecclesia dupliciter Christo vt fundamento nititur.

Quantum ad primam rationem, ad omnem vitã gratiæ sufficiunt illi merita Christi, qui per proprium sanguinẽ (vt dicitur ad Hebræos) in- *Hebr.9.* troiuit semel in sancta æterna redemptione inuenta, & semel oblatus est ad multorum (id est omnium, quantum est ex parte ipsius) exhauriendapeccata. Quare, vt ibidem docet Apostolus, non est opus nobis alio redemptore, siue qui hostias offerat pro redemptione nostra.

2 Quantum ad secundum modum, cùm Christus non esset perpetuò nobiscum humano modo mansurus, nec per se illo functurus officio, indigebat vicario, non quidem qui aliam fidem docendo aliud à Christo fundamentum poneret (hoc enim 1. ad Cor. 3. v. 11. dicitur fieri non *1.Cor.3.* posse) sed qui fidem ac doctrinam Christi infallibiliter explicaret, eiusq; leges curaret obseruari; additisq; alijs legibus ad id necessarijs vel valdè vtilibus earum obseruationem stabiliret; atq; ita ex hac parte secundarium & vicarium esset Ecclesiæ fundamẽtum. Hanc igitur potestatem & auctoritatem hîc Petro promisit. Quod clarè confirmatur ex verbis sequentibus. vbi dicit: *Et tibi dabo claues regni cælorum, & quodcumque ligaueris super terram*, &c. vbi absoluta potestas in omnem Ecclesiam Petro promittitur, quæ sit proxima potestati ipsius Christi. quod apertè significatur per illa verba: *Et tibi dabo claues regni cælorum.* Vbi diligenter notanda est diuersitas loquendi; qua Christus hîc vtitur promittẽdo Petro potestatem ligandi & absoluendi; & qua vtitur Iohannis 20. conferendo eam potestatẽ omnibus Apostolis. Hîc enim dicitur: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata*, &c. nulla facta mentione clauium: apud Matt. verò, *Iohan.20.* expressè promittuntur Petro claues regni cælorum, olim signati per domum Dauid. Quo modo loquendi Christus apertè ostendit se Petro promittere potestatẽ proximè similem illi, quã Pater promittit ipsi Christo Isaiæ 22. vbi ait: *Et Isaiæ 22.* *dabo clauẽ domus Dauid* (id est Ecclesiæ, siue regni cælorum: hæc enim idem significant, accipiẽdo Ecclesiam, prout comprehendit etiam triumphantem) *super humerũ eius, & aperiet, & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat.* Item quã S. Iohannes Apoc. 3. significat iam Christo *Apoc.3.* à Patre esse datam, dum de eo ait: *Hæc dicit sanctus & verus, qui habet clauem Dauid; qui aperit, & nemo claudit*, &c. quibus verbis summa & absoluta potestas Christo data significatur. Cùm igitur ijsdem penè verbis & planè æquiualentibus Christus Petro promittat dare claues regni cælorum, quibus hæ ipsi promissæ fuerũt à Patre, apertè significat se Petro conferre similem potestatem; quantum nimirum puro homini conferri poterat: & consequẽter se ei conferre summam potestatẽ spiritualẽ super omnes fideles.

Qua ratione Pontifex sit vicarius fundamentum Ecclesiæ.

3 Vnde etiam patet, S. Petrum hîc aliter dici fundamentum Ecclesiæ.

Aliter Petro, aliter Apostolis promittitur & conceditur potestas ligandi & soluendi.

Qualis potestas significetur per claues.

4

fundamentum Ecclesiæ quàm alij Apostoli ad Ephes.2. dicantur fundamentum, super quo ædificati sunt fideles. Primò, quia D. Petro singulariter nomen Cephas siue Petrus impositum est, quo significatur eum singulari modo esse petram & Ecclesiæ fundamentum; aliàs enim non debuisset præter cæteros dici Cephas, nisi singulari præ ceteris modo fuisset Ecclesiæ fundamentum. Dices, Dominus non vocauit eum Petram, sed Petrum. Respondeo, Syriacè dictum fuisse Cephas, quod petram significat: interpretem autem vertisse Petrum, quia hoc græcè idem significat quod petra, & nomen masculinũ conuenientiùs viro tribuitur. Postea autem vertit, *super hanc petram*, &c. vt ostendat Dominum Petrum verè vocasse petram: quo significaret ipsum esse instar solidæ rupis cuius firmitate niteretur Ecclesia.

Ephes.2. Aliter S. Petrus, aliter alii Apostoli dicuntur fundamentum.

5 Paret hoc Secundò, quia, quod nulli Apostolorum contigit, Christus S. Petro singulariter promisit, quòd super eum ædificaret suam Ecclesiam: ergo singulari modo hanc super eum ædificauit. nisi velimus Christum hæc vanè & illusoriè promisisse. Tertiò, quia postquam Christus Iohannis 20. dedisset simul omnibus Apostolis potestatem ligandi & soluendi, c.21. volens Petro singulariter tribuere id, quod ei singulariter promiserat, supra illam potestatem quam cum alijs iam communem acceperat, cõtulit illi propriam pascendi & agnos & oues, scilicet plebem & Prælatos. vbi etiam, vt apertissimè ostenderet se Petro præ ceteris velle maiorẽ potestatem committere, maiorẽ ab eo præ ceteris amorem exegit, dicens: *Diligis me plus his?* Præterquam autem quòd hæc loca ex se clara sint, confirmantur etiam auctoritate omnium Patrum, quia tam Græci quàm Latini ea ita intellexerunt: quorum verba vide apud Sanderum l.6. de Visibili monarchia c.4. & Bellarm. l.3. de Pontif. c.25. & Canum l.7. de locis Theologicis, & Pighium l.3. c.3. qui apertè ostendunt totam antiquitatem semper intellexisse Petro illis locis fuisse collatum primatum super alios Apostolos.

Sanderus. Bellarm. Canus. Pighius.

6 Vnde vlteriùs argumentor. Constat iam diu hunc fuisse Ecclesiæ sensum, scilicet Petro hunc primatum fuisse collatum, nec potest ostendi ex vllis historijs aut scriptoribus, quando hæc opinio post tempora Apostolorum primò fuerit in Ecclesiam introducta: ergo manauit ex doctrina Christi & Apostolorũ, & hoc certò & apertè tenendum est donec hæretici contrarium clarè probent. Si enim hæc opinio post tempora Apostolorum cœpisset in Ecclesiam induci, cùm hæc res sit summi momenti, omnino incredibile est nullum futurum fuisse scriptorem qui hoc notasset. Quare contrarium asserentes eodem modo faciunt, ac si quis diceret Romam non fuisse conditam à Romulo, nec habuisse initio reges, sed hæc ab aliquo diu post eam conditam fuisse conficta; qui sine dubio non tam refutatione quàm commiseratione ac helleboro putaretur indigere.

Hæretici asserentes initio Ecclesiæ non fuisse creditum S. Petrum fuisse caput Apostolorũ, omni fide indigni.

7 Idem etiam clarè insinuat S. Matth. c.10. vbi numerans nomina Apostolorum absolutè vocat Petrum primum: quod non potuit fecisse, nisi quia primus erat dignitate; nam vocatione prior illo erat Andreas, qui ipsum Petrum ad Christum adduxerat, vt patet Iohan.1.

Matth.10.

Confirmatur ex Actis c.1. vbi S. Petrus apertè exercuit primatus officium, monẽs omnes alios vt eligerent aliquem in locum Iudæ; quod nisi ad ipsum ratione officij spectasset, nunquã ipse qui præ ceteris turpissimè ceciderat, autus fuisset ceteris quid esset faciendum præscribere, dicens: *Oportet ergo ex his*, &c. Plura vide apud Sanderum & Bellarminum suprà.

Sanderus. Bellarm.

8 Hoc solùm hîc addam, quod in similibus argumentis hæreticis sæpè inculcandum est. Certum est Christum suis Apostolis non nudis verbis mysteria fidei tradidisse, sed ijs etiam veram illorum intelligentiam aperuisse; ac simili modo certum esse debet, Apostolos suis successoribus non solùm tradidisse nudas Scripturas, sed etiam harum verum sensum ijs explicuisse; aliàs enim nullo modo suo muneri fecisset satis, nec tam fuissent Doctores Ecclesiæ quàm librarij. ex quo clarè constat hæc omnia loca circa tempora Apostolorum fuisse ab Ecclesia in vero sensu intellecta: atqui, vt clarissimè docet Pighius, Bellarm. & Sanderus suprà citati, tota antiquitas ea loca sic intellexit, nec potest ostendi quãdo post Apostolos inceperint ea sic intelligi: ergo dicendum est Apostolos ea sic explicuisse.

Christus Apostolis vnà cum sacra doctrina huius etiã sensum tradidit. Et similiter Apostoli posteris.

Pighius. Bellarm. Sanderus.

9 Confirmatur, quia si aliqua lex in aliqua ciuitate, cui fuisset ab initio lata, fuisset ab omnibus per multa sæcula in certo aliquo sensu intellecta, cui etiam fauerent verba legis; omnes meritò iudicarent eam in hoc sensu primò fuisse latam, & contrarium asserentes nullo modo essent audiendi, sed vt ridiculi reijciendi, donec clarè probarent eum sensum repugnare verbis ipsius legis, aut ex testimonio eorum qui eam initio explicarũt, apertè ostenderent aliam fuisse legislatoris intentionem. Nihil autem horum possunt hæretici pro sua opinione contra Catholicam sententiam adferre, ideoque meritò tamquam vani reijciendi sunt.

10 Obiicies Primò, Actorum 8. Apostoli miserunt Petrum & Iohannem Samariam: ergo ille non erat illorum caput, quia maior non mittitur à minore.

Respondeo Primò, eodem argumento olim Arianos conatos fuisse probare Filiũ esse minorem Patre, quia mittitur à Patre. Respondeo Secundò, Apostolos misisse Petrum non imperando, sed communi consilio expediens iudicando vt Petrus iret, quod etiam ipse Petrus cum aliis iudicabat. ex quo nulla probabili consequentia infertur eum non fuisse aliorum caput.

11 Obiicies Secundò, Cyprianus l.2. de Vnitate Ecclesiæ ait: *Hoc erant ceteri Apostoli quod erat Petrus, pari consortio præditi honoris & potestatis.* idem ait S. Hieron. l.10. in Iouinianum, & S. Leo epist. ad Anastasium. Confirmatur, quia S. Paulus testitit S. Petro in faciem: ergo hic non erat illius Superior.

Cyprian. Hieron. Leo.

Respondeo, illos Patres facere Petrum alijs Apostolis parem in munere Apostolatus præcisè, quo immediatè à Christo singulis erat data potestas in omnes fideles Marci vlt. & Iohan. 20. Petrum autem singularem accepisse potestatem

In quo S. Petrus fuerit par aliis Apostolis.

tem Iohan.21. qua cõstituebatur etiam Apostolorum Superior, patet ex locis citatis suprà, & apertè testantur ipse D. Leo serm. de sua assumptione ad Pontificatum, & Chrysostomus in hunc locum. Imò etiam ipse D. Hieronymus eo ipso loco suprà citato id clarè affirmat; dicit enim vnum fuisse electũ è duodecim, vt constituto capite omnis schismatis tolleretur occasio.

S. Leo. Chrysost. Hieron.

Inferior aliquando licitè admonet Superiorem.

Ad confirm. Respõdeo, etiam inferiori licere aliquando ex caritate admonere siue reprehendere Superiorem, præsertim quando peccat cum aliorum scandalo, vt testatur D. Augustinus epist. 19. ad Hieronym. & S. Gregorius homil. 18. in Ezech. Petrus autem quando à Paulo reprehendebatur, ex imprudentia aliqua faciebat, quæ infirmos in fide scandalizabant.

Augustin. Gregorius.

12 Obiicies Tertiò, Petrum numquam vllum actum exercuisse superioritatis: imò Paulus testatur Petrum nihil sibi contulisse, sed dedisse dexteram, quod erat signũ paritatis. Item Paulus dicit Petro creditum fuisse Euangelium circumcisionis, sibi verò Gentium; quare Petrus non videtur habuisse curam vniuersalem totius Ecclesiæ, sed solùm Iudæorum.

S. Petrus rarò quidem, aliquando tamen exercuit officiũ Superioris in Apostolos.

Respondeo, Petrum non ita sæpè & apertè exercuisse officium Superioris, quia non erat necesse: omnes enim Apostoli satis instructi erant à Spiritu sancto, vt possent fungi suo munere; exercuisse tamen id aliquando, vt patet Actorum 1. in electione S. Matthiæ, & Actor. 15. vbi primus dixit sententiam quam alij omnes secuti sunt, & Actor. 2. vbi tamquam Superior pro omnibus respondit; imò ipse constituit Iacobum Minorem Episcopum Ierosolymitanũ, vt testatur S. Chrysostomus in illud Ioan. 21. *Sequere me.* His adde, non omnia scripta esse quæ Petrus alijque Apostoli egerint, atque ita facilè nobis ignorantibus potuisse contingere Petrum sæpius primatus officium exercuisse.

Actor. 1. & 15.

Chrysost.

13 Dicit autem S. Paulus nihil sibi à Petro aut Iohanne collatum fuisse quod ad doctrinam attinet, quam ipse à Christo sufficientem acceperat; multum tamen auctoritatis ipsi ex hoc facto accessit, quia ipse dicit sibi à Petro datam esse dexteram tamquam signum amicitiæ & communicationis, vt inde probet suam doctrinam cum doctrina illorum conuenire, atque ita pariter recipiendam esse. Datio autem dexteræ non est signum paritatis, sed concordiæ in doctrina, pace & vnitate animorum. Item dicit Petro creditum fuisse Euangelium circumcisionis, non quia non habebat potestatem in Gentes, cùm ipse Petrus Actor. 15. dicat Deum elegisse Gentes audire Euangelium per os suũ; sed quia primariam & præcipuam curam Iudæorum conuertendorum communi consilio Petrus acceperat, tamquam partis præcipuæ ipsius Ecclesiæ, sicut etiã ipse Christus ad Rom. 15. v. 8. dicitur minister circumcisionis, id est euangelizator & doctor Iudæorum. Vnde etiam hinc probari potest, Petrum successisse in officium Christi, & fuisse primum inter Apostolos.

Rom. 15.

DVBIVM II.

Vtrùm Christus hanc dignitatem in sua Ecclesia voluerit esse perpetuam?

Conclvsio I. Christus suam Ecclesiam ita constituit, vt vsque ad finem mundi sit duratura, ita vt numquam deficiat. Probatur, Matthæi 16. Christus ait S. Petro: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam*: atqui si Ecclesia aliquando defecisset, portæ inferi præualuissent aduersus eam: ergo ipsa numquam defecit, nec deficiet. 14 Ecclesia nũmquam deficiet. *Matth. 16.*

Probatur Secundò, ex Matth. vlt. vbi cùm Christus iussisset vt Apostoli docerent omnes Gentes fidem & obseruantiam mandatorum, subiungit: *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.* Vbi dum dicit, *vobiscum sum*, non solos intelligit Apostolos, sed etiam eorum successores: quia Apostoli non perseuerarunt vsque ad consummationem seculi. Vnde etiam Christus Iohan. 17. Patri ait: *Non pro iis autem* (scilicet Apostolis) *rogo tantùm, sed & pro iis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint; sicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint.* vbi expressè dicit se rogare Patrem vt omnes per Apostolos credituri vnũ sint inter se & in ipso Christo ac Patre, scilicet per fidem & caritatem. quod Matth. vltimo promittit futurum vsque ad consummationem seculi. Quare fatendum est nullo vmquã tempore veram Ecclesiam defecisse in fide, nisi velimus dicere & Christum ibi non fuisse exauditum à Patre, & Matth. vltimo falsa promisisse: si enim Ecclesia vmquam errasset in fide, tunc Christus non fuisset cum illa, quia sicut tunc fuisset aliena à fide Christi, ita fuisset aliena à Christo, & subiecta diabolo, & portæ inferi prævaluissent aduersus eam. vide plura apud Bosium de Signis Ecclesiæ, libro 17. signo 77.

Matth. vlt.

Iohan. 17.

Bosius.

Hinc infertur nullam aliam Ecclesiam præter Catholicam posse esse veram Christi Ecclesiam, quia hæc sola potest ostendere continuationem suæ fidei vsque ad tempora Apostolorum, nec ex vllo historico aut alio antiquiore scriptore quires sui temporis descripsit, potest ostendi quo tempore Ecclesia suam fidem mutarit, aut aliqua ex parte nouam susceperit; cùm contrà de singulis hæresibus constet quo tempore quoue auctore inceperint, & qui statim contra eam se opposuerint. Vt clarè ostendit Sanderus l. 7. Monarchiæ visibilis. Nec satisfacit quod hæretici semper dicunt aliquos fuisse qui suam fidem colerent à tempore Apostolorum, sed clàm & occultè; quia sic possum dicere doctrinam Mahumetis cœpisse ab initio mundi, & semper fuisse aliquos qui eam clàm colerent, & tandem Mahumetem primùm eam palàm nunciasse. vide Campianũ ratione 3. & 7.

15 Sola Ecclesia Catholica à Christo huicusq; fuit continuata.

Sanderus.

Campian.

Conclvsio II. Christus etiam voluit primatum Petro collatum in successoribus eius in Ecclesia esse perpetuum. Est de fide contra nostros hæreticos. Probatur Primò, ex verbis Christi, qui S. Petrum vocauit petrã, qua tamquam

16 Primatus Summis Pontificibus perpetuus collatus.

quam vicario post ipsum Christum fundamento, iuxta dicta suprà, firmata niteretur soliditas & perpetuitas Ecclesiæ: ergo cùm hæc sit futura perpetua vsque ad diem iudicij, is etiam quo nititur debet esse perpetuus, vel per se, vel per suos successores; & consequenter cùm Petrus sit mortuus, debuit habere successorem in idem officium.

Dices, Petrum manere fundamentum Ecclesiæ, quia instruxit eam sua fide, & per suas epistolas eam perpetuò pergit instruere.

Respondeo hoc non sufficere, sed necessariũ esse vt aliquis constituatur qui præsens perpetuò eam instruat, ac infallibiliter & perspicuè in omnibus in quibus possit occurrere dubitatio dirigat; aliàs Euangelistæ, & B. Paulus debuissent potiùs dici fundamentum Ecclesiæ, quàm S. Petrus, quia illi longè plura de mysteriis nostræ fidei scripserunt; cùm tamẽ contrà S. Petrus singulari modo præ ceteris dicatur fundamentum Ecclesiæ, vt suprà ostendi. hinc D. Leo serm. 2. de assumptione sua ait: *Manet dispositio veritatis & in accepta fortitudine Petrus perseverat, nec susceptа Ecclesiæ gubernacula relinquit.* per suos successores scilicet eam gubernando. *S. Leo.*

Confirmatur, quia, vt suprà ostendi, Christus qui est primarium fundamentum & caput Ecclesiæ, quia eam perpetuò per se humano modo & visibiliter præsens non erat recturus, debuit habere vicarium successorem: ergo etiam Petrus. nec enim vlla vel probabilis ratio fingi potest, cur Christus potiùs debuerit habere successorem quàm S. Petrus.

17 Dubia Scripturæ loca intelligi debent prout Apostolorũ successores ea intellexerunt.

Probatur Secundò, quia si dubium esset an testimonia suprà allata significarent Petro. eiusque successoribus perpetuũ primatus officium esse commissum; essent tamen intelligẽda sicut Apostolorum successores ea intellexerunt, qui Scripturas & germanum earum sensum ab Apostolis acceperunt, vt ostendi suprà nu. 8. & 9. atqui hi intellexerunt Matt. 16 Petro fuisse promissum, & Iohan. 21 traditum primatum Ecclesiæ in successores deriuandum: ergo ea loca sic intelligenda sunt. Minor patet ex testimoniis totius antiquitatis, quæ fusè citant Pighius & Sanderus suprà, & Bellarm. l. 2. de Pontifice c. 13. 14. 15. 16. vbi clarissimè docet, totam antiquitatem hoc sensisse.

DVBIVM III.

Vtrum Romanus Pontifex sit successor S. Petri in primatu Ecclesiæ?

18 Cur hæretici negent primatum Pontificis.

OMnes omnino hæretici hoc negant: quia aliàs seipsos suamq; doctrinam necessariò damnarent. Nec enim manifestè rei possunt aliter esse salui quàm fugiendo iudicem.

Conclvsio. De fide, quam omnes hactenus fideles à Christi tempore professi sunt, est, Romanum Pontificem esse verum S. Petri successorem in primatu Ecclesiæ. Probatur Primò, ex epistolis decretalibus Anacleti, Euaristi, Alexandri I. Sixti I. Aniceti, Eleutherij, Victoris, Sixti II. Stephani, Marcelli, Melchiadis, qui omnes hanc fidem suo & testimonio & sanguine fuso firmarunt, & veri fidei Martyres seu testes à Christo sunt acceptati. Eorum verba refert Pighius suprà libr. 6 cap. 6. *Pighius.*

Respondẽt hæretici, eorum epistolas esse vitiatas. Sed contrà Primò, etsi aliquorum epistolæ habeant aliqua quę non ita videntur certa & probata, tamen multorum epistolæ sunt planè certæ & indubitatæ, nec vel leue continent signum, ex quo meritò colligas falsatas esse. Secũdò, etiam illæ epistolæ, de quibus dubitatur an verè sint istorum Pontificum & omnino incorruptæ, tamen valdè antiquæ sunt, & prioribus etiam sæculis in Ecclesia receptæ à multis, nec vmquam ab antiquioribus tamquam aliquid fidei repugnans continentes sunt oppugnatæ; atque ita saltem hoc probant, nostram sententiã olim prioribus sæculis in Ecclesia communiter fuisse creditam. Vnde vlteriùs infero, euidenter eas in eo puncto tam graui nihil falsi continere. Aliàs enim certo certiùs aliquis SS. Patrum, qui illis temporibus & plurimi & doctissimi ac acutissimi viuebant, & vigilantissimi excubabãt, vt omnẽ falsam doctrinam statim in suo ortu oppugnarent, & quantum possent opprimerẽt, etiam eas epistolas oppugnasset, aut saltem eum errorem in ijs notasset. Quod cùm constet neminem fecisse, clarissimum est sanctos Patres ab ijs in hoc puncto non dissensisse. 19

Probatur Secundò, ex auctoritate plurimorũ Conciliorum generalium, quę Romanum Pontificem agnouerunt caput totius Ecclesiæ. quæ fusè citat Bellarm. l. 2. de Roman. Pontif. c. 13. 20

Probatur Tertiò, ex consensu omnium sanctorum Patrum tam Græcorum quàm Latinorũ, quos fusè citant Bellarm. & Pighius suprà citati, & Sanderus l. 2. Monarchiæ visibilis. Adferã hîc trium tantùm testimonia quos hæretici aliquãdo contra nos citant. S. Cyprianus l. 1. epist. 3. ait Ecclesiam Romanam esse Petri cathedram & Ecclesiam triumphantem, vnde vnitas sacerdotalis exorta sit, nec aliunde nasci hæreses, quàm quia non cogitatur vnus in Ecclesia sacerdos & vnus iudex vice Christi. & l. 4. epist. 8. Ecclesiam Romanam vocat radicem & matricem Ecclesię Catholicæ. Idemq; plurimis docet l. 1. epist. 8. & l. de Vnitate Ecclesiæ. Item S. Hieron. epist. 57. ad Damasum: *A pastore, inquit, præsidiũ ouis petit, cũ successore piscatoris, & discipulo crucis loquor: ego nullum primũ nisi Christum sequens, beatitudinis tuæ, id est cathedræ Petri, communione consocior. Super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumq; extra hanc domum agnum comederit, profanus est: si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio.* Item D. Bernard. l. 2. de Consideratione ad Eugeniũ ait: *Quis es? sacerdos magnus, Summus Põtifex; tu princeps Apostolorum, tu heres Apostolorũ.* & infrà: *Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt; sunt & alij cæli ianitores, gregumq; pastores, sed tu tanto gloriosiùs, quanto differẽtius vtrumq; nomen hereditasti. habent hi sibi assignatos greges, singuli singulos, tibi vniuersi crediti sunt, vni vnus; nec modò ouium, sed & pastorum tu vnus omnium es pastor.* *Bellarm.* *Pighius.* *Sanderus.* *Cyprian.* *Hieron.* *Bernard.*

Objicies Primò, D. Gregoriũ, qui l. 4. epist. 32. recusat dici vniuersalis Episcopus, & vocat hoc nomen profanum: ergo sentit Romanum Pontificem non esse Episcopum totius Ecclesiæ. 21 *Gregorius*

Respondeo, dupliciter aliquem posse dici Episcopum vniuersalem. Primò, ita vt cæteri non sint

Dupliciter potest quis dici Episcopus vniuersalis.

sint veri Episcopi, sed tantùm eius vicarij, & hoc modo acceptum illud nomen D.Gregor. vocat profanum, vt patet ex eius l.7.epist.69.ad Eusebium, vbi ait: *Si vnus vniuersalis est, restat vt vos Episcopi non sitis.* & l.7.epist.36.ait: *Si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur.* Secundò, potest accipi ita, vt aliquis, quia omnes fideles ipsius curæ commissi sunt, ita dicatur vniuersalis Episcopus, vt tamen alij sint etiam veri Episcopi, & Ecclesiarum principes. Et hoc nomen rectè ita tribui Romano Pōtifici numquam contra tot auctoritates negauit Gregorius: noluit tamen eo seipsum inscribere, vt suo exemplo Iohannem Episcopum Constantinopolitanum hoc superbè sibi assumentem ad saniorem mentem reuocaret. Vnde etiam quamuis sciret illud nomen in hac secunda significatione posse commodè accipi, & ita hactenus fuisse in Ecclesia acceptum, & Romano Pontifici tributum; hîc tamen hoc dissimulat, illique solam priorem significationem tribuit, vt ita nomen hoc odiosum reddat, & ipsū Iohannem ne eo vtatur auertat. Nihilominus D.Gregorius re ipsa diuersas per orbem Ecclesias ac Episcopos dirigendo, ac corrigendo earum errata, satis ostendit sibi omnium Ecclesiarum curam commissam esse. Vide Baronium circa tempora D.Gregorij, & Sanderum l.7.anno 559. in Pontifice Gregorio.

S. Gregorius Episcopi vniuersalis nomine abstinet, iurisdictione vtitur.

Baronius.

Sanderus.

22 *Carthag.3.* *Sanderus.*

Obijciunt hæretici Secundò, in tertia Synodo Carthaginensi cautum esse ne Romanus Pontifex dicatur vniuersalis. sed bene respondet Sāderus l.1.anno 555. eos hoc malitiosè fingere: nec enim illa verba sunt Concilii, sed Gratiani. Concilium enim ibi agit de solis Episcopis Africanis, & prohibet ne quisquam illorum se vocet vniuersalem Episcopum: de Romano autem Pontifice ibi nihil agit, nec ad ipsum spectabat de eo agere. Verba autem quæ ill. citant, post canonē Concilii à Gratiano apposita sunt, non tamquam pertinentia ad illud Concilium, sed tamquam titulus sequentis canonis.

23 Probatur etiam conclusio ratione. Quia, vt suprà ostendi, primatus Petro traditus debebat perpetuò in Ecclesia perseuerare, vt esset vnus pastor, & vnum ouile; vt sicut oues debebant visibiliter & humano more regi, ita vnus esset visibilis omnium pastor, qui eas humano more regeret. Cùm igitur Petrus nō posset perpetuò Ecclesiam visibiliter regere, necessarium erat illud officium siue Ecclesiæ primatum deriuari in successores. Hoc autem semel posito, clarum est hoc Rom. Pontifici tribuēdum esse; quia nullus est alius, cui vel probabiliter possit hoc conuenire. Qui plura hac de re volet, inspiciat Auctores citatos. Queretur fortè aliquis me rem tam amplam tantiq; momenti ita breuiter & quasi cursim perstringere. Cui respondeo, me non statuisse hanc ex professo discutere, sed solùm iis qui meum librum legent aliqua suggerere, ex quibus huius difficultatis statum possent perspicere, ac fidem Catholicam contra communes aduersariorum obiectiones tueri; ac simul iis qui luculentiorem eiusdem tractationem desiderant, indicare Auctores in quibus eam possint videre.

DVBIVM IV.

Vtrùm in vera Ecclesia sit aliqua regula, ex qua infallibiliter possimus res fidei cognoscere?

CONCLVSIO. In Ecclesia est à Deo relictus aliquis iudex siue regula infallibilis omnium controuersiarum fidei. Est communis Catholicorum. 24

Probatur Primò, ex Scripturis; Iohan.14. vbi Christus ait: *Rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis.* vbi à Christo promittitur Primò, aliquod donū quod perpetuò in Ecclesia erat mānsurum, illis verbis: *Vt maneat vobiscum in æternum.* Secundò, promittitur tale donum, ex quo omnis veritas ad religionem & verum Dei cultum pertinens, possit cognosci. quod apertè significatur illis verbis, *Spiritum veritatis*: qui scilicet, prout promittitur c.16. *Docebit vos omnem veritatem.* Cùm autem Christus multis locis hunc spiritum promittat, vbique vocat eum spiritū veritatis; vt ostendat ipsum infallibiliter docturū suam Ecclesiam omnem veritatem. Vnde apertè infertur necessariò fatendum esse in Ecclesia à Deo cōstitutam esse aliquam regulam siue rationē, ex qua infallibiliter omnis veritas possit cognosci. Si enim in ea nulla sit talis regula, facillimè fieri poterit vt in multis ad salutem necessariis erret, atque ita contra promissionem Christi non habeat spiritum veritatis, qui eam omnem veritatem scitu necessariam doceat.

Iohan.14.

Ecclesia si errare posset non haberet spiritum veritatis sibi à Christo promissum.

Probatur deinde ratione. Primò, quia, cùm Deus à nobis exigat vt indubitanter res fidei credamus, debet nobis dare modum quo infallibiliter eas cognoscamus; aliàs enim esset nobis impossibile eas certò & indubitanter omnino credere (patet enim me nil posse omnino certò & indubitanter credere, quamdiu non habeo vllam certam regulā ex qua possim cognoscere illud esse credendum.) Atque ita Deus impossibilia nobis præciperet. quod absurdissimum est. 25

Deus exigēs à nobis fidē tenetur nobis certam eius cognoscendæ tuere regulam.

Secundò, quia, vt patet Matth.16. vbi docet, portas inferi numquam præualituras cōtra Ecclesiam, & c.vlt. vbi mittens Apostolos ad prædicandam fidem, & Ecclesiam congregandam, ait, *Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi*; Christus promisit suam Ecclesiam in eadem fide vsque ad consummationem sæculi, perpetuò, integrè, & sine errore perseueraturam (si enim in fide semel erraret, à Christo ad perfidiā deficeret, & ita portæ inferi contra eam præualerent, nec Christus cum ea permaneret:) atqui illud fieri non poterat, nisi constitueret ei certā regulam, ex qua & quæ essent fidei, & quæ ei aduersarentur, sine periculo erroris posset cognoscere: ergo dedit ei talem regulam. 26

Matth.16.

Confirm. ex 1.ad Timoth.c.3. vbi Ecclesia dicitur columna & firmamentum veritatis: quod nō potest aliter dici, quàm quia certa aliqua regula ita in fidei veritate dirigitur, vt ab ea aberrare nequeat. Vide plura apud Thomam Waldens. l.2. Doctrinalis fidei c.29. & Bellarm. l.3. de Ecclesia c.11.12.13.14. & l.3. de Verbi Dei interpretatione c.

1. *Tim.3.*

Thom. VValdens. *Bellarm.*

terpretatione c.4. Nec enim puto esse operæpretium his probandis diutiùs immorari: quia hæc conclusio sic in genere sumpta, est planè euidens nec ita ab hæreticis impugnatur; sed difficultas est quæ sit illa regula, siue quis à Deo nobis sit statutus iudex omnium controuersiarum in rebus fidei occurrentium. Hic igitur nobis quærendus est; idque partim ex conditionibus in tali iudice requisitis, partim ex Scriptura; & Tertiò, ex communi Ecclesiæ Sanctorumque Patrum consensu.

DVBIVM V.

Quis sit iudex controuersiarum fidei, cuius iudicio omnes teneantur stare?

17 VT hæc difficultas clarè explicari possit, Primò quærendum est quæ conditiones in eiusmodi controuersiarum in rebus fidei iudice requirantur, vt ex iis quis tandem ille sit, possimus cognoscere.

Hæretici huius temporis eiusmodi conditiones ponũt tres. Prima est, vt certò & infallibiliter veram sententiam pronunciet; Secunda, vt non liceat ab eo prouocare; Tertia, vt nullo ducatur studio partium. Quis autem sit hic iudex, cui eæ conditiones conueniant, variæ sunt illorum sententiæ.

Libertinorũ error. Libertini reiicientes omnem Scripturam & Prælatorum auctoritatem, dicunt esse spiritum internum nobis veritatem inspirantem. vnde internam omnem animi motionem, quantumuis pravam, aiunt esse motum Spiritus sancti.

Witakerus. Witakerus autẽ cum quibusdam alijs ait, hunc iudicem esse Spiritum sanctum publicè per Scripturas nobis loquentem.

Aliorum error solis verbis à Libertinis discrepans. Alij ferè hæretici nostri temporis aiunt esse Scripturam intellectam, prout cuique interiùs Spiritus sanctus intelligendam dictat. Quare tantùm verbis videntur discrepare à Libertinis: cùm enim velint Spiritum sanctum nobis reuelare priuatim interiùs sensum Scripturæ, & hac ratione esse iudicem controuersiarum, apertè constituunt internam eius reuelationem iudicem omnis controuersiæ. Atque ita ex hac sententia eadem sequuntur incommoda, atque ex sententia Libertinorum. Nam quidquid alicui libuerit credere, facilè sibi persuadebit Spiritum sanctum sibi inspirare hoc in Scripturis contineri, & hunc aut illum Scripturæ locum secundùm eum sensum esse explicandum: atque ita etiam grauissimis suis sceleribus, quoties ad ea patranda incitabitur, Spiritum sanctum finget patronum.

28 CONCLVS. I. Etsi dictæ conditiones in summo iudice requirantur, tamen nullo modo sufficiunt: sed præterea requiritur vt ita sententiam suam pronunciet, vt vtraque pars euidenter videat cui causa adiudicetur. Probatur, quia cùm iudex ideo adhibeatur vt inter dubias sententias siue opiniones possit dignosci vtra sit verior; inutile planè & vanum est eius iudicium, ex quo veritas non fiat manifestior quàm antè fuerit, siue ex quo non possit liquidè cognosci cui parti causa sit adiudicata.

Conditiones in iudice controuersiarũ requisitæ.

Inutilis est iudex cuius sententia nequeat à partibus clarè cognosci.

Probatur Secundò, quia aliàs ipsa Dei interna cognitio, nullo externo actu nobis manifestata, aut etiam ipsa veritas secundùm se nudè sumpta, quantumuis obscura, posset esse iudex omnium controuersiarum; quia nec veritas, nec internum Dei iudicium mentiri, aut à veritate aberrare potest; nec ab iis licet prouocare; nec ducuntur studio partium: atque ita habent omnes conditiones, quas hæretici in summo iudice requirunt.

Confirmatur, quia, si alicui reipub. daretur talis iudex, qui suam sententiam ita pronuntiaret, vt vtraque pars posset eam pro se trahere, siue explicare, ipse misceret omnia litibus & bellis, nec vmquam alicui liti finem imponeret; sed partes necessariò ius in armis ponerent, cùm ex illius sententia non posset vmquam cognosci à qua parte staret iustitia. Hinc etiam videmus hæreticos, qui nolunt alium habere iudicem, quàm qualem ipsi suprà descripserunt, perpetuò inter se dissentire, & sæpiùs mutare fidem; ac sectas vix exortas in mille diuersas diuidi; cùm quisque putet se alijs plus videre, & obscurum illum iudicem à se stare clamet: omnes tamen quando ab aliis, præsertim Catholicis, oppugnantur, non alium quàm obscurum iudicem habere volunt, ne apertè conuincantur docere falsa. Cùm enim eorum doctrina sit mala, lucem fugit, nec ipsi veritatem quærunt; sed hoc solùm agunt vt suos errores quacumque ratione tueantur, ac si possint aliis persuadeant.

29 *Quare hæretici perpetuò inter se dissentiant.*

Cur hæretici quærant obscurum iudicem.

CONCLVSIO II. Spiritus vnicuique priuatim reuelans nõ potest statui iudex controuersiarum. Probatur Primò, quia deest illi quarta conditio: si enim inter duas partes inciderit cõtrouersia de rebus fidei, talis iudex non potest eam manifestè decidere, cùm neutra pars possit scire quid alteri priuatim inspiretur.

30 *Cur spiritus nequeat esse iudex.*

Probatur Secundò, quia sæpè ne ipsi quidem clarè scimus vtrùm ea quæ nobis inspirantur, sint à spiritu veraci, an à mendaci: ergo ex hac inspiratione non possum agnoscere certò & infallibiliter veritatem. Antecedens probatur ex Scriptura. Quia, vt dicitur 3. Reg. vlt. Deus dedit spiritum mendacij in ore omnium Prophetarum Achab. & Isaiæ 19. Dominus miscuit ijs in medio spiritum vertiginis. & c. 29. miscuit eis spiritum soporis: qui tamen omnes putabant se agi spiritu Dei, vt patet ex illis verbis Sedeciæ ad Michæam 3. Reg. vlt. *Me ne ergo dimisit spiritus Domini, & locutus est tibi?* Item Apostolus ad Roman. 11. ait: *Dedit illis Dominus spiritum compũctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant.* scilicet veritatem. & 1. ad Timoth. 4 dicit quosdam discedere à fide attendentes spiritui erroris & doctrinis dæmoniorum. Quare D. Iohannes epist. 1. cap. 4. commodè nos monet, *Nolite,* 1. *Ioan.* 4. inquit, *omni spiritui credere; sed probate spiritus, si ex Deo sint.* Igitur si ipsi debemus probare & diiudicare spiritum, non potest ipse noster esse iudex, quia non possumus iudicem iudicare; debemus autem probare spiritus non nostro iudicio, quia facilè errare mus, vt patet ex falsis Prophetis Achab: sed iudicio alicuius iudicis à Deo nobis constituti.

31 Probatur Tertiò, quia ea ratione peruersissimæ doctrinæ, atque etiam scelera possent defendi, si eorum patronus dicat Spiritum sanctum sibi ea inspirasse; quis enim poterit ostendere hoc esse falsum, si huius rei non sit alius iudex præter internam inspirationem? Hinc videmus Libertinos nefandissima scelera, Lutherum, aliosque Apostatas sacrilegas nuptias, adulteria, monasteriorum compilationes, in proprios principes conspirationes, & alia huiusmodi scelera ementita Spiritus sancti auctoritate & inspiratione approbare.

Ad quæ scelera spiritus priuatus ducat hæreticos.

32 Obijcies Primò, 2. ad Corinth. 3. dicitur: *Littera enim occidit, spiritus autem viuificat.* ergo non debemus curare literam Scripturæ, sed spiritus inspirationem.

2. Cor. 3.

Littera est lex sine gratia.

Respondeo hunc locum nihil facere ad rem: nam Apostolus per literam intelligit legem secundùm se sumptam sine gratia, eamque dicit occidere; tum quia prohibendo facit, vt aliqua actio sit peccatum quæ aliàs peccatum non esset; & tamen per se non dat nobis vires, vt possimus eam implere: tum etiam quia est aliquo modo nobis occasio tentationis secundùm illud, *Nitimur in vetitum semper.* vt patet ad Roman. 4. Per spiritum autem intelligit gratiam & caritatem, seu fidem operantem, per caritatem diffusam à Spiritu sancto in cordibus nostris, quæ efficit vt possimus legem implere, iuxta illud ad Roman. 5. *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Vbi redditur ratio qua possimus cum gaudio ferre tribulationes, sperando vitam æternam: quia scilicet confortamur caritate nobis infusa.

Quare occidat.

Rom. 4.

Rom. 5.

1. Iohan. 2. Obijcies Secundò, 1. Iohannis 2. dicitur: *Non necesse habetis vt aliquis doceat vos.* Sed hoc nihil facere ad rem, satis ostendi suprà disput. 9. dub. 6. n. 86.

33 Obijcies Tertiò, 1. ad Corinth. 2. dicitur spiritualis homo omnia dijudicare, & à nemine iudicari.

1. Cor. 2.

Respondeo Primò, Apostolum ibi ponere duo genera rerum, scilicet carnalium, quæ sensibus percipiuntur; & spiritualium, quæ sensibus percipi nequeunt; & ait homines carnales non capere nisi carnalia, & spiritualium dignitatem non intelligere; hominem verò spiritualem vtraque intelligere; illa vt fugiat, hæc vt ea sequatur & amet. Item spiritualis homo dicitur à nemine iudicari, quia carnales homines non possunt iudicare spirituales, cùm spiritualia capere non possint. Ex quo nullo modo sequitur, quemuis spiritualem hominem per se sine aliorum auxilio posse de quibusuis rebus spiritualibus ac Scripturarum sensu rectè iudicare; alioqui nullo doctore indigeret, & frustra Apostolus in instruendis Corinthiis aliisque Christianis laborasset.

Qua ratione homo spiritualis dicatur omnia iudicare, & à nemine iudicari.

Respondeo Secundò, hominem spiritualem, qua talem, siue quatenus dirigitur à spiritu Dei, omnia rectè diiudicare, nec ab vllo meritò reprehendi: quia tamen non semper nobis constat, an hîc & nunc agamur spiritu Dei; cùm multi sæpè putent se agi spiritu Dei, qui tamen aguntur malo spiritu, vt patet in Prophetis Achab, & in illis Iudæis, quos ad Roman. 1. Paulus testatur habuisse zelum Dei, sed non secundùm scientiam: hinc fit nos alio sæpè iudice ac directore indigere, à quo infallibiliter possimus dirigi.

Respondeo Tertiò, hominem spiritualem, siue quatenus agitur spiritu Dei, posse quidem aliqua ratione iudicare de omnibus, non tamen quouis modo; sed eò solùm quem ei spiritus Dei præscribit; atque adeò in controuersiis fidei consulendo eos; quos Deus harum rerum iudices constituit. Quòd si hac via nolit ingredi, non agitur spiritu Dei, sed suo proprio aut diabolico, nec est spiritalis, sed carnalis. 34

Adde, etsi nobis posset constare nos agi spiritu Dei, hoc tamen non sufficere vt dissoluatur controuersia in rebus fidei inter nos & alios orta, quia his constare non potest nos agi spiritu Dei; quare opus est aliquo iudice, de quo inter vtramque partem constet ipsum agi spiritu Dei.

CONCLVSIO III. Scriptura sacra non est sufficiens iudex controuersiarum fidei, quia deest illi quarta conditio. Probatur ex D. Petro epistola 2. cap. 1. vbi dicit: *Hoc primum intelligentes quòd omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit; non enim humana voluntate allata est aliquando prophetia, sed spiritu Dei inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.* Vbi Apostolus expressè ostendit, non esse cuiusuis explicare Scripturam, sed eorum qui eam à Deo acceperunt, & horum successorum qui simul cum Scriptura ipsius sensum à decessoribus suis acceperunt. Vnde pulchrè D. Augustinus libr. de Vtilitate credendi cap. 14. *Cur,* inquit, *non apud eos potissimùm diligentissimè requiram quid Christus præceperit, quorum auctoritate permotus Christum aliquid vtile præcepisse iam credidi. Tune mihi melius expositurus es quid ille dixerit, quem fuisse aut esse non putarem, si abs te mihi hoc commendaretur esse credendum?* Et infrà: *Quæ igitur ista dementia est? (qua scilicet vos noui homines nobis dicitis:) Illis (à quibus scilicet Scripturas accepistis) crede Christo esse credendum, & à nobis disce quid dixerit. Cur? obsecro te (scilicet illud dicere est dementia) nam si illi deficerent, nec me quidquam docere possent, multò facilius mihi persuaderem Christo non esse credendum, quàm de illo quidquam, nisi ab ijs per quos credidissem, discendū.* Vbi apertè significat incredibilem esse amentiam discere ab Ecclesia (scilicet Scripturam ab ea accipiēdo) Christum aliqua præcepisse, & nolle ab eadem, sed ab hæreticis hominibus recèns exortis, quique Scripturam non nisi ab Ecclesia potuerunt accipere, discere eius sensum. 35

Quare Scriptura non sit sufficiens iudex.

2. Petri 1.

Augustin.

Dementia est ab Ecclesia discere Scripturam sacram esse, & ab aliis petere eius explicationē.

Probatur Secundò, ex D. Petri epist. 2. c. vlt. vbi loquens de Paulo ait: *Sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædā difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravāt, sicut & cæteras Scripturas.* Vbi D. Petrus expressè docet, in Scriptura quædam esse obscura, quorum sensum non possumus ita per nos siue propria interpretatione assequi, vt dicit loco suprà citato: ergo in eiusmodi locorum interpretatione ipsa Scriptura non potest nobis esse iudex. 36

2. Petr. vlt.

Respon-

37 Respondent hæretici, illa verba, *In quibus*, non referre epistolas Pauli, sed res dictas à Paulo, quia græcè est ἐν οἷς in masculino. Sed hæc tergiuersatio ridicula est; nam quidquid referat ἐν οἷς, constat ex sequentibus referre aliqua dicta Pauli, quæ sunt sacra Scriptura: additur enim, *Quæ indocti depravant, sicut & cæteras Scripturas.* Deinde indocti homines non depravant res dictas à Paulo, sed ipsa dicta Pauli, siue verba Pauli in epistolis contenta, hæc peruersè interpretando: ergo hæc verba obscura sunt; quia illi depravant ea, quæ in epistolis Pauli obscura sunt.

38 Hæreticorũ in explicanda Scriptura mira dissensio.

Probatur Tertiò euidentissimè ex tam incredibili hæreticorum dissensione etiam in locis Scripturæ apertissimis: quid enim apertius his verbis, *Hoc est corpus meum*? & tamẽ hic locus est ipsis ita non clarus, vt sint ferè centum inter se pugnantes ipsius apud illos explicationes. & singularum ferè auctores ab aliis hæreseos damnantur. Vnde ex ipsorum sententia necessariò conficitur, vel ipsos omnes stupidissimos esse, qui clarissimas Scripturas non intelligunt; vel esse nequissimos, qui eas ita sponte peruertunt.

39 Respondent Primò, Scripturas claras esse, sed habentibus spiritum Dei; atque ita Scripturam per se sumptam non posse esse iudicem controuersiarum, sed intellectam secundùm sensum, quem vnctio Spiritus interiùs docet.

Hæretici nõ Scripturam, sed spiritum priuatum faciunt controuersiaru iudicem.

Sed contrà Primò, hac ratione, non Scriptura, sed Spiritus intus loquens constituitur iudex controuersiarum. Nos enim Scripturam intelligere, siue hanc de controuersiis iudicare prout Spiritus interiùs nos illius sensum docet; nihil est aliud quàm hunc internum spiritum de Scripturæ sensu, de quo controuersia est, iudicare; atque ita incidemus in sententiam Libertinorum, quam alii, etiam hæretici communiter damnant.

Secundò, si hæc inspiratio admittenda sit, cùm sit secreta nec aliis pateat, potero Scripturam meo arbitrio explicare, & quis me redarguet, si spiritum hunc mei erroris patronum vocem, prout faciunt omnes hæretici, qui cùm pugnantia doceant, tamen se hoc spiritu duci iactant?

40 Respondent Secundò, Etsi loca quędam Scripturæ secundùm se sumpta sint obscura; tamen alibi explicata, aut in textu Græco aut Hebræo clara sunt; atque ita iis, qui habent cognitionem linguarum, & varia loca Scripturæ conferunt, Scriptura est clarissima.

Sed nec hæc responsio vllo modo satisfacit. Primò, quia quando contingit duo loca esse in Scriptura, quæ aliquo modo videntur sibi contradicere, ita vt vnus per alterum commodè interpretandus sit, v. c. vno loco dicit Christus, *Pater maior me est*; & alibi, *Ego & Pater vnum sumus.* quæstio est inter Arianos & Catholicos vter locus per alium explicandus sit; siue vtrùm ratione secundi loci Filium debeamus dicere absolutè æqualem Patri, & tantùm dici minorem ratione humanitatis: an contrà, secundus explicandus sit per priorem, ita vt dicamus Filium absolutè esse minorem Patre, & metaphoricè dici vnum cum Patre, scilicet ratione coniunctionis voluntatis. Quo casu Ariano dicente secundum sensum esse verum, contrà Catholico defendente priorem explicationem; & vtroque asserente Spiritum sanctum hunc vel illum sensum sibi inspirasse; vtri tandem credendum erit?

Item quando Græcus vel Hebræus textus à Latino discordat, potest esse quæstio vter sit corruptus. Quis hîc erit iudex? nec enim vllibi in Scriptura habetur textum Græcum aut Hebræum non esse corruptum, aut Latinum corruptum esse. 41

Indocti nullo modo possunt vti iudice hæreticorum.

Item qui legere nesciunt, aut etiam varias linguas ignorant, quem tandem iudicem adibunt, vt sciant quam partem debeant sequi, an Catholicos an hæreticos, Lutheranos an Caluinistas?

Quod enim illi aiunt hos debere sequi eos, qui Scripturas meliùs interpretantur, non satisfacit; quia quæstio est quinam illi sint, qui Scripturam meliùs interpretantur, an scilicet Catholici, an Lutherani, an Caluinistę. Quemnam igitur tales adibunt iudicem, à quo discant quinam ex his meliùs Scripturam interpretentur?

Cur hæretici quærant obscurum iudicem.

Ex quibus patet eos qui eiusmodi obscurum iudicem quærunt, qui ita sentẽtiam proferat, vt ipsi soli dicant se clarè videre pro quo sententia feratur, apertè ostendere se lucem fugere, ac manifestum iudicium vitare; illudque solum agere vt errores suos ita tenebris inuoluant, vt eorum fœditas videri non possit.

Probatur Quartò, vel Scriptura est ita clara & aperta, vt etiam stupidi & indocti eam lectam vel auditam statim intelligant: vel solùm est ita clara, vt docti & in linguis versati eam facilè intelligant. Primum etiam illorum cõfessione est manifestè falsum; & aliàs nullis opus esset doctoribus, & frustra essent hac ex parte omnes concionatores, & Scripturæ interpretes; sed nuda ipsa Scriptura deberet omnibus proponi vt eam legerent. Si secundum dicatur, tunc malè consultum erit rudioribus; qui cùm Scripturam per se intelligere nequeant, hunc iudicem adire non possunt, vt ab eo infallibiliter veritatem discant. 42

Dices, Consulant illi viros doctos & in Scripturæ studio versatos, qui verè spiritu Dei aguntur. Sed cùm tam variæ sint sectæ, quarum defensores iactant se esse in Scripturis explicandis peritissimos, & se spiritu Dei agi, qua tandem ratione illi iudicabunt, qui vera, qui falsa dicant? 43

Dices, Illorum erit, auditis diuersis explicationibus meliorem eligere. Sed hoc nihil aliud est, quàm illos rudes homines constituere iudices doctorum, vt scilicet ipsi iudicent quis illorum Scripturam meliùs explicet, & veritatem assequatur; quod dementissimum est.

Dices, Apostolus 1. ad Corinth. 14. iubet singulos per vices prophetare, & reliquos diiudicare. Respondeo Apostolum loqui de illo tempore, quo multi habebant verum spiritum prophetiæ, & de iis, qui sufficientibus signis id demonstrabant, loquendo scilicet variis lin- 44 1. Cor. 14.

guis, prædicendo futura, pandendo secreta cordium, &c. quæ in nostros Nouatores non conueniunt. Deinde iubet communitatem Doctorum & Prophetarum esse iudicem doctrinæ singulorum, nullo autem modo vult singulos suo stare iudicio, & alios diiudicare: vt volunt hæretici.

45 De quibus controuersiis agat Apost. suprà.

Item Apostolus non agit ibi de controuersiis communibus toti Ecclesiæ, nec vult illos de his iudicare; sed de particularibus difficultatibus, quæ in singulis congregationibus occurrebant, & facilè expediri poterant. Quando autem grauiores, præsertim circa res fidei, intidebant difficultates, mittebant aliquos ad Apostolos qui hos consulerent, vt patet in Antiochenis, qui Paulum & Barnabam miserunt in Ierusalem consulere Apostolos.

His demum adde, si aliqui ab aliis, quàm ab ipsa Scriptura, debeant fidem ac Scripturæ sensum discere; omnino clarissimum esse, hos potiùs mittendos ad eos, qui per continuam successionem Scripturas, earumque sensum ab Apostolis & eorum successoribus acceperunt, quàm ad eos qui recèns exorti Scripturas, quas ab aliis acceperunt, suo sensu interpretantur.

46 Probatur Quintò, sæpè incidit controuersia, quæ nullo modo ex Scripturis explicari potest; vt quando vocatur in dubium an aliquis liber, v.c. Apocalypsis, epistola Iacobi, Cantica, Euangelium Nazareorum, libri Machabæorum, &c. sint sacra Scriptura. quod nullo modo nisi per auctoritatem Ecclesiæ constare potest: ergo Scriptura non est sufficiens iudex controuersiarum fidei.

Respondent Scripturam sacram suo sapore à profana discerni, sicut dulce ab amaro.

47 Sed Primò, hoc est contra experientiam, quia olim etiam inter viros doctissimos & sanctissimos, & à mentis palato optimè constitutos fuit hac de re controuersia; quod numquam accidisset, si ipso sapore hæc potuissent discerni. Secundò, quia, etsi Scriptura sacra ita posset dignosci, cùm hic sapor sit occultus, & quem illi soli percipiant, qui habèr palatum ad hoc cõmodè dispositum, poterit quisque pro libitu mentiri, aut etiam sibi persuadere, sibi hunc librum sapere, illum non; seque habere palatum & spiritum bene dispositum ad discernendos hos sapores, alios verò non: vt videmus hæreticos facere. vide Campianum ratione 1. ad Academicos: cuius hîc aliqua verba libet trãscribere. Ita autem loquitur: *Cur igitur alios alij lancinatis, cùm omnes eodem spiritu gloriemini? Caluinianorum spiritus recipit sex epistolas, quæ spiritui non placent Lutherano; freti tamen vterque Spiritu sancto. Anabaptistæ historiam Iobi fabulam appellant, Tragicis & Comicis legibus intermixtam. qui sciunt? Spiritu docente. Castalio mysticum illud Salomonis canticum, quod vt paradisum animæ, vt manna reconditum, vt opiparas in Christo delicias Catholici admirantur, nihilo pluris quàm cantilenam de amicula, & cum pedisequis aulæ colloquium amatorium, venereus furcifer æstimauit. vnde hausit? à Spiritu sancto. In Apocal Iohannis, cuius omnes apices excelsum aliquid & magnificum sonare confirmat Hieronymus in epistola ad Paulinum, Lutherus & Brentius, & Kemnitius, quiddam nescio quid difficiles Aristarchi desiderant: eò scilicet propendentes, vt exauctoretur, quem pernunctati? Spiritum. Quatuor Euangelia feruore præposteros Lutherus inter se committit, & prioribus tribus epistolas Pauli longè præferens, vnicũ deinceps Euangelium Iohannis, pulchrum, verum, præcipuum decernit esse nominandum. Quippe qui, quod in ipso fuit, libenter etiam Apostolos suarum rixarum socios adscripsisset. quo doctore? Spiritu. Quin etiam iste fraterculus non dubitauit Euangelium Lucæ petulanti stylo perstringere, quòd in eo nobis crebrius bona virtutum opera commendentur. quem inter rogauit? Spiritum. Theodorus Beza verbum illud arcanum ex Lucæ 22. capite: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui (calix) pro vobis fundetur; ausus est vt corruptum vitiatúmque traducere, quòd hac oratio nullam expositionem nisi de vino calicis conuersa in verum Christi sanguinem patiatur. quis indicauit? Spiritus. Denique cùm omnes credant suo quisque spiritui, nomen sancti Spiritus horribili blasphemia mentiuntur. Qui sic agunt nónne seprodunt, nónne facilè refutantur? nónne in confessu talium virorum, quales estis Academici, tenentur, ac minimo negotio constringuntur.* Hactenus ille.

Campian.

Tandem hæc confirmantur; quia pessimè 48
gubernaretur illa respubl. quæ haberet quidem optimas leges, nullos tamen haberet iudices, qui inter partes litigantes ius dicerent, præter ipsum librum legis ad quem omnes litigantes mitterentur, vt ex eo discerent vtra pars haberet ius. Quo facto nullæ vmquam lites terminarentur, nisi alterutra pars alterius aut potentia opprimeretur, aut furori sponte vel metu grauioris mali cederet. Atqui secundùm aduersarios Deus simili omnino ratione suam instituisset Ecclesiam, proponendo ei in Scripturis sacris quid omnes credere, ac qua ratione Deũ colere debeant: nullum tamen ei alium statuendo iudicem, à quo fideles solutionem difficultatum occurrentium petere, ac decisionem cõtrouersiarum accipere possint. Atque ita omnes tam docti quàm indocti, tam fœminæ quàm viri, tam pueri quàm senes, etiam qui legere nesciunt, si quæ de rebus fidei inter eos controuersia orta sit, sacram Scripturam debebunt consulere, & ex ea discere quid sentiendum sit.

Sicut respub. nequit gubernari solis legibus sine viuo iudice, ita nec Ecclesia.

Si igitur in nullum sapientem cadere possit 49
dicta ratione velle aliquam rempubl. instituere, quanto minùs in diuinam sapientiam cadere potuit ita suam instituere Ecclesiam, cui omni ex parte optimè prospectum voluit? Præsertim cùm optimè sciret tot fore hæreticos, qui rectam fidem conarentur obscurare, ac praua dogmata inducere: qui nulla vmquam ratione potuissent clarè conuinci, & ab omnibus cognosci, si præter Scripturam nullus alius fuisset controuersiarum iudex, præcipuè ab iis, qui cùm legere nesciant, hunc iudicem consulere non possunt. Imò hac ratione solus textus Hebræus, ac in aliquibus Græcus poterunt esse legitimus iudex; nam cæteris textibus poterit obici quòd malè versi sunt: præsertim cùm singulæ hæreticorum sectæ priuatas ferè versiones habeant, quas solas probant. Atque ita nemo poterit iudicem à Christo constitutum consulere, qui linguæ Hebraicæ ac Græcæ non sit

Hæreticorũ controuersiarum iudicem soli Græcæ ac Hebræ linguæ periti consulere possunt.

sit peritus. Quem igitur harum imperiti adibunt iudicem, vt cognoscant vtrùm Caluinistæ, an Lutherani, an Mennonistæ, an verò Catholici veram fidem sequantur ? Fusiùs hæc facilè probari possent, sed credo hæc pro nostro instituto sufficere.

50 Qualem iudicem Christus iuæ Ecclesiæ dederit.

CONCLVSIO IV. Omnino dicendum est Christum discedentem ex hoc mundo reliquisse in sua Ecclesia aliquem certum & visibilem iudicem, qui ipsius nomine, & consequenter infallibiliter & irrefragabili auctoritate nobis res fidei proponeret, & difficultates in iis exortas explicaret, ac controuersias decideret ita clarè, vt partes liquidò possent intelligere cui veritas adiudicaretur, siue quid quauis in re credendum esset. Ita omnes Catholici, & patet ex dictis.

Confirmatur Primò, quia aliàs Christus malè suis fidelibus prouidisset, nullum eis relinquendo, quem in eiusmodi difficultatibus possent omnino tutò consulere, & ab eo planè infallibiliter veritatem discere. Cùm enim Christus velit nos veritatem fidei omnino indubitanter tenere, debet etiam nobis aliquam rationem tradere, qua eam infallibiliter possimus cognoscere: patet autem ex dictis nullam aliam præter dictam superesse. Confirmatur Secundò, quia omnis respubl. benè constituta, quamuis habeat optimas leges, tamen præter eas necessariò habet aliquem viuum earum interpretem, & omnium controuersiarum iudicem, cuius iudicio omnes debeant stare: quod omnes prudentes ita iudicant necessarium, vt credant rempublicam aliter nullo modo posse stare. Cùm igitur Ecclesia sit respubl. optimè & ordinatissimè à Christo constituta, idem de ea dicendum erit. vt patèt ex dictis n.48.

51 Quis sit ille iudex.

CONCLVSIO V. Omnino dicendum est hoc iudicium à Christo commissum esse iis, qui hîc visibiliter Ecclesiam ipsius nomine regunt; quales sunt Episcopi, quibus dicitur Actorum 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Et præcipuè summus Ecclesiæ Episcopus Christique in terris Vicarius, cui in persona S.Petri Iohannis 20. singulariter dicitur, *Pasce oues meas.* vbi totus grex ipsius curæ committitur. Hanc omnes Catholici contra hæreticos semper tenuerunt. Et probatur Primò, ex locis iam citatis, vbi dicti iubentur pascere & regere gregem Christi: atqui pastoris & rectoris præcipuum est officium mala pascua à bonis discernere, & sibi commissos ab iis arcere; item lites & controuersias inter subditos ortas dirimere, ius partibus dicere, &c. vt patet ex communi omnium magistratuum vsu: ergo Episcoporum, & præsertim Romani Pontificis est discernere qua doctrina fidei tamquam vera & salubri fideles debeant pasci, & à qua tamquam falsa & noxia debeant arceri, & ortas hac de re controuersias dirimere.

Actor.20.

Quod sit pastoris officium.

52 Probatur Secundò, quia cùm, vt suprà ostendi, in Ecclesia præter Scripturas & internum spiritum necessariò sit admittendus viuus aliquis controuersiarum iudex, palàm est potestatem hanc debere residere apud eos, qui sunt capita Ecclesiæ, actenent locum Apostolorum, quibus Dominus promisit spiritum veritatis, qui permaneret cum iis in æternum: atqui, vt ex communi populorum, omnisque historiæ totiusque antiquitatis sensu patet, in spiritualibus capita Ecclesiæ & successores Apostolorum sunt Episcopi, & præcipuè Romanus Pontifex: ergo apud hos est potestas iudicandi de rebus fidei.

Probatur Tertiò, quia in veteri testamento summus sacerdos cum suis erat iudex omnium controuersiarum legis, cuius definitionem sine vlla hæsitatione oportebat admittere: ergo idem dicendum est in nouo. Consequentia patet à paritate rationũ. Maiòr probatur ex Deut. 17. vbi dicitur: *Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & leprã, & iudicum intra portas tuas videris verba variari: surge, & ascende ad locum, quẽ elegerit Dominus Deus tuus, veniesq; ad sacerdotem Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresq; ab ijs; qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. & facies quodcumque dixerint qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisq; sententiam eorum, nec declinabis ad dextram nec ad sinistram.* & postea iubet plecti eum morte qui non obedierit.

53 *Deuter.17.*

Dices, Scriptura solùm iubet nos his patere quando definiunt secundùm legem: ergo antequam cogamur parere, priùs videndum est an verè doceant secundùm legem. Respondeo, Scripturam apertè velle vt inferiores non inquirant, an iudex secundùm legem iudicauerit (sic enim constitueret eos iudices suorum iudicũ, & planè frustra eos ad hos mitteret;) sed vult vt supponant horum iudicium esse legi conforme: ideoq; iubet eos absolutè & sine vlteriore examine iudicum sententiam sequi. Patent hæc clariùs ex textu Hebræo: vbi sic habetur vers.11. עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה, Quod ad verbum sic sonat: Secundùm legem, quam docebunt te, & secundùm iudicium, quod dicent tibi, facies. Patet etiã ex versione Septuaginta interpretum, quæ sic habet: καὶ φυλάξεις σφόδρα ποιῆσαι κατὰ πάντα ὅσα ἂν νομοθετηθῇ σοι. κατὰ τὸν νόμον, καὶ κρίσιν τὴν κελεύσιν, ἣν εἴπωσί σοι, ποιήσεις. id est, Et custodies vehementer, siue magna diligentia, facere secundùm omnia, quæ sancita fuerint tibi: secundùm legem, & secundùm iudicium quod dixerint tibi facies.

54

Ex quibus patet Scripturam nullo modo significare subditos tunc solùm debere obedire iudici: quando hic iudicat secundùm legem, sed semper; atque adeò illos huius iudicium debere accipere pro lege.

Subiecti debent Superiorum iudicium pro lege accipere.

Possent hac de re propè infinita proferri, sed hæc sufficiant; qui plura cupit, videat Sanderum de Visibili Monarchia Eccles. & Albertum Pighium de Hierarchia Eccl. præsertim l. 7. Bosium l.17. de Notis Ecclesiæ. Restat vt breuiter soluamus aliquas obiectiones.

Sanderus, Pighius, Bosius.

Obiicies Primò, Qui habet auctoritatem definiendi res siue obiecta aut articulos fidei, debet habere potestatem condendi nouos articulos fidei: sed hanc nec Pontifex, nec Concilium

55

lium habent: ergo nec illam habent. Respondeo, quidquid sit de minore, de qua inter Doctores est controuersia, an scilicet Pontifex aut Concilium possit iam definire aliquem nouum articulum esse de fide, qui antè à Deo reuelatus non fuerit, atque ita nullo modo fuerit de fide, de quo agam dubio sequenti; nego maiorem. nam supremi infra principem iudices sine facultate vlteriùs appellãdi de controuersiis legũ decernunt, & tamen nouum ius condere nequeunt. Sic potest Ecclesia accepisse à Deo potestatem definiendi quid sit de fide, sine potestate condendi nouos articulos fidei.

Potens definire qui sint articuli fidei, non debet posse nouos condere.

56 Obijcies Secundò, Nec in Concilia, nec in Pontificem conueniunt conditiones iudicis suprà positæ: ergo nequeunt esse tales iudices.

In Pontifice ac generale Concilium optimè conueniunt cõditiones in iudice requisitæ. *Iohan.16. Matth.16.*

Respondeo, eas his optimè cõuenire. Primò, quia non possunt falli in dofiniendo, cùm ex promisso Christi habeant assistentem sibi Spiritum sanctum, qui eos infallibiliter doceat omnem veritatem ad fidem pertinẽtem, vt Christus promisit Iohan.16. Item cùm Summus Pontifex in persona B. Petri, vt promittitur Matth. 16. sit constitutus vicarium fundamentum Ecclesiæ, quæ est columna & firmamentum veritatis, vt dicitur 1. ad Timoth.3. fieri nequit vt in definitionibus fidei erret, quia sic Ecclesia in errorem simul cum ipso foret: atque ita non esset columna veritatis. Ex quo patet dictis primam conditionem iudicis conuenire.

1. Tim.3.

Quòd secunda ijs etiam conueniat, patet, quia non licet ab ijs prouocare; nam Christus Summum Pontificem præsertim cum Concilio constituit summum controuersiarum fidei iudicem, vt suprà ostendi; nec vllo modo minorem, sed potiùs maiorem dedit ei potestatem, quàm habuerit summus Sacerdos in veteri lege, à quo, vt ostendi n. 54. nullo modo licebat prouocare.

Tertiò, nec etiam timendum est ne studio partium abducantur à veritate; nam etsi quatenus homines sunt id fieri posset, tamen quatenus diriguntur à Spiritu sancto, est penitus impossibile: cùm enim hic eos dirigat non in ipsorum, sed in totius Ecclesiæ commodum, impossibile est vt permittat eos siue ex ignorantia siue ex passione errare in ijs definiendis, quæ toti Ecclesiæ credenda proponuntur.

Quòd autem Quarta conditio iudicis à nobis nu. 28. requisita dictis apertè conueniat, & per se ex ipsa experientia satis patet, nec maiore indiget probatione; atque ita clarissimè sequitur, omnes conditiones in summo controuersiarum iudice requisitas dictis conuenire.

57 Obijcies Tertiò, Scripturæ eodẽ spiritu sunt interpretandæ quo dictatæ sunt: ergo ex dictamine Spiritus sancti, qui eas primò dictauit.

Concilia ex Spiritus S. instinctu definiunt res fidei.

Respondeo, concedendo totum. Quia quidquid tam Summus Pontifex, quàm legitima Cõcilia vnà cum eo circa res fidei ac Scripturarum interpretationem, tamquam fide credendum definiunt; id definiunt ex dictamine & directione Spiritus sancti, qui ex promisso Christi Iohannis 16. eos per se, & nos per eos docet omnem veritatem.

Ephes.2.

Obijcies Quartò, Ad Ephes.2. dicitur fidele ædificari supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum: ergo non ædificantur supra auctoritatem Papæ aut Concilij. Respõdeo, dum horum auctoritate nitimur nos niti fundamento Apostolorum. quia per eos reuelationes Apostolis & Prophetis factas simul cum earum sensu accipimus; itaque hi non ponunt nouum fundamentum, quia non tradunt nobis nouas reuelationes, sed nos super antiquo stabiliunt.

Obiiciunt Quintò, Si in difficultatibus Scripturæ recurrendum sit ad Papam: ergo ipse est supra Scripturam. 57

Etsi Pontifex habeat potestatem explicandi Scripturas, est tamen infra eas.

Respondeo negando consequentiam. Sicut enim quiuis iudex infra principem habet auctoritatem explicandi leges cum potestate obligãdi alios, vt stent suæ sententiæ; & tamen infra leges est: similiter contingit Summo Pontifici, quia ipse non potest abrogare Scripturam, sed earum sensum explicare. Quare cùm hoc argumentum tam fragile ac futile toties tantoque hiatu nobis hæretici obiiciunt, ostendunt se esse & stupidissimos, qui eius imbecillitatem non videant; & simul vanissimos ac superbissimos, qui sibi singuli priuatim sumunt, quod tamquã grauissimum crimen Summo Pontifici totique Ecclesiæ obijciunt: volunt enim singuli sibi Scripturas interpretantibus haberi indubitatam fidem, & non credentes tamquam hæreticos damnant: atque ita secundùm suũ modum argumentandi se supra Scripturam constituunt.

Hæreticorũ stupiditas ac arrogantia.

Obiiciunt Sextò, Pontifices Iudæorum errarunt quando publico consilio definierunt Christum non esse Messiam: ergo etiam Ecclesia potest errare. Respondeo negando consequentiam. Quia prædictum erat, tempore Messiæ ab ipsis regnum Dei auferendum, & ipsos excæcandos, vt patet Isaiæ 6. & 29. & restituros Messiæ, psal.2. At contrà Ecclesiæ dicitur: *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.* Adde, illos hoc non definisse more dogmatico, sed ita vt constaret eos aperta inuidia duci. 58

Cur Synagoga potuerit potiùs errare quàm Ecclesia.

Obiiciunt Septimò, Pharisæorum doctrinam à Christo tamquam peruersam sæpè reprehendi. Respondeo Primò, Pharisæos non fuisse Pontifices, atque ita non habuisse potestatem definiendi res fidei. Respondeo Secundò, eorum doctrinam non reprehendi in iis, quæ tamquam res fidei aut diuinitus in lege Moysi præcepta concorditer cum Sacerdotibus & summo Pontifice docebant; in quibus Christus eos iubet audiri Matth. 23. sed in eorum priuatis traditionibus & consuetudinibus, quæ ad hypocrisim & auaritiam eorum spectabant. 59

Obijciunt Octauò, quasdam apparentes antilogias in decretis Pontificum ac Conciliorum; sed diligentiùs rem excutientes facilè eas concordant: quare sicut Scripturam fatemur numquam errasse, etsi in ea appareant hinc inde quasi quædam antilogiæ, aut sententiæ, quæ primo aspectu videntur inter se aut cum ratione pugnare; ita nec definitiones Pontificum aut Conciliorum debemus damnare, etsi aliqua eiusmodi in iis appareant, sed sicut illa, ita & hæc debemus commodè interpretari. 60

Obiiciunt etiam aliquando alia quædam loca Scripturæ; sed facilis erit responsio; si, quod certissi-

certissimè hîc probatum est, dicamus ea loca, non ex hæreticorum, aut nostro sensu, sed ex Conciliorum & Pontificis sententia interpretanda esse.

61 Ex dictis infertur hoc argumentum de necessitate summi iudicis esse firmissimum, quod euidentissimè hæreticos constringit; quare exemplo Tertulliani, & omnium veterum maximè vrgendum esse, nec antequam statuatur quis ille iudex sit, permittendum vt res aliò trahatur. Quia nisi in primis decidatur quis sit iudex cõtrouersiæ, facile est ita omnium argumentorum vim eludere, vel clamoribus vel calumnijs pro responsione, (prout hæretici argumentis nostris pressi communiter faciunt) obiectis obscurare, vt nemo vmquam cogi possit ad fatendam veritatem: præsertim quando non cogitur in forma & categoricè respondere, quod hæretici semper fugiunt.

62 Sicut igitur in rebus ciuilibus, vt possit aliquis finis litium reperiri, & is, qui iustam habet causam, ius suum obtinere, necessarium omnino est vt præter leges sit aliquis iudex, qui sententiam clarè possit pronunciare, & partes cogere suo stare iudicio; ita etiam necessariò statuendum est in controuersiis fidei, si velimus in hac aliquid esse certi, quod omnes Christiani credant. Quare dum hæretici hunc iudicem auferunt, similiter faciunt ac si omnia tribunalia ius litigantibus dicentia auferrent è republica, & iuberent litigantes accedere codicem legum, & ex eo tam diu inter se disputare, donec alterutra pars fateretur se victam; quod in æternum non fieret. Sicut ergo hoc absurdissimum est in repub. ciuili, ita multò magis in Ecclesia. Item sicut si litigantes in causis ciuilibus non vellent alium suæ causæ iudicem admittere, quàm ipsum Ius scriptum, hoc ipso omnium prudentum iudicio, clarè ostenderent se iniquam causam tenere; ita etiam hæretici dum solam Scripturam sacram aut Spiritum sanctum per Scripturam loquentem iudicem admittunt, apertè ostendunt se iniquam causam fouere, eique diffidere, ideoque legitimum iudicium fugere.

Quibus hæretici similes sint.

Apertè suæ causæ diffidunt.

DVBIVM VI.

Vtrùm Ecclesia possit condere nouum articulum fidei; siue, vtrùm definiendo aliquam propositionem esse de fide, possit efficere vt iam incipiat verè esse de fide quæ antè non fuit.

63 QVidam id affirmant. Primò, quia experiẽtia & communis Catholicorum consensus docent quædam esse de fide post Concilij generalis definitionem, quæ antea non erant: ergo Ecclesia potest efficere vt aliqua de nouo incipiant esse de fide. Antecedens patet, quia ante definitionem Concilij Tridentini non erat de fide, iustificationem fieri per infusionem fidei, spei & caritatis: iam autem est de fide: ergo, &c.

Secundò, quia quædam quæ aliunde non cõstat nobis esse reuelata, credimus precisè propter definitionem Ecclesiæ: ergo Ecclesia sua definitione efficit vt hæc sint de fide.

Tertiò, quia Christus testatus est ea omnia, quæ Ecclesia definiet, esse vera & fide diuina credenda: ergo Ecclesia ita aliquid definiendo potest efficere vt Christus sit testatus id esse verum, & consequenter vt sit fide diuina credẽdum. Antecedens probatur. quia Christus sæpè testatus est quòd non permittet Ecclesiam suã errare in eiusmodi definitionibus, & quòd dabit ei spiritum veritatis, qui docebit eam omnem veritatem, vt patet ex dictis dub.4.& 5. atqui hoc ipso testatus est omnia esse vera quæ ipsa credenda definiet: ergo, &c.

Nota, propositionem aliquam dupliciter posse dici esse de fide. Primò, loquendo propriè & formaliter, ita vt idem sit aliquam propositionem esse de fide, & eam esse obiectum fidei, siue eam ex se esse talem, quæ fide diuina credi possit ab eo, cui ipsa sufficienter est proposita. Qua ratione omnis illa propositio est de fide, quæ à Deo est reuelata, siue sciamus eam esse reuelatam, siue non: sicut omnia illa sunt verè à Deo præcepta, quæ ipse verè præcipit, siue id sciamus, siue non. 64 Aliqua propositio potest dupliciter dici esse de fide.

Secundò, quasi causaliter, ratione scilicet obligationis eam credendi, quæ ex sufficienti eius cognitione in nobis causatur; ita vt formaliter peccemus nolendo eam credere, siue de ea voluntariè dubitando. Qua ratione illæ solæ propositiones sunt de fide quæ nobis sufficienter sunt propositæ tamquam à Deo reuelatæ: atque ita ad hoc præter Dei reuelationem requiritur sufficiens illarum propositio, qua reuelatio nobis sufficienter innotescat. Quare secundùm hunc modum loquendi, rem aliquam esse de fide nihil est aliud, quàm sufficienter nobis cõstare eam esse de fide siue à Deo reuelatam, ita vt de ea dubitando peccemus formaliter contra fidem.

Quòd autem sola priore ratione aliqua propositio sit propriè de fide, siue quòd, vt aliqua propositio sit verè & propriè de fide, sufficiat quòd à Deo sit reuelata, etsi vulgò ferè ab omnibus id inuincibiliter ignoretur; probatur Primò, quia secundùm communem sensum aliqua propositionem esse de fide idem est, ac eam secundùm se & obiectiuè consideratam participare siue habere certitudinem fidei, ita vt sit in se tam certa ac necessariò vera quàm fides nostra vera est ac Deus verax, siue ita vt fieri nequeat vt sit falsa, quin Deus sit mentitus, & fides nostra sit falsa, qua credimus necessariò esse vera ea omnia, quæ Deus testatus est: atqui talis propositio hoc habet præcisè quia à Deo est reuelata, (hoc ipso enim quo à Deo reuelata est, quantumuis hoc à nobis ignoretur, habet necessariam connexionem cum veracitate Dei, ita vt fieri nequeat vt sit falsa, quin Deus sit mentitus, & consequenter fides nostra falsa sit:) ergo per hoc præcisè & propriè aliqua propositio constituitur de fide, quòd à Deo reuelata sit, præscindendo ab hoc quòd id nobis sit vel non sit cognitum. 65 Quid sit propositionem esse de fide. Per quid aliquid fiat de fide.

Secundò, quia aliàs nulla propositio, aut saltem vix vlla esset absolutè de fide; sed solùm respectiuè siue respectu aliquotũ particularium, 66

qui

qui sciunt eam à Deo esse reuelatam: nam si vt aliqua propositio sit de fide, requiritur vt nobis sit sufficienter proposita, adeò vt formaliter peccemus nolendo eam credere, aut negando eam esse de fide; ita vt per eiusmodi cognitionem illa fiat formaliter de fide; nulla propositio erit aliter de fide quàm quatenus ita est proposita, & consequenter solùm erit de fide respectu eorum quibus erit ita proposita. quare cùm respectu aliarum paucæ sint propositiones fidei omnibus non dico hominibus, sed Christianis ita propositæ, vt formaliter peccent nolendo credere eas à Deo esse reuelatas; paucæ omnino erunt absolutè de fide, & reliquæ, quæ à maxima Christianorum parte ignorantur esse tales, erunt solùm respectiuè & secundùm quid de fide.

Tertiò, quia aliàs idem esset aliquam propositionem esse de fide, & nos cognoscere eam esse de fide: atque ita idem esset dicere, Scimus hanc propositionem esse de fide, & Scimus nos scire eam esse de fide. quæ videntur absurda, & à communi sensu aliena.

67 Conclvsio I. Ecclesia habet potestatem efficiendi vt aliqua propositio de nouo incipiat secundo modo ex dictis n.64. esse de fide, quatenus scilicet definiendo eam à Deo esse reuelatam, quando id antè non erat ita clarum inter fideles, vt saltem omnes docti id sufficienter possent cognoscere, de nouo efficit vt omnes, qui eius definitionem deinde cognoscunt, teneantur illam fide credere, ita vt formaliter peccent peccato hæreseos, de ea liberè dubitando. Hæc est certa & communis inter Catholicos, & satis patet ex dictis dubio 5.

Quâ ratione Ecclesia efficiat vt propositio incipiat esse de fide.

68 Conclvsio II. Propriè loquendo iuxta priorem modum ex dictis n.64. Ecclesia sua definitione nequit efficere vt aliqua propositio incipiat esse de fide, quæ antea non erat. Ita Valentia tom.3. disp.1.q.1.puncto 6.in respons. ad 3. vbi citat Waldensem, à Castro, & Canum. Item Lorca in tract.de fide disp.38.nu.9. & 15.eandem supponit Malder 2.2.q.11.a.2.in fine. & videtur aperta sententia D.Thomæ 2.2.q. 1.a.7. vbi apertè docet, articulos fidei post tempora Apostolorum non creuisse: quem ipsius interpretes communiter sequuntur. Creuissent autem, si Ecclesia sua definitione efficeret vt aliqui articuli iam essent de fide, qui antea non erant.

Valentia.
VValdensis.
à Castro.
Canus.
Lorca.
Malder.
D. Thomas.

Et clarè probatur, quia, vt iam ostendi, per hoc præcisè aliqua propositio est obiectum fidei, & consequenter propriè loquendo de fide, quia à Deo est reuelata, siue quia Deus testatus est eam esse veram: atqui dum Ecclesia, præsertim post tempora Apostolorum, definit aliquid esse de fide, non accipit à Deo nouam aliquam reuelationem, sed solùm definit illud iam antè à Deo esse reuelatum; nec Deus per eã testatur aliquid esse verum, ita vt eius definitio possit dici verbum seu testimonium ipsius Dei: nec etiam fides nostra potest niti definitione ipsius Ecclesiæ, tamquam obiecto formali, vt satis probaui disp.9.nu.60.& 65. ergo per definitionem Ecclesiæ nihil potest incipere de nouo esse de fide quod antè non fuit.

Confirmatur, quia vel id quod Ecclesia definit, fuit iam antè à Deo reuelatum, vel non: si prius dicatur, sic necessariò fuit de fide priusquam ab Ecclesia definiatur: si non fuit priùs reuelatum, nisi Deus Concilio, & per eius definitionẽ nobis aliquid de nouo reuelet (quod communiter omnes negant iam ampliùs accidere) non potest esse de fide, siue obiectum fidei diuinæ; quia nihil potest esse tale, nisi sit à Deo reuelatum.

Ex his facilis erit responsio ad argumenta allata n.63. Ad primum, nego antecedens eiusque probationem: nam loquendo propriè & iuxta priorem modum ex dictis n.64. quidquid est de fide post Concilij definitionem, etiam fuit ante; quamuis id priùs non ita clarè constaret, atque ita communiter non ita diceretur esse de fide. per Concilij autem definitionem talia solùm secundo modo fiunt de fide: & hoc solùm probat argumentum allatum in probatione illius antecedentis. 69

Ad secundum, nego antecedens: quia quidquid fide diuina credimus, id immediatè credimus propter Dei reuelationem, & testimonium; Ecclesia autem solùm se habet per modum proponentis obiectum, vt patet ex dictis disp.9.dub.5.

Ad tertium, distinguo antecedens: nam si intelligatur propriè & in sensu formali, sic est negandum; si autem intelligatur quasi in sensu materiali & indirecto, sic antecedens est verum, sed neganda est consequentia.

Vbi Nota, Deum tripliciter posse testari ea omnia esse vera, quæ Ecclesia definiet credenda. Primò, expresè asserendo hanc propositionem: *Omnia sunt vera, quæ Ecclesia definiet.* Et hic est sensus formalis istius antecedentis; quia tunc testimonium Dei cadit super definienda ab Ecclesia formaliter sumpta, siue quatenus subsunt definitioni Ecclesiæ, & definitio Ecclesiæ est causa cur res definita sit à Christo asserta. Et in hoc sensu sumptum antecedens est negandum; nec est vllus Scripturæ locus aut ratio, ex quibus colligi possit. 70

Secundò, ita vt abstrahendo ab Ecclesiæ definitione, & sine vllo respectu ad hanc Deus eadem res testetur esse veras, quas Ecclesia postea definit esse veras. Et tunc testimonium Dei cadit super definita ab Ecclesia merè materialiter sumpta, nec definitio Ecclesiæ est vlla ratione causa cur Christus testetur illa esse vera; sed ad hoc se habet omnino per accidens.

Tertiò, testando se non permissurum vt Ecclesia in vllis suis definitionibus circa res fidei erret; siue testando se eam ita directurum, vt numquam definiat aliquid esse de fide, nisi reuera sit tale. quo casu indirectè & per quamdam consequentiam simul testatur omnia esse de fide, quæ Ecclesia definit esse talia. Sed in hoc casu Ecclesiæ definitio nullo modo est causa cur res definita sit de fide, aut à Deo asserta, sed supponit hanc esse talem antequam eam definiat. Et in hoc secundo & tertio sensu sumptũ illud antecedẽs est verum; & hoc solùm probat argumentum pro eo allatum. Sed tunc neganda

est

est consequentia; quia, vt iam ostendi, secùdùm hunc sensum definitio Ecclesię nullo modo est causa cur res aliqua sit à Deo asserta, aut de fide, prout in consequente infertur; sed contrà Ecclesia ea, quæ ita definit, necessariò supponit iam priùs fuisse de fide, siue à Deo reuelata.

DISPVTATIO XIII.

De iis, quæ actum fidei necessariò præcedunt.

DVBIVM I.

Vtrùm actum fidei necessariò præcedat iudicium moraliter certum ac euidens, quo res credenda iudicetur fide diuina tamquam à Deo reuelata credibilis?

1 NOta Primò, ex dictis disp.11.n.45. aliud esse rem aliquam esse euidenter credibilem, aliud verò eã esse euidenter veram. hîc igitur quærimus, vtrùm, vt possim rem aliquam fide diuina credere, necessariò priùs debeat mihi argumentis moraliter certis probari, non quidem eam euidenter esse veram, sed esse euidenter credibilem tamquam à Deo reuelatam, ita vt prudenter omnino certò iudicem eam verè esse talem.

2 Nota Secundò, hanc quæstionem propriè intelligi de iis, qui primò incipiunt aliquod mysterium fidei credere; vt contingit in ijs, qui aut primùm ad fidem conuertuntur, aut quibus aliquid credendum proponitur, quod priùs ignorabant esse de fide: nam vt eliciamus actum fidei circa mysteria fidei, quæ iam antea sæpè actu credidimus, sufficit ea cognitio, qua initio clarè cognouimus ea mysteria ita esse credenda; quæ cognitio in nobis habitualiter perseuerat, & propositio obiecto credendo statim excitat intellectum vt id iudicet esse credibile.

3 CONCLVSIO. Omnem actum fidei theologicæ necessariò præcedit tale iudicium, quo voluntas dirigatur siue moueatur vt prudenter applicet intellectum, vt illam rem propter diuinam auctoritatem firmissimè credat. Est certa & communis Theologorum.

Quale iudicium præcedat fidem.

Eccli.19. Probatur Primò, ex Ecclesiastico cap.19.vbi dicitur, *Qui citò credit, leuis est corde.* quod vel maximè locum habet in fide diuina, à qua omnis nostra salus, religio ac Dei cultus dependet.

Iohan.15. Item ex Iohannis 15. vbi dicitur: *Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* scilicet nolendo credere. Vbi clarè insinuatur, nos non teneri credere mysteria fidei, nisi euidenter probentur credibilia.

Probatur Secundò, quia, cùm assensus fidei theologicæ necessariò sit actus virtutis, debet dirigi prudenti iudicio, quo priùs quàm credamus iudicemus ea mysteria ita esse credibilia (omnis enim actus virtutis prudẽti iudicio debet dirigi:) atqui esset contra prudentem rationem in re tanta velle aliquid indubitanter credere quod non apparet clarè ita credibile: ergo vt aliquid credam fide diuina, debet priùs tale apparere.

4 Dices, hoc solùm probare nos non posse actum fidei legitimè siue honestè elicere sine eiusmodi iudicio præcedente; non autem nos sine eo non posse elicere actum fidei vitiosum. Respondeo nos hîc solùm agere de iis, quæ requiruntur vt quis debitè, præsertim actione supernaturali, & prout requiritur ad salutem, credat: an autem actus fidei possit vitiosè elici, dicam disp.14.dub.3.

Probatur Tertiò, quia quamdiu habeo iustã rationem dubitandi an sit omnino certum & infallibile tale quid esse verè à Deo reuelatum, non teneor omnino indubitanter credere illud infallibiliter esse reuelatum: atqui quamdiu res aliqua dicto modo non probatur à Deo esse reuelata, possum meritò dubitare an sit omnino certum ac infallibile eam esse verè reuelatam: ergo nec teneor, nec possum, prudenter velle eam fide diuina credere.

Nihil teneor credere de quo meritò dubito an sit reuelatum.

5 Dices Primò, Vt licitè & prudenter aliquem contractum ineam (& idem est de aliis virtutibus moralibus) sufficit me probabiliter iudicare eum esse iustum, siue non illicitum; ergo similiter vt aliquid prudenter fide diuina credam, sufficit me probabiliter iudicare id à Deo esse reuelatum.

Respondeo negando conseq. Pro quo Nota, omnem prudentem siue honestum actum voluntatis circa res agendas præcedere duplex iudicium: vnum speculatiuum, quo res aliqua iudicatur vera: v.c. contractum illum esse iustum; & hoc iudicium solùm remotè dirigit operationes. Aliud immediatè practicum, quo iudicamus nos in his circumstantijs posse honestè hoc vel illud agere. Prius iudicium non debet esse omnino certum, sed sufficit esse probabile, etiamsi simul adsit dubitatio aut probabile iudicium de contrario. v.c. quo iudicemus illum contractum probabiliter esse iniustum. Secundum autem, vt prudenter agam, debet mihi esse moraliter certum siue euidens. Quamdiu enim dubito, an in his circũstantijs licitè possim hîc & nunc talem contractum inire, pecco eum ineundo. In fide autem vtrumque iudicium debet esse moraliter euidens & certum. Ratio diuersitatis est, quia hoc ipso quo aliquis contractus iudicatur probabiliter esse iustus, verè licitè eum ineo, etsi fortè à parte rei iniustus sit; atque ita probabilis opinio facit aliquid à parte rei mihi hîc & nunc licitum, quod aliàs à parte rei illicitum est. Contrà verò probabilis opinio non facit vt aliquid à Deo sit reuelatum, & consequenter nec facit vt sit fide diuina credibile quod verè à parte rei non est à Deo reuelatum. Quia, vt ostendi suprà, nihil est fide diuina credibile, quod non sit verè reuelatum à Deo. Item quia non possum prudenter, imò nullo modo indu-

Actum honestum voluntatis præcedit duplex iudicium.

Iudiciũ immediatè dirigẽs honestã actionem debet moraliter esse certum.

6 Diuersitas fidei aliorũque honestorũ actuũ, quantum ad dicta iudicia.

indubitanter aliquid credere à Deo esse reuelatum, de quo probabiliter aliquo modo possum dubitare an à Deo reuelatum sit.

7 Dices Secundò, Possum fide diuina rei reuelatæ firmiùs assentiri, quàm vlla euidens ratio possit probare eam esse reuelatam, idque prudenter ob auctoritatem Dei: ergo similiter potero prudenter ob auctoritatem Dei certiùs & firmiùs iudicare res aliquas esse credibiles, quàm vlla argumenta id probent. Respondeo negando consequentiam. Primò, quia licet prudentia doceat me debere firmissimè credere ea, quæ euidenter ac moraliter certò video à Deo esse reuelata; non tamen docet me debere certò & indubitanter iudicare ea à Deo esse reuelata, quæ nulla ratio sufficienter probat à Deo esse reuelata, siue de quibus meritò possum aliquo modo dubitare an verè reuelata sint.

Cur possim firmiùs credere quã ratio probet, non tamẽ ita iudicare rem esse credibilem.

Secundò, quia fidem præcedit actus voluntatis applicans ac determinans intellectum, vt ita firmiter credat ea, quæ prudenter iudicauit à Deo esse reuelata: nullus autem eiusmodi actus voluntatis præcedit illud iudicium: imò nec prudenter potest præcedere, quia deberet dirigi alio prudenti iudicio, & sic iretur in infinitum: sed intellectus debet determinari ad illud iudicium ex euidentia rei.

8 Dices Tertiò, Multi simplices non possunt ita intelligere aut discernere euidentiam & certitudinem notarum fidei, & tamen prudenter credunt: ergo hæc euidẽtia ad fidem non est necessaria. Respondeo eos nihilominus pro suo captu debere habere aliquam euidentiam credibilitatis rei credendæ, ita vt nulla rationabilis causa de eo dubitandi occurrat: quod facile est iis, qui sufficienter, prout tanta res requirit, in rebus fidei instructi sunt, & prout etiam cõmuniter à diligentibus Pastoribus subditi instruuntur. Et hoc sufficit vt tales prudenter mysteria nostræ fidei credant. Possunt autem eiusmodi euidentem cognitionem facilè habere ex miraculis quæ audiunt sæpiùs diuersis locis in confirmationem nostræ fidei fieri, vel aliquando etiam fieri cernunt, aut in personis sibi notis facta conspiciunt. Item ex eo, quòd ex doctrina suorum Pastorum, & communi aliorum cõsensu intelligunt, hanc doctrinam ab Ecclesia Catholica vbique teneri, cuius auctoritas sufficiens est, vt prudenter illi credant. Item ex eo, quòd satis constet viros sanctissimos nostram fidem tenuisse, quod etiam ipsi ex communi omnium fama, & historijs quas audiuerunt, vel etiam legerunt, facilè possunt cognoscere.

Qualis euidentia credibilitatis requiratur in simplicioribus.

9 Nec refert, quòd ipsi has similesque fidei notas, earumque euidentiam, non possint ita clarè perspicere, ac viri docti eas perspiciunt: nam cùm ipsis etiam non tam facilè occurrant rationes dubitandi in contrarium, pauciora & minus firma requiruntur argumenta vt ijs aliquid probetur sufficienter, vt illud sibi prudẽter persuadeant esse euidenter credibile; quàm requirantur vt aliquid probetur viris doctis, qui faciliùs de argumentorum inefficacia possunt dubitare: ideoque vt res aliqua dicatur his euidenter probata, fortiora argumenta requiruntur. Adde, diuinam prouidentiam numquam deesse iis, qui salutem seriò quærunt: atque ita eos simplices sua gratia præuenire, ac intellectum eorum illustrare, vt clariùs eiusmodi rationes apprehendant, quàm alias ea per se possent apprehendere. vnde videmus sæpè tales firmiùs ac constantiùs rebus fidei adhærere, quàm aliquos doctos: adeò vt illis earum credibilitas appareat tam euidens, vt de ea dubitare nequeant, & mirentur aliquos dubitare posse.

Efficaciora requiruntur argumenta vt aliquid probetur doctis, quàm vt indoctis.

Indocti sæpè præ aliis in rebus fidei illuminantur à Deo.

Quidam apud Lorcam disp. 16. n. 22. docent, eiusmodi euidentiam inesse cuiuis habenti habitum fidei; quia hic, vt aiunt, facit res fidei nobis euidenter credibiles; atque ita in rudioribus supplet defectum rationum: citatque Caietanum 2. 2. q. 1. a. 4. sed hoc ipse hoc loco non dicit; sed planè aliud, vt dub. 2. videbimus. Imò expresè negat habitum fidei illis rudioribus reddere mysteria fidei euidenter credibilia, nisi sufficienter illis priùs probentur. Cuiuscumque autem illa sententia sit, vera non est: satis enim experimur habitum fidei non efficere in nobis aliquam euidentiam, imò hoc ipsius naturæ repugnat, cùm inclinet in actum obscurum. 10 *Lorca.* *Caietan.* *Habitus fidei nullam confert euidentiam.*

DVBIVM II.

Vtrùm illud iudicium eliciatur ab habitu fidei aut prudentiæ?

PRior opinio docet, illud iudicium elici ab habitu fidei, qui nos facit non solùm assentiri rebus fidei, sed etiam euidenter videre earum credibilitatem; non quidem omnes, sed eos qui habent intellectum sufficienter ad hoc dispositum, scilicet per sufficientem apprehensionem rationũ, quibus credibilitas fidei probatur. Huius sententiæ videtur Caietanus 2. 2. q. 1. a. 4. Et probatur Primò, quia D. Thomas ibidem ad 3. dicit, fidem facere nos videre res fidei; quod intelligendum videtur de visione illius credibilitatis. Secundò, quia fides dicitur lumen: ergo facit nos aliquid euidenter cognoscere; non veritatem rerum fidei, ergo earum credibilitatem; quia huius clara cognitio potest cum fide consistere. Tertiò, quia 1. ad Corinth. 4. dicitur Deum illuxisse *in cordibus nostris ad illuminationẽ scientiæ claritatis*: hoc autem fit per fidem: ergo hæc dat nobis aliquam euidentiam, scilicet credibilitatis rerum fidei. 11 *Caietan.* *D. Thomas.* *1. Cor. 4.*

Alij volunt hoc iudicium pertinere ad prudentiam, & ab eius habitu elici, quia scilicet dirigit voluntatem in sua operatione, siue in imperio quo actus fidei imperatur. 12

Pro quo Nota, ex dictis nu. 5. & 6. duplex iudicium præcedere illud imperium voluntatis: vnum quo res credenda iudicatur euidenter credibilis; alterum quo eadem iudicatur hîc & nunc credenda esse. agimus autem hîc præcipuè de priore iudicio, tamen consequenter etiam dicemus aliquid de secundo.

CONCLVSIO I. Illud iudicium non pertinet ad habitum fidei; neque ab hoc elicitur. Ita Valent. 2. 2. disput. 1. q. 2. puncto 4. in fine ad 3. Turrian. disput. 7. dub. 4 & videtur communis. 13 *Valentia.* *Turrian.*

Probatur Primò, quia illud iudicium habet obiectum formale omnino distinctum ab obie-

cto formali fidei, quia illud pro obiecto formali habet euidentiã notarũ fidei, hæc verò testimoniũ Dei; nullus autem habitus inclinat ad actũ, qui nullo modo tenditin ipsius obiectum formale: ergo habitus fidei non inclinat ad actum illius iudicij, nec eum elicit. Secundò, quia, vt patet ex 1. ad Corint. 13. & ad Hebræos 11. ac dictis disp. 11 n. 32. & sequent. habitus fidei tendit in obiectum qua obscurum, nec facit id vllo modo euidens: ergo non potest esse causa assensus euidentis, qualis est illud iudicium.

1. Cor. 13. Hebr. 11.

Ad primum argumentum positum n. 11. Respondeo, D. Thomam ibi non loqui de illo iudicio, sed de ipso assensu fidei, dicitque nos per eum videre res fidei, quatenus omnis cognitio generatim loquendo dicitur visio. Simili modo fides dicitur lumen, quatenus omnis cognitio dicitur aliquo modo lumen, quatenus per eam aliquid cognoscimus siue clarè, siue obscurè. Et ob eandem causam Deus dicitur per fidem illucescere in cordibus nostris, quatenus eum ac ipsam veritatem rerum ad salutem pertinentium per fidem verè cognoscimus, qui sine ea sumus in ignoratione veritatis ac in erroribus. & sicut hæc meritò dicuntur tenebræ & obscuritas, ita eorũ respectu cognitio fidei, quantũuis obscura, dicitur lux & claritas; quia omnis cognitio veritatis respectu ignorantiæ est quædam lux. Ex quo patet responsio ad secundũ & tertium.

14 Qua ratione fides dicatur visio & lumen.

Obscura cognitio respectu ignorantiæ est lux.

15 Conclvs. II. Iudicium quo iudicamus res fidei esse euidẽter credibiles, nõ est propriè loquendo actus prudentiæ. Ita Turrian. supr. Probatur, quia actus prudentiæ propriè dictæ est cognitio practica immediatè dirigés voluntatẽ in sua operatione, siue qua aliquid iudicatur faciendũ aut omittendũ: illud autem iudicium est speculatiuum, & potest esse in eo qui ob malam vólantatẽ iudicat res fidei hîc & nunc sibi non esse credendas. Potest tamen latiore modo loquẽdi dici actus prudẽtiæ, tum quia non temerè, sed ex iusta ratione, & prout prudentes decet, id elicimus: tum etiam quia saltem remotè honestam voluntatis actionem dirigit.

Turrian.

Secundum autem iudicium quo iudicamus rem propositam esse fide diuina credendã, cùm immediatè dirigat voluntatẽ, est actus prudẽtiæ.

16 Conclvsio III. Illud prius iudiciũ est actus scientiæ speculatiuæ, licet non propriè dictæ & perfectæ; quia est certa & clara cognitio veritatis speculatiuæ, ex euidentibus rationibus à posteriore deducta. Quia tamen, vt dixi disp. 11. dub. 3. hæc euidentia non est communiter metaphysica & omnino perfecta, quæ intellectum planè conuincat, ideò illud iudicium à perfecta ratione scientiæ deficit.

DVBIVM III.

Vtrùm dictum iudicium sit supernaturale?

Varias de hac re opiniones tacitis Auctorũ nominibus recitat Turrianus 2.2. disp. 46. dub. 5. n. 6.

Turrian.

17 Prima docet, illud iudicium esse supernaturale in substantia. Probatur, quia dirigit voluntatem in substantia supernaturali: ergo est in substantia supernaturale. Probatur consequentia: nam ideo fides necessariò præcedit actũ spei & caritatis; quia cùm hi actus sint supernaturales in substantia, necessariò debent dirigi intellectione in substantia supernaturali: ergo similiter cùm illud iudicium dirigat actum volũtatis in substantia supernaturalem, erit etiam in substantia supernaturale. Huius autem sententiæ Auctores diuersimodò eam explicant, atq; ita possunt iterum in duas sententias diuidi, vt patet apud Turrian. suprà. Sed eorum argumentum nihil conuincit; nulla enim est ratio cur dicamus omnem volitionem supernaturalem in substantia necessariò dirigi aliqua intellectione in substantia supernaturali. quia, vt ostendi sup. disp. 5. dub. 3. quòd actus voluntatis sit supernaturalis, non habet à supernaturalitate obiecti, nec quia obiectum modo supernaturali ei proponitur: sed ab auxilio supernaturali, quo potentia eleuatur vt actum producat perfectiorem, quàm naturæ viribus posset producere. Quare in dicto argumento nego consequentiam. Ad probationem, nego assumptum: nec enim spes & caritas ideò propriè prærequirunt fidem in substantia supernaturalem, quia in substantia supernaturales sunt, quasi non possent vlla ratione elici nisi tali fide præcedente: nam si Deus vellet specialiter concurrere cum homine habente solam fidem naturalem mysteriorum fidei, hic posset elicere actus spei & caritatis supernaturales. nulla enim hîc potest ostendi repugnantia.

Non omnis volitio in substantia supernaturalis necessariò dirigitur cognitione in substantia supernaturali.

Si Deus vellet concurrere, possemus elicere actus spei & caritatis ex cognitione in substantia naturali.

19 Sed eę virtutes prærequirunt fidem supernaturalem. Primò, quia cùm homo per virtutes theologicas constituatur in statu supernaturali, omnino conuenit hunc incipere à supernaturali actu intellectus; quia hic naturaliter prior est actibus volũtatis. Secũ dò, quia cùm spes & caritas firmissimè & constantissimè in Deum ferri debeant, naturaliter prærequirunt omnino certam ac constantem cognitionem, qua dirigantur; qualis circa mysteria fidei non potest esse saltem in hominibus viatoribus, nisi actus fidei, quia illorum claram cognitionẽ hîc habere non possumus. posito autem quòd status noster in substantia supernaturalis debeat inchoari à fide, hæc etiam debet esse in substantia supernaturalis, vt conueniat statui in quo nos constituit. Tertiò, ex ordinatione Dei, qui ob dictas rationes non statuit nobis dare auxilia necessaria ad dictos actus eliciendos, nisi præcesserit actus fidei supernaturalis.

Cur aliæ virtutes supernaturales prærequirãt fidem supernaturalem.

Alij volunt, hoc iudicium esse merè naturale; 20
quia cùm nitatur euidentia notarum fidei, videtur habere obiectum merè naturale: ergo est etiam merè naturale. Consequentia probatur: quia actus accipit suam supernaturalitatem ab obiecto: ergo habens obiectum naturale erit omnino naturalis. Sed nec hoc argumentum quidquam probat. Quia, vt ostendi disp. 5. dub. 3. actus naturalis & supernaturalis non distinguũtur necessariò ex parte obiecti, sed possunt versari circa idem obiectum formale.

Conclvsio. Illud iudicium secundùm 21
suam substantiam est naturale, & supernaturale secundùm modum. Prior pars probatur,

quia si esset secundùm substãtiam supernaturale, per id formaliter eleuaremur ad statũ supernaturalem, inchoando vitam supernaturalem, atque ita fides non esset fundamentum & initium status ac vitæ supernaturalis. quod repugnat communi sententiæ Doctorum, atque etiam Patrum, qui initium vitæ supernaturalis constituunt in fide. Nam, vt docet D. August. epistola 105. aliquantulum post initium, ab ea omnis nostra iustitia sumit initium.

Sola fides est fundamentũ ac initiũ status nostri supernaturalis. *August.*

Secundò, quia ratio cur fides, spes, caritas debeant in substãtia esse supernaturales, præcipua est, quia ordinantur ad meritum præmij omnino supernaturalis, tamquã media ad finem: ad finem autem supernaturalẽ requiruntur media supernaturalia, vt inter ea sit proportio, vt docet D. Thom. 1. 2. q. 114. a. 2. Illud autem iudicium non constituit nos vllo modo etiam inchoatiuè in statu merendi, neq; per se meretur, aut ad meritum vitæ æternæ ordinatur: nisi remotè & ratione alterius, quatenus scilicet est conditio ad fidem prærequisita. Fides autem etsi sine caritate non conferat vitam spiritalem, ac meritum vitæ æternæ, est tamen quædam illorum inchoatio ac fundamentum. vt fusiùs explicabo dub. 6.

D. Thomas.

22 Secunda pars probatur: quia illud iudicium versatur circa obiectum materiale supernaturale, quod sine reuelatione diuina nequit cognosci, atque ita ex parte propositionis ipsius obiecti vires naturæ superat. Secundò, quia dirigitur in finem supernaturalem, scilicet ad dirigendam voluntatem supernaturalem imperantem actum fidei. Tertiò, quia etsi posita reuelatione, & sufficienti notarum fidei propositione possit intellectus, si nullum adsit impedimentum, eiusmodi iudicium secundùm suam substãtiam elicere; tamen propter mobilitatem ingenij humani, & voluntatis ad res terrenas ac fidei contrarias inclinationem, qua intellectus obscuratur; item ob dæmonis tentationes nos à fide retrahentis, semper requiritur aliqua gratia, qua intellectus illustretur, vt res fidei melius apprehendat, & qua inclinationes voluntatis fidei contrariæ ac dæmonis potestas comprimantur: vt intellectus ab his impedimentis liber possit firmiter ac constanter iudicare ea mysteria ob Dei auctoritatem firmissimè esse credenda. quod sine vllo Dei auxilio sibi omnino derelictus in hoc rerum statu facere nõ posset; nam, vt dicitur Sapientiæ 9. *Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ. Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam; & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.* varia scilicet distractione eum impediens ne ad cælestia seriò cogitanda assurgat.

Ex quibus capitibus illud iudiciũ sit necessariò supernaturale.

Sapient. 9.

Ad supradicta tamen ei sufficit auxilium diuinũ ordinis naturalis: quia sicut nulla est causa cur ponamus actum supernaturalem in substantia, ita etiam non requiritur auxilium secundùm substantiam supernaturale; præsertim cùm illud auxilium non tam requiratur vt suppleat defectum virium intellectus, eumque immediatè iuuet in eo iudicio eliciendo, quàm vt tollantur extrinseca impedimenta. Vide dicta disp. 4. dub. 7.

23 Dices, D. August. lib. 1. de Prædestin. cap. 2. & Arausic. can. 7. videntur requirere idẽ auxilium ad eliciendum illud iudicium ante voluntatem credendi prærequisitum, atque ad credendum: sed ad hoc requiritur auxilium supernaturale in substantia: ergo etiam ad illud. Respondeo, nego maiorem: solùm enim ad illud requirunt aliquod auxilium diuinum: quale autem illud sit, non explicant; sed alijs relinquunt disputandũ. Adde, eos non tam loqui de iudicio secundùm se præcisè sumpto, quàm prout includit quodammodo siue generat voluntatem credendi & assensum fidei, quæ illud iudiciũ consequuntur, quæque Semipelagiani (contra quos ipsi agunt) dicebant nos viribus naturæ sine gratia habere posse. Quod tam August. quàm ipsum Concilium propriè intendunt damnare: vnde Concilium cùm dixisset nos sine gratia non posse cogitare, prout expedit, aliquod bonum ad salutem pertinens, explicans de qua cogitatione loquatur, subdit: *Id est euangelizantis prædicationi consentire*, ostendens se sub illa cogitatione comprehendere assensum fidei.

August. Arausic.

DVBIVM IV.

Vtrùm actum fidei necessariò debeat præcedere actus voluntatis, quo intellectus applicetur siue determinetur vt illum eliciat?

24 NOta, sicut actus aliquis dupliciter potest esse liber; Primò, quoad specificationem, quando scilicet in nostra potestate est nõ solùm talem actum non elicere, sed etiã elicere ei contrarium: sic in potestate voluntatis est rem aliquã distinctam à beatitudine sibi propositam amare aut odisse, prout voluerit. Secundò, quoad solũ exercitium: quia scil. possum quidem aliquem actum non elicere, nequeo tamen elicere actum ei contrarium: sic in via possum non amare beatitudinem, non possum tamẽ eam odisse. Ita etiã motio voluntatis potest esse dupliciter necessaria ad assensum fidei Primò, quoad solũ exercitium, ita vt sine ea intellectus nequeat eum assensum elicere: Secundò, quoad specificationẽ, ita vt ab illa motione pendeat quòd intellectus res fidei potiùs credat esse veras quàm falsas, cũ vtrumq; ex diuersa voluntatis motione posset.

25 Nota Secundò, dupliciter posse intelligi voluntatem mouere intellectum ad exercitiũ aut specificationem actus. Primò, solùm remotè, quatenus applicat eũ vt cogitet de obiecto fidei, sibiq; illud proponat sub ratione credibilis aut non credibilis, siue excogitando simul rationes, quæ ipsum possint mouere ad credendum, aut contrà eas, quæ ipsum moueant ad non credendum. Et fatentur omnes, fidem hac ex parte esse liberam saltem quoad exercitiũ, & pendere à motione voluntatis, in cuius potestate est, saltẽ communiter, applicare intellectum ad has vel illas res aut rationes cogitandas.

Voluntas dupliciter potest mouere intellectum ad aliquẽ actum.

Secundò, immediatè & proximè, ita vt proposito sufficienter obiecto volũtas intellectum immediatè applicet ad assentiẽdum aut dissentiendum. & de hac motione est tota quæstio.

26 Prima opinio absolutè negat, hanc secũdam motio-

motionem voluntatis ad actum fidei requiri, aut hunc ab illa siue in exercitio, siue in specificatione pendere: imò ait obiecto fidei sufficienter proposito intellectum tam necessariò ei assentiri, quàm conclusioni, cuius habet demonstrationem. Pro hac citatur Holcot 1.p.q.1.

Holcot.

Aristotel. Probatur Primò, quia, vt docet Aristot. l.2. aliàs l.3. de Anima textu 151. *Imaginamur cùm volumus: opinari autẽ non est in nostra potestate.* vbi videtur docere, esse quidẽ in nostra potestate per imaginationẽ nobis aliquod obiectũ repræsentare, tamen non esse in nostra potestate obiecto intellectui proposito assentiri aut non assentiri. Et confirmatur: quia proposito mihi obiecto euidenter vero aut probabili, ei assentior necessariò. Secundò, quia aliàs possem pro libitu alicui propositioni sine vlla ratione assentiri aut dissẽtire. v.c. huic, Arenę maris sũt pares: quod cõstat

D. Thomas. esse falsum. Tertiò, quia, vt docet D. Th. 1.2.q 9. a.1. intellectus mouet voluntatẽ ad specificationem actus: ergo intellectus in assensu fidei nequit à voluntate moueri, saltẽ ad specificationẽ actus. Quartò, quia motiuum fidei siue testimonium Dei fortiùs mouet intellectũ quàm motiuum scientiæ, quia fides est certior sciẽtia: atqui motiuum scientię sine actu volũtatis per se sufficienter mouet intellectũ ad assensum: ergo idẽ dicendum erit de assensu fidei. Quintò, quia vt aliquid credamus, necessariò præcedit euidens probatio credibilitatis: ergo per hãc intellectus sufficienter mouetur ad assensum fidei. Sextò, quia aliàs fides non esset initium nostræ iustificationis, sed ille actus voluntatis.

27 Secunda opinio docet, ante assensum fidei infusæ prærequiri assensum fidei acquisitæ, & ad hanc etiã prærequiri aliquã motionẽ voluntatis; hac tamẽ fide posita ait sine vlla motione volũtatis intellectũ sufficienter ab ipso obiecto præsenti excitari ad assensum; atque ita intellectum per habitum infusum posse credere, modò voluntas non resistat; etsi illum nullo modo moueat ad assensum. Ita

Scotus. Scotus in 3. dist. 25. q. 2.

Quæ opinio prima fronte videtur à priore distingui; sed si exactiùs inspiciatur, ferè idẽ dicit.

Quid Scotus intelligat per fidem acquisitam. Vbi Nota Primò, Scotũ, vt patet ex iis quæ ibidem docet dist. 23. §. *Deprima.* vocare hîc fidẽ acquisitam qua credimus mysteria fidei, quia audimus Ecclesiam, aliumúe fide dignum concionatorem ea docere, aut ob alias fidei notas: atque ita secundùm eum hæc fides nititur auctoritate aut miraculis eorum, qui nobis fidei mysteria credenda proponunt.

Nota Secundò, Scotum ad hanc fidẽ acquirendã, prærequirere motum volũtatis, non quo assensus fidei immediatè imperetur, sed quo intellectus applicetur, vt attendat iis quæ ipsi credenda proponuntur. nam d. 25. citata ait, *Actus credendi est ab obiecto præsente sicut ab efficiente actũ; nõ sic autẽ est à voluntate: aliter si volũtas esset causa actus credẽdi, & proponeretur intellectui astra esse paria, nulla persuasione facta* (id est sine vlla probatione) *posset volũtas imperare intellectui credere determinatè astra esse paria. & hoc nihil est* (id est dici nequit) *sed oportet obiectũ habere causalitatem superactũ: nec voluntas mouet nisi moueat obiectũ* scilicet impellendo intellectum vt de illo cogiter, atq; ita id habeat præsẽs. Vbi satis apertè docet, voluntatẽ non imperare intellectui immediatè assensum fidei siue infusæ, siue acquisitæ, nec aliter ad eũ concurrere quàm quatenus mediante cogitatione siue apprehẽsione facit vt obiectũ sit præsens intellectui, vnà cum rationibus quibus ad assensum moueatur: sentitque voluntatem non magis immediatè intellectui imperare assensum fidei, quàm assensum huius propositionis, *astra sunt paria.* Ex quibus patet, Scotum in hoc solũ differre à priore opinione, quòd asserat intellectum posse non assentiri rebus fidei sibi sufficienter propositis, si voluntas resistat. & sic eum intelligit Bañez hîc q.1. dub.2. & alij. *Bañez.* 28

Tertia opinio docet, non solã fidem theologicam, sed etiã opinionem & fidem humanam, qua alicui homini credo, indigere motione voluntatis intellectũ ad assensum applicante: quia testimoniũ humanum & medium opinatiuum nõ reddunt obiectum suum euidens; atq; ita nõ necessitãt intellectũ ad assensum: quare videtur ad hũc debere vlteriùs necessitari siue determinari à voluntate. Excipit tamen casum, quo ob plurimorũ concordẽ consensum (quos omnes de se mutuo ignorãtes consequenter mẽtiri moraliter est impossibile) rei testatę veritas nobis redditur à posteriore euidẽs, ac cõuincit intellectũ; qua ratione, qui Romam numquã viderũt, non tam credunt quàm sciunt eam esse in Italia. Ita Bañez suprà concl.2. & Lorca disp.12.n.8. *Bañez. Lorca.*

Quartò, Caietan. 1.2.q.65.a.4. docet, voluntatem tantam habere potestatem in intellectum, vt sine vlla omnino probatione possit ei aliquẽ assensum imperare; v.c. vt credat astra esse paria. Probatque Primò, ex 9 Metaphysicorum c.2. vbi dicitur potentias rationales se habere ad oppositа. Sed hunc locum Aristotelis nihil facere ad præsentem similesque quæstiones, satis ostendi disp.2.dub.4.n.50. 29 *Caietan.*

Probat Secundò, quia medicus potest eandem artem pro libitu adhibere vt ægrum aut sanet aut occidat: ergo similiter volũtas potest eadem obiecti propositione vti, vt moueat intellectum ad assensum, vel ad dissensum, prout voluerit. Sed hoc argumentum potiùs contrarium probat; quia medicus nequit suam artem applicare ad sanandum aut occidendum, nisi adhibendo diuersa media ad hunc vel illum effectum conuenientia; & sic voluntas nequit determinare intellectum ad assensum alicuius rei, nisi faciendo vt apprehendat rationes, quæ eam sufficienter suadent.

CONCLVSIO I. Ad assensum fidei theologicæ necessariò prærequiritur motio voluntatis, qua intellectus ad assensum determinetur. Ita D. Thomas 2.2.q.1.a.4. & cum eo communiter omnes eius discipuli, & ferè cõmuniter Theologi: quos fusè citat Lorca 2.2.disp.12. 30 *D. Thomas.* *Lorca.*

Probatur Primò, ex Scriptura, quia ad Rom. 1.v.5. & Act.6.v.7. credentes dicuntur obedire fidei; obedire autem expresè significat actum voluntatis. Et quamuis hic actus voluntatis non sit propriè actus obedientiæ, est tamen hac ex parte ei similis, vt dicam dub. 6. Item 2.ad Corinth.10.v.5. fideles dicuntur intellectum redigere in captiuitatem in obsequium Christi; *Rom 1. Actor. 6.* *2. Cor. 10.*

Christi; quibus verbis apertè significatur illum à voluntate quasi captiuum trahi, in assensum
Rom 10. fidei. Hinc etiam ad Rom.10.v.11.dicimur corde credere ad iustitiam, cor autem inuoluit actum voluntatis.

31 Secundò, ex Patribus nam August. tract.26.
August. in Iohannem ait: *Multa potest facere homo non volens, credere autem non potest nisi volens.* Et de Spiritu & lit.c.32. *Sed consequens est*, inquit, *paululùm quærere vtrùm voluntas, qua illa credimus, etiam ipsa donum Dei sit.* Vbi apertè docet, nos credere per voluntatem; quod nequit intelligi nisi de voluntate imperante assensum fidei. Item
Ambros. Ambrosius super illud ad Rom.4. *Ei autem qui operatur*, &c. *Aut credere*, inquit, *aut non credere voluntatis est.* scilicet actum fidei imperantis.

Arausic. Tertiò, ex Arausicano c.5. vbi ait: *Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipsum credulitatis affectum, quo in eum credimus qui iustificat impium*, &c. Vbi docet, initium fidei esse ipsum credulitatis affectum, quo scilicet affectu
August. credimus, vt docet S.Augustinus suprà. quod aliter nequit intelligi, nisi quia hic affectus imperat fidem: quomodo enim aliter possumus per eum affectum credere?

32 Probatur Quartò, quia actus fidei est liber: atqui non potest esse liber secundùm se siue intrinsecè, sed solùm ratione voluntaris, qua imperatur: ergo debet ab hac imperari. Minorē fusè probaui disp.2.dub.4.concl.2.vbi ostendi solam voluntatem esse formaliter liberam.

Maior probatur: quia credere, aut non credere imputatur homini ad virtutem aut vitium;
Iohan 20. hinc Iohan.20. dicuntur beati qui crediderunt
Marci vlt. & non viderunt. Et Marci vltimo discipulis exprobratur incredulitas. Et ad Rom.10. dicitur, *Corde creditur ad iustitiam.* Idem expresè
Trident. docet Trident.sess.6.c.6.vbi ait: *Disponuntur autem ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera esse quæ diuinitus reuelata*, &c.
S.Iremæus. Item Irenæus l.4.c.62. *Non tantùm*, ait, *in operibus; sed etiam in fide liberum & suæ potestatis arbitrium homini seruauit Deus.* Idem docet S.Am-
Ambros. brosius suprà.

Probatur Quintò ratione, quia obiectum fidei formale est omnino obscurum, scilicet diuinum testimonium non visum: ergo non potest determinare intellectum ad assensum: quia hic nequit determinari ab obiecto nisi euidens sit, vt patet experientia: ergo debet moueri à voluntate.

33 Vt hæc clariora sint, Nota obiectum aliquod
Obiectum potest se tripliciter habere ad intellectum. respectu nostri intellectus tripliciter posse se habere. Primò, ita vt propter euidentem omnino veritatem ipsum penitus conuincat, eique quasi vim inferat, cui nequeat resistere, eumque ita necessitet assentiri. Secūdò, ita vt nulla omnino probabilis ratio appareat mouēs ad assen-
Intellectus sine ratione saltem probabili nequit moueri ad assensum. sum; & tunc ei nequit assentiri, quia cùm id nulla ratione ei obiciatur vt verū, nequit id intelligere vt verum: sicut voluntas nequit amare id quod ei non objcitur vt bonum. Tertiò, medio modo, ita vt appareat quidem ratio aliqua assentiendi, obscura tamen & quæ intellectum non conuincat, nec etiam ex se sufficiens eum determinet ad assensum; & tūc indiget determinari à voluntate, quę eum fortiter applicat, vt illam rationem valdè apprehēdat, eaq; ad assensum moueatur, & sic in assensu fidei voluntas mouet intellectum, vt fortiter apprehendat testimonium Dei, eoque ad assensum moueatur. vide dicta disput.9.n.73.& 74. Ex quibus patet hanc sententiam omnino certam esse, nec vllo modo negari posse.

Dices Primò, ad hæc omnia sufficere actū voluntatis quo volo credere res fidei fide humana 34
ob auctoritatē eorum, qui mihi eas annunciant. Sed hoc nullo modo dici potest; quia Patres & Concilia dum ad fidem requirunt actum volūtatis, non agunt de fide humana, sed de theologica. Secundò, quia, vt patet ex Arausicano citato, ad fidem requiritur affectus volūtatis, qui sit supernaturalis & donum Dei; & quo credentes in eum qui iustificat impium, ad regenerationē baptismatis perueniunt. quæ non possunt cōuenire illi fidei acquisitæ: quia per hanc nō peruenimus ad regenerationem. Tertiò, quia, vt patet ex dictis, assensu fidei liberè mouemur in Deū, disponimur ad iustitiam, ac meremur si iusti simus; quæ non possunt conuenire fidei humanę, sed theologicæ. Quartò, quia gratis asseritur potiùs requiri vllum actum voluntatis, quo imperetur illa fides humana, quàm quo imperetur fides theologica, cùm, vt ostendi suprà, in fide theologica propter obscuritatem obiecti formalis intellectus nequeat ab hoc determinari ad assensum, secùs verò esse in assensu fidei humanæ ostendam concl.4.

Dices Secundò, sufficere illum actum volun- 35
tatis quo applicamus intellectum vt cogitet de rebus fidei, & de rationibus quibus moueatur ad assensum. Sed nec hoc vllo modo dici potest. Primò, quia sic fides non esset libera nisi valdè remotè & impropriè, sicut actus scientiæ potest dici liber, quatenus est in mea potestate cogitare aut non cogitare de eius obiecto, & consequenter eū elicere aut non elicere; quod dictis Patrum & Conciliorum repugnat, qui dicunt fidem absolutè esse liberam, cùm tamen contrà, actus scientiæ potiùs dicatur necessarius quàm liber.

Fides non solùm remotè, sicut scientia, sed proximè est libera.

Secundò, quia inde sequeretur, quòd, quando nobis mysteria fidei nolentibus annunciarentur, ita vt non possemus de iis non cogitare, nos necessariò & nolentes possemus credere; quod repugnat dictis Patrum suprà citatis.

Tertiò, quia tunc intellectus deberet determinari ad assensum ab obiecto sibi proposito: quod est contra 5. rationem suprà allatam.

Conclvsio II. Voluntas nostra cōmuniter 36
in assensu fidei determinat intellectū nō solùm ad exercitium; sed etiam ad specificationē actus. hanc etiam tenent auctores citati pro priore cōclusione. vide Turrian.2.2.disp.29.dub.2. *Turrian.*

Probatur, quia tunc vna potentia aliā determinat ad specificationem actus, cùm eam ad vtramque partem ex se indifferentem mouet, vt potiùs eliciat assensum quàm dissensum: atqui hoc accidit communiter in nostro assensu fidei: ergo voluntas communiter mouet intellectum nostrum ad specificationem actus.

Minor

Intellectus potest articulis fidei sufficienter sibi propositis dissentire.

Minor probatur: quia communiter propositis obiectis fidei est in nostra potestate non solũ iis nõ assentiri, sed etiam dissentire. vt patet experientia in multis, qui obiectis fidei sibi sufficienter propositis, ita vt teneantur credere, & non credendo peccent, tamen propter malum voluntatis affectum positiuè discredunt, adhærentes pertinaciter suis contrarijs erroribus.

37 Angeli & quidam homines nequeunt dissentire articulis fidei.

Dixi, voluntas nostra communiter, &c. Quia credo contrariũ accidisse in angelis, qui propter euidentiã mysteriorum fidei in attestãte ita clarè videbant ea esse necessariò vera, vt non possent ijs dissentire. Idemque contingit quibusdã hominibus, qui quia ipsis aliqua euidenter reuelata sunt, aut aliam ob causam, habent quandam quasi euidentiam veritatis nostræ fidei, ita vt de ea dubitare nequeant. vide dicta disp. 11. dub. 2. conclus. 2. 3. 4. 6. liberè tamen hi eliciunt assensum fidei theologicæ, vt statim dicam.

38 Immediatè est in potestate voluntatis cohibere intellectũ ne assentiatur rebus fidei, non ita efficere vt dissentiat.

Vbi Nota, alia ratione esse in potestate voluntatis cohibere intellectum ne assentiatur rebus fidei: alia verò efficere vt iis positiuè dissentiat. Illud enim est immediatè in eius potestate, sed hoc non mouendo eum ad assensum: ad hoc verò requiritur vt intellectum applicet, vt excogitet rationes quibus apparenter ei persuadeatur obiectum fidei esse falsum, aut vt eiusmodi rationes sponte occurrentes fortiùs apprehendat quàm contrarias: nam intellectus, nisi adsit aliqua ratio, quæ eum ad hoc saltem apparenti probabilitate moueat, nequit alicui obiecto assentiri aut positiuè dissentire: & consequenter hoc nullo modo potest fieri, quamdiu adsunt rationes certò persuadentes assensum: quia tunc contrarias nequit apprehendere vt probabiles.

39 Qua ratione in angelis assensus fidei fit liber.

Conclvsio III. Tametsi angeli, atque etiam quidam homines, quibus immediatè clarè reuelata sunt mysteria fidei, non potuerint illis dissentire, atque adeò necessariò iudicarint ea esse vera, vt ostendi disp. 11. dub. 2. tamen liberè elicuerunt assensum fidei theologicæ, ideoque ad hoc egerunt motione voluntatis, qua intellectus ad exercitium actus determinaretur. Ita Turrian. disp. 29 dub. 4. & videtur communis sententia eorum qui tenent primam conclusionem: quia generatim ad assensum fidei requirunt motum voluntatis. Quamuis aliqui eorum negent angelos habuisse euidentiam in attestante, aut cum hac posse consistere fidem. quæ de re satis egi disp. 11. Probatur, quia, etsi dictis esset euidens res reuelatas esse necessariò veras, quatenus per claram & necessariam consequentiam deducebantur ex reuelatione clarè ipsis cognita: tamen hac ratione non mouebantur ad assensum fidei theologicæ; sed per hunc credebant illas immediatè propter testimoniũ Dei, etiam simili assensu creditum, idque multo firmiùs quàm vlla euidentia ijs dictas res poterat persuadere. Atque ita intellectu ferebantur in obiectum formale obscurum, & à quo non poterat sufficienter ad assensum determinari, ideoque indigebat determinari à voluntate. vide dicta disp. 11. n. 27. & 31. Et confirmatur. quia cùm tales credendo meruerint, actus eorum debuit fuisse liber, quia ad meritum requiritur necessariò actus liber: atqui, vt ostendi disp. 2. dub. 4. concl. 2. actus intellectus nequit dici liber, nisi quatenus imperatur à libera voluntate: ergo illorum assensus fidei à voluntate imperabatur.

Turrian.

40 Qua ratione fides humana aut opinio pendeat à voluntate.

Conclvsio IV. Assensus fidei humanæ aut opinionis absolutè non indigent actu voluntatis quo immediatè imperentur, nec communiter ita imperantur; possunt tamen affectu voluntatis iuuari, quatenus hæc potest mouere intellectum vt fortiùs illas rationes apprehendat, quæ illos assensus persuadent, eumque auertere ne consideret rationes contrarias; aut contrà potest efficere vt intellectus has rationes magis apprehendat quàm illas, atque ita moueatur ad dissensum.

Secunda pars patet experientia, & ab omnibus conceditur. Prior probatur: quia, etsi medium opinionis, aut fidei humanæ, non probet sua obiecta esse euidenter vera; tamen clarè probat ea esse euidenter probabilia; atque ita intellectus ab eius euidentia determinatur vt credat ea esse probabilia.

41 Argumentũ euidenter probabile determinat intellectũ ad probabilem assensum.

Antecedens probatur: quia sicut ratio euidenter certa facit suam conclusionem euidenter certam, ita ratio euidenter probabilis euidenter facit suam conclusionem probabilem, si nulla ratio contrarium persuadeat: ergo sicut quando habeo rationem euidenter certã, conclusio apparet mihi euidenter certa, ita quando habeo rationem euidenter probabilem, cõclusio apparet mihi euidenter probabilis; atque ita intellectum ad probabilem assensum determinat. Similiter quando vir aliquis fide dignus mihi dicit se scire hoc vel illud esse verum, clarè video illum hoc testari; item si nulla occurrat ratio, quæ persuadeat contrarium, apertè video eius testimonium hoc probabiliter probare, quia ratio docet me irrationabiliter factum credendo eum mentiri: ergo apertè video rem ab eo in his circumstantijs assertam, quantum hîc & nunc apparet, esse probabiliter veram, atque adeò intellectus ab euidentia obiecti determinatur vt credat eam esse probabilem.

Quomodo auctoritas humana faciat rem euidenter probabilem.

42 Differentia inter fidem diuinam & humanam.

Ex his patet Primò, esse magnam differentiam inter fidem diuinam ex vna parte, ac fidem humanam & opinionem ex alia parte; quia hæc nituntur suis mediis quatenus intellectui euidentia sunt, nec hic certiùs assentitur conclusioni, quàm eam puter per illa euidenter probari. Secùs est in fide diuina, quæ nititur medio siue obiecto formali obscurè credito; & firmiùs adhæret rei creditæ quàm vlla euidentia eam probet.

Patet Secundò, responsio ad argumentum Bañez allatum num. 28. negandum enim est assumptum; quia, etsi medium opinatiuum & testimonium humanum non efficiant suum obiectum euidenter verum; faciunt tamen vt opinanti aut credenti appareat euidenter probabile aut credibile; quod sufficit vt eum ad assensum probabilem determinet.

43 Differentia inter imaginationem & assensum.

Ad primum argumentum positum num. 26. Respondeo Aristotelem ibi solùm docere, nos sine vlla ratione aut apparentia veritatis posse pro

pro libitu quasuis res nobis tamquã veras imaginatione præsentes sistere, non tamen posse simili modo credere eas esse veras; quia ad hoc requiritur aliqua ratio quæ probet eas esse tales. Atque ita illa ratio solùm euertit opinionem Caiet. citatam n.29. nam fides non fertur in obiectum sine vlla omnino ratione.

Ad secundũ, nego hoc sequi: quia secundùm nostram sententiam fides diuina prærequirit rationes quæ euidenter probent sua obiecta esse verè ita credibilia sicut ipsa ea credit.

Ad tertium, nego consequentiam: quia D. Thom. ibi solùm docet, intellectum proponendo voluntati aliquod obiectũ sub certa ratione amabile, esse causam cur si velit illud amare, eliciat amorem talis aut talis speciei; quia nimirum actus voluntatis specificatur ab obiecto. cum quo optimè consistit, voluntatem alia ratione determinare intellectum ad specificationem actus, quatenus est causa cur potiùs moueatur illo obiecto formali ad assensum quàm alio ad dissensum, iuxta dicta n.38.

Qua ratione intellectus determinet voluntatem, & contrà ab ea determinetur.

Ad quartum, nego assumptum: nam etsi obiectum formale fidei moueat intellectum vt firmiùs ac certiùs assentiatur suo obiecto, quàm obiecto scientiæ; hoc tamen non prouenit ex ipsius obiecti vehementia in mouendo intellectum, sed ex maiore infallibilitate ipsius, & ex constanti imperio voluntatis, quo efficitur vt intellectus firmissimè suo obiecto adhæreat, vt fusiùs dicam disp.14.dub.5.

Ad quintum, nego consequ. quia intellectus non assentitur obiectis fidei propter illas rationes, sed immediatè propter testimonium Dei obscurè creditum.

Ad sextum, nego assumptum: quia ille actus voluntatis ac habitus ei respondens sunt vna virtus fidei, & nomine fidei intelliguntur, vt ostendam n.71.& 72.& disp.14.n.69.

44 Disputant hîc præterea aliqui, vtrùm Deus sine actione voluntatis possit per se immediatè determinare intellectum vt obiecto fidei sufficienter sibi proposito assentiatur. Et ratio dubitandi est; quia cùm voluntas moueat intellectum etiam ad specificationem actus, videtur habere rationem causæ formalis; Deus autem non potest defectum causæ formalis per se supplere. Sed hi auctores apertè errant: nam, vt patet ex dictis, voluntas non determinat intellectum per modum causæ vel obiecti formalis, (neque enim ipsa vllo modo subit rationem obiecti formalis) sed per modum causæ efficientis (sicut alias potentias mouet ad hunc actum potiùs faciendum quàm illum) scilicet immediatè mouendo intellectum ad vehementem apprehensionem, & consequenter ad assensum obiecti formalis fidei, sibi sufficienter propositi; cùm posset eum mouere, vt obiectum formale contrarium fortiùs apprehenderet, eique assentiretur, iuxta dicta n.38. Quare nullo modo videtur dubitandum, quin Deus sine actu voluntatis intellectum simili ratione determinare possit.

DVBIVM V.

An voluntas, qua assensus fidei immediatè imperatur, sit supernaturalis?

PRima opinio absolutè docet, sufficere volũtatem naturalem. Ita Scotus in 3.d.25.q.2.§. *Ideo dico.* vbi ait: *Et esto quòd requiratur motio positiua voluntatis* (scilicet ad eliciendum assensum fidei) *etiam sufficit voluntas ad sic mouendum in puris naturalibus.* 45 Scotus.

Secunda opinio docet, hanc voluntatem solùm esse supernaturalem secundùm modum. Ita sentiunt ij, quos citaui disp.4.dub.3.n.38.& quidam alij. Probatur Primò, quia illa voluntas dirigitur iudicio secundùm substantiam naturali: ergo est etiam secundùm substantiam naturalis. Secundò, quia potest quis velle elicere actum fidei ob honestatem merè naturalem: ergo potest eum velle elicere actu secundùm substantiam naturali. Tertiò, quia nec ex Scriptura, nec ex Patribus potest probari eam voluntatem esse supernaturalem in substantia. 46

CONCLVSIO I. Omnino certum est hãc voluntatem esse aliqua ratione supernaturalẽ. Hęc est iam communis, & videtur apertè definita in Concilio Arausic. c.5. vbi dicitur: *Siquis sicut augmentum, ita etiam initium fidei ipsum credulitatis affectum, quo in eum credimus qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis peruenimus, non per gratiæ donum, id est per inspirationem Spiritus sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, & naturaliter nobis inesse dicit; Apostolicis dogmatibus contrarius approbatur.* Vbi absolutè definitur, nos non posse naturaliter & sine auxilio gratiæ habere eum affectum credulitatis, quo voluntas ab infidelitate ad fidem conuertitur, ipsum scilicet fidei assensum intellectui imperando. Quæ apertè falsa essent, si hæc voluntas posset naturæ viribus elici. 47 Arausic.

CONCLVSIO II. Hæc voluntas est supernaturalis in sua substantia. Ita Suarez in 3.p.tom.1. q.7.a.3. in commentario. Molina in sua Cõcordia disp.8. sub finem. vbi ideo ad hanc voluntatem requirit particularem habitum in voluntate: ideoq; eiusdem videntur sententiæ ij omnes, qui hunc habitũ ponũt, quos citabo dub.7. Probatur Primò, omnibus iis rationibus, quibus disput.4.dub.3. probaui, actus fidei, spei & caritatis esse supernaturales in substantia: nam illæ idem de hoc actu probant. nam Concilia & Patres ad hunc actum absolutè & simpliciter requirunt gratiam, docentque naturaliter, siue per solas naturæ vires nobis inesse non posse, vt patet ex Arausicano citato. nec requirunt hanc gratiam ad eum actum per accidens solùm ratione extrinsecæ alicuius difficultatis, sed per se & eodem modo quo eam requirunt ad assensum fidei. vt patet ex eorum verbis. 48 Suarez. Molina.

Item, vt ibidem ostendi, & docet D.Thom. 1.2.q.114.a.2. ideo actus nostri, quibus meremur vitam æternam, debent esse supernaturales in substantia, vt media sint fini proportionata: atqui dicta actio voluntatis in homine iusto est 49 D.Thomas.

verè

verè meritoria vitæ æternæ; imò quòd assensus fidei sit meritorius, solùm habet quatenus ab ea voluntate imperatur quæ per se meritoria est: ergo non minùs debet esse supernaturalis in substantia, quàm ipsa fides. Item sicut per assensum fidei homo secundùm intellectum eleuatur ad statum supernaturalem, ita etiam per illum actum eleuatur secundùm voluntatem: ergo vterque est eodem modo etiam supernaturalis. Et eodem modo omnia argumenta, quibus loco citato probauimus virtutes theologicas esse in substantia supernaturales, possunt huic conclusioni accommodari; nam eam æqualiter probant.

Assensus fidei solùm est meritorius quatenus à voluntate imperatur.

50 Probatur Secundò, quia si hæc voluntas solùm esset supernaturalis secundùm modum, ad eam eliciẽdam sufficeret illustratio intellectus, nec requireretur præterea distincta gratia in voluntate: atqui hoc est falsum: ergo & illud.

Maior probatur: quia posita illa sola illustratione intellectus, actus eum sequens, & per modum proponentis obiectum & dirigentis voluntatem ab ea causatus, sufficienter esset secundùm modum supernaturalis. Item illa illustratio efficiendo vt intellectus apprehenderet esse honestum & necessarium, siue valdè vtile mysteria fidei credere, sufficienter voluntatem incitaret vt vellet ea credere, & vt superaret omnem difficultatem, quæ aliàs in credendo occurreret. quod vel inde patet, quia experientia docet, pro diuersa obiecti apprehensione aliquam volitionem voluntati esse facilem, aut difficilem: atque adeò in rebus naturalibus sæpè videmus alterius commoda oratione ostendentis rem aliquam esse valdè vtilem, nec ita difficilem, alicuius voluntatem ita mutari ac roborari, vt sine difficultate eligat & aggrediatur id, quod priùs ob contrariam apprehensionem nullo modo sibi videbatur posse eligere aut aggredi. Quis igitur neget Deum posse sua illustratione efficere, vt intellectus tali ratione apprehendat obiectum fidei ac voluntati proponat, qua ipsa sine repugnantia excitetur vt velit per intellectum eidem assentiri?

Commoda apprehensio obiecti facilitat actum voluntatis.

Quo casu, si ille actus, vt sit talis, qualis ad assensum fidei theologicæ requiritur, non debeat secundùm substantiam esse supernaturalis, nulla potest excogitari ratio, cur sine vlteriore auxilio gratiæ voluntas nequeat eum elicere.

51 *Arausic.* *Ad eliciendum actum quo ijdps imperatur, requiritur gratia distincta ab illustratione intellectus.* *Mileuit.*

Minor probatur Primò, quia Arausicanum suprà expresè & speciatim dicit, nos ad illum affectum siue actum voluntatis eliciendum indigere gratia, eamque non vocat illustrationem intellectus, sed inspiratione Spiritus sancti corrigentem ipsam voluntatem, apertè ostendens hanc inspirationem ab illa illustratione distingui.

Probatur Secundò, quia Mileuitan. c. 4. eosdem errores refutãs, quos refutat Arausicanum, expresè distinguit gratiam requisitam ad illustrationem intellectus; qua veritas siue quid præceptum atque agendum sit prout oportet cognoscitur, ab ea qua voluntas ad id agendum incitatur ac roboratur. & vtramque gratiam generatim requirit ad omne præceptum, prout ad salutem expedit, implendum. Cùm igitur dum quis credit rebus fidei sibi sufficienter propositis, impleat fidei præceptum actu supernaturali, & prout expedit ad salutem (nam ille actus est aut conuersionis ac salutis initium in recèns conuersis, aut causa augmenti in ijs qui sunt in gratia) sequitur, eum secundùm definitionem Concilij indigere gratia non solùm in intellectu, sed etiam in voluntate.

Confirmatur ex August. l. de Gratia Christi c. 11. 12. 13. (ex quo hæc Concilia suas definitiones contra Pelagianos & Semipelagianos præcipuè sumpserunt) vbi ipse vtramque hanc gratiam distinguit, & ad fidem ac alia bona opera requirit: atque ita dici nequit alterutram sufficere. *August.*

Dices, Tam Concilium Mileuitanum, quàm August. illam gratiam quam præter illustrationem intellectus requirunt, vocant caritatem: ergo solùm requirunt distinctam gratiam in voluntate, ad actus caritatis. Respondeo, illa expresè generatim requirere hanc gratiam ad implenda præcepta, inter quæ vnum, & quidem ex præcipuis, est præceptum fidei; faciunt autem mentionem caritatis, ad quam constat nos indigere gratia, vt ab exemplo probent institutum; aut etiam generatim omnem voluntatem, qua præceptum aliquod ex pio in Deum affectu implemus, vocant caritatem; iuxta illud Christi Iohann. 14. *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit.* Item quatenus omnis pius erga aliquem affectus generatim dicitur amor siue caritas; actus autem fidei ex pio erga Deum siue primam veritatem affectu imperatur. 52 *Iohan. 14.* *Omnis pius in Deum affectus potest generali ratione dici caritas.*

Ad primum argumentum positum n. 46. nego conseq. Quia per se loquendo, non est necessarium vt voluntas supernaturalis dirigatur intellectione supernaturali; vide dicta num. 18. Ad secundum, nego antecedens: quisquis enim elicit verum actum fidei, vult per hunc adhærere primæ veritati cuius auctoritate mouetur, quod in se honestum est, atque ita non mouetur honestate merè naturali: nam veracitas & testimonium Dei sunt supra naturam creatam. Quòd si auctores illius argumenti vocent obiectum naturale id omne quod naturali amore potest amari, sic fateor illam honestatem posse dici naturalem: sed sic neganda est consequentia; quia, vt ostendi suprà disp. 5. dub. 3. actus naturalis & supernaturalis possunt versari circa idem obiectum. Quare ex illo argumento solùm sequitur, ex affectu naturali posse imperari fidem naturalem; nullo tamen modo sequitur, illum affectum, quo de facto imperamus actum fidei ad salutem requisitum, non esse in sua substantia supernaturalem. Ad tertium, patet ex dictis: satis enim ostendi ex Patribus & Concilijs colligi, hunc actum esse supernaturalem in substantia: maximè adiunctis rationibus, quibus probamus actus fidei & caritatis esse in substantia supernaturales. 53

DVBIVM VI.

An illud imperium voluntatis sit specialis virtus ab alijs distincta, & an requirat particularem habitum infusum?

54 *Turrian.* PRimò, quidam recentiores apud Turrianũ disput.37.dub.4. docent, hunc actum non pertinere ad aliquam particularem virtutem. Primò, quia antiquiores Theologi non videntur hîc aliquam particularem virtutem agnouisse. Secundò, quia cùm S. Thomas sæpè faciat mentionem huius actus, numquam docet eum ad particularem virtutem pertinere: imò 2.2.q.4.a.7. vbi docet, fidem esse primam virtutem, cùm in quinto argumento sibi obiecisset in actu fidei actum voluntatis, quem perficit caritas, præcedere actum intellectus, & consequenter habitum caritatis debere præcedere habitum fidei, respondet, actum voluntatis præexigi ad fidem, non tamen præexigi actum caritate informatum. Quæ responsio non fuisset sufficiens, si putasset illum actum voluntatis pertinere ad particularem virtutem: debuisset enim hoc explicare. Confirmatur, quia D. Thomas ibid.a.5. docet, informem fidem non esse perfectam virtutem; quia, etsi habeat perfectionem debitam ex parte intellectus, non tamen ex parte voluntatis: ergo sentit huic non inesse habitum. Tertiò, quia ex contraria sententia sequeretur, actum reflexum, quo quis vult elicere actum internum, v.c. temperantiæ aut similem; item actum, quo quis vult elicere actum prudentiæ, pertinere ad particulares virtutes: hoc autem est absurdum: ergo & illud vnde sequitur. Quartò, ad amandum honestum in genere, non datur peculiaris virtus: ergo nec ad volendum elicere actum fidei. Quintò, quia ad imperandam fidem humanã non datur peculiaris virtus aut habitus in voluntate: ergo nec ad imperãdam fidem theologicam siue supernaturalẽ. Sextò, quia intellectio siue cognitio non habet ex se peculiarem honestatem, nec est per se expetenda; sed solùm quatenus est vtilis ad aliquem alium finem honestum: atqui assensus fidei est quædam cognitio: ergo non habet ex se peculiarem honestatem.

D. Thomas.

55 Secunda opinio docet, hunc actum pertinere ad obedientiam. Primò, quia dum credimus, dicimur obedire fidei, & captiuare intellectum in obsequium Christi, Actor.6.v.7. ad Rom.1.v.5. & 2. ad Corinth.10.v.5.

Actor.6. Rom.1. 2.Cor.10.

Secundò, quia D. Thom.2.2.q.4.a.7. cùm in secundo argumento obiecisset sibi assensum fidei prouenire à voluntate obediendi Deo, in responsione id non negat: & consequenter videtur id admittere.

D. Thomas.

Alij volunt hunc actum pertinere ad virtutem studiositatis, cuius est moderari appetitum sciendi. Alij eam referunt ad virtutem religionis, quos citat Turrianus suprà.

Turrian.

Vt autem hæc possimus definire, prius nobis disputandum est, an ipse assensus fidei contineat in se particularem honestatem, sicut ieiunium, eleëmosyna, similesque externi actus virtutum propriam siue specialem honestatem continent.

56 CONCLVS.I. Omnino dicendum est, assensum fidei continere in se particularem honestatem, sicut alij actus externi virtutum eam continent; ob quam honestè & laudabiliter potest per se expeti. Ita Bañez 2.2.q.1.a.4.dub.2. concluſ.1. vbi ait actum fidei formatum caritate esse meritorium, non solùm ab extrinseco, siue ratione relationis ad finem honestum extrinsecum; sicut actus scientiæ potest esse meritorius; sed ab intrinseco & ex proprio obiecto. Quod dici nequit, nisi ex proprio obiecto sit honestus. Eamdem tenent Auctores secundæ & tertiæ sententiæ, omnesque quos citabo concl. vltima.

Bañez.

Probatur Primò, quia ille actus qui per se laudabilis est, per se etiam est honestus & expetendus: atqui assensus fidei theologicæ est talis: ergo per se est honestus. Maior est clara, quia nihil potest per se esse laude dignum, quod secundùm se non est honestum. Minor probatur, quia fides sæpissimè in Scriptura singulariter laudatur; Matth.8. & Luc.7. Christus miratur & laudat fidem Centurionis; & Matth.15. laudat fidem mulieris Cananææ; Actor.6.vers. 6. laudatur in S. Stephano, quòd fuerit plenus fide. Item ad Hebræos 11. Apostolus totum caput insumit in laudanda fide antiquorum Patrum. Et similiter Patres passim supradictorum fidem miris laudibus efferunt: ergo fides est secundùm se laudabilis. Item quod alicui reputatur ad meritum & iustitiam, debet esse honestum: atqui illud conuenit fidei: ergo & hoc. Minor patet, cùm alibi sæpiùs, tum expressè Genes.5. & ad Roman.4. vbi dicitur: *Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.*

Matth.8. Luca 7. Matth 15. Actor.6. Hebr.11.

57 Idemque sæpiùs docet D. Augustinus, tum alibi, tum in epist.105. aliquanto post initium; vbi ait, *Sed nec ipsa remissio peccatorum sine merito est, si fides hanc impetrat: neque enim nullum est fidei meritum*, &c. & infrà: *Restat igitur vt ipsam fidem vnde omnis iustitia sumit exordium*, &c. Et deinde docet, fidem debere dici gratuitum Dei donum, nec posse præcedere gratiam, sed eam necessariò sequi, quia aliàs gratia daretur ex meritis. Additque etiam ipsam fidem, cùm sit meritoria, inter bona opera computandam esse.

Augustin.

Vbi Nota, D. August. ibi refutare eos qui distinguentes fidem ab alijs operibus bonis, fatebantur ad hæc omnia necessariò prærequiri gratiam; hanc tamen dari credentibus proprio arbitrio; atque ita fidem præcedere omnem gratiam. In quo errore ipse etiam Augustinus aliquando fuerat ante sacerdotium: vt patet ex c.3.l.1. de Prædest. Quare cùm hîc fidei tribuit meritum, vocatque eam opus bonum & initium iustitiæ, accipit fidem prout distinguitur ab omni alio opere bono, & consequenter ipsam fidem secundùm se vult esse opus bonum & meritorium, aut de condigno aut de congruo, secundùm statum operantis.

58 Dices, hæc omnia dici de fide ratione affectus honesti, quo imperatur & in finem honestum refertur. Sed contra Primò, Per illum affectum

fectum vel imperatur assensus fidei propter honestatem sibi intrinsecam, sicut per temperantiam imperatur ieiunium; & sic erit intrinsecè & propria honestate honestus: vel solùm appeti potest propter finem extrinsecum honestum; & sic fides non magis erit laudabilis, meritoria, aut reputabilis ad iustitiam, quàm ambulatio, aut matheſis, similisúe scientia. quod apertè Scripturæ, Patrumque testimonijs repugnat, qui longè aliter eam laudant, quàm possit matheſis iure laudari.

59 Ex eo quòd aliquod opus in Scripturis laudetur, recte colligitur secùdum se esse bonũ.

Secundò, quia inde sequeretur, ex eo quòd aliquod opus in Scripturis multùm laudetur, ac nobis commendetur ac suadeatur, nos non posse colligere illud secundùm se esse honestũ; sed solùm ex se esse indifferens, siue non malum, atque ita tale, quod ad honestum finem possit referri: hoc autem apertè absurdum est: ergo & id vnde sequitur.

Maior patet, quia secundùm illam responsionem ex eo quòd fides ita laudetur, non colligitur eam secundùm se esse honestam ac opus bonum; sed solùm quòd possit referri ad finem honestum, & sic denominatione extrinseca esse honestam: quod omni operi externo ex se indifferenti conuenit. Minor probatur, quia ex eo quòd voluntaria paupertas & perpetua castitas in Euangelio laudentur ac commendentur, optimè omnes Catholici contra nostros hæreticos colligunt ea habere propriam honestatem, siue ea secundùm se esse honesta & expetenda; quæ tamen collectio secundùm aliam sententiam esset falsa, nec ex Euangelio magis possemus probare dicta opera secundùm se esse bona & honesta, quàm ambulationem secundùm se esse bonam; quia etiam hæc relata ad finem bonum est bona.

60 Tertiò, quia D. Augustinus suprà docens fidem esse opus bonum & meritorium, ac initium iustitiæ, expresè loquitur de fide, prout distinguitur ab alijs operibus bonis, tam internis quàm externis, vt patet ex dictis; quod tamen esset falsum secundùm aliam sententiam: quia secundùm eam fides secundùm se sumpta non esset opus bonum; sed solùm ratione alterius actus boni, quo ad finem extrinsecum honestum refertur.

61 Quãdo actus externus pertineat ad eandem virtutem cum interno, & sit simpliciter actus virtutis, & quãdo non.

Vbi Nota, quando actio externa habet propriam honestatem & propter eam expetitur, tunc actum internum & externum simpliciter pertinere ad eamdem virtutem, & constituere actum simpliciter & absolutè vnum in ratione virtutis; vnde etiam externus actus tunc dicitur meritorius & honestus simpliciter & sub proprio nomine, & quatenus ab omni alio opere distinguitur. v.c. impero mihi actum externum temperantiæ ex virtute temperantiæ; etsi hic actus externus non sit formaliter honestus & meritorius, nisi ratione actus interni; tamen secundùm se, & quatenus est actus temperantiæ, & ab omni opere alio bono distinctus, dicitur simpliciter & absolutè meritorius ac honestus. secùs autem est quando externus actus imperatur ob finem honestum extrinsecum, siue secundùm se sit honestus, siue non. Vt si imperem mihi actum externum temperantiæ, aut aliquam actionem ex virtute religionis, siue vt possim melius ieiunus aut in templo orare. tunc enim hi actus non sunt propriè meritorij & honesti, quatenus sunt actus temperantiæ aut itio, & distincti ab alio opere bono; sed quatenus sunt actus religionis: & consequenter ratione operis boni distincti ab opere temperantiæ & ambulationis, siue itionis.

Idemque secundùm aliam sententiam dicendum esset de actu fidei. nam secundùm eam fides solùm esset honesta & meritoria ratione alterius operis ad distinctam omnino virtutem pertinentis: v.c. ratione actus spei, caritatis, religionis, aut alterius virtutis à quo imperaretur. & consequenter non esset bonus quatenus est actus fidei, nec eam eliciens propriè mereretur per actum fidei, sed per actum religionis, aut caritatis, &c. nec credens esset absolutè laudandus propter fidem, siue quia credit; sed propter actum religionis aut caritatis, siue quia credit ex affectu caritatis aut religionis. Sicut vadens ad templum orandi causa, non laudatur propriè quia ambulat, sed quia orandi causa ambulat, nec propriè & per se laudatur in eo ambulatio, sed desiderium orandi. 62

Secundùm nostram verò sententiam voluntas imperat assensum fidei propter propriam honestatem, & ita vterque actus, tam voluntatis quàm intellectus, est simpliciter vna virtus & actus fidei: & vterque qua actus fidei, est honestus & meritorius. hinc Patres & Concilia, (& ex eorum imitatione communiter etiam Theologi) vtrumque actum vocant actum fidei, & dicunt nos per vtrumque actum credere. vt expresè patet ex Arausicano citato n. 47. vbi ait, *Ipsum credulitatis affectum, quo in eum credimus*, &c. ostendens nos ipso affectu credere. Similiter Augustinus de Spiritu & lit. c. 32. *Sed consequens est paululùm quærere vtrùm voluntas, qua illa credimus, etiam ipsa donum Dei sit.* Quæ omnia falsa essent secundùm aliam sententiam: nam sicut actus religionis imperans ambulationem aut ieiunium, non potest dici ambulatio aut actus temperantiæ; ita actus alterius virtutis imperans assensum fidei ob finem huic extrinsecum, nequit dici actus fidei. 63

Patres & Cõcilia actum voluntatis vocant fidẽ, dicuntque nos per eum credere, quia fidem imperat. *Arausic.* *Augustin.*

Probatur concluſ. Secundò, quia id, quod per se directè ad honorem Dei spectat, per se est honestum & laudabile: atqui assensus fidei est talis: ergo per se est honestus & laudabilis. Maior clara est; quia sicut non potest non esse honestum honorare Deum, ita non potest non esse honestum id, quod per se & directè est honoratiuum Dei. Minor probatur, quia per assensum fidei subijcio absolutè meum iudicium auctoritati Dei, eius testimonio firmissimè adhærendo, atque ita implicitè testor eum esse primam veritatem, cuius testimonio plus debeas credere, quàm vlli euidentiæ, quæ naturaliter haberi possit: quod per se patet ad honorem Dei spectare, sicut ad honorem alicuius hominis per se spectat, si ipsius testimonio plus credam, quàm testimonijs multorum aliorum, aut etiam proprio meo iudicio. Et confirmatur: quia sicut per se honestum est laudare Deum, ita etiam per se honestum est explicitè dicere siue 64

ue testari Deum esse primam veritatem, cui firmissimè in omnibus debeas credere; quia hoc est laudare Deum: ergo similiter per se honestum est implicitè id testari, prout facit qui assensum fidei elicit.

65 Probatur Tertiò, quia sicut per se & intrinsecè homini honestum est subijcere suam voluntatem diuinæ, huic contra propriam inclinationem obediendo; ita eidem per se & intrinsecè honestum est subijcere suum iudicium diuino, Dei testimonio firmissimè contra propriam inclinationem credendo, atque ita intellectum in obsequium fidei captiuare. Item sicut per se homini honestum est per voluntatem summo bono firmiter adhærere, ita eidem per se honestum est summæ veritati per intellectum firmissimè adhærere; est enim par in vtroque ratio: atqui per assensum fidei Dei iudicio ac testimonio meum intellectum ita subijcio, & summæ veritati firmissimè adhæreo: ergo talis assensus per se & intrinsecè est honestus.

66 Dices, hinc solùm sequi, assensum fidei esse honestum, quatenus elicitur vt per eum nostrum intellectũ subijciamus diuinæ auctoritati, ac primæ veritati firmissimè adhæreamus, secùs autem esse de eo assensu quatenus est præcisè quædam cognitio; quod alij solùm contendunt. Confirm. quia, vt dicitur Iacobi 2. dæmones habent fidem: ergo hæc non est actus virtutis. *Iac. 2.*

Respondeo, vt assensus fidei sit in se intrinsecè honestus, non est opus quòd sit honestus quatenus est quædam cognitio in genere (nam nec actus caritatis est honestus quatenus est quædam volitio in genere) sed sufficit quòd sit honestus quatenus est cognitio talis speciei, qua dicta ratione intellectum diuinæ auctoritati subijcimus, ac primæ veritati firmissimè adhæremus; quod fides ex se ac intrinseca sua ratione habet. Ad confirm. Resp. dæmones non habere fidem propriè dictam: vt ostendam disput. 27. dub. 2.

Ex his patet hanc conclusionem esse omnino euidentem & certam; nec eam negari posse, nisi improbemus communem modum loquẽdi Theologorum, Patrum, Conciliorũ, ac ipsius Scripturæ, vt patet ex dictis. atque adeò non video quomodo contrarium possit rationabiliter defendi, præsertim cùm nullo nitatur fundamẽto, vt patebit in solutione argumenti sexti; vnde etiam non memini me videre auctorem impressum qui eam neget, quamuis quidam aliqua parum ei consona doceant. hac autem conclusione posita reliquæ videntur euidenter sequi.

67 Conclvsio II. Actus voluntatis quo assensus fidei propter se, siue sine vlla relatione ad finem extrinsecum imperatur, habet specialem honestatem. hanc tenent Bañez & Auctores citandi pro 6. concluſ. & sequitur apertè ex concluſ. 1. Quia omnis actus voluntatis, qui fertur in obiectum specialiter honestum, qua tale est siue propter se, habet specialem honestatem: atqui actus voluntatis quo assensus fidei propter se imperatur, est talis: ergo habet specialẽ honestatem. Maior clara est, quia, vt docet D. Thom. 1. 2. q. 18. a. 2. & cũ eo cõmuniter Theologi, actus morales accipiunt speciem bonitatis aut malitiæ ab obiectis. Minor etiam apertè sequitur ex concl. prima. Quia cùm assensus fidei habeat specialem honestatem, quatenus per eum firmissimè adhæremus primæ veritati, subiiciendo ei nostrum iudicium; voluntas quæ eum vt talem propter se imperat, necessariò fertur in eum qua specialiter honestum. *Bañez.* *D. Thomas.*

Conclvsio III. Hic actus voluntatis non est propriè studiositas, nec ad hanc virtutem propriè pertinet. Probatur, quia studiositatis est moderari appetitum discendi, ne vel nimius sit vel nimis remissus; sed per eum actum voluntatis non moderamur appetitum discendi res fidei, nec etiam per eum cupimus has moderatè aut etiam simpliciter discere: sed hic actus supponit nos iam sufficienter res fidei didicisse, inclinatque intellectum vt iis sufficienter per studium cognitis immediatè ob Dei testimonium assentiatur. Quare studiositas solùm moderatur appetitum discendi mysteria fidei, vel ea legendo vel ab alijs audiendo, aut notas fidei examinando, ne in his nimii aut nimis remissi simus. 68 *Studiositatis officium.*

Dices, Voluntas potest peccare, aut nimis leuiter imperando assensum fidei sine sufficienti euidentia credibilitatis obiecti; aut nimis tardè eum imperando posita sufficienti euidentia credibilitatis: ergo virtus studiositatis debet illud imperium moderari. Respondeo negando consequentiam; quia in neutro ex dictis casibus voluntas peccabit contra studiositatem, sed contra prudentiam: cuius est dirigere voluntatem ne nimis leuis aut tarda sit in credendo: & consequenter peccabit contra virtutem fidei, quæ nos obligat vt prudenter credamus, & cõsequenter nec nimis leuiter, nec nimis tardè. Potuit tamen antè peccasse contra studiositatem nimia negligentia in rebus fidei addiscendis; sed hoc peccatum est distinctũ ab eo, quod committit nimis leuiter vel nimis tardè credẽdo. Sicis qui nimis leuiter credit rem aliquam esse suam, & vt talem eam consumit, cùm sit aliena, potuit antea peccasse cõtra studiositatem negligendo veritatem addiscere; præcisè tamen ita credendo peccat solùm immediatè contra prudentiam, & consequenter contra iustitiam, quatenus imprudens ille assensus est causa actus iniusti. Idemque etiam est in materijs speculatiuis: nam qui nimis leuiter assentitur alicui opinioni, non peccat contra studiositatem; imò fieri potest, vt sufficiens & quantum studiositas exigit studium veritati cognoscendæ adhibuerit, & non potuerit tamen eam cognoscere, aut sufficientes rationes reperire ad prudenter siue rationabiliter assentiendum illi opinioni, cui imprudenter siue irrationabiliter assentitur. 69 *Citiùs, aut tardiùs quã debeat credens peccat propriè contra prudentiam ac virtutem fidei.* *Communiter tamen prius peccauit contra studiositatẽ.*

Conclvs. IV. Hic actus non est propriè actus religionis, aut obedientiæ: quia religio fertur in actum externum, quatenus hic est quædam attestatio honoris Deo debiti, siue exhibitio cultus Deo debiti. Item obedientia vult aliquem actum, quia præceptus est; dicta autem voluntas non imperat assensum fidei, quia est attestatio siue exhibitio cultus Deo debiti, aut qua- 70 *Quare illa voluntas nõ fit religio, aut obedientia.*

quatenus est impletio præcepti; siue vt cultum Deo debitum exhibeat, aut præceptũ impleat: sed vt primæ veritati adhæreat, idque propter propriam honestatem, quæ in hoc reperitur.

Nec refert, quòd hac ratione suo facto implicitè testetur Deo summam hac in parte reuerentiam deberi, eiusque præceptum impleat: quia hinc solùm sequitur, hunc actum esse materialiter actum religionis & obedientiæ: siue eum aptum esse, qui ex virtute religionis aut *D.Thom.* obedientiæ imperetur. vide D.Thom.2.2.q.4. a.7.ad 3.

Illud imperium est simile religioni & obedientiæ.

Est tamen hic actus vicinus virtuti religionis & obedientiæ. quia & per se cedit in cultum & honorem Dei, & est quædam implicita huius attestatio; & sicut per obedientiam subiicimus nostram volũtatem voluntati alterius, ita per fidem subiicimus nostrum intellectum alterius intellectui siue iudicio. hinc etiã Scriptura, vt patet ex dictis n.30. dicit nos per eum actum voluntatis obedire fidei. & quidam eam vocant obedientiam fidei.

71 Conclvs. V. Dictus actus voluntatis pertinet ad specialem virtutem distinctam ab omni virtute alia morali. Patet, quia, vt iam ostendi, fertur in obiectum sub speciali ratione honesta, distincta ab omni formali obiecto reliquarum virtutum moralium. Et quamuis, quia non fertur immediatè in Deum vt in obiectum, sed in ipsum assensum fidei, secundùm se spectatus non sit virtus theologica: tamen quia *Actus impetans assensũ fidei cẽsetur cum hoc vnus ac idem actus, & sub nomine fidei comprehenditur.* per se necessariò coniunctus est cum assensu fidei, & honestatem huic intrinsecam respicit, eumque tamquam moralis quædam forma in genere moris informat, ac ei rationem liberi & meriti tribuit: ideò vnus cum eo cẽsetur actus, ac eadem virtus; & ideò etiam à Scriptura, Cõciliis, Patribus, & antiquioribus Theologis nomine actus fidei intelligitur ac appellatur, ac tamquam ad virtutẽ fidei spectans recensetur.

72 Vnde etiam D.Bonauentura mox citandus, & quidam antiqui Theologi apud eum, vtrumque habitũ, tam quo elicitur actus intellectus, quàm quo elicitur actus voluntatis, dicunt esse vnum eumdemque habitum, qui sit in vtraque potentia. non quòd hunc habitum physicè loquendo velint esse vnum ac omnino simplicem (hoc enim claræ rationi, & eorum intentioni ac etiam contextui, & exemplis quæ adferunt apertè repugnat, vt patet apud D.Bonauenturam) sed quia moraliter & in ratione absolutæ virtutis est vnus idemque habitus, iuxta iam dicta.

S.Bonau. Qua ratione antiqui Theologi dixerint habitũ quo assensus fidei elicitur, & quo imperatur, esse vnum.

73 Conclvsio VI. Ad imperandum assensum fidei datur in voluntate specialis habitus infusus. Hanc apertè tenet Richardus in 3.d.23.a.6. q.1. dicens esse multorum sentẽtiam. verba eius sunt: *Dicunt enim multi, quòd ad hoc quòd intellectus eliciat actum fidei informem, non tantùm requiritur habitus existens in ipso, ipsum determinans ad actum credendi eliciẽdum, sed etiam aliquis habitus informis in voluntate ipsam determinans ad prædictum actum imperandum.* Quam sententiam ibi deinde ap- *Richard.* probat. Eandem apertè tenet S.Bonauentura ibid.a.1.q.2. dicens esse multorum doctorũ clericorum, licet ipse obscuriùs loquatur, dicens *Bonauent.* eundem fidei habitum simul esse in voluntate & intellectu. Sed quomodo intelligendus sit explicui n.72. Idem docet Alexander Alensis p.3.q.78.memb.3. vbi citans verba Hugonis à S.Victore l.1.de Sacramento fidei, p.10.c.3. docet, fidem secundùm substantiã esse in affectu, secundùm materiam in cogitatione. Vbi vterq; præcipuam rationem fidei, & quatenus habet rationem virtutis, ponit in voluntate. aitque Alexander multorum esse hanc sentẽtiam. Idem docet Molina in sua Concord. disp.8. Suarez 3. p.tom.1.q.7. in explicatione a.3. Lorca 2.2. disp. 25. Valentia ibidem disp.1.q.1.puncto 4.dub.1. in respons. ad 3.argumentum. Medina de Recta in Deum fide l.4 c.2. quamuis hi duo vltimi dicant hunc habitum esse virtutis obedientiæ, aut prudentiæ. quare in hoc à nobis dissentiunt. Eandem conclusionem nobiscum tenent multi recentiores.

Alensis. Hugo. Molina. Suarez. Lorca. Valentia. Medina.

Eadem omnino videtur sententia D.Thom. qui 2.2.q.4.a.2. expressè docet, ex eo quòd actus fidei procedat tam à voluntate imperante quàm ab intellectu eum eliciente, necessarium esse ad hoc ponere in vtraque potentia aliquem habitum: & videtur hic apertè loqui de habitu speciali, & ab aliis distincto, prout eum etiã intellexit Scot. in 3.d.25.q.2. nec vnquã alibi hoc negat, aut hunc habitum cum caritate confundit; quamuis aliquibus locis minùs explicitè loquendo dederit aliquibus occasionem id de eo suspicandi. Sed cùm hoc loco, vbi rem ex professo tractat, expressè dicat ipsam fidem ex se aliquem habitum requirere tam in voluntate quàm in intellectu; aperteque insinuet, sicut requiritur particularis habitus in intellectu, ita etiam particularem requiri in voluntate: licubi alibi ex occasione huius rei mentionem faciens obscuriùs loquatur, hæc verba potiùs per suprà citata explicanda sunt, quàm contrà. Ex quibus patet, hunc habitum non esse veteribus incognitum à recentioribus excogitatum.

74 *D.Thom.* *Scotus.*

Dices, antiquos requisiuisse quidẽ aliquem habitum in voluntate imperantem actum fidei, non tamen distinctum ab habitibus aliarũ virtutum. Sed hoc dici nequit: quia Auctores citati vocant eum habitum, vt Bonauentura; ac determinantem voluntatem ad imperandum assensum fidei, vt Richardus. quod nequit conuenire habitibus aliarum virtutum, quæ non determinant siue inclinant voluntatem nisi ad eliciendos actus sibi proprios. Item dicunt habitũ esse infusum, & manere informem in peccatore, vt patet ex Scoto & Richardo; quod secundùm omnes conuenit soli habitui fidei & spei. quare ad imperandum actũ fidei aut prærequirunt habitum spei, quod eorum verbis non congruit, nec videtur probabile; aut aliquem habitum particulariter pertinentem ad fidem: prout nos dicimus.

75 Probatur conclus. vna clara & firma ratione ipsius D.Thomæ loco iam citato: quia quando aliquis actus pendet à duabus potẽtiis, quarum vtraque est naturaliter impotens ad eum eliciẽdum, necesse est vt vtraque perficiatur siue eleuetur supernaturaliter vt fiat potens eum elicere: atqui in præsenti casu tam voluntas est naturaliter

raliter impotens vt eliciat actum imperantem assensum fidei diuinæ, quàm intellectus sit impotens hunc elicere: ergo sicut hic indiget perfici habitu infuso vt fiat intrinsecè potens elicere suum actum, ita etiam illa indiget infuso habitu vt ab intrinseco sit potens elicere suum actum. Minor patet ex dictis dub. 5. vbi ostendi illud imperium esse in substantia supernaturale. Quòd autem hic habitus debeat esse virtus specialis ac distinctus ab alijs habitibus voluntatis, patet ex dictis. quia, vt iam ostendi, eius actus est specialis virtus, & ipse fertur in obiectum formale distinctum ab omni obiecto formali aliarum virtutum voluntatis. Ex quibus secundùm communem sententiam sequitur, ipsum esse specialem virtutem: quia virtus ab obiecto suo formali sumit speciem.

76 Confirmatur, quia fides manet in peccatore etiam de salute desperante, in quo alij habitus infusi non manent: & consequenter sicut habitus intellectus, ita etiam habitus voluntatis manere debet, vt peccator fidelis sit intrinsecè potens elicere actum fidei: nulla est enim ratio cur dicamus talem potiùs debere manere secundùm intellectum intrinsecè potentem elicere actum fidei, quàm secundùm voluntatem. Si autem concedatur talem manere etiam secundùm voluntatem intrinsecè potentem elicere actum fidei, necessariò dicendum est eum retinere habitum proprium fidei in voluntate, præsertim si amiserit habitum spei: quia nullus alius habitus infusus in eo remanet.

Possent hæc pluribus probari, sed posita veritate conclusionis 1. & 2. siue quòd ille actus voluntatis sit specialis virtus, & in substantia supernaturalis, clarè sequitur, ad eum eliciendum ponendum esse habitum specialem infusum in voluntate, à quo eliciatur: quæ magis patebunt ex solutione obiectorum.

77 Ad primum argumentum positum n. 54. nego assumptum: est enim apertè falsum, vt patet ex dictis.

Ad secundum, nego assumptum; nam, vt ostendi num. 74. ipse satis apertè docuit nostram sententiam. Ad rationem allatam ex 2.2.q.4. nego ex dictis sequi, eius responsionem fore insufficientem: nam cùm argumentum solùm probaret caritatem debere præcedere habitum fidei, ad D. Thom. propositum sufficiebat ostendere hoc non sequi; an autem alius aliquis habitus infusus deberet poni in voluntate prius quàm in intellectu, non erat opus ibi expressè dicere; quia ad solutionem argumenti non erat necessarium, cùm sanctus Doctor ibi solùm vellet docere, nullum habitum infusum præcedere habitum fidei, sub quo comprehendit dictum habitum voluntatis, quem antiquiores communiter vocant habitum fidei. Ad confirm. nego consequentiam. nam ibi non agit de habitu requisito ad imperandum assensum fidei; sed de requisito vt ille possit dirigi in Deũ tam quam in vltimum finem, siue vt actus fidei possit habere statum perfectæ virtutis, & esse meritorius vitæ æternæ.

Ad tertium, nego vtramque partem maioris; quia ad eliciendum actum reflexum sufficit habitus, quo elicitur actus directus, si vterque ob eandem honestatem eliciatur: si alter autem eliciatur ob aliam honestatem, tunc sufficiet habitus virtutis, ad quam hæc honestas spectat, quia ille erit actus huius virtutis. vt, cùm volo elicere actum temperantiæ, vt placeam Deo, illa volitio est actus caritatis. Similiter cùm volo elicere actum prudentiæ, illa voluntas spectat ad virtutem circa cuius materiã actus prudentiæ versatur, cùm huius honestas sit ea ipsa honestas, ob quam ille actus prudentiæ est experendus: cùm enim actus veræ prudentiæ semper versetur circa materiam particularem alicuius virtutis, ad quam debitè appetendam naturâ suâ ordinatur, semper participat honestatem illius virtutis, & propter eam est intrinsecè honestè appetibilis.

78 Cur volitas eliciendi actum prudentiæ non sit specialis virtus.

Ad quartum, quidquid sit de anteced. nego consequ. Quia qui negant requiri particularem habitum ad volendum honestũ in genere, ideò id negant, quia in eo non reperitur particularis difficultas. In præsenti verò casu cùm hic actus habeat specialem honestatem, ideoque specialis sit virtus, & in substantia sua supernaturalis, habet singularem difficultatem, superant em voluntatis vires, ideoque speciali habitu indiget.

79

Ad quintum, nego consequentiam: quia, vt ostendi dub. 4. concl. 4. fides humana non indiget actu voluntatis, quo imperetur, nec est in substantia supernaturalis: cùm in vtroque contrarium dicendum sit de fide theologica.

Ad sextum, Respondeo Primò, etsi aliæ cognitiones non haberẽt peculiarem honestatem, id tamen falsum fore in actu fidei, vt ostendi concl. 1. Respondeo Secundò, multas etiam alias cognitiones, præsertim practicas, & quibus ea quæ ad Deum & præcipua mysteria fidei spectant, naturali cognitione sciuntur, esse etiam intrinsecè honestas: per se enim honestum & expetendum est hæc scire; nec video qua probabilitate hoc possit negari. Sed non est opus hæc pluribus probare; solùm addam hîc auctoritatem S. Augustini, qui lib. de Bono coniugali c. 9. initio expressè docet, sapientiam propter se expetendam esse, & doctrinam (qua animum docemur) expetendam propter sapientiam. si autem sapientia propter se experenda sit, patet ex se esse honestam, quia sola honesta merentur propter se expeti.

Multæ cognitiones habent specialem honestatem.

August. Sapientia per se expetenda.

DISPVTATIO XIV.

De actu siue assensu fidei, ijsq; quæ nobis credenda sunt.

DVBIVM I.

Quid sit fides, siue assensus fidei?

1 D. Thom. August.

D. Thomas 2.2.q.2.a.1. & q.4.art.1. adfert duas fidei definitiones: vnam ex D. August. l.1. de Prædest. c.2. vbi ait: *Quamquam & ipsum credere nihil aliud est, quàm cum assensione cogitare.* Secundam sumit ex Apostolo ad Hebræos 11. vbi dicitur: *Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Quas fidei definitiones siue descriptiones S. Thom. locis citatis fusè explicat, docetque priorem conuenire ipsi actui, vt etiam per se patet. Secundam verò attribuit ipsi habitui. Sed etiam hæc descriptio satis ipsi actui tam intellectus quàm voluntatis conuenit: nam res sperandæ in nobis subsistunt, siue sistuntur nobis quasi præsentes, ita vt à nobis sperari possint ratione actualis fidei, & voluntas imperans assensum fidei, loco argumenti siue claræ demonstrationis determinat intellectum, vt rebus non apparentibus assentiatur. habitus autem dicta facit, quatenus mediante vtroque actu res sperandas nobis præsentes sistit; & facit vt ijs firmiter adhæreamus. vide dicta disp.11.n.32. vbi dicta verba Apostoli fusiùs explicui.

Hebr. 11.

2

3 Fidei definitio.

Clariùs actus fidei definiri ita potest: credere est alicui assertioni propter alterius testimoniũ assentiri. Qua ratione complectitur tam fidem humanam, qua aliquid credimus propter testimonium hominis; quàm diuinam, qua aliquid ita credimus ob testimonium Dei, ita vt fides nostra hoc & præcisè & vltimò nitatur: iuxta dicta disp.9.dub.4.& 5. Posita autem hac definitione primùm nobis disputandum esset qua ratione assensus fidei sit supernaturalis; sed hanc difficultatem satis explicui disp.4. dub.3. vbi ostendi eum esse supernaturalem in substantia; quare ad alias difficultates explicandas iam pergam.

DVBIVM II.

Vtrùm assensus fidei theologicæ sit omnino supernaturalis ex obiecto formali?

4 VT sensus huius dubii clariùs intelligatur; Nota Primò, satis inter omnes constare, nos non posse naturę viribus sine vlla Dei reuelatione cognoscere mysteriũ Trinitatis, Incarnationis, aliaq; similia; atque ita hac ex parte fidem horum mysteriorum esse supernaturalem ex parte obiecti, quatenus hoc viribus naturæ sine Dei reuelatione non possumus cognoscere. qua ratione etiam Pelagiani cõcedebant fidem esse supra naturam, & nos ad eam indigere gratia, scilicet ipsa Dei reuelatione, vt ostendi suprà disp.4.dub.4.

Nota Secundò, satis constare, nos posita Dei reuelatione propter hominum aliquorum auctoritatem id testantium, aut quia videmus totam antiquitatem aliquid credidisse, aut ob alias notas fidei, aut rationes nobis euidentes, posse naturaliter credere rem aliquam à Deo esse reuelatam, & consequenter eam esse veram. Atque adeò satis constat, nos naturaliter posse credere mysteria fidei propter Dei testimonium ex notis fidei aut aliorum attestatione cognitum, ita vt nostra fides tandem vltimò nitatur auctoritate illorum hominum, aut cognitione euidenti ex notis fidei accepta hoc enim aperta docet experientia in hæreticis, qui saltem hac ratione multa vera mysteria fidei credunt propter Dei testimonium. Sed tota difficultas est, vtrùm posita Dei reuelatione possimus mysterijs fidei sufficienter nobis propositis, viribus naturæ assentiri, præcisè propter Dei testimonium, ita vt fides nostra hoc vltimò nitatur.

5

Qua ratione possimus naturaliter credere res fidei.

In quo consistat difficultas.

Quidam, quos citaui disp.5.dub.3. docentes actum supernaturalem in substantia necessariò differre obiecto formali ab actu naturali, id negant fieri posse. Primò, quia assensus fidei est in substantia supernaturalis: ergo debet habere formale obiectum omnino supernaturale, & omnino distinctum ab obiecto actus naturalis; quia, cùm actus specificentur ab obiectis, actus naturalis & supernaturalis debent habere diuersa obiecta formalia. Sed hanc rationem loco iam citato refutaui, vbi ostendi vtrumque actum posse habere idem obiectum formale. Mouentur Secundò, quia intellectus nequit naturaliter assentiri alicui propositioni, nisi habeat sufficientem rationem qua ad hoc moueatur: atqui auctoritas diuina obscurè reuelans secundùm se præcisè sumpta non est talis ratio: ergo intellectus nequit naturaliter propter hanc præcisè sumptam alicui propositioni assentiri; sed ad hoc indiget aliquo auxilio supernaturali.

6

Respondeo negando minorem: nam etsi auctoritas diuina obscurè reuelans non sit ratio sufficiens vt sine imperio volũtatis intellectum determinet ad assensum; si tamen sit alicui sufficienter per notas fidei proposita ac probata, ita vt appareat euidenter credibilis, iuxta dicta disp.13.dub.1. est sufficiens vt accedente voluntatis imperio, intellectum ad assensum moueat. vt infrà magis patebit.

CONCLVS. I. Verius est nos naturaliter posse assentiri mysteriis fidei præcisè propter diuinam auctoritatem obscurè reuelantem, atque adeò propter idem obiectum formale, propter quod assensu supernaturali iis assentimur: si, modò ea priùs nobis sufficienter sint proposita, ita eui-

7 Fides naturalis & supernaturalis possunt habere idem obiectum formale.

denter appareant credibilia, prout disp.13.dub. 1.dixi requiri, vt iisdem fide diuina possimus assentiri. Ita Sotus lib. 2. de Gratia c. 8. vbi fidem credentis sine gratia, ab ea, quæ procedit ex gratia, solùm distinguit in eo, quòd hæc necessariò sit firmior. & Molina in sua Concord. disput. 8. vbi plures alios citat. Et hanc sententiam necessariò tenent omnes ii, qui docent fidem theologicam tantùm esse supernaturalem secundùm modum: qui consequenter debent fateri eam non distingui obiecto formali, à fide naturali, aliàs necessariò specie distingueretur. inter quos est Caietanus 2.2. quæst. 171. a. 2. & alii.

Sotus. *Molina.* *Caietan.*

8 Probatur Primò, quia, vt iam ostendi, nulla est ratio qua probetur id fieri non posse.

Prob. Secundò, quia sicut volùtas potest efficere vt aliquas rationes aliàs leuis momenti intellectus vehementiùs apprehendat, & iis moueatur vt aliquid firmiter credat esse verum; ita potest efficere vt vehementer apprehendat auctoritatem Dei, & nos teneri firmissimè credere ea omnia, quæ prudenter iudicamus ab eo esse reuelata, & ita hunc mouere vt hæc propter eam firmiter credat. nulla enim hîc videtur ratio, cur hoc negetur; præsertim si talis non sit malè erga res fidei affectus, & nullam patiatur hîc & nunc tentationem contra articulum fidei sibi credendum propositum. Confirm. quia, vt ostendi disp. 9. num. 74 possum aliquid credere immediatè propter testimonium humanum obscurè creditum, ita vt fides mea hoc vltimò nitatur: ergo possum similiter aliquid credere propter testimonium Dei; nec enim est vlla ratio cur ceteris paribus non possim tam moueri ad assensum testimonio Dei, quàm hominis.

9 Probatur Tertiò, quia hæreticus credit Deum esse trinum præcisè quia Deus hoc reuelauit: atqui hoc ipse credit fide merè naturali, & consequenter naturæ viribus: ergo hoc fieri potest. Minorem etiam aduersarij communiter concedunt; sed negant maiorem, & aiunt hæreticum non credere illud propter diuinam reuelationem, ita vt eius fides hac vltimò nitatur; sed ob alia aliqua argumenta, quibus sibi persuadet hoc à Deo reuelatum esse, quibus eius fides vltimò nititur.

Hæretici etiam quędam credùt præcisè propter auctoritatẽ Dei.

Sed contrà, Talis firmiùs credit illud mysterium esse à Deo reuelatum, quàm vlla argumenta humana hoc ei persuadeant. quia talis sæpè est paratus negare potiùs alias veritates, quæ ipsi euidentiores apparent, quàm illud mysterium esse à Deo reuelatum, quod tamen ei est minùs euidens: ergo credit hoc immediatè propter auctoritatem diuinam: quia hæc sola potest ei esse sufficiens ratio hoc tam firmiter credendi.

10 Dices, eum hoc tam firmiter credere propter argumenta humana, quia voluntas facit intellectum his tam firmiter adhærere. Sed cõtrà, Si volũtas possit efficere vt intellectus illud mysterium tam firmiter credat propter rationes humanas, cùm tamen nulla ratio suadeat id tam firmiter propter eas rationes esse credendum; cur poterit id ita credere præcisè propter diuinam auctoritatem, cùm aperta ratio suadeat id ita esse credendum?

Confirmatur, quia talis sæpè propter aliquas occurrentes rationes quæ ei apparent euidentiores illis, quæ probant illud mysterium à Deo esse reuelatum, & videntur probare illud mysterium esse impossibile; patitur in intellectu difficultates in credendo, & tamen ex imperio voluntatis persistit in fide istius mysterii: ergo ad hoc mouetur præcisè propter auctoritatem Dei reuelantis. Quia cùm rationes quæ probant huius mysterij credibilitatem, appareant eiminùs euidentes, quàm contrariæ; nulla potest esse ratio cur illis magis moueatur ad assensum, quàm his ad dissensum. Item cùm voluntas non magis moueatur illis rationibus, quàm his; nulla est ratio, si diuinam auctoritatem amoueas, cur intellectum potiùs impellat, vt illis magis moueatur quàm his. Imò hoc efficere nequit, nisi simul efficiat vt illas apprehendat esse euidentiores aut firmiores quàm has, cùm tamen in nostro casu contrarium fiat: nam cùm hic propter rationes fidei repugnantes patiatur in intellectu difficultatem in assentiendo, signum est eum intellectu magis apprehendere rationes contrarias fidei, & has secundùm se sumptas, & secluſa diuina auctoritate apparere ipsi firmiores iis, quibus veritas fidei probatur. 11

Quòd autem eiusmodi rationes fidei contrariæ sæpè occurrant hæreticis credentibus aliqua vera mysteria fidei, patet, quia Catholicis sæpè occurrunt, & quidem cum tanta apparentia euidentis veritatis, vt nullis rationibus contrarijs, siue quæ veritatem fidei probent, possint earum vim sistere, & efficere vt intellectus plus his quàm illis moueatur; sed coguntur ad diuinam auctoritatem recurrere, eiusque apprehensione vt proprium iudicium abnegent sese inducere. Quare igitur negemus hoc idem hæreticis sæpè contingere? 12

Probatur Quartò, quia potest naturalis assensus fidei vltimò niti vt obiecto formali reuelatione diuina falsò putata subesse alicui propositioni: ergo potest etiam ita niti vera reuelatione. Patet consequentia, quia non potest ostendi maior difficultas in vno actu quàm in alio, nec vlla est causa cur vnum potiùs negemus quàm alium. 13

Antecedens probatur, quia, vt ostendi disp. 10. n. 76. & 78. fieri potest, vt Catholicus inuincibiliter iudicet rem aliquam falsam à Deo esse reuelatam, atque ita prudenter iudicet eam sibi, propter Dei testimonium putatum hîc & nunc subesse, credendam: & consequenter fieri potest vt voluntas intellectui imperet vt eam ita credat: quo casu hic assensus erit secundùm se merè naturalis (quia, vt ostendi loco iam citato, habitus fidei aut gratia nequeunt concurrere ad assensum falsum;) & tamẽ nitetur tamquam obiecto formali, testimonio Dei putatiuo, sicut vera fides nititur testimonio Dei vero (nam voluntas ex habitu supernaturali & per imperium verè meritorium & supernaturale, eodem modo imperabit hũc assensum, quo imperat alios, & intellectus eodẽ modo ex parte sua obediet

Catholici quandoque aliqua credunt propter auctoritatẽ Dei actu naturali.

diet ei in hoc imperio, sicut in alijs:) ergo assensus fidei naturalis potest vltimò niti tamquã obiecto formali testimonio Dei putatiuo, & consequenter etiam vero testimonio niti poterit.

Nec refert quòd dictus assensus non sit futurus verus assensus fidei; sed solùm putatitius, vt ostendi dubio suprà citato; quia, vt iam ostendi, siue hic assensus sit verus assensus fidei, siue non, eadem difficultas est in eo eliciendo; & consequenter eodem modo vterque naturæ viribus fieri potest, aut non potest.

15 Nec etiã refert quòd ille actus imperetur ab actu voluntatis supernaturali: quia dato semel quòd ille assensus secundùm se possit esse naturalis, facile erit probare eũ posse imperari à voluntate naturali: nam cùm ratio naturalis doceat obiectum illius voluntatis siue imperij esse per se expetendum (nam lumine naturæ clarissimum est esse honestum & expetendũ, ita propter Dei testimonium credere alicui propositioni, quam prudenter iudico à Deo esse reuelatã:) nulla est ratio cur voluntas, præsertim si nulla in contrarium tentatione pulsetur, non possit velle ita Dei testimonio credere, saltem in sententia eorum, qui docent nos naturaliter posse elicere aliquas actiones moraliter bonas.

16 Confirmatur, quia, vt dixi disp.7.dub.3. per actus supernaturales acquirimus habitum naturalem inclinantem potentiam ad eiusdem generis actus circa idem obiectũ formale eliciendos. Ponamus igitur aliquem Catholicum qui veris fidei actibus intensum eiusmodi habitum acquisiuit, fieri hæreticum discredendo vni alicui articulo fidei: hic amittet statim omnem habitum infusum; retinebit tamen acquisitum: hic propositis sibi veris fidei mysteriis, quæ adhuc credet, ab vtroque habitu acquisito tam voluntatis quàm intellectus inclinabitur, vt ea ita credat, sicut ea ante hæresim credebat. item cùm ad hæc credenda moueatur veris fidei notis, vt quia videt ea apertè haberi in Scripturis, ac à tota antiquitate apertè esse credita, prudenter ad ea credenda procedit: ergo poterit ea velle credere, atque adeò credet ob eadem motiua, ob quæ ea credebat ante hæresim; nulla enim apparet ratio hoc negandi. Et tamen cùm careat habitibus infusis, tam ipsius actus intellectus, quàm voluntatis, erunt naturales, nisi Deus singulari gratiæ concursu defectum habitus suppleat. quod nulla ratio nos cogit dicere: imò multò videtur verius tales numquam actus fidei supernaturales elicere, donec ab hæresi conuertantur.

17 Nota demum hactenus dicta maximè habere locum in iis, qui aut illa quæ iam iis proponuntur, aut saltem alia similia priùs vera fide crediderunt; atque ita habent aliquem credendi habitum, siue inclinationem vt testimonio Dei obscurè reuelanti credant. Nam in iis, qui primò ab infidelitate ad fidem conuertuntur, propter graues difficultates quæ in noua fide contra inolitas inclinationes acceptanda occurrunt, videtur semper requiri aliquod auxilium vere gratiæ, vt intellectus sufficienter res fidei apprehendat, & voluntas velit eas credere purè propter testimonium Dei, siue ex sincero erga primam veritatem affectu. Quamquam non sit opus vt ea auxilia sint, secũdùm substantiam supernaturalia, nisi vt actus fidei sit in substantia supernaturalis, & sufficiens ad inchoandam iustificationem. Sed hæc fusiùs disputare pertinet ad materiam de gratia. nobis autem ad præsens institutum sufficit assensum fidei non esse ratione sui obiecti formalis præcisè spectati necessariò supernaturalem in substantia.

DVBIVM III.

Vtrùm assensus fidei theologicæ sit necessariò honestus?

18 DOcuimus suprà disp.13. dub.6. assensum fidei theologicæ esse ex obiecto suo absolutè honestum: iam verò quæritur an sit essentialiter honestus, ita vt nulla ratione possit esse vitiosus?

Actus dupliciter vitiari potest.

Pro quo Nota, actum externum ex obiecto honestũ dupliciter posse vitiari. Primò, intrinsecè siue secundùm se ratione alicuius circumstantiæ, quæ efficit vt ipse hîc & nunc in se sit illicitus: vt si audias Sacrum quando teneris aliis intendere, aut quando tibi prohibitum est, vt tempore interdicti. Secundò, præcisè ratione intentionis, qua imperatur: vt si quis det eleëmosynam ex vana gloria.

19 Mouetur hîc igitur difficultas Primò, vtrùm ipsum imperium, quo assensus fidei imperatur, etsi ex se & suo obiecto sit honestum; possit tamen vitiari eò quòd imperetur ex alia mala voluntate. Quidam enim asserunt actum voluntatis ex obiecto bonum posse vitiari ex mala voluntate eam imperante. Sed hos satis refutaui disput.3.dub.10. vbi ostendi actum voluntatis imperatum non accipere vllam bonitatem aut malitiam ab actu imperante.

Actus voluntatis imperatus nõ accipit bonitatem aut malitiam ab imperante.

20 Secundò, vtrùm ipse assensus fidei supernaturalis possit imperari ab actu voluntatis malo, v.c. ex vana gloria, atque ita fieri malus. Caietanus enim 2.2.q.5.a.2. id affirmat, & probabilius putat Medina 1.2.qu.56.a.3. Probant Primò, quia D. Thomas loco iam citato docet, nos posse virtutibus intellectualibus non bene vti: fides autem est virtus intellectualis: ergo secũdùm D. Thomam possumus ea malè vti. Item ibidem qu.65.a.4. docet, fidem posse esse sine prudentia infusa; & 2.2.quæst.47.ar.13. ad 2. docet, fidem posse esse sine reliquis virtutibus, non tamen prudentiam; quia hæc in sua operatione dicit ordinem ad appetitum rectum, fides verò non: ergo fides potest esse sine appetitu recto, & consequenter potest imperari à praua voluntate.

Caietan. *Medinã.* *D. Thomas.*

Probatur Secundò, quia, vt docet D. Augustinus c.17.de Catechizandis rudibus: multi fiũt Christiani ob commoda temporalia, aut ex alia praua voluntate, & ex simili voluntate validè suscipiunt baptismum: ergo ex simili voluntate credunt. Tertiò, quia potest quis vti dono prophetiæ aut miraculorum ex mala voluntate: er-

Augustin.

go potest etiam credere ex simili affectu. Quartò, quia nulla potest assignari ratio cur potiùs possimus abuti reliquis habitibus speculatiuis quàm habitu fidei.

Cur habitu fidei potius maneat sine aliis virtutibus, quàm habitus prudentiæ.

21 Tertia difficultas est, vtrùm assensus fidei supernaturalis possit vitiari ex aliquibus circumstãtijs. Quidam apud Turrian. 2.2. disp.33. dub. 2. id asserũt. Primò, quia Deus potest alicui prohibere ne actum fidei eliciat, quo casu si eum eliciat, hic erit in se malus. Secũdò, quia potest is assensus esse nociuus sanitati, aut impeditiuus alterius operis præcepti. Tertiò, quia potest quis imprudenter hunc actum elicere ante sufficientem rei credendæ propositionem.

Turrian.

22 Quarta difficultas est, vtrùm assensus fidei naturalis, qua quis iuxta dicta dub. 2. credit præcisè propter Dei testimonium, possit aut ex circumstantiis vitiari, aut à mala voluntate imperari; pars enim affirmatiua videtur probari posse argumentis n. 21. allatis.

Quintò, tandem quæri potest, vtrùm quis possit actu vitioso credere mysteria diuina ob auctoritatem rationesque humanas?

23 Conclvs. I. Assensus fidei supernaturalis nullo modo potest imperari à mala volũtate. Ita Bañez 2.2.q.4.a.5.dub.2. Vasqu.1.2.disp.54.c.3. Turr. 2.2.disp.33.dub.1.& alij. & videtur omnino certa. Probatur, quia Arausic.c.5. apertè docet, voluntatem qua fides supernaturalis imperatur necessariò procedere à gratia: atqui impossibile est actum voluntatis malũ procedere à gratia: ergo ille actus voluntatis imperans fidẽ nequit esse malus. Minor prob. quia Deus est absolutè & simpliciter causa omnis actus procedentis à gratia, & quidem magis principalis, & cui ipse actus præcipuè vt causæ tribuitur: atqui Deus nullo modo potest ea ratione esse causa actus secundùm se mali, siue qui ex se, & non solùm denominatione extrinseca est malus, qualis esset ille actus voluntatis: ergo talis actus voluntatis non potest procedere ex gratia. Minor huius syllogismi probatur, quia per se videtur absurdum Deum esse causam cur hîc & nunc actus eiusmodi à me fiat siue eliciatur, quem sine peccato nequeo elicere, quia sic esset causa peccati: vt docet D. August. l. de Spiritu & lit. c. 31. vbi docet, Deum non esse causam omnis actus voluntatis: quia aliàs esset causa peccati. & l. 12. Confess. c. 11. docet, motum voluntatis malum non esse à Deo, quia hic motus peccatum est. quæ magis confirmabuntur concl. 4.

Bañez. Vasquez. Turrian. Arausic.

Actus malus nequit procedere à gratia.

August.

24 Ad primum argumentum politum num. 20. Respondeo D. Thom. 1 loco ibi citato, ab illis habitibus intellectualibus, quibus possumus malè vti, expresè excipere actum fidei, vnde ipse apertè pro nobis facit.

Ad secundum eius locum, Respondeo etiam spem posse esse sine prudentia infusa; & tamen inde non sequi eius actum posse esse malum; quare hic locus nihil facit ad rem. Ad tertium locum, Respondeo eum ibi non loqui de volũtate siue affectu imperante actum fidei, quem semper computat pro eodem actu cum ipsa fide, nec vllo modo velle hunc posse esse non pium; sed in hoc solo distinguere fidem à prudentia, quòd huius proprium sit dirigere volũtatem in bonis operibus aliarum virtutũ, ideoque requirit voluntatem erga omnes virtutes bene affectam, & consequenter vnà cum habitibus aliarum virtutum perditur; secùs autem est in fide, cuius est proprium inhærere primæ veritati ab hac reuelata credendo, ideoq; non habet necessarium ordinem siue connexionem cum affectu recto circa obiecta aliarũ virtutum.

Ad secundum, nego conseq. quia sine vera fide possumus susscipere baptismum, & exteriùs velle videri Christiani siue Christianam fidem profiteri: quod solùm vult Augustinus posse fieri ob dictas ibidem intentiones.

Ad tertium, quidquid sit de antecedente, nego conseq. quia voluntas vtendi dono prophetiæ aut miraculorum non est necessariò supernaturalis, sicut actus voluntatis, quo fides imperatur; ideoque non ita repugnat illam esse malam, sicut repugnat hanc esse malam. Externa autem patratio miraculi est secundùm se bona, sicut etiam prædictio rei futuræ ex dono prophetiæ, & in dicto casu essent solùm mala denominatione extrinseca, ratione voluntatis à qua imperantur; dictus autem actus voluntatis esset secundùm se malus. vide dicta suprà disp.3.dub.3.in fine.

Cur prophetia possit potius imperari à mala voluntate qui fides.

Ad quartum, nego assumpt. quia, vt iam ostendi, volũtas imperans actum fidei est necessariò supernaturalis, & consequenter bona; secùs est de voluntate vtendi alijs habitibus speculatiuis.

Conclvs. II. Fieri nequit vt quis eliciat assensum fidei supernaturalem ex aliqua circumstantia, aut aliũde in se malum. Ita Auctores pro 1. concl. citati. Probatur Primò, quia hic assensus necessariò procedit ex gratia: ergo nequit secũdùm se esse malus, vt patet ex dictis concl. 1. Secundò, quia aliàs voluntas eum eliciendi haberet malum obiectum, & consequenter esset mala: quod iam ostendi fieri non posse. 25

Dices, Talis poterit ignorare eum assensum esse hîc & nunc sibi illicitum: atque ita ex bona voluntate eũ velle elicere. Respondeo, etsi fortè ratione aliquarum circumstantiarum aliquãdo fieri possit vt alicui sit illicitum conari ad eliciendum actum fidei; in dicto tamen casu fieri non posse vt tali sit illicitum eum elicere, ita vt eius productio sit vel materiale peccatum. Vbi Nota cum P. Vasquez 1.2. disp.53.c.4. sub finem, actum fidei numquam secundùm se posse, aut à Deo prohiberi, aut aliter reddi illicitum, sed vt summum posse alicui hîc & nunc fieri illicitum eum elicere per accidens, ratione alicuius adiuncti, vt quia ratione vehementioris cogitationis circa obiecta fidei esset periculum lædendi sanitatem, aut quia volens eum elicere per eiusmodi contentionem fortè impediretur ab aliquo præcepto implendo, v.c. à sufficienti attentione in audiendis confessionibus, &c. quo casu ipse actus fidei propriè nõ erit prohibitus, sed solùm illa vehemens cogitatio ei coniuncta, qua siue benè, siue malè posita actus fidei erit licitus. Sicut si alicui illicitum esset audire Sacrum eò quòd nequeat sine periculo vitæ per plateas incedere, & consequenter nec templum adire; talis etsi peccaret adeundo tem- 26

Vasquez.

Actus fidei nequit secũdùm se esse illicitus.

templum, posita tamen illa additione non peccaret audiendo Sacrum.

27 Dices, Posito casu quòd aliquis non posset sine tali periculo adire templũ, posset Superior eiprohibere non solùm accessum ad templum, sed etiam immediatè ipsam Sacri auditionẽ: ergo similiter Deus posset ei cui ratione coniũctę illius attentionis esset periculũ lædendi sanitatem, aut omittendi actum præceptum, absolutè prohibere pro eo tempore elicere actũ fidei, ita vt talis immediatè peccet precisè eliciendo actũ fidei. Respondeo, negãdo conseq. Pro quo Nota, esse magnam hac ex parte differentiam inter actum fidei & auditionem Sacri: nam cùm hæc non coniũgat nos immediatè cum Deo, nec ad hanc coniunctionem sit medium absolutè necessarium, non habet tantam in se bonitatem, vt quouis tempore secundùm se spectata, & prout abstrahit ab omni incõmodo, quod ex ea sequi possit, sit ita expetibilis, vt eius cõtradictorium ratione alicuius circumstantiæ non sit melius; vt patet tempore interdicti, quo extra omne periculum incommodi, quod ex auditione Sacri sequi posset, hæc secundùm se fidelibus prohibetur, ita vt eius omissio secundùm se censeatur vtilis ad finem honestum, ideoque expetenda, atque ita hæc secundùm se præcipi potest, & auditio Sacri vetari.

Facilius potest prohiberi auditio Sacri, quàm assensus fidei.

28 Secùs est in actu fidei; qui cùm nos per se immediatè faciat Deo vt primæ veritati inhærere, & sit necessariũ medium vt possimus ei spe aut amore inhærere, ita in se est honestus & expetibilis, vt eius omissio nullo casu secundùm se sit abstrahendo ab eo, quòd sit necessaria ad vitandum maius incommodum, possit esse expetibilis, aut ad finem honestum vtilis: ideoque nec hæc secundùm se potest honestè præcipi, nec actus fidei prohiberi, nisi quatenus hîc ratione adiunctorum aliquo modo aduertitur esse causa notabilis alicuius incommodi; & consequẽter numquam secundùm se potest prohiberi ei, qui nulla ratione aduertit tale incommodum ex eo consequi. Vide etiam dicta disp. 3. n. 104. & 105.

Omissio actus fidei numquam secundùm se est expetibilis, aut præceptibilis.

29 Hinc patet responsio ad argumenta posita n. 21. Ad primum & secundum, Respondeo fieri non posse vt actus fidei aut secundùm se prohibeatur, aut vlla ratione eliciatur, quando aduertitur ratione circumstantiarum vlla ratione esse prohibitus. Ad tertium, nego assumptum: quia, vt ostendi, actus fidei necessariò imperatur à voluntate honesta quæ necessariò dirigitur prudenti iudicio.

30 Conclvs. III. Si aliunde non implicaret assensum fidei supernaturalem imperari à mala voluntate, ex eo precisè quòd Deus speciali cõcursu siue auxilio gratiæ ad eum concurrat, atq; ita sit absolutè, & quidẽ magis principalis ipsius causa, nullum oriretur impedimentum, quin ab homine ex mala intentione posset imperari, atque ita denominatione extrinseca esse malus. Ita expressè in simili docet Bañez 2.2. q. 5. a. 1. in respons. ad 1. §. *Et si quis*, &c.

Prob. quia, cùm ille assensus secũdùm omnia sibi intrinseca, etiam spectatis circũstantiis, quæ ipsius intrinsecam bonitatem afficere siue mutare possunt, sit honestus, & solùm inhonestus denominatione extrinseca, ratione malæ voluntatis, qua imperatur; Deus, qui tunc nullo modo esset verè causa illius malæ voluntatis, nullo etiam modo esset verè causa illius actus qua malus esset, siue quatenus haberet sibi cõnexam malitiam; sed is solus huius ita esset causa, qui esset causa illius malæ voluntatis. Confirm. quia possum honestè alicui suadere vt faciat aliquod opus ex se ac circumstantiis aliis bonum, eumq; in eo perficiendo iuuare. v. c. in danda eleëmosyna, aut sanando ægroto, etsi sciam eum hæc mala intentione facturum, modò non sim ei causa cur hæc mala intentione faciat, & hoc casu nullo modo possim censeri causa alicuius actionis malæ, qua mala est; cùm tamen speciali ratione concurram ad actionem ab alio mala voluntate imperatam. Et simile esset in Deo eo casu concurrente speciali concursu ad productionem illius actus fidei à mala voluntate imperati.

Licitè concurro ad actum, quem alius mala voluntate facit.

Conclvs. IV. Assensus fidei etiam naturalis si præcisè tamquam obiecto formali nitatur Dei testimonio, nequit imperari à praua voluntate. 31

Probatur Primò, quia tali assensu intellectus immediatè inhæret ipsi primæ veritati reuelanti per actum internum soli Deo secundùm se notum; quod nequit esse vtile, imò nec ab eo qui aliquo modo nouit qualis hic actus sit, nequit concipi tamquam vtile ad finem prauum: ergo voluntas nequit hunc actum tamquam medium vtile ad finem prauum eligere.

Assensus fidei esse vtilis ad malum finẽ.

Secùs est de actu siue professione fidei externa, quæ ab hominibus videri, & in eorum gratiam ex prauo affectu exerceri potest. Quãuis autem hæc ratio seiuncta ab aliis, non sit ita generalis, quin possit metaphysicus aliquis casus fingi in quo nihil probet; tamen valet in casibus, qui moraliter accidere possunt, & coniuncta aliis generatim videtur probare.

Probatur Secundò, quia, vt ostendi disp. 13. n. 33. & disp. 9. n. 73. & 74. intellectus ad talem assensum nequit moueri ab euidentia ipsius obiecti, nec est in volũtatis potestate quacumque ratione pro libitu intellectum ad hunc aliumúe assensum efficaciter applicare: sed vt imperet ei efficaciter eiusmodi assensum fidei, necessarium est quòd eum applicet, vt vehementer apprehendat auctoritatem primæ veritatis ac reuerentiam hac in parte ei debitam: item vt apprehendat hanc exigere vt rem sufficienter tamquam à Deo reuelatam sibi propositam præcisè propter eius testimonium credat. Cùm autem intellectus non despoticè (sicut potentia motiua) sed ciuiliter voluntati pareat, vt hæc illum inducat vt fortiter apprehendat diuinæ reuelationi propter se præcisè credendum esse, debet voluntas primæ veritati secundùm se actualiter bene affici: per actum autem quo assensum fidei refert ad malum finem, nullo modo afficitur bene erga primam veritatem, sed erga illum finem, in quem refert assensum fidei; & consequenter facit vt intellectus hunc magis apprehendat, quàm reuerentiam primæ veritati debitam. 32

Voluntas nequit intellectui imperare assẽsum nisi in certis circumstantiis.

Vbi Nota, ob connexionem potentiarum inter se intellectum naturaliter vehementer apprehendere ea, erga quæ voluntas vehementer afficitur, idque sub ea ratione qua hæc illis afficitur: hinc si aliquis alium multùm reuereatur ac amet, facilè inclinatur vt eius dictis credat. Quamuis autem hac in re aliquid efficiat habitualis affectio voluntatis, maximè tamen valet actualis. Et hac ratione voluntas ex vehemente pio affectu erga primam veritatem ac reuerentiam ei debitam inclinat intellectum vt eandem vehementer apprehendat, eique supra omnem rationem credat. Ex quo apertè sequitur, illum affectum voluntatis, ex quo eiusmodi apprehensio & assensus intellectus nata sunt sequi, debere esse talem, qua voluntas bene erga primam veritatem ac reuerentiam ei debitam afficitur: qualis nequit esse mala intentio.

33 Ex quibus patet, etsi fieri posset, quòd aliquis ex errore seriò apprehenderet vtile sibi esse elicere assensum fidei, propter finem malum; ex tali tamen affectu non posse immediatè sequi verum assensum fidei, qui vltimò Dei reuelatione nitatur. Et ex his etiam confirmatur prima conclusio, & prior ratio huius conclusionis.

Patet Secundò, hunc assensum necessariò etiam prærequirere prudens iudicium circa obiecti credibilitatem aliasque actus circumstantias; quia honesta voluntas, à qua necessariò imperatur, eiusmodi iudicium, vt eo dirigatur, requirit.

34 Conclvsio V. Nihil prohibet quo minùs voluntas mala applicet intellectum vt aliqua diuina mysteria credat ob auctoritatem humanam aut alias similes rationes: sicut enim hic assensus (vt ostendi disp.15. dub.4. concl.4.) non necessariò prærequirit aliquod imperium voluntatis, ita non necessariò pendet à voluntate bona; sed potest ex voluntate imprudente aut alia ratione mala sequi. Quia tamen hic actus aut vix aut fortè nullo modo potest elici ob malum finem, vix videtur posse imperari à voluntate alia ratione mala, quàm quia in eo imprudenter procedit.

DVBIVM IV.

Vtrùm fides sit certior quauis cognitione naturali?

35 *Durandus.* Dvrandus in 3.d.23.q.7. id absolutè negat. Quia nihil potest esse certiùs ea cognitione, qua cognosco totum esse maius sua parte, aut quidlibet esse vel non esse: ergo fides nequit esse certior quauis cognitione naturali. Secundò, ille assensus est certior, quo intellectus firmiùs adhæret obiecto: at qui intellectus firmiùs adhæret obiecto per scientiam, quàm per fidem: ergo illa est certior. Tertiò, ille assensus est certior, qui admittit minus dubitationis, sed talis est scientia respectu fidei: ergo illa est certior. Quartò, quia assensus quo assentior huic, Christus est homo; vel, non est homo; est certior illo quo assentior huic, Christus est homo; quia impossibile est hunc esse verum, quin ille sit verus; non tamen contrà: atqui assensus ille est cognitio naturalis: ergo aliqua cognitio naturalis est certior fide.

Caiet. verò 2.2.q.4.a.8. & Lorca ibidem disp. 28. docent, fidem ex se, & spectata eius ratione formali, qua quis mouetur ad credendum, esse certiorem quauis cognitione naturali: quia magis impossibile est Deum testari falsum, quàm quoduis medium cognitionis naturalis nos fallere. tamen esse incertiorem scientia quoad nos; quia propter imperfectionem nostram fit, quòd obiectū formale fidei non causet in nobis cognitionem tam certam quàm ex se natum sit causare. Probant suam sententiam auctoritate D. Thom. qui 2.2.q.4.a.8. docet fidem ex se esse certiorem scientia; esse tamen incertiorē ex parte subiecti. Arguuntque Durandum quòd hanc sententiam malè interpretetur, vt eam faciliùs oppugnet. 36 *Caietan. Lorca.* *D. Thomas.*

Sed, vt bene notat Bañez in dictū articulum, ipsi malè intelligunt D. Thomam; sicut etiam Durandus malè quidem putauit S. Thomam eandem, quam ipsi defendunt, opinionem tenere; bene tamen hanc oppugnauit. Quia hæc opinio nō distinguit certitudinem materialem, siue obiectiuam, qua aliqua propositio dicitur certa, aut aliquod medium dicitur certum, eò quòd illa ratione suæ euidentiæ, & hoc ratione suæ infallibilitatis nata sint causare certam cognitionem; à certitudine formali, qua assensus aliquis dicitur certus. quæ tamen valdè distinguuntur, & inter se separari possunt: nam postum dubio assensu assentiri alicui propositioni certæ, & quidem per medium ex se certissimum ac omnino infallibile, si huius vim nō satis cognoscam. v.c. aliquis non credat Ecclesiam in suis definitionibus habere infallibilē Spiritus sancti assistentiam; & quia audit eam aliquid docere tamquam de fide, putet esse probabile id esse de fide, ita tamen vt ob alias rationes putet contrarium esse probabilius: talis rei certissimæ per medium infallibile assentietur, & tamen ipsius assensus erit absolutè dubius & incertus, cùm ipse per eum dubitanter assentiatur. Quare Durandus bene docuit, fieri quidem posse, vt propositio, quæ secundùm se est certior alia, sit hac incertior quoad nos; fieri tamen nullo modo posse, vt assensus secundùm se certior, sit incertior quoad nos: quia assensus solùm dicitur certus aut incertus quoad nos, siue quatenus per eum certò aut incertò alicui obiecto assentiamur: quare non potest in eo distingui duplex certitudo, scilicet secundùm se, & quoad nos, sicut fit in propositionibus. 37 *Bañez.* *Durand.* Alia ratione propositio dicitur certa, alia verò assensus. *Durand.* In propositione est duplex certitudo; alia secundùm se, alia quo ad nos, non tamen in assensu.

Bañez verò suprà aliter D. Thomam explicat, scilicet ipsum docere fidem non esse certiorem scientia ex parte subiecti; quia si intellectus spectetur secundùm se, siue destitutus habitu supernaturali, minùs certò assentietur obiectis fidei, quàm naturaliter cognitis: informatum tamē habitu supernaturali ait certiùs assentiri rebus fidei, quàm naturaliter cognitis; atq; ita secūdùm eum fides supernaturalis est certior scientia, non tamen naturalis; & illius certitudo, saltem quatenus superat certitudinem scientiæ, præcisè prouenit ab habitu supernaturali. 38 *Bañez.*

Sed

39 Habitus fidei non reddit meum assensum certum.

Sed nec hæc sententia satisfacit. Primò, quia non explicat qua ratione hic habitus efficiat meum assensum certiorem assensu scientiæ, cùm nec reddat mihi obiectum euidentius, quàm aliàs sit (huic enim habitui essentiale est non reddere obiectum euidens) nec determinat intellectum vt firmiùs suo obiecto adhæreat, quàm naturaliter euidenter cognitis adhæreat, cùm non obstante illo habitu sit mihi liberum obiecto fidei dissentire.

40 Vt meus assensus sit certus, non sufficit quòd sit necessariò verus.

Dices, Assensus supernaturalis nullo modo potest esse falsus: ergo eum habens est omnino certus de ipsius veritate. Respondeo negando consequ. quia cùm talis, vt ostendam dub. 14. non possit certò scire se habere fidem supernaturalem, non videtur certiùs assentiri suo obiecto per fidem supernaturalem, quàm per naturalem: nam vt certò alicui rei assentiar, non sufficit quòd assensus meus sit necessariò verus, nec possit esse falsus; sed videtur requiri vt sim certus, siue vt certò sciam meum assensum esse necessariò verum. nam qui fide merè humana ob dictum alicuius hominis credit Deum esse trinum, habet assensum qui nullo modo potest esse falsus, & tamen per eum non scit certò Deum esse trinum, sed fallibiliter ac infirmiter, quia ipsi non est certum suum assensum necessariò esse verum.

Secundò, dicta sententia non satisfacit, quia secundùm eam assensus fidei naturalis elicitus propter diuinum testimonium, nullo vmquam casu posset esse certior scientiâ. quod infrà ostendam non esse verum.

41 Bañez.

Vt autem hanc difficultatem soluamus, priùs videndum est quis assensus sit dicendus certus, siue in quo consistat certitudo nostri assensus. Bañez 2.2. quæst.4. a.8. hanc ita definit: *Certitudo est firma adhæsio intellectus circa aliquod obiectum verum.* vbi benè docet Primò, vt assensus sit certus eum necessariò debere esse verũ; nam aliàs hæretici firmiter adhærentes suis erroribus, de iis essent certi.

Deinde obijcit sibi ex hac definitione sequi, eum, qui ob rationem fallibilem, quam putat esse certam, firmiter obiecto vero adhæret, fore certum. quod tamen falsum esse patet. Respondet autem suam definitionem intelligendã esse formaliter, scilicet, *quòd certitudo sit firma adhæsio intellectus ad obiectum verum secundùm firmam & stabilem rationem veritatis.*

42

Sed hæc definitio etiam sic explicata patitur difficultatem; quia ex ea videtur sequi, hæreticos, saltem quosdam, tam certo assensu credere aliquos veros fidei articulos, atque nos eos credimus; quia quidam eos credunt propter idem obiectum formale, scilicet, quia Deus eos reuelauit, vt ostendi suprà n.8. Item sequeretur, eũ, qui propter rationem quidem necessariã, quam tamen ipse non perfectè cognosceret esse necessariam, assentiretur alicui obiecto omnino firmiter, esse absolutè certum: quod tamen non videtur verum; cùm tendat in obiectum modo fallibili. v. c. ignorans quæ sit vera ratio cur luna patiatur eclipsim, firmiter ex aliqua apprehensione fallibili sibi persuaserit, quoties luna eclipsatur terram esse mediam inter ipsam & solem, & deinde videns eam eclipsari colligat terram ita esse mediam, & hoc firmiter sibi persuadeat: talis ob rationem formalem omnino certam, scilicet quia luna eclipsatur, firmiter credit terram esse mediam inter ipsam & solem, & tamen ipsius assensus non est verè certus; quia procedit modo planè fallibili.

43

Dices, definitionem debere intelligi de eo, qui aliquid cognoscit per obiectum formale, formaliter certũ, siue de cuius certitudine ipse certus sit, ita vt ipsi constet se non falli: sed hoc est quod nos contendimus, scilicet dictam definitionem non satis explicare rationem assensus certi: quia vlteriùs restat explicandũ, quando quis dicatur aliquid tali ratione cognoscere. Assensus euidens est necessariò certus.

quod quidem facile est in assensu euidenti: nam hoc ipso quo quis verè euidenter aliquid cognoscit, certus est se in ea cognitione non falli; sed est difficile id explicare in assensu fidei, nec hoc ex illa definitione sufficienter potest colligi: vt magis patebit ex dicendis.

44 Definitio certitudinis formalis.

Meliùs igitur definieris certitudinem formalem esse firmitatem assensus omnino infallibilis, siue qua intellectus alicui obiecto cognito firmiter & modo in se omnino infallibili adhæret. Ad quod requiritur Primò, vt ipse assensus sit verus; neque enim possum assensu falso aliquid certò cognoscere, cùm id reuera non cognoscam, sed circa illud errem. vnde sequitur, eo ceteris paribus aliquem assensum esse certiorem, quo magis necessariò est verus. Ad eã quatuor requiruntur.

Secundò, vt modus cognoscendi sit infallibilis, siue vt intellectus eo modo tendat in obiectum, qui nequit reperiri, nisi in assensu vero. Quare quando aliquid cognosco per aliquod medium, vt assensus sit certus requiritur Primò, vt hoc medium habeat necessariam connexionem cum veritate obiecti; (quia medium non necessarium nequit gignere assensum certum.) Secundò, vt modus eo vtendi sit infallibilis.

45 Cur nullus assensus fidei in hæreticis sit certus.

Hinc quantumuis fortè hæretici credant aliqua vera fidei mysteria præcisè propter Dei testimonium, & consequenter propter medium omnino necessarium & infallibile, & quamuis firmissimo assensu ea credant; tamen eorum assensus non est verè & propriè certus; quia modo fallibili eo medio vtuntur. Nam cùm ipsi negent in Ecclesia esse potestatem infallibiliter res fidei proponendi, aliasque veras ac infallibiles fidei notas, quibus necessariò nititur illud iudicium quod voluntatem credendi necessariò præcedit; & contrà in eo iudicio sequantur notas fallibiles (quod vel inde patet, quia secundùm easdem notas non solùm vera, sed etiam falsa credenda iudicant;) ipsi consequenter vtuntur diuino testimonio modo planè fallibili; ex quo contingit eos hoc applicare rebus tam falsis, quàm veris.

Tertiò requiritur, vt hic modus assentiendi sit ipsi assentienti infallibilis, ita scilicet vt ipse verè cognoscat suum modum cognoscendi esse infallibilem. Nam aliàs ille assensus solùm erit materialiter certus, non autem formaliter, ita vt assentiens possit ratione ipsius dici certò cognoscere suum obiectum. v.c. si Deus mecum speciali

46 ciali ratione supernaturali concurreret ad assẽsum fidei humanæ, qua alicui homini fallibili crederem, etsi eo casu meus assensus ratione modi tendendi in obiectum, siue quia supernaturali ratione, & ex speciali Dei concursu tenderet in obiectum, esset necessariò verus & infallibilis (quia, vt ostendi disput.10.dub.4. assensus supernaturalis nequit esse falsus, nec Deus potest ad assensum falsum speciali siue supernaturali ratione concurrere) si tamen ego, qui eum elicio, nescirem Deum ea ratione mecum concurrere, non essem propriè certior rem à me creditam esse veram, quàm si actu merè naturali eam crederem: quia vtroque casu simul cum ipso assensu æqualiter posset consistere formido de oppositio.

47 Quartò, requiritur vt assensus sit firmus, siue vt assentiens per illum firmiter suo obiecto adhæreat, ita scilicet vt aut nullo modo, aut non nisi difficulter valdè possit ab eo assensu dimoueri. Potest autem hæc firmitas dupliciter contingere. Primò, ratione euidentiæ ipsius obiecti, siue veræ, siue apparentis, qua intellectus necessitatur ad assensum; nec potest permanẽte illa euidentia, siue nisi ratio fortior in contrariũ occurrat, ab eo dimoueri. Secundò, ratione affectus & imperij ipsius voluntatis fortiter & constanter applicantis intellectum vt veritatem illius assensus, & certitudinem ipsius obiecti formalis vehementer apprehendat, atque ita toto conatu in assensum feratur, prout fit in assensu fidei.

Dupliciter contingit assensum esse firmum.

48 Conclvsio I. Assensus fidei theologicæ quo Catholici credunt mysteria fidei, est simpliciter & absolutè certior quauis cognitione naturali. Est iam ferè communis Doctorum. & videtur apertè sententia D. Thom. 2.2.q.5.a. 8. sub finem corporis. vbi dicit, fidem esse simpliciter certiorem scientia, & solùm incertiorem secundùm quid: prout infrà explicabo. Probatur ex definitione suprà data, & conditionibus ad certitudinem requisitis, quæ omnes magis conueniunt assensui fidei, quàm scientiæ: ergo illa est hac certior. quod de singulis ita probo.

Fides absolutè certior scientiâ.

Nam quod ad primam conditionem attinet, satis patet ex dictis disp.10.dub.4. omnino implicare assensum fidei esse falsum: adeò vt faciliùs contingeret quemuis assensum scientiæ naturalis fallere, quàm assensum fidei esse falsum. nec enim vllum scientiæ obiectum extra ipsum Deum est tam necessariò verum, quàm à Deo reuelata vt sic, siue quatenus reuelata sint necessariò vera.

Dices, Nihil potest magis necessariò esse verum quàm quod implicat esse falsum: atqui implicat conclusionem demonstrationis esse falsam: ergo à Deo reuelata non sunt magis necessariò vera, quàm sit illa conclusio. Respondeo Primò, negando minorem generatim sumptam: nam diuina potentia fieri potest vt terra sit media inter solem & lunam, & tamen ipsa non eclipsetur. item vt hæc eclipsetur, etsi terra non sit media inter eam & solem; atque ita duæ conclusiones demonstrationis erunt falsę. Respondeo Secundò, inter ea quæ implicãt vnum alio posse magis implicare: nam implicat longum præcisè sex pedes, sine vlla sua extensione, & manentem eodem loco, pertingere ad rem distantem 20. pedibus, quamdiu hæc tantum distat; magis tamen implicat eum pertingere ad rem distantem mille pedibus: quare magis necessarium est eum non posse pertingere ad hãc, quàm ad priorem. quia etsi per impossibile posset pertingere ad priorem; nondum tamen posset pertingere ad secundam. Et hac ratione quasi infinities magis implicat Deum mentiri, quàm vllam nostram cognitionem naturalem fallere.

Vna implicantia potest esse maior alia.

Infinities magis implicat Deum mentiri, quã scientiam fallere.

Quod ad secundam conditionem attinet, fides tam ex parte medij, quàm modi eo vtendi est infallibilior omni scientia. De medio patet, quia, vt ostendi disp.10.dub.1. tam impossibile est testimonium Dei esse falsum, quàm Deum non esse Deum; quare nullum medium alicuius scientiæ naturalis est tam necessariò verum, & connexum cum veritate consequentis, quàm testimonium Dei; quo medio siue obiecto formali fides nititur. Similiter modus quo fides hoc medio vtitur, siue quo nititur, est omnino infallibilis: quia iudicium quod assensum fidei præcedit, illis notis siue rationibus nititur, quas, non quidem secundùm se sumptas, sed prout subsunt diuinæ prouidentiæ, magis implicat fallere quàm implicet fallere vllam aliam cognitionem merè naturalem. 49

Omnino implicat notas fidei fallere.

Quod patet Primò, quia cùm Deus à nobis exigat vt ea, quæ nobis per Ecclesiam credenda proponit, firmissimè & omnino indubitanter credamus, adeò vt potiùs abnegemus omnẽ rationem naturalem, quatenus fidei videtur repugnare, quàm à fide recedamus; ad ipsum omnino pertinet ea nobis eo modo proponere, qui sit certissimus & omnino infallibilis. Secundò, quia cùm Deus nobis eas notas assignet, vt per eas cognoscamus quæ debeamus credere; si hæ vlla ratione fallerent, Deus moraliter loquendo nos falleret, ac testaretur falsum. quod omnino est impossibile. Tertiò, quia ipse promisit se Ecclesiæ suæ perpetuò astiturum, ne hac in re erret; & daturum ei spiritum, qui doceat eam omnem veritatem. quæ falsa essent, si posset illa falli in discernendis & proponendis rebus fidei. 50

Dices, Fieri potest vt alicui proponatur res aliqua falsa tamquam à Deo reuelata, ita probabiliter vt prudenter iudicet à Deo esse reuelatam, & tamquam talem credat, vt dictum est suprà disp.10.nu 76. ergo poterunt hæ notæ fidei fallere. Respondeo, nego consequ. quia, vt loco citato dixi, etsi alicui particulari possit aliqua res tamquam à Deo reuelata ita proponi, vt ipse ratione inuincibilis ignorantiæ prudenter possit, atque adeò teneatur credere à Deo esse reuelatam; tamen impossibile est eam ita proponi aut generatim toti Ecclesiæ, aut etiam speciatim alicui in particulari, vt verè sufficienter probetur à Deo esse reuelata, siue ita vt probetur verè ijs notis, quibus credibilitatem nostræ fidei solemus probare. Quare is cui dicto modo probatur res falsa à Deo esse reuelata, decipitur, non à veris notis fidei, sed à vanis 51

ratio-

Nemo potest veris fidei notis in errorem induci, sed solùm iis, quas sibi persuadet esse notas fidei.

rationibus, quas putat esse sufficientes notas fidei. Nec refert quòd ipse prudenter velit hîc & nunc credere, quia hoc non oritur ex eo quòd res illa verè à parte rei sit ei sufficienter proposita, tamquam à Deo reuelata: sed ratione simplicitatis ipsius & inuincibilis ignorantiæ, quæ efficit vt aliquis actus sit prudens, qui aliàs esset imprudens.

52 Ex parte tertiæ conditionis assensus fidei in Catholicis est omnino certus: quia euidenter cognoscimus ijs, quæ Ecclesia nobis proponit credenda, conuenire eas notas, quæ sufficienter probent ea esse fide diuina credenda; atque ita hac etiam ex parte clarè cognoscimus nos modo infallibili res fidei credere. Similiter patet, quartam conditionem conuenire assensui fidei; quia Catholicus ita firmiter fidei adhæret, vt paratus sit potiùs omnem rationem naturalem abnegare, quàm ab ea discedere. vt patet in mysterio Trinitatis & Eucharistiæ; vbi contra omnem naturalem experientiam, credimus accidentia esse sine subiecto.

53 Assensus intertus potest esse firmior certo.

Hinc patet Primò, maiorem firmitatem adhæsionis per se non semper arguere maiorem certitudinem assensus: quia possumus opinioni falsæ firmissimè adhærere. Item quamuis fieri possit vt hæreticus fortè firmiùs credat vera fidei mysteria quàm Catholicus, qui est parum constanti voluntate; tamen ob defectum secundæ conditionis illius assensus est semper incertior, quàm sit assensus huius.

54 Assensus liber potest esse certior necessario:

Patet Secundò, assensum necessarium non semper esse certiorem libero, quia quando inuincibiliter puto me rei falsæ habere euidẽtem demonstrationem, necessariò ei assentior, & tamen assensu falso, & consequenter omnino incerto. Imò nec ille semper est firmior hoc; quia si priùs inuincibiliter putarem me habere alicuius rei demonstrationem, necessariò ei assentirer; si tamen postea mihi omnino siue verè, siue falsò videatur repugnare mysterijs fidei, ne hæc negem ab illo assensu recedam: quare firmiùs adhæreo his quàm illi.

imò etiam firmior.

55 Fieri potest vt assensus fidei naturalis, sit certior scientia.

Patet Tertiò, si Deus alicui Catholico subtraheret habitum supernaturalem fidei, aut impediret ne influeret in ipsius assensum fidei, & ille ex habitu acquisito ob testimonium Dei assentiretur alicui mysterio fidei, quod sciret ab Ecclesia Catholica credi, huius assensum etsi naturalem, fore tamen certiorem quauis alia cognitione naturali; quia versaretur circa obiectum magis necessariò verum, & per medium magis necessarium, ac modo omnino infallibili, directus nimirum infallibili auctoritate Ecclesiæ; & euidenter sciret se in hoc assensu ita dirigi, & consequenter se falli non posse; & potiùs esset paratus ab omni alia cognitione, quàm à fide recedere; & consequenter illi obiecto credito firmiùs adhæreret, quàm vllis aliis naturaliter cognitis: atque ita omnes conditiones ad certitudinem requisitæ ei assensui perfectiùs conuenirent quàm scientijs naturalibus.

56 Visio beatifica certior fide.

Patet Quartò, visionẽ beatificam esse certiorẽ assensu fidei, quia ex parte obiecti tam formalis quàm materialis, ac modo tendendi in obiectum, non minùs implicat eã esse falsam quàm implicet fidem esse falsam: & præterea est sine comparatione firmior assensu fidei; quia intellectus illustratus lumine gloriæ nulla omnino ratione ab ea cognitione siue assensu dimoueri potest.

57 Modus quo scientia tendit in obiectum, non est omnino infallibilis.

Pro solutione argumentorum tandem Notà, etsi fieri nullo modo possit vt vera scientia aut cognitio aliàs verè euidens sit falsa; (quia aliàs necesse esset scientia, nec euidens cognitio, sed error) si tamen spectemus præcisè modum quo intellectus per eiusmodi naturales cognitiones tendit in suum obiectum, absolutè fieri potest vt fallatur: atque ita fieri potest vt ea cognitio, quæ nobis videtur euidentissima & certissima scientia, sit à parte rei error. verbi causa, vnus verè videat Petrum, & alter videat phantasma, quod Petrum perfectissimè refert; vterque, quod attinet ad modum tendendi in obiectũ, siue cognoscendi obiectum, habebit cognitionem æqualiter certam & euidentem; scilicet per visionem, aut etiam si lubet audiendo tam Petri quàm phantasmatis locutionem: & tamen vnius cognitio erit falsa.

58 Quando igitur dicimus nullam esse naturalem cognitionem aut demonstrationem tam certam ac euidentem, vt omnino implicet eam falli; non dicimus aliquem assensum aut modũ cognoscendi posse simul esse verè euidentem cognitionem, aut veram demonstrationem, & tamen esse falsum (quia sic eadem res esset vera & falsa;) sed solùm dicimus nos nullius rei posse naturaliter habere cognitionem tam euidẽtem, vt ex modo cognoscendi præcisè implicet nos falli: siue, vt fieri nequeat vt modo cognoscendi, saltem quantum discernere possumus, omnino simili feramur in rem falsam: atque ita numquam sumus omnino certi nullo modo fieri posse nos in eiusmodi cognitione falli.

59 Quod confirm. quia philosophi Gentiles, qui numquam de mysterio Trinitatis aliquid audiuerant, ex eo axiomate, *Quæcumque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*; videbantur sibi tam euidẽter inferre, fieri non posse vt tres personæ essent realiter vnus idemque Deus nulla ratione à parte rei à deitate distinctæ, & tamen inter se realiter distinguerentur: quàm ex eo quòd Petrus & Paulus inter se realiter distinguantur, euidenter inferimus eos non identificari eidem numero humanitati: & illi tam facilè quamuis aliam cognitionem negassent, quàm illam illationem; & tamen nobis constat, illos fuisse deceptos. Ex quo meritò infero, nullum naturalem modum cognoscendi esse tam certum, vt omnino implicet eum fallere, & consequenter quiuis modus cognoscendi naturalis est incertior modo cognoscendi per fidem, quem implicat fallere.

60 Ad primum argumentum positum n. 35. nego antecedens; patet enim ex dictis, fidei cognitionẽm esse certiorem.

Ad secundum, nego minorem: nam ex dictis n. 52. & 54. patet, eam esse falsam. adde, maiorem non esse vniuersaliter veram, vt patet ex dictis n. 53.

Ad tertium, distinguo antecedens: si enim loquamur de vera dubitatione, qua quis verè dica-

dicatur de re aliqua dubitare; sic cõcessa maiore nego minorem: fides enim nullo modo potest consistere cum tali dubitatione. si autem intelligatur de inuoluntarijs quibusdam dubitationis motibus, sic nego maiorem: hi enim non semper arguunt minorem certitudinem assensus, sed solùm minorem obiecti euidentiam, aut plures rationes in apparentia euidentes in contrarium occurrere. Sicut ingentem aliquam ac ramosam & altam ventisque expositam arborem magis ab his agitari, quàm virgultum aliquod humili loco, quò ventus vix pertingit, confitum, aut etiam si lubet illam tempestate euelli, dum hoc immotum manet; non arguit illam minùs firmiter terræ adhærere, aut faciliùs quàm hoc moueri & eradicari posse, sed illam maiori vi oppugnari.

Motus dubitationis non semper arguunt incertitudinem.

Ad quartum, nego maiorem. Ad probationem, Respondeo hanc solùm probare eam disiunctiuam esse veriorem, vtraque parte absolutè asserta, si spectetur secundùm suam naturam; non autem si spectetur prout subest diuinæ reuelationi. qua ratione nequit esse certior: res enim à Deo reuelata qua talis, ita est in summo gradu necessariò vera ac infallibilis, vt infallibilior, magisque necessaria esse nequeat.

Res fidei sunt in summo gradu necessariò veræ.

61 *D. Thomas.* Ad auctoritatem D. Thomæ allatam nu. 36. Respondeo eum solùm velle assensum fidei ex parte subiecti sibi proprij, scilicet intellectus secundùm se sumpti, non esse tam certũ quàm sit scientia; quia intellectus per se & sine imperio voluntatis ei non ita firmiter adhæret. Deinde addit, fidem esse etiam secundùm quid minùs certam quoad nos, non quia per fidem minùs firmiter, aut minùs certò adhæreamus obiecto quàm per scientiam; sed tum quia est in nostra potestate discedere à fide, non autem ita est in nostra potestate discedere à scientia, atque ita secundùm quid, siue secũdùm quamdam considerationem assensus fidei est minùs firmus siue immobilis. tum etiam quia vitio atque inconstantia aliquorum accidit vt à fide de facto dimoueantur, atque ita minùs ei adhæreant quàm scientiæ. Inde tamen non sequitur, fidei assensum non esse ex se, & generatim loquendo certiorem scientiâ etiam quo ad nos, siue ita vt verè per eum certiùs assentiamur rebus creditis: sed solùm eum in quibusdam particularibus personis ac circumstantiis illarum vitio esse minùs firmum, atque ita secundùm quid minùs certum.

Qua ratione fides dicatur minùs certa ex parte subiecti.

DVBIVM V.

Vtrùm actus fidei sit meritorius?

62 *D. Thomas.* HAnc quæstionem tractat D. Thom. 2. 2. q. 2. art. 9. & respondet affirmatiuè; accipit autem actum fidei prout complectitur etiam actum voluntatis, quo assensus fidei immediatè imperatur: quia, vt dixi suprà, vterque actus ad virtutem fidei pertinet, & pro actu moraliter vno accipi solet, sicut actus internus & externus aliarum virtutum. Et siue moueatur difficultas de vtroque actu simul sumpto, siue de singulis per se sumptis; facile est eam definire ex dictis partim disp. 8. dub. 4. vbi explicui quænam sint necessaria vt actus aliquis sit meritorius: partim disp. 4. dub. 3. & disp. 13. dub. 4. 5. 6. vbi ostendi, actum fidei esse supernaturalem in substantia & intrinsecè honestum: totam tamen rationem libertatis, & consequenter bonitatis formalis, accipere ab actu voluntatis, quo assensus fidei imperatur. Quare paucis rem totam concludam.

CONCLVSIO I. Actus voluntatis quo assensus fidei supernaturalis imperatur, est formaliter meritorius de condigno vitæ æternæ, si fiat ab homine iusto. Est communis & certa; quia, vt patet ex locis iam citatis, est actus formaliter liber, honestus, supernaturalis, ac reliquas omnes conditiones ad meritum de condigno requisitas habet. 63

CONCLVSIO II. Assensus fidei supernaturalis secundùm se sumptus non est formaliter meritorius: quia non est formaliter liber. Sicut tamen habet intrinsecam honestatem materialem siue obiectiuam, ita coniunctus actui interno est simpliciter meritorius, sicut alij actus externi virtutum iuncti actibus internis, fiunt similiter boni & meritorij. 64

CONCLVSIO III. Actus fidei integrè sumptus, prout vtrumque actum complectitur, scilicet intellectus & voluntatis, elicitus ab homine peccatore, de cõgruo per modum dispositionis aut impetrationis est meritorius infusionis habitus fidei, si eliciens hunc nondum habeat; aut augmenti eiusdem, si eum prius habuerit: atque etiam aliquarum gratiarum præuenientium ad vlteriorem conuersionem conducentium. cùm enim hic actus sit simpliciter & formaliter honestus & supernaturalis, ideoque procedat ex gratia, quæ à Deo homini in eum fidem datur, vt homo se ad vlteriorem in ordine ad salutem conuersionem & perfectionem disponat; nulla est ratio cur negemus peccatorem per eiusmodi actum ad suprà dicta disponi, & congruere vt Deus propter illũ det huic gratiam necessariã vt vlteriùs conuerti possit: præsertim si fidem suam eò referat, vt hanc à Deo impetret, & consequẽter hanc de congruo mereatur iuxta dicta disp. 8. dub. 1. vbi explicui quæ requirantur ad meritum de congruo; & ostendi quomodo in peccatore reperiatur, & contrarias rationes solui. vide etiam dicta disp. 6. dub. 4. vbi ostendi habitum fidei infundi peccatori, in eoque per actus fidei augeri ante habitum caritatis. 65

Quæ meretur fides peccatoris.

DVBIVM VI.

Qua ratione fides sit initium nostræ iustitiæ ac salutis?

FIdem esse nostræ salutis & iustitiæ initium apertè docet Tridentinum sess. 6. c. 8. & D. Augustin. cùm pluribus aliis locis, tum epist. 105. vbi ait: *Restat igitur vt ipsam fidem, vnde omnis iustitia sumit initium,* &c. Quare omnes concedũt hoc aliquo sensu esse verum; mouent tamen difficultatem Primò, an hoc intelligendum sit de fide actuali, an verò de habituali: Secundò, an fides ita debeat dici initium nostræ salutis, vt nulla 66 *Trident. Augustin.*

nulla opera bona etiam ex præuenienti gratia facta eam possint præcedere, quæ operanti vlteriorem gratiam quâ ad fidem perueniat, impetrent, aut de congruo mereantur, eumúe ad fidem susciendam disponant.

67 *Molina.* Circa prius dubiũ Molina in sua Concord. disp.44.§.*Deinde Concilium.* docet, Trident.sup. intelligendum esse de fide habituali: quia Concilium ibidem dicit fidem esse fundamentum & radicem omnis iustificationis, & sine qua impossibile est placere Deo: quare debet etiam esse fundamentum iustificationis paruulorum baptizatorum, qui placent Deo, & tamen non habent fidem actualem : ergo Concilium loquitur de fide habituali: dicitur autem fides habitualis initium nostræ salutis, quia, vt docet ibidem Concil.c.7. per eam incipimus imperfectè inhærere ac vniri Christo, qui est vita & salus nostra, & à quo nobis vnito omnis vita & salus in nos deriuatur.

68 *Vasquez. Turrian.* Contra Vasquez 1.2.disp.210.c.7.n.52. Turrian.2.2.disp.41.dub.5. & quidam alij volunt Concilium loqui de actu fidei. Primò, quia Cõcilium ibi explicat, quo sensu Apostolus ad Rom.3. dicat nos iustificari per fidem, & quidẽ gratis, docetque prius dici, quia fides est initiũ iustificationis nostræ: secundùm verò, *quia nihil eorum quæ iustificationem antecedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur*: ergo loquitur de iustificatione adultorum, quibus solis opera & merita conuenire possunt; & de fide actuali, de qua sola posset esse suspicio meriti. Secundò, quia c.5. & 6. vbi agit de dispositionibus ad iustificationem requisitis, loquitur de iustificatione adultorum : ergo etiam hîc. Tertiò, quia Concilium loquitur in sensu Patrum: atqui hi dum dicunt fidem esse initium nostræ iustificationis, agunt de fide actuali: ergo etiam Concilium.

69 Fides tam actualis quã habitualis suo modo est initium nostræ iustificationis. Sed dicendum est, Concilium posse cõmodè intelligi de vtraque fide, siue de fide in genere prout vtramque complectitur, & sic vtramque sententiam commodè acceptam esse veram. vtraque enim fides in suo ordine est initium nostræ iustificationis. Nam si agamus de principio formali nostræ iustificationis, siue quo formaliter incepimus iustificari: hoc est necessariò fides habitualis (quia formaliter non per actus, sed per infusos nobis habitus iustificamur; vt docet ibid. Concilium c.7.) qua sicut imperfectè incipimus vniri Christo, ita etiam incipimus iustificari. Contrà si agamus de principio actuali iustificationis, siue de dispositione ex nostra parte ad iustificationem prærequisita, fides actualis dicenda est initium nostræ iustificationis, quia per hanc primò ad iustificationem incipimus disponi. Item sicut Concilium c.5. & 7. agit de iustificatione adultorum & dispositione ad hãc prærequisita : ita c.7. agit de iustificatione formali tam infantium quàm adultorum. Nec argumenta hinc inde pro vtraque sententia allata aliud probant, quàm vtramque sententiam commodo sensu esse veram, & Concil. de vtraque fide in diuerso sensu posse intelligi. Vbi Nota, dum actus fidei dicitur initium salutis nostræ, sub fide etiam comprehendi voluntatem credendi, quia, vt ostendi disp.13. num.71. Concilia & Patres per actum fidei vtrumque actum, scilicet tam voluntatis quàm intellectus, intelligunt.

Circa secundam difficultatem quidã apud Turrianum 2.2. disp. 41. dub.6. absolutè negant vllum opus etiam ex gratia præueniente factũ posse mereri etiam de congruo, aut impetrare gratiam præuenientem, qua à Deo excitemur ad fidem: aut nos tali opere ad fidem vllo modo posse disponi. Et hanc sententiam necessariò sequuntur ij omnes, qui negant infideles posse facere vlla opera bona, quos citabimus infrà disp.18.dub.5. 70 *Turrian.*

Probatur Primò, quia aliàs fides non esset initium nostræ salutis; nam cùm ista opera ad salutem conducerent, salus verè ab ijs inciperet.

Secundò, quia aliàs contra id, quod docet Apostolus ad Rom.3. homo non magis iustificaretur ex fide, quàm ex operibus: nam, vt docet Trident. suprà, ideo dicimur iustificari ex fide, quia hæc est iustitiæ nostræ initium; opera autẽ illa cùm ad iustitiam conducerent, etiam essent iustitiæ initium. *Rom.3.*

Tertiò, quia S. Augustinus epistola 105. & alibi docet, fidem nobis à Deo dari sine præcedentibus meritis, vbi ait: *Quoniam inde* (scilicet à fide) *incipiunt bona quæcumque sunt merita.* & infrà: *Opera quippe bona, inquit, fiunt ab homine, fides autem fit in homine, sine qua illa à nullo fiunt homine.* Atqui hæc essent falsa, si fidem possent præcedere aliqua opera, quibus de congruo meremur vocari ad fidem: tum enim hæc daretur nobis ex illis meritis, & merita bona fierent ab aliquo homine sine fide. *Augst.*

Quartò, quia aliàs sequeretur, hominem sine fide posse placere Deo: quia cùm talia operando Deum moueret vt sibi daret gratiam, deberet in ijs operibus Deo placere.

Plurimi tamen Theologi contrarium docẽt, 71
scilicet infidelem posse ex præueniente Dei gratia facere aliqua opera bona, quibus vlteriorẽ gratiam qua ad fidem pertingat impetret, & ad hanc susciendam se disponat; atque ita aliqua ratione eam de congruo mereatur. Ita Vasquez 1.2. disp.190.n.132. Turrian.2.2.disp.41.dub.6. Imò quidam apud Lessium l.de Grat.effic.c.10. & in appendice ad idem caput. & apud Vasqu. 1.p. disp.91. præsertim c.6. & 10. videntur operibus viribus naturæ factis tribuere aliquam dispositionem ad gratiam. *Vasquez. Turrian. Lessius.*

Sed quidquid de hac re sit, constat saltem communem ferè esse omnium Theologorum sententiam, Deum infideli per acceptam gratiam præuenientem facienti quod in se est, siue bene vtenti gratia iam accepta, dare maiorem gratiam, qua possit ad fidem & salutem peruenire; ita vt prior bonus vsus gratiæ sit aliqua ratione causa cur altera detur. Ex quo sequitur, prioris gratiæ bonum vsum aliquo modo aut mereri, aut impetrare secundam, ac operantem ad hanc susciendam disponere; neque enim est alia ratio qua possit aliquo modo dici huius esse causa.

72 Infideles possunt aliqua bona opera facere. Pro resolutione Nota Primò, certum omnino esse, infideles, saltem ex auxilio gratiæ, posse

posse facere aliqua opera moraliter bona, vt pluribus ostendam disp.18.dub.5.

Secundò, Deum neminem saltem adultum ac ratione vtentem ita in hac vita deserere, quin det ei sufficientia gratiæ auxilia, quibus possit paulatim ad salutem peruenire, si ijs prout potest & tenetur collaboret. vt fusè docet Vasquez *Vasquez.* 1.parte disp.97.cap.3 & citatis pluribus auctoribus, ac claris Scripturis ostendi tomo 2. de Sacram.disp.2.dub.1. Ex quo sequitur, infideles sæpè eiusmodi gratiam accipere, qua si velint possint bene agere.

73 Nota Tertiò, Deum post lapsum Adami omnem gratiam quam homini ad bene operādum dat, dare intuitu meritorum Christi, siue propter Christi merita, eaque intentione vt iustè operemur, ac ad iustitiam & salutem peruenimus. Hinc Patres disputantes contra Pelagianos, qui creationem, qua gratis à Deo creati sumus, vocabant gratiam ad bene operandum necessariam, sæpissimè distinguunt gratiam creatoris, qua dona naturæ accepimus, à gratia Christi, quæ ob Christi merita nobis ad bene operandum datur. Vnde etiam D. Augustinus *August.* epist 105.ait: *Non istam gratiam commendat Apostolus qua creati sumus vt homines essemus; sed qua iustificati sumus vt iusti homines essemus. Ista enim est gratia per Iesum Christum Dominum nostrum. Etenim Christus non pro nullis, vt homines conderentur; sed pro impiis mortuus est, vt iustificarentur.* Vbi apertè docet, sicut Christus mortuus est vt impij iustificarentur, ita gratiam quæ impijs à Deo propter Christum datur, ijs dari vt per eam iustificentur, siue vt bene operando ad iustitiam perueniāt. loquitur enim de gratia, qua excitamur & adiuuamur, vt bene operemur.

Deus dat nobis suā gratiā vt ea bene vtendo acquiramus salutem.

His positis Respondeo Primò, absolutè dicē- 74
dum esse, infidelem excitatū diuina gratia posse aliqua opera bona facere, quibus ad maiores gratias, per quas ad fidem conuerti possit, à Deo suscipiendas disponatur, qualque de facto impetret si illa faciat.

Probatur, quia, vt iam ostendi, Deus propter Christi merita dat omnibus adultis, & consequenter etiam infidelibus, sufficientes gratias, vt, si velint ijs collaborare, possint ad salutem paulatim peruenire: item illi etiam ante susceptam fidem possunt illis gratijs adiuti aliqua opera bona facere, v.c. dare multas eleëmosynas, exercere iustitiam, &c. Item ex dictis patet, Deum priorem illam gratiam dare propter merita Christi, ea intentione vt illi infideles illa opera faciendo paulatim ad fidem ac salutē perueniant. quod omnino frustra fieret, si illa opera ad hunc finem nihil iuuarent: nec potest videri quomodo iuuent, si operantem nullo modo melius disponant ad gratias vlteriores ad conuersionem necessarias recipiendas, nec has vllo modo à Deo impetrent. Sicut frustra aliquis princeps alicui pauperi sumptus ad studendum necessarios suppeditaret ea intentione vt eum postea promoueret ad aliquod officium, si hic bene studendo, nec posset fieri aptior ad illud officium suscipiendum, nec etiam posset impetrare vt princeps hoc ei iam docto conferret.

Nec sufficit si dicas ea opera solùm esse conditiones, sine quibus Deus non daret eas gratias, sicut auditio concionis etiam ex curiositate (vt videtur S. Augustino contigisse) est quandoque occasio cur Deus alicui det gratiam, qua conuertitur. hoc inquam non satisfacit: quia hoc solùm habet locum in actionibus externis necessarijs vt quis discat quæ sibi credenda aut facienda sunt, aut hæc in memoriam reuocet, & firmiùs sibi imprimat. quia Deus non vult hæc semper homini per se sine creaturarum cooperatione inspirare. Secùs est de alijs pijs operibus, quæ cum eiusmodi inspirationibus aut mentis illustrationibus non habent connexionem. quæ magis ex dicendis patebunt.

Respondeo Secundò, vtrùm talis debeat dici per eiusmodi opera mereri vlteriorem gratiā 75
qua ad fidem perueniat, esse quæstionem de nomine; verius tamen esse id posse dici. quia, vt ostendi disput.8.dub.1. vt aliquis per aliquod opus aliquid à Deo de congruo mereatur, sufficit quòd opus sit tale, vt omnino conueniat Deum illud facienti hoc dare, & ad hoc de facto dandum propter illud moueatur, siue vt ideò hoc det, quia illud fit. Dicta autem opera respectu illius gratiæ sunt talia: ergo hanc de congruo merentur. Minor probatur, quia cùm Deus det illi infideli priorem gratiam, vt ea bene vtenti conferat maiorem, omnino conuenit vt illud facienti hanc det; aliàs frustra priorem ea intentione daret. vnde etsi illud opus per se spectatum non sit fortè tale, quod habeat aliquā congruitatem propter quam omnino conueniat Deum hanc gratiam dare, siue propter quam Deus meritò moueatur vt hanc det: atque ita si fieret ex meris naturæ viribus, eam congruitatem non haberet; eam tamen habet quatenus procedit à gratia dicta intentione data, vt probat argumentum iam allatum.

Ad primum argumentum positum n.70. ali- 76
qui respondent fidem dici initium salutis, siue iustitiæ, quia est initium necessarium nostræ salutis, siue quia fides est primum opus ad iustificationem adultorum omnino necessarium, ita vt sine ea nullus iustificari possit. Secùs esse aiūt de alijs illis operibus fidem præcedentibus, sine quibus multi de facto iustificantur, qui subitò ex suis sceleribus ad fidem vocantur.

Sed hæc responsio patitur difficultatem; nam Patres & Concilia absolutè & sine restrictione dicunt fidem esse initium nostræ iustitiæ, siue iustificationis: atqui secundùm illam responsionem, in adultis, (de quibus secundùm illos Patres & Concilia agunt) fides non esset absolutè, imò nec communiter quidem initium iustitiæ ac salutis nostræ; quia in infidelium conuersione fidem communiter præcederent aliqua alia bona opera, à quibus iustitia inciperet: nam hi rarissimè cōuertuntur, quin priùs ex gratia præuenienti fecerint aliqua alia bona opera, propter quæ Deus dedit ijs eā gratiam, qua sunt conuersi ad fidē, & sine quibus sæpissimè hanc nō daret: atque ita etsi non omnino generatim, tamē in dictis personis illa opera nō solùm sunt initium iustitiæ, sed sunt etiam necessariū ipsius initium, cùm sine illis hanc non haberent.

Respon-

77 Qua ratione omnis nostra initia inciplat à fide.

Respondeo igitur, quando Concilia & Patres aiunt fidem esse initium omnis nostræ iustitiæ ac iustificationis, eos loqui non de qualuis iustitia, siue prout etiam in statu naturæ potuisset reperiri, sed de iustitia Christiana siue supernaturali, quæ consistit in actibus siue habitibus statui supernaturali proportionatis, & consequenter in substantia supernaturalibus: inter omnes autem actus aut habitus in substantia supernaturales fides est prima, atque ita est propriè & absolutè initium nostræ iustitiæ: quia ante illam nullus datur aut habitus aut actus in substantia supernaturalis. Quare etsi nostra iustificatio possit quandoque dici extrinsecè quodammodo incipere à dictis operibus, tamquam à remotis dispositionibus prærequisitis, atque ita hæc possint dici initia extrinseca, & secundùm quid nostræ iustificationis; tamen absolutè & propriè loquendo fides sola est illius initium, quia ab hac sola intrinsecè incipit.

Ante fidem non datur actus in substantia supernaturalis.

78 Cur omne opus bonum dicatur incipere à fide.

Hæc eadem est ratio, cur Patres dicant omne opus bonum in nobis incipere à fide, & sine hac nullum posse esse in nobis actum meritorium. loquuntur enim de actu, qui possit ex parte sua verè & propriè esse meritorius, siue cui posset conuenire ratio meriti propriè dicti, & prout Scripturæ de eo loquuntur, cui scilicet debetur merces & corona iustitiæ, atque ita quod ei redditur, non potest dici gratis dari, vt docet Apostolus 2. ad Timoth. 4. vbi ait: *In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.* & ad Rom. 4. *Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm debitum.* & c. 11. *Si autem gratia, iam non ex operibus*; *alioqui gratia iam non est gratia.* Meritum autē de congruo solùm est meritum impropriè dictum, & secundùm quid; quia id quod ei redditur, potest absolutè dici dari gratis. Patent hæc clarè ex Tridentino sess. 6. c. 8. suprà citato, vbi explicans cur Scriptura & Patres dicant nos gratis iustificari, non obstāte eo, quòd in iustificatione adultorum fides & detestatio peccatorum, aliaque actiones quas c. 6. enumerarat, prærequirantur, quibus illi ad iustificationem disponuntur, ait: *Gratis autē iustificari ideo dicimur, quia nihil eorū, quæ iustificationem antecedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promerentur.* Quod deinde probat ex verbis citatis ex 11. ad Rom. hoc autē esset falsum, si non intelligeretur de merito de condigno. Nam contriti secundùm communiorem sententiam merentur iustificationem suam de congruo. Nec satisfacit quod aliqui dicunt, Cōcilium per iustificationem & gratiam iustificationis intelligere non solam infusionem gratiæ habitualis, qua formaliter iustificamur, sed totā seriem gratiarum quæ ad iustificationem concurrunt, & quibus ad iustificationem disponimur. quā seriem nulla merita etiam de congruo præcedunt. hoc inquam non satisfacit; quia Concilium apertè loquitur de iustificatione & gratia institutionis, quam fides aliaque opera sequentia fidem præcedunt: quæ solùm præcedunt infusionem gratiæ iustificantis. vide dicta disp. 8. dub. 6. n. 101.

2. *Timot.* 4.

Rom. 4.

Rom. 11.

Meritum de congruo est solùm meritum secundùm quid. *Trident.*

79

Dices, Hinc sequetur, secundùm modum loquendi Patrum, actum fidei informis non posse dici meritorium, quia non meretur de condigno: illud autem videtur repugnare D. Augustino, qui epistola 105. & tractatu 44. in Iohan. docet publicanum adhuc peccatorem sua fide meruisse remissionem peccatorū. Respondeo, quidquid sit de his locis D. Augustini, de quibus satis egi disp. 8. du. 8. n. 102. nego illud sequi, quia actus fidei est in substantia supernaturalis, & cō sequēter ex se meritorius de condigno, & quòd in peccatore non sit ita meritorius, per accidens est ratione ipsius status operantis; ideoq; Patres considerantes quid illi actui secūdùm se conuenire potest, tribuūt ei rationem meriti. Secus est de actibus præcedentibus ipsam fidem, qui quia secundùm suam substantiam sunt naturales, ex se nullam habent proportionem cum præmio omnino supernaturali; atque ita per se inepti sunt ad veram rationem meriti. Et ob eandem causam, D. August. pluribus locis negat in infidelibus posse reperiri vllum actum bonum, aut virtutis, vt ostendam disp. 18. dub. 5.

80 *August.*

Quare actus fidei informis potius dicatur absolutè meritorius, quàm actus eum præcedētes.

Ad secundum, nego assumptum: satis enim iam ostendi quòd fides longè aliter sit initium iustificationis nostræ, quàm dicta opera ipsam præcedentia, atque ita meritò dici iustificationem esse ex fide, non autem ex operibus eam præcedentibus.

81

Ad tertium, aliqui respondent, D. Augustinum solùm velle opera quæ ante fidem fiunt merè viribus naturæ, non posse esse vllā ratione meritoria; non tamen id negare de operibus factis ex gratia. sed hoc nullum omnino habet fundamentum in verbis S. Augustini, ijsque apertam vim facit; nam ea ratione solùm debuisset dicere nullum opus posse esse meritorium ante acceptam gratiam, & falsò dixisset nullum posse esse tale ante fidem. Quare iuxta dicta suprà, respondeo Augustinum loqui de operibus, quæ, quantum est ex se, possunt esse meritoria de condigno (quæ sola possunt propriè dici meritoria, siue habere vim merendi) qualia nulla sunt ex iis quæ præcedunt fidem, vt iam ostendi.

Ad quartum, nego assumptum: solùm enim sequitur, aliquod opus hominis infidelis posse placere Deo: cum quo optimè consistit operantem Deo absolutè displicere: sicut actus fidei in peccatore placet Deo, cùm tamen eum eliciens absolutè displiceat.

Potest opus placere Deo, etsi operans displiceat.

82 *D. Thom.*

Dices, D. Thom. 2. 2. q. 10. ar. 4. ad 3 ait, Cornelium Centurionem dum faceret eleëmosynā aliaque opera bona, quæ Actorum 10. in eo laudantur, non fuisse infidelē; quia aliàs eius opera non placuissent Deo, cui sine fide nemo potest placere. Respondeo D. Thomam ibi non velle nullam actionē infidelis posse vlla ratione placere Deo; sed solùm negat eius opera posse placere Deo ea ratione, qua Actor. 10. Cornelij actiones dicuntur placuisse Deo; ita scil. vt ratione ipsarum ipse vocetur vir religiosus & timens Deum, siue ita, vt ratione ipsarum ipse operans etiam placeat Deo, prout Cornelius placuit. Quod vel inde patet, quia probat operationem Cornelij non potuisse placere Deo sine fide, quia

Act. 10.

quia sine fide impossibile est placere Deo; quod, vt iam ostendi, non probat, nullam actionem infidelis posse placere Deo, sed solũ ipsam personam sine fide non posse placere Deo.

DVBIVM VII.

Qua ratione fides dicatur fundamentum & radix nostræ iustificationis?

83 *Trident. Rom.3.* HOc dubium proponitur, vt intelligatur locus Tridentini sess.6.c.8.vbi docet S.Paulum ad Rom.3.ideo dicere nos iustificari per fidem, quia *fides est humanæ salutis initium, fundamentum ac radix omnis iustificationis.* Bañez 2.2.q.4.a.7.dub.2. totam comparationem fidei cum fundamẽto & radice in eo cõstituit, quòd, sicut radix & fundamentum sunt origine prima pars totius ædificij aut arboris, ita fides sit origine prima pars ædificij spiritualis; vnde ait fidem informem non posse in eo comparari fundamento & radici, quasi ipsa sustentet ac connectat reliquas ædificij spiritalis partes, sicut facit fundamentum domus materialis, aut quasi fructificet sicut radix arboris: hæc enim vult soli caritati conuenire. nam ad Galat.5. & alibi fides dicitur operari per caritatem: & ad Ephes.5. Apostolus optat vt fideles sint in caritate fundati & radicati. Addit verò Bañez hoc diligenter à Catholicis obseruandum, ne cum Luthero consentiant, docente fidem, si vera sit, statim ex se fructificare spem & caritatem. Tandemque concluf.4.docet, fidem informem posse dici fundamentum secundùm potentiam & aptitudinem quasi materialem respectu ædificij Christiani.

Galat.5. *Ephes.5.*

84 *Vasquez.* Vasquez verò 1.2.disp.210.c.7. putat dictam opinionem nonnihil detrahere ipsi virtuti fidei, docetque Primò, sicut fundamentum domus materialis, dum hæc incipit paulatim exurgere, etiam antequam tectum imponatur, verè exercet rationem fundamenti sustinendo partes parietum sibi impositas: ita antequam caritas tamquam tectum domus spiritalis imponatur, dum homo iuxta Trident. sess.6.c.6 paulatim per actus fidei, timoris, spei, &c. ad iustificationem disponitur, fidem per hanc partium spiritalis ædificij sustentationem exercere actu officium fundamenti.

Trident. Fides ante infusam caritatẽ incipit exercere officium fundamenti.

85 Docet Secundò, etsi, vt fides actu exerceat rationem fundamenti respectu totius ædificij, necessarium sit adesse caritatem, sine qua illud nequit esse perfectum; ipsam tamen nõ ab hac, sed à se habere vim sustentandi ædificij; sicut etiam accidit in fundamento domus naturalis, quod nequit completũ ædificium actu sustẽtare, nisi tectum sit impositũ. Sicut tamen hoc nõ habet propriè rationem fundamenti, & vim reliqua sustentandi à tecto, sed ex se; ita ait fidem in ædificio spirituali, non habere eiusmodi vim à caritate sed à se; quia aliàs verè non haberet rationẽ fundamẽti, nec posset propriè & absolutè vocari fundamentum. Quia cùm nullam haberet vim sustentandi ædificium, nec hoc verè sustentaret (in quo tamen essentialiter consistit ratio fundamenti) nisi ratione caritatis sibi adiunctæ, ipsa secundùm se non posset verè & propriè dici fundamentum: cùm tamen à Trident. suprà, & sæpissimè à Patribus absolutè vocetur fundamentum, eique officium fundamenti tribuatur.

Fides à se, non autem à caritate, habet quòd sit apta vt sit fundamentum.

Docet Tertiò, sicut radix non solùm sustentat arborem, sed ei etiam succum subministrat, quo folia & fructum producit; ita fidem nõ esse solùm fundamentum mortuum, vt contingit in fundamento domus, sed esse fundamentum viuum instar radicis: nam non solùm super eam ædificatur domus spiritalis, sed etiam exercet officium radicis dum ipsa sperandas ac amandas nobis proponit, varias ac pias affectiones timoris, spei, aliasque similes tamquam succum aliquem in nobis excitat, ex quo fructus caritatis pullulat. Vnde S. Iudas in sua epistola pulchrè vocat hæreticos arbores autumnales, bis mortuas & eradicatas. 86 *S.Iudæ.*

Pro quo Notat Vasquez suprà c.6.arbores in fine autumni, dum fructus & folia ex quibus apparebat eorum vita, amittunt, quodammodo mori; mortuis enim arboribus planè similes sunt, & quamuis in radice vitam aliquã retineãt, hæc tamen non apparet, & cùm nec fructũ nec folia proferant, otiosæ, & pro eo tempore inutiles sunt: atque ita hæc est quasi prima mors arboris: cui similes sunt peccatores fideles, in quibus fides est otiosa; ideoque mortua dicitur. Secunda mors arboris est quando eradicatur, aut cùm radix ipsa in se moritur: cui similes sunt hæretici; ideoque à S.Iuda suprà dicuntur non solùm arbores autumnales, sed etiam bis mortuæ. Quæ Vasquez suprà ingeniosè deducit, & ex Patribus probat. Nec hæc sententia habet vllam connexionem cum sententia Lutheri, qui docet, veram fidem non posse separari à caritate, quod Vasquez cum omnibus Catholicis dãnat, nec ex sententia iam relata vllo modo sequitur. 87 *Vasquez.* Peccator & fidelis est similis arbori autumnali, hæreticus eradicatæ. *Vasquez.*

Et hæc sententia Vasquez ingeniosa est, & vim virtutis fidei, & qua ratione sit fundamentum & radix, bene explicat. vt tamen meliùs intelligatur, vlteriùs notandum est, quòd, etsi caritas eatenus respectu fidei habeat rationẽ fructus, quatenus ex fide proponente volũtati Deum vt caritate amabilem pullulat, tamen alia etiã ratione est vita non solùm animæ ipsius, sed etiã fidei aliarumq; virtutum, quæ sunt in anima. Primò, quatenus animam Christo perfectè vnit, in quo vita ipsius consistit, & consequenter tam eam, quàm ea quæ in ipsa sunt, facit viuere. Secũdò, quia fidem & spem aliasque virtutes excitat ad bene operandum, & fructus vitæ proferendos, iuxta illud D. Gregorij hom.30.in Euang. *Num- quam est Dei amor otiosus: operatur etenim magna, si est; si verò operari renuit, amor non est.* Vnde etiam pulcherrimè Apostolus 1. ad Corinth.13. *Caritas*, inquit, *patiens est, benigna est, caritas non æmulatur*, &c. & infrà: *Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* vbi caritati tribuit vim & functionẽ fidei, spei, aliarumq; omnium virtutũ, quia has omnes ad operandũ excitat, atq; ita facit eas viuere. Tertiò, caritas dicitur vita virtutũ, quia facit vt earum opera sint meritoria vitæ æternæ, & consequenter vt sint fructuosa & viua, quæ antea erant infructuosa, atque 88 Qua ratione caritas est vita animæ & virtutum. *Gregorius.* Amor numquã otiosus. 89 *1.Cor.13.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Gal 5. atque ita mortua. Et ob has causas ad Galat.5. fides dicitur operari per caritatem. Demum caritas omnia sustinendo aduersa, & animam

Qua ratione fundemur ac radicemur in caritate. fortiter Deo vniendo, efficit vt virtutes fortiùs in anima radicentur & constantiùs permanent: atque hac ratione est etiam fundamentum & radix omnium virtutum, & in ea dicimur

Ephes 5. fundari & radicari, vt dicitur ad Ephes.5. Adde, alia ratione omnes virtutes dici radicari & fundari in caritate, quatenus omnes virtutes morales supernaturales, vnà cum caritate animę infunduntur, & cum eadem tolluntur. Et

D. Thomas. ob hanc causam S. Thomas 2.2. q.4.art.7. docet, caritatem connectere fidem cum reliquis ædificij partibus, siue virtutibus, & illam sine hac non habere completam rationem fundamenti.

DVBIVM VIII.

Qua ratione fides post lapsum Adæ fuerit omni tempore ad iustificationem necessaria?

90 NOta, cùm hîc agamus de necessitate fidei ad iustificationem à peccato, hanc quæstionem solùm habere locum in tempore quod lapsum Adæ fuit secutum: quia antè nulli erant qui à peccato poterant resurgere. qua ratione autem Adamo in paradiso & angelis fides fuerit necessaria, agam disp.17. dub.1.

Fides dupliciter supernaturalis. Nota Secundò, tam fidem quàm aliam cognitionem dupliciter posse esse supernaturalem. Primò, solùm ex parte obiecti, quia scilicet hoc sine diuina reuelatione nequit cognosci. Secundò, ex parte principij, quatenus elicitur ex principio supernaturali, nec potest viribus naturæ elici.

91 Necessitas alia medij, alia præcepti. Nota Tertiò, dupliciter aliquid dici necessarium. Primò, necessitate medij, sine quo iustitia obtineri omnino non potest, saltem secundùm Dei legem ordinariam. qua ratione aliqua pœnitentia saltem virtualis est necessaria ad remissionem omnis peccati actualis. Secundò, solùm necessitate præcepti. sic adultis secundũ aliquos baptismus actu susceptus est necessarius ad iustificationem: quam tamen per contritionem obtinere potest is qui baptizari nequit. Sicut autem inuincibilis ignorantia aut impotentia excusat ab obligatione præcepti, sic etiam hanc necessitatem tollit, ita saltem vt non noceat nõ ponenti rem præceptam. Secùs est de priore necessitate, quam nulla impotentia aut ignorantia tollit. vt patet in paruulis, qui extra casum martyrij, sine baptismo etiam in casu, quo ille tam ijs, quàm parentibus omnino impossibilis est, nullo modo saluari possunt.

92 Olim Manichæi, vt testatur D. Augustinus l. de Vtilitate credendi c.1. docuerunt nihil esse credendum quod non possit naturali lumine clarè demonstrari, atque ita volebant nullam

Augus. fidem ex parte obiecti aut principij supernaturalem esse ad salutem necessariã. Cui errori aliqua ex parte nonnihil aliquando fauit Soto, qui

Soto. l.2.de Natur.& gratia c.2.in 1.edit. vt ipse in 2.edit.(in qua suam sententiam corrigit) testatur, docuit fidem in lege naturę non fuisse necessariam ad iustificationem, sed sufficisse naturalẽ de Deo cognitionem cum Dei præueniente gratia, qua voluntas ad contritionem excitaretur. Et videtur posse probari, quia per talẽ cognitionem potest homini sufficienter Deus obiici vt amandus super omnia, & similiter peccatum vt Deo summè displicens, & ideo summè detestãdum: ergo voluntas ea sola cognitione posita adiuncta Dei gratia potest Deum sufficienter amare, & peccatum detestari; & consequenter iustificari.

Secundò, Vega lib.6. in Trident.c.21. docet, *Vega.* ignorantem inuincibiliter quidquam nobis à Deo esse reuelatum, posse naturaliter cognoscere Deum super omnia amandum; & peccatum, quia ei displicet, detestandum; atque ita posse hoc detestari, & iustificari: nec videtur ad hoc vllam gratiam requirere. Atque ita docet fidẽ, ad iustificationem solùm esse necessariam necessitate præcepti.

Probat Primò, quia Apostolus ad Rom.2.cũ *Rom.2.* dixisset, nõ auditores, sed factores legis iustificãdos, ait: *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt: eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex.* Vbi docet, Gentes, id est infideles, seruare omnem legem, & consequenter tanquam factores legis iustificari. Secundò, quia aliàs qui inuincibiliter fidem nostram ignorant, non haberent sufficientia media ad salutem, & quantumuis bene viuendo conarentur salutem assequi, hæc tamẽ esset ijs omnino impossibilis. quod absurdum est. Quod autem aliqui dicũt, si tales, quantum in ipsis est, laborarent vt bene viuerent, ac omnia peccata vitarẽt, Deum procuraturum vt ad cognitionem fidei venirent; ait *Vega.* Vega sine fundamento dici, quia Deus non solet facere miracula.

Alij quidam apud Turrian.2.2. disp.25.dub. *Tur.* 3. planè in alio extremo docent, fidem in eo, qui non habet cognitionem supernaturalem rerum fidei, esse ita necessariam ad eliciendum amorem Dei super omnia, aut contritionem, vt hæ actiones per nullam Dei potentiam possint ab illo sine fide præuia elici.

Probant Primò, quia Apostolus ad Hebr.11. *Hebr.11.* absolutè dicit esse impossibile sine fide placere Deo: quod non videtur fore verum, si hoc solũ esset impossibile ex Dei decreto, præsertim cùm de hoc non cõstet nobis. Secundò, quia volitio supernaturalis essentialiter prærequirit cognitionem supernaturalem, & omnis cognitio naturalis est planè improportionata ad volitionẽ supernaturalẽ: ergo, sicut per nullam potentiam fieri potest, vt quis velit rem omnino incognitã, ita fieri nequit, vt velit aliquid volitione supernaturali sola cognitione naturali cognitũ. Tertiò, quia actus spei essentialiter prærequirit actũ fidei supernaturalis: atqui ille actus est necessaria dispositio ad iustificationẽ, nec potest elici actus caritatis nisi actus spei aut præcedat aut sequatur (quia cũ actus caritatis virtute includat propositum vitandi in posterum omnia peccata mortalia, necessariò excitat spem veniæ:) ergo sine fide nequit haberi ex parte voluntatis dispositio necessaria ad iustificationem.

Maior prob. quia cùm spes debeat esse firmissima, nequit ipsa niti sola fide humana quæ incerta & infirma est, nec etiam potest niti cognitione naturali euidenti, quia hæc de promissione Dei haberi nequit.

95 Conclvs.I. Fides fuit omni tempore medium ad salutem necessarium. Ita cum D. Thoma 2.2.q.2.a.3. communiter Theologi, & est omnino certa, &, vt ait Bañez 2.2 q.2.ar.8. dub.1. aut est de fide, aut fidei proxima. vnde etiam Canus relect. de Sacram. p.2.q.2.concl.1. dicit contrarium esse erroneum. Prob. ex Apostolo ad Hebr.11. vbi absolutè docet, sine fide impossibile esse placere Deo: & expresè loquitur etiam de iis, qui vixerunt in lege natura: illud autè foret falsum, si fides non esset medium necessarium ad iustitiam, qua placemus Deo. quod patet, quia quoties adesset inuincibilis ignorantia rerum fidei, posset quis sine ea placere Deo; atque ita hoc nō esset impossibile. Similiter Marci vlt. dicitur: *Qui verò non crediderit, condemnabitur.* Et Iohannis 3. *Qui autem non crediderit, iam iudicatus est.* vbi Christus quasi rem omnino claram & indubitatam docet, infidelem ita esse in statu damnationis, ac si de facto iam esset damnatus.

D. Thomas. *Bañez.* *Canus.* *Hebr.11.* *Marci vlt.* *Iohan.3.*

96 Dices, hæc loca posse explicari de necessitate præcepti, atque ita ordinariè & extra casum inuincibilis ignorantiæ habere locum; quia ibi etiam dicitur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* & tamen baptismus solùm videtur necessarius necessitate præcepti, quia quando hic impossibilis est, potest quis sine eo per contritionem saluari.

97 Respondeo, quidquid sit de hac quæstione, an baptismus debeat dici necessarius necessitate medij, an solùm præcepti (de qua satis egi tomo 1. de Sacramentis q.68.a.1.dub.2.) magnam hac in re esse differentiam inter baptismum & fidem. Primò, quia cùm sine fide non possimus hîc cognoscere ea, quæ omnino decet hominē ad filiationem Dei, & æternam beatitudinem destinatum cognoscere, quæque non potest sine indecentia & inconuenientia ignorare; fides ex natura rei est medium aliquo modo necessarium ad iustificationem & salutem peccatoris; ita vt quamuis Deus absolutè possit peccatorem sine fide iustificare & saluare, tamen id minùs conuenienter fieret. Quod sic probo, quia hominem vrentem ratione non conuenit à peccatis iustificari, & in amicitiam Dei recipi, nisi hoc expetat, & de peccatis doleat, saltem virtualiter Deum super omnia amando: ad quod omnino necessarium est vt ipse priùs cognoscat Deum esse summè bonum, & paratum eum in gratiam & amicitiam accipere: quod secundum sine reuelatione Dei nequit cognoscere.

Aliter fides necessaria est, quàm baptismus.

98 Dices, Etsi homo non possit naturaliter sine Dei reuelatione cognoscere Deum esse paratum eum in amicum & regni heredem accipere, potest tamen naturaliter cognoscere Deum esse summè bonum, & super omnia amandum, & saltem cum auxilio gratiæ eum ita amare, & consequenter poterit se conuenienter ad iustificationem disponere. Item poterit Deus ei clarè reuelare præcipua mysteria fidei: quo casu ipse ea sine propriè dicta fide clara cognitione à posteriore cognoscet esse vera, iuxta dicta disput.9. dubio 8. & consequenter non indigebit fide vt se conuenienter disponat ad iustificationem.

Respondeo negando vtroque casu consequentiam. Quia iustificatio & assumptio hominis in filium Dei, est res omnino supernaturalis, ideoque vt voluntas ad eam conuenienter disponatur, requiritur horum desiderium, siue actus spei & amoris Dei, ac peccati detestatio saltem virtualis; requiruntur hi inquam actus, non qualescumque, sed liberi & supernaturales: vt media sint proportionata fini. & similiter in intellectu requiritur cognitio, non qualiscumque, sed tali fini atque actibus voluntatis proportionata, qualis est sola fides supernaturalis, vt homo ea ratione, tam intellectu quàm voluntate liberè in Deum tendat, & firmissimè prout res tanta exigit, primæ veritati, & summæ bonitati adhæreat. 99

Cùm igitur ex dictis pateat, actum fidei ad dictum finem esse medium ex natura rei conuenientissimum, atque adeò saltem ad bene esse, & vt iustificatio conueniēti modo fiat necessarium: & contrà cùm baptismus ex se ac ex natura rei nullam cum iustificatione proportionem habeat, sed ex sola Dei institutione sit medium ad hanc conueniens. item cùm constet, verba Scripturæ secundùm diuersitatem materiæ in quam cadunt, diuersimodè & accommodatè rebus de quibus agitur esse intelligenda; manifestè sequitur, verba Scripturæ quæ absolutè docent fidem esse necessariam ad iustificationem, intelligenda esse de necessitate medij, etsi similia planè verba in materia baptismi solùm intelligerentur de necessitate præcepti. 100

Verba Scripturæ ratione materiæ, de qua agit, sæpe diuersimodè sunt intelligenda.

Secundò, inter fidem & baptismum magna hac in parte differentia est ex parte verborum Scripturæ. nam ad Hebræos 11. absolutè dicitur impossibile esse sine fide placere Deo, quod nullibi ita absolutè dicitur de baptismo. nam quod Iohannis 3. dicitur: *Nisi quis renatus fuerit*, &c. facilè mitiorem explicationem admittit, & potest intelligi de necessitate præcepti. Quod exemplis facilè potest probari. Nam verè alicui dico, Nisi die Dominico Sacrum audieris, peccabis mortaliter: malè tamen ei dicerem, Impossibile est te non audire Sacrum quin pecces mortaliter. 101

Hebr.11. *Iohan.3.*

Item Scriptura sæpè innuit aliquem posse saluari, & consequēter iustificari sine baptismo. nam apertè docet omnes Martyres saluandos, non requirens in iis baptismum: item dicit omnes verè amantes Deum aut dolentes de peccatis à Deo diligi, & accipere remissionem peccati. Prouerb.8. *Ego diligentes me diligo.* Iohan.14. *Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum.* & 1.Iohannis 4. *Omnis qui diligit, ex Deo est.* & Ezechielis 18. & 33. generatim promittitur omnibus verè pœnitentibus remissio peccati; nec his locis, etiam in nouo testamēto, vlla fit mentio baptismi. Nec refert quòd etiam

Prouerb.8. *Iohan.14.* *1. Iohan.4.* *Ezech.18. & 33.*

non

non fiat mentio fidei: quia actus caritatis & pœnitentiæ nequeunt, vt iam ostendi, conuenienter fieri sine fide, nec Deus dat gratiam ad eos eliciendos necessariam alijs quàm fidelibus, atque ita Scriptura supponit elicientes eos actus habere fidem; hi tamen actus facilè fiunt sine baptismo, quando hic haberi non potest; nec Scriptura potest dici supponere eos, qui hos actus eliciunt, esse baptizatos. Tertiò, ex Actorum 10. apertè colligitur Cornelium *Act.10.* fuisse iustificatum ante baptismum: nam dicitur vir religiosus & timēs Deum, & cum tota domo sua ante baptismum accepisse Spiritum sanctū, qui non datur nisi aut iustificatis, aut simul cum iustificatione: vnde apertè sequitur, eius omnes domesticos fuisse ante baptismum iustificatos.

102 Nullibi autem Scriptura vel leuiter insinuat aliquem aliquando fuisse iustificatum, aut potuisse iustificari sine fide: imò Apostolus ad Hebr. *Hebr.11.* 11. ex eo quòd Enoch placuerit Deo, tamquam necessariò consequens infert, eum habuisse fidem, apertè ostendens nullum vmquam sine fide Deo placuisse, idque quia sine fide impossibile est placere Deo. Quæ vera non essent, si fides ad iustificationem solùm esset necessaria necessitate præcepti, quia tunc inuincibilis ignorantia ab ea necessitate excusaret, atque ita inuincibiliter ignorans res fidei posset sine fide placere Deo, vt vult Vega: & Apostolus ex eo quòd *Vega.* Enoch placuit Deo, malè inferret, eum habuisse fidem, maleque etiam probaret consequentiam, ex eo quòd sine fide sit impossibile placere Deo. Ex quibus omnibus patet, Scripturam longè aliter requirere fidem vt necessariam ad iustificationem, quàm baptismum.

103 Idem probatur ex Concilijs: nam Trident. *Trident.* sess.6.c.7. vocat baptismum Sacramentum fidei, *sine qua nulli vmquam contigit iustificatio.* Et ne fortè quis dicat, nullum quidem de facto fuisse iustificatum sine fide, inde tamen non inferri id fieri non posse, c.8. ex Apostolo docet sine fide impossibile esse placere Deo, aut ad consortium filiorum Dei peruenire, siue iustificari. Idem apertè docet Arausicanum cap.8. *Arausic.* & probat ex illo Iohannis 6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum.* *Iohan 6.* Qualia numquam aut Scriptura aut Concilia dicunt de iis, quæ solùm sunt necessaria necessitate præcepti: cùm tam Ecclesia quàm Scriptura doceat, multos sine baptismo iustificari, qui tamen in noua lege maximè præceptus est.

104 Ad primum argumentum positum num.93. Respōdeo Apostolum ibi nullo modo docere, aliquos siue fide totam legem, etiam naturæ, seruasse aut iustificatos fuisse. Sed si ibi loquatur, vt multi volunt, de gentibus infidelibus, dicendum est eum non velle hos totam legem naturæ seruasse, sed solùm aliqua eius præcepta seruasse: nam cùm dicat eas gentes naturaliter seruare quæ legis sunt, si loqueretur de obseruatione totius legis, sequeretur, eas viribus naturæ totam legem naturæ seruasse. quod Pelagianum est, damnatum à Mileuitano c.4. & *Mileuitan. August.* 5. & ab Augustino locis pluribus. Imò apertè repugnat ipsi Apostolo, qui ibidem cap.1. dicit gentes ante fidem Christi maximis sceleribus fuisse implicatas. Et ne fortè quis credat hoc non esse accipiendum de omnibus omnino gentibus; cap.3. ait, *Causati enim sumus Iudæos & Græcos* (id est gentes) *omnes sub peccato esse; sicut scriptum est: Quia non est iustus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum: omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Vbi expressè docet, omnes infideles nemine excepto ad peccata declinasse. Alij verò, & fortè melius, illum locum Pauli intelligunt de gentibus fidelibus, qui dicuntur naturaliter, id est sine lege scripta (opponit enim ibi Apostolus naturaliter non gratiæ aut fidei, sed legi scriptæ, in qua Iudæi gloriabantur) obseruasse mandata naturæ; atque ita sibi fuisse lex. Vide Vasquez in paraphrasi *Vasquez.* istius loci.

Qua ratione gentes dicātur naturaliter facere ea, quæ legis sunt.

Ad secundum, nego assumptum. quia si tales cum auxiliis gratiæ quæ Deus certis temporibus secundùm suum beneplacitum ijs sufficientia suppeditat, conarentur quantum moraliter possunt, bene viuere & peccata vitare; Deus ipsos pergeret vlteriùs adiuuare, eaque iis media siue per angelos, siue per homines subministraret, quibus ad fidem, & ita ad iustitiam peruenirent. quod non asseritur sine fundamēto; sed apertè colligitur Primò, ex Scriptura, quæ sæpiùs docet, Deum non cupere mortem peccatoris, sed velle omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et rursum alibi docet, id fieri non posse sine fide. vnde inferimus Deū (qui, vt dicitur Iohan.1. illuminat *Ioh an.1.* omnem hominem venientem in hunc mundū, quantum scilicet est ex parte sua, siue ita vt per ipsum non stet quo minùs aliquis illuminetur) tales sua fide illuminaturum, qui ex parte sua impedimentum non ponunt, sed quantū possunt ad hoc se disponunt. Quod potest facere vel per miraculum, si ei placuerit, vel etiam sine miraculo, res ita disponendo, vt illi tandem fidei prædicatores audiant. Secundò, id colligimus ex varijs historijs, quibus partim in Scriptura, Actorum 8. & 10. partim apud alios scriptores narratur Deum sæpè extraordinario aut etiam miraculoso modo procurasse, vt tales fidei prædicationem audirent.

105

Conclvsio II. Ad iustificationem necessaria est fides supernaturalis ex parte obiecti, siue quæ feratur in obiectum, quod solo naturæ lumine, sine diuina reuelatione cognosci nequeat. Est communis Catholicorum. Et probatur Primò, quia fides theologica necessariò nititur obiecto formali supernaturali, scilicet testimonio siue reuelatione Dei. Secundò, quia, vt docet Apostolus ad Hebræos 11. vt placeamus Deo, *Hebr. 11.* necessaria est fides qua credamus Deum esse remuneratorem iis qui ipsum inquirunt. Quod (vt patet ex varijs locis, totoque contextu illius capitis) intelligēdum est de remuneratione supernaturali quam fideles post hanc vitam sperant: de qua ex Isaiæ 64.1. ad Corinth.2. dicitur, *1.Cor.2.* *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Vbi apertè significatur, hanc remunerationem non posse naturaliter cognosci.

106

Confirmatur, quia Apostolus loco suprà citato docet, impossibile esse placere Deo sine fide; de qua antè dixerat, eam esse substantiam rerum sperandarum, & argumentum non apparentium, quæ scilicet post mortem accepturi sumus, & hic cognoscere naturaliter non possumus: vnde ibidem, præsertim v.15. docet, omnes sanctos, qui olim in fide excelluerunt, deseruisse terrena & præsentia, vt cælestia, & à cognitione nostra remota consequerentur.

107 CONCLVSIO III. Fides ad iustitiam necessaria debet esse supernaturalis ex parte sui principij, siue proficiscì ab auxilio Dei supernaturali. Est etiam communis Doctorum, & apertè definita in Tridēt. sess.6.can.3. vbi dicitur anathema ei, qui dicit nos viribus naturæ sine Dei auxilio posse credere, sperare, &c. prout requiritur ad iustificationem. Idem definitur in Arausic.c.5. & sæpissimè docet S. Augustinus contra Pelagianos; & apertè habetur Iohan.6. vbi dicitur, *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.* Vbi Christus agit de accessu per fidem, vt apertè patet ex adiunctis.

Trident.

Arausic. August. Iohan.6.

108 CONCLVSIO IV. Per absolutam Dei potētiam fieri potest, vt quis sine fide supernaturali ex sola cognitione naturali (qua naturæ lumine cognoscit Deum super omnia amandum;) & ex fide humana (qua credit viris fide dignis, à quibus audiuit Deum contritis remittere peccata, & bene viuentibus promittere vitam æternam) per auxilium Dei speciale, quo voluntas eius adiuuetur, veros actus spei, caritatis ac cōtritionis supernaturales eliciat, ac ita se ad iustificationem disponat. Ita plures viri docti, quos tacito nomine citat Turrian.2.2.q.25.dub.3. Et eandem, vt consequenter loquantur, necessariò tenentij, qui docent actum supernaturalem & naturalem posse versari circa idem obiectum formale. quos citaui disp.5.dub.3.

Turrian.

Probatur Primò, quia nulla vel apparens potest ostendi implicantia ob quam id fieri nequeat, vt patebit ex solutione argumentorū: ergo hoc non est diuinæ potentiæ negandum.

Secundò, quia, vt patet in hæreticis, potest quis, præsertim posita Dei reuelatione, naturali cognitione, siue fide humana cognoscere siue credere Deum esse summè diligendum, peccata esse detestanda, & vitam æternam nobis bene operantibus promissam, idque planè constanter ac firmiter, præsertim si eius volūtas diuina gratia adiuuetur. Item poterit voluntas eius ea cognitione excitari vt Deum tanti boni fontem aliquo modo diligat, & peccatum oderit, ac illa bona à Deo speret (nam videmus aliquos hæreticos sine fide supernaturali, firmiter dicta credere, & sibi æternam salutem firmiter promittere:) quare si Deus specialiter cum eius voluntate concurrat, illi actus erunt perfecti & supernaturales.

109 Tertiò, quia ideo præcisè actus intellectus est absolutè prærequisitus ad volendum, quia voluntas nequit ferri in obiectum, nisi perceptibiliter ei proponatur: atqui siue obiectum aliquod voluntati proponatur fide naturali siue supernaturali, æqualiter est nobis perceptibile, & æqualiter voluntas eo mouetur: ergo sicex parte sua æquale habeat auxilium, æquales in vtroque casu actus poterit elicere.

Actus intellectus naturalis & supernaturalis reddunt obiectum volūtati æqualiter appetibile.

Minor probatur: quia aliàs ex diuersa perceptione obiecti, ac motione voluntatis possemus ipsa experientia percipere nos habere fidem supernaturalem; & hunc actum clarè distinguere à fide naturali: quod experimur esse falsū. Quare quòd fides aut cognitio naturalis dicitur improportionata ad eliciendum actum voluntatis supernaturalem, non est intelligendum ei deesse proportionem physicè & ex natura rei necessariò requisitam: sed accipiendum est de proportione moraliter, & ad decentem conuenientiam requisita, quia scilicet, vt dixi nu.99. omnino conuenit, vt homo ad finem supernaturalem tendat actibus tam ex parte intellectus quàm voluntatis supernaturalibus: ideoque Deus firmiter statuit ne hoc aliter sufficienter ad salutem obtinendam fiat; nec enim est vlla ratio quæ aliud probet.

Intellectio naturalis sufficiens moraliter est improportionata volitioni supernaturali.

Ad primum argumentum positum num.94. 110 nego assumptum; nam ad veritatem illius dicti sufficit sine fide placere Deo esse impossibile ex decreto Dei, quod sufficienter ex Scripturis colligimus, vt patet ex dictis.

Ad secundum, nego antecedens: vt patet ex dictis n. præcedenti.

Ad tertium, nego maiorem. Ad prob. nego assumptum: nam vt firmiter aliquid sperem, nō est omnino necessarium vt id planè infallibiliter siue modo omnino infallibili cognoscam: sed sufficit quòd id firmissimè credam, vt patet in hæreticis, qui firmissimè sibi promittunt vitam æternam, quam tamen modo ex se fallibili cognoscunt. Nec refert, quòd hæc spes sit falsa; quia hoc non fit, eò quòd eorum cognitio sit ex se fallibilis, sed quia fundamentum, quo eorum spes nititur, est falsum. In casu autem conclusionis nostræ etsi fundamentum illius spei fortè cognitione fallibili cognosceretur, tamē ipsum in se esset verissimum ac certissimum. Adde, si talis crederet Deum nobis illa promisisse, quia clarè videt Ecclesiam hoc docere, eius cognitionem fore omnino certam; nam niteretur Ecclesiæ doctrina euidenter cognita, quæ fallere non potest.

DVBIVM IX.

Quænam necessariò necessitate medij explicitè credenda sint, vt quis possit iustificari?

DE iis, quæ necessariò nobis credenda sunt 111 agit D. Thom.2.2.q.2.a.4.5.6.7.8. docetque nos tenere explicitè credere ea, per quæ efficimur beati, scilicet tam obiectiuè (qualia sunt ea ad quæ necessariò terminatur visio beatifica) quàm effectiuè (qualia sunt merita Christi & gratia Dei:) sed ipse non agit illis articulis de illis solis, quæ necessariò necessitate medij credenda sunt, sed etiam de ijs, quæ ex præcepto credenda sunt; nos autem hìc agimus de solis prioribus, de alijs autem dubio sequenti agemus.

D.Thom.

Vt autem distinctiùs procedamus, Notādum 112 est Primò, nos id explicitè credere, quod secundùm se distinctè cognitum particulatim credimus: implicitè verò credimus id, quod secun-

Quæ dicamur explicitè credere: quæ implicitè.

secundùm se nobis ignotum , aut saltem non creditum; virtute continetur in alia propositione, quam distinctè credimus. v.c. qui expresè credit omnia esse vera, quæ credit Ecclesia Catholica , implicitè credit Deum esse trinum & vnum, Christum esse incarnatum, &c. etsi hæc fortè ignoret; item secundùm eos, qui dicunt actum fidei non posse consistere cum actu scientiæ circa idem obiectum , qui per naturalem demonstrationem scit Deum esse, & credit eum factum esse hominem, implicitè credit eum esse , cùm tamen id explicitè & secundùm se nequeat credere.

113 Nota Secundò, nos hîc de iis non agere , qui numquam vsi sunt ratione; nec etiam quærere quænam iusti teneantur credere , vt possint in iustitia perseuerare. Iustis enim ad hoc nullus actus fidei propriè est necessarius necessitate medii, nisi fortè per accidens, quatenus sine eo non possunt aliquod præceptum hîc & nunc obligans implere. Quare etsi iustus nullum vmquam actum fidei eliciat, si in eo contra nullum præceptum peccet , non oberit ei quo minùs in iustitia perseueret. Quamuis si diu vtens ratione viuat, fieri nequeat quin aliquo præcepto per se aut per accidens ad varios actus fidei eliciendos obligetur; excusabitur tamen in iis, quæ inuincibiliter ignorabit.

Iustus vt in iustitia perseueret, actus fidei solum est necessarius necessitate præcepti.

114 Similiter non agimus propriè de eo qui in fide sufficienter est instructus circa omnia mysteria necessariò credenda , quæque aliquando actu explicito credidit, & retinet circa ea fidem habitualem , & solam caritatem amisit ; nam cùm hic habeat habitum fidei, ac moraliter loquendo censeatur adhuc perseuerare in actuali fide, quam semel habuit , nec vmquam reuocauit , ex parte intellectus est sufficienter in Deum conuersus , (sicut tom.1 de Sacram.q. 64.a.8.dub.5. dixi de eo qui habuit aliquando sufficientem dispositionem ad susceptionem Sacramenti, & postea ante illius reuocationem, in amentia baptizatur , aliudue Sacramentum susçipit) & noua conuersio in Deum per actum fidei ea tenus in eo vt iustificetur solùm requiritur , quatenus hic necessarius est vt voluntas eos actus eliciat qui ei hîc & nũc ad iustificationem necessarii sunt. Quare cùm fieri possit, vt talis si sit immemor sui peccati, subitò excitetur ad actũ caritatis, atque ita iustificetur (vt ostendi tom.2. de Sacramentis, disp.2. dub.6.) solus ille actus fidei tunc erit ei necessarius qui alicui iusto necessarius est vt actum caritatis eliciat.

Quæ fides necessaria sit peccatori fideli ad iustificationẽ.

Lorca. Ita Lorca 2.2.disp 22.n.15.

Propriè igitur solùm hîc agimus de homine adulto vtente ratione , qui habitu fidei caret, aut mysteria fidei ad salutem necessaria numquam explicitè credidit, & quærimus qualis fides explicita sit ei ad salutem necessaria?

115 Nota Tertiò, omisso statu hominis in paradiso (de quo agemus disp.17.dub.1.) triplicem alium hîc posse considerari. Primò, quem habuit homo post lapsum in lege naturæ. Secundò, quem habuit sub lege veteri. Tertiò, quem habuit sub lege gratiæ : de singulis enim sunt diuersæ aliquorum sententiæ.

Nota Quartò, exceptis quibusdam, quos citaui nu.92. & 93. Doctores ferè communiter admittere , tali homini ad iustificationem necessitate medij quouis tempore fuisse necessarium explicitè credere , aut alia saltem ratione sufficienter cognoscere ea quæ necessariò cognoscenda sunt , vt possimus Deum vero cultu latriæ , siue tamquam Deum colere, & veram beatitudinem ab eo sperare. Quia sine huiusmodi cognitione fieri saltem connaturaliter nequit , vt nostra voluntas se verè à peccato in Deum conuertat, prout decet eam conuerti, vt à peccatis liberemur , & in filios ac heredes Dei acceptemur ; quæ conuersio sicut est medium naturaliter necessarium vt peccator conuenienti modo in filium Dei assumatur, ita ex decreto Dei est medium ad hoc absolutè necessarium; iuxta dicta n.100. Quod etiam clarè patet ex Apostolo ad Hebræos 11. vbi docet, impossibile esse sine fide placere Deo , quia accedentem ad Deum oportet credere , quia est, & quòd inquirentibus eum remunerator sit; scilicet illa remuneratione , quam , vt docuit initio capitis, ab eo speramus, quæ est vita æterna.

Quænam omnes necessariò credẽda admittãt.

*Hebr.*11.

Hinc sequitur, esse necessarium necessitate medij vt credat Primò, Deum esse verè Deum: item eum esse vnum, increatum & omnipotentem : quia aliàs non crederet eum verè esse Deum, sed aliquid aliud , quod Deus non est. Secundò, Deum esse principium seu creatorem totius vniuersi : quia aliàs nec haberet dignam de Deo existimationem , si eum quasi in alienum domicilium in hunc mundum introductum crederet ; nec posset eum vera latria adorare ; quia per hanc testamur Deum tamquam rerum omnium primum principium, summum habere in omnia dominium ac potestatem. Tertiò , Deum habere rerum omnium prouidentiam: quia aliàs nec posset incitari vt ad eum tamquam ad suum seruatorem ac protectorem confugeret , aut vt ei pro acceptis beneficijs gratias competenter ageret ; quia non conciperet hæc ex Dei beneficio sibi prouenire; imò nec dignum Deo de Deo haberet conceptum, quia non conciperet eum vt rectorem & gubernatorem mundi, aut talem , quem debeat colere, eiusue gratiam expetere : nam si Deus non habet rerum nostrarum prouidentiam, parum curat quid agamus , aut an eum colamus nec ne; imò Deus hæc ne quidem consideraret, cùm hæc considerare & curare sit pars siue actus prouidentiæ & gubernationis circa vniuersum. 116

Quartò , Deo virtutem placere & vitia esse odio , & consequenter eum esse vindicem peccatorum & remuneratorem bonorum operum: quia aliàs nequit concipere quomodo benè gubernet vniuersum siue hunc mundum, nisi concipiat eum punire peccata , & præmia bonis operibus reddere. Item nisi credat Deo displicere vitia , & virtutes placere , nequit talem de Deo habere cognitionem, quæ ipsum à vitiis ad virtutem conuertat, siue quæ in ipso sit nata excitare contritionem , aut etiam attritionem. Nec enim possum odisse vitia, quia Deo displicent , aut quia ipse ea punit, nisi credam Deum 117

ea odisse ac punire: vt autem à peccato iustificer, necesse est me de peccatis conteri, aut saltem atteri cum susceptione Sacramenti; & consequenter necesse est me habere talem circa Deum & peccata fidem, quæ in me nata sit excitare contritionem aut attritionem. Nam sicut in voluntate ad iustificationem necessaria est necessitate medii contritio aut attritio cum Sacramento; ita ad eamdem in intellectu necessaria est fides, quæ dictos affectus nata sit excitare.

118 Dices Primò, Potest fieri vt talis non cogitet de suis peccatis, & excitetur in Dei amorem ex sola cognitione bonitatis ipsius, & sic iustificetur. Respondeo, ad iustificationem non sufficere qualemcumque amorem Dei; sed debere esse talem, qui contineat virtute contritionem, siue qui naturaliter & necessariò excitet contritionem in eo, qui memor est se esse in peccato: nam aliàs in adulto posset esse remissio peccati sine vlla omnino etiam virtuali contritione, aut dolore de peccato. quod est contra apertam doctrinam Concilii Trident. sess. 14. c. 4. de Sacramento pœnitentiæ. Talis autem amor Dei virtute continens contritionem nequit esse in eo, qui omnino ignorat peccata Deo displicere. Quamuis enim is, qui habitualiter scit Deum summè odisse peccata, possit excitare in se verum actum caritatis, qui virtualiter sit contritio, etsi nihil omnino actu cogitet de peccatis, siue an hæc Deo displiceant: secùs tamen est de eo, qui hoc ignorat; quia alter actu sic est affectus, tam intellectu quàm voluntate, vt si ei occurreret cogitatio peccati, statim conciperet id Deo displicere & vt tale detestaretur; secùs est de eo qui hoc ignorat: quare alterius amor continet virtute contritionem, huius autem non.

Qualis amor Dei requiratur ad iustificationem.

Trident.

119 Nec refert quòd hic fortè Deo singulariter concurrente possit ex amore Dei in voluntate ita esse affectus, vt statim summè odisset peccatum si sciret id Deo displicere. Quia hinc solùm sequitur, talem habiturum virtualem contritionem si haberet sufficientem de Deo cognitionem; siue nisi esset ille defectus in intellectu; ex quo consequenter sequitur aliquis defectus in voluntate. Adde, nos hîc non quærere quid de potentia Dei absoluta fieri possit, sed quid conueniat fieri, atque ita de potentia Dei ordinaria fieri possit: ex dictis autem satis patet minùs conuenire, atque ita secundùm Dei præsens decretum fieri non posse vt Deus ei peccata remittat, qui ne virtualiter quidem de iis dolet. vnde etiam vlteriùs sequitur, non conuenire Deum carenti fide ad talem dolorem omnino necessaria dare eiusmodi auxilia, quibus ipsum super omnia amet; & consequenter fieri non posse, vt ea fide carens eliciat verum actum caritatis Dei.

120 Dices Secundò, vt docet Trident. sess. 14. c. 4. vt quis iustificetur per Sacramentum, sufficit attritio concepta ex consideratione turpitudinis peccati: atqui poterit aliquis hanc turpitudinem sufficienter concipere, eamque detestari, etsi ignoret eam Deo displicere: ergo cum hac ignorantia poterit sufficienter atteri, vt per Sacramentum iustificetur.

Trident.

Respondeo negando minorem: quia cùm Concilium ibi loquatur de attritione supernaturali (nam naturalis nequit esse dispositio ad iustitiam etiam per Sacramentum acquirendã.) non debet intelligi loqui de quauis consideratione turpitudinis peccati; sed de ea, quæ fit cum aliquo respectu ad Deum, siue qua Deus offendatur, siue qua considerem peccatum esse valdè turpe quod Deum ita grauiter offendit. Nam loquitur de consideratione turpitudinis peccati, quæ mouet peccatorem non solùm ad huius detestationem, sed etiam ad desiderium veniæ & reconciliationis cum Deo, quia requirit attritionem coniunctam cum spe veniæ: talis autem consideratio nequit esse in eo, qui ignorat Deum peccatis offendi; nam spes veniæ supponit offensam; nec possum sperare veniam ab eo, quem non offendi.

Non omnis detestatio turpitudinis peccati sufficiens disposito ad susceptionem Sacramenti.

121 His adde Primò, fieri non posse vt dignam de Deo opinionem habeam, imò vt verè credam eum esse Deum, & tamen absolutè ignorem ipsum peccatis offendi; quia non offendi peccatis, siue hæc non odisse nimis apertè repugnat illi summæ bonitati. Hinc nulla natio tam barbara reperitur, quæ Deum esse fateatur, & tamen ignoret eum peccatis offendi; quantumuis multi credant eum quibusdam actionibus non offendi, quæ verè peccata sunt, quia non putant has esse peccata.

Non concipit Deum verè esse Deum, qui ignorat eum offendi peccatis.

Adde Secundò, hoc ipso quo Apostolus suprà docet, accedentem ad Deum debere credere Deum esse remuneratorem inquirentibus eũ, scilicet per bona opera, simul apertè docere eum teneri credere Deum virtuti præmium reddere, & consequenter punire vitia: hæc enim coniuncta sunt & ad eumdem pertinent.

Eiusdem est punire peccata, & remunerari virtutem.

122 Quintò, debet explicitè credere animam esse immortalem, & post hanc vitam pro meritis accepturam præmia vel supplicia. Patet, quia Apostolus suprà docet, accedentem ad Deum debere credere quòd inquirentibus ipsum remunerator sit; loquiturque de remuneratione æterna, quam post hanc vitam expectamus, vt patet ex initio capitis & vers. 15. vt etiam suprà ostendi: nisi autem quis credat animam esse immortalem, & post hanc vitam superesse aliam, in qua Deus pro meritis præmia aut supplicia reddit, ipse satis nequit intelligere, quomodo Deus reddat præmia virtuti, & iupplicia peccatis, cùm hoc in hac vita sæpissimè nõ faciat; nam videmus hîc sæpissimè bonos affligi, & malos omnibus commodis affluere.

123 Sextò, debet explicitè credere se non posse suis viribus à miseriis erui, & æterna illa præmia consequi; hoc enim omnino necesse est vt cum requisita demissione animique subiectione, & conuenienti in Deum fiducia sine præsumptione, ad eius amicitiã & æterna præmia aspiret; & consequenter, vt sufficiẽter à peccatis ad Deum tam quam ad suum iustificatorem & patrem cõuertatur: neque enim sufficienter est dispositus vt conuenienter tanta bona à Deo recipiat, qui hæc ab eo nullo modo sperat accipere; nec ea à Deo sperare potest, qui putat se ea non Dei auxilio, sed suis viribus debere assequi. Neque etiam

iam debitè quis potest erga Deum, vt suum iustificatorem, affici, qui eum talem esse ignorat. quare vt adultus conuenienter ad iustificationem disponatur, omnino necessarium est, vt sciat se ad hoc aliquo Dei auxilio indigere; etsi non teneatur distinctè scire quale hoc auxilium sit. quæ magis patebunt ex dicendis concluſ.2. 3.4. His autem positis quadruplex hîc occurrit difficultas.

Prima difficultas est, vtrùm ii, qui aliqua ex supradictis, v.c. Deum esse vnum, esse creatorem & gubernatorem vniuersi, &c. per naturalem demonstrationem sciunt, teneantur eadem fide theologica credere.

124 D. Thomas 2.2.q.2.a.4. in corpore docet, nos *D. Thomas.* debere fide credere etiam ea quæ naturaliter possumus per demonstrationem cognoscere. Primò, quia aliàs nimis tardè & post multa studia ea cognoscerемus. Secundò, quia aliàs multi rudiores aut qui numquam studuerunt, qui consequenter non possunt dictorum habere veram demonstrationem, aut vim eiusmodi demonstrationis clarè cognoscere, non possent habere sufficientem cognitionem rerum fidei. Tertiò, vt certiùs eas res possimus cognoscere: quia ea, quibus tota nostra spes & religio nititur, debemus certissimò cognoscere; omnis autem nostra cognitio naturalis, præsertim circa res diuinas, est magna ex parte fallibilis & erroribus obnoxia. vt patet in antiquis philosophis, qui circa Deum eiusque prouidentiam ac potentiam habuerunt varios errores, & minùs firmi ac constantes in suis opinionibus fuerunt. Quæ ratio cùm generalis sit, & spectet directè eos, qui naturaliter aliqua de Deo clarè sciunt, apertè concludit etiam hos teneri hæc credere. Contrà tamen videtur facere quod idem ibidem docet in respons. ad 2. vbi ait: *Dicendum quòd de eodem non potest esse scientia & fides apud eumdem, sed id, quod est ab vno scitum, potest esse ab alio creditum.* Vbi videtur negare, nos posse fide credere ea, quæ naturaliter clarè scimus. Quare mens D. Thomæ nonnihil obscura est, ideoque varii eum variè interpretantur, vt patet apud Turrian. 2.2.disp.26.dub.1. ego verò credo æquius esse ea quæ habet in dicta respõs. interpretari secundùm ea quæ habet in corpore, quàm contra; cùm & ratio & Scriptura illi interpretationi magis faueant, vt patet ex dictis disp.11. dub.1. & ex dicendis infrà concluſ.1. patebit. *Turrian.*

125 Quidam verò putantes scientiam nullo modo posse consistere cum fide circa idem obiectum, consequenter putant nos nullo modo teneri, imò nec posse, vera fide credere ea, quorum habemus claram demonstrationem; quorum fundamenta retuli & refutaui disput.11. dubio 1.

Alii volunt, nos talia posse, atque adeò teneri credere, non quidem eodem tempore, quo habemus circa ea actum scientiæ, sed alio tempore.

Sed hoc etiam loco citato n.24. & 25. refutaui. Et inde sequeretur, philosophum Gentilem, qui haberet actu cognitionem claram, quòd Deus sit vnus & rerum omnium creator ac gubernator, non posse pro eo tempore vllo modo conuerti ad fidem: quia aut deberet tunc simul circa eamdem rem habere fidem & scientiam, aut conuerti sine fide istarum rerum: quod illi vtrumque negant. Omnino autem videtur absurdum dicere aliquem reddi ineptum vt conuertatur præcisè quia naturaliter clarè cognoscit Deum esse rerum omnium opificem ac gubernatorem; cùm hoc potiùs ad eius conuersionem iuuet: palàm enim est talem esse aptiorem qui conuertatur, quàm si esset omnino atheus.

Nec sufficit, quod aliqui respondent talem posse tunc expellere illum actum scientiæ, & ita credere. Primò, quia, vt ostendi loco citato nu.25. fieri nequit vt habens claram cognitionem alicuius obiecti hanc expellat, quamdiu de eo obiecto distinctè cogitat: qui autem vult aliquid credere, debet de eo distinctè cogitare. Secundò, quia tunc talis cognitio secundùm se honesta & expetenda, & qua S. Auguſt. l.14. de Trinit. c.1. docet fidem gigni, nutriri & confirmari, directè obesset fidei, & tali homini esset noxia, & conuersionis impedimentum. quæ absurda sunt. *Auguſt.*

Tertiò, alii docent, talem posse & teneri dicta credere, non quidem explicitè & distinctè secundùm se (quia hoc putant esse impossibile) sed implicitè & in alio: v.c. talis credèdo Deum esse remuneratorem siue largitorem præmiorum supernaturalium, & iustificatorem (quæ homo naturaliter nequit cognoscere,) simul implicitè credit eum esse. Ita videtur sentire Lorca 2.2.disp.14.n.13. 126 *Lorca.*

Sed nec hæc responsio satisfacit. Primò, quia non possum dici verè & propriè credere implicitè & in alio, quod secluſa omni ignorantia non possum credere explicitè & in se. Sicut, etsi ex eo quòd homo sit risibilis necessariò inferatur eum esse animal rationale; tamen si hoc non possim secundùm se scire actu verè scientifico, neque potero hoc scire vero actu scientifico in alio. quia sicut vt aliquid sit in se distinctè scibile, debet in se distinctè esse demonstrabile, ita vt aliquid sit scibile in alio, debet esse demonstrabile in alio: hominem autem esse animal rationale, non est vllo modo demonstrabile per illam demonstrationem, qua demonstro & scio hominem esse risibilem; & per consequens nec est scibile per illam demonstrationem. Quare qui scit hominem esse risibilem, per illum actũ propriè non scit eum esse animal rationale; sed supponit hoc alio actu cognitum. & similiter si is qui actu euidenter scit Deum esse, non possit distinctè credere eum esse, nec poterit id implicitè credere per eum actum, quo credit eum esse iustificatorem; sed hic actus supponit alium actum, quo cognoscet eum esse, & per illum actum solùm credet hoc attributum ei cõuenire. Nequeo id credere implicitè quod secluſa ignorãtia nequeo credere explicitè.

127 Confirmatur, quia in hac propositione, *Petrus laborat febri*, non minùs implicitè continetur hæc, *Petrus est* siue *viuit*; quàm in hac, *Deus est iustificator*, contineatur hæc, *Deus est*. & tamen quando Petrus credit medico dicenti eum laborare febri, non credit ei, siue propter dictum ipsius, se esse aut viuere (ridiculum enim est dicere,

cere, Petrum credere, & consequenter cognoscere se viuere, quia medicus dicit eum ægrotare) sed illa cognitione aliunde supposita credit sibi febrim inesse: ergo similiter dicendum est de eo, qui propter actualem scientiam nequit credere Deum esse, quòd scilicet hoc nequeat implicitè credere.

128 Secundò, dicta responsio non satisfacit; quia ex ea sequitur Primò, aut ad iustificationem hominis infidelis, non requiri tamquam medium necessarium explicitam cognitionem, qua cognoscat Deum esse, aut ad eam sufficere ac disponere cognitionem huius obiecti merè naturalem: vtrumque autem videtur apertè absurdum: ergo & id vnde sequitur. Maior probatur, quia secundùm illam responsionem talis nullo modo haberet explicitam fidem qua crederet distinctè Deum esse; sed explicitè id solùm cognosceret cognitione merè naturali. item cùm talis, vt suppono, tunc iustificetur, & consequenter necessariò habeat omnia media ad iustificationem necessaria; apertè sequitur, ad iustificationem aut non requiri tamquam medium necessarium explicitam illius obiecti cognitionem, aut sufficiens medium esse cognitionem Dei merè naturalem. Minor probatur: quia communiter omnes docent, explicitè & distinctè cognoscere Deum esse medium necessarium ad iustificationem. Item, dicere cognitionem merè naturalem posse esse medium necessarium aut conducens ad salutem, apertè repugnat Mileuit. c. 4. & Arausic. c. 5.

Arausic. Mileuit.

129 Secundò, sequeretur, tali homini non esse ad iustificationem necessarium, credere Deum esse rerum omnium creatorem si hoc clarè sciret: quia hoc non ita continetur in aliis propositionibus, quas necessitate medii tenemur credere vt iustificemur: posset enim quis reliquas omnes firmiter credere, siue sibi persuadere esse veras, negando Deum esse rerum omnium conditorem: quare qui has omnes credit non necessariò implicitè credit illam: vt autem iam suprà ostendi, nemo potest iustificari nisi credat Deum esse rerum omnium creatorem; nec potest dici sufficere hoc scire cognitione naturali, quia hæc nequit esse medium necessarium aut conducens ad salutem.

Secunda difficultas est, vtrùm ante Christum natum, tam sub lege naturali quàm sub lege Moysis necessarium fuerit explicitè credere Christum siue Messiam venturum, vt nos à peccatis liberaret?

130 Veteres tripliciter potuerunt credere venturũ Messiam.

Vt sensus difficultatis clariùs intelligatur, Nota antiquos tripliciter potuisse credere, venturum Messiam, & nos à peccatis liberaturum. Primò, omnino implicitè & in confuso, solùm credendo Deum nos liberaturum à miseriis ac peccatis, & ad finem ac beatitudinem perducturum, iis mediis, quæ prouidentia ipsius optima iudicaret; inter quæ media cùm præcipua essent natiuitas, merita ac passio Christi, qui illa credebant, implicitè etiam hæc credebant.

Secundò, credendo explicitè venturum Messiam, siue aliquem à Deo mittendum, qui esset mediator inter homines & Deum, & nos huic reconciliaret, modo ipsi noto; abstrahendo ab hoc vel illo modo in particulari; & an ille futurus esset Deus & homo, an verò purus homo.

Tertiò, explicitè credendo Christum futurum Deum & hominem, & sua morte nos à peccatis liberaturum. Inter quos modos secundus est medius, & respectu prioris potest dici fides explicita Messiæ, siue mediatoris venturi; respectu verò tertii est fides implicita Christi ac passionis eius.

Omissa igitur opinione Vegæ refutata dubio præcedenti, qui putabat non esse necessarium necessitate medii aliquid credere; 131

Prima opinio docet, ante Christum natum non fuisse necessarium quidquam de eo venturo explicitè credere, sed sufficisse explicitè credere Deum esse nostrum iustificatorem, nosque liberaturum modo sibi cognito; in qua fide continetur implicita fides venturi Christi. Ita Durand. in 3. d. 25. qu. 1. Richard. ibidem a. 3. qu. 2. Bañez 2. 2. q. 2. a. 8. dub. 1. concluſ. 3. §. *Ad tertij argumenti.* & dub. 2. in fine concluſ. 2. & 3. Ratio huius opinionis est. Primò, quia Apostolus ad Hebr. c. 11. non videtur aliam fidem requirere. Secundò, quia hæc fides est sufficiès vt quis possit per actum contritionis ad Deum conuerti, & in ea sufficienter videtur implicitè contineri fides Christi. Tertiò, quia aliàs plurimis Gentibus, quibus non fuit reuelatus Messias, fuisset impossibilis salus.

Durand. Richard. Bañez. Hebr. 11.

Secunda sententia docet, priorem sententiam 132 saltem fuisse veram pro tempore legis naturæ; secùs tamen fuisse tempore legis Moysis. Ita Alensis 3. p. q. 69. memb. 3. a. 1. & 2. Prior pars probari potest tertia ratione allata pro priori sententia. Secunda autem probatur: quia tempore legis Moysis fuit aduentus Messiæ apertè reuelatus, & omnibus credendus propositus.

Alens.

Tertia sententia docet, omni tempore fuisse 133 necessarium explicitè credere, non solùm Christum venturum, sed etiam eum fore verũ Deum & hominem, & morte sua nos redẽpturum. Ita quidam apud Bañez 2. 2. q. 2. a. 8. dub. 2. concl. 5. Eamdem opinionem tenuit quidam olim tẽpore S. Bernardi, qui putabat omnes veteres iustos ea omnia quæ fides docet de Christo, tam explicitè credidisse futura, quàm nos credimus facta, quem ipse epistola 77. fusè refutat. Dicta autem sententia videtur maximè niti auctoritate D. Augustini, qui sæpiùs docet, quouis tempore fuisse necessarium ad iustificationem credere Christi diuinitatem, natiuitatem, & mortem: cuius verba infrà referemus, & ostendemus ea debere intelligi de fide implicita istorum mysteriorum.

Bañez. Bernardus.

Quarta demum sententia, quam infrà probabo, docet, necessarium iis fuisse credere explicitè Messiam venturum, iuxta secundum modum explicatum n. 130.

Tertia difficultas est, vtrùm post Christum natum, ac sufficientem Euangelii promulgationem necessitate medii ad iustificationem sit necessarium explicitè credere Christum esse verum Deum & hominem, nosque sua morte redemisse, ac à mortuis resurrexisse?

Multi id absolutè affirmant; ita cum quibusdam 134

Lorca. Carthus. Pesantius. Malder. Valentia. Sanchez. Magister.

busdam recentioribus Lorca 2.2.disp.22.nu.4. & Carthus.in 3.qu.1. §. *Præterea ad fidem.* & Pesantius 2.2.qu.2.art.7 dub.1.concl.6. Malderus ibidem. Valentia disp.1.q.2. puncto 4. Sanchez in præcepta lib.2.c.2. & alij. Ex antiquis autem citantur pro eadem sententia Primò, Magister in 3.d.25.vbi §.1. quærit an olim ad salutem sufficerit credere quòd Deus sit, & sit remunerator sperantium in se. & subdit: *Nam tempore gratiæ constat certissimè, hoc non sufficere; oportet enim vniuersa credi, quæ in Symbolis continentur.* quæ in sequentibus paragraphis etiam sæpiùs supponit. Sed hoc aut nihil probat, aut nimiùm. nam si intelligatur de necessitate medii, & fide explicita, est apertè falsum: nam multa in Symbolis continentur, sine quorum explicita fide potest obtineri salus ab ijs qui ea inuincibiliter ignorant. Vt quòd Spiritus sanctus à Patre & Filio procedat, &c. Quare Magister videtur intelligendus de fide implicita, aut potiùs de necessitate præcepti. & sic verba citata nihil probant.

135 Secundò, citatur Bonauent. ibidem a.1 qu.3. *Bonauent.* vbi ait iam omnes Christianos teneri credere Deum esse trinum & vnum, Christi natiuitatem, passionem, & resurrectionem: & peccatorum remissionem. & subdit, *Ab horum cognitione & notitia nullus ratione vtens excipitur, nec ignorantia excusatur, quia non potest esse talis ignorantia sine negligentia & contemptu.* Item Scotus ibidem q.1.§. *Sed posito.* vbi in fine ait, quemlibet etiam rudem teneri aliquando explicitè credere *quæ sunt grossa ad capiendum: sicut quòd Christus natus est & passus, & alia quæ pertinent ad redemptionem.*

136 Sed vterque loquitur apertè de necessitate præcepti, & de ijs, qui inter Christianos viuunt. Quod ex D.Bonauent. patet; quia ait ideo nullum ab illorum necessaria cognitione excipi, quia nemo ea potest sine negligentia & contemptu ignorare. quod probat, quia hæc non solùm ex concionibus, sed etiam ex Ecclesiæ vsu (quo scilicet festis annuis celebrat dicta mysteria) & consuetudine signandi se cruce in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quiuis potest discere. Quæ patet solis ijs conuenire qui inter Catholicos versantur; nullo autem modo remotis barbaris, qui numquam de ijs rebus audiuerunt. Itẽ cùm dicat, eos ideò non excusari, quia nequeunt ea sine culpa ignorare, patet eum non loqui de ijs, qui hæc numquam audiuerunt, ideoque ea inuincibiliter ignorant; & consequenter non loquitur de necessitate medij, à qua nulla impotentia excusat.

137 Idem probatur de Scoto, quia sicut ibi dicit rudiores teneri dicta explicitè credere, ita docet, doctos teneri omnes fidei articulos explicitè credere. Secundò, quia paulò antè dixerat rudiores non teneri explicitè credere illa quæ subtilia sunt, quæque non ita possunt capere; quia Deus nullum obligat ad impossibile. Ex quibus patet Primò, eum non loqui de necessitate medij, quæ non distinguit inter rudes & doctos, nec tollitur per impossibilitatem. Secundò, eum non velle eos teneri dicta credere, qui de ijs nihil vnquam audire potuerunt, quia docet neminem teneri ad impossibile. His addę, Scotum ibidem expressè docere, non omnes teneri habere explicitam & distinctam fidem Trinitatis; vnde consequenter necessariò dicendum est, non omnes teneri credere distinctè mysterium incarnationis; quia ad hoc necessarium est credere secundam personam esse distinctam à prima & tertia, & esse solam incarnatam, quod sine explicita fide Trinitatis fieri nequit. Quare Scotus videtur omnino fuisse in contraria sententia.

Tertiò, citatur Gabriel in 3.d.25 qu.vnica 138 concluſ.3. & 4. sed ibi nihil de hac re definit, *Gabriel.* sed in concluſ.3. remittit se ad concluſ.5. vbi idem omnino docet, quod Scotus suprà. quare potiùs pro contraria sententia facit.

Quartò, citatur Alensis 3.p.qu 82. memb.3. *Alensis.* a.1. sed ipse non satis se explicat, an loquatur de necessitate medij an præcepti. Dẽmum citatur D.Thom.2.2.q.2.a.7. vbi in corpore docet, iam *D.Thomas.* omnes teneri explicitè credere mysterium Incarnationis & Trinitatis. Sed loquitur de necessitate præcepti: nam in responsione ad 3. e presse docet, in ijs qui habent eorum inuincibilem ignorantiam, sufficere fidem implicit.

Probatur autem hæc sententia. Primò, ex 139 Scripturis, & quidem Primò, ex illo Marci vl- *Marci vlt.* timo: *Prædicate Euangelium omni creaturæ. qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur.* Quem locum explicans D.Bernardus epistola 77. docet ibi dici dã- *Bernard.* nandum qui non crediderit, non verò eum qui non fuerit baptizatus; quia fides (scilicet viua & caritate informata, de qua ibi loquitur Bernard.) quandoque sola sufficit ad salutem, sine ea verò nihil sufficit. Quare, teste D.Bernardo, dicto loco Marci agitur de fide necessaria necessitate medij, & tamen agitur de fide explicita Trinitatis & incarnationis, quam Apostoli iubebantur prædicare: ergo hæc est necessaria necessitate medij.

Secundò, quia Apostolus 1.ad Corint.3. do- *1.Cor.3.* cet, Christum esse necessarium fundamentum, super quo solo & nullo alio possit ædificium spirituale ædificari: hoc autem fit per fidem: ergo, &c.

Tertiò, ad Roman. 10. dicitur, *Hoc est verbum* *Rom.10.* *fidei quod prædicamus: quoniam si credideris in Dominum Iesum Christum, & ore tuo confitearis, & in corde tuo credideris, quòd Deus suscitauit eum à mortuis, saluus eris.* vbi ad salutem requiritur expressa fides mortis & resurrectionis Christi.

Quartò, Iohan.3. dicitur, *Qui credit in illum* *Iohan.3.* (Christum) *non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est; quia non credit in nomine Filij Dei vnigeniti.* Vbi expressè dicitur omnes manere in damnationis sententia, qui non credunt in Christum. Et quòd loquatur de fide explicita, patet, quia comparat ibi se mortem quę suam cum exaltatione serpentis in deserto, docetque sicut morsi à serpentibus illius aspectu sanabãtur, ita nos habere salutem, siue sanari à peccatis ex fide ipsius Christi exaltati in cruce: atqui vt læsi à serpentibus sanarentur, debebant æneum serpentem explicitè intueri: ergo vt sanemur à peccato, debemus explicitè in Christum crucifixum credere.

Quintò,

Iohan.7. Quintò, quia Iohan.7. dicitur, *Hæc est autem vita æterna*, (id est vera & necessaria via ad vitam æternam) *vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christũ.* vbi cognitio Christi dicitur eodem modo via ad vitam æternam, sicut cognitio Dei: atqui hæc necessariò debet esse explicita: ergo & illa. Adferuntur plura alia loca, sed quæ solùm probent, aut nos non potuisse saluari sine meritis & morte Christi, aut horum fidem implicitam esse necessariam, aut loquuntur de necessitate præcepti: atque ita iam allata maximè videntur vrgere.

140 *Augusti.* Probatur Secundò, ex Patribus: quia S. Augustl.lib.de Corrept.& gratia cap.7.ait: *Si enim, sicut veritas loquitur, nemo liberatur à damnatione, quæ facta est per Adam, nisi per fidem Iesu Christi, & tamen ab hac damnatione non se liberabunt, qui dicere poterunt se non audiuisse Euangelium Christi,* &c. Vbi apertè docet, neminem, quantumuis non potuerit audire Euangelium, posse damnationem euadere sine fide Christi; vnde infrà docet, non esse dubium quin Deus omnibus prædestinatis procuret prædicari Euangelium sine cuius fide nequeunt saluari. vnde etiam l.1. de Prædest.cap.7.de Cornelio ait: *Cuius acceptæ eleëmosynæ, & auditæ orationes antequam credidisset in Christum; nec tamen sine aliqua fide donabat, & orabat; nam quomodo inuocaret, in quem non crediderat? sed si posset sine fide Christi esse saluus, non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apostolus Petrus.* Similia habet multis alijs locis. Similiter *Chrysost.* Chrysostomus hom. de fide & lege naturæ to. 3. in fine docet, sicut hominibus primò opus est vt præcedat vita, & sic nutriantur; ita necessarium esse vt præcedat vitam æternam spes in Christum. Vbi etiam docet, Cornelium Centurionem non potuisse saluari, nisi audiuisset à S. Petro fidem Christi, & opera eius priùs fuisse mortua, eò quòd non procederent ex fide. Item Irenæus lib 3.c.21. *Ignorantes,* ait, *eum qui ex virgine est Emmanuelem, priuantur munere eius, quod est vita æterna.* Item Bernardus epist.77.docet fidem in Christum magis necessariam esse ad salutem quàm baptismum: ergo illa est necessaria necessitate medij.

S.Irenæus.

Bernard.

141 *Athanas.* Probatur Tertiò, quia in Symbolo Athanasij, in quo mysterium Trinitatis & Incarnationis explicitè traditur, dicitur: *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterq; crediderit, saluus esse non poterit.* Item c.*Firmiter*, de summa Trinitate. & Extrauag. *Vnam sanctam*, de maioritate & obedientia. dicitur Ecclesiam Catholicam esse vnam, extra quam non est salus; patet autem fidem Ecclesiæ Catholicæ, esse fidem explicitam Trinitatis & Incarnationis.

c.Firmiter. extr.Vnã.

142 Probatur Quartò ratione. Primò, quia baptismus in quo fit explicita professio Trinitatis, est necessarius necessitate medij: ergo in adultis similiter est necessaria fides explicita Trinitatis, & consequenter Incarnationis: quia est eadem vtriusque ratio. Confirmatur Primò, quia paruulis est necessaria fides explicita Trinitatis expressa in baptismo re suscepto: ergo etiam adultis; quia incredibile est in adultis fidem minorem requiri, quàm in paruulis. Confirmatur Secundò, quia in Sacramento, quo iam paruuli iustificatur, requiritur magis explicita protestatio fidei Trinitatis, quàm olim requirebatur in eo, quo iustificabantur ante legem gratiæ: ergo in iustificatione adulti etiam fides magis explicita requiritur.

Secundò, quia nemo iam potest saluari nisi Christianus: atqui sine fide explicita Christi, nemo est Christianus, (quia in hoc differt Christianus à Iudæo, quòd ille habet fidem explicitam Christi, hic solùm implicitam:) ergo nemo potest saluari sine fide explicita Christi.

Canus verò relect. de Sacramentis in communi p.2.q.2. concluſ.3. & Bañez 2.2.qu.2.a.8. dub.vlt.concluſ.1.& 2. & à Castro lib.2.de Lege pœnali cap.14.docent fidem implicitam Incarnationis ac mortis Christi sufficere quidem ad iustificationem, non tamen ad ingrediendum vitam æternam. Probant præcipuè, quia Cornelius Actor.10. ante fidem explicitam Christi fuit iustificatus, & tamen non potuit sine ea saluari; quod probant ex testimonijs Augustl. & Chrysostl. allatis n.140. 143 *Canus. Bañez. à Castro.* *Actor.10.*

Quarta difficultas est circa mysterium Trinitatis: circa quod ferè eædem sunt sententiæ, ac circa mysterium Incarnationis: qui enim circa hoc requirunt fidem explicitam, etiam circa illud similem requirunt; & necessariò vnum ex altero sequitur. Quia ego nequeo explicitè credere solum Filium inter diuinas personas esse incarnatum, & simul cum alijs personis esse vnum verum & propriè dictum Deum, nisi credam tres personas inter se distinctas in ratione personæ, esse vnum Deum. Item non est ratio cur iam tenear explicitè credere mysterium Trinitatis, nisi vt possim explicitè credere mysterium Incarnationis. Vnde etiam mysterium Trinitatis primùm cœpit vulgo credendum proponi post Christi incarnationem, quo tempore hoc mysterium fuit saltem necessitate præcepti ab omnibus necessariò explicitè credendum. 144 Cur post Christũ pſ. mò incepe. rit proponi mysterium Trinitatis explicitè credendum.

Conclvs.I. Omnino dicendum est fidem supernaturalem etiam eorum quæ possumus naturaliter cognoscere, (v.c. Deum esse vnum, esse creatorem & gubernatorem vniuersi, habere rerum humanarum prouidentiam, animam humanam esse immortalem) esse medium necessarium ad salutem. Hanc concluſ. tenent omnes, qui docent fidem posse consistere cum scientia; & quidam etiam alij, vt patet apud Turrian.2.2.disp.26.dub.1. Sequitur apertè ex dictis suprà num.125.& sequentibus, & disp.11. dub.1. vbi fundamenta contrariæ sententiæ refutaui, & ex illo Apostoli ad Hebræos 11. *Accedentem enim ad Deum oportet credere quia est,* ostendi clarè conuinci, quemuis, etiam qui hoc naturaliter cognoscit, debere id credere. 145 *Turrian.* *Hebr.11.*

Et hîc breuiter confirmo: quia istarum rerum cognitio non solùm (prout aliqui contrariæ sententiæ auctores volunt) præsupponitur iustificationi quasi per accidens, sicut eidem præsupponitur hominem esse natum aut creatum à Deo; sed est medium per se conducens, atque adeò necessariò requisitum ad salutem, vt patet tum ex eo ad Hebræos 11. *Accedentem enim ad* 146

Deum

Cognitio, qua cognoscimus Deũ esse, & nos gubernare, est medium necessarium & fundamentum nostræ salutis.

Deum oportet credere quia est. vbi hæc fides tamquam medium necessarium & sine quo nequeo accedere ad Deum, requiritur. Tum quia tota religio Christiana tamquam primo suo fundamento, sine quo nequeat subsistere, nititur, ac in suis actionibus dirigitur istarum rerum cognitione. Vt enim Deum amem, necessariò dirigor illa cognitione, qua cognosco illum esse. Item vt eum cultu latriæ, tamquam primum rerum omnium principium venerer, necessariò dirigor ea cognitione, qua cognosco eum esse tale principium. Rursum vt eum timeam, aut aliquid ab eo sperem, necessariò dirigor cognitione, qua scio eum habere rerum omnium prouidentiam. ergo horum cognitio est verum ac omnino necessarium medium, ad eliciendas eiusmodi actiones, quibus ad iustitiam disponimur, & fundamentum quo religio nostra nititur. Vnde sic argumentor, vel sufficit ad iustificationem illa cognoscere cognitione naturali, & tunc cognitio naturalis erit initium salutis, & medium ad eam conducens; quod apertè à Mileuit. & Arausic. in Pelagianis damnatum est: vel non sufficit illa ita cognoscere, sed necessarium est ea fide supernaturali credere; & tunc vera est nostra conclusio.

Mileuit. Arausic.

Nec sufficit dicere, ea credere esse necessarium non secundùm se, sed prout implicitè continentur in alio obiecto supernaturali. quia hoc iam refutaui n. 126.

147 Quæ fides fuerit necessaria in lege naturæ & Moysis.

CONCLVSIO II. Post lapsum Adami semper fuit ad salutem necessarium medium explicitè credere venturum aliquem mediatorem, cuius meritis possemus à Deo gratiam, & misericordiam, ac demum salutem consequi. Ita Magister in 3. distinct. 25. & cum eo maxima pars Theologorum, quos fusè citat & sequitur Lorca 2.2. disputatione 21. numero 4.

Magister.

Lorca.

Actor 4.

Probatur Primò, ex Scriptura: quia Actorum 4. cùm S. Petrus reprehendisset principes populi, quòd Christum reprobassent, nec voluissent in eum credere, subdit: *Et non est in aliquo alio salus. Nec enim aliud nomen datum est sub cælo hominibus, in quo* (scilicet credendo) *oporteat nos saluos fieri.* Vbi apertè ostendit necessariam omnino esse fidem in Christum, vt quis possit saluari. Nec potest intelligi solùm de tempore futuro, siue quod fuit post Christum, quia Petrus generatim loquitur: & aliàs sequeretur, aliquando aliquos in alio nomine fuisse saluatos. quod absurdum est.

148 *Rom. 3.*

Clariora hæc sunt apud Apostolum ad Romanos 3. Vbi cùm generatim docuisset, omnes antiquos fuisse sub peccato, nec per legem potuisse saluari; deinde ostendens qua ratione iustificati fuerint, quicumque fuerunt iustificati, subdit: *Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum; non enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt; & egent gloria Dei: iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem posuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius.* & infrà: *Vt sit ipse iustus & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi.* vbi generatim docet, sicut omnes peccauerunt, & gloria siue gratia & redemptione Christi egent, ita omnes iustificari per fidem in Christum. Sicut igitur illud generatim omnibus hominibus post lapsum Adami conuenit, ita etiam hoc.

Idem apertè docet ad Galat. 3. vbi ait: *Cognoscite ergo, quia qui ex fide sunt, ij sunt filij Abrahæ.* 149 *Galat. 3.* *Prouidens autem Scriptura, quia ex fide iustificat Gentes Deus, prænunciauit Abrahæ; Quia benedicentur in te omnes generationes.* Vbi docet, Gentes iustificari illa fide, quæ nititur illa promissione facta Abrahæ. Et paulò pòst ostendens, quæ sit illa promissio, ait: *Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius. non dixit, Et seminibus, quasi in multis; sed quasi in vno, Et semini tuo, qui est Christus.* Vbi apertè ostendit, omnes gentes antiquitus ex fide Christi iustificatas fuisse; & ideò Scripturam dixisse omnes gentes in semine Abrahæ benedicendas; vt ostenderet cuius meritis ac fide essent benedicendæ; vnde infrà subdit, legem non potuisse conferre salutem, & Scripturam omnia concluisse sub peccato (id est, ostendisse omnes esse peccatores, & egere gloria Dei, vt dicitur ad Romanos 3.) *Vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.* Vbi apertè docet, sicut omnes fuerunt in peccato, ita omnes accepisse iustitiam & benedictionem ex fide Christi, quicumque illam acceperunt. Vnde etiam 1. ad Corinth. 10. docet, omnes antiquos eamdem spiritalem escam manducasse, & eumdem potum bibisse de spiritali petra, quę erat Christus. quod nequit aliter intelligi nisi de manducatione & potatione per fidem in Christum. *1. Cor. 10.*

Idem apertè probatur ex Iohannis 3. vbi 150 Christus ait: *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filium hominis* (scilicet moriendo in cruce) *vt omnis qui credit in ipsum, non pereat.* Vbi comparat suam crucifixionem cum exaltatione illius serpentis; quia sicut hic fuit exaltatus in deserto, vt possent sanari qui à serpentibus erant læsi, ita Christus fuit crucifixus, vt possent sanari qui æstutia serpentis in paradiso peccatum originale contraxerant; & sicut æneus serpens nullum sanabat nisi in se aspicientem, ita Christus solùm sanat in se credentes. hoc enim apertè significant illa verba, *Vt omnis qui credit in ipsum non pereat.* Vnde infrà subdit: *Qui credit in eum non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est* (id est manet in antiqua damnatione iam olim per peccatum originale, aliaúe contracta) *quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei.* Id est, sicut olim omnes in deserto læsi à serpentibus, qui aspiciebant serpentem æneum sanabantur, qui autem eum non aspiciebant necessariò moriebantur, quia eum non aspiciebant: ita omnes diaboli arte infecti peccato, vt sanentur, siue ne pereant, debent necessariò credere in Christum crucifixum. *Iohan. 3.*

Comparatio Christi cum serpente æneo.

Ex quibus patet, quòd sicut Christus fuit exaltatus in cruce, non solùm vt posteri, sed etiam vt præcedentes siue Iudæi, siue Gentes possent liberari à peccato, nec vllus omnino

Fides Christi adultis omnibus necessaria est, quibus passio est necessaria.

nino sine eius morte potuit liberari, ita nemo potuerit liberari sine eius fide. Quæ semper intellige de vtentibus ratione, quia infantibus fides actualis non est necessaria.

151 Probatur Secundò, ex Patribus citatis suprà nu.140. qui apertè docent neminem vmquam potuisse liberari à peccato, aut saluari sine fide Christi, &, vt patet ex eorum contextu, generatim loquuntur de omnibus qui peccato Adami infecti fuerunt.

August. Addam hîc clarissimum locum D. Augustini ex libr.2. de Gratia Christi, siue de peccato originali cap.24. Vbi postquam citasset illud Actorum 4. *Non enim est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri*; addit: *Itaque sine ista fide, hoc est sine fide vnius mediatoris Dei & hominum, hominis Christi Iesu, sine fide inquam resurrectionis eius, quam Deus hominibus definiuit, quæ vtique sine incarnatione eius ac morte non potest veraciter credi. Sine fide ergo incarnationis & mortis & resurrectionis Christi, nec antiquos iustos vt iusti essent à peccatis potuisse mundari, & Dei gratia iustificari, veritas Christiana non dubitat: siue in ijs iustis quos sancta Scriptura commemorat, siue in ijs iustis, quos quidem illa non commemorat, sed tamen fuisse credendi sunt; vel ante diluuium, vel inde vsque ad datam legem, vel ipsius legis tempore, non solùm in filijs Israël, sicut fuerunt Prophetæ, sed etiam extrà eundem populum, sicut fuit Iob.*

152 Item libr.18. de Ciuitate cap.47. agens de ijs, qui olim ex Gentibus saluati sunt, ait, *Quod nemini concessum fuisse credendum est, nisi cui diuinitus reuelatus vnus mediator Dei & hominum homo, Christus Iesus, qui venturus in carne, sic antiquis sanctis prænunciabatur, quemadmodum venisse nobis nunciatus est; vt vna eademque fides per ipsum, omnes in Dei ciuitatem, in domum Dei, in Dei templum prædestinatos perducat ad Deum.*

Item lib.de Natura & gratia cap.44. *Eaquippe*, inquit, *fides iustos sanauit antiquos, quæ sanat & nos, id est mediatoris Dei & hominum hominis Iesu Christi, fides sanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis & resurrectionis eius.*

153 In his autem duobus testimonijs notandum est, eum dicere Christum, omnibus ijs qui olim salui facti sunt necessariò fuisse reuelatum, quo significatur eos particularem & aliquo modo distinctam de eo, saltem sub nomine mediatoris, habuisse fidem. Aliàs si tantùm credidissent Deum eos saluaturum modis sibi cognitis, sine particulari cognitione mediatoris venturi, non posset verè & propriè dici ijs Christus esse reuelatus venturus, cùm hac ratione non potuissent vllo modo conijcere an esset venturus nec ne. Item notandum, quòd dicit eamdem fuisse eorum fidem de Christo ac nostram, & fuisse sic illis reuelatum venturum, sicut nobis reuelatus est venisse. Quibus verbis significat eamdem fidem vtrisque necessitate medij fuisse necessariam.

154 Probatur Tertiò, ratione, non quidem ex natura rei omnino esse impossibile aliquem aliter, si Deus vellet, iustificari; sed quòd omnino conuenerit Deum non velle aliquem aliter iustificari. Quia ex pluribus Scripturæ locis constat neminem posse iustificari, nisi per merita Christi, & nisi hic in eum, tamquam caput in membra, & vitis in palmites, suam gratiam influat siue deriuet, vt constat ex Tridentino sessione 6.cap.16. & ex Iohannis 15. Vbi dicitur neminem posse facere fructum pertinentem ad salutem, nisi sit ac manserit in Christo vt palmes in vite, & aliàs proijciendum esse foras ad comburendum: atqui quiin Christum non credit, nequit esse membrum ipsius, aut tamquam palmes in eo manere: ergo sine ea fide nequit facere fructum salutis aut iustificari. Minor probatur: quia Iohannis 6. dicimur per fidem venire ad Christum; & in Tridentino sessione 6.cap.7. dicimur per fidem incipere vniri Christo: atqui non possumus tamquam palmites esse aut manere in Christo, nisi priùs ad eum accesserimus, eique cœperimus vniri: ergo antequam in Christum credamus, non possumus in eo esse ac manere tamquam palmites in vite.

Nemo iustificatur nisi meritis & influxu Christi.

Trident.

Iohan.15.

Sine fide in Christum nemo potest esse membrum aut palmes Christi.

Iohan.6.

Secundò, quia sicut Deus est causa vniuersalis effectiua nostræ iustificationis & salutis, ita Christus respectu omnium omnino hominum est eiusdem causa vniuersalis meritoria, vt docet Tridentinum sessione 6. cap.7. ergo sicut nemo potest iustificari aut Deo placere, nisi per fidem accesserit ad Deum, vt docet Apostolus ad Hebræos 11. ita nemo potest iustificari, nisi per fidem accedat ad Christum, in eum credendo. Videtur enim omnino eadem conuenientia ac necessitas. Vnde etiam D.Augustinus locis supràcitatis, & alibi, ex eo quòd nemo potest saluari sine meritis Christi, infert neminem posse saluari sine fide Christi. Hinc etiam libr. de Natura & gratia cap.2. cùm docuisset si fieri potuisset, vt qui de Christo nihil audiuisset, sine eius fide credendo in Deum creatorem rectè ac iustè viueret, fieri etiam potuisse vt sine fide Christi saluaretur, subdit: *Quod si fieri potuit aut potest, hoc & ego dico, quod de lege dixit Apostolus; Ergo Christus gratis mortuus est.* & infrà: *Si autem non gratis Christus mortuus est; ergo omnis humana natura iustificari & redimi ab ira Dei iustissima, hoc est à vindicta, nullo modo potest, nisi per fidem & Sacramentum sanguinis Christi.* Vbi omnino pro eodem habet aliquem posse iustificari sine fide Christi, & posse iustificari sine gratia ac meritis Christi.

Christus est vniuersalis causa meritoria nostræ salutis.

Trident.

Hebr.11.

August.

156 Dices, iam dicta sufficienter quidem probare, neminem posse saluari aut iustificari sine fide Christi, non tamen probare requiri fidem explicitam in Christum, siue in mediatorem: nam qui credit in Deum iustificatorem & saluatorem, siue qui credit se diuino auxilio modo Deo cognito sibi conferendo esse saluandum, implicitè credit in Christum, per quem Deus ipsi id auxilium collaturus est; & hoc modo possunt omnia dicta loca explicari. Confirmatur: quia si ea loca debeant intelligi de fide explicita, tunc nimiùm probabunt, scilicet omnes antiquos necessariò debuisse credere

dere Christum pro peccatis nostris moriturum ac resurrecturum; hoc enim docent omnia testimonia D. Augustini.

157 Non quæuis implicita fides mediatoris potest dici fides in Christum.

Respondeo, nego assumptum: nam qui dicto modo solùm implicitè & confusè credit in Christum, non magis credit in Christum, quàm credat tempore legis nouæ futura septem Sacramenta, quibus gratia conferatur; & baptismum & confessionem instituenda, vt per ea remittantur peccata; aut quàm credat futuros duodecim Apostolos, quorum opera Deus omnes gentes vocet ad fidem & iustitiam. idemque est de similibus medijs, quibus Deus nostram salutem operatus est; quia hæc omnia continentur sub generali illa Dei prouidentia, qua modis sibi cognitis nostram salutem voluit operari. Clarissimè autem patet tam ex Scripturis, quàm ex Patribus suprà citatis requirentibus specialiter fidem in Christum, hanc longè aliter requiri, quàm requiratur fides aliorum istorum mediorum: nequit autem concipi quomodo hæc fides in Christum sit specialiter necessaria, nisi necessaria sit fides explicita mediatoris.

158 Ad confirmationem, nego assumptum: quia tam Augustinus quàm Scripturæ solùm requirunt vt hæc speciali ratione, & magis particulatim quàm alia multa mysteria fidei credamus: quod fit dum modo dicto explicitè credimus in mediatorem, qui nos suis meritis, modo Deo cognito à miserijs liberabit. quo casu directè & specialiter, etsi modo obscuro & in confuso, credimus eius mortem & resurrectionem: quia hic fuit modus, quo nos liberauit. Quod etiam apertè insinuat D. Augustinus epistola 49 quæstione 2. vbi ait, *Itaque ab exordio generis humani, quicumque in eum crediderunt, eúmque vtcumque intellexerunt*, &c. Quibus vltimis verbis videtur insinuare hæc mysteria non debuisse necessariò explicitè ab omnibus cognosci; & quamuis fortè alius sit huius loci sensus, hic tamen etiam est probabilis, aut saltem ex alio probabiliter infertur.

Augus.

159 Dices Secundò, Christus venturus non fuit ab initio omnibus reuelatus; nam videtur primùm Abrahæ fuisse facta promissio venturi Christi; vt videtur colligi ex cap.3. ad Galatas, citato suprà num.149. ergo fides explicita mediatoris non fuit semper medium necessarium ad salutem.

Galat.3.

Christus statim post lapsum promissus.

Respondeo, nego antecedens: nam certum est statim ab initio Adamo post lapsum fuisse reuelatum, ventutum Messiam. vt patet vel ex illo Genesis 3. *Et ipsa conteret caput tuum.* Vbi prædicitur Beatam Virginem patiendo Christum contrituram caput diaboli: in Hebræo habetur, *Et ipsum* (scilicet semen mulieris) *conteret caput tuum.* Vbi (vt testatur D. Leo sermone 2 de natiuitate Christi sub initium) promittitur Christus ex Eua nasciturus, qui serpentis, siue diaboli, caput conterat, eum sua morte superando. Nulli autem potest esse dubium quin Adam hæc posteris tradiderit. Item testatur S. Iudas in sua epistola Enoch septimum ab Adam prophetasse de Christo, eiusque aduentu ad iudicium. Et quamuis fortè liber ex quo hoc S. Iudas descripsit, non fuerit canonicus, tamen de fide est ea esse vera quæ ipse ex illo citat; quia aliàs ipse scripsisset falsa, quod sine hæresi dici nequit.

Genes.3.

D. Leo.

S. Iudæ.

Ad confirmationem, Respondeo in illo cap.3. ad Galatas solùm insinuari Abrahamum fuisse primum cui multiplicatis iam hominibus post diluuium fuit facta promissio quòd Christus ex eius semine nasceretur. Similiter Noë de eadem re suos posteros instruxit; vnde, vt patet ex historia Iob cap.19. etiam alij, qui non erant Iudæi, habuerunt cognitionem mediatoris venturi. Item Sibyllæ multa de Christo prædixerunt. Atque ita, quantum est ex parte Dei, huius rei notitia sufficienter fuit hominibus reuelata. Quòd si verò aliquibus fuit incognita, suis peccatis id imputent, quibus diuinam illustrationem impediuerunt. nam si cum gratiæ diuinæ auxilio, prout poterant & tenebantur, elaborassent, vt bene viuerent, & necessaria ad salutem cognoscerent, Deus eos vlteriùs illuminasset, donec ad veram fidem peruenissent.

Etiam non Iudæi olim habuerunt cognitionē mediatoris.

160 Dices Tertiò, Ad eliciendum verum actum caritatis ac contritionis, sufficit credere Deum esse vnum, creatorem totius vniuersi, & habere rerum humanarum prouidentiam, noséque ab eo peccatorum veniam ac beatitudinem debere sperare: ergo qui hæc sola credit, poterit elicere actum caritatis ac contritionis, & ita iustificari. Respondeo hoc solùm probare, ex natura rei fidem explicitam mediatoris non esse absolutè necessariam, vt peccator possit iustificari, sicut nec meritum siue satisfactio Christi fuit ad hoc absolutè necessaria, quia Deus sine his potuisset absolutè nobis dare gratiam ex mera sua liberalitate, qua possemus de peccatis conteri, & deinde contritis peccata remittere. Sicut tamen magis conueniens fuit hæc fieri mediantibus meritis & satisfactione Christi, vt hac ratione diuinæ iustitiæ satisfieret: ita etiam conuenientius fuit nemini remitti peccata sine fide in Christum, ob dicta suprà num. 154. & 155. Ideoque sicut Deus absolutè statuit nemini dare gratiam, qua possit conuerti, nisi per merita Christi: ita absolutè statuit nemini infideli dare gratiam sufficientem vt possit elicere actum caritatis aut contritionis, nisi priùs excitauerit eum ad fidem in Christum; & quamdiu hanc non habet, illam gratiam ei non dat: & consequenter ipse nequit supradictos actus elicere. Ex quibus patet responsio ad argumenta posita n.131.

Cur nemo possit conteri sine fide Christi.

161 Conclvsio III. Ante Christi aduentum non erat necessarium ad iustificationem necessitate medij explicitè credere aut mysterium Trinitatis, aut Christum futurum verè Deum & hominem, aut sua morte nos liberaturum à peccatis. Hæc est communis Theologorum cum Magistro in 3.d.25.§.2. & D.Thom. 2.2.q.2.a.7. in corpore. vbi docent, minores siue simpliciores non debuisse necessariò supradicta

Magister. D. Thomas.

Bernard. explicitè credere. Et est aperta sententia D. Bernardi epist. 77. vbi contrariam sententiam fusè refutat.

Mysterium Trinitatis olim paucis fuit explicitè reuelatũ.

Probatur, quia, etsi antiquis fuerit obscurè mysterium Trinitatis, incarnationis, & mortis Christi prænunciatum; non fuit tamen illis explicitè & apertè credendum propositum, nisi fortè quibusdam à Deo specialiter illuminatis, reliquis verò nullo modo ante aduentum Christi sufficienter explicabatur, vt possent id explicitè cognoscere; atque ita nemo eorum id vmquam explicitè cognouit sine specialialiqua Dei reuelatione, aut singulari mentis in Scripturis intelligendis illustratione; vt

Bernardus. docet D. Bernardus suprà. Quod vel inde patet, quòd tempore etiam Christi non modò vulgus Iudæorum, sed etiam sacerdotes & legis doctores, & boni ac pij ignorarint Christum fore verè Deum, ac sua morte nos liberaturum à peccatis: vt patet Iohannis 3. vbi hæc debuerunt

Iohan.3. Nicodemo legis doctori speciatim explicari, vt posset ea scire; & adhuc vix ea capere poterat.

162 Probatur Secundò, ex Scripturis. Ad Ephesios 3. vers. 3. dicitur mysterium Christi, siue incarnationis & mortis ipsius non fuisse

Ephes.3. agnitum superioribus sæculis, sicut reuelatum fuit Apostolis. Et vers. 9. dicit Apostolus, sibi commissum esse Gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti abscondi à seculis in Deo. Sacramentum autem ibi vocat secretum incarnationis & passionis filij Dei; quod ita etiam ipsis Iudæis erat ignotum, vt illud prædicantes essent Iudæis scandalum,

1.Cor.1. & Gentibus stultitia; vt dicitur 1. ad Corinth. 1.

Coloss.1. vers. 23. Item ad Colossenses 1. ait Paulus sibi commissam dispensationem annunciandi mysterium (scilicet incarnationis & passionis Christi, vt patet ex contextu) quod absconditum fuit à seculis & generationibus; nunc autem manifestatum est sanctis eius. Quæ verè dici non possent, si hæc mysteria fuissent in lege antiqua sufficienter reuelata, & omnibus credenda proposita, ita vt omnes potuissent il-

Antiquis nõ erat præcepta explicita fides incarnationis. la explicitè credere. Quare cùm nemo obligetur ad impossibile, sequitur ne quidem necessitate præcepti homines fuisse tunc communiter obligatos supradicta explicitè credere.

163 Conclvsio VI. Etsi sententia allata num. 134. sit probabilis, tum propter auctoritatem Doctorum qui eam tenent, tum etiam propter probabiles rationes; tamen contraria non est minùs probabilis, scilicet etiam in lege gratiæ non esse necessitate medij necessarium ad iusti-

Fides explicita incarnationis non est iam necessarium mediũ iustificationis. ficationem vt quis explicitè credat mysterium incarnationis, siue secundam personam fuisse incarnatam, & Christum fuisse verum Deum & hominem, & pro nobis in cruce mortuum ac resurrexisse: atque adeò sufficere vt hæc implicitè credat, credendo explicitè eum esse me-

Richard. Vega. Sotus. Corduba. Medina. diatorem & saluatorem nostrum. Ita Richardus in 3. d. 25. art. 4. quæst. 1. Vega libr. 6. in Trident. cap. 20. Sotus in 4. d. 5. quæst. 1. art. 2. Corduba lib. 2. quæst. 4. propos. 3. Michaël Medina lib. 4. de Recta in Deum fide cap. 10. Henriquez lib. 4. de Sacramentis cap. 21. §. 2. vbi etiam alios citat. Suarez in 3. p. tomo 4. disput. 4. sect. 2. num. 17. in fine. Emmanuel Sà v. Fides, num. 1. Turrianus 2. 2. disp. 27. dub. 7. Vbi ait idem docuisse Vasquez. Insinuat eam apertè D. Thomas 2. 2. quæst. 2. art. 7. ad 3. Nec refert quòd Sotus, Corduba & Medina suprà dicant fidem explicitam esse necessariam necessitate medij, quia statim subdunt ab hac tamen necessitate excusare inuincibilem ignorantiam; atque ita expressè ostendunt se reipsa nobiscum sentire, etsi minùs commodè loquantur. Eandem tenent Bañez, Canus & Castro, citati num. 143. etsi malè plus requirant ad salutem, quàm ad iustificationem. Pro eadem etiam citari possent Scotus & Gabriel, quos num. 137. & 138. ostendi magis huic sententiæ fauere quàm contrariæ. Eamdem tenent multi recentiores apud Turrianum suprà & Lorcam 2. 2. disp. 22. num. 1.

Henriq. Suarez. Sà. Turrian. Vasquez. D.Thom. Bañez. Canus. Castro. Scotus. Gabriel.

Probatur hæc sententia. Primò, quia videtur communior Theologorum. Secundò, quia quando Patres agunt de fide absolutè necessaria ad salutem, & sine qua nullo casu potest adultus iustificari, non distinguunt inter fidem veterum & nostram: vt facilè est videre ex locis pro contraria sententia citatis, & magis patebit in solutione argumentorum: atqui, vt constat ex dictis, non erat antiquis maior fides necessaria necessitate medij: ergo nec iam maior est necessaria. Tertiò, quia hæc necessitas, cùm grauissima sit, non debet induci sine euidenti ratione; nec ad eam probandam aliquæ congruentiæ sufficiunt: atqui, vt patebit ex solutione argumentorum, nulla talis ratio potest adduci: ergo non est asserenda. Quartò, tota ratio, quantum nos possumus conijcere, cur Deus voluerit fidem in Christum esse medium absolutè necessarium ad salutem, est quia nemo potest iustificari sine meritis Christi, & gratia per eum accepta, & consequenter nisi sit membrum eius; & Patres, præsertim Augustinus, semper hanc rationem adferunt, cur fides Christi sit necessaria, vt ostendinumero 154. & 155. atqui eodem planè modo antiqui per merita & gratiam Christi iustificati sunt, & fuerunt eius membra, sicut nos: ergo ex necessitate medij, debuerunt tam explicitè in eum credere, ac nos; quæ enim fides sufficit vt tunc potuerint fieri Christi membra, etiam iam sufficit. 164

Eadem ratio necessitatis fidei explicitæ fuit in antiquis & in nobis.

Dices, esse diuersam rationem, quia iam Christus est magis explicitè nobis reuelatus, quàm fuerit antiquis: ergo iam debemus magis explicitè in eum credere. Respondeo inde solùm probari fidem magis explicitam esse iam necessariam necessitate præcepti, à qua excusat inuincibilis ignorantia. nam loquendo de necessitate medii, à qua nulla quantumuis inuincibilis ignorantia excusat, eiusmodi necessitas nullo modo potest probari ex eo quòd hoc mysterium iam sit pluribus hominibus magis explicitè reuelatum. Inde enim solùm probari potest eam fidem explicitam iam esse necessa- 165

riam

riam iis, quibus hoc mysterium magis explicitè reuelatum est, aut qui potuerunt id magis explicitè cognoscere: secùs autem est de iis qui id non potuerunt magis explicitè cognoscere; nam respectu horum se habet ac si non esset magis explicitè reuelatum. Nam quòd alijs sit magis explicitè reuelatum, ad ipsos, quibus de facto non est ita reuelatum, non spectat. sicut quòd olim Prophetis mysterium incarnationis fuit explicitè reuelatum nullam id explicitè credendi necessitatem inducebat aliis, quibus non erat ita reuelatum. Cùm igitur necessitas medii æqualiter spectet ad omnes, hæc ex illo argumento nequit probari; sed solùm maior necessitas præcepti.

Magis explicita reuelatio solùm inducit maiorē necessitatem præcepti.

166 Confirmatur: quia aliàs dicendum esset, Iudæos, quibus in lege erat magis explicitè Christus reuelatus quàm aliis Gentibus, necessitare medii debuisse habere magis explicitam fidem Christi, quàm Gentes; & inter hos posteriores magis explicitam, quàm anteriores: quia his per Prophetas, & præsertim per Dauidem in pluribus psalmis; & per Isaiam & Ieremiam, Christus eiusque natiuitas ac mors erant longè magis explicitè reuelata. nam psalmo 21. passio Christi tota valdè explicitè describitur. illud autem ab omnibus communiter reiicitur. quare consequenter dicendum est magis explicitam reuelationem solùm inducere maiorem necessitatem præcepti, non autem medii.

167 Ad primum argumentum positum num. 139. Respondeo illum locum D. Marci nihil facere ad rem, quia solùm loquitur de iis quibus Euangelium erat prædicatum, quique ideò nequeunt habere eius ignorantiam inuincibilem, & consequenter peccant non credendo.

Ad auctoritatem D. Bernardi, Respondeo eum ibi videri docere fidem esse necessariam necessitate medii; sed non explicare quàm hæc fides debeat esse explicata, atque ita facilè potest intelligi iuxta nostram conclusionem, necenim habet vllum verbum, quod nos cogat eum aliter intelligere. & quamuis suam sententiam confirmet ex loco D. Marci citato; tamen non docet absolutè hunc esse loci illius sensum, sed solùm suam sententiam posse probabiliter ex illo colligi: nam dicit fortè ideò Saluatorem ea ratione ibi locutum, vt sciremus nos aliquando posse saluari sine baptismo, numquam tamen sine fide.

Ad loca D. Pauli ad Corinthios, & Romanos, Respondeo inde solùm probari aliquam fidem, saltem implicitam, in Christum esse omnibus omnino necessariam necessitate medij (nam etiam antiquis Christi fides fuit fundamentum super quod debuerunt necessariò ædificare) & ijs, quibus sufficienter mysteria illa annunciata sunt, ex præcepto necessariam esse fidem eorum explicitam.

168 Ad locum Iohannis 3. Respondeo Christum ibi loqui etiam de antiquis Patribus, & docere omnibus omnino ad salutem necessarium esse ac fuisse credere in nomine vnigeniti filij Dei, & mortem ipsius.

Quare hic locus non potest intelligi de fide illorum mysteriorum explicita, nisi velimus hanc antiquis etiam fuisse necessariam. Ad probationem contrariam ibi adiunctam, Respondeo eam potiùs pro nobis facere: nam etsi vt læsi in deserto sanarentur, necessarium fuerit eos aliquo modo explicitè serpentem æneum oculis videre; non tamen erat necesse eos videre eum omnino distinctè, ita vt possent distinctè cognoscere ipsius materiam & formam: nam aliàs non sufficisset eum eminus videre, atque ita plurimi, qui fortè ob multitudinem, aut ob defectum temporis aut virium non potuissent propiùs accedere, debuissent necessariò mori. quod videtur incredibile. Et similiter omnes infecti peccato vt sanentur debent explicitè credere in Christum mediatorem; atque ita aliquo modo credere etiam eius natiuitatem & mortem; tamen non est absolutè necesse vt hæc distinctè intelligant.

Idem Respondeo ad locum allatum ex Iohannis 17. nam fides in Deum & Christum mittendum fuit etiam antiquis via necessaria ad vitam æternam. Quod confirmatur: quia, si ibi fuisset requisita fides omnino explicita, vt alii volunt, debuisset etiam fieri mentio Spiritus sancti: nam secundùm eos necessaria est cognitio explicita mysterii Trinitatis.

Ad loca ex S. Augustino citata num. 140. 169
Respondeo eum omnibus locis, quibus docet fidem Christi necessariam esse ad salutem, ita vt nulla ignorantia excuset, eamdem fidem requirere in antiquis ac in nobis: vt facilè patebit loca citata inspicientibus, & clarè ostendi suprà nu. 153. tam ex ipsius verbis quàm ex ratione, qua suam sententiam probat, quia scilicet omnibus semper fuit necessaria gratia Christi, quæ fuit æqualiter necessaria antiquis & nobis.

Dices, D. Augustinus lib. 19. contra Faustum 170
cap. 14. & epistola 49. q. 2. docet, fidem veterum *August.*
fuisse magis occultam & variis adumbrationibus velatam, nostram verò esse magis apertam & explicitam: ergo vult nobis ad iustificationem magis explicitam fidem esse necessariam, quàm illis.

Respondeo, negando consequentiam: nam dictis locis non disputat quid illis aut nobis fuerit necessariò credendum ad salutem; sed qua ratione fuerit eadem fides & religio in vetere & noua lege: docetque nostram fidem esse eamdem cum fide antiquorum; illius tamen mysteria nobis clariùs esse reuelata, quàm illis. quòd autem ipsi mysterium incarnationis aut passionis Christi minùs explicitè debuerint credere vt possent iustificari, quàm nos, ibi nec dicit nec insinuat: imò contra Faustum loco citato potiùs contrarium insinuat, dum ait: *Ex qua* (scilicet reuelatione fidei) *licet adhuc operta & abscondita, munere tamen pietatis intellecta etiam tunc ipsi viuebant.* Vbi insinuat eos fidei mysteria etsi velatè sibi reuelata, tamen fidei lumine & pietatis studio satis intellexisse.

171 Nec obest, quòd dicta epistola 49. dicat antiquos vtcumque Christum intellexisse; quia vt summum inde colligitur illos communiter mysteria fidei minùs clarè & distinctè intellexisse, quàm iam intelliguntur; quod autem iam maior siue distinctior cognitio sit ad salutem necessaria, nec ibi, nec vllibi insinuat. Adde, illud *vtcumque* posse aliter, & fortè magis ex mẽte S. Augustini & accommodatiùs contextui intelligi, vt non significet imperfectionem intellectionis, sed varium modum siue rationem intelligendi, quæ tunc in diuersis fuit, quia aliqui mysteria fidei intellexerunt per immediatam reuelationem, alij ex figuris legis, alij ex traditione, &c.

172 Ad ea autem quæ ipse libr. 1. de Prædestinatione cap. 7. docet de Cornelio, si ipse senserit Cornelium ante prædicationem Petri verè non fuisse iustum; dicendum est ipsum putasse Cornelium priùs ne quidem implicitam habuisse fidem Christi; atque ideò non potuisse iustificari. Quid autem de Cornelio senserit, mihi non est omnino clarè compertum, nec ex ijs verbis potest clarè colligi. Nam tract. 13. in Iohannem, & lib. 4. contra Donatistas cap. 21. & alibi, simili modo videtur dicere neminem quantumuis caritate feruentem, posse iustificari, aut à peccatis liberari ante baptismum reipsa susceptum: quod tamen, prout verba sonant, nequit sanè intelligi, & ipsi S. Augustino apertè repugnat. Vide quæ dixi tomo 1. de Sacramentis quæst. 68. num. 32. Et eodem modo respondendum est ad locum Chrysostomi, qui apertè videtur supponere Cornelium solum habuisse naturalem Dei cognitionem: hanc enim tota illa homilia cum fide Christi comparat, & sine hac insufficientem dicit.

Locus citatus ex Irenæo nihil facit ad rem. Loquitur enim solùm de hæreticis, nolentibus credere mysterium incarnationis sufficienter sibi propositum.

Ad D. Bernard. respondi num. 167.

173 Ad argumenta allata numer. 141. Respondeo ea solùm probare nos teneri ea omnia saltem implicitè credere, aut etiam explicitè quando sufficienter nobis proposita sunt, ita vt scienter non adhæreamus contrarijs erroribus: nam aliàs probarent omnes teneri explicitè credere Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio, & reliqua omnia quæ in Symbolo Athanasij continentur; nam de his omnibus ibi dicitur, *Hæc est fides Catholica*, &c. imò probarent omnes necessitate medij debere explicitè credere omnia quæ docet fides Catholica, quia explicita horum omnium fides est fides Catholica. hæc autem apertè absurda sunt.

174 Ad primum argumentum ex ratione positum num. 142. nego consequentiam: si enim aliquid probaret, sequeretur, nullam omnino etiam implicitam fidem incarnationis esse medium ad iustitiam necessarium; nam in baptismo nulla huius necessariò fit professio, sed solius Trinitatis. Quare quòd in eo hæc professio fiat, ex particulari Dei instituto fit, ob causas, quæ in materia de baptismo explicari solent, nec ad alios casus extra baptismum tradendum est; nisi in ijs probetur particulare Dei decretum.

Ad primam confirmationem, nego antecedens: quia paruuli in baptismo nihil explicitè credunt per se, nec etiam necessariò per suos parentes aut baptizantes, quia hi possunt esse infideles, vt ostendi in materia de baptismo. *Vt infantes ritè baptizẽtur, nec per se, nec per alios aliquid necessario credunt.*

Ad secundam confirmationem, neganda est consequentia. vt patet ex dictis.

Ad secundum argumentum, nego minorem eiusque probationem. nam si loquamur de Iudæo fideli, in hoc quod ad fidem attinet, differt à Christiano, quòd ille præcisè credat Christum olim fuisse nasciturum, hic verò credit eum iam natum esse. & aliàs sequeretur, Prophetas qui explicitè crediderunt mysterium incarnationis, non fuisse Iudæos, sed Christianos. à Iudæo autem infideli distinguimur, quia ipse non credit Christum natum esse, & mysterium Trinitatis negat: nos autem vtrumque credimus. *Differentia inter fidem Christiani & fidelis olim Iudæi.*

Conclvsio V. Loquendo de necessitate medij, præcisè non requiritur maior, siue magis explicita fides ad perueniendum ad regnum cælorum, quàm requiritur ad iustificationem. Est communis Theologorum, paucis suprà citatis exceptis. 175

Probatur Primò, ex Trident. sess. 6. c. 16. vbi dicitur, *Nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quo minùs plenè illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam, verè promeruisse censeantur.* Vbi apertè docet, iustificatis in gratia decedentibus nihil deesse, quo minùs vitam æternam consequantur. quod falsum esset, si aliqui decedentes iustificati possent cælo perpetuò excludi. *Trident.*

Nec refert quòd Concilium ibidem dicat, tales etiam censeri plenè legi diuinæ satisfecisse; quia hoc intelligendum est, quantum nimirum hoc fieri potuit; ita scilicet vt nullũ præceptum culpabiliter omiserint. Ita autem credentes nullum præceptum fidei culpabiliter omittunt, alioqui non iustificarentur.

Probatur Secundò, quia est aperta sententia D. Augustini l. de Natura & gratia c. 2. vbi docet, si fieri posset, vt quis impleret legem naturæ & perficeret iustitiam absque fide sanguinis Christi, eò quòd inuincibiliter Christum ignoraret, eum debere esse securum de regno cælorum. & addit: *Non enim iniustus Deus, qui iustos fraudet mercede iustitiæ: si ijs non est annunciatum sacramentum diuinitatis & humanitatis Christi, quod manifestatum est in carne.* Quæ apertè essent falsa, si quis verè iustus ob inuincibilem ignorantiam mysterij incarnationis, aut alterius articuli fidei posset excludi cælo: quia talis nullo modo posset esse securus de præmio. 176 *Augustin.*

Probatur Tertiò, quia talis est verè filius Dei, & consequenter heres Dei, ac habens ius ad regnum cælorum: ergo si sine peccato mortali moriatur, Deus debit ei hereditatem siue gloriam cælestem; quia ipse numquam negabit nobis ius nostrum, aut fallet fidem, 177

qua

Trident. qua hereditatē promisit filijs. vt docet Trident. sess.6.c.16. Antecedens expresè habetur 1.Iohannis 4. vbi dicitur, *Caritas ex Deo est.* & infrà, *Deus caritas est; & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.* Item ad Rom.3. de omnibus iustis dicitur, quòd spes eos non confundat; *Quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* vnde iisdem c.8.dicitur: *Sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater; ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei; si autem filij, & heredes,* &c. Omnes autem iusti habent in se caritatem, Deumque diligunt, & spiritu Dei aguntur, & consequenter ex Deo nati sunt, ac filij ac heredes Dei, nec spes potest eos confundere, aut hereditas promissa deficere, si sine peccato mortali moriantur.

1.Iohan.4

Rom.3.

178 Dices, tales habituros quidem regnum cælorum si sine peccato mortali moriantur; fieri tamen non posse vt ita moriantur, quia si se conseruent à peccato mortali, Deus ijs reliqua mysteria fidei reuelabit.

Sed hoc sine fundamento dicitur, præsertim cùm fieri possit, vt quis cum tali fide iam iam moriturus conteratur; & statim moriatur. Quòd autem Deus eo casu ipsius vitam miraculosè prolongabit, donec mysteria fidei exactiùs didicerit, sine vlla ratione dicitur.

179 Ad argumentum de Cornelio quod contrà obijciebatur, Respondeo Primò, si ille fuerit verè iustificatus ante aduentum Christi, ipsum sine dubio iturum fuisse ad cælum, si tunc fuisset mortuus. Nec hoc vmquam D. Augustinus negasset, ad cuius verba respondi suprà numer.172.

Cornelius fuit iustus ante S. Petri ad eum aduentum.

Respondeo Secundò, verius videri eum priùs fuisse iustificatum (vt etiam communior tenet opinio) quia in Scriptura eodem cap.10. dicitur vir religiosus & timens Deum. quod de peccatoribus Scriptura numquam dicit: habuit ergo ille fidem implicitam Christi, quam ex Iudæis didicerat; missus tamen est ad eum Petrus vt eum plenius in fide instrueret, ne hanc tandem ex ignorantia vincibili ignoraret, atque ita iustitiam & cælum perderet. Et hac fortè sola ratione D. Augustinus voluit ei Petri concionem fuisse necessariam.

Mysterium Trinitatis & incarnationis equaliter explicitè credenda sunt.

180 Conclvsio VI. Idem dicendum est de fide Trinitatis, ac de fide incarnationis; nam quicumque Doctores huius exigunt explicitam fidem ad iustificationem, id faciunt quia mysterium incarnationis nequit explicitè & distinctè credi, sine explicita fide Trinitatis; & quicumque illam non requirunt, nec hanc requirunt. Quod vel inde etiam colligitur, quia mysterium Trinitatis tum primùm incepit palàm omnibus proponi credendum, quando mysterium incarnationis erat ita saltem ex necessitate præcepti credendum.

DVBIVM X.

Quæ sint necessariò explicitè credenda ex necessitate præcepti?

NOta Primò, nos dupliciter posse ex præcepto diuino aut naturali obligari aliqua explicitè credere. Primò per se, & quatenus Christiani sumus: qualia sunt ea omnia sine quorum fide non possumus fungi officio hominis Christiani, sine prout decet Christianum viuere. & constat hæc ab omnibus Christianis necessariò esse credenda, quia omnes tenentur Christiano more viuere, & Christiani hominis officio fungi. Secundò, ratione particularis alicuius officij, quo quis fungitur, aut ratione alterius actionis quam hîc & nunc vult aut etiam tenetur exercere; quia constat quemuis obligari vt habeat cognitionem necessariam, vt possit conuenienter obire munus, quo fungitur: cùm autem in diuersis sint huiusmodi actiones aut officia diuersa, constat in diuersis etiam diuersam cognitionem requiri. 181

Obligamur quædam credere per se, quædam per accidens.

Diuersi ad diuersa credenda obligantur.

Solent igitur Doctores hac de re disputantes tres classes hominum constituere; scilicet maiorum, mediorum, & infimorum. Per priores intelligunt Episcopos, & similes Prælatos, quibus incumbit ipsam Ecclesiam regere, & ipsos etiam Pastores docere. Per secundos intelligūt Pastores, concionatores, & similes, quibus incumbit plebem in rebus fidei instruere. Per tertios intelligunt reliquam plebem. 182

Homines maiores, medij, & infimi.

Nota Secundò, Doctores ferè communiter in hac quæstione non tam quærere quid singuli teneantur explicitè credere actu fidei propriè dicto (nam multa enumerant etiam inter ea, quæ omnes tenentur scire, quæ non tenentur propriè fide diuina credere: qualia sunt præcepta Ecclesiæ) sed quid teneantur quatenus fideles sunt explicitè scire, siue ea fide diuina credant, siue aliter cognoscant. 183

Nota Tertiò, duplicem posse hîc disputari difficultatem. Primò, an circa res fidei sufficienter à nobis cognitas teneamur aliquando elicere verum actum fidei, & quando? Secundò, quænam obiecta fidei, aut aliàs Christiano homini necessariò cognita teneamur explicitè cognoscere, vt possimus circa ea actum fidei dum necesse erit elicere, aut earum cognitione alia ratione in functionibus Christiani hominis vti; & consequenter quam diligentiam teneamur in ijs addiscendis adhibere? Qua in re præcipua difficultas est circa tertium genus hominum ex numeratis num.182. 184

Omissa igitur hæresi quorumdam sectariorum, quos citat Valentia 2.2.disp.1.q.2. puncto 6. qui docent sufficere credere in verum Deum & Christum, imò, vt alij quidam, in solū Deum, atque adeò quasuis sectas credentes vnū Deum posse in sua fide saluari: fuit etiam error quorumdam Iuristarum, quos citat Sanchius l.2. in præcepta c.3. docentium sufficere rudioribus explicitè generatim credere quod credit Ecclesia, atque ita omnes articulos fidei implicitè credere. Sed hos satis refutaui dub.9.vbi osten- 185

Valentia.

Sanchius.

dinecessariò quædam explicitè credenda esse. vnde hanc opinionem alij Doctores erroneam aut etiam hæreticam vocant, quia, vt patet ex dictis, apertis Scripturis,& Patrum sententijs repugnat.

186 *Sanchez.* Tres circa ea, quæ teneamur explicitè scire aut credere, sententiæ.

Præter hos igitur Sanchez suprà tres recitat Catholicorum sententias, circa articulos fidei quos omnes explicitè scire teneantur. Quarum Prima docet,omnes teneri scire articulos fidei contentos in Symbolo Apostolorum.Secunda docet, omnes teneri explicitè credere omnes eos articulos, quos Ecclesia solemnizat, siue quos per solemnia festa celebrat. Tertia docet, omnes teneri credere quatuordecim articulos fidei, qui in catechismo pueris addiscendi proponuntur. Auctores harum sententiarum, etsi diuersi diuersimodè suam sententiam proferãt, tamen quod ad rem attinet,ferè in omnibus cõsentiunt,exceptis paucis articulis,scilicet de circumcisione, & præsentatione Christi in templo in purificatione B.Virginis,&de aduentu Spiritus sancti in discipulos,quos Lorca 2.2.disp.23. num.12. ab omnibus credendos affirmat; Sanchez verò suprà negat. *Lorca.*

187 Conclvsio I. Omnes ex necessitate præcepti tenẽtur explicitè scire ea omnia quæ sunt explicitè credenda necessitate medij. Hæc est communis & certa. quia cùm horum cognitio sit maximè necessaria ad salutem,etiam est maximè præcepta.

188 Omnes tenentur scire Symbolum Apostol. *Sairus.* *Valentia.* *Malderus.*

Conclvsio II. Tenentur omnes præterea scire eos articulos qui in Symbolo Apostolorum continentur,saltem quoad eorum substantiam , & quatenus à rudioribus communiter concipi possunt. ita Sairus in claui regia l.2.c.9. Valentia 2.2.disput.1.q.2.puncto 3. concl.2. & puncto 4.sub finem,§.*Sed probabilior*.& Malderus ibidem q.2.a.7.concl.vlt. Probatur Primò, quia Apostoli discessuri in diuersas mundi partes hoc Symbolum composuerunt, vt id iuxta præceptum Christi Marci vlt.docerent omnem creaturam siue omnes homines, antequam eos baptizarent: ergo omnes homines id tenentur discere,aliàs illi frustra id tenerentur docere.

Probatur Secundò, ex praxi Ecclesiæ, quæ hos articulos omnibus credendos proponit, & suis ministris præcipit vt eos rudes doceant, vt patet ex c.*Deus qui*. de pœnitentijs & remiss.vbi Põtifex præcipit Clericis Liuonien sibus vt subditos sollicitè doceant orationem Dominicam & Symbolum Apostolorum. hinc etiam Ecclesia præcipit ne vlli adulti ad baptismum admittantur qui eos ignorent.vt patet ex c.*Ante viginti dies*,54.c.*Baptizandos*,57.c.*Non liceat*,58.de cõsecrat. dist.4. ideoque ibidem,c. *Symbolum*,55. præcipitur vt id octo diebus ante Pascha competenter in ecclesia prædicetur. Idemq; docet D.Augustinus l.8.Confess.c.2. Ex quibus clarè patet, omnes Christianos teneri hos articulos scire. Et ratio est, quia in ijs præcipua fidei mysteria,quæ ad diuinitatem ac Christi humanitatem, & nostram redemptionem, iustificationẽ ac beatitudinem pertinent, continentur.

*c.*Deus qui. *c.* Ante. *c.* Baptizandos. *c.*Non liceat. *c.*Symbolum. *Augusti.*

Non omnes tenẽtur scire contenta in Symbolo quoad circumstantias & subtiles sensus.

Dixi,omnes teneri dictos articulos scire quoad substantiã,&c.quia non tenentur omnes ita strictè eos scire quoad eorũ circumstãtias etiam in Symbolo expressas, aut quoad subtiliores & proprios conceptus,aut minùs obuium sensum. Hinc multi asserunt non omnes teneri explicitè scire Christum passum esse sub Pilato, aut quâ ratione dicatur sedere ad dexteram Dei: aut in Deo esse vnam essentiam & tres personas, & in Christo duas naturas & vnam personam (hæc enim vix docti satis concipiũt;) sed sufficere rudioribus scire Christum verè esse Deum & hominem,& verè passum esse & mortuum in cruce,ac ad cælos ascendisse,item Patrem& Filium ac Spiritum sanctum esse verè vnum Deum. siue Patrem esse verè Deum , & Filium esse verè Deum,ac Spiritum sanctum esse verè Deum,& tamen tantùm esse vnum Deum. siue sufficere quòd interroganti an Pater sit Deus,& an Filius sit Deus,& an Spiritus sanctus sit Deus, & an sint plures dij quàm vnus,possint ad singula distinctè respondere;etsi nesciant distinctè respõdere quando præcisè interrogantur quot sint personæ in Deo. vide Vasquez 1.2. disp.121.c.2. & Sanchez in Præcepta l.2.c.3.num.17. *Vasquez.* *Sanchez.*

Quænam rudioribus sufficiant; & quomodo Symbolum docendi.

Vbi etiam num.7. docet,rudiores absolutè non teneri credere Sanctorum communionem, quia huius rei cognitio non videtur ita necessaria scitu,& videtur habere maiorem subtilitatẽ, cùm etiam docti disputent in quibus rebus hæc communio consistat. 189

Omnes tenentur scire solã Catholicã esse veri Ecclesiam.

Tenentur tamen omnes distinctè credere Ecclesiam Catholicam,siue vnicam esse fideliũ congregationem , quæ sub vno in terris capite vnam fidem ac religionem colit, extra quã non est salus. Hoc enim omnino est necessarium,vt sciant cui fidelium cœtui adhærere,& quas sectas fugere debeant: & vt veros pastores à lupis possint distinguere. Item necessarium est vt credant Christum esse natum sine viri opera ex B.Virgine,atque ita hanc perpetuò mansisse virginem.

Item Christũ natum ex virgine tali permanente.

190 Circumcisio & præsentatio Christi. missio Spiritus sancti explicitè credenda.

Quod autem attinet ad circumcisionem, & præsentationem Christi in templo, & Spiritus sancti descensum in Apostolos , credo omnes Catholicos teneri hæc explicitè scire. per se enim indecens est hæc ita in Ecclesia celebrari,& à Catholico ignorari. Quia tamẽ horum cognitio non est per se necessaria ad vitam rectè & prout decet Catholicum instituendam, & sine ea primaria nostræ fidei obiecta explicitè credi, & sufficienter cognosci possunt, puto hanc obligationem non esse ita strictam ; atque ita per se non esse peccatum mortale hæc ignorare. & sic fortè possunt conciliari auctores citati num. 186.Nullo autem modo puto communi populo necessarium esse explicitè credere Spiritum sanctum procedere ex Patre & Filio, aut alia similia quæ ipsi capere non possunt.

Videtur tamen hæc obligatio minùs stricta.

Processio Sp. sancti à Patre & Filio à rudioribus potest solum implicitè credi.

191 Omnes tenentur saltẽ tria Sacramenta scire.

Conclvsio III. Tenentur etiam omnes explicitè scire saltem tria Sacramenta , scilicet Baptismum,Eucharistiam, & Pœnitentiam; ita vt sciant sub secundo Christum Deum & hominem verè ac integrè contineri,& in eo adorandum esse,ac à communicantibus verè sumi,omnesque fideles adultos obligari id suo tempore suscipere vt cibum animæ spiritualem.hæc enim cognitio ad huius Sacramenti conuenientem susceptionem est necessaria. Item Baptismum ac

Pœni-

Pœnitentiam suscipi in remissionem peccatorum; illum necessariò semel ab omnibus, hanc à relapsis in peccatum mortale. ita Henriqu l.6. de Sacramentis c.28.num.2. Valentia 2.2.disp. 1.q.2.puncto 5.post 2.concl. dub.1. Sanchez in Præcept.l.2.c.3.num.9. vbi addunt, reliqua Sacramenta teneri explicitè scire eos solos, qui ea volunt suscipere.

Henriqu. Valentia. Sanchez.

192 Omnes tenentur scire esse septem Sacramenta.

Crediderim tamen, omnes teneri saltem in genere scire esse septem Ecclesiæ Sacramenta, quia hoc facilè sciri potest, & pueri hoc passim docentur; & ipsa sunt ex præcipuis salutis nostræ remedijs. Nec refert quòd non teneamur omnia suscipere, nec omnes omnia suscipiant; quia hæc cognitio non ordinatur solùm ad eorum susceptionem, sed etiam vt cognoscamus quanto beneficio Deus ea Ecclesiæ suæ reliquerit, quantumque à Deo bonum per ea in nos manet. nam aliàs cùm baptismum communiter omnes infantes suscipiant, & vix vlli adulti; hi communiter non tenerentur scire hunc esse verum Sacramentum. Crediderim tamen hanc obligationem non esse ita strictam respectu eorum, qui dicta Sacramenta numquam sunt susceptur: quare hi ea ignorantes facilè à grauiori peccato poterunt excusari. & ita intelligo Auctores suprà citatos.

193 Quæ præceptorũ cognitio necessaria sit.

Conclvsio IV. Tenentur etiam omnes scire orationem Dominicam, & præcepta decalogi, eaque præcepta Ecclesiæ quæ ab omnibus obseruanda sunt; v.c. de celebrandis festis, audiendo Sacro, annua confessione & communione, &c. Est communis Doctorum. Et ratio est, quia in illa docemur ea, quæ debemus à Deo petere & sperare; in his ea, quæ debemus agere, aut vitare: ita vt sine illorum cognitione, nec rectè Deum orare, nec bene viuere possimus.

194 An omnes teneantur supradicta verbotenus ediscere.

Conclvsio V. Etsi omnino deceat omnes ita scire Symbolum Apostolorum, orationem Dominicam, & decem præcepta, vt possint ea memoriter recitare ijsdem verbis, quibus in Ecclesia omnibus ediscenda proponuntur, atque adeò saltem sub veniali omnes ad hoc communiter obligentur; tamen nec hoc sufficit, nec ad id est omnibus stricta obligatio. sed necessarium est ad vitandum peccatum mortale, ac etiam sufficit illorum sensum scire, ita vt ad singula interrogantibus quis possit distinctè respondere. Ita cum communiore sententia Sanchez suprà num.16.

Sanchez.

Tenentur illa intelligere. nec sufficit ea posse recitare lingua ignota.

Ex quibus patet, non sufficere quòd quis dicta possit recitare aliqua lingua sibi ignota, v.c. Latina quam non intelligit: & consequẽter qui linguam Latinam non intelligunt, debent ea ediscere in lingua vernacula, aliaue ijs cognita: singulaque ijs debent ita explicari, vt ea pro suo captu intelligant.

195

Hinc sequitur Primò, pueros statim atque ad vsum rationis venerint, teneri hæc discere, & prout possunt intelligere; & parentes alioque, qui eorum curam habent, teneri eos hæc docere: sicut etiam Parochi alique, quibus incumbit cura alios instruendi, tenentur hæc docere eos, qui eorum curæ commissi sunt: aut in concionibus aut catechismis hæc ijs sæpiùs data occasione explicare; eosque docere quanta in singulis sit obligatio hæc sciendi, ac in parentibus hæc suos filios, alioque subditos docendi. Acin his rebus explicandis & inculcandis, præsertim in pagis ac etiam in opidis in quibus rudiores sunt, sæpè longè vtiliùs conciones insumerentur, quàm in explicatione Euangelij, & quibusdam rebus subtilioribus adferendis, quas auditores vix concipiunt. Quod autem dixi pueros hæc statim teneri discere, hoc intelligendum est moraliter, & prout occasio & oportunitas sese offeret; quæ in alijs atque alijs maior aut minor est, sicut etiam capacitas discendi. Et cõsequenter tam in ijs qui tenentur ea discere, quàm in ijs qui tenentur ea docere, erit maior aut minor culpa, si dicta diutiùs, quàm par sit, ab aliquibus ignorentur.

In concionibus vtilissimè catechistica tractatur.

196 Quæ Parochi & similes teneãtur explicitè scire.

Conclvsio VI. Parochi, concionatores, cõfessarij, ac similes quibus incumbit cura alios in rebus fidei ac morum instruendi, non solùm tenentur supradicta explicitè scire, sed ea ita scire vt possint ea ceteris explicare, & difficultates, quæ communiter in ijs possunt hominibus plebeijs occurrere, exponere. Item tenentur scire ac posse explicare, quando, & qua ratione Sacramenta percipienda sint, & quis fructus ex eorum perceptione accipiatur. Item qua ratione Sacrum, aliaque diuina officia decenter audienda sint; aliaque similia, quæ ad Christiani hominis officium spectant. Quia, vt iam ostendi, & docet Tridentinum sess.5.c.2.de reform. & sess.24. c.5 de reform. ipsi tenentur suprà dicta sibi commissis explicare; quod sine dicta scientia fieri non potest. Qualis autem scientia tam in Parochis quàm in alijs requiratur vt possint confessiones audire, explicui tom.2.de Sacram. disp.8.dub.16.

Trident.

197

Vbi Nota, omnino conuenire quidem Parochum esse versatum in controuersijs, & posse articulos fidei contra oppugnantes defendere; imò in locis hæresi infectis, aut vicinis ipsis hæreticis, vbi aliàs esset periculum subditis ne ab illis peruerterentur, si viderent Pastorem suum non posse illorum argumenta soluere, esset omnino necessarium illum ad hoc habere sufficiẽtem scientiam. tamen extra hos casus, absolutè loquendo, hoc necessarium non est, quia per se loquendo, sicut ipse non est iudex controuersiarũ fidei, ita non tenetur has omnes controuersias posse explicare, & fidem contra oppugnantes tueri; sed sufficit eum sufficienter scire ea, quæ suis tenetur explicare, ita vt sine periculo erroris, id possit securè facere. in grauioribus autem difficultatibus potest ad Episcopum recurrere. Ita Durand. in 3.d.25.q.1.lit.K. & ex eo Lorca 2.2.disput.23.numer.7. Et insinuant etiam alij Doctores, dum dicunt, Episcoporum esse fidem contra impugnãtes posse defendere.

Durand. *Lorca.*

198

Conclvsio VII. Episcopi tenentur non solùm omnes fidei articulos explicitè scire, sed eos etiam posse explicare, ac contra oppugnantes defendere. ita Durand. & Lorca suprà, & videtur communis.

Durand. *Lorca.*

Probatur Primò, ex Apostolo ad Titum 1. vbi ait Episcopum debere esse *amplectentem eum, qui secundùm doctrinam est fidelem sermonẽ: vt potens sit exhortari*

Titum 1.

exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicũt, arguere. Græcè est ἐλέγχειν, id est argumentis conuincere. Et 1. ad Timoth. 3. dicit Episcopum debere esse doctorem, id est sufficienti doctrina instructum, vt possit omnes suos subditos docere. ad quod pertinet argumenta contraria refutare.

1. Timoth. 3.

Carthag. 4. Secundò, ex Carthaginensi IV. c. 1. vbi ordinandus Episcopus iubetur examinari an sit literatus, in lege Domini instructus, in Scripturarum sensibus cautus, in dogmatibus exercitatus, &c. Quæ non ob aliam causam in eo requiruntur, quàm vt possit doctrinam fidei alios securè docere, controuersias in ea ortas dissoluere, eamque contra oppugnantes defendere.

199 Tertiò probatur ratione; quia Episcopi in Concilijs tenentur de controuersijs fidei iudicare: ergo tenentur eas bene intelligere. Item ipsi sunt Pastores populi, & quidem supremi in suo ordine: ergo tenentur non solùm oues pascere, sed etiam contra lupos siue hæreticos defendere, horum argumenta dissoluendo.

Matth. 5. Quartò, quia ipsi sunt successores Apostolorum, qui Matth. 5. dicuntur sal terræ, & lux mũdi: ergo ad eos spectat tenebras, quas hæretici suis argutijs ac sophismatibus fidei offundunt, doctrinæ suæ luce dispellere; &, vt ait D. Augustinus l. 1. de serm. Domini c. 6. explicans dictum

August. locum Matth. suprà, ipsi constituti sunt vt per eos auferatur aliorum error; quod fieri nequit nisi argumenta fidei contraria dissoluendo.

Demum cùm certũ sit aliquos debere esse in Ecclesia qui possint fidem contra impugnantes defendere, clarum est id maximè ad Episcopos pertinere: nam, vt dicitur in loco ex Matthæo suprà, *si sal infatuatum fuerit, in quo saletur?* id est, vt notat S. August. suprà, si Episcopi per quos alij condiendi sunt, & in sana doctrina erudiendi ac conseruandi, inscitia infatuentur, quo tandem sale, siue cuius doctrina, ipsi condientur, & in sanæ doctrinæ soliditate conseruabuntur, cùm ipsi constituti sint vt per eos alij in sana doctrina conseruentur ac defendantur? vide plura hac de re in D. Chrysost. lib. 4. de Sacerdotio

Chrysost. S. Leo. Gregorius. sub finem, S. Leone epistol. 23 ac S. Gregorio in Pastorali p. 2. c. vlt.

200 Inconueniẽs est Episcopũ non posse per se sibi subditos erudire.

Dices, non esse opus vt Episcopus supradicta per se faciat, sed sufficere vt ea faciat per suos Theologos & concionatores. Sed contrà facit, quòd omnino inconueniens sit lucem mundi non posse per se lucere, sed debere ab alijs lumẽ mutuari. vnde etiam Trident. sess. 5 cap. 2. de reform. & sess. 24. c. 4. de reform. exigit ab Episcopis vt per se populum doceant, nisi legitimè sint

Trident. impediti. Item Lateranense sub Innoc. III. c. 10.

Lateranens. quamuis permittat Episcopis vt propter morbos aut legitimas occupationes per alios populum erudiant; tamen dicit omnino intolerandum esse, si id faciant ob defectum scientiæ.

201 *Lorca.* Non est necesse vt Episcopus possit ex tempore omnibus dubijs respondere.

Nota tamen Primò, cum Lorca suprà, non esse opus Episcopum semper esse tam doctum, vt ex tempore possit ad eiusmodi controuersias, præsertim difficiliores, respondere: sed sufficere quòd falsam doctrinam à vera possit dignoscere, & grauiores obortas difficultates adhibito studio, aut etiam alijs consultis dijudicare ac dissoluere: quamuis enim tunc aliorum operâ vtatur in ijs difficultatibus discutiendis, dum tamen per se de ijs dijudicat, per se etiam lucet.

202 Variæ conditiones in Episcopo requisitæ.

Nota Secundò, etsi dicta scientia in Episcopo per se requiratur, tamen quia non requiritur sola, sed cum ea requirũtur multa alia, non minùs, imò magis necessaria ad munus Episcopale ritè obeundum, v. c. magna in gubernando dexteritas ac prudentia, & apud suos auctoritas, aut etiam apud alios, contra quorum potentiã subditi defendendi sunt. vnde etiam quandoq; requiritur secularis potentia, præsertim quando Ecclesiæ imminet periculum à vicinis hæreticis, qui eam conantur opprimere, aut eius bona inuadere, aut iura minuere, ideoque aliquando necessarium est Ecclesiam habere aliquem Episcopum potentem, & secularibus Principibus sanguine coniunctum, vt hac ratione insidiantium inimicorum potentiæ possit resistere.

203 Quandoque minùs eruditi, quia in aliis excellunt, vtiliores sunt Episcopis.

Hinc cùm sæpè contingat has conditiones non reperiri in viris valdè eruditis, necesse sæpè est minùs eruditos assumere in Episcopos, qui alijs illis conditionibus Ecclesiæ magis necessarijs, defectum eruditionis supplent. Præsertim cùm longè minùs sit inconueniens Episcopum minùs eruditum aut eloquentem debere per alios suos subditos docere; quàm minùs prudentem per se non posse regere: nam cùm homini innatum sit sibi persuadere se satis prudentem esse, & sua consilia esse optima, qui in regendo est minùs prudens facillimè grauissimas turbas excitabit, & grauissima cauſabit incommoda, quibus postea difficillimè poterit mederi.

Minùs periculosè gubernat minùs doctus, quàm minùs prudens.

204 Ad quid teneatur Episcopus minùs doctus.

Ex quibus patet, subditos sæpè malè facere damnantes aut Prælatos suos quasi eo munere indignos eò quòd sibi videantur minùs docti, aut etiam eos, qui relictis quandoque doctioribus minùs doctos promouent; quia possunt facilè habere alias causas iustissimas cur hoc faciant. Quicumque tamen talis in Episcopum assumptus est, tenetur quantum sine graui incommodo potest dare operam vt sufficientem doctrinam acquirat, qualem in Episcopo requiri diximus. Et magnatum filij, qui ad eiusmodi dignitates aspirant, tenentur dum iuuenes sunt, diligenter studijs incumbendo quantum possunt elaborare, vt eiusmodi scientiam acquirant.

205 Quando teneamur actum fidei elicere. *Azor. Sanchez. Valentia.*

Circa aliam quæstionem propositam n. 184. quando scilicet teneamur verum actum fidei elicere, Azor l. 8. Moral. c. 7. q. 6. Sanchez l. 2. in præcepta c. 1. Valentia 2. 2. disp. 1. q. 2. puncto 5. sub finem, ponunt has regulas.

Infideles tenentur rebus sibi sufficiẽter propositis statim assentiri.

Regula prima, is qui res fidei ignorat, vt sunt infideles, siue Gentiles, siue hæretici, aut etiam fideles qui in rebus fidei non sunt sufficienter instructi, statim atque ijs articuli fidei sufficienter proponuntur vt credibiles, iuxta dicta disp. 11. dub. 1. tenentur circa ea assensum fidei elicere: quia si præceptum fidei vm quam obliget, tunc maximè videtur obligare.

206 Cur peccẽt differendo.

Adde Primò, infidelem non solùm omni ex parte tam voluntatis, quàm intellectus, esse à Deo alienum, & nullo modo ipsius aut Ecclesiæ membrum: sed etiam profiteri religionem veræ fidei contrariam; atque ita stare à parte eorum, qui

qui Deum veramque fidem oppugnant. Quare sicut si miles, aut subditus alicuius regis in castris hostium esset ascriptus, siue ex malitia, siue etiam ex inuincibili errore, statim veritate cognita, dataq; commoditate teneretur castra hostium deserere, seque alijs sui legitimi principis subditis adiungere, atque adeò id differendo pergeret hostibus fauere, ac regem suum oppugnare, ideoque grauiter contra eum peccaret: ita etiam infidelis peccat differendo credere agnitam veritatem.

207 Adde Secundò, etsi metaphysicè fieri possit vt quis circa obiectum fidei ita sibi propositum habeat se merè negatiuè eidem neque assentiendo, neque dissentiendo, nec etiam de eius veritate dubitando; tamen moraliter loquendo hoc difficulter fieri potest; præsertim in ijs rebus ex quarum fide videmus nostram salutem pendere: nec videtur posse occurrere ratio cur ijs differamus assentiri, nisi quia de ijs aliquo modo dubitamus, aut ea contemnimus. Quare infidelis qui alicui fidei articulo sibi sufficienter ad credendum proposito voluntariè differt assentiri, aut de eo verè dubitat, aut saltem moraliter quodammodo significat se de eo dubitare eumque cõtemnere. quæ sine graui erga primam veritatem irreuerentia fieri nequeunt. Quare hæc ratio habet etiam locum in baptizatis res fidei ignorantibus; qui statim atque sufficienter cognoscunt rem sibi propositam esse ex ijs quæ necessariò explicitè fide diuina sunt credendæ, tenentur eam ita credere, siue ad hoc ex parte sua conari: quod si faciunt, Deus sua gratia non deerit vt hoc ita credere possint.

Differès assentiri rebus fidei sufficienter propositis, inuit se de iis dubitare.

208 Dices Primò, Quando mihi sufficienter proponitur res aliqua tamquam à Deo reuelata, quam aliàs non teneor explicitè credere aut scire à Deo esse reuelatam: etsi non possim tunc de eius veritate sine graui peccato dubitare; tamen non teneor ei positiuè assentiri, sed possum cohibere omnem circa eam assensum; & hoc faciendo non ostendam me de ea dubitare, eamue contemnere: ergo idem dicendum erit in ijs quæ ab omnibus necessariò explicitè credenda sunt.

Secundò, existens in peccato mortali non tenetur statim ac commodè potest conteri: ergo nec infidelis tenetur statim ac commodè potest credere.

Tertiò, non baptizatus postquam cognouit baptismum sibi esse absolutè necessarium, etsi habeat commoditatem statim suscipiendi, potest tamen sine peccato eum aliquantulum differre: ergo idem dicendum de assensu fidei.

209 Ad primum, nego consequentiam. quia in casu antecedẽtis sicut sine vlla fidei iniuria possem nolle illam veritatem indagare, ita possem apprehendere eius cognitionem nihil ad me pertinere, & vt talem eam in medio relinquere: secùs est in casu consequẽtis; cùm enim illius veritatem planè tenear cognoscere, non possum iã oblatam sine fidei iniuria respuere, aut tãquam ad me non pertinentem relinquere, ideoque & hoc faciendo interpretatiuè censebor aut eam contemnere, aut de ea dubitare, cùm non possit esse alia ratio cur eius assensum reiiciam.

Ad secundum, nego consequentiam. Primò, 210
quia peccator fidelis non est ita totaliter à Deo auersus, nec censetur contra Deum seu primam veritatem militare sicut infidelis. Secundò, quia in eliciendo vero actu contritionis, aut in confitendo sæpè est magna difficultas, atque ita peccator ex huius horrore potest differre conuersionem; in eliciendo autem assensu fidei, posita eiusdem sufficienti propositione, siue posito quòd quis clarè videat rem propositam omnino fide diuina esse credibilem, ita vt nullum dubium contrarium occurrat, nulla vlterior est difficultas: nam in assensu fidei tota difficultas est in superãdis contrariis dubitationibus. quare posito quòd aut nulla occurrat dubitatio, aut quòd intellectus ex imperio voluntatis eas constanter reiiciat, in ipso præcisè assensu nulla est difficultas, & consequenter nulla potest esse causa differendi assensum. Posito autem quòd adhuc animus fluctuet, & de veritate sibi proposita dubitet, hoc ipso committitur peccatum infidelitatis; quia dubitare de veritate fidei sufficienter proposita, est peccatum infidelitatis.

Dices, eum assensum habere difficultatem 211
etiam in eo qui de eius veritate non dubitat, quia adfert secum necessitatem mutandi vitam, & à moribus infidelium transeundi ad consuetudinem viuendi more fidelium. Respondeo Primò, hoc non posse habere locum in fideli ignorante adhuc res fidei, qui non debet transire ad alium viuendi ritum. Respondeo Secundò, assensum internum fidei præcisè ad nullum viuendi ritum obligare, ad quem is qui eum elicit antè non fuerat obligatus: nam ad peccata cõtra ius naturæ vitanda tališ eodem modo obligatur siue credat, siue non credat: ad alias verò leges Christianorum obseruandas solùm tenetur post baptismum. Quòd si differat fidem amplecti, quia docet quædam esse peccata contra ius naturæ, quę ipsius fides docet esse licita, tunc differt credere ex affectu peccati, & consequenter cum peccato.

Ad tertium, nego consequentiam: quia fieri 212
potest quòd sit aliquod incommodum in suscipiendo baptismo, aut quòd speretur paulò post cum maiore fructu posse susci pi; secùs autẽ est in assensu interiore. Quòd si autem nulla iusta causa sit differendi baptismum, cum aliquo peccato differtur maiore aut minore, prout erit lõga dilatio, sicut dixi tom.1. de Sacram. q.68. art. 3. dub.1.

Nota Primò, cum Bañez 2.2.q.10.a.1. dub.3. 213
infidelem qui antea de sua religione non dubitauit, non teneri statim atque aliquem audit annunciantem sibi Euangelium ei credere: sed requiri vt ille iis rationibus huic sua dicta probet, vt satis apertè videat, aut saltem, nisi mala voluntas obstaret, facilè videre posset, religionem sibi iam propositam esse meliorem sua: statim tamen atque incipit dubitare, aut de veritate alterius religionis, aut de falsitate suæ, tenetur õmni modo veritatem inquirere. vt fusiùs dicam disp.18. dub.3.

Bañez. Ad quid teneatur infidelis, cui res fidei proponuntur.

Nota Secundò, cum Sanchez suprà cap.3. in baptizatis ignorantibus quidem quæ credenda sunt, non habentibus tamen vllam opinionẽ iis con- *Sanchez.*

contrariam, etsi possit sæpè esse aliqua negligentia in fidei mysterijs addiscendis, tamen vix vnquam contingere vt peccent non credendo res fidei sufficienter sibi propositas; quia respectu huius assensus nullam habent repugnantiam, aut aliquid quod possit eos ab eo retardare; ideoque sibi sufficienter propositis statim assentiuntur. aut ita se habent vt saltem bona fide putent se ijs sufficienter assentiri: etsi sæpè initio, præsertim in pueris, sit sola fides humana.

214 Regula II. Tenemur elicere actum fidei vt vincamus tentationem contrariam.

Regula secunda. Tenetur quis quandoque elicere actum fidei, quando grauem contra fidem patitur tentationem, quam putat se aliter non posse superare. Per se patet, quia sicut tenetur cauere peccatum contra fidem, ita ad hoc tenetur adhibere tale medium, quod putat hîc & nunc esse necessarium. Sed quamuis sæpè patientibus eiusmodi tentationes sit valdè vtile elicere firmum actum fidei, tamen rarò à parte rei id est omnino necessarium, cùm diuertendo aliò cogitationē possint eam tentationem superare, & quando que faciliùs: ex erronea tamen conscientia qua putant esse necessarium elicere actum fidei, quandoque aliqui possunt ad hoc obligari. Bene tamen notat Sanchius suprà hāc regulam non conuenire scrupulosis, qui sæpè apprehendunt se pati dubitationes in fide, atque etiam ijs consentire; & quo magis ijs conātur resistere, eo magis vexantur. quibus omnino suadendum est, vt credant falsas esse imaginationes, easque tamquam somnia contemnāt; nam nullus est alius modus eos liberandi.

Sanchius.

Quid scrupulosis suadendum.

215 Regula III.

Tertiò, tenetur quis per accidens elicere actum fidei quando credit id esse necessarium vt vincat aliquam tentationem contra aliam virtutem. estque eadem ratio quæ in casu præcedenti: nisi quòd hîc difficiliùs possit contingere, vt verè à parte rei & secluſa falsa imaginatione sit vera necessitas. Notatque bene Sanchius tunc omittentem actum fidei, solùm peccaturum contra virtutem, contra quam peccandi periculo per illam omissionem aut verè aut saltem secundùm suam opinionem exponitur.

216 Regula IV. Qui tenetur conteri, tenetur elicere actum fidei.

Quartò, tenetur peccator elicere actum fidei quando tenetur conteri, quia hoc sine fide, qua actu credat Deum paratum esse sibi remittere peccata, fieri non potest, saltem communiter & secundùm ordinaria Dei auxilia: nisi enim quis speret à Deo veniam peccatorum, non mouetur ad efficacem eorum detestationem; ad eiusmodi autem spem non excitatur nisi per fidem. vnde Trident. sess.6.c.6. inter dispositiones ad remissionem peccatorum necessarias requirit actum fidei & spei. Quidam tamen putant sufficere actum fidei virtualem: sed minùs bene. nam, vt bene notauit Suarez in 3.p. tom.3.disp. 28.sect.2.§. *Dices quamuis.* etsi possit dari vnus actus fidei qui virtualiter siue implicitè contineat alium; nullus tamen in hac vita datur actus à fide distinctus, qui actum fidei virtualiter contineat, cùm hic sit primus actus supernaturalis.

Trident.

Suarez.

Nullus hîc datur actus à à fide distinctus, qui hāc virtute contineat.

217 Regula.

Quintò, tenetur quis per accidens elicere actum fidei, quoties obligatur exercere aliquem alium actū, quem sine actuali fide debitè exercere nequit, vt cùm tenemur aut etiā sponte volumus communicare, aut aliud Sacramentū suscipere: tenemur enim tunc velle illud dignè suscipere, & consequenter credere esse verum Sacramentum, & præsertim in susceptione Venerabilis Sacramenti tenemur credere Christū in eo esse præsentem. Item quando tenemur coram tyranno fidem confiteri, quia nisi actu credamus fidem nostram esse veram, vix eam constanter poterimus profiteri.

Sextò, aliqui aiunt, nos teneri elicere actum fidei in hora mortis, & aliquoties per vitam. Alij autem negant id esse necessarium, nisi occurrente aliqua alia necessitate ex causis iam narratis. Sed quamuis hæc speculatiuè possent in vtramque partem disputari, quoad praxim tamen nequit esse difficultas: nam ratione actuum spei ac caritatis, aliorumque quos tam instante morte quàm sæpè aliàs per vitam tenemur elicere, constat nos sæpius teneri elicere actus fidei, quibus præcepto eos eliciendi, si quod sit, satisfacimus.

218 Regula VI.

DVBIVM XI.

Vtrùm detur ignorantia inuincibilis rerum fidei, & an eas ignorantes possint absolui in confessione.

Triplex difficultas.

TRiplex hîc est difficultas. Prima, an in infidelibus aut nutritis inter infideles possit esse inuincibilis ignorantia rerū fidei? Secunda, vtrū eiusmodi ignorantia possit reperiri in iis, qui inter fideles nutriti sunt? Tertia, quaratione cōfessarius se debeat gerere cum iis, qui res fidei vincibiliter aut inuincibiliter ignorant? Non agimus autem hîc de ignorantia vnius Dei & trinitatis, quæ lumine naturæ maximè nota sunt (de quibus agam disp.18.) sed solùm in genere quærimus an aliqui possint inuincibiliter ignorare aliquas res fidei, ad salutem scitu necessarias.

219

Circa duas priores difficultates quidam absolutè docent, nec in fidelibus, nec in infidelibus posse dari ignorantiam inuincibilem earum rerum, quarum cognitio est ad salutem necessaria. Ita Bonauent. in 3.d.25.ar.1.q.2.ad vlt. & q. 3.ad penult. Adrian. quodlib.2.qu.1 fine argumentis, ad secundum.

Bonauent. *Adrian.*

Probatur Primò, quia, cùm Deus omni faciēti quod in se est, det gratiam; omnes, si velint facere quod in se est, possunt habere gratiam ad fidem necessariam & consequenter ipsam fidē: ergo in nullo potest esse ignorantia inuincibilis rerum fidei scitu necessariarum.

Secundò, quia aliàs sequeretur, alicui salutem esse impossibilem.

Tertiò, ponamus aliquem adultum infidelē cum tali ignorantia mori, antequam peccarit materialiter; nullus ei locus assignari poterit. Quia nec limbus puerorum, nam hic locus non est pro adultis: neque infernus, quia non merebitur pœnam sensus.

Quartò, quia Apostolus ad Roman.10. insinuat, mysteria nostræ fidei scitu necessaria omnibus sufficienter esse annunciata, vt possint ea credere

Rom.10.

credere si velint: ait enim, *Sed numquid non audierunt? & quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

Psal.78. 2.Thess.1.

Quintò, quia omnes ignorantes res fidei à Deo puniuntur: ergo in eo peccant. Antecedens probatur: quia psal.78. dicitur: *Effunde iram tuã in gentes, quæ te non nouerunt.* & 2. ad Thessal.1.v. 8. dicuntur puniendi in die iudicij qui non nouerunt Deum. & 1. ad Cor.14. dicitur, *Si quis autem ignorat, ignorabitur.* Et Luc.12. dicitur quòd seruus qui non cognouit voluntatem domini sui, vapulabit paucis.

1.Cor.14. Luc.12.

220 Alij tenent, saltem inter fideles non posse esse inuincibilem ignorantiam rerum fidei, quas omnes tenentur explicitè credere. Ita Gabr. in 3.dist.25.ar.2. post 5.concl. Durand.ibid.q.1.

Gabriel. Durand.

Probatur, quia versantes inter fideles res illas facillimè ex concionatoribus, qui satis frequentes apud fideles sunt, possunt discere; aut ex ipsis festis quæ vident in Ecclesia celebrari, cognoscere, & habent vbique ad manum quos possunt consulere.

221 Datur inuincibilis ignorantia rerum fidei. Vasquez. Nauarr. Azor. Sairus. Sanchez. Pesantius. Iohan.15.

Sed communior & verior sententia est, in vtrisque posse dari ignorantiam inuincibilẽ. Ita Vasqu.1.2.disp.1:1.c.2. Nauarr. in Manuali c.11. n.22. Azor tom.1. Moral.c.6.q.6. Sairus in claui regia l.2.c.9.n.15. Sanchez in Præcepta l.2.c.3.n. 20. Pesantius 2.2.q.10.art.1.disp.2. vbi, etsi agat propriè de infidelibus, eius tamen rationes de vtrisq; probant. Probatur, quia Iohan.15. dicitur: *Si nõ venissem, & locutus fuissem eis, peccatũ non haberent* (scil. infidelitatis) *nunc autem excusationem nõ habẽt de peccato suo.* Vbi Christus apertè insinuat, Iudæos non fuisse peccaturos non credendo in Christum, si ijs non fuisset annũciatus. vt docet

Augusti. D. Augusti. tract.89. in Iohannem explicãs hunc locũ. vbi etiam expresè docet, eos, qui nihil vnquam de fide audierunt, non peccare non credendo, & in hoc habere iustam excusationem: atqui multi sunt in extrema barbarie, qui nihil vnquam de fide audierũt, & similiter sunt quandoq; quidam rustici inter Christianos, qui de quibusdam fidei articulis, quos omnes tenẽtur explicitè scire, nihil vnquã audierunt, nec ijs venit vnquam suspicio in mentem fortè tales aliquos articulos esse sibi credendos: ergo sine culpa eos ignorant. Confirm. quia contrarium videtur apertè damnatum à duobus Pontificibus, qui hanc propositionem (quæ est 64.) damnarunt: *Infidelitas purè negatiua in his, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.*

222 Aliud est me non teneri aliquid facere, aliud me excusari à culpa id omittendo.

Pro horum autem maiore intelligẽtia Nota Primò, aliud esse me teneri aliquid facere; aliud verò me culpabiliter peccare illud omittendo. v.c. omnes Catholici non legitimè impediti, tenentur diebus festis audire Sacrum, & tamẽ inuincibiliter ignorans iam esse diem festum, id non audiendo excusatur à culpa. vide dicta disp.3.n.47.

223 Nota Secundò, vt aliquid mihi imputetur ad culpã, id debere mihi aliquo modo esse voluntarium, non solùm secũdùm suã rationẽ physicam, sed etiam quatenus habet rationem malitiæ: vt communiter omnes fatẽtur, & omnino certum est; quia nemo potest peccare saltem culpabiliter, nisi aliquo modo volũtariè, vt sæpiùs S.

Augusti. & ex eo communiter Theologi docẽt. *August.*

Item nihil posse esse voluntarium, nisi sit aliquo modo cognitum: vt docet D.Thom.1.2.q. 6.a.8. & cum eo communiter Theologi. Hinc etsi Iacob quãdo primò cognouit Liam, sciuerit se cognoscere aliquam feminam, ideoque hic actus vt sic fuerit ei voluntarius; quia tamen nullo modo sciebat se cognoscere non suam, seque committere adulterium sibi illicitum, hic actus qua talis ei nullo modo erat voluntarius, & consequenter nec culpabilis.

D. Thomas. Nullum incognitum est voluntariũ.

Nota Tertiò, vt carentia alicuius rei dicatur mihi voluntaria, non sufficere quòd hoc vel illud faciendo potuerim illã acquirere; sed necesse esse me aliquo modo sciuisse hoc vel illud facere esse medium idoneum ad illã rem acquirẽdam. Quare posito quòd hoc omnino ignorem, etsi illud voluntariè atque etiam cum peccato omittam, nihil ominùs carẽtia illius rei non erit mihi voluntaria & culpabilis. v.c. aliquis ob illatum iniustè alteri damnum ei sit obligatus aliquot aureos restituere, & non habeat vnde restituat; hic tenetur quantũ sine notabili incommodo potest, quærere media quibus illos aureos restituat. Ponamus autem illum die festo culpabiliter omisisse Sacrum, quod si audiuisset, fuisset ei oblata occasio, facilè & iustè lucrandi tantum pecuniæ, quãtum obligatur restituere. Tali casu ille peccabit quidem contra præceptum Ecclesiæ non adeundo templum; & consequenter omittendo illud medium consequendi pecuniam sibi necessariam materialiter sumptum, siue omittendo accessum ad templum, qui erat medium consequendi eam pecuniam. quia tamen penitus ignorauit hoc esse tale medium, nec hoc vlla ratione potuit suspicari; non peccabit culpabiliter omittendo illud medium formaliter sumptum, siue quatenus præcisè erat medium consequendi pecuniam: nec ob illius omissionem carentia pecuniæ potest ei vllo modo dici voluntaria. Et simile etiam est in exẽplo Iacobi, cui ad vitandum illud adulteriũ erat necessarium nosse illam personam, quam parabat cognoscere: & potuisset absolutè eam cognitionem habere si diligentiùs in eam inquisiuisset; sed quia nullo modo veniebat ei in mentem hîc posse subesse fraudem, aut periculum cognoscendi non suam, illa ignorantia erat ei absolutè inuincibilis & inculpabilis.

Quid requiratur vt rei alicuius carentia mihi fit volũtaria. 224

Ex his probatur concl.2. quia plurimi Gentiles, v.c. olim nati in Iaponia & America, numquam audiuerunt quidquam de mysteriis nostræ fidei; nec vnquam venit illis in mentem eiusmodi fidem esse, aut esse posse: imò plurimi inter illos simpliciores numquam vllo modo suspicati sunt esse vllam aliam veram fidẽ præter suam. quare quamuis absolutè cum gratia Dei quantum poterant bene viuendo potuissent ad cognitionem veritatis diuino auxilio peruenire; tamen nullo modo potuerũt vnquã suspicari hoc ad illud esse medium necessarium; atq; ita hæc ignorantia fuit illis omnino inuincibilis. 225

Similiter multi rustici statim atque incipiunt ratione vti, applicantur pascendis pecoribus, & rarò permittuntur templum adire, & rarissimè mittuntur ad conciones; atque ita nec 226

in templo quidquã de rebus fidei audiunt, nec domi ab heris aut parentibus in rebus fidei instruuntur; ideoque etiam nullam suspicionem habent aliquid sibi circa fidei mysteria necessariò discendum esse. Quamuis igitur hi interrogando aliquando suos Parochos aut alios in fide instructos, aut faciendo quandoque maiorem diligentiam vt possent conciones aut catechismos audire, possent sufficienter in fide instrui; quia tamen omnino ignorant, hoc ad illum finem esse necessarium, nequeunt ex huius desiderio ad illud faciendum excitari: atque ita hæc ignorantia manet illis inuoluntaria siue inuincibilis.

227 Ad primum argumentum contrarium positum n.219. nego consequ. quia plurimi penitus ignorant eiusmodi medium adhunc finem esse necessarium.

Ad secundum, nego assumptum; quia hoc solùm sequeretur, si faciendo quod in se est vt bene viuerent, ac omnia peccata vitarent, non possent veritatem assequi.

Ad tertium, Respondeo posito illo casu, siue sit possibilis, siue non, talem iturum ad limbum puerorũ. Nec refert quòd hic locus dicitur solis pueris deputatus; quia hoc fit eò quòd cõmuniter supponatur nullũ adultũ de facto cum solo peccato originali è vita discedere, quia communiter omnes docent, neminem sine gratia habituali posse notabili aliquo tempore omnem legem naturæ seruare. Quòd si fortè contingeret aliquem statim post adeptum vsum rationis, antequam grauiùs peccaret, mori, inter pueros computandus esset: præsertim cùm diuersitas illa locorum non tam respiciat diuersitatem ætatis quàm culparum.

Cur limbus dicatur solis pueris deputatus.

228 *Vasquez.* Ad quartum, respondet Vasquez 1.2.q.121.c. 3. Apostolum ibi loqui de annunciatione per cælos facta, quatenus ex eorũ mirabili structura, continua circumvolutione & siderũ ornatu homines possunt naturaliter Deum, eiusq; potentiam ac prouidentiam cognoscere, atque ita hac cognitione cum gratia Dei bene vtendo ad fidei cognitionem paulatim venire. Quæ expositio probari potest, quia psal.18. quẽ Apostolus ibi citat, in eo sensu loquitur; & hoc modo expositus locus Apostoli solùm probat nulli adulto denegari gratiam, qua absolutè possit sensim ad fidẽ peruenire. Quòd si quis velit Apostolũ illum psalmum mysticè intelligere & citare pro annunciatione Euangelij per Apostolos aliosq; viros Apostolicos facta; dicendum est Apostolũ solùm loqui de orbe Romano imperio subiecto, aut saltem cõmuniter cognito, in cuius præcipuis partibus tunc Euangelium annunciatum fuerat: aut etiam prophetice prædicere futurum vt in toto orbe fides aliquando annũtietur. Inde tamen nullo modo sequitur, singulos sufficienter Euangelij annuntiationem audisse: quia, vt iam ostendi, etiã in locis vbi Euangelium prędicatur, possunt aliqui eius doctrinam maxima ex parte inuincibiliter ignorare; quanto magis id potuit olim fieri in locis vbi Euangelium numquam fuerat annuntiatum.

Ad quintũ, Respondeo omnibus illis locis agi de iis qui laborant ignorantia vincibili: nam in duobus prioribus agitur de ijs, qui derelicto cultu veri Dei colũt idola, aliisq; grauibus peccatis contra ius naturæ se scienter immergũt innocentes persequendo; vt patet in loco ex epist. ad Thessal. In 3. loco ex epistola ad Cor. Apostolus agit contra eos, qui ipsius mãdata non obseruabant, simulantes se ea ignorare; aut nolentes credere se iis obligari; vt patet ex versu præcedente, scilicet 37. vbi ijs inculcat vt diligẽter attendant ijs quæ ipsis præscribit, & cogitent esse mandata non hominis, sed Dei. Ad locũ S. Lucæ, Respondeo ibi non simpliciter eũm vapulaturum, qui ignorat voluntatem domini sui, sed additur, *& digna plagis fecerit.* agit igitur de eo, qui sciebat aliquo modo se malè agere, aut saltem id facilè scire poterat: etsi fortè non crederet, id ita domino displiciturum.

229 *Quid requiratur vt ignorantia sit culpabilis.* Hinc patet Primò, vt alicui hæc ignorãtia sit culpabilis, debuisse ei aliquando venisse in mẽtem, saltem in confuso, siue in genere, talem aliquam cognitionem sibi ad salutem esse necessariam, aut se teneri vt eam acquirat diligenter Deum orare, eiq; seruire, ac peccata fugere, vel templum adire, aut conciones aut catechismos audire, &c. aut vt volentes eum docere, aut iubentes vt discendi causa templum adeat, audire noluerit. Aliàs sicut nullius obligationis potest habere cognitionem; ita eius violatio nequit ei esse voluntaria.

Obligati rusticos res fidei ignorantes docere præ his culpandi sunt. Patet Secundò, interrusticos sæpiùs parẽtes aut heros esse magis accusandos, qui non curant vt filij aut iuniores famuli scitu necessaria discãt, quàm ipsos adolescentes hæc ignorãtes; quia sæpè magis est illorum culpa, quàm horũ. Imò præ vtrisque quandoq; accusandi sunt Pastores, aut similes quorum est illos instruere, qui pro concionibus sæpiùs nescio quas materias suis minùs accõmodatas explicant, & doctrinam necessariã omittunt, nec sufficienter parẽtibus & heris exponunt, quantum obligẽtur curare vt eorum domestici in fide bene instruantur. Quæ si sæpè ijs pro concione bene explicarentur ac inculcarentur, minor hac in re esset defectus.

230 *Ad quid obligentur infideles.* Patet Tertiò, eos qui inter infideles enutriti ignorant necessaria ad salutẽ, statim atque audierunt aliquid de mysteriis nostræ fidei, ita siue cum ijs circumstantiis ac rationibus vt meritò possint suspicari ea fortè esse vera; aut quando occurrit ratio cur meritò dubitent an sua religio sit vera; teneri seriò adhibere diligẽtiam vt cognoscant veritatem, adhibendo ea media quæ ad hoc credũt esse necessaria. Atque adeò si illa suspicio sit vehemẽs, siue si adsit grauis valdè causa dicta suspicandi, tenentur ad illam diligentiã adhibendam etiam cum periculo vitæ. Probatur, quia cùm agatur in re grauissima de honore Dei, & æterna salute perdenda vel acquirenda, tenentur his alia omnia postponere. Si enim tenear exponere vitam periculo pro salute alterius, qui aliter nequit saluari, quanto magis id teneor facere pro mea salute.

Prudentiores omnes Iudæi, Turcæ & hæretici laborant ignorantia vincibili. Patet Quartò, omnes Turcas, Iudæos ac hæreticos, prudentiores laborare iam communiter ignorantia vincibili: quia si diligenter huic rei intendant, habent sufficientes rationes de sua religione dubitandi. Ideoque ipsi etiam cum

cum periculo vitæ tenentur veritatem seriò inquirere.

231 Obligatio confessarij circa ignorantes. *Sanchius.* Circa tertiam difficultatem qua ratione scilicet debeat confessarius se cum ijs qui dicta ignorant gerere; Respondent quidam apud Sanchium l. 2. de Præcept. c. 3. nu. 21. eum, quãdo quid simile suspicatur teneri pœnitentem in rebus fidei examinare; quia quoties confessarius deprehendit pœnitentem per se non integrè confiteri, debet illum examinare circa peccata, quæ putat eum omittere. Adduntque eum deprehensum in tali ignorantia non debere absolui, quia est in peccato mortali. Sed meliùs ibidem Sanchius secutus Azor tomo 1. Moral. c. 8. q. vlt. docet, talibus non esse negandam absolutionem; quia sæpè fieri potest eos cousque laborasse ignorantia inuincibili; aut si culpabili laborarint admonendi sunt vt de hac culpa, sicut de alijs doleant, & proponant in posterum debitam diligẽtiam adhibere vt ea discant: atque ita absoluendos esse. Quòd si sæpiùs moniti in eadem negligentia persisterent, tunc agendum cum ijs sicut cum illis qui sæpiùs in eadem peccata labuntur.

Azor.

232 Addit confessarium optimè facturum tunc ante absolutionem eos ignorantes instruendo in præcipuis fidei mysterijs. scilicet docendo eos tantùm esse vnum Deum, & tamen Patrem esse verè Deum, Filium esse verè Deum, Spiritum sanctum esse verè Deum, nec tamen esse plures Deos. Item Filium pro nobis factum hominem, mortuum, ac resurrexisse, ad cælos ascẽdisse, & tandem venturum ad iudicium vt reddat præmia iustis, scilicet vitam æternam, & malis æterna supplicia. Item eum esse verè præsentem in Venerabili Sacramento, & quomodo oporteat confiteri ac communicare. Circa præcepta verò decalogi docet, non esse communiter laborandum; quia vix sunt qui nesciant non esse furandum, fornicandum, peierandum, &c. Excipe casũm quo confessarius deprehenderet pœnitentem ex his aliqua ignorare: quod in desiderijs impudicis, & iocosis mendacijs iuramento affirmatis facilè contingit, quæ multi nesciunt esse peccata mortalia.

233 Quod consilium sine dubio optimum est quando confessario integrum est ei instructioni vacare; sed quia sæpè aliorum confessionibus impedito non est ita integrum vni tantum temporis impendere, communiter sufficit eos gratiter monere vt dicta ab alijs discant, & id promittentes absolui possunt; nisi ignorarent scitu necessaria necessitate medij ad iustificationem: tunc enim in his ante absolutionem rudi modo instruendi sunt, ita vt saltem prout à confessario proponuntur ea credant; etsi minùs exactè ea concipiant.

DVBIVM XII.

Vtrùm omnes actus fidei sint eiusdem speciei?

234 HOc dubium hîc tractandum est ad explicandas quasdam difficultates, quæ oriuntur ex varijs modis loquendi Scripturæ. ex quibus partim hæretici, partim etiam Catholici sumpserunt occasionem variè fidem vsurpandi eiusque actus distinguendi. Item quidam putãt fidem, quæ nititur reuelatione priuata, esse diuersæ speciei ab ea, quæ nititur reuelatione facta toti Ecclesiæ. Quos refutaui disp. 9. dub. 6. concluſ. 2. Alij putant assensum fidei practicum distingui specie à speculatiuo. Quos commodiùs refutabo infrà disputat. 16. dubio 2. concluſ. 6. vbi probabo omnes assensus fidei theologicæ, eò quòd habeant idem obiectum formale, esse eiusdem speciei. Hîc verò solùm intendo explicare quosdam modos loquendi Scripturæ, in quibus fides videtur variè accipi.

Primò itaque multi distinguunt fidem, quatenus per eam in Scriptura dicimur credere Deo, Deum, & in Deum. Vnde D. Thom. 2. 2. quæst. 2. art. 2. docet, nos dici credere Deum, quatenus credimus eum esse: credere verò Deo, quatenus aliquid credimus ob ipsius testificationem: & demum credere in Deum, quatenus voluntas actum fidei refert in Deum tamquam in finem. Atque ita ait hæc tria conuenire eidem actui. Primum, quatenus respicit Deum vt obiectum materiale. Secundum, quatenus respicit Deum vt obiectum formale. Tertium, quatenus respicit Deum vt finem in quem voluntas credentis, qua assensus fidei imperatur, tendit. vnde hoc tertium propriè solùm conuenit fidei imperatæ ab actu caritatis, & quatenus hunc actum includit, qui propriè fertur in Deum, vt in finem. Vnde etiam D. Augustinus, qui huius distinctionis primus meminit, tractatu 29. in Iohan. ait: *Quid est credere in Deum? credendo amare, credendo ire in eum, & eius membris incorporari.* vnde infert Primò, peccatores posse quidem credere Deum, & Deo, non tamen in Deum, quia hi amando non tendunt in Deum: omnes verò qui credunt in Deum, etiã credere Deum & Deo. Infert Secundò, nos licitè & res alias & aliis hominibus credere, in solum tamen Deum licitè credere: quia hic solus est noster verus vltimus finis.

D. Thom.

Quomodo distinguãtur credere Deum, Deo, & in Deum.

August.

235 Quæ quidem à parte rei vera sunt, sed phrasi Scripturæ minùs consona, quæ tria dicta pro eodem accipit. Hebræi enim casibus carent, & quamuis per diuersos articulos diuersos casus sæpè exprimant, tamen hos sæpè etiam confundunt. vt vel ex dicendis patebit. Item verbis intelligendi, videndi, tangendi, sæpè solùm elegantiæ causa apponunt litteram ב. quæ significat, *in.* Sic Psalm. 105. vers. 5. dicitur, *Ad videndum in bonitate electorum tuorum.* pro, *ad videndum bonitatem.* Et 1. Regum 16. vers. 16. vbi Latina habent, *Scientem psallere cithara*, Hebræa habent מְנַגֵּן בְּכִנּוֹר pulsantem in cithara, id est citharam. Item Exodi 14. vers. vltim. vbi Latina habent, *Et crediderunt* (scilicet filij Israel) *Domino & Moysi seruo eius*, Hebræa habent, בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה in Dominum & in Moysen. Hinc Apostolus ad Romanos 4. versu 3. & 5. apertè pro eodem sumit, credere Deo, & in Deum.

Quomodo Hebræi defectum casuum suppleant.

Psalm. 105.

1. Reg. 16.

Rom. 4.

Philem.5. Et ad Philemonem v.5. dicit se audiuisse fidem ipsius, quam habebat *in Domino Iesu & in omnes sanctos.* vbi *habere fidem in* construitur modò cum dativo, modò cum accusativo, & significat credere Domino & sanctis. Similiter S. Iohan. epistola 1. cap.5. ait: *Qui non credit filio, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de filio suo.* Et in suo Euangelio cap.12. docet, multos principes credidisse in Christum, qui tamen diligebant magis gloriam hominum quàm Dei, & ideo non audebant eum palàm confiteri, & consequenter manebant in peccatis.

1.Iohan.5.

236 Ex quibus patet Scripturam tam de peccatoribus quàm de iustis dicere, quòd credant in Deum. Item nos secundùm modum loquendi Scripturæ non tantùm in Deum, sed etiam in Dei testimonium, ac in sanctos, ac Dei seruos credere. Quare secundùm eam credere alicui & credere in aliquem idem significant.

Secundùm Scripturam etiam peccatores credùnt in Deum.

Simili etiam modo loquuntur aliqui Patres. Nam Chrysost. homil.52. in Matth. ait: *Nihil prodest, si credas in Patrem, & Filium & Spiritum sanctum, nisi rectè vixeris.* Et D. Hieron. in maioribus commentarijs in epist. ad Philem vt ex dicet locum suprà ex hac epistola citatum, adfert locum suprà citatum ex Exodo, additque: *Vna atque eadem credulitas in Moysen refertur, & in Deum, vt populus qui credebat in Deum, æquè credidisse dicatur in seruum.* Deinde explicat, qua ratione, qui credunt in Deum, etiam credant in sanctos eius, dum credunt vera esse quæ de his scripta sunt. vbi apertè pro eodem accipit credere in sanctos, & credere sanctos esse tales, quales in Scriptura describuntur. Multi tamen, adducti auctoritate S. Augustini, & quia proprietati Latinæ linguæ consonantius est, tria dicta cum D. Thom. modo supradicto distinguunt. Ideoque etiam in Symbolo dicimus nos credere in Deum Patrem, Filium & Spiritum sanctum, non autem in Ecclesiam, sed Ecclesiam.

Chrysost.

Hieron.

237 Secundò, est difficultas, vtrùm sit eadem fides Catholica, & miraculorum: quã fusè tractat Vasquez 1.2.disp.209.c.4. Et Primo, distinguit fidem in Catholicam qua credimus mysteria fidei toti Ecclesiæ reuelata: & in priuatam. Quam rursum tripliciter diuidit. Prima est, qua quis credit aliquid sibi priuatim à Deo reuelatum. Secunda, quia quis credit Deum per se facturum hîc & nunc miraculum, & dicitur fides miraculorum. Tertia, qua quis credit se à Deo obtenturum quæ petit, & dicitur fides promissionis.

Vasquez.

Fides miraculorum & promissionis.

238 Deinde disput.210. cap.4. eos, qui dicunt hos omnes assensus esse eiusdem speciei, aut ab eodem habitu elici, fusè refutat. Primò, quia hi tres actus habent diuersum obiectum formale: nam primus nititur immediatè reuelatione diuina, vt obiecto formali, secùs est de alijs actibus. Nam iis, qui hos eliciunt non est reuelatum Deum facturum per eos miracula, aut hîc & nunc facturum ea quæ petunt. Secundò, quia etsi hi non crederent Deum facturum per eos miracula, aut daturum ea quæ petunt, non essent hæretici; secùs est si non crederent ea esse vera, quæ Deus siue iis, siue Ecclesiæ reuelauit.

Et quidem hac in re credo omnino certum esse primum illum assensum fidei priuatæ esse eiusdem omnino speciei cum fide Catholica, quia nititur eodem obiecto formali, vt ostendi disput.9.dub.6.concluf.2. Item duos assensus alios secundùm se sumptos esse omnino diuersæ speciei à priore, nec ab eodem habitu elici; vt bene probat Vasquez. Sed credo etiam alios Auctores nũquam voluisse docere, hos duos actus esse eiusdem speciei cum fide theologica, si præcisè secundùm se siue metaphysicè considerentur: nam dictos duos actus sic consideratos nolunt vocari propriè fidem, sed fiduciam, & aiunt magis ad voluntatem quàm ad intellectũ spectare. Quare dum eos confundunt cum fide theologica, solùm volunt eos nasci ex perfectione & firmitate fidei theologicæ, ideoque in Scripturis per hanc tamquam moraliter eundem cum ea actum significari. vnde etiam contendunt, fidem quæ in Scripturis laudatur, semper accipi pro theologica. quod alij negant, quare tota res redit ad quæstionem de nomine. 239

DVBIVM XIII.

Qualis fides requiratur ad iustificationem, & an ad hanc sola fides sufficiat?

HÆc difficultas est cum hæreticis nostris, qui, vt ex eorum scriptis docet Bellarm.l.1. de iustificatione c.4. quadruplicem ponunt fidem. Primam, qua credimus omnia mysteria fidei: quam vocant historicam. Secundam vocant fidem miraculorum, de qua aiunt loqui Apostolum 1.ad Cor.13. vbi ait, *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam*, &c. Tertiam vocant fidem promissorum, quam aiunt esse duplicem. Vnam qua generatim credimus Deum ex parte sua impleturum, quæ nobis promisit circa remissionem peccatorum, vt cùm Marci vlt. dixit; *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Alteram, qua quisque credit in se ea promissa esse completa, siue peccata sibi in particulari esse remissa. Et hanc fidem vbique deprædicant, & per hanc solam aiunt nos iustificari; quatenus per eam apprehendimus iustitiam Christi, eamque nobis appropriamus, atque ita per eam fimus iusti. vnde inferunt sine hac fide neminem posse esse iustum; cumque qui eam habet necessariò esse iustum, nec posse esse non iustum: atque ita aiunt, hanc solam fidem homini ad iustitiam sufficere. 240

Bellarm.

Quadruplex hæreticorũ fides.

1.Cor.13.

Marci vlt.

Et quidem hanc fidem esse concedendam probant: quia Spiritus sanctus vnicuique iusto particulatim testatur ipsum esse filium Dei: ergo hic potest hoc credere. Antecedens patet ex c. 8.ad Roman. vbi dicitur. *Ipse enim Spiritus* (scilicet sanctus) *testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei.* vnde etiam infrà Apostolus ait: *Certus enim sum, quia neque mors, neque vita, neque angeli*, &c. *poterunt nos separare à caritate Dei, quæ est in Christo Iesu.* Ad quod requiritur, quòd sit certus, & se, & eos, quos alloquitur, esse in caritate siue in gratia Dei. 241

Rom.8.

Hanc

242 Hanc autem fidem sufficere ad iustitiam probant. Primò, quia Scriptura sæpè iustitiam ita tribuit fidei vt præter eam nihil aliud requirat. *Luc.7.&8.* Lucæ 7.v.vlt. dicitur Magdalenæ, *Fides tua te saluam fecit.* idem dicitur c.8. mulieri fluxum sanguinis patiẽti.& Iairo dicitur, *Noli timere, sed crede tantùm, & saluus erit*, scilicet filia tua. Iohan.3. dicitur Christus debere exaltari in cruce, *vt omnis qui credit in eum nõ pereat, sed habeat vitam æternam.* vnde etiam c.11. dicitur: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.* Actor. 13.v.39. *In hoc omnis qui credit iustificatur.* Ad Roman.5.v.1. *Iustificati ergo per fidem*, &c.

Secundò, quia Scriptura docet nos gratis iustificari. Ad Rom.3. dicimur *iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem, per fidem*, &c. ergo sine vllis meritis sola fide, qua apprehendimus Christi iustitiam siue merita, iustificamur.

Tertiò, quia Scriptura sæpè docet nos iustificari per fidem sine operibus. Ad Ephes.2. *Gratia estis saluati per fidem, non ex operibus.* Ad Galat. 2. *Scientes quòd non iustificatur homo ex operibus legis.* Ad Rom.3. *Arbitramur enim hominem iustificari per fidem sine operibus legis.* Et cap.4. *Ei verò, qui non operatur, credenti verò in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam.*

243 Demum adferunt varia loca Patrum, quibus conantur suum errorem confirmare. quæ *Bellarm.* referunt & explicant Bellarm.l.1.de Iustifi.c.25. *Vasquez.* & Vasquez 1.2. disp.110.c.1.& 9. quibus etiam locis dictum errorem doctissimè refutant; quod etiam multi alij qui omnium manibus teruntur, sufficienter fecerunt. quare hîc solùm breuiter ponemus quædam fundamenta, ex quibus ille error facilè conuelli & Catholica fides stabiliri possit.

244 CONCLVSIO I. Hæreticum est dicere hominem sola fide iustificari, ita vt nihil aliud ex parte ipsius iustificandi requiratur, quàm ipsa fides. Ita Trident. sess.6.can.9 Et tenuerunt semper omnes Catholici. Probatur Primò, quia Scriptura expressis verbis pluribus locis *Matth.7.* contrarium docet. Matth.7. Christus ait: *Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.* Deinde dicit, in die iudicij multos à regno cælorum excludendos, qui multas virtutes ac miracula in nomine Christi fecerunt, quia non fecerunt voluntatem Patris; & tamen clarum est hos habuisse fidem: nam aliàs nec Christum vocarent Dominum, ipsius misericordiam inuocando, nec in nomine eius miracula ac virtutes operarentur. Quæ autem sit illa voluntas Patris, quam necessariò facere oportet vt intremus in regnum cælorum, apertè docet ibidem *Matth.17.* c.17. vbi interroganti quid esset necessarium vt posset in vitam ingredi, ait, *Si autem vis ad vitam ingredi serua mandata*, scilicet decalogi, vt Chri- *Matth.25.* stus ibidem explicat. Et cap.25. docet eos excludendos à regno cælorum, qui non fecerunt opera misericordiæ; quando scilicet hæc potuerunt, & tenebantur facere.

245 *1.Iohan.3.4* Item S. Iohannes epistola 1.cap.3.& 4. fusissimè docet, nos per caritatem Deo placere, & ex eo nasci ac ipsius filios esse: & omnes, qui non habent caritatem, qua Deum & proximum amant, manere in morte & esse alienos à Deo. Qualis autem hæc caritas esse debeat, explicat c.3.v.17. vbi ait: *Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo* (scilicet non adiuuando eum) *quomodo manet caritas Dei in eo? filioli mei non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate.* Hinc etiam Apostolus 1.Corinth.13. *1.Cor.13.* docet nec fidem, nec quidquam aliud nobis posse prodesse sine caritate. Et Iacobus in epi- *Iacob.2.* stola sua c.2. fusè docet, fidem sine operibus esse mortuam, nec posse iustificare. Ex quibus aliisque similibus locis, patet solam fidem ad iustitiam non sufficere: aliàs enim qui eam solam haberet sine operibus & sine caritate, non esset nihil, nec maneret in morte: sed esset iustus, filius Dei, & posset ingredi in regnum cælorum.

246 Respondent hæretici Primò, quando Scriptura docet fidem non sufficere ad iustitiam, eam loqui de fide historica, qua credimus mysteria fidei, non autem de fide promissionum, qua quisque in particulari credit sibi remissa esse peccata. Sed contrà, præterquam quòd hæc fides contra omnem veritatem fingatur, si ea daretur, & nos sola iustificaret, malè diceret Scriptura fidem sine caritate nihil esse, nihil prodesse, mortuam esse, &c. sed deberet dicere fidem historicam nihil esse, non prodesse, &c. sine illa particulari fide promissionis. Item malè præter fidem requireret caritatem, & opera misericordiæ, & obseruationem mandatorum: quia hæc sunt distincta ab illa fide promissionum. Sicut si dicerem, Ad bene concionandum præter doctrinam requiritur etiam eloquentia, aut, illa sine hac nihil est, nihil prodest, est quid mortuum, &c. falsum dicerem, si sine eloquentia ad bene concionandum sufficeret doctrina grammaticalis aut philosophica. Ergo similiter falsum dicit Scriptura, dum fidem sine caritate & operibus docet esse mortuam aut nihil prodesse, & præter illam hæc ad ingrediendum regnum cælorum necessariò requirit; si vlla fides; quæcumque illa sit quæ ab his distinguitur, ad iustitiam & salutem sufficiat.

247 Respondent Secundò, caritatem & opera à Scriptura requiri, non quòd fides per se non sufficiat ad salutem, si sola daretur, sed quia illa sunt signa veræ fidei, & quia fides sine ijs esse nequit.

Sed contrà Primò, sine omni fundamento fingitur neminem posse habere fidem veram sine caritate & obseruatione mandatorum. nam siue spectemus veram fidem, quam nos Catholicam vocamus, siue falsam, quam illi vocant priuatam fidem promissionum, nihil obest quin aliquis verè credat omnia quæ docet fides esse vera, & tamen hæreat in peccatis; vt quotidiana docet experientia. Item nihil obest, quin aliquis ex quadam præsumptione credat sibi omnia peccata esse remissa, & simul maneat in peccatis suis: vt patet in nostris hæreticis, qui cùm diuersissima de fide sen-

tiant, & se mutuo hæreseos damnent, atque ita necessariò alterutri in peccatis sint, tamen omnes credunt propter Christum sibi remissa esse peccata, atque ita saltem eorum aliqui sine caritate & iustificatione habent illam particularem fidem.

248 *Iohan.12.* Secundò, illa responsio repugnat apertè Scripturæ, quæ Iohannis 12. apertè docet, multos ex principibus credidisse in Christum, & tamen non habuisse caritatem, quia magis diligebant gloriam hominum quàm Dei. Quod autem aliqui dicunt, eos non habuisse veram fidē; apertè repugnat Scripturæ, quæ eodem modo de eorum fide loquitur, sicut de fide aliorum, quos eo capite docet habuisse veram & viuam fidem: dicens vtrosque credidisse in Christum. Fusiùs hæc tam ex Scripturis, quàm Patribus docet Bellarm. l. 1. de Iustific. c. 15.

Bellarm. 249 Tertiò, illa resp̄sio nullo modo potest quadrare Scripturis suprà citatis: nam secundùm eam S. Iacobus non deberet dicere fidem sine operibus otiosam esse, sed esse non posse. sicut homo sine anima non est otiosus, sed omnino non est homo. Apostolus autem ibidem apertè insinuat, carentes operibus posse habere veram fidem, sed otiosam siue infructuosam: vocatque mortuam, non sicut homo sine anima dicitur mortuus, sed sicut corpus sine anima dicitur mortuum, quod tamen manet verum corpus.

250 *1. Cor.13.* Similiter falsò diceret Apostolus 1. ad Corinth. 13. *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum.* Nam ponamus vinum non posse habere bonum saporem atque alias bonas vini qualitates, nisi habeat etiam bonum odorem; etsi eo casu bonus odor sit necessarium signum bonitatis vini, tamen falsò dicerem, etsi vinum habeat optimum saporem, & alias vini qualitates optimas; tamen, si nullum habeat odorem, nihil, siue nullius valoris & bonitatis est. Nam si aliquod vinum siue per possibile, siue per impossibile haberet dictas qualitates optimas sine vllo odore, sine dubio esset valdè bonum, & magni valoris. Et similiter si fides per se, vt distinguitur à caritate & operibus, nos iustificaret, ita vt quicumque eam haberet necessariò esset iustus, quantumuis fides à caritate separati non posset; tamen falsò diceretur, Si haberem omnem fidem & carerem caritate, nihil essem; cùm contrarium esset verissimum, scilicet, Si haberem omnem fidem, etsi non haberem caritatem (siue id fieri possit, siue non) essem verè iustus, & consequenter essem aliquid, & fides mihi prodesset. sicut etsi sine oculis nequeam videre, & consequenter nec legere: tamen hæc est verissima, Si possem sine oculis clarè ac perfectè videre, possem sine ijs legere.

251 Sola fides qua credimus mysteria à Deo reuelata, est initiū iustificationis.

Conclvsio II. Etsi fides Catholica siue qua credimus mysterium Trinitatis, incarnationis, & reliqua nobis à Deo reuelata esse vera, sit necessaria ad iustificationem, & verè dicamur ea iustificari inchoatiuè, quatenus est initium nostræ iustificationis, iuxta dicta suprà dub. 7. tamen hæc sine vllo fundamento finguntur conuenire illi fidei, qua hæretici credunt sibi remissa esse peccata.

Probatur, quia cùm Scriptura faciens mentionem fidei iustificantis siue necessariæ ad salutem, explicat quam fidem requirat, semper ostendit se non loqui de illa fide qua credimus nobis remissa esse peccata; sed de ea qua credimus aliquod mysterium fidei; nec illam aliam fidem vllibi requirit: ergo illa sine fundamento fingitur: præsertim ab hæreticis, qui nihil extra Scripturam credendum volunt.

Antecedens probatur Primò, ex cap. 11. ad Hebr. vbi cùm Apostolus docuisset, impossibile esse sine fide placere Deo, subdit; *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* vbi plurima alia enumerans quæ Sancti credendo placuerunt Deo, semper recenset ea, quæ credunturea fide quam illi vocant historicam, aut iis similia: nullam autem facit mentionem vllius, qui crediderit sibi remissa esse peccata. Similiter ad Roman. 4. & Genes. 15. Scriptura docet, fidem Abrahæ ipsi fuisse reputatam ad iustitiam, non qua credidit sibi remissa esse peccata, sed qua credidit Deum multiplicaturum suum semen. Sic Lucæ 8. vers. 48. dicitur mulieri, *fides tua te saluam fecit*; qua scilicet credidit Christum se posse sanare; non autem sibi remissa esse peccata. Et v. 50. iubetur Iairus credere filiam suam à Christo excitandam, non autem sibi remissa esse peccata. Et cap. 7. vers. 9. Christus miratur fidem Centurionis, dicitque se non reperisse tantam in Israel, qua scilicet ipse credebat Christum etiam absentem posse suum seruum sanare. Item Matth. 16. vers. 17. Christus laudat fidem S. Petri, eumque propter eam vocat beatum, qua ipse credidit Christum esse filium Dei viui, non autem sibi remissa esse peccata. Idemque est de aliis locis, in quibus fides laudatur aut exigitur. Sed clarissimus locus est Iohannis 17. vbi Christus ait: *Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* vbi vitam æternam vocat fidem qua ad vitam æternam perducimur, & consequenter qua inchoatiuè iustificamur, eamque constituit in cognitione siue fide, qua credimus Deum & Christum esse. vide plura apud Bellarmin. libr. 1. de Iustific. cap. 8.

252 *Hebr.11.* *Rom.4.* *Genes.15.* *Luc.8.* *Matth.16.* *Iohan.17.* *Bellarm.*

Quamuis autem in Scriptura multis locis dicatur ad salutem esse necessarium vt credamus Christum venisse in hunc mundum, & mortuum esse, vt per eius mortem acciperemus remissionem peccatorum, & nos sine huius meritis ac fide iustificari non posse; item omnes qui fide viua, siue per dilectionem operante (vt infrà ostendemus) hæc credunt, iustificari; tamen sicut (si paucos in Scriptura à iustitia & caritate in Deum laudatos excipias) nullibi est reuelatum hunc, vel illum in particulari habere hāc fidem viuam: ita à nullo in particulari requiritur, vt credat se eam habere, aut sibi remissa esse peccata; imò sine particulari reuelatione hoc nullo modo credere potest. Quare hæretici apertè sibi contradicunt, dum dicunt nihil esse credeu-

253 Nullibi in Scripturis iubemur credere nobis remissa esse peccata. Hæreticorū antilogia.

credendum quod non habetur in Scriptura, & tamen aiunt Petrum aut Paulum v. c. teneri credere sibi remissa esse peccata, quod nullibi habetur in Scriptura.

254 Hæreticorũ fides contradictionẽ involuit.

CONCLVS. III. Quemque in particulari vera fide diuina credere remissa sibi esse peccata, eaque fide iustificari, planè impossibile est, & contradictionem quamdam inuoluit.

Probatur Primò, quia nihil possum credere fide diuina, nisi Deus hoc reuelauerit, vt ostendi disp. 9. dub. 5. concl. 2. atqui Deus nullibi reuelauit remissa mihi esse peccata: ergo nequeo hoc vera fide diuina credere. Minor patet, quia secundùm aduersarios nihil credendum est, quod non habetur in sacra Scriptura; hoc autem nullibi habetur in sacra Scriptura. Etsi enim hæc sæpè doceat, verè pœnitentibus, aut fide viua, quæ per dilectionem operatur in Deum, credentibus remitti peccata; nullibi tamen docet me ita pœnitere, aut credere, aut mihi remissa esse peccata. Necesse est itaque fateantur hæretici, aut aliquid fide diuina credẽdum esse quod non habetur in Scriptura, aut hoc non esse credendum.

255 Probatur Secundò, quia impossibile est talem fidem esse veram, & per eam remitti peccata: ergo est omnino falsa & commentitia. Antecẽd. probatur: quia vt fides, qua credo mihi remissa esse peccata, sit vera, necessarium est peccata mihi esse remissa priusquam id credam, sicut vt assensu vero credam Christum esse passum, debet priùs esse passus quàm id credam. Contrà verò vt hæc fides sit causa remissionis peccati, necesse est me priùs credere quàm peccata remittantur: nam causa debet esse prior effectu, præsertim secundùm aduersarios, qui dicunt hanc fidem non esse causam formalem nostræ iustificationis, sed esse quasi instrumentum quo apprehendimus iustitiam Christi, qua formaliter iustificamur. Sicut igitur instrumentum quo parieti applico albedinem, & ipsa applicatio necessariò debent esse priùs quàm paries per ea sit dealbatus: ita secundùm eorum sententiam fides, qua apprehendimus, nobisq; applicamus iustitiam Christi, debet esse prior quàm Christi iustitia sit nobis applicata, & cõsequenter priusquam peccata nobis sint remissa. Quæ apertè contradicunt prioribus.

256 Confirmatur: quia eiusmodi fides respectu iustificationis se haberet eodẽ modo, atque vehemens apprehensio, qua sanus quis apprehenderet se ægrotare, atque ita simul ipsum morbũ apprehenderet ac sibi causaret, se haberet respectu huius morbi. Nã sicut secundùm illos peccator credẽdo sibi remissa esse peccata, seque esse iustum, hac fide tamquam quadam manu siue instrumento apprehendit iustitiam Christi, qua formaliter iustificatur; ita ille sanus apprehendendo se ægrotare, hac apprehensione acquirit sibi morbum, quo verè ægrotat: ergo sicut huius apprehensio est falsa, nec potest esse causa cur sanus ægrotet, nisi sit falsa (nam si esset vera, apprehendens deberet priùs ægrotare quàm id apprehendat, & consequenter apprehensio non esset causa cur priùs sanus iam ægrotaret) ita etiam illa fides necessariò est falsa, nec potest esse causa cur peccator iustificetur, nisi sit falsa. Atque ita sicut ille per falsam apprehensionem ægrotat, ita hæretici nostri per falsam fidem iustificantur, qui per veram quam non habent, iustificari non possunt: vnde etiam vt fiat illis secundùm fidem suam, falsò iustificantur. Hæreticorũ fides necessariò est falsa.

Pro solutione obiectorum Nota Primò, Apostolum in epistolis ad Rom. & ad Galar. maximè laborare vt duos errores Iudæorum refutet. Prior erat, quo sibi persuadebant sibi propter obseruationem legis veteris deberi singularem Dei fauorem & gratiam, qua in peculiarem Dei populum à Christo eligerentur; seque suis operibus esse meritos vt Deus eos à peccatis alijsque miserijs per Christum liberaret. Vt Apostolus ad Rom. prioribus capitibus sæpè insinuat. Secundus erat, quo putabant etiam conuersis ad fidem Christi necessariam esse obseruationem legis veteris. vt patet Actor. 15. vers. 1. & 5. & c. 21. vers. 20. & 21. & ex epistola ad Galatas. Igitur vt Apostolus hos errores refutet, in epistolis ad Roman. & ad Galatas sæpè docet & multis probat, nulla opera sine fide Christi posse prodesse ad salutem, eosque nullis eiusmodi operibus potuisse mereri gratiam, qua ad fidem vocarentur, & à peccatis liberarẽtur, sed Deum hanc nobis gratis sine meritis nostris concedere. Item docet, legem per se inutilem esse, & non posse conferre vires quibus ipsam impleamus; sed has nobis à Deo gratis conferri propter merita Christi. Tertiò docet, veteris legis vim & obligationem durasse solùm vsque ad Christum, iam verò adueniente lege gratiæ omnino desijsse obligare, vt patet ex c. 7. ad Roman. initio, & tota epistola ad Galat. præsertim cap. 4. initio. 257 Quis sit scopus Apostoli in epistolis ad Rom. & ad Galat.

Ex quibus patet, dum fidem opponit operibus, & dicit eam sine his iustificare, ipsum loqui de operibus veteris legis, aut alijs sine gratia & fide Christi factis. Hinc ad Roman. 11. docet reliquias Israel ex electione gratiæ saluas factas esse, additque; *Si autem ex gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia.* Et ad Philippens. 3. cùm enumerasset qua ratione ipse octauo die circumcisus, & secundùm legem enutritus in eius studio & æmulatione supra alios profecisset, subiungit, se hæc omnia post conuersionem vt stercora contempsisse, *Vt*, inquit, *Christum lucrifaciam, & inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est* (quam scilicet priùs ex æmulatione legis sine fide, imò contra fidem Christi, mihi videbar comparasse) *sed illam quæ ex fide est Iesu Christi.* 258 Apostolus per opera quę opponit fidei intelligit sola opera legis, aut alia sine gratia facta. *Rom.* 11. *Philip.* 3.

Nota Secundò, Scripturam Hebræa phrasi, sæpè initium siue viam, qua ad finem aliquem tenditur, vocare nomine ipsius finis. Sic in Euangelio sæpissimè præsens Ecclesiæ status dicitur regnum cælorum, quia est quædam inchoatio & via ad regnum cælorum. Et Iohannis 17. vers. 3. cognitio siue fides veri Dei ac Christi dicitur vita æterna; quia est via ad vitam æternam. Et simili ratione fides dicitur iustificare, quia est via ad iustificationem, eiusque initium, siue inchoata quædam iustificatio. Item quia fides est initium & radix spei ac caritatis, vt ostendi 259 Scriptura sæpè viam vocat nomine finis. *Iohan.* 17.

Cur Scriptura nostrâ iustificationem modò fidei, modò caritati tribuat.

suprà dub.7. ideò sæpè in Scriptura accipitur prout complectitur spem & caritatem. Hinc S.Iohannes epistola 1.cùm cap.3.& 4.fusè docuisset, nos per caritatem ex Deo nasci, eiusque filios constitui, & sine ea manere in morte; c.5. initio ait: *Omnis qui credit quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est.* & deinde pergit pluribus commendare modò caritatem, modò fidem, ostendens se loqui de his, prout simul coniunguntur: nam fides sine caritate nihil prodest. vt ipse c.3.& 4. apertè insinuat; & clarè docet Apostolus 1. ad Corint.13. Hinc etiam Apostolus ad Galatas 5. volens ostendere quàm fidem intelligat, dum tam ibi quàm alibi toties dicit nos fide iustificari, ait: *Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium; sed fides quæ per caritatem operatur.* Et ex his erit facile soluere argumenta contraria.

1.*Iohan.*5.

1.*Cor.*13. *Galat.*5.

260 Ad primum argumentum positum nu.241. nego antecedens. Ad probationem & auctoritatem Pauli, varij variè respondent, sed, si spectemus Apostoli intentionem & contextum, loca ibi citata non habent difficultatem. Nam cùm Apostolus ibi alloquatur omnes Christianos Romanos, inter quos sine dubio erant multi peccatores, & postea damnandi, non potuit generatim dicere, se omnino certum esse quòd nihil posset eos separare à caritate Dei, aut ijs præcipere vt fide crederent se omnes esse iustos.

261 Vt igitur eius mēs clariùs pateat, Nota Apostolum initio capitis 8.ad Roman. distinguere triplicis generis homines, quorum aliqui viuūt sub lege seruitutis, siue veteri, ex timore pœnæ operantes, tamquam serui; & hanc legem tam hîc quàm cap.7. ait infirmam, nec posse dare veram libertatem. Alij viuunt secundùm carnem; ideóque spiritu mortui sunt, & spiritu Dei carent. Tertij viuunt sub lege gratiæ & spiritu Christi ac Dei, qui est spiritus, non timoris, sed amoris; ideóque amore aguntur ad bene operandum, nec sunt serui, sed filii Dei. quod ita probat: *Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd simus filij Dei.* Quatenus nimirum nos excitat, vt Deum; non iam tamquam dominum exercituum, sicut antiqui, seruiliter timeamus, sed tamquam patrem filialiter amemus, & Patris nomine compellemus. Vnde patet, Apostolum non intēdere hîc definire, omnes fideles Romanos esse iustos, aut singulos hoc debere de se credere; sed solùm omnes iustos esse filios Dei, & Spiritū hoc testari, non per singulare aliquod testimonium, quod singulis exhibeat, sed quatenus in Scripturis generatim testatur Deum esse patrē iustorum, & iustos omnes excitat vt Deum vocent patrem. Atque ita in eo siue eius auctoritate nixi clamamus, Abba Pater.

Qua ratione Spiritus S. testetur nos esse filios Dei.

262 Notandum Secundò, cùm Apostolus vers. 14. dixisset eos esse filios Dei, qui spiritu Dei aguntur, vers.15. subdit: *Non enim accepistis,* &c. quasi supponens omnes Romanos fideles accepisse spiritum Dei, siue agi spiritu Dei. non quòd crederet omnes esse tales, aut vellet singulos hoc de se credere (nam ad Philip.2.v.12. iubet nos de salute nostra esse sollicitos. & hîc vers.9. apertè insinuat non esse certum nos agi spiritu Dei) sed partim quia omnino credebat multos inter eos esse in gratia Dei & iustos, ideóque (vt alibi sæpè) à maiori parte omnes tales denominat; hoc tamen non esse certum ostendit vers.9.dum ait: *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu; si tamen spiritus Dei habitat in vobis.* Quod non adderet, si vellet eos fide credere spiritum Dei in ipsis habitare. Quare sicut hoc versu primò absolutè dicit: *Vos in carne non estis* (quia nimirum ex bono affectu hoc de ijs sperabat) ita quia hoc non erat certum, subdit: *Si tamen spiritus Dei habitat in vobis.* Et similiter cùm infrà dicit: *Accepistis enim spiritum,* &c. eamdem conditionem sub intelligit. Nec enim ibi intendit describere, quales Romani tunc de facto essent, sed quales ex professione sua esse deberēt. Similiter etiam ait Spiritum testari spiritui nostro, quòd sumus filij Dei: non absolutè, sed posito, quòd secundùm nostram professionem viuamus. Quia Spiritus hoc non aliter testatur, quàm quatenus iubet omnes iustos Deum vocare patrem; loquendo de attestatione infallibili, de qua Paulus hîc loquitur. Nam si loquamur de testificatione solùm probabili, alia est ratio, vt infrà ostendam.

Quo sensu Apostolus dicat Romanos fideles accepisse Spiritum S.

263 Explicatio illius loci ad Rom. *Certus sum,* &c.

Ad secundum locum respondent multi, *certus sum*, valere idem quod probabiliter credo; Græcū enim πέπεισμαι significat persuasum habeo. Sed verius credo id hîc pro absoluta certitudine accipi. Nam Paulus ibi non docet, se credere neminem eorum vmquam sua culpa à caritate Dei esse separandum, vt illi putant, sed Deum numquam nos ex sua parte sua caritate, gratia ac protectione destituturum. nec vllam esse creaturam quæ nos possit à Deo separare, nisi nos sponte ab eo discedamus. hortatur enim ibi fideles vt fortiter pro Deo omnia aduersa sustineant, nec vllas calumnias falsas, accusationes aut hominum vel angelorum, vim aut tormenta timeant, cùm nihil horum illis possit obesse, aut à Deo ac sperata felicitate separare. Cùm contrà dicta omnia fortiter ea pro Deo sustinentibus sint profutura: quia diligentibus Deum hæc omnia cooperantur in bonum. Quod probat, quia Deus *quos præsciuit* (id est præcipuè dilexit) *prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui.* scilicet hîc in passionibus sustinendis, vt postea sint ei similes in gloria. Secundò, quia *si Deus pro nobis, quis contra nos?* & cùm Deus sit qui iustificat pios, quis aduersus eos accusabit? id est, quæ calumniæ ijs poterunt nocere? præsertim cùm Christus pro ijs mortuus sit ac interpellet. Vnde infert nullas angustias aut persecutiones fore ita potentes, vt nos separent à caritate Dei quæ est in Christo, siue qua Deus nos diligit propter Christum, & ita protegit ac confortat, vt hæc omnia facilè superemus, nihilque nos possit vincere nisi velimus, atq; ita nihil nos separabit à Deo nisi nos sponte separemus. Nec enim Apostolus hîc vult docere, iustos non posse cadere in peccata (hoc enim non excitaret eos, vt aduersa patienter ferrent, sed potiùs vt vana confidentia super Dei misericordia nixi languidè in ijs tolerandis agerent,

*Philip.*2.

agerent, aut etiam ijs cederent credentes se non posse à beatitudine excidere, sed eos non posse inuitos à Dei gratia ac felicitate excidere; nec Deum permissurum vt supra vires affligantur, sed cum afflictionibus aucturum gratiam eos fortificantem; præcipuè cùm nos hîc affligi non sit signum minoris, sed potiùs maioris amoris Dei in nos. quod probat exemplo Christi, qui maximè passus est, sicut & omnes illi, qui Deo maximè placuerunt.

Nos hic affligi est signũ amoris Dei erga nos.

264 Ad primum argumentum allatum num.242. Respondeo loca ibi citata, aliaque similia salutem tribuere fidei, non quasi eam se sola operetur; sed quia ipsa huius est initium, & quatenus est radix spei & caritatis, atque ita hæc quodammodo includit; siue quatenus per caritatem operatur, vt docet Apostolus ad Galat. 5. Adde, simili etiam ratione salutem tribui timori & spei; vt docet Bellarm. suprà cap. 13. Imò etiam eleëmosynæ; nam Tob. 4. dicitur, *Quoniam eleëmosyna ab omni peccato & à morte liberat.* & Daniel. cap. 4. v. 24. ait Nabuchodonosori, *Peccata tua eleëmosynis redime.* & Lucæ 11. v. 41. Christus ait Pharisæis, *Date eleëmosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Vbi liberatio à peccato & morte, & peccati redemptio ac mundatio tribuuntur eleëmosynæ, nec sit mentio fidei aut alterius operis. Ergo secundùm argumentationem hæreticorum, sequitur, eleëmosynam sine fide & caritate liberare & mundare à peccatis.

Qua ratione salus tribuatur fidei. *Galat. 5.* *Bellarm. Tob. 4.* *Daniel. 4.* *Luc. 11.*

Trident. Cur dicamur gratis iustificari.

Ad secundum, Respondeo Primò, cum Tridentino sess. 6. cap. 8. nos dici gratis iustificari, quia nullis præcedentibus meritis iustificationis gratiam meremur. Nam etsi gratia Dei præueni, possimus nos per fidem & contritionem ad iustificationem disponere, hanc tamen non possumus propriè siue de condigno mereri.

Respondeo Secundò, id etiam dici, quia primam gratiam, qua ad iustificationem disponimur, nullis præcedentibus operibus vlla ratione possumus mereri.

265 Ad tertium, varij variè Respondent. Quidam enim docent, Apostolum solùm ibi reijcere opera legis, tamquam ad iustificationem iam inutilia. Alij verò volunt eum loqui de operibus viribus naturæ sine gratia factis. Alij cum D. August. lib. 83 quæstionum, qu. 76. aiunt Apostolum loqui de operibus fidem præcedentibus, quia hæc nos iustificare non possunt, nec iustificatio ab ijs vllo modo propriè potest sumere initium, vt ostendi suprà nu. 77. & 78. atque ita eum conciliant cum cap. 2. D. Iacobi, quòd hic loquatur de operibus fidem sequentibus. Quæ explicationes omnes satis commodæ sunt, & ex mente Apostoli, vt patet ex dictis n. 257. & 258.

Qua ratione dicamur iustificari sine operibus. *August.*

266 Ad auctoritatem Patrum citatam num. 243. generatim Respondeo Primò, eos, dum dicunt nos fide iustificari, loqui de fide viua, quæ per dilectionem operatur, iuxta iam dicta, vt facilè ex eorum scriptis patet. Secundò, multos ex illis solùm dicere fidem sine obseruatione veteris legis nobis sufficere ad salutem. Alios verò dicere fidem quandoque viuam, siue coniunctam cum interna caritate, siue alijs externis operibus, sufficere ad salutem, quando ob breuitatem vitæ non est facultas alia opera exercendi, vt contigit in Latrone, cuius exemplum adferunt. Ita S. Chrysost. hom. de fide & lege naturæ. Alij dicentes, solam fidem Catholicam posse saluare aut sufficere ad salutem; non distinguunt eam à caritate, aut alijs operibus, nec intendunt dicere illam sine his sufficere ad salutem; sed distinguunt illam à falsis opinionibus hæreticorum, dicuntque illam solam posse saluare, aut sufficere ad salutem; quia præter eam nulla alia saluare, aut ad salutem vlla ratione sufficere potest. vide plura apud Bellarm. & Vasquez citatos n. 243.

Chrysost. *Bellarm. Vasquez.*

DVBIVM XIV.

Vtrùm possimus fide diuina credere, aut aliàs omnino certò cognoscere nos habere fidem?

267 VArias hac de re sententias adfert Vasquez 1.2. disp. 201. c. 1. & 2. *Vasquez.*

Prima docet, nos posse euidenter scire, aut saltem cognitione omnino certa, & cui nequit subesse falsum, cognoscere nos habere actum fidei diuinæ. Addunt tamen nos non posse omnino certò scire, hunc actum procedere ex habitu, quia hoc occultum est. Hanc tenent quidam moderni apud Vasquez, & præterea Vega lib. 9. in Trident. cap. 37. Item nos certò posse cognoscere nos habere fidem, docet Sotus l. 3. de Gratia cap. 10. in 8. rat. & Bañez 2.2. q. 6. a. 2. *Vega.* *Sotus.* *Bañez.*

Probatur autem Primò, auctoritate D. Augustini, qui lib. 13. de Trinit. c. 1. dicit habentem fidem hanc in se videre, & certissima scientia tenere. & D. Thomæ 1.2. qu. 112. a. 5. ad 2. vbi ait: *Quicumque habet scientiam ac fidem certus est se eam habere.* *August.* *D. Thom.*

Probant Secundò, quia 2. ad Corinth. c. vlt. 268 dicitur: *Vosmetipsos tentate si estis in fide, ipsi probate.* scilicet probatione infallibili. *2. Cor. vlt.*

Tertiò, quia quinis Christianus est paratus potiùs quiduis negare, quàm suam fidem: ergo habet summam certitudinem, se habere veram fidem.

Quartò, quia, si Christianus non haberet de sua fide perfectam certitudinem, posset dubitare an fidei suæ posset subesse falsum. quod absurdum est.

Quintò, quia, si posset quis dubitare an haberet veram fidem diuinam, posset etiam dubitare an sit Christianus: atqui hoc est falsum: ergo & illud.

Sextò, quia fidelis experitur se firmissimè credere mysterium Trinitatis: atqui hoc nequit facere nisi ob reuelationem diuinam: ergo experitur se hoc credere fide diuina.

Septimò, qui aliquid scit eadem scientia scit se scire: ergo qui aliquid credit fide diuina, eadem fide credit se credere.

Octauò, quia nemo fidelis petit sibi à Deo dari fidem: ergo certò supponit se eam habere.

Secunda sententia distinguit duplicem fidem in quouis fideli. Prima est, qua credit concionatori aut Ecclesiæ proponenti sibi rem fidei; & hæc est fides humana. Secunda, qua eadem res credit fide diuina immediatè ob auctoritatem 269

ritatem Dei. Deinde docet Primò, fidelem ita debere credere se habere fidem Catholicam necessariam ad salutem, siue humanam, siue diuinam, vt de ea dubitare non possit. Quia manifestè experitur se credere omnia, quæ Ecclesia credenda proponit, & scit hanc fidem esse Catholicam.

Secundò, quemuis fidelem euidenter scire se habere hanc fidem. Tertiò, eum euidenter scire se illa credere ob auctoritatem concionatoris, aut Ecclesiæ ea proponentis. hoc enim clarè in se experitur. Quartò, omnem fidelem teneri credere hanc fidem, etiam vt nititur auctoritate proponentis esse donum gratiæ: quod *Arausic.* probant ex Concilio Arausicano II. c. 5. & 7. Sed hoc nihil facit ad rem præsentem; nam solùm loquitur de fide diuina siue qua mysterium fidei credimus prout oportet ad iustificationem, docetq; tam hanc, quàm eius initium siue credulitatis affectum esse ex gratia. Quintò, quemuis eadem certitudine ac fide, qua credit mysteria fidei, debere credere se habere fidem diuinam; qua ea credat immediatè ob auctoritatem Dei.

Probant, quia fide Catholica certum est cuiuis hoc ipso, quo mysteria nostræ fidei sibi proposita prudenter credit, esse fidelem, & habere fidem necessariam ad salutem: quia habenti fidem nixam auctoritate proponentis infallibiliter statim datur fides diuina, nec vllo modo dici potest Deum habenti priorem fidē, negare secundam. Confirmatur: quia, cùm talis firmissimè credat omnia mysteria fidei, etiam eadem fide credit sibi ex parte intellectus nihil necessarium ad salutem deesse: ergo similiter credit se habere fidem diuinam: quia fides docet hanc esse necessariam ad salutem. Et huic sententiæ, quatenus docet nos fide diuina credere nos habere veram fidem, suffragatur Ca- *Caietan.* ietan. 1. 2. qu. 112. a. 5. In ea autem quædam sunt clara, quædam videntur mihi apertæ rationi repugnare; vt infrà ostendam.

270 Tertia docet, quemuis posse scire se aliqua fide credere mysteria fidei, tamen non posse omnino & metaphysicè esse certum se ea credere fide diuina. Ita Durandus in 1. d. 17. q. 4. ad 2. *Durandus. Richard.* Richard. in 3. d. 23. in expositione textus. & quidam alij. Quę sententia præ ceteris videtur probanda, vt patebit ex dicendis.

271 Conclvsio I. Quiuis potest certò cognoscere se aliqua fide diuina vel humana credere mysteria nostræ fidei. Et hoc apertè & nihil aliud docent D. Augustinus, & D. Thomas supra *Augusti. D. Thomas.* citati num. 267. & eorum ratio hoc solùm probat. Nam apertè possumus in nobis videre, siue clara experientia cognoscere, nos huic vel illi obiecto assentiri, vt per se patet. Item possumus clarè experiri nos ad illum assensum non moueri obiecti euidentia (cùm apertè nobis constet hoc nobis in se esse incuidēs) aut alia etiam clara ratione; sed sola auctoritate illud asserentium: præsertim abstrahendo an moueamur immediatè sola auctoritate Dei, an verò eorum, qui nobis fidem annunciant.

Conclvsio II. Sine particulari reuelatione nemo potest fide diuina credere se habere fidem mysteriorum fidei, siue se hæc verè credere, sine fide diuina, siue humana. Ratio est clara, quia cùm fides diuina necessariò nitatur testimonio Dei, fieri nequit vt aliquid fide diuina credam, nisi Deus hoc reuelauerit, siue testatus sit: atqui ipse nullibi testatus est, me hunc vel illum articulum credere: ergo non possum hoc fide diuina credere. Hanc conclusionem necessariò tenent ij omnes, qui docent conclusionem ductam ex præmissa de fide, & altera naturaliter cognita non posse fide diuina credi; quos citaui disp. 9. num. 122. vbi id etiam sufficienter probaui.

Auctores autem qui contrarium tenent, fal- 272 luntur non distinguēdo inter hæc duo: *Credo fide diuina obiectum mei assensus* (quo v. c. assētior Deū esse trinum & vnū) *esse verum.* &, *Credo fide diuina me illud verè credere.* Prior propositio est vera, secunda falsa. Ratio diuersitatis est clara; quia nimirum obiectum mei assensus esse verum à Deo est reuelatum; atque ita potest à me fide diuina credi. me autem hoc, verè, credere siue fide diuina, siue humana, nullibi reuelatum est; quare cùm ei nullo modo conueniat obiectum formale fidei diuinæ, fieri nequit vt id fide diuina credam.

Fide diuina credo obiectum mei assensus dei esse verum, nonta- men me habere fidem.

Conclvsio III. Etsi fidelis sine speciali 273 reuelatione morali certitudine, quæ excludat omnem veram dubitationem, possit cognoscere se habere fidem diuinam; nequit tamen id scire omnino euidenter, aut ea cognitione cui omnino repugnet subesse falsum. Hæc videtur mens Auctorum quartæ sententiæ, & ita docet Valentia tom. 2. disp. 8. qu. 4. puncto 4. §. *Sextò si vel maximè*, &c. *Valentia.*

Prior pars est communis; & vel inde patet, quia, vt communiter Scholastici docent, & solet probari in materia de gratia, ex variis experientijs & coniecturis possumus moraliter certò cognoscere nos esse in gratia; ergo multò magis possumus cognoscere nos habere fidem diuinam. Quia gratia iustificans hanc supponit, eamque facilius quàm illam in nobis deprehendimus.

Vbi Nota, vt aliqua nostra cognitio possit dici moraliter certa, & sufficiens vt meritò à nobis excludat omnem veram dubitationem, non requiri vt sit omnino infallibilis, aut etiam vt credamus eam esse talem: sed sufficere quòd nitatur talibus rationibus, quas videmus difficulter posse fallere; nec vlla probabilis ratio occurrat; ob quam merito credamus nos hîc & nunc in ijs falli. Sic sine vlla dubitatione credimus hostiam, quam ipsi consecrauimus, esse legitimè consecratam; cùm tamen fieri possit vt non simus veri sacerdotes, ob defectum Episcopi nos ordinantis, atque ita illa hostia non sit verè à parte rei consecrata.

Quæ cognitio dicatur moraliter certa.

Secunda pars probatur Primò, quia, etsi cer- 274 tò experiamur nos credere fidei mysteria, tamen non ita certò experimur nos ea credere immediatè ob auctoritatem Dei reuelantis, ita vt Deum ea reuelasse credamus, nō propter auctoritatē hominis aut Ecclesiæ ea proponentis, similesue rationes; sed præcisè ob auctoritatem Dei hoc attestantis, prout necessarium est vt cre-

Non possumus omnino infallibiliter scire nos credere præcisè ob Dei testimoniū.

credamus aliquid fide diuina. Illud autem (scilicet nos mysteria fidei credere præcisè propter auctoritatem Dei) non posse à nobis naturaliter ita certò cognosci, vt nullo modo possimus in eo decipi; vel inde patet, quòd sæpè in eiusmodi actibus intellectus aut voluntatis moueamur aliquibus occultis rationibus, quas non ita possumus deprehendere.

275 Confirmatur Primò, quia communiter hæretici aut Iudæi omnino sibi persuadent se credere mysteria suæ fidei præcisè ob auctoritatem Dei reuelantis; cùm tamen, aut omnes (prout multi volunt) aut saltem multi ex ijs, vt ea credant, moueantur rationibus merè humanis.

Secundò, quia, vt habeamus dictam fidem, non solùm requiritur actus intellectus, sed etiam pius motus voluntatis, quo ille imperetur, de quo, sicut etiam de alijs pijs actibus voluntatis, non possumus omnino certò scire an sit talis, qualis necessariò requiritur ad fidem diuinam.

276 Non possumus certò scire nostrũ assensum esse supernaturalem. Tertio, quia fides necessaria ad salutem debet non solùm immediatè niti sola auctoritate Dei, sed esse etiam in substantia sua supernaturalis; nullo autem modo possumus naturaliter omnino euidenter, aut alia cognitione planè infallibili cognoscere actionem, quàm hic & nunc elicimus, esse in sua substantia supernaturalem. Nam, etsi demus nos non posse sine aliqua gratia assentiri mysterijs fidei præcisè ob auctoritatem Dei, tamen longè verius est ad hoc non requiri gratiam in substantia supernaturalem; quia hæc solùm requiritur vt actus sit talis, qualis requiritur ad meritum de condigno; aut vt per eum constituamur in statu supernaturali; aut disponamur ad iustificationem; nam in statu puræ naturæ homo per auxilium ordinis naturalis, potuisset simili modo assentiri reuelatis à Deo. iuxta dicta disp. 4. num. 128. Quamuis autem Deus ex parte sua numquam deficiat nobis dare gratiam, qua credamus res fidei, vt oportet ad salutem consequendam, si nihil ex nostra parte desit; tamen nobis nequit certò constare nihil ex nostra parte deesse. Sic ut nequit nobis constare nihil ex nostra parte deesse cur Deus non det nobis gratiam efficacem ad contritionem, aut ad actum caritatis. Quare sicut ex eo, quòd Deus facienti quod in se est, siue bene vtenti gratijs præcedentibus semper infallibiliter det gratias requisitas vt possit ad iustitiam peruenire, non possumus euidenter cognoscere nos esse in gratia, siue nos habere veram contritionem aut gratiam efficacem: ita ex simili argumento non possumus certò concludere nos habere fidem in substantia supernaturalem. Quia in neutro casu possumus clarè omnino scire, nihil ex parte nostra ad eiusmodi effectus requisitum deesse.

Certum est Deum non negare nobis suam gratiã, si ex nostra parte non sit defectus; tamen non possumus certò scire nos non deficere.

277 Ad primum argumentum contrarium positum num. 267. Respondeo id solùm probare priorem partem nostræ conclusionis, vt patet ex dictis.

Ad secundum, Respondeo Apostolum ibi loqui de probatione quæ moralem certitudinem inducat; atque ita solùm probare priorem partem huius conclusionis.

Ad tertium & quartum, Respondeo solùm probare fidelem esse certum de veritate obiecti suæ fidei, aut etiam eum esse certum se hoc aliqua fide in genere firmiter credere; non autem eum esse certum se hoc credere fide diuina.

Ad quintum, Respondeo Primò, id nihil facere contra nos: nam fatemur nos posse cognoscere nos habere fidem diuinam ea certitudine quæ excludat omnem dubitationem. An possimus certò scire nos esse Christianos. Respondeo Secundò, si me esse Christianum solùm significet me verè credere ea quæ fides Christiana docet, nec vllis opinionibus fidei repugnantibus voluntariè adhærere (prout vulgò accipitur) sic possum omnino certò scire, me esse talem, vt patet ex prima conclusione. Si autem significet me præterea habere fidem in substantia supernaturalem; id solùm possum scire certitudine morali excludente quidem omnem veram dubitationem; non tamen omnino infallibili. iuxta dicta concl. 3.

Ad sextum, Respondeo Primò, nego minorem: quia etiam hæretici firmiter credunt mysteria suæ fidei, & tamen non semper ea credunt præcisè ob auctoritatem Dei. 278

Respondeo Secundò, nego consequentiam: quia, vt patet ex dictis, possum fide in substantia naturali credere aliquem articulum præcisè ob testimonium Dei.

Ad septimum, nego consequentiam: quia cùm scientia sit euidens, reflectit se virtualiter supra se; secùs est de actu fidei. Imò in hoc id experimur esse planè falsum & impossibile, etiam in fide humana. Nam cùm credo Paulo mihi aliquid dicenti, certò quidem scio me ei credere, hoc tamen (scilicet me ei credere) nullo modo credo, imò nec credere possum; quia ad hoc esset necessarium mihi aliquem testari me Paulo credere. Hinc patet quid dicendum sit de pronunciatis tertiæ sententiæ. Quare potiùs sciam me scire, quã credam me credere.

Ad primum enim dicendum, fidelem hoc posse certò scire; non tamen propriè credere, quia nemo ei testatur ipsum talem assensum in se habere. Secundum & tertium probant solùm primam nostram conclusionem.

Quartum nullo fundamento nititur, vt id referendo etiam notaui: nec enim vlla sufficiẽti ratione probatur me sine vlla gratia non posse concionatori aut Euangelistis narrantibus Christum esse passum, aut talia docuisse, &c. credere; sicut possum alijs historicis credere referentibus gesta Romanorum. Et contrarium videtur claræ experientiæ repugnare. Nam hæretici multa fidei mysteria prudenter credunt, quia vident ea apertè contineri in Scripturis, aut ab Ecclesia perpetuò ab initio tradita, idq; sine vlla gratia, cùm illorum fides sit naturalis, nec ad salutem conducat. 279

Quintum, vt patet ex concluſ. 2. alijsque supradictis, est omnino impossibile sine particulari Dei reuelatione. 280

Ad eius probationem, nego assumptum. nec enim est vlla ratio, quæ probet inter vtrumque dictum assensum esse necessariam connexionẽ,

aut

aut secundum à priore separari non posse: nam etsi Deus habenti priorem assensum ex parte sua offerat gratiam, qua ipse possit secundum elicere; tamen eum ad hoc non necessitat: sed hic potest liberè secundum assensum ex negligentia, voluntatis tepiditate, aut alia ratione non elicere. Et patet in hæreticis, qui, vt iam dixi, ob Ecclesiæ, antiquorum aut Scripturæ auctoritatem credunt quædam mysteria fidei priori assensu; cùm tamen etiam secundùm Auctores illius sententiæ non habeant secundum.

231 Nec refert, quòd hæreticus non credat omnia fidei mysteria. Quia nec Catholicus habens priorem assensum semper actu credit omnia fidei mysteria; & fieri potest vt, dum hæreticus dictum assensum circa vnum articulum elicit, nulli alteri actu dissentiat, aliudue fidei impedimentum ponat. habitualis autem eius dispositio, cùm nihil ponat in re, aut nullum huic rei ponit impedimentum, aut si impedimentum ponat, saltem hoc exemplum ostendit hos duos assensus non esse ita necessariò connexos, vt ob nostrum aliquem defectum nequeant disiungi.

Adde, quòd, etsi concederemus eos assensus non posse disiungi, solùm sequeretur talem certò scire se habere fidem, non autem ipsum hoc fide diuina siue supernaturali credere: vt patet ex dictis.

Ad confirmationem, nego assumptum: nullo enim fundamento nititur, &, vt patet ex dictis, repugnat apertè rationi: cùm enim nobis reuelatum non sit, nihil ex parte nostri intellectus ad salutem necessarium nobis deesse, quomodo id possumus fide diuina credere?

DISPVTATIO XV.

De externa fidei confessione.

DVBIVM I.

Vtrùm externa fidei confessio sit actus virtutis fidei; & an sit præcepta?

1 RAtio dubitandi est Primò, quia vt aliquis actus sit proprius alicuius virtutis, debet ab ea elici: atqui externa fidei confessio non elicitur à virtute fidei: ergo non est actus virtutis fidei. Minor probatur: quia neque elicitur ab ea physicè, vt per se patet, quia virtus siue habitus fidei est in intellectu, confessio autem est in potentia externa. Neque etiam moraliter (quatenus nimirum actus externus eò quòd ab interno moraliter informetur, censetur cum hoc moraliter idem, atque ita ab eadem potentia elici) quia cùm actus intellectus non sit in se formaliter liber, aut bonus, nequit tribuere formalem libertatem aut bonitatem externæ confessioni; & consequenter nequit cum hoc constituere actum moraliter vnum. Secundò, quia te exteriùs profiteri fidem, quam interiùs credis, pertinet ad virtutem veracitatis (sicut alias res exteriùs eloqui, sicut intus eas intelligis, ad veracitatem pertinet:) ergo non pertinet ad virtutem fidei.

2 CONCLVSIO I. Omnino dicendum est, externam fidei confessionem per se pertinere ad virtutem fidei, siue esse actum proprium virtutis fidei: sicut actus externus temperantiæ, est actus virtutis temperantiæ. Ita D. Thomas 2.2. q. 3. a. 1. & cum eo communiter Theologi.

Externa fidei confessio est actus virtutis fidei.

D. Thomas.

Actus externus & internus habẽtes eamdem honestatem sibi intrinsecã ad eamdem virtutem pertinent.

Probatur Primò, ratione D. Thomæ, quia externa fidei confessio habet ex se eumdem finem siue honestatem, quam habet interior fidei assensus: qua enim ratione per se honestum est credere mysteria fidei propter Dei auctoritatem, eadem ratione honestum est ea exteriùs vt talia profiteri. Sicut igitur ideo actus externus & internus temperantiæ ad eandem virtutẽ pertinent, quia habent eamdẽ intrinsecam honestatẽ, ille obiectiuam, hic formalem: ita etiam actus internus, & externa confessio fidei. Confirmatur Primò, quia omnis actus externus per se ad illam virtutem spectat, quæ per se ad eum propter suam propriam honestatem expetendum siue exercendum inclinat: atqui habitus fidei, tam intellectus, quàm præsertim is qui est in voluntate, per se inclinat ad externam confessionem fidei; propter se, siue propter huius intrinsecam honestatem expetendam & exercendam: ergo hæc pertinet ad virtutem fidei. Confirmatur Secundò, quia externa negatio fidei per se, etiam facta ex timore sine interna abnegatione, contrariatur fidei, & est actus externus infidelitatis: ergo externa confessio pertinet ad virtutem fidei, & est actus externus fidei.

3 Probatur Secundò, quia internus fidei assensus, & externa eiusdem confessio sunt moraliter vnus actus, non ratione eiusdem libertatis, sicut actus internus imperans est externus imperatus (quia neuter in se habet libertatem) sed Primò, quia externa confessio est quasi vicaria interni assensus, & ipsius locum subit; sicut omnis externa locutio est vicaria interni cõceptus: quia enim hic nequit hominibus secundùm se ostendi, siue proponi, ideo externa locutio illius loco prodit, vt ipse in hac videatur. sicut igitur princeps, eiusque vicarius, quatenus hic illius personam agit ac absentiam supplet, sunt quodammodo vna persona, ita vtraq; illa actio. Secundò, quia, vt verba externa habeant veram rationem locutionis, debent ab interno actu intellectus dirigi: hinc verba prolata ab eo, qui nullo modo intelligit quid agat, non habent veram rationem locutionis, sicut nec verba à psittaco prolata: atque ita interna intellectio est quasi anima, seu forma externæ locu-

Qua ratione externa fidei confessio & internus assensus sint idem actus.

Interna intellectio est quasi forma ac anima externæ locutionis.

locutionis, ideoque cum hac vnum actum componit.

4 Actus honestius nō semper elicitur ab ea virtute ad quam ex se pertinet.

Pro solutione argumentorum Nota aliud esse aliquam actionem ab hac aut illa virtute elici; aliud verò eam ad hanc vel illam virtutem pertinere; nam illud ad hoc nullo modo est necessarium. Nam quando quis moderatè iciunat ex amore castitatis, externa illa actio secundùm se, & secundùm intrinsecam suam honestatem est verè actus temperantiæ, & solùm denominatione extrinseca est actus castitatis: & tamen eo casu nullo modo elicitur ab habitu siue virtute temperantiæ.

5 Ad primum igitur argumentum contrarium, nego maiorem: iam enim ostendi hoc non esse necessarium vt aliquis actus ad certam virtutem pertineat. Vtrùm autem hæc externa confessio debeat dici elici à virtute fidei, an solùm imperari, quæstio est de nomine. & sanè si actus externi aliarum virtutum debeant dici elici à virtute ad quam pertinent, eò quòd huius habitus ad eos per se inclinet, atque ita mediante alia potentia eos eliciat; patet apertè ex dictis idem dicendum esse de confessione fidei, quæ etiam ab actu voluntatis assensum fidei imperante, & ad virtutem fidei pertinente bonitatem formalem accipit, atq; ita ab ea moraliter informatur; & præterea alia etiam ratione iuxta dicta est moraliter vnus actus cum assensu fidei interno. Quare negāda est etiam maior illius argumenti, eiusque probatio. Censetur enim externa confessio moraliter elici ab interno habitu fidei, quatenus moraliter componit vnum actum cum interno assensu, & quatenus internus habitus, præsertim voluntatis, ad eam inclinat, iuxta dicta.

Externa actio ob diuersam honestatem ad diuersas virtutes pertinet.

Ad secundum, nego consequentiam: quia eadem externa actio potest ad diuersas virtutes pertinere, quando habet in se diuersam honestatem obiectiuam, sicut in dicta confessione accidit, vt patet ex dictis.

6 Præceptum confessionis fidei aliud negatiuum, aliud affirmatiuum.

Conclvsio II. Est duplex præceptum confessionis fidei: vnum negatiuum, quo iubemur non negare fidem; alterum affirmatiuum, quo iubemur eam aliquando exteriùs confiteri.

fides negatur tam factis quàm verbis; verbis variis modis negatur.

Vbi Nota, fidem posse negari Primò, verbis; Secundò, factis, siue aliquid faciendo quo videris veram fidem negare, aut falsam profiteri. Verbis autem fidem negat, non solùm is, qui negat eam esse veram, aut aliquem eius articulum esse verum, sed etiam qui dicit aliquem eius articulum non esse firmissimè credendum; aut qui negat se esse Christianum. Item qui dicit fidem Catholicæ repugnantem esse veram, aut probabilem, aut se illius esse sectatorem. v.c. dicendo se esse Lutheranum, Caluinistam, &c.

Quinam factis eam negent.

Factis verò eam negat, qui facto aliquo ostendit se falsæ alicuius fidei esse cultorem, v.c. adolendo thus idolis, adeundo cœnam Caluinisticam, &c. quæ fusiùs sequentibus dubijs explicabimus.

DVBIVM II.

Vtrùm liceat aliquando negare fidem?

7 Sampsæorū error.

FVerunt olim quidam hæretici Sampsæi, aut Helcesaitæ dicti, qui dicebant tempore persecutionis ad seruandam vitam licere exteriùs negare fidem, modò intus eam integram seruares; vt testatur Eusebius libr.6. Histor. cap.31. & Epiphanius hæresi 19. Quos imitati sunt Priscilianistæ, teste D. Augustino libr. de hæres. hæresi 70. quorum fertur fuisse commune axioma:

Eusēb. *Epiphan.* *August.* Priscilianistarum error.

Iura, periura, secretum prodere noli.

8 Numquam licet negare fidem.

Conclvsio I. Certa fide tenendum est numquam etiam ob metum mortis licere exteriùs negare fidem, quantumuis interiùs eam integram seruet. Est communis Catholicorum: & habetur clarè in Scripturis. nam Matth.10. *Matth.10.* cùm Christus dixisset non esse timendos homines siue tyrannos fideles persequentes, qui solùm corpus occidere possunt; subdit: *Omnis ergo, qui me confitebitur coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est.* Idem dicitur Lucæ 12. vers. 8. Et cap. 9. dicitur: *Qui enim* *Luca 12. & 9.* *voluerit animam suam saluam facere* (scilicet negando fidem ne à tyranno occidatur) *perdet eam*, mortaliter scilicet peccando, atque ita eam damnando. & rationem infrà subiungit: *Nam qui me erubuerit & sermones meos, hunc filius hominis erubescet cùm venerit in maiestate sua*: in die nimirum iudicij, negando se eum nosse coram Patre & angelis, sicut alter negauit se eum nosse, siue se tenere eius fidem coram hominibus. Patet etiam ex gestis omnium Martyrum, qui maluerunt omnia tormenta perpeti, quàm vel leuiter negare fidem. Et ex perpetuo Ecclesiæ iudicio, quæ semper iudicauit maximum esse crimen metu mortis negare fidem, & eos, qui hoc fecerant, non nisi post longam pœnitentiam ad communionem solebat recipere.

9 Qui negat se Christianū, Catholicū, &c. negat fidem.

Conclvs. II. Non solùm is peccat mortaliter qui ob metum mortis, aliamue causam, aut fidem simpliciter aut aliquem eius articulum, negat: sed etiam qui negat, se esse Christianum aut Catholicum, aut etiam Papistam apud nostros hæreticos, qui per Papistas intelligunt Catholicos siue Romano Pontifici communicantes, eumq; caput Ecclesiæ agnoscentes. Item qui negat se scire an fides Catholica sit vera, aut necessaria ad salutem. Ita communiter omnes Catholici. Patet clarè ex facto S. Petri, qui solùm negauit se Christum nosse, seu se esse eius discipulum; & tamen grauissimè peccauit, & dicitur negasse Christum. Et ratio est, quia qui suprà dicta negat, implicitè negat se credere fidem Christi aut Catholicam esse veram, ac ad salutē necessariam, & consequenter indicat eam aut esse falsam, aut non necessariam ad salutem, aut saltem non esse certò veram ac necessariam: atque ita implicitè fidem negat. Vnde omnes semper Catholici reputarunt tales verè negasse fidem. Idem iudicium est de eo, qui diceret se esse Iudæum, Mahometanum, Caluinistā, &c.

quia qui has sectas fidei Catholicæ contrarias profitetur, implicitè fidem Catholicam negat.

10 Vno casu licitè te negas Christianū.

Excipiunt hîc communiter Auctores casum, quo gens aliqua bellum gereret cū Christianis, aut eos aliàs grauissimè odisset, non causa fidei, sed ob causas aliquas ciuiles, vt v.c. quia grauibus damnis ab ijs esset affecta, atq; ita per Christianum aut Catholicum non intelligeret cultorem talis fidei quam ipsa nō curat, sed hominem talis nationis, à qua iniuria affecta est: tunc enim aiunt eum qui in manus talium incidit, & rogatur an Christianus sit, atque id negat, non negare fidem, nec contra huius confessionem peccare, quia nomen *Christianus* in his circumstantijs solùm significat hominē talis nationis; quare ille solùm negat se esse talis nationis. Idē esset quando princeps aliquis, aut respublica Catholica ob res merè ciuiles bellum cum Pontifice gereret, & omnes in causa illius belli adhærentes Papæ vocarent Papistas, non ratione fidei, aut subiectionis in spiritualibus, sed ratione adhęsionis in hoc bello: tunc enim incidens inmilites hostes Papæ sine periculo fidei potest negare se esse Papistam. Vide Sanchez in Præcepta l.2.c.4.n.8.

Sanchez.

11 Negans se sacerdotem aut Religiosum non negat fidem.

Vbi etiam n.10. cum alijs bene docet, eum, qui interrogatus ab hęreticis, an sit clericus, sacerdos, aut Religiosus id negat non peccare cōtra fidem: quia cùm laici sint verè Catholici, nullo modo negat se esse Christianum aut Catholicum. quare si in eo mentiatur, solùm est mendacium officiosum, atque adeò nec est mendacium si vtatur legitimè restrictione mentali.

12 An interrogatus de fide possit ambiguè respondere.

Et hæc quidem certa sunt inter omnes Catholicos: est tamen aliqua difficultas, vtrùm possit quis verbis ambiguis, quæ possunt alium sensum verum habere, aut cum restrictione mentali negare se esse Christianum, aut dicere se esse Mahometanum, Caluinistam, &c. Videtur enim id licitè fieri. Primò, quia 4. Regum 10. Iehu vt deciperet sacerdotes Baal, dixit se velle colere Baal pluſquam Achab fecerat, & tamen ibidem paulò infrà laudatur, quòd studiosè egerit quod rectum erat in conspectu Domini. Secundò, quia talis verè non negat fidem, sed solùm aliis ex imprudentia videtur negare fidem. nam suprà disp.10.dub.3.nu.51. dixi eos, qui in alijs rebus commodè vtuntur restrictione mentali, verè non mentiri, ideoque id sæpè licere: ergo idem dicendum est in materia fidei. Tertiò, quia in theatris agens personam Apostatæ licitè simulat se negare fidem: ergo id aliquando licet. Quartò, quia vtendo cæremonijs & vestibus infidelium licitè aliquando factis simulamus falsam fidem: ergo etiam licitè eam simulamus verbis. Ideoque hanc sententiam tenet Adrianus in 4. in tract. de Baptismo q.1.a.1.in responsione ad 5. paulò ante §. *Contra primam partem.*

4. Reg.10.

Adrian.

13 Dupliciter possumus simulare nos negare fidē.

Pro solutione Nota nos dupliciter posse verbis aut factis simulare nos fidē negare: Primò, verè & propriè, ita vt adstantes possint habere occasionem absolutè credendi nos verè fidem negare. Secundò, apertè simulatoriè, siue ita, vt omnes apertè videant te non seriò, sed solùm ioco id facere, aut te solùm velle repræsentare id facientes; vt fit in theatris: aut quando quis vtitur quibusdam verbis ambiguis, quę secundùm vnum sensum etiam maximè obuiū significant quidem negationem fidei, tamen id ita facit vt omnes aduertant ipsum ijs verbis in alio sensu vti: ita vt nemo possit suspicari eum id facere animo asserendi hæresim. & de hoc casu hîc non agimus, quia tales nullo sensu possunt dici negare, aut videri negare fidem; sed agimus de casu quo quis saltem quoad apparentiam externam, & præsentium apprehensionem videtur verè negare fidem.

14 Negare fidē etiam quo ad solam externam apparentiam est illicitum. *Valentia. Sanchez. Pejantius.*

Conclvs.III. Nullo modo licet, aut cum restrictione mentali, aut verbis ambiguis, etiam quoad apparentiam solùm externam negare fidem, aut hæresim asserere, ita vt præsentes apprehendant te verè & seriò ea facere. Ita Valentia 2.2.disp.1.q.3. puncto 2.dub.4. Sanchez l.2. de Præcept.c.4.n.14. Pesantius 2.2.q.3.a.2.disp. 1.concl.2. vbi dicit esse communem. Probatur, quia præceptum confessionis non solùm obligat nos ne verè negemus fidem, aut ne asseramus hæresim aliquam esse veram, sed etiam ne id faciamus quoad externam apparentiam, siue ita vt adstantes omnino credant nos verè ac seriò ista facere, siue ne ita agamus, vt censeamur velle exteriùs videri negasse fidem: atqui dicto casu talis id facit: ergo peccat contra præceptum confessionis fidei. Minor patet. Maior probatur Primò, quia aliàs coram tyranno ob metum mortis verè exteriùs negare fidem, modò in animo retineretur, non esset peccatum mortale, sed solùm mendacium officiosum: quia in quauis re alia metu mortis ita negare veritatem, etiam in re grauissima & coram iudice non legitimè interrogante (qualis est ille tyrannus) modò absit iniuriosum nocumentum tertij, solùm est peccatum veniale: & consequenter secundùm aliam sententiam idem esset dicendum in verè exteriùs negante fidem: quod tamen catholicè dici nequit.

15

Dices, ideo verè exteriùs negare fidem esse peccatum mortale, quia multum detrahitur honori Dei & veræ fidei, dum hæc falsa, & consequenter ille mendax asseritur, sicut est peccatum mortale etiam coram iudice illegitimè interrogante metu mortis imponere alteri falsum crimen.

Respondeo hæc pro nobis facere, atque ita probare dictam maiorem. Quia non solùm est peccatum mortale, siue coram tyranno in iudicio, siue etiam extra cum vero mendacio imponere alteri falsum crimen: sed etiam cum restrictione mentali, aut verbis ambiguis id secundùm solam quandam apparentiam ita facere, vt præsentibus verè videaris id de eo asserere; nam sicut æqualiter noceo proximo, siue per mendacium, siue verbis ambiguis & cum restrictione mentali persuadeam alijs illum commisisse tale crimen: ita etiam æqualem ei infero iniuriam, atque adeò æqualiter pecco contra iustitiam: ergo similiter siue vero mendacio, siue per verba ambigua, aut per restrictionem mentalem, persuadeam adstantibus me verè negare fidem, aut hæresim asse-

Æquè peccat contra iustitiam qui verbis ambiguis alterius famā lædit ac qui apertis.

asserere, æqualiter honori Dei, ac fidei detraho, & consequenter æqualem his iniuriam infero.

16 Probatur Tertiò, quia aliàs non essent omnino certò condemnandi, qui metu mortis coram tyrannis fidem negant, quia omnes deberemus præsumere eos id facere cum restrictione mentali, aut ea verba solùm materialiter proferre, sine intentione quidquam significandi: quia nisi de contrario constet, tenemur factum proximi præsertim in tanta necessitate constituti, in optimam partem interpretari: atqui illud est falsum; nam tota semper Ecclesia id facientes sine vlla dubitatione tamquam grauissimi sceleris reos damnauit: ergo etiam id ex quo sequitur est falsum. Et confirmatur: quia aliàs Christiani olim facilè potuissent, atque adeò debuissent instrui, vt dicta ratione coram tyrannis simularent se negare fidem; atque ita facilè euasissent omnia pericula. quod tamè est contra sensum & vsum totius Ecclesię.

17 Dices, ideo non licere eo casu simulare negationem fidei, quia quoties quis à publica potestate interrogatur de fide, aut iubetur fidem negare, obligat præceptum affirmatiuum confitendi fidem. Sed contrà Primò, hoc generatim non est verum, vt infrà ostendam: imò rarò accidit me tunc teneri positiuè confiteri fidem, nisi quatenus hoc est necessarium ne præsentibus videar eam negasse. quare aut hoc debet concedi absolutè esse malum, aut illa obligatio rarissima erit. Secundò, quia secundùm eam responsionem qui negassent coram tyranno fidem, nisi constaret eos hoc ex animo fecisse, non deberent censeri grauiùs peccasse, quàm ij, qui solùm non confitentur fidem, quando tenentur; quod tamen est contra communem Catholicorum sententiam.

18 Quinã olim dicti sunt Libellatici. Grauiter à Patribus reprehensi. Aliquid facere ex quo velis videri negasse fidẽ semper fuit habitũ grãue crimen.

Probatur Quartò, quia olim libellatici (ita dicti sunt qui vt sine vera fidei abnegatione euitarent pericula vitæ & fortunarum, clàm data præsidi pecunia accipiebant ab eo libellum quo ipse testabatur eos immolasse idolis) grauissimè semper à Patribus, totaque Ecclesia accusati sunt, eo solo nomine quòd voluissent alijs videri sacrificasse. Ex quo patet semper in Ecclesia fuisse existimatum graue crimen facere aliquid, quo videaris alijs fidem abnegasse.

19 Factum Iehu sola ignorãtia excusari potest.

Ad primum argumentum positum num. 12. Respondeo, Iehu in eo grauiter peccasse, sicut etiam in eo quòd non recesserit à peccatis Ieroboam, vt ibidem dicitur. Nec Scriptura laudat totum ipsius factum: sed solùm quòd studiosè egerit, siue perfecerit id quod Dominus ei præceperat, delẽdo nimirum totam domum Achab, & falsos prophetas Baal: nam aliàs Scriptura etiam laudasset non solùm quòd simularit se velle colere Baal, sed etiam quòd iusserit vt sacerdotes ipsius offerrent ei holocaustum; quod etsi bono fine fecerit, tamen cùm sciret eos id seriò & cum vera idololatria facturos, patet hoc fuisse absolutè illicitum, nec potuisse à Scriptura laudari. Quare factum Iehu nullo modo excusari potest, nisi fortè ignorantia, qua omnino putabat hæc ob finem bonum licere; quæ in viro militari, & parum in rebus diuinis instructo facilè potuit esse tolerabilis, & fortè ideo à Scriptura non reprehenditur.

Ad secundum, nego consequentiam. Nam non solùm est illicitum verè negare fidem, sed etiam id facere quoad externam apparentiam, ita vt alijs verè videaris eam negare; secùs autem est in alijs materijs. 20

Ad tertium, nego consequentiam: quia in casu antecedentis nullo modo verè simulatur negatio fidei, sed solùm repręsentatur, quæ valdè sunt diuersa, vt patet ex dictis. Ad quartum, patebit responsio ex dubijs sequentibus.

DVBIVM III.

Vtrùm liceat factis occultare aut dissimulare veram fidem, aut simulare contrariam?

NOta Primò, eum propriè factis simulare falsam fidem, qui aliquid facit quod hîc & nunc præsentibus natũ est significare ipsum colere, siue profiteri illam fidem; vt si quis immolet idolis, aut curet se à Iudæis aut Turcis circumcidi. Suam verò fidem solùm dissimulat, siue positiuè occultat, qui facit aliquid ex quo ipsius fides siue religio ita occultatur, vt alij nequeant colligere eum esse Christianum siue Catholicum; quod tamẽ non sit natum præsentibus indicare eum colere aliam religionem, aut non esse Catholicum. Loquimur autem hoc toto dubio de ijs solis, qui hæc seriò agunt, aut saltem ita vt alijs videantur ea seriò agere, non autem de ijs qui hæc solùm in theatris repræsentant. Item agimus hîc solùm in casu, quo aliàs confessio fidei non obligat. Quærimus itaque hîc solùm quid liceat, aut non liceat spectato præcisè præcepto vetante negationem fidei. 21 Quis facto dicatur alienam fidem simulare. quis verò suam dissimulare.

Nota Secundò, hæc posse fieri dupliciter: Primò, aliqua actione, v.g. exercendo aliquas cæremonias falsæ religionis, adeundo templa hæreticorum, comedendo carnes die prohibito, &c. Secundò, vsu vestium quibus vtuntur cultores falsæ religionis. 22

Nota Tertiò, tam has actiones quàm vestes esse duplicis generis. Quędam enim non habent alium vsum, saltem in quem soleant vsurpari, quàm exercitium aut significationem falsæ religionis, atque adeò institutæ sunt ad deferendum alicui falsum cultum. qualia sunt adolere thus idolo, gestare vestes, quibus sacrificuli, dum impijs sacris operantur, vtuntur. Alię verò habent alium vsum, nec sunt institutæ ad deferendum alicui falsum cultum. qualia sunt comedere carnes die prohibito: quod communiter etiam ab hæreticis non fit, vt significetur falsa religio, sed vt satisfiat gulæ. Item ferre vestes, quibus aliquę nationes infideles communiter vestiuntur. 23 Signa falsæ religionis sunt duplicia.

Nota Quartò, has secundi generis vestes, rursũ esse quadruplices. Primi generis sunt, quæ quidem propriæ sunt genti alicui infideli, tamẽ nullo modo assumuntur in signum religionis, sed ad nationis distinctionem; ita vt ferrentur etiam ab ea gente etsi ad fidem conuerteretur. quales sunt vestes quas Turcæ vulgò gerunt. 24

Secundi generis sunt quæ præcipuè quidem assumuntur ob necessitatem naturæ, v.c. ad arcendum frigus, & nuditatem tegendam, tamen simul etiam ratione formæ significant aliquo modo gestantem esse cultorem talis aut talis religionis. quales sunt vestes quas communiter gerunt, siue falsæ, siue veræ religionis sacerdotes aut Religiosi, vtentes habitu distincto à plebeio. Tertij generis sunt, quæ ob rationem aliquam politicam præscribuntur ijs, qui certam aliquam religionem colunt, non quidem vt eas gestando suam religionem profiteantur, sed vt ab alijs quibuscum habitant, quique eam non colunt, distinguantur, eò quòd hoc Reipublicæ expediat. Qualis Romæ est pileus flauus, quo Iudæi ab alijs distinguuntur. Quarti generis sunt, quæ directè sunt institutæ non ob rationem politicam, sed ad profitendam fidem. vt si aliquis princeps infidelis præciperet suis subditis, vt omnes qui inter eos sunt Mahometani ferrent vestem talis coloris ac formæ, ad testandum se esse cultores Mahometis.

25 Prima igitur hîc difficultas est, vtrùm liceat aliquando simulare falsam religionem vtendo aliquibus ipsius cæremonijs, quibus illa in cultu sibi proprio vtitur.

Adrian. Adrianus suprà citatus num.12. videtur asserere id absolutè licere, quoties non est scandalum, nec vrget fidei confessio. Probat Primò, rationibus loco citato allatis. Secundò, exemplo Naaman, qui 4.Regum cap.5. sanatus ab *4.Reg.5.* Eliseo à lepra, & ita conuersus ad veram fidem, petijt vt posset adorante domino suo in templo Remnon simul cum eo adorare. quod ei *Hieron.* Eliseus concessit. Tertiò, quia S.Hieronymus in epistolam ad Galatas videtur id asserere.

26 Alij volunt licere saltem vti eiusmodi cæremonijs, non quidem quatenus sunt cæremoniæ illius religionis (hoc enim aiunt esse peccatum) sed ob alium finem. Adferuntque exemplum Abassinorum, qui suos filios circumcidunt, non vt obseruent legem veterem, sed vt hac ratione Christum imitentur. Aiuntque illud vel hac intentione, vel mortificationis causa licitè *Medina.* fieri posse. Ita Medina 1.2.quæst.103.art.4. Ca- *Caietan.* ietanus 3.p.quæst 37.art.1. Lorca 2.2. quæst.6. *Lorca.* disp.24.num.7.

Probatur Primò, rationibus allatis pro sententia Adriani. Secundò, quia Apostoli sæpè vsi sunt eiusmodi cæremonijs, etiam post promulgationem legis nouæ, quando earum vsus erat *Act.16.& 21.* omnino illicitus. Nam Paulus Actor.16.vers.3. Timotheum circumcidit; & cap.21. cum alijs purificatus templum intrauit, aliasque cæremonias legis obseruauit. Tertiò, quia Abassini iam vtuntur circumcisione, nec in eo damnantur ab Ecclesia, nec coguntur eam deserere. Quartò, quia causa mortificationis licitè nos etiam aculeatis flagellis vsque ad sanguinis effusionem flagellamus: ergo ob similem causam licitè quis se circumcidit.

27 Additque Lorca nu.9. id verum esse etiam- *Lorca.* si hæc ita fiant, vt videntes credant nos illas cæremonias formaliter vsurpare, quatenus sunt cæremoniæ illius religionis. Quia, inquit, hæc est simulatio, aut potiùs dissimulatio; quam Patres citati probant. Atque ita videtur apertè priorem sententiam Adriani docere. Addit tamen num.8. triplicem limitationem. Primò, vt actiones tales sint vt ratio cultus ab ijs separari possit: ideoque damnat adorationem externam coram idolo factam cum ijs circumstantijs, quibus nata est significare eiusdem internam adorationem. Secundò, vt ab sit scandalum. Tertiò, vt illo vsu nec obscuretur confessio fidei, quando hæc obligat, nec ex circumstantijs censeri possit fides negari.

Sed vt omittam hîc inquisitionem veritatis 28
huius opinionis de qua infrà agam, hic discursus continet aliqua parum cohærentia. Primò, nam illa vltima limitatio videtur apertè repugnare ijs quæ docet num.9. & retulinum 27. initio. Quomodo enim fieri potest vt exerceam eas cæremonias ita, siue cum talibus circumstantijs, vt adstantibus videar eas formaliter exercere, & in cultum illius religionis, & ita aliquo modo simulem falsam religionem; & tamen id faciam ita, vt ab ijs non censear falsam religionem profiteri, & consequenter nec censear veram negare: cùm hæc communiter ab hominibus pro eodem reputentur, scilicet me setiò vsurpare cæremonias talis religionis, præsertim formaliter & qua tales sunt, & me eâ exteriùs profiteri? Secundò, quia Lorca cum alijs dicit, nos non posse illas cæremonias exercere quatenus sunt cæremoniæ illius legis; & tamen sententiam suam probat ex facto Apostolorum vsurpantium cæremonias legis veteris; qui tamen vsurpabant eas formaliter, siue vt cæremonias legis veteris, vt fusiùs ostendam infrà num.43.

Secunda difficultas est, an Catholicis ver- 29
santibus in locis hæreticorum, & inter hæreticos, ne ab illis cum graui suo periculo deprehendantur esse Catholici, liceat vesci carnibus ijs diebus, quibus hoc ab Ecclesia prohibitum est? Valentia 1.2.disp.7.q.15.puncto 6. cas.4. ait *Valentia.* id non licere, quando eiusmodi comestio esset signum hæreseos. Quod verum est; sed petitur an hoc sit semper tale signum, aut quando sit, & quando non. Sanchez verò de Præcept.lib.2. *Sanchez.* cap.4.num.25. cum Azor, ait id in tali periculo *Azor.* licere, nisi sit periculum scandali, aut contemptus religionis nostræ, aut nisi auctoritate publica tentetur comedentis religio.

Tertia difficultas est, vtrùm Catholicis ha- 30
bitantibus inter hæreticos liceat adire eorum conciones. Quain re certum est id non licere, quando adest periculum peruersionis; vt si quis non sit ita firmus in fide: aut quàdo hoc nequit fieri nisi communicando cum ijs in cæremonijs, aut saltem si sit periculum cum ijs ita communicandi: sed quæritur an id liceat quando hæc absunt, & illud sine scandalo fieri potest?

Et præcipua difficultas est, quando princeps 31
hæreticus sub graui pœna præcipit omnibus subditis, vt hæreticorum templa adeant, ac alijs eorum officijs intersint. Quidam enim putant etiam tunc licere ijs interesse, modò ea frequentans protestetur se id facere præcisè vt suo principi obediat, seque nullo modo inten-

intendere ea ratione cum hæreticis communicare. Ratio eorum est, quia tunc hæc templi frequentatio nec potest esse signum professionis, aut probationis illius fidei, nec etiam est communicatio, aut signum communicationis cum hæreticis (quia per illam protestationem hæc omnia sufficienter tolluntur) sed solùm est ciuilis obedientia erga principem: ergo est licita; & confirmatur facto Naaman qui ex iussu sui regis ita frequentabat templum Remnon, idque licitè.

32 Quarta difficultas est, an liceat aliquando ob grauem necessitatē vesci idolothytis. Quidam apud Lorcam 2.2.disp.24.nu.6. videntur asserere id numquam licere, etiamsi aliàs moriendum sit fame, & absit omne scandalum. *Lorca.*

1.Cor.10. Primò, quia Apostolus 1.ad Corint.10. id dicit esse illicitum ijs, qui sciunt esse idolothyta. Secundò, quia S. Augustinus epistola 154. interrogatus an in extrema ex fame necessitate liceat ijs vesci, respondit, Si certum est esse idolothytum, melius Christiana virtute respuitur. Vnde aiunt vulgò dici, satius esse fame mori quàm idolothytis vesci. Ipse autem n.11. respondet, illa ab Apostolo & Augustino dici, quia olim id fuerat Apostolico præcepto prohibitum, quod vsque ad Augustini tempora durabat, iam autem esse desijt. *August.*

33 Quinta difficultas est, vtrùm ad vitandum graue periculum liceat aliquando vti vestibus infidelium. Qua in re omnes satis consentiunt, licere quandoque ad graue periculum vitandum vti vestibus primi generis ex recensitis n.24. quia cùm hæ nullo modo sint institutæ ad significandam falsam religionem, eas ex iusta causa gestans non potest per hoc vllo modo dici aut videri profiteri falsam religionem. Sed difficultas est de alijs vestibus ibidem recensitis. Quidam enim generaliter negant vmquam licere eas gestare. Quia illas gestans hoc ipso significat se esse professorem illius religionis: nam sicut hæc verba, *sum Mahometanus*, significant ea seriò pronunciantem esse talem; ita gestatio illarum vestium significat gestantem esse Mahometanum. Nec refert quòd fortè initio non sint directè institutæ ad fidem profitendam, sed ob vsum politicum; quia sufficit quòd iam ex consuetudine eam significationem obtineant. Ita Caietanus in Summa, v. *Habitus*, in fin. S. Antonin. p.2.t.12.c.6. sub finem, Siluester v. *Apostasia*, q.1.n.4. Angelus v. *Infidelitas*, nu.9. Nauarrus c.11.n.27. & alij quidam. *Quibus infidelium vestibus liceat vti.* *Caietan.* *S.Antonin.* *Siluest.* *Angelus.* *Nauarr.*

34 Alij verò docent, saltem omnino esse illicitū vti vestibus quarti generis, scilicet institutis ad fidem profitendam, quia has gerere est apertè significare se profiteri talem fidem. Nam cùm hæ vestes ita sint directè institutæ ad significandam professionem falsæ fidei, sicut verba sunt instituta ad rem aliquam significandam; earum gestatio non minùs significat professionē falsæ fidei, quàm si quis id verbis exprimeret. Confirmatur, quia infideles eas gestando peccant contra fidem, eò quòd hoc ipso censeantur falsam fidem profiteri: ergo idem dicendum de fidelibus easdem gestantibus. Nec enim est vlla ratio, cur his magis liceat illas gestare, quā illis.

Contrà verò quidam apud Sanchez lib.2.de Præcept.c.4.n.20. generatim docent, omnibus his vestibus (exceptis ijs, quæ sunt institutæ ad immediatè deferendum aliquem cultum falsis dijs) licere vti ad vitandum mortis periculum, quando scandalum, aliaque similia incommoda absunt. Quia cùm hæc gestatio habeat alium vsum, nec princeps suo instituto, nec consuetudo Gentilium eas ferentium efficere possint, vt semper significet professionem falsæ fidei. 35 *Sanchez.*

Sexta difficultas est, vtrùm quando aliquis princeps statueret vt omnes Christiani sibi subditi ferrent certum signum, ad vitandum graue periculum liceret illud omittere? Caietan.2.2.qu.3.art.1. respondet id licere quando illud signum est institutum ob solum finem politicum; secùs tamen esse quando est institutum ad profitendam fidem: nisi fortè illa lex aut recepta non sit, aut communiter non obseruetur. Ratio eius est, quia princeps per illam legē singulos interrogat circa suam fidem: atqui omnis fidelis à principe de fide interrogatus tenetur eam profiteri, quod eo casu fit gestatione talis signi: ergo fideles illius loci ad hoc tenentur. 36 *Caietan.*

Vt autem ad hæc distinctiùs respondeamus, Nota dupliciter posse cōtingere vt ex omissione talis vestis aut signi mihi incumbat periculum. Primò, si infideles inuadant vrbem in qua sum, intendentes omnes qui non sunt ipsorum religionis, siue non habentes illam vestem, occidere. Aut quando princeps infidelis hoc subitò in aliqua vrbe fieri præcipit, iubetque omnes non habentes tale signum occidere. Secundò, quando ex aliqua causa vellem transire per terras infidelium, aut inter eos commorari, & id sine graui periculo facere non possem, si agnoscerer Christianus. 37

Conclvsio I. Certum omnino est nullam ob causam licere propriè simulare professionē falsæ religionis. Hanc conclusionem sub his terminis omnes communiter admittunt; etiam ij, quos citaui n.26. quamuis alijs verbis contrarium asserant, vt mox ostendam. Et patet clarè ex dictis dub.2. conclus.3. vbi ostendi absolutè esse illicitum, non solùm verè negare fidem veram, aut profiteri falsam: sed etiam id verè simulare, quia vtroque casu vera & grauis iniuria veræ fidei ac Deo irrogatur. Nihil autem refert vtrùm hæc simulatio fiat verbis an factis: sicut nihil refert an verbis, an factis alium falsi criminis insimules. 38 *Numquam licitè falsam religionem simulas.*

Conclvsio II. Nullo modo licet ob vllum finem vti cæremonijs proprijs falsæ religioni; nisi fortè eo modo ijs vtaris, vt apertè appareat te ijs non vti vt cæremonijs, aut in ordine ad aliquem cultum aut religionem; sicut ijs vtuntur qui agunt in theatris, aut sicut vteretur circumcisione is, cui ea esset necessaria ad sanitatem recuperandam; quitamen casus fingi facilius potest, quàm accidere. Ita Turrian.2.2. disp.35. dub.5. Valentia disp.1. qu.3.puncto 2.dub.4. Sanchez de Præcept.lib. 2.cap.4.num.14. Vasquez 1.2.disp.182.n.19. & 77. vbi docet esse communem sententiam Patrum & Doctorum, ob seruationem cæremoniarum 39 *Illicitè vteris cæremoniis falsæ religionis.* *Turrian.* *Valentia.* *Sanchez.* *Vasquez.*

arum Iudaicarum esse mortiferam post Euangelij sufficientem promulgationem, & absurdissimè dici Ecclesiam iam posse præcipere circumcisionem, aut similes cæremonias legis veteris.

40 Probatur Primò: quia, vt ostendi dub.2. concluſ.3. non solùm est illicitum verè abnegare fidem veram, aut falsam religionem profiteri: sed etiam est illicitum id facere secundùm externam apparentiam, ita ex præsentibus videaris eam abnegare: atqui qui vtitur cæremonijs falsæ religionis ea ratione, vt adstantibus videatur ijs vti vt cæremonijs, siue in ordine ad aliquem cultum, quoad externam apparentiam profitetur falsam religionem: ergo illicitè illud facit.

41 Nec refert, quòd dictus vsus possit habere aliam significationem, & quòd adstantes ex ignorantia aut imprudentia colligant ijs vtentem eo vsu potiùs significare falsam professionem, quàm aliquid aliud: quia etiam verba ambigua possunt aliud significare quàm professionem falsæ religionis, & tamen non licet ijs etiam in ea significatione ita vti, vt adstantibus ex ignorantia aut imprudentia videaris per ea falsam religionem verè profiteri, vt loco citato ostendi: ergo idem dicendum est de eiusmodi vsu cæremoniarum. Et confirmatur, quia aliàs liceret tibi tempore persecutionis Gentilium publicè coram idolo orare, & thus incendere, ac proposita ibidem idolothyta comedere, modò orationem tuam secretò dirigeres ad verum Deum eum orando, ac in eius honorem thus incendendo, ac idolothyta comederes præcisè vt famem pelleres. Præsertim quando nemine te circa fidem interrogante, aut vt dicta in honorem idoli faceres incitante, præceptum affirmatiuum fidei non vrgeret, atque ita omnibus facilè esset effugere omnem suspicionem christianismi, & consequenter periculum persecutionis: illud autem apertissimè falsum ac erroneum est.

42 Initio legis gratiæ vsus veterum cæremoniarū erat indifferens.

Conclvsio III. Etsi post promulgationem Euangelij in Pentecoste factam mortuæ fuerint cæremoniæ veteris legis, quatenus nullus ad earum vsum ampliùs obligabatur, nisi fortè vitandi scandali causa, aut pro aliquo tempore ex præcepto Apostolico lato Act. 15. tamen, præsertim conuersis ex Iudæis, earum vsus erat adhuc aliquamdiu licitus, idque vt lex vetus non statim tamquam mala damnaretur, sed paulatim abrogaretur: cùm enim illæ cæremoniæ nō fuerint institutæ ad aliquem falsum, sed ad verum cultum Deo exhibendum, conueniebat omnino eas non statim penitus damnari tamquam malas, sed aliquamdiu adhuc tolerari, quatenus præcisè erant cæremoniæ in Dei cultum institutæ, præscindēdo ab eo quòd essent futurorum significatiuæ, idque donec legem veterem iam omnino compleram, ac in posterum inutilem esse omnibus clarè probaretur. Ita ex D. Augustino S. Thomas 1.2.q.103.a. 4.ad 1.& cum eo communiter Scholastici, paucis exceptis. *D.Thomas.*

Probatur apertè exemplo ipsorum Apostolorum, qui eas initio obseruarunt. Nam S. Petrus Actor.10.v.14. renuit comedere lege prohibita. & cap.16. v.3.S.Paulus circumcidit Timotheum. & c.21.v.26. obseruat leges purificationis Iudaicæ, & curat pro se & suis sacrificia offerri, quæ sine dubio ipse numquam fecisset, si ea tunc fuissent illicita. *Act.10. Act.16. Act.21.*

Dices, Apostolos ea tunc fecisse, non quatenus erant cæremoniæ legis, sed merè materialiter ea vsurpasse ad vitandum scandalum. 43

Sed contrà est Primò, quòd dicto c.21.v.20. S.Iacobus, alijque seniores siue præcipui inter Christianos dicant S.Paulo: *Vides frater quot millia sunt in Iudæis qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis.* Deinde dicunt hos in Paulo scandalizari, eò quòd audierint eum docere discessionem à lege Moysis, & Iudæos conuersos non debere secundùm legem circumcidere filios suos. Deinde suadent ei vt facto contrarium probet, & cum alijs quatuor qui habebant votum nazareorum, caput radat, aliasque illius voti cæremonias obseruet, ac sacrificia pro se offerri curet, prout præscribitur Numer. 6. v.18. Et subditur: *Et scient omnes quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse secundùm legem.* Quorum consilium S.Paulus secutus est vt ibidem narratur. *Numer. 6. Act.21.*

Ex quibus sic argumentor, Isti Iudæi conuersi erant æmulatores legis: ergo eiusmodi cæremonias legis obseruabant formaliter, & vt cæremonias legis, & tamen in hoc non reprehendebantur ab Apostolis; imò S.Iacobus eorum Episcopus simul cum ijs eas cæremonias obseruabat. Item suaserunt S.Paulo vt eas cæremonias ita obseruaret, vt ostenderet se secundùm legem ambulare, & non docere discessionem à lege, siue huius obseruationem esse illicitam; quibus hic acquieuit, vt suo facto ostenderet se ista non docere: ergo sensit illius obseruationem non esse illicitam. aliàs enim debuisset illius obseruationis suaforibus non acquiescere; sed palàm ostendere se id docere, & meritò docere. Tertiò, curauit pro se offerri sacrificium; aut saltem habuit intentionem id faciendi, nisi fuisset à tumultuantibus Iudæis ipsum comprehendentibus impeditus; hoc autem nullo modo potuit aliter vsurpari nisi vt cæremonia legis, & clarissimum est eos, qui fuissent id oblaturi, tali ratione id fuisse facturos. & consequenter si hoc fuisset illicitum, peccasset S.Paulus illos inducendo, vt pro se sacrificium offerrent: sicut iam sine dubio peccaret, qui Iudæum ad aliquid simile induceret. 44

Secundò, contra eam responsionem facit, quòd si tunc fuisset illicitum eas cæremonias vt tales vsurpare, Apostolus perniciosè simulasset se eas ita obseruare: nam cùm, vt patet ex dictis, eas obseruarit ea intentione, saltem quantum exteriùs apparere poterat, vt alijs suo facto persuaderet obseruationem legis esse licitam, seque non docere contrarium, aliosin perniciosum errorem induxisset; quia ex ipsius exemplo potuissent meritò credere id esse licitum. Dicta autem sine magna tanti Apostoli iniuria non possumus de eo suspicari. Quæ fusè etiam ex hoc alijsque locis probat D. Augustinus epist. 19. ad D. Hieron. 45 *Augus.*

Ad

46 Ad primum argumentum positum nu. 25. responsum est n. 19. & 20. Ad secundum, Respondeo exemplum Naaman nihil facere ad rem: nam ipse non flectebat ibi genua quasi honorans idolum Remnon, neque hoc vllo modo etiam quoad externam apparentiam simulabat: sed solùm flectebat genua in obsequium

Naaman post conuersionem nec verè nec simulatoriè adorabat idola.

fui regis, vt scilicet hic interadorandum posset illo commodius niti, vt apertè loco citato insinuatur. vnde in isto loco adorare respectu Naaman non significat deferre cultum, sed incuruare se, siue inflectere: nam Naaman solùm petit vt rege ingresso templum & super eum innitente ipse possit in templo adorare, siue se inflectere, nimirum vt rex ei commodiùs innitatur: hoc enim propriè significat Hebræum הִשְׁתַּחֲוֶה, id est incuruauit se. quod noster interpres communiter vertit *adorare*, quia adorantes incuruant se. Nullum ergo falsum cultum Naaman ibi simulauit, sed solùm debitum obsequium suo regi exhibuit. Quòd autem id exhiberet in templo, vel extra templum, hoc erat per accidens.

Ad tertium, Respondeo aut D. Hieron. benignè interpretandum, vt quidam conantur facere, aut cum D. Augustino epist. 19. ab eo recedendum esse.

August.

47 Ad primum argumentũ positũ n. 26. iam responsum est. Ad secundum, Respondeo initio licuisse vti illis cæremonijs, vt iam ostendi: modò autem id nullo modo licere. Ad tertium,

Ecclesia nũquã probauit quòd Abassini suos filios circũcidant. *Godinus.*

nego assumptum: nam Ecclesia Catholica hoc in Abassinis numquam probauit, sed semper damnauit, sicut etiam eorum schisma, & alias hæreses damnat. Qua de re vide nostrum Godinium de Abassinorum rebus à cap. 27. vsque ad 32. Quòd autem tam alij quidam quàm Lorca contendunt id licitè fieri ad imitandum Christum, aut ad mortificationem carnis, sicut in hunc finem multi laudabiliter se flagellant; sine fundamento dicitur, & contra sensum totius Ecclesiæ, quæ post promulgatum sufficienter Euangelium, quando in ea iam desijt omnis distinctio inter Iudæum & Græcum, circumcidentes se semper habuit pro Iudæis, Mahumetanis, aut hæreticis; & baptizatos id facientes tamquam apostatas puniuit: quod immeritò faceret, si id ad imitationem Christi, aut ad mortificationem liceret. Item malè Apostolus

Galat. 5. ad Galatas 5. dixisset: *Ego autem Paulus dico vobis; quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* nam vt summum debuisset dicere: Si obseruetis circumcisionem, quasi adhuc necessariam ad salutem, aut vt cæremoniam legis adhuc obligantis, Christus vobis nihil proderit.

48 Confirmatur, quia si liceret se circumcidere ad imitationem Christi, simili ratione ob eundem finem etiam liceret ritu Iudaico immolare & comedere agnum paschalem, atque ita totam legem veterem obseruare; quia Christus hoc fecit. quod absurdissimum est.

Adde, Abassinos circumcidendo suos infantes non imitari Christum qui neminem circũcidit, sed octauo die sponte circumcisionem suscepit. Quare nec maiores suos infantes circumcidendo Christum imitantur, (quia hac ratione ipsi non suscipiunt circumcisionem) nec etiam infantes eum imitantur patiendo circũcisionem, quia non sponte, sed inuiti ac reluctantes circumciduntur. Imò neutri hac in re Christum imitari possunt; quia nec magni octauo die, nec parui sponte circumcidi possunt.

Ad quartum, Respondeo Primò, hoc saltem 49
non posse habere locum in circumcisione infantium, qui mortificationis incapaces sunt.

Respondeo Secundò, non quamuis mortificationem licitè assumi, sed eam solam quæ ad corpus domandum vtilis est, nec tamen illud aliqua sui parte minuit, nec nimiùm valetudinem affligit. Aliàs laudabile esset aures sibi aut nares mortificationis causa præscindere. quod absurdissimum est. Idemque est de circumcisione, qua etiam pars aliqua corporis abscinditur. Adde, eam ad mortificationem esse inutilem: nam excepto fortè tempore illo quo dolor eius perseuerat, nec corpus affligit, nec domat; nec sicut flagellatio sæpiùs repeti potest.

Non quæuis corporis mortificatio licita.

Conclvsio IV. Catholici versantes inter hæreticos, ad vitandum graue periculum die prohibito licitè vescuntur carnibus, quando existentibus cum alijs, qui eos ignorant esse Catholicos, eæ apponuntur sine vlla omnino mentione prohibitionis Ecclesiæ. Secùs autem est Primò, quando quis ab omnibus præsentibus scitur esse Catholicus. Secundò, quando solùm adest periculum irrisionis; aut quando quis sine notabili periculo necessitatem edendi potest aliqua industria euitare, v. c. prætexendo debilitatem stomachi non ferentis eius carnium, aut aliquam similem causam. Tertiò, quando ex ea comestione oriretur scandalũ, vt si alij putantes aliquem à fide defecisse, ad idem incitarentur. Quartò, quando alij Catholicos inuitant, aut se mutuo hortantur ad eas comedendas, aut in contemptum præcepti Ecclesiæ, aut vt ostendant se non esse Catholicos, aut se non curare præcepta Ecclesiæ; aut dicendo, Videamus an aliquis inter nos sit Papistà, qui non audeat comedere carnes, &c. Et hanc puto esse mentem Auctorum quos citaui n. 29.

50 Licitè quandoque ad vitandum periculum edimus cibos prohibitos.

Quandoque id illicitè fit.

Prima pars probatur: quia tali casu comedens carnes nec peccat contra præceptum Ecclesiæ, quod in tanto periculo non obligat; nec etiam contra præceptum aut confessionem fidei quasi hanc suo facto videatur negare: nam illa comestio nec ex natura sua, nec etiam ex hominum instituto est signum professionis falsæ religionis, aut negationis veræ: vt per se patet (quia aliàs si quis Catholicus solus, aut ratione morbi, aut vt satisfaceret gulæ, comederet carnes die prohibito, peccaret contra confessionem fidei: quod apertè falsum est.) nec etiam est tale signum ratione circumstantiarum, quia nullæ hîc adsunt quæ eam ad hoc significandum possint determinare.

Nec obest quòd fortè aliqui ex eius facto 51
suspicabuntur eum non esse Catholicum, quia nec ipse tenetur hanc suspicionem (quæ non est tantimomenti) cum tanto suo periculo euitare: nec ipsa, quãdiu interiùs in animo manet,

potest hanc comestionem afficere, aut eam determinare, ad significandam defectionem à fide. Ad hoc enim requiritur aliqua circũstantia externa eam comestionem afficiens, vt in simili ostendi disp.10.n.41.& 42.

52 Secunda pars probatur, quantũ ad primum & secundũ casum: quia tunc nulla est sufficiens causa faciendi contra Ecclesiæ præceptũ. Nam irrisio illa est parui momenti & contemnenda, vel potiùs vt gloriosa pro Deo appetenda. Item quando quis ab omnibus noscitur esse Catholicus, nullum ei ex illa abstinentia præcisè potest imminere periculum. Non tamen sufficeret vt tenereris ab eo esu abstinere, quòd vnus aut alter à quibus tibi non imminet periculum, sciret te esse Catholicum, modò ab alijs qui id nesciunt ex ea abstinentia immineat periculum, nisi fortè sit periculum grauis scandali, de quo mox dicam.

53 Probatur tertius casus: quia mea comestio tunc cederet in graue religionis nostræ, ac animarum detrimentum, quod teneor etiam cum graui meo periculo vitare, vt communiter omnes fatentur. Sed hoc maximè locum habet in personis magnæ auctoritatis, quorum exemplo multi in vtramque partem mouentur: ad quod etiam necesse est vt eorum factum sit publicandum; quia aliàs nequit parere scandalum. Quare quando tales versantur inter omnino ignotos, nequit esse periculum talis scandali.

Quartus casus probatur: quia tunc illa comestio à circumstantijs determinatur ad significandam aut defectionem à fide & obedientia Ecclesiæ, aut professionem contrariæ fidei.

54 Vt autem hic vltimus casus, & prior pars nostræ conclusionis clariora sint; Notanda est doctrina Apostoli 1.ad Corinth.10. vbi interrogatus an liceret comedere idolothyta, cùm cap.8. v.1.4.& 7. docuisset idolum nihil esse, nec posse reddere cibos sibi immolatos immundos, nisi ijs, qui putant eorum comestionem cedere in honorem idoli, qui consequenter ea comestione polluuntur: ideoq; propter horum conscientiam ait non esse comedenda idolothyta in iis circumstantijs, in quibus his ea comestio possit videri signum honoris idolo exhibiti. Deinde c.10.v.27.ait: *Si quis vocat vos infidelium* (scilicet ad conuiuium) *& vultis ire, omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Si quis autem dixerit, Hoc immolatum est idolis, nolite manducare propter illum qui indicauit, & propter conscientiam: conscientiam dico non tuã, sed alterius.* Quibus clarè docet, comedere idolothyta in communi mensa instar aliorum ciborum, sine reflexione exteriùs ostensa ad hoc quòd sint idolothyta, siue quando nemo facit mentionem quòd sint idolothyta, nullo modo esse signum honoris idolo exhibiti, ideoque id licitè fieri; secus tamen esse quando aliquis dicit esse idolothyta: quia hac ratione tacitè innuit ea comedi in honorem idoli, aut etiam alios ad hoc ita faciendum inuitat; ideoque ea tunc comedens astantibus videtur ea secũdùm mentem inuitantis, siue in honorẽ idoli comedere. cùm enim ea in re obsequatur inuitanti, etiam ipsius intentioni videtur inseruire: atque ita illa comestio respectu astantium est signum honoris idolo exhibiti; & ideo addit Apostolus: *Conscientiam autem dico, non tuam, sed alterius.* Ac si dicat; Illa comestio mala est, non quia tu in honorem idoli comedis, sed quia astãtibus id ita videris facere, siue quia tua comestio in his circumstantijs est illis apparens signum talis intentionis. Et similis omnino est ratio in casu primo & vltimo nostræ conclusionis. Quæ doctrina etiam valdè notanda est propter ea quæ infrà dicemus, & ad soluendos varios casus, qui circa similes materias accidere possent.

Quando licitè comedantur idolothyta:

quando illicitè.

Conclvsio V. Catholicum adire conciones hæreticorum per se, non est signum professionis falsæ fidei; nam ob varios alios fines id fieri potest; & in quibusdam locis vbi Catholici hæreticis permisti habitant, multi etiam noti Catholici quandoque eas conciones adeunt sine vlla suspicione hæreseos. vnde etiam infertur, id ob iustam causam, quando abest omne periculum peruersionis ac scandali, licitè fieri posse. Ita Valentia 2.2.disp.1.q.2.puncto 2.dub. 4.in fine. Azor tom.1.Moral l.8. c.27.q.5. Sanchez l.2. de Præceptis c.4.n.26. vbi tamen meritò requirit grauem aliquam causam, vt id licitè fiat; quæ vix videtur posse esse alia, quàm vt concionatoris falsa doctrina & impostura possint clariùs deprehendi, & refutari. Quare indoctis vix vnquam eiusmodi iusta causa videtur posse accidere, nisi cùm famuli coguntur suos dominos conciones adeuntes honoris præcisè & obsequij causa comitari. vnde etiam Sanchez suprà satis apertè improbat eos, qui ex sola curiositate eas adeunt; nec ego eos vnquam probare potui.

55 An licitè audiamus conciones hæreticorũ.

Valentia. Azor. Sanchius.

Ex sola curiositate hæreticorũ conciones nullè adeuntur.

Conclvsio VI. Talis autem accessus esset signum saltem alicuius communicationis siue consensus cum hæreticis qua tales sunt. Primò, quando quis adeundo conciones simul cũ hæreticis in eorum cæremonijs communicaret, v.c. cum ijs simul canendo psalmos, aut aliter communiter orando. Hæc enim semper habita sunt tamquã notæ communicationis in fide.

56 Quando peccent eas adeuntes.

Secundò, quando quis id faceret vt concionatori gratificaretur, eumúe honoraret; hoc enim apertè esset ipsius actionibus fauere, eique auctoritatem in malo addere.

Tertiò, quando princeps aut magistratus hæreticus præcipit omnibus subditis vt conciones hæreticas adeant: cùm enim hac ratione ipli concionatores multitudine auditorum honorentur, iisque ea ratione auctoritas accrescat, & consequenter eorum doctrina etiam maiorem auctoritatem habeat; paret eiusmodi populi ad concionem confluxum cedere in fauorem hæreseos, & fidei Catholicæ iniuriam. Item cùm princeps hæreticus in illum finem hunc accessum præcipiat, qui ei obediunt, eidem fini & consequenter hæresi suo facto fauent, idque hoc externo signo profitentur. Iuxta dicta in simili n.54.

57 Principi liberti frequentare conciones hæreticas illicitè obeditur.

Nec refert quòd Catholici eas conciones adeuntes protestentur se id facere non vt hæresi vlla ratione faueant, sed solùm vt principi ciuilem

58

ciuilem obedientiam exhibeant ; quia facto suo contrarium ostendunt , vt iam probaui, & hoc ipso quo intendunt hac in re principi obedire , implicitè simul intendunt finem à principe intentum promouere , & consequenter hæresi fauere, vt iam ostendi.

59 Idemque dicendum esset, etsi ipse princeps in suo edicto expressè diceret se hac in re nihil aliud exigere quàm ciuilem obedientiam, nec vllo modo velle quemquam cogere vt à fide sua deficiat; quia ipse facto, vt iam ostendi, contrarium facit; nec hoc præceptum potest esse ciuile, aut immediatè ob finem merè ciuilem præcipi, sed immediatus ipsius finis non potest esse alius quàm iam dictus, aut etiam peior, vt scilicet Catholici in externis illis ritibus se hæreticis conforment, & hac ratione paulatim peruertantur. Nec enim fieri potest vt passim Catholici eas conciones frequentent, & paulatim non peruertantur saltem magnâ ex parte. Quamuis autem quibusdam in fide firmioribus hac ex parte non sit periculum; tamen suo exemplo alios minùs firmos vt templum adeant inducendo, aut eos in hoc confirmando sunt ijs scandalo, & causa ruinæ. Atque
1. *Cor.* 8. ita, vt in simili ait Apostolus 1. ad Corint. 8. v. 11. perit infirmus in eorum exemplo , propter quem Christus mortuus est.

Quæ confirmantur etiam auctoritate Sanctiss. Domini nostri Pauli V. qui consultus an liceret Anglis Catholicis eiusmodi edicto sui regis obedire , expressè definiuit id nullo modo licere , vt patet ex bulla ante aliquot annos ab eo super hac re edita.

60 Ex his patet Primò, in Anglia eos, qui vt edicto regis pareant templa hæreticorum adeunt, meritò tam à Catholicis quàm ab hæreticis censeri à fide, saltem ex parte & quoad apparentiam externam, defecisse, atque ita contra præceptum non negandi fidem suo externo facto peccasse.

61 An liceat precibus hæreticorũ interesse. Patet Secundò, omnino illicitum esse adire templa hæreticorum aut aliorum infidelium, dum alia sua officia siue preces celebrant, atque his ita interesse vt cum ijs in his exterius participes, v. c. simul cum ijs orando , aliaque saltem quoad externam apparentiam faciendo, quæ alij, qui verè cum iis in religione communicant, faciunt; quia hæc sunt verè externa signa communicationis cum ipsis in fide ; nam sunt vera externa communicatio cum ipsis in iis cæremonijs , quibus exterius suam fidem profitentur. Quod clarius adhuc patet, quando id fit iubente hæretico principe aut magistratu, vt patet ex dictis.

62 Secus est quando quis merè materialiter ijs interest, ita scilicet exterius se gerendo, vt apertè appareat eum cum alijs in ijs cæremonijs non communicare, vt si ea spectet sine vllo signo reuerentiæ, nec vllo modo eorum ritibus secũdùm aliorum laicorum morem se accommodando, sed planè omnino se habendo ac si spectaret aliquam comœdiam.

4. *Reg.* 5. Et hac ratione 4. Reg. 5. Naaman licitè vnà cum suo rege intererat sacrilegis sacrificijs, his nullam reuerentiam exhibendo, sed solùm regi suo debitum obsequium præstando. Eademque ratione famuli Catholici suos dominos hæreticos, & ancillæ suas dominas ad templa hæreticorum comitari possunt; quando id sine graui incommodo effugere non possunt; ita scilicet in his se gerendo, vt solùm dominis suis, non autem hæreticorum ritibus reuerentiam exhibere videantur. Ita Pesantius 2. 2. q. 3. art. 2. disp. 1. q. 3. & Sanchez in Præcepta l. 2. c. 4. n. 26. in medio. & Malderus 2. 2. q. 3. art. 2. membr. 3. Vbi etiam bene notat, licere Catholicis in locis hæreticorum habitantibus amicitiæ causa adire eorum conuiuia nuptialia, ijsque bene precari, etsi more hæretico contrahant, atque adeò interesse ipsi contractui. Et simili modo licitè comitantur eorum funera, similiaque amicitiæ officia ipsis in eiusmodi rebus præstant: modò hæc ita faciant, vt in cæremonijs & precibus cũ ijs non communicent , sed ea tamquam nihil ad se pertinentia, & quasi actionem profanam spectent. Docuit hæc olim pulchrè Tertullianus lib. de Idololattia cap. 16. & 17. vbi ait: *Circa officia verò* (quę scilicet Christiani Gentilibus exhibent) *communium solemnitatum, vt toga pura, vt sponsalium, vt nuptialium, vt nominalium, nullum putem periculum obseruari de statu idololatriæ, quæ interuenit. causæ enim sunt considerandæ, quibus præstatur officium*: id est, cùm res ad quas honorandas vocor, sint licitæ, eas mea præsentia honorando non pecco. Deinde paulò inferius sibi obijcit: *Sed hũ accommodantur sacrificia*, id est, in his solemnitatibus sacrificia adhibentur, quibus Christiani vocati debebunt interesse; & respondet, *Si in vocatu, nec in sacrificiis sit titulus officij, & operæ meæ expunctio, quid tum? si libet.* scilicet adire: id est, si meam operam ac officium solùm amicus exigat, & ego exhibeam, vt vocatus ad nuptias , aut similem solemnitatem hanc honorem, non autem vt sacrificijs communicem; nihil ad me spectat quòd ipsi sacrificent, si libeat mihi solemnitati officij causa interesse; subdit, *Vtinam quidem nec videre posſimus, quæ facere nobis nefas est. Sed quoniam ita malis circumdedit sæculum idololatria; licebit adesse in quibusdam, quæ nos homini, non idolo officiosos habent. Planè ad sacerdotium & sacrificium vocatus non ibo (proprium enim idoli officium est) sed neque consiliũ, neque sumptu, aliaue operæ eiusmodi fungar. Si propter sacrificium vocatus assistam, ero particeps idololatriæ; si me alia causa contingit sacrificanti, ero tantùm spectator sacrificij.* Deinde pergit docere, famulos posse suis dominis sacrificantibus assistere, & ciuilia exhibere ministeria; nullo tamen modo posse ipsi sacrificio vllam suam operam impendere. Quæ fusiùs citare volui, quia supradicta omnia non solùm auctoritate , sed etiam ratione pulchrè confirmant.

Qua ratione liceat famulis hæreticos dominos ad templa hæreticorum comitari.

Sanchez. *Pesantius.* *Malderus.*

Licitè Catholici adeunt conuiuia nuptialia hæreticorũ & funera comitantur.

Tertull.

63 Coram Ministris hæreticis illicitè contrahũtur matrimonia. Patet Tertiò, nullo modo licere Catholicis degentibus inter hæreticos, iuxta præceptum magistratus hæretici, contrahere matrimonia coram Ministris hæreticis; quantumuis priùs aut postea ritu Catholico coram sacerdote contrahant. Ita Malderus suprà. & probatur: quia cùm magistratus id præcipiat, vt contrahentes hac ratione agnoscant eum Ministrum

Malderus.

tan-

tamquam legitimum veræ Ecclesiæ Ministrum, & se alijs in ritu contrahendi matrimonia cõforment, hoc ipso quo Catholici magistratui hac in re obediunt, externo facto profitentur se ea facere, quæ magistratus intendit: quod patet repugnare professioni fidei. Secundò, quia illi contractus coram Ministris celebrantur cũ certis quibusdam ritibus hæreticis proprijs, in quibus contrahentes necessariò cum iis communicant, cùm circa ipsos, & eorum causa exhibeantur: quod, vt patet ex dictis, illicitum est.

Licitè contrahuntur, aut potiùs declarantur contracta coram magistratu hæretico.

Secùs est de iis, qui solùm coram magistratu ciuili contrahunt, aut testantur se contraxisse, modò etiam ritu Catholico priùs vel postea contrahant, quia illud solùm in finem politicum exigitur, vt scilicet publicè constet quinam sint coniuges.

64

Patet Quartò, responsio ad 4. difficultatem positam num. 32 dicendum enim est manducare idolothyta per se non esse malum, sed solùm quando est signum cultus ipsis idolis exhibiti, aut participationis ex sacrificiis illorum; vt si comedantur publicè in idolio siue in loco sacrificij, aut cum ijs qui testantur se ea comedere in honorem idoli, aut ad ita comedendum expresè vel tacitè inuitant. Patet ex auctoritate & explicatione Apostoli allata numer. 54. Ad auctoritatem D. Augustini, respondeo illum loqui de idolothytis positis in idolio, de quibus ex circumstantijs clarè constat esse idolothyta: quod nescio quî fieri possit, nisi adsint qui id asserant, cùm, vt ipse ibidem etiam argumentatur, fieri possit vt illi cibi eò ob aliam causam allati sint. Quare D. Augustinus loquitur in casu quo illa comestio sit signum participationis ipsius sacrificij, & honoris idolo exhibiti. Quia tamen fieri posset vt ille homo omninò solus ibi esset, atque ita illa comestio respectu nullius esset verè tale signum, ideo D. August. non dicit absolutè eam esse malam, sed eam meliùs Christiana virtute respui, quia scilicet facilè fieri posset vt alij occulti adessent, aut superuenirent, atq; esset periculum ne comestio illa alijs esset signum peruersi cultus.

Lorca.

Lorca autem suprà dicit Augustini responsionem esse nimis duram, sed facilè, vt iam ostendi, potest ita explicari vt dura non sit.

65

Vestibus idolorum sacrificijs destinatis illicitè vteris.

Conclvsio VII. Ob nullum periculum licet vti vestibus directè, & per se destinatis ad cultum falsum, quales sunt, quibus idololatræ inter sacrificandum ex instituto vtuntur. Quia ex communi hominum vsu & æstimatione illa gestatio est determinata ad significandum talem cultum. Et hæc est communis Doctorum sententia, vt patet ex Bañez 2.2.q.3.ar.2.dub.2. concluſ.4. Pesantio disp.1.q.5.Turrian.disp.35. dub.4. Sanchez de præcept.l.2.c.4.n.21.

Bañez. Pesant. Turrian. Sanchez.

Contrà verò omnes communiter fatentur, ex rationabili causa licere aliquando gestare vestes primi generis ex recensitis num. 24. quia cùm hæ nec directè, nec indirectè sint institutæ ad profitendam falsam fidem; nequeunt huius esse signum, nisi fortè ratione aliquarum circumstantiarum. vt si fortè in aliquo loco inter Turcas, vbi multi degunt Christiani, qui omnes vtuntur veste distincta à Turcica, aliquis notus antè Christianus sine vlla alia apparentia iustæ causæ publicè inciperet gestare habitum Turcicum; tali enim facto in ijs circumstantijs daret vulgò omnibus iustam causam suspicandi eum inclinare in turcismum, cùm non possent aliam causam excogitare, cur illud faceret.

Quando licitè aut illicitè vtaris vestibus Turcicis.

Conclvsio VIII. Ad vitandum graue periculum licitè quandoque vtimur vestibus secundi aut tertij generis ex recensitis num. 24. vt si infideles subitò inuaderent Christianos, aliquo loco inter eos, aut etiam alibi habitantes, ea intentione vt hos omnes interficerent: tunc enim posset quis similem vestem sibi assumere, vt hoc modo ab ijs non posset agnosci, atque ita eorum manus euaderet. Ita Azor tom. 1. libr. 8. Moral. c. 24. q. 4. Turrian. Pesant. Bañez concl. 2. & Sanchez nu. 19. citati nu. 65. cum multis alijs quos hic citat. 66

Azor. Turrian. Pesantius. Bañez. Sanchez.

Probant id aliqui Primò, quia cùm istæ vestes solùm ex instituto, aut consuetudine habeant vim significandi gestantem profiteri talem religionem, & natura sua habeant alium vsum, sunt ex se indifferentes ad hoc vel illud significandum; atque ita eorum gestatio non est necessariò signum falsæ religionis. Secùs autem aiunt esse in verbis, quæ cùm solùm sint inuenta ad significandum, sunt absolutè determinata ad rem certam significandam, v.c. in præsenti materia ad significandam professionem veræ aut falsæ fidei. Secundò, quia si illa gestatio esset professio falsæ fidei, infideles eas vestes gestantes hoc ipso peccarent, & consequenter illicitè hoc ipsis præciperetur. quod constat esse falsum; nam Romæ ipse Pontifex præcipit Iudæis vt gestent pileum flauum, quo tales esse cognoscantur.

Sed hæc vel nimiùm probant aut nihil: nam si primum aliquid probaret, probaret etiam licere tegere suam religionem vtendo verbis ambiguis, quæ nata sunt significare proferentem esse Turcam atque etiam aliquid aliud indifferens, idque etiam eo casu, quo audientes ea acciperent in priore sensu. quod num. 14. ex communi sententia ostendi esse falsum. Idem probaret secundum argumentum: nam princeps Christianus habens in suo exercitu diuersæ religionis homines vtentes omnes ijsdem vestibus, posset iustas ob causas, v.c. vt sciat qua ratione quibusque debeat fidere, omnibus præcipere, vt singuli palàm dicant quam sectam profiteantur, atque ita vt vnus dicat se esse Mahometanum, alter Iudæum, alter Lutheranum, &c. vnde secundùm illorum modum argumentandi, sic argumentor: Ille princeps licitè hoc illis præcipit, ergo illi non peccant dicendo se esse Mahometanos, Iudæos, &c. ergo etiam Catholicus vt vitet pericula, potest saltem cum restrictione mentali dicere se esse talem, ita vt id dicendo non peccaret contra confessionem fidei. 67

Vt igitur probemus conclusionem, recolenda sunt dicta suprà disp. 10. nu. 51. vbi ostendi eadem verba sæpè ratione diuersarum circumstantiarum alia atque alia significare. Quod multò 68

multò magis habet locũ in alijs signis, præsertim ijs, quę diuersum vsum habere possunt. Respondeo igitur, etsi gestatio talium vestium aliàs significet gestantem profiteri talem aut talem fidem: id tamen nullo modo in his circumstantijs significat, sed solam intentionem latendi. Hinc etsi in casu conclusionis, dum infidelibus omnibus videntibus quòd aliquis Christianus tali veste indutus paulatim se subduceret, siue inde discederet, possit contingere vt eorum nemini occurrat eum fortè esse Christianum, quia super hac re non reflectunt; tamen si suspicarentur eum fortè esse vnum ex Christianis, aut super hoc reflecterent, aut nullus aut vix vllus ex multis millibus ob illam vestem suspicaretur eum desijsse esse Christianum; sed cogitarent eum cupere ea ratione latere, & mortem effugere: secùs esset si coram ijs abnegaret fidem, aut diceret se iam esse, aut velle esse Turcam aut Iudæum; omnes enim tunc conciperent eum saltem timoris causa fidem suam negare. Ex quibus patet distinctio inter verba, & gestationem eiusmodi vestium, & consequenter responsio ad argumentum contrarium positum n.33. Nam in eiusmodi casibus verba immediatè inseruiunt ad dissimulandam propriam fidẽ aut alienam simulandam; vestes verò præcisè ad occultandam personam.

69 Vtrùm Turca iussus dicere cuius religionis sit peccet dicẽdo se esse Turcam.

Sed petes, qua ratione excusari possint à peccato illi infideles, qui in casu posito nu.67. principi, aut etiam alteri interroganti cuius sectæ sint, respondent se esse Turcas, Lutheranos. &c. Omnino enim videtur dicendum, eos non peccare id dicendo; nam aliàs nemo id illis licitè præciperet, eósue inuitaret vt dicerent cuius sectæ sint; nam illicitè vrgeo aliquem vt faciat id, quod facere licitè non potest.

Respondeo, eos eo facto non peccare, quia cùm ab ijs non petatur vt fidem suam profiteantur, eamque asserant, sed vt præcisè veritatem manifestam circa seipsos & statum suum faciãt: idque eodem omnino modo sicut si eam de statu siue fide alterius manifestarent si interrogarentur, cuius religionis hic sit; ipsi simpliciter respondendo se esse Iudæos, &c. non censentur id facere vt fidem suam profiteantur, aut hanc veram esse asserant, sed præcisè vt veritatem de se testentur, sicut eam de alio interroganti testarentur, quare etsi peccent eam fidem sectando, tamen posito quòd eam sectentur, non peccant illud præcisè ex dicta intentione dicendo, sicut non peccaret qui diceret se esse vsurarium.

70 An peccent Iudæi ferentes pileum flauum.

Simili modo Iudæi Romæ ferentes pileum flauum in eo non peccant, si id faciant præcisè vt obediant Pontifici: nam hic illud non præcipit vt ipsi ea gestatione suam fidem profiteantur, sed vt ij qui sunt istius fidei ab alijs distinguantur. Quamuis igitur Iudæi peccent tenendo falsam fidem, posito tamen quòd eam teneant non peccant gestando dicta intentione eum pileum.

71

Secùs esset si Christianus ita interroganti responderet se esse Iudæum, aut sine iusta causa illum pileum ferret vt putaretur esse Iudæus; quia cùm non posset id facere ob alium finem saltem quoad externam apparentiam, nisi vt crederetur esse Iudæus, illis verbis, eoúe facto significaret se esse talem, aut saltem se velle videri talem: atque ita quoad externam saltem apparentiam fidem negaret. quod est absolutè malum.

72

Conclvsio IX. Non est improbabile in casu in conclus. 8. expresso, alioúe omnino simili licere etiam vti vestibus quarti generis ex recensitis n.24. ita Azor tom.1. Moral.l.8.cap.27. q.4. in fine. & Sanchez l.2. de Præcept. c.4.nu. 20. & patet ex dictis, quia, vt iam ostendi, vsus illius rei in tali casu nequit esse signum professionis illius. *Azor. Sanchius.*

73

Bene tamen notat Sanchez ibidem iuncto n. 27. nulla ratione ob vlla pericula vitanda fore licitum ferre tale signum, siue vestem, quando princeps non solùm Mahometanis, sed omnibus suis subditis aut in regno suo degentibus, cuiuscumque fidei essent, præciperet talem vestem, aut tale signum ferre, ad testandum se esse cultores Mahometis. Ratio diuersitatis est, quia cùm in priore casu ille princeps præcipiens solis Turcis vsum talis vestis, nullo modo suo edicto præciperet vt Christiani suam fidem negarent, aut quid simile tali signo testarentur, nec etiam quisquam Christianus periclitaretur præcisè quia hoc non ferret; illud in dicto casu assumere non esset signum abnegationis fidei, sed desiderij latendi; secùs esset in secundo casu, quia quicumque viderent tunc aliquem Christianum hoc signum assumentem, statim crederent eum hoc facere, vt hac ratione regis voluntati satisfaceret, & ita mortem effugeret. vide dicta n.54. & 57.

74

Nota Secundò, non semper licere vti his vestibus quando licet vti vestibus 2. & 3. generis ex recensitis num.24. quia cùm vestes 2. & 3. generis non sint per se institutæ ad significandam directè professionem fidei; facilius possunt occurrere circumstantiæ, in quibus hanc non significent. Quare saltem ob Doctorum auctoritatem non est omnino improbabile cũ cui ob graues valdè causas necessariò esset trãseundum per terras infidelium, aut in ijs aliquãdiu commorandum, nec posset hoc tutò facere nisi assumptis eiusmodi vestibus, id licitè facere. hoc enim tenent quidam viri docti, & apertè insinuant Bañez & Sanchez supràcitati nu. 19. & 22. & quidam alij. Secùs tamen omninò est dicendum de vestibus quarti generis; & credo dictos auctores de his idem mecum sentire. Imò cum Maldero 2.2.q.3. a.2. membr.3. concl. 3. credo longè verius esse in eo casu esse illicitũ vti vestibus secundi generis, ex dictis n.24 quia hæ saltem secundariè institutæ sunt ad significandum directè cultum, siue professionem falsæ fidei. & quamuis ratione circumstantiarum hæc significatio omnino tollatur in casu proposito in conclus.8. aut similibus: secùs tamen videtur in casu præsenti, eiúe similibus. Nec refert quòd sæcularis in simili casu licitè vtatur vestibus veri Religiosi, quia ipse licitè cupit videri Religiosus, nemo tamen licitè cupit videri cultor falsæ religionis. Hinc etiam sæcularis ex iusta causa posset in vero sensu licitè vti verbis ambi- *Bañez. Sanchez. Malder.*

Quare potius liceat assumere vestes Religiosi Christiani quàm idololatræ.

ambiguis, quibus alij intelligerent eum significare se esse verè Religiosum, illicitè tamen ita significaret se esse sacerdotem idolorum.

75 Nota Tertiò, in his omnibus casibus cauendum esse scandalum; quod facilè accideret quando quis vteretur eiusmodi signis coram eis, qui ipsum norunt, & ignorantes causam ob quam id licitè faceret, putarent eum negasse fidem, eiusque auctoritate ad hanc negandam incitarentur, aut saltem ad eiusmodi signis illicito modo vtendum.

76 Conclvsio X. Quando princeps infidelis statuit vt Christiani in ipsius terris degentes gerant certum signum quo tales agnoscantur, siue id faciat ob finem politicum, siue ob aliũ, licitè ad vitandum graue periculum eiusmodi signi gestatio omittitur à Christianis, tam indigenis, quàm alijs quibus illac transeundum est. Ita Auctores citati pro concluſ.8. & patet ex dictis; quia ille princeps nullam habet potestatem præscribendi mihi certum modum, quo in tali casu tenear profiteri meam fidem, quare omissio illius signi in tali casu nullo modo est signum abnegationis fidei. Et confirmatur: quia aliàs posset ea ratione tyrannus statim deprehendere omnes Christianos in ipsius terris degentes, eosque occidere, & ita fidem penitus exstinguere. quod esset grauissimum incommodum.

Ad argumentum Caietani positum num.36. nego maiorem: nulla enim hîc est fidei interrogatio, ad quam fidelis teneatur respondere.

DVBIVM IV.

Quibus modis obliget præceptum affirmatiuum confessionis fidei?

77 NOta hoc præceptum dupliciter posse nos obligare. Primò per se, siue ratione ipsius fidei, quæ hîc & nunc confessionem sui externam postulat, ne ipsius honor detrimentum patiatur. Secundò, quasi per accidens ratione alicuius alterius virtutis. Ponemus autem hîc breuiter varios casus vtriusque huius obligationis, & sequenti dubio quasdam difficultates circa eas occurrentes examinabimus.

78 Quibus casibus fides per se nos obliget vt eam profiteamur.

Conclvsio I. Fides obligat ratione sui ad confessionem. Primò, quando quis recèns admittitur in Ecclesiam; cùm enim homines nequeant videre internam fidem, talis visibili Ecclesiæ constanti ex hominibus non modò interna fide, sed etiam externa eius confessione debet vniri. Deinde hæc vnio nequit fieri inter homines & humano modo nisi per externum aliquod signum: tale autem signum necessariò debet esse confessio fidei saltem implicita; imò ea ipsa petitio qua quis petit admitti ad Ecclesiam siue communionem fidelium est quædam implicita confessio fidei. nã hoc ipso quo ostendo me velle Ecclesiæ vniri, declaro me eius fidem credere, atque ita hanc exteriùs profiteor. Hinc baptismus à Trident. sess. 6. c. 7. dicitur Sacramentũ fidei, quia in eo fidẽ profitemur; vnde etiam Ecclesia semper iussit eos, qui ipsam adulti volũt ingredi, explicitè fidei articulos profiteri.

Trident. Baptismus Sacramentũ fidei.

Secundò, quando quis alios tenetur in fide instruere: hoc enim fieri nequit nisi ipse eã profiteatur. Quomodo enim potero persuadere vt hoc vel illud credas, nisi ostendam me id credere? 79

Tertiò, quando alicuius externa cõfessio est necessaria, vel valdè vtilis ad aliquorũ vel conuersionem ad fidem, vel in eadem vacillantium confirmationem. Quod maximè accidit quando quis est magna auctoritate apud aliquos infideles aut minùs firmos in fide, præsertim si hi aliàs crederentur fidem metu tormentorum, aut similem ob causam negaturi: talis autem tũc tenetur profiteri fidem non tantùm ratione caritatis, qua tenetur aliorum saluti consulere, sed etiam ratione virtutis fidei, cuius honor exigit vt eam non modò in nobis, sed etiam in alijs quãtum possumus promoueamus. sicut virtus v.c. castitatis, non modò obligat me, vt castè viuam, sed etiam vt quantum possum peccata luxuriæ in alijs impediam. Ex quo patet etsi alij teneantur ex præcepto negatiuo non negare fidem; tamẽ me ex præcepto affirmatiuo eo casu teneri ad confessionem fidei; quia hanc omittendo pecco, non per actum positiuum, sed per omissionem actus præcepti necessarij ad fidei conseruationem.

Fidei honor exigit vt eam etiam in alijs promoueamus.

Quartò, quando aliqui coram nobis fidem irrident aut blasphemant, tenemur eam profiteri, vel ostendendo palàm nos eam magnifacere, vel eos etiam reprehendendo, si sine periculo id facere possimus. Idque etiam locum habet, quamuis non speretur emendatio aliorum: quia per eam increparionem & fidei professionem eius honor ab alijs læsus aliquo modo restituitur; sicut si audiens alicui detrahentes, hunc laudarem, eosque mendacij arguerem, illi famam restituerem. Quòd si illi putentur emendandi, teneor etiam ad eam confessionem vt in ijs fidem conseruem iuxta tertium casum, aut etiam ex præcepto correptionis fraternæ. 80

Blasphemantes teneor corripere etiã sine spe emendationis, nisi timeã grauius malum.

Quintò, quandocumque non confitendo viderer moraliter negare fidem: sed tunc propriè obligor præcepto negatiuo.

Sextò, ad fidei confessionem iure positiuo ex præcepto Trident. sess. 24. cap. 12. de reform. & sess. 25. c. 2. de reform. tenẽtur Primò, prouisi de beneficijs, quibus animarum cura annexa est, adeoque omnes Episcopi, Pastores, & similes. Secundò, admissi ad canonicatus, aut dignitates in Ecclesijs cathedralibus: qui omnes tenẽtur coram personis ibi præscriptis ex certa formula professionem fidei facere. Tertiò, ex proprio motu Pij Quinti, qui incipit, *In sacrosancta*; Doctores, Magistri, Regentes, alijque siue clerici, siue laici, qui in publicis Academijs, Vniuersitatibus, aut alibi cuiusuis facultatis, lectoris, siue Professoris ordinariam aut extraordinariam cathedram obtinere aut retinere volunt, tenentur similiter fidem profiteri. quæ doctè explicat Sanchez l.2. de Præceptis c.5. 81

Trident. Beneficiati & quidã alij tenẽtur ad fidei professionem.

Sanchez.

Conclvsio II. Ratione aliarum virtutum confessio fidei obligat; Primò, ratione religionis, quotiescunque vel audiendo Sacrum, vel Sacramenta suscipiendo, vel Venerabilem Eucharistiam comitando, vel transeuntem honorando, 82

rando, vel alijs de causis tenemur Deo aliquem externum cultum exhibere. Quia hęc exhibitio est implicita quædam fidei confessio. Secundò, ratione caritatis, quando illa confessio est necessaria ad proximi instructionem, conuersionem, vel in fide & pietate confirmationem. quæ obligatio in Prælatis & Pastoribus oritur etiam ex virtute iustitiæ. Quanto autem cum periculo ad hæc obligemur, dicemus infrà.

DVBIVM V.

Quando obliget præceptum affirmatiuum confessionis fidei?

HÆc difficultas præcipuè proponitur, vt sciamus qua ratione obligemur tempore persecutionis, aut quando aliàs sumus in consortio hæreticorum, fidem confiteri; præsertim si nos de fide nostra interrogent; & quando sit peccatum tunc eam tacendo, aut simili ratione occultare.

83 Variis modis fidē occultare possumus. Vbi Nota Primò, nos varijs modis posse nostram fidem occultare. Primò, merè negatiuè, siue præcisè eam non confitendo; Secundò, nos ipsos occultando vt reperiri non possimus, aut aliò fugiendo; Tertiò, si interrogati taceamus; Quartò, si ambiguè vel aliàs nihil ad rem pertinentia respondeamus; Quintò, vtendo vestibus, aut alijs signis infidelitū. Sed de hac re satis egi dubio 3. quare omisso quinto modo de reliquis hîc agemus.

84 D. Thom. Nota Secundò, D. Thomam 2.2. quæst. 3. a. 2. docere, confessionem non esse semper necessariam, sed tunc quando per eius omissionem *subtraheretur honor debitus Deo, & etiam vtilitas proximis impendenda, puta si aliquis interrogatus de fide, taceret, & ex hoc crederetur, vel quòd non haberet fidem; vel quòd fides non esset vera; vel alij per eius taciturnitatem auerterentur à fide.* Vbi videtur assignare tres casus, in quibus interrogatus circa suam fidem tacendo peccaret. Primus, quando ideo alij putarent eum non habere fidem; Secundus, quando alij ideo putarent fidem non esse veram; Tertius, quando alij ideò à fide auerterentur: vt fieri posset quando ita interrogatus esset magna auctoritate, & alij crederent eum hoc facere, quia nequit fidem defendere, aut quia timet puniri propter eam, & ita redderentur aut dubij in fide, aut timidiores in eius confessione.

85 Sed hæc doctrina videtur habere aliquam difficultatem: Primò, quia primus casus non videtur verus: nam secluso omni alio incommodo, quòd aliqui credant me non esse Catholicum, non videtur tanti momenti, vt id cum graui meo periculo tenear euitare; aliàs enim numquam liceret dissimulare fidem, aut eius occultandæ causa inter infideles eorum habitu vti, quia inde accidit multos putare talem non esse fidelem; quod tamen dub. 3. ostendimus sæpè esse licitum.

86 Bañez. Bañez igitur ibidem dub. 1. concluſ. 3. & quidam alij docēt, doctrinam D. Thomæ intelligēdam esse, quando quis interrogatur à potestate publica, v.c. à principe, eiusue præfecto aut magistratu, etiamsi id aliàs secretò fiat: putantque nos tunc semper teneri apertè fidem confiteri. Quia tunc videtur honor fidei exigere vt eam confiteamur, & tacendo videmur eam erubescere contra prohibitionem Christi Lucæ 9. minantis se eos negaturum coram Patre suo, qui ipsum erubuerint confiteri coram hominibus. Et confirmatur, quia præceptum affirmatiuum confitendi fidem aliquando obligat; ergo maximè in dicto casu. Alij tamen volunt hoc solùm esse verum quando quis ita interrogatur publicè; quia quòd vnus aliquis, etiā princeps, putat me, præsertim priuatum hominē, non esse fidelem, non videtur tanti esse momenti, quia inde honor fidei parum aut nihil videtur minui; secùs aiunt esse quando multi id putant.

87 Non semper tenemur euitare ne alij, etiam principes, putent nos esse infideles. Sed hæc etiam responsio est difficilis: nam quòd etiam princeps cum omnibus suis putet aliquem priuatum hominem esse fidelem, aut infidelem, non videtur semper tantum promotioni siue honori fidei posse prodesse, aut obesse, vt ideò tenear cum periculo vitæ eam positiuè confiteri. Confirmatur, quia aliàs quoties aliquis sciret illos putare se esse infidelem, teneretur etiam non interrogatus suam fidem coram eis profiteri: atqui hoc est apertè falsum, & contra exemplum S. Sebastiani, & aliorum Christianorum, qui olim in aulis tyrannorum habitabant, & ab ijs, totaque eorum familia, imò communirer ab omnibus infidelibus putabantur esse cultores deorum; nec tamen ideò fidem suam coram ijs profitebantur, nec in hoc ab alijs vmquam reprehensi sunt. Maior autem probatur, quia si interrogatus vel ideò præcisè teneatur confiteri fidem, ne credatur infidelis, cùm tam credatur esse infidelis ante interrogationem quàm postea, eodem modo tenebitur eam confiteri priùs ac postea.

88 Ad argumentū Bañez, Respondeo esse alios casus in quibus præceptū cōfessionis fidei obligat (vt patet ex dictis dub. 4. & infrà ostēdemus) in quibus eam erubescere est contra præceptum Christi. quare ille locus Lucæ non conuincit præceptum confessionis fidei, per se loquendo, siue exclusis alijs incommodis, semper obligare quoties coram tyranno interrogamur.

89 Error Tertulliani & Montanistarum. Secunda difficultas est, vtrùm tempore persecutionis liceat fugere? Olim Tertullianus cum suis Montanistis, & quidam alij hæretici docebant, esse absolutè illicitum fugere tempore persecutionis. Sed omnes Catholici semper docuerunt communiter licere fugere tempore persecutionis, quamuis quibusdam personis id in quibusdam casibus sit illicitum, quos infrà explicabimus.

90 Tertia difficultas est, an, quando interrogatus à tyranno tacet, debeat censeri mortaliter siue interpretatiuè negasse fidem? Quidam hîc eodem modo distinguunt inter eum, qui à priuato interrogatur, & eum qui interrogatur publica auctoritate: & putant hunc censeri negare fidem si taceat; secùs tamen esse de priore.

91 Sed ego hac in re non possum videre discrimen; nam qui interroganti an Christianus sit siue

Nolēs interroganti an sit Christianus, respondere potiùs videtur confiteri fidem quàm negare.

(siue interrogans publica auctoritate fungatur, siue priuatus sit) respondet, Quid ad te? non dicam tibi; aut quid simile; vel etiam omnino tacet, non tam videtur illud negare, quàm interrogantis auctoritatem contemnere, & significare eum non habere ius talia interrogandi. Quare cùm hac ratione apertè significet se in rebus fidei non esse infideli magistratui subiectum, potiùs significat se non consentire cum eo in fide, quàm contrà. Item cùm sciat magistratum odisse christianismum, & se posse ei placere negando se esse Christianum, & contrà faciendo sine vllo temporali commodo incurrere illius indignationem, & periculum grauis mali; si verè non esset Christianus, nulla ei esset causa cur statim non negaret se esse talem: quare contrarium faciendo videtur apertè innuere se esse Christianum, aut saltem id nullo modo negare.

92 Conclvsio I. Non semper teneor tempore persecutionis confiteri fidem, aut me prodere tyrannis: imò teneor aliquando me non prodere. Est certa, & communis Catholicorum.

D.Thomas. Prior pars patet: quia, vt docet D.Thomas 2.2.quæst.3.art.2. cùm præceptum confessionis fidei sit affirmatiuum, non obligat pro semper, siue vt quouis tempore fidem profitear; sed solùm quando Deo aut fidei debitus honor, aut proximi vtilitas id exigunt, quæ id non exigunt quouis tempore, etiam in persecutione.

Valentia. Sanchius. Non quiuis Dei honor aut proximi vtilitas obligat me vt fidē profitear.

Vbi Nota cum Valentia 2.2.disput.1.quæst. 3.puncto 2.dub.1. & Sanchez de Præcep.libr.2. c.4.num.3. vt teneat ad confessionem fidei non sufficere quòd aliquis Dei honor, aut proximi vtilitas inde speretur (quia non teneor semper & quocumque modo illa promouere) sed requiri vt ea sint tanti momenti, vt ea hic & nunc cum tanto meo periculo teneat procurare: vt quando mea confessio est necessaria vt multi ad fidem conuertantur, aut in ea conseruentur.

93 An teneat conculcātes imagines reprehendere.

Vnde quod ait Sanchez suprà num.5. cum quibusdam alijs, Catholicum videntem infideles conculcantes imagines, aliisque iniurijs fidem afficientes, teneri eam sua confessione tueri, intelligendum est, quando ea ratione id poterit impedire, aut alios in fide confirmare, aut saltem quando sine graui periculo suo læsum fidei honorem aliqua ratione poterit reparare. iuxta dicta numer.80. secùs autem est, quando nihil horum speratur: quia tunc sine profectu se periculis exponeret.

94 *Pesantius.* Addit Pesantius 2.2.quæst.3. art.2.d.1. concluſ.2.§.*Dixi initio*, Pastorem tempore persecutionis non posse latere, sed teneri publicè fidem profiteri etiam cum vitæ periculo, quia aliàs oriretur scandalum. Idemque docet de viro priuato, quando hic solus in aliqua vrbe esset doctus. Sed hoc, vt sonat, verum non est; quia talis potiùs tenetur se occultare, vt secretò possit alios in fide instruere & confirmare; vt mox dicam; nec inde vllum potest oriri iustum scandalum, sed magna vtilitas.

95 Secunda pars probatur Primò, quia cùm non possim me prodere fidem publicè confitendo, nisi cum graui vitæ periculo, non possum id facere, nisi inde notabilis proximi spiritualis vtilitas, aut Dei honor sperentur; aliàs enim vitam prodigerem, quam tamen teneor conseruare. Item mea interfectio fieret cum graui proximi scelere ac iniuria in fidem ac Deum, quæ nisi ingenti aliunde emolumento compensentur, teneor prout commodè possum vitare: atqui sæpè accidere potest, vt ex mea confessione nulla aliorum vtilitas, & exiguus aliàs Dei honor speretur, vt si sim inter aliquot nebulones, aut etiam in ditione alicuius tyranni, qui intelligentes me fidem confitentem statim clàm interficerent: ergo vt dicta incommoda vitem, teneor tunc quantum commodè possum, fidem meam licitis modis occultare.

Cur peccet temere fidem coram tyranno confitens.

Casus quibus quis tenetur suam fidem occultare, etsi interior sit.

Secundò, quia fieri potest quòd manendo 96
in vita longè magis fidem, Dei cultum, aliorúmque salutem sim promoturus, quàm si pro eius confessione morerer. Imò fieri potest, vt mea vita necessaria sit ad aliorum salutem, vt si in aliqua vrbe sim vnicus sacerdos, aut talis ad quem solum alij in suis difficultatibus possint recurrere; aut si ratione status & officij mei, quod licitè administro, possim multa mala, quæ aliàs Catholicis inferrentur, impedire; quibus solatijs mea confessione, & morte inde sequente eos priuarem: tunc enim ipse honor fidei, & caritas proximi obligant me vt quantum licitè possum, vitam conseruem, ideoque fidem meam aut etiam meipsum occultem.

Tertiò, quia sæpè potest esse probabile pe- 97
riculum, fore vt mea publica confessione sponte oblata grauiter tyrannus iritetur, & atrociùs in Catholicos desæuiat: & sic per eam essem alijs causa grauis mali, & multis fortasse etiam lapsus, siue negationis fidei; quæ sine dubio vitare teneor. Et in his casibus valet illud Christi Matth.7. *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conuersi disrumpant vos.* Matth.7.

Quintò, quia sæpè meritò etiam possum timere de mea inconstantia, ne fortè tormentis, eorumúe metu victus fidem negem; & ideo tunc tenebor me non temerè periculis obijcere.

Conclvsio II. Per se loquendo, & si aliud 98
notabile incommodum inde non sequatur, licitum est tempore persecutionis fugere, aut alia ratione se occultare. Est communis Doctorum imò totius Ecclesiæ sensus.

Probatur clarè ex Scripturis. Primò, Matth. Matth.10.
10. dicitur, *Cùm autem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam.* Quod non solùm de Apostolis intelligendum est, vt vult Tertullian. sed etiam de omnibus fidelibus: nam antecedentia & consequentia illius loci non minùs in alios fideles, quàm in Apostolos conueniunt; imò quædam in alios fideles optimè, nullo tamen modo in Apostolos conuenire possunt. vt quod immediatè antè dicitur: *Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient.* quæ nullo modo Apostolis conueniunt.

Pro-

99 Probatur Secundo, exemplo omnium Sanctorum, tam antiqui, quàm noui testamenti. Nam 3.Reg.18.centũ Prophetæ fugientes sæuiente Iezabel latuerunt apud Abdiam. & c.19. ipse Elias eiusdem tyrannidem fugit. Item 2.ad Corinth.11. S. Paulus ne Damasci comprehenderetur, in sporta noctu per murum dimissus captiuitatem effugit. Item Actor.12. S.Petrus iam captus ab Herode diuinitus liberatus eius manus effugit. Imò ipse Christus, qui tamẽ virtute sua poterat omnem sæuientium vim comprimere, vt nobis daret exemplum, maluit eam fugiendo declinare. Sic Marth.2.v.14. fugit in Ægyptum, & c.4.v.12. audiens mortem Iohannis secedit in Galilæam. & Iohan.8.v.vltimo, fugiens Iudæos volentes eum lapidare se abscondit; & c.10.v.40. abit trans Iordanem; & c.11. v. 54. quia Iudæi quærebant eum interficere, *Iam non in palam ambulabat apud Iudæos, sed abijt in regionem iuxta desertum in ciuitatem quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.*

3.Reg.18. & 19. 2.Cor.11. Act.12. Matth.2. & 4. Iohan.8. Iohan.10. & 11.

100 Probatur Tertiò, ratione: quia fugiens persecutionem nullo modo negat fidem, sed tãtùm eam expresè non confitetur, ad quod nõ semper tenetur. imò implicitè quodammodo ipso suo facto eam confitetur, dum ostendit sibi eam esse tanti, vt malit patriam deserere, quàm eam negare.

Fugiens persecutionẽ implicitè fidẽ confitetur.

101 Ex quibus patet, tempore persecutionis fugam sæpè non solùm esse licitam, sed etiam aliquando præceptam, vt quando vita nostra est necessaria ad proximorum & Ecclesiæ vtilitatẽ, quam etiam absentes procurare possumus. Aut quando ex mea mansione meritò timeatur tyrannus exacerbandus, & grauiorem persecutionem excitaturus, aut etiam quando timeo ne tormentis victus fidem abnegem.

Fuga aliquãdo præcepta.

102 Et hæc quidem satis clara sunt in priuatis hominibus, quorum præsentia ad aliorum salutem non est ita necessaria. Sed tota difficultas est in Episcopis, Pastoribus, alijsque similibus, qui ex officio tenentur suarum ouium saluti prospicere, easq; in periculis non deserere. Et quæri potest vtrùm etiam his tempore persecutionis fugere liceat. Hanc autem difficultatem pulchrè tractat D. Augustinus epist.180. ex qua ponam duas sequentes conclusiones.

Augustin.

103 Conclvsio III. Quandoque etiam ipsis Episcopis alijsque Pastoribus licitum est fugere tempore persecutionis. Primò, quando tyrannus ipsos solos persequitur, & reliquos sacerdotes ac plebem permittit pacificè sua agere; vt contigit tempore Athanasij. Ratio est, quia tunc sine notabili incommodo fugere possunt, idque sæpè expedit ne sua præsentia tyrannum grauiùs exacerbent. Secundò, quando eorum vita est valdè necessaria Ecclesiæ Dei, cui multùm possunt prodesse, aut quando aliæ rationabiles causæ fugam suadent; & absentes per alios, qui parati sunt manere, possunt sufficienter plebi suæ prospicere. Tunc enim etiam in generali totius cleri & plebis persecutione possunt, atque etiam quandoque tenentur fugere. Ita D. Augustinus suprà, & patet ex locis suprà ex Scriptura citatis, quæ loquuntur de Prælatis & Pastoribus; atque adeò Apostoli, & ipse Chri-

Quandoque etiam Pastores licitè fugiunt.

Augustin.

stus Prælati & Pastores erant, & tamen in similibus casibus fugerunt.

104 Conclvsio IV. Tam Episcopus, quàm quiuis alius, cui incumbit aliorum salutem procurare, illicitè fugit, quando eius præsentia est necessaria saluti subditorum, vt si hi eo fugiente omni Pastore, aut alio qui vicem eius ageret, essent destituendi; vt fieret quando talis solus ibi esset sacerdos, aut alij sacerdotes essent insufficientes vt sine eo munia omnia pastoralia obire possent, aut eius exemplo essent etiam fugituri: aut etiam quando magnum scandalum aut turbatio ex eius fuga timeretur. Probatur ex Scriptura, quæ Iohan.10.v.11. & 12. docet in similibus casibus boni pastoris esse ponere animam suam pro ouibus, & fugientes vocat mercenarios. Et S.Iohannes epist.1.cap.3. ait nos debere animam nostram ponere pro fratribus, quia Christus suam pro nobis posuit.

Quando non liceat Pastoribus fugere.

Iohan.10.

1 Iohan.3.

Probatur Secundò ratione, quia tantam fidei iacturam quæ ex aliorum à fide defectione sequeretur, tenetur quisque fidelis etiam propria morte auertere, quia in eo consistit ingens Dei honor, quem caritas Dei præcipit nos vitæ propriæ præponere.

Item quia ex caritate erga proximum tenemur huius salutem spiritualem in tanta, & præsertim communi necessitate, propriæ vitæ præponere; vt docet locus citatus ex epistola S.Iohannis. Quod maximè locum habet in Pastore, à quo oues desertæ omnium luporum morsibus patent, atque ita in summa necessitate constituuntur. Quare Pastores etiam ratione officij tenentur ex iustitia suos in tali casu non deserere, sicut nauclerus in periculo naufragij, quamdiu est vlla spes quòd poterit suis vectoribus esse auxilio, tenetur ex iustitia eos non deserere. Quæ pulchrè docet Nicolaus Papa relatus cap. *Sciscitaris*, q.1. & D. Augustinus epist.180. suprà citata.

105

c. Sciscitaris. Augustin.

106 Vbi cum eo Nota Primò, quãdo non est omnino clarum vtrùm expediat, an verò illicitum sit, Episcopum, aliumue Pastorem hîc & nunc fugere persecutionem, optimum esse vt hac in re non suo, sed aliorum regatur arbitrio, quia sic erit minus periculi ne proprio amore decipiatur, & minor longè erit occasio scandali, si sciatur illum ex se paratum remanere, aliorum suasu discedere.

Quæ regulæ seruandæ sint quando dubitatur an aliquis debeat fugere.

Secundò, quando inter diuersos sacerdotes (quos omnino expediret partim manere, ne plebs destituatur; & partim etiam discedere, ne fortè totus Clerus simul comprehendatur & occidatur) oriretur dubium qui deberent discedere, qui manere, nec posset hoc communi consilio satis definiri, id sorte finiendum esse.

Tertiò, quando Pastor potest inter suos subditos occultè latere, eum non posse fugere, quia tunc potest sine periculo suis auxilio esse: atque ita non est causa cur eos deserat. Ita autem latere semper ei licet, quoties aliàs ei immineat periculum, quia hac ratione suos non deserit.

107

His adde Quartò, quando alterius non Pastoris, præsentia simili modo esset saluti aliorum

Quandoque etiam non Pastor tenetur cum periculo vitæ non fugere.

necessaria, ita vt eo absente multi grauibus periculis atque incommodis spiritualibus essent exponendi, præsertim si essent omni Sacramentorum vsu priuandi, eum etiam cum periculo vitæ teneri non fugere; quia etiam eum honor fidei, & caritas Dei ac proximi in tali casu obligant animam suam pro fratribus ponere, vt probant argumenta ex ratione, & ex epistola S. Iohannis suprà allata.

108 Illicitè ita respondes vt videaris negasse fidem.

CONCLVSIO V. Interrogatus de fide siue auctoritate publica, siue priuata nullo modo licitè potest vtendo restrictione mentali aut verbis ambiguis ita respondere, vt præsentibus videatur fidem negasse. Patet ex dictis suprà dub. 2. concluſ. 3.

Dices, Tyrannus non habet ius me interrogandi de fide; ergo non teneor illi clarè respondere. Respondeo, hinc solùm probari me non teneri ei respondere: non autem me posse ita ei respondere, vt videar negare fidem; quia reuerentia Deo ac fidei debita me obligat vt omnem eius etiam apparentem negationem vitem; vt loco citato satis probaui.

109 *Lorca.*

CONCLVSIO VI. Interrogatus an sit Christianus, siue publica siue priuata auctoritate id fiat, per se loquendo, non tenetur respondere, quoties interrogans non habet ius eum hac de re interrogandi; vt communiter fit, quando infideles Christianos talia interrogant. Ita Lorca 2. 2. disput. 24. numer. 21. & 22. & alij, & patet ex dictis numero 85. & 87. Et confirmatur: quia si ita interrogatus posset fugiendo euitare responsionem, id licitè faceret; quare etiam non poterit manens coram tyranno responsionem declinare, si aliud malum non sequatur?

110

CONCLVSIO VII. Communiter tamen per accidens ita interrogatus auctoritate publica tenetur respondere, & fidem confiteri. Quia taciturnitas nullo modo ei prodesset, quia cùm interrogans possit tunc eum tormentis compellere ad respondendum, nullo modo erit ipsius taciturnitate contentus; imò tamquam contemptus, per eam magis exacerbabitur, atque ita grauiùs in illum desæuiet, præsertim si duriùs respondeat, dicendo, Non dicam, aut, quid ad te? atque ita sic respondens maiores turbas concitabit, & incommoda sibi aut etiam alijs accerset, animum tyranni in omnes fideles tamquam ipsius contemptores concitando; quæ quisque fidelis tenetur vitare. & sic intellecta multorum sententia dicentium interrogatum publicè de fide teneri eam confiteri, est vera.

111 Taciturnitas non est signũ negationis, nisi aliquando per accidens. *Lorca.*

CONCLVSIO VIII. Interrogatum etiam publica auctoritate, an sit Christianus, tacere, non est signum eum fidem negare. Ita Lorca suprà, & patet ex dictis numer. 91. Quandoque tamen ratione circumstantiarum eiusmodi taciturnitas est tale signum, & consequenter peccatum contra præceptum negatiuum confessionis fidei. Et sic intellige D. Thomam citatum num. 84. quia tunc propriè alicuius taciturnitas est causa cur putetur non habere fidem, aut fidem non esse veram, quando ille tacendo interpretatiuè censetur negare se esse Christianum, aut fidem Christianam esse veram. & sic eius doctrina clara est. *D. Thom.*

112 Quando ho- mes censetur negare fidem.

Censetur autem eiusmodi taciturnitas esse tacita fidei negatio, Primò, quando multi simul interrogantur an sint Christiani, & alijs multis id negantibus, aut dicentibus se paratos negare fidem pauci aliquot inter eos tacent, quo facto videntur tacitè eorum responsionem approbare, & tamquam suam acceptare. Secundò, quando festinanter multi rogantur an parati sint negare fidem, & quibusdam id negantibus, aliisque annuentibus, aliqui tacent, atque ita inter eos qui sunt parati negare in catalogum referuntur. Tertiò, quando iudici interroganti an sis paratus negare veram fidem, aut falsam suscipere, alius pro te tacente respondet te paratum esse, nec contradicis; hoc enim videtur fuisse olim crimen libellaticorum quorumdam, qui per se non negabant fidem, sed solùm permittebant vt alij pro ijs testarentur ipsos negasse fidem, vt nu. 117. & 118. ostendam. Imò hoc etiam inter priuatos factum posset habere rationem tacitæ negationis fidei, præsertim si nullum signum indignationis ostendas. Idem in alijs similibus casibus potest contingere, qui vna generali regula comprehendi non possunt, sed prudenti iudicio ex circumstantijs spectandi sunt.

113 Licitè dat tyranno pecuniam ne cogatis profiteri falsam religionem. *Baron.*

Notandum est demum, semper fuisse licitum tempore persecutionis data pecunia à Præsidibus impetrare ne quis ad sacrificandum, aut fidem negandam compellatur, vt contra Tertullianum hoc in Catholicis reprehendentem bene probat Baronius anno 205. num. 17. Et simili ratione licitum esset precibus, aut alia ratione eiusmodi abnegationem etiam coram publico magistratu à se amoliri; & consequenter interrogatus à magistratibus infidelibus circa res fidei, potest eos rogare ne cogant eum ad talia respondere, modò id ita faciat vt nullo modo innuat se de fidei veritate dubitare; hoc enim non est negare fidem, sed potiùs eam tacitè confiteri: ita enim agens apertè insinuat se credere fidem nostram esse veram; id tamen ne magistratuum iram in se concitet non libenter publicè confiteri, ad quod non semper tenemur.

114 Quandoque per accidens illicitè deprecaris ne cogaris fidē profiteri.

Quandoque tamen propter scandalum, aut periculum assistentium id posset esse illicitum. vt si multi interrogarentur circa fidem, alijs quidem eminus spectantibus, non tamen quid diceretur audientibus, & quicumque eam non negarent conijcerentur in carceres; tunc tali deprecatione dimissus putaretur ab omnibus negasse fidem: atque ita eiusmodi eius modus agendi esset alijs pro signo negationis. quod ille teneretur euitare; quia etli sæpè licitè nos ita geramus vt alij nequeant cognoscere an simus fideles nec ne; tamen interrogati de fide non possumus ita respondere, vt alijs communiter videamur eam negasse. Item quando interrogatus esset magna apud alios auctoritate, atque ita alij videntes eum non confitentem expressè & constanter, sed deprecarine circa fidem interrogetur, multi redderentur timidiores, cum præsenti periculo negandi; tunc horum

rum salus etiam cum periculo vitæ è periculis in quibus aliàs constitueretur, publica & constanti confessione eruenda esset.

115 Vt autem dicta meliùs intelligantur & confirmentur, definiendum nobis est breuiter, quinam olim dicti sint libellatici. Quidam igitur apud Baron. anno 253. numer. 20. putarunt eos dictos fuisse libellaticos, qui pecuniam dabant magistratibus ne compellerentur sacrificare aut fidem negare. Quos ipse meritò ibi refutat; quia illud semper fuit in Ecclesia existimatum esse licitum: libellatici verò semper fuerunt accusati tamquam rei grauis criminis.

Baron. Quinam dicti sint libellatici.

116 Ipse verò ibidem num. 21. docet, libellaticos dictos eos, qui gerentes magistratum secretò per se vel alios adeuntes dicebant se Christum negare; & interim data pecunia impetrabant ne publicè cogerentur negare fidem. & dato à magistratu libello ab vlteriore vexatione reddebantur immunes. Probat suam sententiam Primò, ex epistola Cleri Romani ad Cyprianũ, quæ est 31. inter huius epistolas; vbi dicitur: *Sententiam nostram dilucida expositione protulimus aduersus eos, qui seipsos infideles illicita nefariorum libellorum professione prodiderant, quasi cuiusuis irretientes illos diaboli laqueos viderentur, quo non minùs quàm si ad nefarias aras accessissent, hoc ipso quo ipsum contestati fuerant* (scilicet se accessisse ad aras, ad hoc enim hæc verba necessariò referenda sunt) *tenerentur: sed etiam aduersus illos, qui acta fecissent* (id est qui curarant sibi à magistratu dari libellum, quo tamquam actu aliquo publico ille testaretur ipsos sacrificasse) *licet præsentes cùm fierent non essent, cùm præsentiam suam vtique vt sic scriberentur mandando fecissent*, &c. Secundò, ex libro Cypriani de Lapsis, vbi paulò post medium ait, *Nec sibi quo minùs agant pœnitentiam blandiantur, qui etsi nefandis sacrificiis manus non polluerunt, libellis tamen conscientiam prostituerunt. Et illa professio denegantis* (scilicet fidem) *contestatio est Christiani quod fuerat abnuentis. Feciße se dixit, quod alius faciendo commisit.*

Cyprian.

Cyprian.

117 Contra verò Malderus 2.2. quæst. 3. artic. 2. membro 2. docet illos numquam negasse fidem, sed tantùm impetrasse libellos quibus magistratus testaretur ipsos sacrificasse.

Malder.

Probat ex epistola Cypriani 52. ad Antonianum, vbi libellaticum ita loquentem facit: *Ad magistratum veni, vel alio eunte mandaui Christianum me esse, sacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me venire non posse, dare me ob hoc præmium, ne quod non licet faciam.* Item ex epistola Cleri Romani ad Cyprianum suprà citata, vbi dicitur, *Qui vult videri propositis aduersus Euangelium vel edictis vel legibus satis feciße, hoc ipso iam paruit, quòd videri paruiße se voluit.*

Sed dicendum est vtriusque sententiam in diuersis fuisse veram; nam loca quæ superiùs attuli, pro Baronio satis innuunt, quosdam aliquando negasse verè fidem, saltem per alios: hoc enim apertè innuunt illa verba Cleri Romani ad Cyprianum: *Hoc ipso quo ipsum contestati fuerant*; vt suprà exposui. Item illa Cypriani ex libro de Lapsis; *Et illa professio denegantis*, &c. *Et feciße se dixit, quod alius faciendo commisit.*

118

Contrà verò, aliquos nullo modo verè negasse fidem, sed solùm accepisse libellum, quo magistratus testabatur eos illud fecisse, probant loca quæ Malderus pro se adfert: præsertim cùm ille libellaticus apud Cyprianum expresè testetur paulò ante verba suprà citata, & etiam paulò post, se omninò putasse, in eo suo facto nihil illicitum à se committi. quod nulla veritatis apparentia aut putare aut dicere potuisset, si verè coram magistratu, quantumuis aliàs secretò, Christum negasset: nimis enim compertum semper omnibus Catholicis fuit hoc esse illicitum.

Deinde hanc distinctionem apertè innuit prior locus ex epistola Cleri Romani suprà allatus, qui apertè distinguit duplicis generis libellaticos, & priores dicit testatos fuisse se sacrificasse, ideoque ait eos non minùs peccasse, quàm si id reipsa feciσsent. Alios verò ait solùm acta feciße, aut fieri mandasse. Acta autem vocant librum in quem referebantur ea, quæ in iudicio coram magistratibus fuerant acta: dicebantur autem illi facere, aut mandare fieri acta, qui magistratum pecunia corruptum inducebant, vt eiusmodi libellum conscriberet, in quo ipsi dicerentur coram magistratu vocati sacrificasse, ac Imperatorum mandatis paruisse, cùm tamen nihil horum fuisset factum. Imò ipsi magistratus vt pecuniam acciperent videntur aliquando alijs eiusmodi libellos sponte obtuliße, eosque vt eos peterent inuitasse; vt apertè innuit ille libellaticus apud Cyprianum epist. 52. vbi reddens causam cur acceperit libellum ait: *Cùm occasio libelli fuisset oblata* (scilicet à magistratu) *quem nec ipsum acciperem nisi ostensa fuisset occasio.*

119

Cyprian. Qui dicantur feciße acta.

Cyprian.

DISPVTATIO XVI.

De virtute siue habitu fidei.

HAc de re multa dixi disput.6.vbi egi de habitibus supernaturalibus in genere, & consequenter etiam de hoc habitu, quatenus cum alijs in ratione habitus conuenit. Item disput.13.art.6.concl.6.ostendi fidem requirere particularem habitum in voluntate. Quare hîc solùm tractabimus ea, quæ habitui fidei, quo ipse assensus fidei elicitur, particularia sunt.

DVBIVM I.

Vtrùm habitus fidei sit in intellectu vt in subiecto?

1 *D.Thomas.* DIuus Thomas 2.2.q.4.art.2. docet, habitum fidei, quo ipse assensus fidei elicitur, esse in intellectu, vt in subiecto; requirere tamen alium habitum in voluntate, quo elicitur ille actus voluntatis, à quo assensus fidei imperatur. Quamuis autem circa secundum hunc habitum aliqua sit inter Theologos difficultas, de qua satis egi disput.13.dub.6. tamen de priore nullum inter Catholicos est dubium. Solùm est aliqua difficultas cum nostris hæreticis, qui cùm fidem, quæ est initium salutis, velint consistere, non in aliquo assensu intellectus, sed in quadam fiducia, quæ est actus voluntatis; docent, virtutem fidei esse in voluntate, non autem in intellectu. Probant autem ex illo ad Roman.10. *Corde creditur ad iustitiam.* *Rom.10. Caluinus.* quæ verba Caluinus explicans, docet fidei sedem non in cerebro esse, sed in corde: & nomen cordis eo loco pro serio & sincero affectu sumi.

2 Sed omissis ijs, quæ dixi disput.14.dubio 13. concluſ.2.& 3. vbi eorum particularem illam fidem ac fiduciam fusè refutaui, hæc opinio vel ex hoc ipso Apostoli loco falsa conuincitur: reddit enim ibi rationem eorum, quæ versu præcedente dixerat. vbi ait: *Quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum Christum, & in corde tuo credideris, quòd Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris: corde enim,* &c. Vbi apertè docet, fidem illam qua corde creditur ad iustitiam, esse eam, qua credimus Christum resurrexisse à mortuis; quod patet fieri, non per affectum voluntatis, sed per assensum intellectus. *Cur dicamur corde credere.* Dicit itaque Apostolus, nos corde credere; quia fides inuoluit necessariò actum voluntatis, quo imperatur actus intellectus, & omnis fidei libertas, & consequenter meritum ab actu voluntatis prouenit, vt ostendi disput.13. dub.4.

DVBIVM II.

Vtrùm habitus fidei sit vnus & simplex, simul practicus, & speculatiuus?

NOta, satis constare, posito quòd detur aliquis particularis habitus in voluntate, necessariò concedendum esse duplicem fidei habitum, vnum in intellectu, & alium in voluntate: sed hîc solùm quærimus, an habitus fidei qui ponitur in intellectu sit vnicus & simplex, an verò multiplex ac compositus: hunc enim habitum non posse consistere in simplici aliqua qualitate, videtur probari 3

Primò, quia alij habitus intellectuales non consistunt in simplici habitu; multi enim, quos citat & sequitur Hurtado tractatu de Anima, disput.16. sect.2. docent habitum scientiæ nihil esse aliud, quàm varias species, quæ certo ordine res cognoscibiles ita repræsentant, vt intellectus clarè earum inter se connexionem videat. Quod videtur etiam posse probari, quia omnis difficultas quam habemus in rebus cognoscendis, videtur inde orini, quòd non possimus eas sufficienter apprehendere, atque ita clarè intellectui proponere, vt earum natura ac inter se connexio ei clarè appareat. Hinc statim atque hæc ei ab aliquo clarè proponuntur ea intelligit. Quod clara experientia videtur posse probari. nam quædam res minùs apertè siue clarè nobis propositæ videntur omnino incredibiles; quas tamen postea per aliquam claram demonstrationem nobis apertè propositas clarissimè cognoscimus. quod maximè apparet in demonstrationibus mathematicis circa figurarum proportiones. Quæ cognitio tamdiu manet, quamdiu manet viua apprehensio illius demonstrationis, qua res cognita nobis fuit clarè proposita, eaque deficiente statim etiam deficit cognitio. Confirmatur, quia intellectus in se bene dispositus non est minùs proportionatus ad cognoscẽdum suum obiectum clarè sibi propositum, quàm oculus ad cognoscendum suum obiectum: atqui oculus bene dispositus vt perfectè videat suum obiectũ, solùm indiget clara ipsius propositione siue speciebus id sibi clarè proponentibus: ergo similiter intellectus bene naturaliter dispositus ad cognoscendum suum obiectum solis indiget speciebus, quibus illud sibi clarè proponatur. 4 *Hurtado.* *Anscientiæ ordo ipsarum.* *Difficultas intelligendi nascitur ex defectu clarę apprehensionis obiecti.*

Probatur Secundò, quia etsi concedamus habitus scientificos ac similes secundùm se esse simplices qualitates distinctas à speciebus, quod fusè probat Vasquez 1.2. disp.78.c.2. tamen per se non sufficiunt ad intelligendum, sed necessariò requirunt species sibi proportionatas, quibus obiectum intellectui proponatur: ergo similiter actus fidei, cùm sit in substantia 5 *Vasquez.*

super-

supernaturalis, præter habitum requiret species sibi proportionatas, & in substantia supernaturales.

6 Tertiò, quia omnis cognitio imprimit intellectui aut memoriæ aliquam speciem rei cognitæ quasi quoddam sui vestigium, quæ postea ad eiusdem rei cognitionem repetendã iuuat: ergo similem speciem imprimet assensus fidei, & quidem supernaturalem in substantia: nam cùm ipse sit supernaturalis in substantia, species in substantia naturalis nequit ei esse proportionata, & consequenter nec verum ipsius vestigium. Vnde vlteriùs sequitur, eos saltem, qui sæpiùs actus fidei elicuerunt, habere duplicem habitum supernaturalem, ad assensum fidei concurrentem.

7 Quartò, quia præter habitum fidei videtur nobis infundi aliquod lumen; Scriptura enim sæpè testatur credentibus aliquod lumen infundi. nam 2. ad Corint. 4 dicitur, *Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ.* Et 1. Petri 2. dicitur, *Qui vos vocauit de tenebris in admirabile lumen suum*: atqui ipse habitus fidei nequit dici lumẽ, cùm non adferat claritatem, sed inclinet ad actum obscurum: ergo debet nobis infundi aliud lumen.

2. Cor. 4.

1. Petr 2.

8 Quintò, quia fide non solùm credimus obiecta speculatiua, sed etiam practica: ergo debet habere duplicem habitum; quia cognitio practica & speculatiua, essentialiter inter se tamquam diuersæ species distinguuntur, & cõsequenter nequeunt elici ab eodem habitu.

9 Sextò, quia habitus scientifici, alijque similes non solùm admittunt quandam quasi compositionem, quatenus per diuersos gradus, siue homogenios, siue heterogenios inter se vnitos intenduntur: sed etiam quatenus simili quodam modo ad diuersa obiecta extenduntur per simile sui augmentum, vt fusè probat Vasquez 1. 2. disp. 80. cap. 3. ergo simile augmentum erit admittendum in habitu fidei, & consequenter quædam compositio. Ob hæc argumenta variæ sunt circa hanc difficultatem sententiæ.

Habitus scientifici duplici modo augentur, & quasi ex partibus componuntur. *Vasquez.*

10 Primò, igitur quidam apud Turrian. 2. 2. disp. 38. cap. 5. præter habitum fidei putant nobis infundi species supernaturales. Alij verò ibidem putant saltem per actus fidei tales species in nobis gigni. Alij verò putant nobis præter eas species & habitum fidei infundi quoddam lumen supernaturale.

Turrian.

11 Secundò, quidam apud Durandum qu. 5. in prologum videntur sentire fidẽ solùm esse speculatiuam, nam sentiunt Theologiã solùm esse speculatiuam. Antiquiores autem communiter sub Theologia simul comprehendunt fidem. Ipse verò ibidem sentit, Theologiam, qua credimus articulos fidei (quæ sine dubio est ipsa fides) esse absolutè practicam, quia putat ipsius præcipuum subiectum attributionis esse actum meritorium. quod fundamẽtum refutaui disp. 9. dub. 1. Idem sentit Scotus qu. 4. in prolog. §. *Ad quæstionem.* Probat, quia omnis cognitio mouẽs affectum voluntatis est practica: atqui fides etiam quatenus per eam credimus ea, quæ nobis de Deo, eiusque natura reuelata sunt, mouet affectum voluntatis, quia incitat nos ad Deum amandum ac colendum: ergo etiam qua talis est practica.

Durand.

Antiqui sub Theologia comprehendunt fidem.

Scotus.

Caietanus verò 2. 2. q. 4. a. 2. sentit fidem nec esse formaliter practicam nec speculatiuam: sed eminenter vtramque rationem continere; quia aliàs non posset esse vnus simplex habitus. *Caietan.*

Conclvsio I. Habitus fidei nobis infusus est qualitas quædam distincta à speciebus intellectualibus. Est communis DD. & certa. Quia illæ species propriè ad hoc iuuant, vt obiecta possint à nobis apprehẽdi, aut etiam perfectiùs apprehendi, quàm aliàs apprehendi possent: atqui habitus fidei non efficit vt eius obiecta perfectiùs apprehendamus, sed vt assensum supernaturalem possimus elicere: ergo est distinctus à speciebus intelligibilibus. Minor probatur, quia apertè experimur nos ratione illius non apprehendere obiecta fidei perfectiùs, quàm aliàs sine illo per species naturaliter acquisitas possimus ea apprehendere: hinc hæretici, qui fidei habitu carent, ea tam perfectè apprehendunt, imò etiam perfectiùs si docti sint & bono ingenio, quàm rudes Catholici. 12

Cur habitus fidei necessariò distinguatur à speciebus.

Conclvs. II. Præter habitum fidei non infunduntur nobis aliquæ species intellectuales supernaturales. ita cum communi sententia Turrianus suprà. Probatur, quia eiusmodi species, vt patet ex dictis, propriè ad hoc iuuarent vt obiecta fidei possemus clariùs apprehendere: vt autem iam ostendi, fides non efficit vt eius obiecta clariùs aut perfectiùs apprehendamus, quã per species naturaliter acquisitas possimus ea apprehendere (nam aliàs possemus clarè experiri nos habere fidem supernaturalem, quod tamen constat esse falsum:) sed solùm efficit vt possimus assensum supernaturalem elicere, ad quod sufficit habitus supernaturalis cum speciebus acquisitis. Excitat quidem Deus nos aliquando, præsertim dum quis initio ad fidem conuertitur, vt obiecta fidei, & rationes quę eo rum credibilitatem probant, fortiùs, & nostro ingenio accõmodatiùs apprehendamus, quàm ea aliàs apprehenderemus: sed ad hoc non requiruntur nouæ species; sed sufficit intellectum applicari vt per species naturaliter acquisitas dicta vehementiùs apprehẽdat: nam etiam per imperium voluntatis, aut per alterius orationem, qua commodè res fidei nobis explicat, intellectus potest ad similem apprehensionem excitari. *Turrian.* 13

Sine nouis speciebus possumus aliquod obiectum meliùs apprehendere.

Conclvsio III. Præter habitum fidei non est opus alio lumine nobis infuso. Est etiam communis: & patet, quia nulla est ratio quare illud lumen requiratur, nisi vt clariùs obiecta fidei intelligamus: atqui, vt iam ostendi, fides non efficit vt eius obiecta clariùs intelligamus: ergo non continet tale lumen. dicitur autem in Scripturis, & aliàs sæpè lumen, Deusque dicitur fideles illuminare. Primò, quatenus efficit vt assentiamur obiectis fidei, atq; ita ea cognoscamus: omnis enim cognitio dicitur lumen. Secundò, quatenus Deus per gratias suas præuenientes excitat intellectum nostrum vt perfectiùs apprehendamus rationes fidem suaden- 14

Cur fides dicatur lumen.

tes,& impedit passiones quæ intellectum aliàs obscurarent,& à fide auerterent. Tertiò,etiam quatenus Deus nobis obiecta fidei reuelauit, quę aliàs naturaliter non possemus cognoscere. Ex quibus patet solutio quarti argumenti allati num.7.

15 *Actus naturalis & supernaturalis,æquales imprimunt species.*

Conclvsio IV. Actus fidei supernaturales non alias species impressas in memoria relinquunt, quàm relinquerent si essent merè naturales circa idem obiectum. Memoriam autem hîc voco ipsam vim reminiscendi, siue eam animæ potentiam cui imprimuntur species illæ rememoratiuæ; siue hæc distinguatur ab intellectu, siue non. quod ad præsentem quæstionem non spectat. Probatur,quia actus nostri,siue intellectus, siue voluntatis non aliter imprimunt sui speciem in memoria, quàm quatenus à nobis perceptibiliter eliciuntur,ita scilicet,vt percipiamus nos eos elicere. quod vel inde patet, quia quo magis vel minùs percipimus nos elicere aliquem actum, eo hic magis vel minùs imprimit sui speciem in memoria. Hinc quando valdè distracti aliquem actum elicimus, postea nullam ipsius habemus memoriam. Cùm igitur actus supernaturales in nobis non aliter percipiamus; quàm eos perciperemus si essent merè naturales, ita vt eos qua supernaturales sunt, siue eorum supernaturalitatem nullo modo percipiamus;apertè sequitur, eos qua supernaturales sunt non imprimere nobis speciem, sed solùm quatenus sunt naturales, & consequenter planè similem ei, quam actus naturales nobis imprimunt.

16 *Turrian. Lorca. Pesantius. D. Thomas.*

Conclvsio V. Habitus fidei est formaliter speculatiuus & practicus, quia elicit aliquas cognitiones formaliter speculatiuas, & alias formaliter practicas. Ita Turrianus 2.2. disp.38. dub.6.Lorca disp.26 Pesant.q.4.a.2.in fine, & est apertè S. Thomæ ibidem. Probatur, quia assensus, quo credimus Deum esse trinum & vnum, Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio per voluntatem, Filium à solo Patre per intellectum, &c. sunt cognitiones merè speculatiuæ, quia nullo modo immediatè dirigunt operationes voluntatis. Contrà assensus quo credimus Deum esse super omnia amandum & colendum,& similia,est verè & formaliter practicus,quia voluntatem immediatè in sua operatione dirigit.

17 *Vasquez. Quid requiratur vt cognitio sit practica.*

Nota cum Vasquez 1.p.disp.8.cap.5.nu.23. Turrian suprà,& alijs multis,quos citant,vt aliqua cognitio sit practica, non sufficere quòd ipsa nata sit excitare affectum aliquem in voluntate, quia sic omnis omnino cognitio esset practica,nec daretur vlla scientia aut cognitio speculatiua: nam omnis cognitio est nata excitare aut amorem aut odium obiecti sui; spem, aut timorem; aut saltem aliquam delectationem, aut tædium; vel alium similem affectum. Quare vt aliqua cognitio sit practica,præterea requiritur, quòd immediatè respiciat ipsam operationem,ostendendo qua ratione aliquid bene vel malè fieri possit,siue quid agendum,aut fugiendum sit; & hac ratione ipsam voluntatem immediatè dirigat. Quæ nullo modo conueniunt assensui, quo credo Deum esse trinum, aliaúe similia;quare eiusmodi assensus est merè speculatiuus. Ex quo patet responsio ad argumentum Scoti allatum num.11. neganda enim est maior.

Conclvs.VI. Vnicus est habitus fidei,quo elicimus omnes assensus fidei,siue speculatiuos, siue practicos Est communis DD. Et probatur clarè ratione, quam adfert D.Th.2.2.qu.4.a.6. quia quidquid credimus fide theologica,credimus immediatè propter idē omnino obiectum formale, scilicet propter auctoritatem Dei reuelantem; & consequenter per eosdem specie actus, & per eundem habitum infusum. Quia nulla hîc alia potest occurrere ratio, cur dicamus hæc fieri per diuersum habitum, aut per actus specie distinctos. quod magis patebit ex solutione argumenti contrarij. Probant id etiam aliqui,quia ad Ephes.4.dicitur, *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Sed Apostolus ibi solùm voluit docere, fidem omnium fidelium ea ratione esse vnam, quatenus omnes eosdem articulos fidei credimus, idque propter Dei attestationem: vtrùm autem hoc vno aut pluribus habitibus fieret, non ita ibi curauit; ex eo tamen quòd doceat nos omnes eadem, & propter eandem Dei attestationem credere, bene infertur nos omnes eadem specie fide credere; ob rationem iam illatam. 18 *D. Thom.* *Ephes.4.*

Conclvs.VII. Etsi sit valdè probabile habitus scientificos, præsertim naturales non solùm componi ex diuersis gradibus eos intendentibus, sed etiam per diuersas quasi partes extendi ad diuersas conclusiones,vt docet Vasquez citatus nu.9. tamen hoc secundum nullo modo potest dici de habitu fidei; atque adeò hic nullo modo est compositus: nisi velis dici compositum,quatenus constat ex diuersis gradibus,quibus intenditur. Et hæc est etiam communis Doctorum. Ratio autem diuersitatis inter hunc habitum & alios scientificos, præsertim naturales, est Primò, quia hi comparantur ex actibus, & sunt horum quasi quoddam vestigium: sicut igitur hi sunt diuersi, ita etiam diuersum sui vestigium intellectui imprimunt. Secundò,quia,etsi diuersæ conclusiones possint ex eodem principio deduci; tamen singulæ diuersimodè ex eo deducuntur, & per aliam atque aliam consequentiam: atque ita etiam diuersam habent cum illo principio connexionem, & diuersimodè ex eo cognoscuntur, & propter rationem formalem ex parte diuersam: sicut enim ipsa connexio conclusionis cum antecedente est ex parte ratio cur huic assentiamur; ita est etiam partiale obiectum formale huius assensus. Contrà accidit in habitu fidei; qui non generatur per actus, nec horum est vestigium;sed à Deo nobis infunditur,& habet se per modum potentiæ. Sicut igitur est eadem omnino potentia, qua eliciuntur varij actus scientifici,ita idem omnino est habitus,quo eliciuntur omnes assensus fidei. 19 *Vasquez. Habitus fidei nullo modo est compositus nisi ratione graduum intensionis.* *Cur habitus fidei sit simplicior habitu scientifico.*

Item omnes propositiones reuelatę eandem planè habent cum prima veritate connexionē, & consequenter idem obiectum formale. Nec his obest quòd fortè per diuersas externas reuelationes sint reuelatæ; quia hoc hac in re se habet 20

habet merè materialiter & per accidẽs, & intellectus dum ijs per fidem assentitur, nullo modo apprehendit aut notat hanc diuersitatem: sicut notat diuersitatem consequentiæ, dum diuersis conclusionibus assentitur; quia dum his singulis assentitur distinctè in particulari, earum cõnexionem cum suo principio apprehendit & ponderat; contrà verò intellectus in assensu fidei non cogitat qua reuelatione hæc propositio in particulari sit reuelata (nam hoc vt summum potest aliquo modo spectare ad iudicium præuium actui fidei, quo res proposita iudicatur esse credenda) sed solùm quòd reuelata sit, atque ita omnis assensus fidei theologicæ habet simpliciter & omni ex parte idem obiectum formale.

21 Ad primum argumentum positum num.4. Respondeo, quidquid sit de habitibus acquisitis qui sunt vestigia quædam actuum, & reddunt sua obiecta intellectui clara, aliud omnino dicendum esse de habitu fidei infuso, in quem hæc nullo modo conueniunt, vt patet ex dictis.

Ad secundum, tertium, & quartum, patet responsio ex secunda, tertia & quarta conclusione; vbi illa argumenta ex contrarijs principijs satis refutaui.

Ad quintum, nego consequentiam: quia valdè diuersa est ratio inter scientias naturales, quæ deducunt conclusiones ex principijs intrinsecis, quæ nequeunt esse eadem respectu conclusionis practicæ & speculatiuæ; & inter fidem, quæ pro obiecto formali habet principium rei creditæ omnino extrinsecum, & omnino idem in omni suo assensu, vt ostendi: quare non est mirum si idem specie habitus fidei possit simul esse practicus & speculatiuus, cùm tamen id in scientijs acquisitis fieri nequeat.

Cur habitus fidei potius quàm scientificus possit simul esse practicus & speculatiuus.

Ad sextum, patet responsio ex concl.7.

DVBIVM III.

Vtrùm habitus fidei sit virtus, & qualis?

22 POtest hæc difficultas intelligi tam de habitu fidei qui est in voluntate, quàm de eo qui est in intellectu. Et quidem si id intelligamus de priore, posito quòd talis aliquis particularis habitus detur, prout dari docui disp.13. dub.6.concl.6. dubitári nequit quin hic habitus sit vera virtus; posset tamen dubitari an sit theologica an moralis, de quo mox breuiter aliquid dicemus. Sed præcipua hîc difficultas est, an fides quæ est in intellectu, sit vera virtus.

23 *Durand.* Durandus in 3.d.23.q.6. docet, fidem posse dici virtutem largo modo, quatenus virtus significat omnem habitum laudabilem inclinantem ad bonum: non tamen strictè & propriè; quia virtus sic accepta significat habitum ponentem potentiam in vltimo perfectionis debitæ suo actui: atqui fidei, cùm sit obscura, hoc non conuenit, nam eius actus potest vlteriùs perfici per claram scientiam: ergo fides non est propriè virtus. Videtur autem Durandus eam *Aristot.* definitionem sumpsisse ex Aristotele 7.Physic. cap.3.textu 17. vbi, vt multi putant, ipse definit virtutem, quòd sit dispositio perfecti ad optimum. Sed falluntur: nam Aristoteles ibi non definit virtutem moralem aut intellectualem, sed fortitudinem siue robur, & pulchritudinem. Videtur autem sententia Durandi posse confirmari, Primò, ex Arist. 6. Ethic.c.4. vbi enumerans virtutes intellectuales nullam facit mentionem fidei. Secundò, ex Apostolo 1.ad Corinth.13. vbi docet, fidem esse imperfectam, ideoque destruendam in patria, cùm venerit quod perfectum est: atqui virtus non continet imperfectionem: ergo fides non est virtus. *Aristot.* *1.Cor.13.*

Caietanus verò 2.2.qu.4.art.5.docet, fidem non esse quidem virtutem intellectualem, esse tamen virtutem intellectus. vbi sine fundamẽto inter hæc distinguit: nisi fortè ad priorem partem asserendam motus fuerit auctoritate Aristotelis non numerantis fidem inter virtutes intellectuales; & ad secundam partem, ne recederet à D.Thoma dicto articulo docente fidem esse virtutem intellectus. 24 *Caietan.* Malè distinguitur virtus intellectus à virtute intellectuali.

Alij volunt fidem formatam esse virtutem, non tamen informem.

CONCLVSIO I. Habitus fidei infusus voluntati est vera virtus, non tamen theologica; sed moralis. Hãc tenent omnes, qui hunc habitum admitrunt; quos citaui disp.13.dub.6.concl.6. 25

Prior pars probatur, quia est habitus inclinans voluntatem, siue ex se tendens in actum necessariò bonum; vt patet ex ibidem dictis; nec quidquam habet imperfectionis, cur à definitione veræ virtutis debeat excludi.

Secunda & tertia pars probantur: quia ille habitus non habet pro obiecto suo immediato Deum, sed ipsum assensum fidei: sicut religio habet pro obiecto suo ipsum actum, quo Deus colitur, atque ita ille simili modo atque hæc est verè virtus moralis.

CONCLVSIO II. Habitus fidei qui est in intellectu, est vera, & propriè dicta virtus intellectualis. Ita Lorca 2.2.q.4.a.5. in explicatione artic.num.2. Turrian.disp.40.dub.1. & alij. 26 *Lorca.* *Turrian.*

Probatur, quia, vt colligitur ex Aristotele 6. Ethic.c.3. ille habitus intellectus habet veram rationem virtutis intellectualis, qui inclinat intellectum necessariò in bonum intellectus, siue in verum, ita vt nullo modo possit tendere in falsum: atqui habitus fidei est talis, vt patet ex dictis disp.10.dub.4. ergo est vera virtus intellectualis. Confirmatur, quia, sicut ille habitus voluntatis est vera virtus, qui ita inclinat voluntatem in bonum honestum, vt non possit rendere in non honestum; ita ille habitus intellectus est vera virtus intellectus, qui hunc ita inclinat in suum bonum, scilicet in verum, vt nullo modo possit inclinare in falsum: atqui habitus fidei est talis: ergo est vera virtus intellectualis. *Aristot.* Quid requiratur ad virtutem intellectualem.

Ad argumentum Durandi, quidquid sit de maiore, nego minorem: nam fides tribuit intellectui perfectissimam cognitionem circa Deum & res diuinas, quæ ei in hac vita sit debita, siue conueniens in via, in qua conuenit eum ambulare per fidem, siue cognitionem obscuram, vt hac ratione mereatur visionem in patria. Vt autem illa definitio Durandi sit probabilis, non 27

debet

debet intelligi de summa perfectione potentiæ quacumque ratione etiam supernaturali possibili (quia talis non potest dici debita potentiæ, & aliàs nulla præsertim in hac vita esset virtus intellectualis, quia nulla est hîc cognitio, quæ non sit imperfecta respectu cognitionis patriæ) sed de summa perfectione ipsi potentiæ secundùm suum statum debita. qua ratione fides est perfectissima cognitio, quam hîc de Deo, & rebus diuinis conuenientem nostro statui habere possumus; quia longè certiùs dicta cognoscimus per fidem, quàm per vllam cognitionem, quam hîc possimus quacumque ratione acquirere.

28 Cur Aristot. non numeret fidē inter virtutes intellectus.

Ad primam confirmationem, Respondeo non esse mirum si Aristoteles non recenseat fidem inter virtutes intellectus, quia ipse solùm agnouit fidem humanam, quæ fallibilis est, & consequenter non est virtus intellectus.

Ad secundam, Respondeo inde solùm sequi, fidem non habere omnem perfectionem in ratione cognitionis, quam intellectus supernaturaliter habere potest; atque ita esse imperfectam respectu cognitionis patriæ; quod non impedit quo minus sit vera virtus intellectus, vt iam ostendi.

29 Fides informis est virtus intrinsecè perfecta.

Conclvsio III. Si consideremus rationem virtutis secundùm intrinseca, eique essentialia, vterque dictus habitus habet veram rationem perfectæ virtutis, etiamsi informis sit, siue separatus à caritate; caret tamen aliqua perfectione, ipsi quidem virtuti secundùm essentiam suam consideratæ extrinseca, ei tamen debita vt habeat statum conuenientem virtuti, atque ita vt habeat rationem omnino perfectæ virtutis. Ita Auctores citati pro secunda concluſ. Et hæc videtur omnino mens D. Thomæ 2.2.q.4.a.5.

Non habet tamen statū virtuti conuenientem.

D. Thomas.

Prior pars probatur: quia fidei etiam separatæ à caritate conuenit omnis ratio virtutis suprà explicata, nec ipse habitus, eiusue actus per accessum caritatis intrinsecè perficiuntur.

30 *Augusſ.*

Secunda pars probatur: quia, vt fusè docet D. Augustinus lib. 4. contra Iulianum c.3. nulla virtus habet rationem & statum perfectæ virtutis, nisi possit esse fructuosa, siue meritoria vitæ æternæ; aliàs enim sicut eius opera, ita etiam ipsa virtus dicitur mortua, sicut arbor, quæ nec fructus nec folia profert, dicitur mortua, vt

Augusſ.

ostendi disp.14.n.87. Vnde D. Augustinus loco iam citato accipiens virtutem strictè pro virtute viua, & quæ habeat rationem perfectæ virtutis, contendit nullam posse reperiri perfectam ac veram virtutem nisi in iusto. quem in modo loquendi sequitur ex parte D. Thom. loco citato.

D. Thom.

DVBIVM IV.

Qua ratione fides informetur ac dependeat in sui vnitate, infusione & conseruatione à caritate?

31 Qvadruplex hîc est difficultas. Primò, qua ratione caritas informet fidem? Secundò, an fides possit conseruari sine caritate? Tertiò, an eadem sit fides formata, & informis? Quartò, an aliquando infundatur sine caritate?

Circa primam difficultatem Richardus in 3.d.23.art.5.qu.1. videtur docere, caritatem non solùm moraliter, sed etiam physicè informare fidem. Primò, quia quando duo principia inter se subordinata sunt in eodem subiecto, & ad eamdem actionem concurrunt, vnum alterum perficit: atqui fides & caritas sunt tales: ergo hæc illam perficit. Secundò, quia voluntas est in anima mediante intellectu: ergo caritas est in eadem mediante fide, & consequenter illa hanc physicè informat. Sed ipse satis obscurè loquitur, & videtur solùm velle habitum caritatis perficere habitum fidei, hunc adiuuando vt facilius & perfectius operetur, sicut multi homines iuncti se mutuò iuuant. Cuiuscumque autem ea opinio sit, est contra communem sententiam Scholasticorum, & rationes illius nullius sunt momenti. 32 *Richard.*

Ad primum Respōdeo, vt maior sit vera, eam debere intelligi de principijs ordinatis immediatè ad eumdem actum, & quorum vnum mediante altero insit ipsi subiecto, qualia sunt habitus & potentia in sententia eorum, qui potentias realiter distinguunt ab ipsa anima: fides autem & caritas nullo modo sunt eiusmodi principia; nam vnaquæq; ordinatur ad distinctum sibique proprium actum.

Ad secundum, nego antecedens: est enim apertè falsum.

Circa secundam difficultatem hæreticinostri multis contendunt, veram fidem non posse esse sine caritate; quorum fundamenta retuli & refutaui disput.14. dub.13. præsertim num.247. 33

Circa tertiam, Alensis 3.p.qu 64.in 6. putat fidem formatam & informem esse distinctos habitus. Quod probabile etiam putat Magister in 3.d.23 §. *Si verò*. Probatur Primò, quia, vt dicitur 1. ad Corinth.13. *Cùm venerit quod perfectum est, euacuabitur quod imperfectum est*: sed fides informis est imperfecta respectu formatæ: ergo hac veniente illa euacuatur. Secundò, quia vna & eadem res nequit esse mortua & viua: atqui, vt dicitur Iacobi 2. fides informis est mortua, formata verò est viua: ergo vtraque nequit esse vna & eadem. 34 *Alens.* *Magister.* *1.Cor.13.* *Iacob.2.*

Circa quartam, etsi omnes Catholici doceant fidem semel infusam remanere amissa caritate, tamen quidam putant eam numquam infundi ante caritatem. Ita Bonauent. in 3.d.23. in exposition.text.dubio 6. & in 4. d.14.1.parte distinctionis, a.2.q.3. Durandus in 3.d.23.qu.6. Richardus ibidem art.5. & 6 qu.3. Occam d.25. Scotus d.36. in fine. quorum rationes attuli disp.6.dub.4. 35 *Bonauent.* *Durandus.* *Richard.* *Occam.* *Scotus.*

Alij docent, tunc solùm fidem infundi ante caritatem, quando adultus verè quidem credens, sine legitima tamen dispositione ad iustificationem baptizatur. Ita Sotus l.2. de Natura & gratia c.8. *Sotus.*

Conclvsio I. Caritas nullo modo informat fidem physicè eam intrinsecè perficiendo (quia sic fides deberet esse subiectum caritatis, quod per se apparet absurdum;) sed solùm extrinsecè, & ratione quadam morali. Primò, quatenus 36

Qua ratione caritas sit forma fidei.

tenus ipsius actus dirigit in suum finem. Secundò, quatenus ipsum credentem efficit filium Dei, & consequenter Primò quidem ipsi subiecto, deinde hoc mediante ipsius actibus tribuit moralem quandam dignitatem, redditque eos meritorios vitæ æternæ. Ita D. Thom. 2.2.q. 4.art.3. & communiter Theologi. quæ fusius ostendi disp.8.dub.4.

D. Thomas.

37 Conclvsio II. Certa fide tenendum est, fidem non amitti per omne peccatum mortale, eamque posse manere sine caritate siue gratia iustificante. Ita expresè definit Trident. sess.6. can.28. quod etiam satis probaui disp.14.dub. 13.præsertim n.247. eamque clarè docet S. Augustinus lib.15.de Trinitate cap.18. vbi ex Apostolo 1.ad Corinth. 13. pulchrè docet, fidem nihil prodesse sine caritate. & tandem subiungit; *Ita vt ipsam fidem non faciat vtilem nisi caritas. Sine caritate quippe fides potest quidem esse, sed non & prodesse.*

Trident.

Augustin.

1.Cor.13.

Idem communiter docent alij Patres, explicantes parabolam decem virginum allatam à Christo Matth.25. vbi per virgines fatuas intelligunt habentes veram fidem sine caritate. Vide Valentiam 2.2.disp.1.q.4. puncto 4. & Bellarm. l.1.de Iustif.c.15. qui hæc fusiùs tractant, & Patrum sententias citant.

Matt.25.

Valentin.

Bellarm.

38 Contra hanc conclusionem hæretici varia obijciunt. Primò, quia Scripturæ videntur negare veram fidem posse esse sine caritate. Nam Apostolus 1.ad Timoth.1. ait: *Finis autem præcepti est caritas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Vbi insinuat fidem sine caritate esse fictam. vnde c.5. dicit eum, qui suorum domesticorum curam non habet, fidem negasse. Item S.Iohan.epist.1.cap.2.ait, *Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est.*

1.Tim.1.

1.Tim.5.

1.Iohan.2.

Secundò, ex Patribus qui simili modo loquuntur. Nam S.Cyprian. libr.de Simplicitate Prælat. ait. *Quid dicis te habere fidem, si præcepta Christi facere non vis?* Item S.Hieron. in prologo super Threnos Ierem. docet, animam peccatricem perdere omnia sua ornamenta: ergo etiam fidem. & in epist.ad Galat. cap.5. explicans illud, *Sed fides quæ per caritatem operatur*, ait, abcedente caritate statim abcedere & fidem. Item D. Gregor. hom.29. in Euangelia, *Vera fides est*, inquit, *quando id, quod credimus, moribus & vita confirmatur.* Similia habet Beda explicans cap.2. Iacobi. Vnde etiam alij Patres sæpè imitati S. Iacobum cap.2. aiunt fidem peccatorum esse fidem dæmoniorum.

Cyprian.

Hieron.

Gregorius.

Beda.

39 Pro resolutione Nota, fidem dupliciter posse dici veram, siue germanam. Primò, secundùm sua intrinseca & essentialia præcisè. Secundò, ratione sui finis, & effectus, quem nata est producere, ita vt illa fides dicatur vera, quæ his coniuncta est; & ita per fructus quos profert, probatur hominibus esse vera, ita vt dicatur vera quæ non solùm verè talis est, sed etiam exterius ostenditur esse talis.

Fides dupliciter potest dici vera fides.

Et similiter potest dupliciter dici falsa, siue ficta & adulterata. Primò, secundùm suam substantiam, siue essentialia, qualis est fides hæreticorum. Secundò, quia caret suo fine, & effectu, scilicet caritate ac bonis operibus: quæ ex fide tamquam ex radice nata sunt pullulare. Atque ita ob hunc defectum hominibus apparet non esse vera, aut saltem non probatur esse vera fides.

Item dupliciter potest quis negare fidem. Primò, verè & realiter negando aliquem fidei articulum, aut falsam fidem profitendo. Secundò, quoad externam apparentiam, ita viuendo ac si non haberet fidem. Sic Apost. ad Titum cap.1. dicit quosdam dicere se nosse Deum, & tamen id factis negare; quia nimirum ita viuunt ac si nec Deus, nec cælum, nec infernus esset. & clariùs 1.ad Timoth.5. docet, eum qui suorum domesticorum curam non habet, fidem negasse, & esse infideli deteriorem. Quæ vltima dum addit, ostendit eum verè non esse infidelem, quia apertè eum ab infideli distinguit; si autem verè negasset fidem, eamue amisisset, esset verè infidelis. Dicit itaque eum negasse fidem, quo ad externam quandam apparentiam, quia scilicet ita agit ac si esset infidelis. Sic solemus etiam communiter dicere oriundum ex Belgio, Hispania, Italia aut Francia, qui induit mores omnino alienos à moribus suæ patriæ, non esse amplius verum Belgam, aut verum Hispanum, &c.

40 Dupliciter aliquis dicitur negare fidem.

Titum 1.

1 *Tim.5.*

Nota Tertiò, verba Video, nosco, &c. in Scriptura dupliciter sumi. Primò, propriè prout communiter sumuntur. Secundò, impropriè, vt idem significent, quod *amo*, vel *approbo*, aut *diligenter curo*. Sic psalm.1.v.vlt. Deus dicitur nosse viam iustorum, id est approbare & dirigere. & ad Roman.8. *Quos præscivit*, id est singulariter amauit, *hos & prædestinauit*. Et contrà dicitur non nouisse ea, quæ improbat. sic Habacuc 1. Deo dicitur, *Mundi sunt oculi tui ne videas* (id est ne approbes) *malum; & respicere ad iniquitatem non poteris.* & Matth.7. vers.27. Dominus ait de improbis: *Et tunc confitebor illis, quia numquam noui vos.* & cap.25.v.12. fatuis virginibus in die iudicij Dominus dicet: *Amen dico vobis, quia nescio vos.*

41 Cognoscere & videre in Scriptura sæpè significat approbare & curare.

Psalm.1.

Rom 8.

Habac.1.

Matth.7.

Matth.25.

Ad locum igitur Apostoli ad Timoth. Respondeo, ibi dici fidem non fictam, quæ verum fidei fructum profert, & quæ hunc non profert insinuatur non esse omnino vera & germana fides, sed quodammodo ficta, iuxta dicta n.39.

42 Fides infructifera dicitur ficta.

Ad secundum locum ex cap.5. responsum est num.40.

Ad locum ex epistola S.Iohannis, Respondeo talem dici mentiri: Primò, quia factis ostendit se non credere Deum esse, aut se non credere Deum esse vindicem malorum. Secundò, quia talis verè etiam non nouit Deum, iuxta sensum Scripturæ explicatum num.41. quia scilicet non amat Deum, nec Dei honor & obedientia ei debita ipsi curæ sunt.

Qua ratione peccator dicatur non nosse Deum.

Ad locum S.Cypriani, Respondeo eum non negare tales habere fidem, sed reprehendere eos iactantes se habere fidem, cùm tamen ita viuant, ac si eam non haberent; atque ita neganti eos verè credere nequeant id probare.

43

Ad primum locum S.Hieron. Respondeo eum videri loqui de eo qui à fide apostatat. Ad secundum, Respondeo eum dicere abcedente caritate abcedere statim fidem. Primò, quia qui

qui caritatè carent facilè etiam amittunt fidem. Secundò, quia hi perdunt statim fidem, quoad finem, & fructum ipsum fidei, atque ita fides non manet in ijs perfecta, & quoad externam apparentiam omnino perit; iuxta dicta n.40. Et simili etiam modo posset prior locus intelligi. Similiter etiam intelligendus est locus allatus ex D.Gregorio, vt vel ex ipsius verbis patet. & simili ratione intelligendus Beda. Ad locum autem S.Iacobi, & aliorum Patrum, comparantium fidem peccatorum cum fide dæmonum, Respondeo eos vtramque fidem solùm in eo comparare, quòd vtraque sterilis & infructuosa sit, ac quamdiu manet talis, sit inutilis ad salutem; licet quoad essentialia vna ab altera plurimùm distinguatur. Qua ratione autem argumentum D.Iacobi eo loco vim suam habeat, etsi in dæmonibus non sit vera fides, dicam disp.17.dub.2.

44 Conclvsio III. Fides informis & formata est idem numero habitus. Est iam communis, & sequitur ex prima concl. Quia cùm caritas solùm extrinsecè & secundùm rationem moralem informet fidem; hæc ab ea secundùm suum esse physicum non pendet, nec ea abcedente intrinsecè mutatur. Confirmatur: quia Tridentinum sess.6. can.28. definit fidem pereunte caritate remanere, ac esse veram fidem; quod propriè loquendo verum non esset, si non maneret eadem; quia sic prior fides propriè non maneret, sed huic alia succederet. *Trident.*

45 Ad primum argumentum Alensis positum num.34. nego minorem intellectam in sensu maioris, quæ agit de casu quo res intrinsecè & essentialiter perfectior succedit imperfectiori: quod hîc non fit; nam fides formata non est intrinsecè perfectior informi. Adde, fidem formatam non superuenire siue succedere informi, cùm eadem omnino priùs & postea maneat.

Ad secundum, nego maiorem: nam idem corpus est viuum & mortuum, vt ostendi tomo 1.de Sacram.q.76.nu.14. Adde, etsi ea, quæ viuunt physicè per formam sibi intrinsecam non manerent eadem viua & mortua, tamen hoc non haberet locum in præsenti casu, quia caritas est forma extrinseca fidei.

Conclvsio IV. Habitus fidei etiam extra susceptionem baptismi sæpè homini infunditur ante caritatem: quoties scilicet quis ad fidem conuertitur per verum actum fidei supernaturalem, antequam sufficienter disponatur ad iustificationem: quod communiter fit in ijs qui adulti ad fidem conuertuntur. Ita Pesantius 2.2.q.4.a.7.concluſ.3. Lorca sect.1.disp.32. Turrian.disp.41.dub.9. Valentia disp.1.q.6. puncto 2. Bañez qu.6.a.2. Caietan.ibid. vbi eandem videtur expresè docere D.Thomas in respons. ad 3. Vbiapertè docet, fidem aliquando infundi ante caritatem: & quamuis in præcedentibus videatur loqui de actu; tamen videtur etiam loqui de habitu, quia hic propriè infunditur, non autem ille. Eandem docent Suarez 3.p. tomo 3.disp.28 sect.3. & Vasquez 1.2.disp.203. num.117. quam etiam fusè probaui suprà disp. 6.dubio 4. 46 *Pesantius. Lorca. Turrian. Valentia. Bañez. Caietan. D.Thomas. Suarez. Vasquez.*

DISPVTATIO XVII.

De subiecto fidei, siue de ijs, quibus inest fides.

EX dictis satis constat, omnibus viatoribus post lapsum necessariam esse fidem, vt possint iustificari, aut in iustitia perseuerare. sed est difficultas circa angelos viatores, Adamum in paradiso, damnatos, hæreticos, ac Beatos, & existentes in Purgatorio, an scilicet hi habeant fidem. Quam sequentibus dubijs explicabimus.

DVBIVM I.

Vtrùm angeli in via, & Adam in paradiso habuerint fidem?

1 PRima opinio docet, in neutris fuisse fidem, sed vtrosque habuisse cognitionem aliquam excellentiorem & mediam inter hanc & visionem beatificam. Hanc respectu Adami videtur secutus Magister in 2.d.23.§.4. Eidem videtur fauere Hugo de S.Victore lib.1. de Sacram.p.5. c.14.& p.6.c.14. Et ratio esse potest, quia fides habet cognitionem obscuram, qualem non decuit esse in illo statu, quem decebat habere intellectum ab omni obscuritate clarum. Sed D.Thom.2.2.q.5.a.1. benignè Hugonem interpretatur, quasi solùm voluerit eos habuisse clariorem cognitionem rerum diuinarum, quàm nos habeamus, talem tamen quæ cum fide poterat consistere. Et valdè verosimile est ipsum solùm voluisse eos habuisse claram rerum fidei reuelationem, qua hæ fuerint ijs claræ in attestante, siue cognitione à posteriore, prout dixi disp.9.dub.8.& disput.11.dub.1.& 2. vbi etiam ostendi, hanc cognitionem posse consistere cum fide. *Magister. Hugo Victorinus.* *D.Thomas.*

Secunda opinio docet, saltem angelos in via non habuisse fidē. Hanc tamquam probabilem tenet Durandus in 3.d.23.q.9.a.3. Quia angeli habuerunt euidentiam rerum reuelatarum in attestante, & consequenter clarè cognouerunt eas esse veras; vnde vlteriùs infert eos non habuisse earum fidem. Sed ad hoc argumentum satis responsum est disp.11.dub.1. Eandem opinionem videtur tenuisse Ludou. Viues in comment. in cap.9.libr.11. de Ciuit. ex alio tamen capite, quia videtur puraſſe angelos sanctos ab initio semper vidisse clarè Deum. Cuius etiam opinionis aliqui putant fuisse D. Augustinum l.4.de Genesi ad lit.cap.22.vbi videtur docere, angelos 2 *Durand. Viues. August.*

angelos statim initio vidisse omnes creaturas in Verbo, antequam eas viderent in se.

3 Sed certum omnino est D. Augustinum sensisse angelos bonos statim initio creationis suę non vidisse clarè Deum, nec perfectè, sed tolùm inchoatè fuisse beatos; quatenus in felici valdè statu ita creati erant, vt facilè possent ad perfectam beatitudinem peruenire. Nam sæpè docet, eos potuisse cadere, & omnino liberè in bono perseueraſſe: atque ita in bono perseuerantes perfectam beatitudinem fuisse promeritos. Imò sæpè insinuat angelos malos ante lapsum non habuisse minorem gratiam, quàm bonos; quamuis aliquibus locis de eo dubitet. Primo enim libr. de Correptione & gratia cap.11. cùm docuisset, angelo malo fuisse datum sufficiens adiutorium, quo posset perseuerare in bono si vellet, subdit: *Sed quia noluit permanere, profectò eius culpa est, cuius meritum fuisset si permanere voluisset: sicut fecerunt angeli sancti, qui cadentibus alijs per liberum arbitrium, per idem liberum arbrium steterunt ipsi; & huius mansionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam scilicet beatitudinis plenitudinem, qua ijs certissimum sit semper se in illa mansuros.* Vbi apertè insinuat, initio vtriusque angeli æqualem fuisse conditionem, & vnum tam liberè perseueraſſe, quàm alter ceciderit, ideoque illum meruisse perfectam beatitudinem, à qua cadere non posset; & consequenter innuit angelum bonum initio non fuisse certum de sua perseuerantia. Quæ nullo modo dici possent si angelus bonus initio vidisset intuitiuè Deum, quia tunc nullo modo cadere potuisset (quia clara Dei visio reddit hominem intrinsecè impeccabilem) nec potuisset suam beatitudinem mereri, quia iam eam habuisset, & fuisset non in via, sed in termino.

4 Item libr.11. de Ciuitate cap.13. cùm docuisset, angelos bonos iam esse certos de æternitate suæ felicitatis, angelos verò malos numquam potuisse esse certos se non lapsuros, vt prius membrum confirmet, subdit: *Aut si durum videtur quando facti sunt angeli, alios credere ita factos vt non acciperent præscientiam vel perseuerantiæ, vel casus sui; alios verò ita factos vt veritate certissima æternitatem suæ beatitudinis nossent: sed æqualis felicitatis omnes ab initio creati sunt: & ita fuerunt, donec isti, qui nunc mali sunt, ab illo bonitatis lumine sua voluntate cecidissent: proculdubio multò est durius nunc putare angelos sanctos æternæ suæ beatitudinis incertos,* &c. Vbi apertè insinuat, esse saltem probabilius vtrumque angelum initio fuisse æqualis beatitudinis, & æquè de sua perseuerantia incertum, & contrarium dicere esse durum: etsi minùs durum sit, quàm dicere angelos beatos iam esse incertos de æternitate suæ beatitudinis.

Item l.12. cap.9. tamquam probabile dicit vtrumque angelum initio æqualiter in gratia creatum esse.

5 Quidam igitur putant D. Augustinum his locis reuocasse quæ in lib.4. in Genes. suprà citato docuerat: sed hoc non est probabile; quia lib.11. de Ciuitate cap.9. doctrinam ibi traditam videtur apertè approbare. Respondeo igitur, D. Augustinum, dum docet, angelos initio creationis mundi vidisse priùs res omnes in Verbo, quã in seipsis, aut loqui de visione quam habuerunt postquam iam adepti sunt beatitudinem, antequam res aliæ crearentur; quod facilè fieri potuit, si breui valdè spatio fuerunt in via, vt valdè probabile est: vel eum loqui de cognitione, quã angeli initio suæ creationis antequam res aliæ crearentur, easue in seipsis videre possent, à Deo acceperunt, per species sibi infusas, siue per cognitionem habitualem à Deo sibi infusam, qua res omnes, modumque quo à Deo procederent & penderẽt, clariùs cognouerunt, & Deum etiam in ijs; quam ex earum reali existentia sibi obiecta eadem postea per se, siue seclusa illa Dei illustratione potuissent cognoscere; qua ratione etiam ipsum Adamum initio similem cognitionem, licet imperfectiorem, à Deo accepisse communiter omnes fatentur.

Dicit autem angelos eas omnes res vidisse in Verbo, quia eas cognouerunt per illuminationem & scientiam à Verbo, quod est sapientia Patris, acceptam. Vt autem D. Augustini mentem ita interpreter, moueor Primò, quia ipse D. Augustinus dicto cap.22. apertè docet, angelos has cognitiones creaturarum non accepisse omnes simul, sed vnam post aliam cum aliquo interuallo, & ita distinguit sex dies creationis rerum, per sex interualla, quibus eas angeli priùs in Verbo, deinde in se viderunt; ea autem quæ Beati vident in Verbo, omnia simul vident, nec vnum post aliud. Secundò, quia ipse D. Augustinus lib.11. de Ciuit. cap.9. ita apertè seipsum explicat. vbi per illud Genes.1. *Dixit Deus, Fiat lux,* &c. intelligit creationem angelorum, & hos dicit lucem & diem, ob participationem æterni luminis, quam à Sapientia Dei, quæ est Dei Verbum, acceperunt. Deinde id probans, subiungit: *Lumen quippe verum, quod illuminat omnem hominem in hunc mundum venientem, hoc illuminat omnem angelũ mundum, vt sit lux, non in seipso, sed in Deo: à quo si auertatur angelus fit immundus, sicut sunt omnes qui vocãtur immundi spiritus, nec iã lux in Domino, sed in seipsis tenebræ, priuati participatione lucis æternæ.* Vbi apertè ostẽdit, angelum dici diem & lucem, per illuminationẽ quam à Verbo habuit in via, & potuit amittere, sicut diabolus eam amisit. Agit autem apertè de illa illuminatione & luce, quam dicto c.22. in Genes. vocat cognitionem matutinam, siue cognitionem in Verbo, per quam singulorum dierum lucem siue manè intelligit fieri. Nec refert quòd alijs locis per cognitionem matutinam intelligat veram cognitionem creaturarum in Verbo: quia alia ratione & secundùm alium angelorum statum ibi loquitur, quàm locis iam citatis.

6 Qua ratione S. Augustinus dicat angelos priùs omnia vidisse in Verbo, quã in se.

Genes.1.

7 Est præterea difficultas, qualem siue cuius obiecti fidem angeli, & Adam initio habuerunt. Et quidem inter omnes constat, eos explicitè cognouisse omnia mysteria spectantia ad diuinitatem & beatitudinem; quæ nos credimus. Sed difficultas est, vtrùm habuerint explicitam fidem mysterij incarnationis.

Quarum rerum fidem angelus & Adam in via habuerint.

8 Prima igitur opinio docet, tam angelũ, quàm Adamum statim initio suæ creationis habuisse

fidem explicitam incarnationis. Et hanc sententiam necessariò sequuntur ij omnes qui docent Christum fuisse incarnandum, etsi Adam non peccasset, & tam angelos, quàm primum hominem omnem suam iustitiam accepisse ex meritis Christi: nam ex meritis Christi nemo iustificatur, nisi per fidē Christi, vt ostendi disp. 14. dub. 9. non videtur autem credibile eos solùm implicitam fidē habuisse illius mysterij. Et *Suarez.* hanc sententiam apertè docet Suarez in 3.p.to. 1.q.1.in explicatione a.3. §. *Secundò explicandum.*

9 Secunda docet, Adamum initio suæ creationis non habuisse fidem incarnationis Christi; sed eam habuisse post somnum à Deo ei immissum, in quo ei Deus hoc mysterium reuelauit. *Turrian. Vasquez.* Ita Turrian. 2.2.disp.27.dub.1. Vasquez 3.p.to. 1.disp.12.c.vlt. Priorem partem probant, quia Adam non accepit suam iustitiam ex meritis Christi; ergo nec ex fide Christi; quia nulla videtur ratio cur dicamus ei necessariam fuisse fidem Christi, nisi quia eius meritis debuit iustificari. Quare cùm eadem ratio sit in angelis, qui secundùm illos non fuerunt iustificati ex meritis Christi, idem secundùm illos de his videtur dicendum.

10 Secundam partem probant, quia illud quod *Genes. 2.* dixit Adam Genes. 2. cùm euigilans è somno vidit Euam, *Quamobrem relinquet homo patrem* *Ephes. 5.* *suum & matrem*, &c. Apostolus ad Ephes. 5. docet dictum de Christo & Ecclesia. Vnde multi Patres docent, tunc Adamum illis verbis prophetasse de incarnatione Christi, & Ecclesiæ ex eius latere formatione. Quare hæc debuerūt ei ibi fuisse reuelata. Negant tamen ij Auctores Adamo fuisse reuelatam passionem Christi, eūque venturum vt nos à peccato redimeret; quia sic debuisset ei reuelari futurus ipsius lapsus, quod non videtur probabile fuisse factum, hoc enim nimiam ei tristitiam iniecisset.

11 Tertia sententia docet, Adamo tunc non fuisse explicitè reuelatum mysterium incarnationis, sed tantùm in figura, quatenus nimirum efformatio Euæ ex latere ipsius dormientis fuit figura efformationis Ecclesiæ ex latere Christi mortui in cruce. Et illa verba quibus dicebat hominem relicto patre & matre adhæsurum vxori, significabant amorem Christi erga Ecclesiam, & vnionē eius cum humana natura. Nam relicto cęlesti Patre descendit in terras accepturus humanam naturam, & relicta matre sua synagoga congregauit sibi Ecclesiam ex Gentibus. Hæc itaq; secundùm eos Adam cognouit, & prophetauit in figura & mysticè. Sicut Iacob *Genes. 17.* Genes. 17. tegendo manus & colla hœdinis pellibus, & dicendo se esse Esau, figura fuit Christi assumentis naturam humanam, & simul tanquā hœdinas pelles nostra peccata, vt pro ijs satisfaceret Patri: atque ita ille hæc mysticè prophetauit, etsi tunc non satis intellexerit, quid suo illo *Lessius.* facto significaretur. Ita Lessius lib. de Prædest. Christi, sect. 2. nu. 26. quod varijs ibi rationibus probat; præcipua autem est, quia, vt patet ex ipsius facto, & Patres etiam docent, Adam ibi non tantùm præfigurauit & prophetauit futuram incarnationem, sed etiam efformationem Ecclesiæ ex latere Christi, ac infidelitatem Iudæorum, ob quam erant deserendi. Quæ communiter omnes docent Adamum nullo modo explicitè cognouisse, quia debuisset aliàs præsciuisse suū lapsum. Cùm igitur necessariò concedendum sit Adamum præcipuum significatū huius prophetiæ ac figuræ solū cognouisse valdè implicitè in quodā ænigmate, omnino idem videtur dicendum de alio ipsius significato, scilicet de mysterio incarnationis; necest magis absurdum concedere ei cognitionem & fidem ita implicitam circa vnam partem illius mysterij, quàm circa aliam.

Pro resolutione suppono Primò, omnino esse 12 certū, nec à Catholico negari posse Adamū habuisse aliqua dona supernaturalia ac auxilia, sine quibus non poterat facere opera vitæ æternę meritoria, ac in bono perseuerare: idemq; dicē dū esse de angelis, vt ostēdi disp. 4. du. 3. hæc autē dona non fuisse solùm actualia, sed etiā habitualia videtur omnino certum esse: nā aliàs nos perfectiùs iustificaremur quàm illi, quia nos iustificamur per dona supernaturalia habitualia, atq; ita per veram iustitiam nobis inhærentē & supernaturalē permanenter iusti sumus, illi autē solùm fuissent iusti per dona trāseuntia, aut per fauorē Dei extrinsecum, aut per extrinsecā denominationem, & ens morale relicta post actus bonos: quæ iustitia est lōgè imperfectior priore.

Tam Adam quàm angeli habuerunt auxilia supernaturalia habitualia, quibus potuerunt mereri & exercebant.

Conclvsio 1. Omnino dicendum est, Adamum in paradiso habuisse veram fidem tam actualem, quàm habitualem. Ita omnes Auctores suprà citati, & Pesant. 2.2.q.5.a.3.disp.1.concluſ.3. Lorca disp.29.n.4. & D.Thom.q.5.a.1.& communiter cum eo Theologi. 13

Adam habuit veram fidem. *Pesantius. Lorca. D.Thomas.*

Probatur Primò, ex D. Augustin. lib. 14. de Ciuit. cap. 17. vbi ait, primos parentes post peccatum cognouisse se nudos, quia perdiderunt gratiam qua priùs fiebat ne eorum nuditas esset pudenda; & subdit: *Hoc itaque cognouerunt, quod felicius ignorarent, si Deo credentes & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri infidelitas & inobedientia quid nocerent.* Vbi apertè docet, eos debuisse Deo credere, & non credendo peccasse peccato infidelitatis, & ita gratiam fidei amisisse. Clarius S. Ambrosius libr. 5 epist. 33. de *Ambros.* Adamo ait: *Agnoscis te esse nudum, quia bona indumenta fidei perdidisti.* Item S. Prosper ad excerpta *Prosper.* Genuensium in respons. ad 3. dub. ait: *Quid est autem, quòd eidem naturæ* (scilicet primorum parentum) *solam fidem non vult esse præceptam, quam nisi amisisset* (scilicet Adam, aut natura humana in Adam) *ceteris omnibus bonis non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo*, &c. Vbi cùm ille apertè doceat, Adamum fuisse obligatum credere, & non credendo fidem amisisse, apertè supponunt eum habuisse fidem habitualem, quam amitteret, & qua priùs poterat credere: & cùm accusent eum præcisè in hoc puncto, quòd non crediderit Deo dicenti eum moriturum si comederet ex ligno vetito, apertè supponunt eum in reliquis Deo credidisse.

Probatur Secundò, quia Apostolus ad Heb. 14 11. absolutè & generatim dicit, impossibile esse *Hebr. 11.* sine fide placere Deo; & accedentem ad Deum debere credere hunc esse, ac merita remunerare: cùm igitur Adam initio placuerit Deo,

Deo, & viator fuerit, atque ita ad eum debuerit accedere, necessariò dicendum est eum habuisse fidem: quia nulla est omnino ratio eum excipiendi à generali illa Apostoli regula.

Probatur Tertiò, quia Adam nullo modo poterat naturaliter cognoscere mysterium Trinitatis, futuram beatitudinem, & similia: cùm igitur certum sit eum hæc cognouisse, debuit ea cognouisse vel clarè in se intuendo, vel ex reuelatione diuina. Prius dici nequit, quia sic non fuisset in via, sed beatus in patria, & omninò impeccabilis: ergo secundum dicendum est. Vnde vlteriùs infero, ergo vel ea cognouit sola cognitione à posteriore, quatenus clarè videbat ea sibi reuelari, indeque certò inferebat ea esse vera, vel per veram fidem: prius dici nequit, quia sic habuisset solùm cognitionem rerum fidei in sua substantia naturalem, & consequenter imperfectiorem nostra, & omnino improportionatam statui supernaturali, in quo tunc erat, & præmio quod ei merendum proponebatur: ergo secundum dicendum est, scilicet eum habuisse veram fidem.

15 Dices, eum potuisse habere cognitionem supernaturalem istorum mysteriorum euidentem, abstractiuam tamen: quatenus nimirum lumine supernaturali illustratus clarè videbat ea sibi à Deo reuelari, seque ea clariùs concipere, quàm naturaliter ea posset concipere; atque ita eodem lumine clarè videbat ea necessariò debere esse vera; nulla enim potest reddi ratio, cur hoc fieri non potuerit.

Respondeo, etsi hoc non implicet fieri, gratis tamen omnino fingitur factum: imò hoc omnino est improbabile: quia sic nullo modo liberè, sed omnino necessariò fuisset assensus Deo ea sibi reuelanti, & consequenter non potuisset ea credendo vlla ratione mereri. quod videtur omnino absurdum.

16 Angeli ambularunt per fidem. Conclvsio II. Videtur omnino certum etiam angelos habuisse veram fidem. Hanc etiam tenent Auctores citati prima concl. Probatur, quia ipsi debuerunt etiam credere quædam quæ non poterant naturaliter cognoscere, vt mysterium Trinitatis, & futuram beatitudinem: ergo per veram fidem ea crediderunt: quia, vt iam ostẽdi, nulla alia cognitio eorum statui erat aptior, vt per eam possent ad beatitudinem merendo tendere. Item cùm ipsi Deo placuerint, & ad eum debuerint accedere, necessaria ijs erat fides, vt patet ex Apost. ad Hebr. 11. Nec refert quòd ibi videatur loqui de solis hominibus, quia eius ratio etiam in angelos conuenit. *Hebr. 11.*

17 *2. Cor. 5. Augusſt.* Dices. Fides solùm conuenit ijs, qui peregrinantur à Domino, vt docet Apost. 2. ad Corint. 5. atqui, vt docet D. Augustin. lib. 11. de Ciuit. c. 9. angeli boni numquam sunt peregrinati à Domino: ergo non habuerunt fidem.

Angeli in via peregrinabantur à Domino. Respondeo, negando minorem ad sensum Apostoli: nam ipse ibi apertè docet, omnes peregrinari à Domino, & ambulare per fidem, qui non vident clarè Deum: atqui nec Adam nec angelus in paradiso viderunt clarè Deum: ergo secundùm Apostolum sunt peregrinati per fidem.

Et confirmatur, quia non fuerunt propriè in patria; nam aliàs fuissent in termino, & non in via: quod absolutè falsum est; quia fuerunt veri viatores tendentes ad patriam: ergo fuerunt etiam peregrini: quia secũdùm Apostolum & rei veritatem omnes sunt peregrini, qui non sunt in patria, sed eam inquirunt, vt patet ex loco citato ex epist. ad Corint. & ex 11. ad Hebr. v. 13. & 14. Quare hæc vtramque nostram conclusionem apertè confirmant.

Ad auctoritatẽ S. Augustini, Respondeo cũ 18 strictiùs ibi sumere nomen peregrini, quàm Apostolus, solosque veros exules vocare peregrinos, siue eos solos, qui ob culpam è loco, in quo erant conditi, in hanc vallem miseriarum, tam quam in exilium missi sunt: quales non fuerunt angeli boni, nec homines in paradiso. *S. Augustinus aliter accipit peregrinari, quã Apostolus.*

Conclvsio III. Etsi longè verius sit Verbum numquam incarnandum fuisse, si Adam non peccasset; tamen hoc non obstante cùm Deus præuiso ab æterno peccato Adami statuerit vt Verbum suo tempore carnem assumeret; potuit ipse hoc mysterium angelo, ac primo homini statim initio suæ creationis, aut etiam tẽpore illius somni, quem Adamo immisit, reuelare, idque præcisè quatenus continebat Christum futurum verum Deum & hominem, & caput omnium Beatorum, celato mysterio passionis ac redemptionis. Nulla enim hîc potest ostendi implicantia, & potuit Deus id velle, vt Christus futurus starim ab illis honoraretur. Vtrùm autem Deus hoc de facto ita fecerit, non potest nobis certò constare. Et quamuis rationes quas pro se adferunt Auctores tertiæ sentẽtiæ allatæ n. 11. sint valdè probabiles, tamen non ita conuincunt, quin tam prima quàm secunda sententia possint etiam probabiliter defendi: etsi secluſa Doctorum auctoritate minùs firmo nitantur fundamento. 19

DVBIVM II.

Vtrùm dæmones, alijq; damnati habeant veram fidem?

Magister in 3. d. 23. §. 4. videtur in dæmonibus agnoscere fidem similem ei, quam habent mali Christiani. Item Durand. ibid. q. 9. docet, damnatos, qui habuerunt fidem in via, habere eandem etiam in inferno: atque etiam dæmones eam habere, si eam habuerint in via; an verò eam in via habuerint ipse dubitat. 20 *Magister. Durand.*

Probatur Primò, quia nec eam amiserunt ratione infidelitatis, quia non omnes hoc peccato peccarunt: nec ratione status, quia hic nullam habet cum fide repugnantiam. Secundò, quia fides videtur relinquenda in fidelibus in peccato morientibus, vt hac ratione distinguantur ab infidelibus. Tertiò, quia S. Iacob. cap. 2. ex eo quòd dæmones habeant fidem, & tamen ijs non prosit ad salutem, probat etiam nobis fidem sine caritate & operibus non prodesse ad salutem: ergo sentit dæmones habere veram fidem similẽ ei quam peccatores habent, aliàs eius argumentum esset nullum; nam ex eo quòd fides impropriè dicta non prosit dæmonibus sine caritate, nõ sequitur quòd fides propriè *Iacob. 2.*

dicta hominibus nequeat sine caritate prodesse. Et confirmatur, quia Patres imitantes S.Iacobum sæpè comparant fidem peccatorum fidei dæmonum.

21 *Bañez.* Bañez verò 2.2.q.5.a.2.dubio 2. docet, damnatos habere fidem acquisitam, qua credant mysteria fidei, & hanc esse quodammodo liberam, quodammodo coactam, sicut ei, qui vt euadat naufragium, proijcit suas merces in mare, ipsa proiectio est quodammodo libera, & quodammodo coacta siue inuoluntaria. Sed si hoc exemplum esset huic rei accommodum, probaret fidem dæmonum esse absolutè liberam, & solùm inuoluntariam secundùm quid, *D.Thomas. Lorca.* quia illa proiectio est talis, vt docet D.Thom. 1.2.q.6.a.6. Eandem opinionem sequitur Lorca 2.2.disp.30.num.7.vbi ait, dæmonum fidem dici quodammodo coactam, non quia aliquid credunt, quod nollent credere: sed quia credunt id quod nollent esse verum. Sed simili ratione posset dici coactus peccare is, qui facit aliquid quod dolet esse peccatum, & omninò vellet id non esse tale, siue se id licitè facere posse.

22 Conclvsio I. Fides infusa seu supernaturalis secundùm habitum nullo modo manet in damnatis. Est communis Theologorum. Et Bañez suprà dub.1.putat contrarium esse temerarium.

Probatur Primò, quia cùm damnati non solùm sint indigni omnibus Dei beneficijs ac donis supernaturalibus, sed etiam sint in eo statu, in quo virtutes infusæ nequeunt vllo modo habere suum finem, ad quem à Deo destinantur, scilicet iustificationem, & peruentionem ad beatitudinẽ, nulla est ratio cur dicamus Deum has in ijs ampliùs conseruare. *Virtutes infusæ in damnatis essent omnino inutiles.*

23 Secundò, quia habitus infusi statim tolluntur in ijs, qui habent actus eis, siue eorum actibus ita contrarios, vt simul cum his nequeant consistere; quales statim habent omnes damnati saltem ex parte voluntatis: cùm enim habeant voluntatem à Deo omninò auersam, statim eliciũt actum contrarium piæ illi voluntati, qua fides necessariò imperatur, quia cuperent, quantum est ex parte sua, si possent, nulla in re Deo credere, & omnem reuerẽtiam hac ex parte primæ veritati debitam ei abnegare. Quare etsi aliàs retinerent habitum fidei, tamen ratione huius actus eo priuarentur, quatenus consistit in voluntate, & consequenter etiam quatenus consistit in intellectu, quia vnus habitus numquam sine alio infunditur, aut conseruatur. *Dãnati statim eliciunt actum incõpossibilem cum actu fidei.*

Tertiò, quia cùm, vt mox ostendam, numquã possint elicere verum actum fidei theologicæ, ille habitus in ijs frustra maneret.

24 Conclvsio II. Damnati nequeunt elicere verum actum fidei theologicæ, non solùm supernaturalem, sed etiam naturalem, quo scilicet aliquid credant immediatè & præcisè propter auctoritatem Dei id reuelantis, prout superiùs disp.9.dub.4.& 5. dixi nos credere articulos fidei. Est etiam communis, præsertim secundùm primam partem. *Dãnati nulla ratione possunt elicere actum fidei theologicæ etiam naturalem.*

Prior pars probatur, quia carẽt habitu supernaturali, aliaq; gratia necessaria ad eliciendum actum supernaturalem: ergo hunc nequeunt elicere.

Secunda pars prob. quia omnis eiusmodi actus fidei siue naturalis, siue supernaturalis, necessariò pendet à pia motione voluntatis, sine qua nequit elici, vt ostendi disp.13.dub.4.atqui cùm eorum voluntas sit obstinata in malo, & omnino à Deo auersa, sine summa difficultate fieri nequit vt concipiant piam volũtatem erga Deum, quem ita oderunt: cùm enim hac ratione contra suam in Dei odium vehemẽtissimam inclinationem deberent summa contentione niti in reuerentiam primæ veritatis, actus hic esset difficilior, quàm vt solis naturæ viribus sine Dei auxilio eum possent elicere; illud autem auxilium eis numquam datur. 25

Conclvsio III. Habent tamen fidem aliquam impropriè dictam, præsertim dæmones, quatenus assentiuntur mysterijs fidei propter euidentiam rationum, quibus eorum intellectus conuincitur. Ita D.Thomas 2.2.q.5.a.2.& ferè communiter Scholastici. Probatur, quia vident apertè se à Deo esse damnatos, ac puniri, idque propter sua peccata: atque ita compelluntur credere Deum esse, ac peccata in inferno punire. 26 *Habent fidẽ impropriè dictam.*

Item dæmones in via clarissimè viderunt Deum sibi mysteria fidei reuelare, & consequẽter ea esse vera: vt ostendi disp.11.dub.2.concl. 2.quam scientiam ipsi iam adhuc retinent.

Item ex consideratione omnium notarum fidei, huius credibilitas, atq; adeò etiam veritas ita clarè illis obijcitur, vt intellectus eorum planè conuincatur. Nam si, vt ostendi disp.11. dub.2.concl.6.quandoque viri docti in hac vita ex illarum consideratione ita conuincantur, vt de veritate nostræ fidei nequeant dubitare; quanto magis cõuincitur intellectus dæmonis, qui plurima, quæ nos solùm ex auditu percipimus, per se vidit, aut etiam in se est expertus, & longè clariùs ac altiùs notas fidei penetrat, quàm nos eas possimus penetrare. Eiusmodi autem assensum non esse propriè dictam fidem, sed potiùs scientiam à posteriore, ostendi disp. 9.dub.8.

Conclvsio IV. Hic assensus non est dæmoni vllo modo liber quoad specificationem, imò nec quoad exercitium, quoties obiecta fidei ita ei obijciuntur, vt non possit de ijs non cogitare: quare ad eum eliciendum nullus prærequiritur actus voluntatis. Ita Vasquez 1.p.disp. 219.num.6.& Turrian.2.2.disp.43.dub.3. §.*Sed contrariam.* Et est apertè D.Thom.2.2.qu.5.a.2. ad 2. vbi docet, dæmones cogi ad credendum ex perspicacitate intellectus: & ad tertium docet, eos euidentia notarum fidei compelli ad credendum, idque contra voluntatem, siue ita vt hoc ipsis displiceat. Nec his obest quòd in responsione ad 1. dicat eorum fidem esse quodammodo coactã: quia hoc non dicit quòd putet eam ex parte esse liberã, vt vult Bañez suprà. Sed quia non est verè & propriè loquendo coacta: nam cùm hic assensus procedat ab intrinseco, in eo nequit esse propriè dicta coactio, quæ significat vim extrinsecus illatã passo non cooperante. Hæc conclusio sequitur apertè ex dictis 27 *Dæmon necessariò & inuitus assentitur rebus fidei.* *Vasquez. Turrian. D.Thom.*

dictis conclusione tertia, vbi ostendi hanc veritatem dæmonibus clarissimè obijci; sicut autem oculus apertus necessariò videt rem sibi clarè obiectam: ita etiam intellectus veritati clarè sibi propositæ necessariò assentitur, quia non est potentia libera, nec suos actus habet in sua potestate; nam hoc soli voluntati immediatè conuenit.

28 Fides peccatoris tripliciter differt à fide dæmonum.

Ex dictis sequitur, fidem peccatoris fidelis tripliciter distingui à fide damnatorum. Primò, quia illa est in substantia supernaturalis, hæcnon. Secundò, quòd illa pro immediato suo obiecto formali habeat præcisè diuinam auctoritatem reuelantē, & nullo modo nitatur discursu, ideoque est vera & propriè dicta fides; hæc verò fit cùm discursu, & tamquam obiecto formali, saltem partiali & proximo nititur immediatè ipsa euidentia consecutionis, siue connexionis consequentis cum antecedente. Ideò enim damnatus assentitur alicui propositioni de fide, quia clarè videt eius veritatem, ex testimonio Dei clarè sibi cognito, aut ex alijs fidei notis sibi clarè cognitis euidenter sequi, atque ita eius assensus non est propriè dicta fides, sed potiùs scientia à posteriore; vt dixi disput.9.dubio 8. Tertiò, quia prior fides necessariò pendet à libero actu voluntatis, ideoque libera est; hæc verò est omnino necessaria, vt suprà ostendi, nec pendet ab actu voluntatis, nisi quandoque remotè: quatenus aliquando est in potestate dæmonis de quibusdam fidei mysterijs non cogitare. sed hoc non est generale; nam sæpè nullo modo efficere potest, vt de quibusdam non cogitet, quando ei nimis clarè ex aliqua occasione obijciuntur: imò de quibusdam etiam voluntate repugnante semper necessariò cogitat, ijsque assentitur, v.c. quòd propter sua peccata à Deo puniatur; quodque ipsius manum sine punitionem nullo modo possit effugere, & similibus.

Qua ratione dæmon libere aut necessariò assentiatur rebus fidei.

29 Ad primum argumentum positum num.20. Respondeo fidem in ijs statim à morte aut damnatione perire, Deo subtrahente ei concursum: idque tum ratione status, cui tale donum omnino inconueniens, inutile & otiosum est; tum etiam ratione malæ voluntatis assensui fidei repugnantis: vt ostendi concl.1.

Ad secundum, nego assumptum; tum quia hæc distinctio non est ita necessaria, vt ideo tātum Dei donum in damnatis debeat perpetuò conseruari: tum etiam quia alia ratione poterūt facilè distingui, scilicet aut per characterem, si baptizati sint, aut aliàs per peccata infidelitatis, quæ alij commiserunt.

30 Variæ explicationes illius Iacobi 2. *dæmones credunt*, &c.

Ad tertium, respondent multi Apostolum non comparare ibi fidem peccatoris, cum fide dæmonis in omnibus: sed in eo solùm, quòd vtraque sit infructuosa & inutilis ad salutem, quamdiu illa manet sine caritate. Quæ quidem vera sunt, sed non satisfaciunt argumento, nec ostendunt quomodo hoc supposito argumentum Apostoli sit bonum.

Lorca. Lorca igitur 2.2.disp.30.nu.8. respondet argumentum valere, quia cùm vtraque fides sit verè insufficiens ad salutem, benè Apostolus arguit à simili, ex insufficientia vnius inferendo insufficientiam alterius, quia etsi peccatoris fides sit altera melior, tamen non potest dici sufficere ad salutem.

Sed secundùm hanc responsionem argumentum Apostoli supponeret tam fidem peccatoris quàm dæmonis esse inutilē ad salutem, licet illa sit minùs inutilis; & deinde à simili ex eo quòd dæmonis fides sit inutilis ad salutem, probaret fidem peccatoris etiam esse inutilem, atque ita apertè supponeret id, quod probandum est, scilicet fidem peccatoris quamdiu deest caritas esse inutilem siue insufficientem ad salutem.

31 Vera explicatio illius loci.

Pro resolutione Nota ex dictis disput.14.dubio 7. caritatem ex fide, sicut folia & fructus ex radice arboris, pullulare: atque ita sicut hæc dicuntur vita arboris, quia sunt signum vitæ arboris, & earum productio est actus vitalis, atque ita actualis quædam vita ipsius arboris; ita opera caritatis sunt signum vitæ fidei, & quædam vitalis ipsius actio. Vnde sicut ex eo, quòd videamus arborem nec fructus, nec folia proferentem, colligimus eam esse mortuam: ita S.Iacobus cap.2. vers.17. ex eo quòd fides *Iacob.2.* nullos bonorum operum fructus proferat, bene infert eam esse mortuā. Deinde v.18.id confirmans ait: *Tu fidem habes, & ego opera; ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.* ac si diceret, Tu potes quidem dicere te habere fidem viuam: sed nō potes id ex actionibus vitalibus probare. Deinde rursum sibi obijcit: *Tu credis quoniam vnus est Deus*; id est, dices mihi, Ipso actu fidei, quo credo Deum esse, vitaliter in eum tendo: ergo habeo viuam fidem. Et respondet: *Benè facis: & dæmones credunt, & contremiscunt.* ac si diceret, Bene quidē facis credendo, & habes inde initium vitæ, sed hoc non sufficit vt probes te habere vitam, quādiu non profers fructus vitæ, scilicet opera bona: nam licut quantumuis fides dæmonum tendat etiam in Deum, quē esse credunt & contremiscunt, & hac ratione videatur habere vitam; tamē ex eo quòd non proferat bona opera, quæ sunt signa vitæ, benè colligimus eam esse mortuam & otiosam; ita ex eo quòd tua fides etiam non proferat bona opera, similiter bene colligimus eam esse otiosam & mortuam. quāuis enim vtraq; fides multùm differat secundùm sua intrinseca, tamen in eo vna alteri similis est, quòd neutra exerceat actiones vitales proferēdo bona opera; vt per se patet, & ipse Apostolus in præcedentibus de fide peccatoris probauit. Cū igitur præcisa actualis ratio, cur fides dæmonis (siue aliàs sit propriè dicta fides, siue non, quod ad rem præsentem impertinens est) dicatur otiosa ac mortua, sit quòd ipsa disiuncta à caritate nequeat proferre fructus siue opera vitæ: ex eo quòd fides peccatoris similiter tales fructus proferre nequeat, bene infert Apostolus eam similiter esse otiosam, ac mortuam. Sicut etsi corpus hominis sit longè perfectius corpore vermis, tamen ex eo quòd neutrum exerceat actiones vitales, æqualiter colligimus vtrumque esse mortuum. Atque ita optimum est argumentum Apostoli.

Quare in tertio argumento suprà allato, nego antecedens: quia Apostolus ibi ex eo quòd dæmonum fides non sufficiat ad salutem, nullo modo directè & immediatè intendit probare fidem peccatoris non sufficere ad salutem, prout in illo argumento sumitur. Sed solùm ex eo quòd dæmonum fides sine operibus est otiosa, infert fidem peccatoris similiter carentem operibus bonis, similiter esse otiosam siue mortuam. Ex quo relinquit inferendum eam non prodesse ad salutem: quod etiam versu sequenti probat.

In quo Patres comparent fidem peccatoris cum fide dæmonis.

Ad confirmationem, Respondeo Patres fidem peccatoris cum fide dæmonis solùm in hoc comparare, quòd vtraque sit mortua, & inutilis ad salutem, quamdiu ille manet in peccatis; imitantur enim apertè modum loquendi ac argumentandi ipsius Apostoli.

DVBIVM III.

Vtrùm fides maneat in hæreticis?

32 Ex ignorantia dissentientes vni articulo fidei, alio actu eũdem implicitè credũt.

SAtis constat, dissentientes vni articulo fidei, non perdere statim fidem acquisitam circa alios articulos. Item constat, eos qui ex ignorantia inuincibili dissentiunt alicui articulo fidei non perdere fidem infusam: quia eum ipsum articulum pergunt implicitè credere, quatenus explicitè credunt omnia quæ Ecclesia docet esse vera, & à Deo reuelata. Sed difficultas est, vtrùm fidelis qui voluntariè dissentit alicui articulo, quem non ignorat esse de fide, perdat statim fidem infusam circa alios omnes fidei articulos? Durandus in 3. d.23.q.9.a. 1. id negat. Primò, quia talis pergit eodem modo credere reliquos articulos, sicut antè: ergo retinet circa hos fidem. Secundò, quia possum perdere habitus acquisitos, v.c. scientiam circa vnum obiectum, & eos retinere circa alia: ergo idem dicendum est de habitu infuso.

Durand.

33 Conclvsio. Certum est in hæreticis non manere fidem infusam, siue fideles qui voluntariè dissentiunt vni articulo statim amittere fidem infusam circa omnes alios. Ita D. Thom. 2.2.qu.5.a.3. & cum eo communiter ferè omnes Theologi.

D. Thom.

1. Timoth. 1. Probatur Primò, ex 1. ad Timoth. 1. vbi in fine dicitur hæreticos naufragari, siue naufragium fecisse circa fidem: qua phrasi significatur eos hanc absolutè perdidisse. Vnde Chrysost. hom. 5. in eam epistolam dictum locum explicans, docet: sicut is, qui naufragium fecit amissis omnibus nudus euadit; ita eum qui ex fide excidit, nihil sibi ex Dei donis ac virtutibus ampliùs retinere. Cùm igitur iuxta Apostolum omnis hæreticus fidei naufragium faciat, sequitur, eum nec fidem, nec alias virtutes ampliùs retinere.

Chrysost.

34 *Trident.* Probatur Secundò, ex Trident. sess 6. cap. 15. vbi ait: *Asserendum est non modò infidelitate, per quã & ipsa fides amittitur, sed etiam quocumque alio peccato mortali, quamuis non amittatur fides, acceptam iustificationis gratiam amitti.* Vbi apertè docet, fidem amitti per infidelitatem, idque sicut gratia iustificans amittitur per quoduis peccatum mortale: atqui omnis hæresis est vera infidelitas; item per omne peccatum mortale gratia iustificans penitus amittitur: ergo etiam fides per quamuis hæresim penitus amittitur.

Probatur Tertiò, quia aliàs hæreticus errans circa vnicum articulum maneret verè fidelis: nam retineret ipsum habitum fidei, quo propriè constituimur fideles, vt patet in infantibus baptizatis, qui verè fideles sunt, etsi actum fidei numquam habuerint, nec habere possint. Item talis alios articulos fidei vera fide supernaturali crederet, atque ita etiam ex hac parte posset absolutè dici fidelis, sicut debet absolutè dici Mathematicus, qui pauculas conclusiones Mathematicas ignorat, aut circa eas errat, quando alias bene calleat. 35 Cõstituimur propriè fideles per habitum fidei.

Durandus suprà concedit totum; aitque non esse absurdum si aliquis dicatur secundùm habitum, & alios actus fidelis, qui circa vnum aut alterum actum est infidelis. 36 *Durand.*

Sed hoc dici nullo modo potest: quia inde sequeretur, talem manere verum membrum Ecclesiæ, quæ est congregatio omnium fidelium, & consequenter omnes fideles sunt membrum huius congregationis siue Ecclesiæ, secluſa saltem excommunicatione. Illud autem apertè absurdum est, cùm constet hæreticos etiã præscindendo ab omni excommunicatione ab Ecclesia alienos esse. Hæreticus nequit dici verè fidelis.

Confirmatur ex Apostolo 2. ad Corinth. 6. v. 14. vbi docet, fideles non debere ducere iugum siue contrahere matrimonia cum infidelibus, quia non potest esse participatio iustitiæ cum iniustitia, luci cum tenebris, Christo cum Belial, fideli cum infideli, &, vt ait Cyprian. lib. 4. epist. 3. ad Cornel. in fine, *Nulla societas fidei cum perfidia esse potest.* atqui secundùm sententiam Durandi in eodem Ecclesiæ corpore esset hæreticus cum Catholico, fide inter se tamquam membra colligati, & in eadem anima essent fides, & hæresis siue perfidia consociatæ, & consequenter esset participatio & societas luci cum tenebris, iniquitati cum iustitia, fidei cum perfidia. *2. Cor. 6.* *Cyprian.*

Huius conclusionis rationem quidam reddunt, quia qui voluntariè dissentit alicui articulo fidei, quem Ecclesia omnibus credendum proponit, recedit ab infallibili regula proponente nobis obiecta fidei, eamque suo facto iudicat esse fallibilem; & consequenter non retinet infallibilem regulam proponentem res credendas, atque ita alios articulos nequit credere ob testimonium Dei nobis per Ecclesiam infallibiliter propositum: sed solùm eos credit sequendo suum proprium iudicium, quod fallibile est; & consequenter non credit illos vera fide. 37

Sed hoc non satisfacit, quia etsi assensum fidei, vt ostendi disp. 13. dub. 1. necessariò præcedat prũdens iudicium quo res credenda iudicatur euidenter credibilis, idque communiter & securissimè nitatur auctoritate Ecclesiæ tamquam infallibili omninò regula; tamen hæc non est sola regula, qua iudicium illud securè possit niti: nam iudicium quo iudicamus nobis credendum esse Ecclesiam habere infallibilem omnino auctoritatem proponendi res fidei, debet 38 Iudicium præcedens actum fidei non nititur necessario auctoritate Ecclesiæ.

debet alijs notis, siue alio fundamento niti. Nam cùm hæc infallibilitas auctoritatis Ecclesiæ non sit mihi per se euidens, vt iudicem auctoritatem Ecclesiæ esse omninò infallibilem, debeo hoc ex alijs notis cognoscere. Et tamen hoc iudicium nititur sufficienti regula qua dirigatur. Ex quo patet actum veræ fidei posse dirigi alia regula, quàm auctoritate Ecclesiæ. Item fieri potest, vt aliquid alicui priuatim reueletur sufficienter, vt teneatur illud credere: quę fides, & iudicium eam præcedens nulla ratione nitūtur auctoritate Ecclesiæ: ergo qui habet eiusmodi priuatam reuelationem, retinebit circa hanc, eiusque obiectum fidem infusam, etsi dissentiat alicui articulo ab Ecclesia sibi proposito, & contrà dissentiens priuatæ reuelationi etiam cùm ei tenetur credere, poterit assentiri articulis ab Ecclesia propositis, quia ab hac regula non recessit.

Ob hæc argumenta quidam admittunt hæc illata; sed omninò absurda sunt; & euidenter pugnant cum argumentis suprà allatis, & cum aperta veritate, vt statim ostendam.

39 Cur dissentiens vni articulo amittat fidem circa alios.

Tota igitur huius conclusionis ratio est, quia fides infusa non constat diuersis partibus, quibus ad diuersa obiecta extendatur, sicut contingit in habitibus acquisitis; sed hac ex parte est res omnino simplex, vt ostendi disput. 16.dub.2.concluf.7.& consequenter nequit ex parte, siue quatenus spectat vnum obiectum amitti, & ex parte alia, siue quatenus spectat alia obiecta retineri, prout contingit in habitibus acquisitis: atqui qui dissentit vnico articulo fidei sufficienter sibi proposito, ita vt teneatur eum credere, (siue hic sit toti Ecclesiæ reuelatus, siue ei soli priuatim) verè amittit fidem infusam circa eum articulum: ergo etiam amittit eam circa alios articulos.

Consequentia clara est. Minorem etiam Durandus admittit; & probatur, quia talis circa eum articulum admittit actum directè moraliter repugnantem fidei infusæ, non minùs quàm omne peccatum mortale repugnat caritati: ergo propter illum actum amittit fidem infusam circa illum articulū, & consequenter circa alios omnes, sicut peccans mortaliter amittit caritatem. vide quæ dicam disp.18.dub.4.

40 Ad primum argumentum Durandi positum n.32. nego anteced. nam talis priùs credebat alios articulos fidei assensu supernaturali in substantia, post hæresim autem solùm credit eos assensu naturali. An autem eos possit credere propter idem obiectum formale, vide dicta disp.14.dub.2.

Ad secundum, nego consequentiam: patet enim diuersam esse rationem in habitu fidei, qui omnino simplex est, & in alijs scientijs, quæ per diuersas partes, ad diuersas conclusiones extenduntur. Vtrùm autem habitus theologicus, eiusue actus maneat in hæretico, dixi disp. 4.dub.6.in fine.

DVBIVM IV.

Vtrùm fides maneat in Beatis aut in existentibus in Purgatorio?

TErtul. l. de Patientia c.12. Irenæus l.2.contra hæreses cap.47.explicans illud Apostoli 1.ad Corinth.13. *Nunc autem manent, fides, spes, caritas.* & Photius in eundem locum, videntur sentire fidem manere in patria; tamen Valentia 2.2.disp.1.q.5.puncto 2.& quidam alij conantur eos in vero sensu explicare, vt non velint veram fidem ibi remanere, sed cognitionem ei aliquo modo similem. Quidā etiam Scholastici putant fidem verè manere in patria, non quidem circa illa obiecta quæ Beati ibi intuentur, sed circa alia, quæ Deus ijs reuelat futura. Hæc enim non vident in se, sed solùm propter auctoritatē Dei reuelantis ea credunt: ergo per veram fidem. 41 *Tertull.* *Irenaus.* 1.*Cor.*13. *Photius.* *Valentia.*

Conclvsio I. Actus fidei non manet in Beatis. Est ferè communis Theologorum, & videtur apertè sententia Apostoli 1.ad Corint.13. vbi caritatem comparans cum fide, alijsque donis supernaturalibus, de illa tamquam aliquid singulare prędicat quòd nunquam excidat, siue quòd etiam in patria perseueret. & cùm ostendisset quomodo per fidem hîc imperfectè, & ex parte, ac in ænigmate cognoscamus, subdit: *Cùm autem venerit quod perfectum est* (nimirum clara & perfecta cognitio patriæ) *euacuabitur quod ex parte est*, scilicet imperfecta fidei cognitio. Item 2.ad Corinth.c.5.docet, nos hîc peregrinari à Domino, quia per fidem ambulamus, & non per speciem, id est non per claram visionem: ideoque nos cupere peregrinari à corpore, siue hoc corpore per mortem exui, vt præsentes simus Domino eum clarè intuendo. Vbi apertè hæc duo opponit, fidem claræ visioni, & docet nos tamdiu peregrinari à Domino, quamdiu per fidem ambulamus; & consequenter desituram fidem statim ac desinemus peregrinari à Domino. Vide dicta disp.11.dub.1.concl.1. vbi rationem huius conclusionis reddidi, ex qua patet solutio argumenti contrarij. 42 1.*Cor.*13. 2.*Cor.*5.

Conclvs.II. Non manet in Beatis habitus fidei. Est etiam ferè communis Theologorū. Et ratio est, quia esset ibi frustra, cùm numquam posset exire in actum: & intellectus longè meliùs in ordine ad cognitionem rerum diuinarū omni ratione perficitur per lumen beatificum, quàm per fidem posset perfici; ideoque illo veniente, Deo subtrahente concursum hæc euacuatur, quia frustra conseruaretur, etiam secundùm habitum voluntatis, quia hic non habet vsum nisi vt eliciat actum imperantem assensum fidei. 43

Conclvs.III. Manet fides in animabus existentibus in Purgatorio. Ita Malderus 2.2.q.5.a. 2.dub.3. Et videtur communis. Et ratio est, quia cùm illæ nondum clarè Deum videant, verè adhuc peregrinantur à Domino, & consequenter ambulant per fidem; & cùm nondum ijs aduenerit quod perfectum est, nondum in iis debuit euacuari quod erat ex parte, vt apertè colligitur ex locis Apostoli citatis n.42. 44 *Malderus.*

D. VBIVM V.

Qua ratione fides sit maior in vno, quàm in alio.

45 *D. Thomas.* DIuus Thomas 2.2.q.5.ar.4. respondet fidē posse esse maiorem in vno quàm in alio. Primò, ex parte obiecti materialis, quia qui habet maiorem cognitionem rerum fidei, plura explicitè credit, quàm alius qui habet minorē earumdem cognitionem. His adde, quosdā simpliciter plura credere quàm alij, non solùm explicitè, sed etiam implicitè credant. v.c. nūc credimus Cornelium Act.10. misisse nuncios, qui quærerent S. Petrum; illumque ab hoc postea in fide instructum, & deinde baptizatum fuisse, & alia similia particularia quæ Apostoli egerunt; quæ antiquis Patribus neque explicitè, neque implicitè fuerunt reuelata, vnde ipsi ea nullo modo potuerunt credere fide diuina; quia hac nihil possumus credere quod reuelatum nō sit. Item quædam interdum aliquibus in particulari reuelātur, quæ circa eorum statum particularem pertinent, quæ antea nullo modo fuerunt reuelata, & consequenter non potuerunt fide diuina credi.

Quidam fideles & explicitè & implicitè plura credūt quàm alij.

Act.10.

46 Secundò, docet fidem posse esse maiorem ex parte subiecti, idque rursum dupliciter. Primò, ex parte ipsius intellectus, *propter maiorem certitudinem & firmitatem.* Secundò, ex parte voluntatis, *propter maiorem promptitudinem, seu deuotionem aut confidentiam.*

Circa quæ apparet quædam difficultas. Nam cùm fides nostra nitatur testimonio primæ veritatis omnino infallibili, idque firmissimè, ita vt nihil credam firmiùs, videtur fides non posse esse certior in vno, quàm in altero. Sed respondeo, hinc solùm probari, fidē non posse certiorem esse in vno quàm in alio, quantum est ex parte obiecti formalis. Item ex parte subiecti (modò sit vera fides theologica) necessariò esse firmiorem quouis alio assensu naturali; cum hoc tamen optimè consistit, quòd vnus alijs firmiùs fidei mysteria vera fide theologica credat. Nam qui promptè & immobiliter obiectis fidei adhæret, firmiùs ea credit, quàm is qui difficulter & mobiliter ijsdem adhæret; ita vt accedente tentatione facile possit à sua fide dimoueri. Sicut etsi omnes qui Deum vero actu caritatis amant, eum ament super omnia, tamē vnus eum etiam appretiatiuè magis alio amat, vt infrà suo loco ostendam: ita quāuis omnes ijs, quę vera fide diuina credimus, firmiùs assentiamur, quā alia ratione cognitis, tamen fieri potest vt vnus alio firmiùs ijsdem assentiatur. Posito autem quòd vnus alio firmiùs articulos fidei credat, etiam ceteris paribus eosdem certiùs credit; quia quo assensus est firmior, eo ceteris paribus est certior: sicut quo est infirmior, eo ceteris paribus est incertior. vide dicta disp.14.dub.4.n.44.&c.

Fides in vno est firmior, atque ita certior quā in alio.

47 Ex his patet varijs modis posse contingere fidem esse perfectiorem in vno, quàm in alio. Primò, intensiuè, quia is qui plures & intensiores fidei actus elicuit, habet habitum intensiorem. Secundò, extensiuè, quia nimirum vnus plura credit, quàm alius, iuxta dicta suprà. Tertiò, ratione maioris firmitatis ac certitudinis, iuxta dicta n.47. Quartò, ratione maioris promptitudinis ac facilitatis exeūdi in actum. Prouenit autem hæc maior firmitas ac promptitudo Primò, ex clariore rerum fidei propositione, aut apprehensione, qua quis siue ex ingenij inclinatione, siue ratione maioris & frequētioris meditationis, aut etiā ex diuina gratia & illustratione clariùs & perfectiùs obiecta fidei vt credibilia, ac notas siue rationes eorū credibilitatem persuadentes apprehendit, atque ita faciliùs & firmiùs ijs adhæret. Secundò, eò quòd alicui pauciores difficultates credendi, siue rationes, quibus fides possit impugnari, occurrant. Quę causa sæpè nascitur ex priore: quo enim aliquis clariùs apprehendit res fidei vt credibiles, eo minùs turbatur rationibus ei in specie contrarijs, aut etiam hæ minùs ei occurrunt.

Fides variis modis est in vno perfectior, quā in alio.

Vnde oritur maior facilitas ac firmitas assensus fidei.

Aliàs etiam prouenit ex simplicitate ipsius credentis, siue quia hic nequit apprehendere subtilitatem aut vim rationum, quæ secundùm apparentiam fidei repugnant, atque ita ijs non turbatur, aut etiam ei numquam occurrūt; præcipuè tamen hæc prouenium ex gratia Dei nos custodientis ac impedientis ne nimiùm eiusmodi rationibus turbemur.

Tertiò, hæc facilitas prouenit ratione maioris habitus acquisiti; hi enim habitus nō solùm per actus naturales, sed etiam per supernaturales acquiruntur, & vtrosque facilitant. 48

Quartò, ratione maioris feruoris ipsius volūtatis: hæc enim bene & feruidè affecta erga Deū & reuerentiam primæ veritati debitam, facilè efficit, vt intellectus vehementer apprehendat tamquam certissimè & sine vlla vlteriore inquisitione constantissimè credenda ea, quæ vt à Deo reuelata nobis Ecclesia proponit: qua apprehensione posita facilè ijs assentitur. Et hanc fidem solet consequi magna in Deum fiducia, siue spes quæuis ad salutem pertinentia ab eo consequendi.

Item hæc solet sæpè vocari fides miraculorum; ac de ea videtur locutus Dominus Matth. 17. vbi discipulis ait: *Amen dico vobis si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc, & transibit.* Exigit enim ab ijs fidem feruidam & coniunctam cum magna fiducia, sicut granum sinapi calidum & efficax est. *Matth.17.* *Quæ dicatur fides miraculorum.*

Quintò, demum fides redditur perfectior ratione caritatis eam moraliter informantis, à qua eius actus accipiunt dignitatem moralem, & quòd sint de cōdigno meritorij vitæ æternæ.

Ex his facile est respondere ad illam difficultatem, quam hîc aliqui proponunt, an fides possit minui? Dicendum enim est habitum fidei secundùm perfectionem suam intrinsecam siue physicam, siue secundùm intensionem non posse minui, quia per actum hæreseos tota tollitur. Item alij actus ei non contrariantur secundùm perfectionem physicam, siue intensionem, sed solùm secundùm perfectionem extrinsecam aut moralem, adeoque per hos non minuitur in priore perfectione, sed solùm in secunda, quatenus nimirum homo amissa per peccatum mortale gratia, nequit ampliùs elicere 49 *Vtrum fides possit minui.*

cere actus fidei meritorios,& redditur etiã sæpè minùs promptus & constans in credendo,nec habet illam fiduciam, quæ solet ex fide formata nasci.

DVBIVM VI.

Quibus actibus habitus fidei in nobis augeatur, siue intendatur?

30 HAc in re inter omnes constat, habitũ fidei intendi per actus fidei ipso habitu intensiores, quando hi eliciuntur à subiecto existẽte in gratia:nulla enim potest esse ratio hoc negandi. Sed difficultas est Primò, an augeatur per actus fidei informis; Secundò, an augeatur per actus fidei habitu remissiores; Tertiò, an augeatur per actus aliarum virtutũ. Agimus autem hîc solùm de augmento secundùm intensionẽ.

31 Circa primam difficultatem videtur absolutè dicendum eum per tales actus non augeri, quia habitus virtutum supernaturaliũ non augentur in nobis nisi meritoriè, saltem extra susceptionem Sacramenti: atqui tales actus in peccatore non sunt meritorij:ergo per eos fides non augetur. Et hanc sententiam necessariò sequuntur ij omnes, qui negant fidem vmquam infundi ante caritatem, quos citaui disp.6.dub. 4.n.49.

32 Fides intenditur etiam per actus fideiinformes. Sed tenendo sententiam quam ibidem n.51. tamquam veriorem amplexus sum, dicendum est hunc habitum intendi etiam per actus fidei informes, saltem quando hi sunt intensiores habitu: quia sicut primus actus fidei per modum dispositionis aut meriti de congruo potest esse causa cur Deus peccatori primò infundat habitum fidei;ita sequentes actus, præsertim si habitu sint intensiores, simili modo possunt esse causa cur Deus peccatori infundat augmentum illius habitus secundùm intensionẽ: posito enim priore nulla est ratio negandi secundum: quare quicumque tenent prius, necessariò tenent secundum, & nominatim Bañez 2.2.q.5.a.4.in 3. concl.& in fine dubij. Valentia ibidem puncto 4.in fine.Turriah.disp.45.dub.1. Lorca disp.32. in fine.

Bañez. Valentia. Turrian. Lorca.

Ad argumentum contrarium, Respondeo habitus supernaturales nostris actibus posse augeri non solùm ex merito de condigno, sed etiã per modum dispositionis aut meriti de cõgruo, quando ij habitus possunt manere in peccatore. patet ex dictis.

33 Circa secundam difficultatem ij omnes qui docent gratiam habitualem in iusto non augeri per actus habitu remissiores, consequẽter idem dicent de habitu fidei:est enim eadem ratio. Sed sicut disput.8.dub.9. ostendi multò verius esse gratiam habitualem in iustis augeri per actus ea remissiores:ita similiter dicendũ est habitum fidei augeri per actum se remissiorem, quãdo hic à iusto elicitur: nam in iusto non solùm caritas, sed etiam fidei actus meretur augmentum habitus,nec est ratio hoc negandi:nec puto vllum ex ijs qui prius concedunt, negaturum secundum. An verò habitus fidei etiam in peccatore augeatur per actus remissiores,maius est dubiũ. Cum Turriano tamen suprà puto, probabilius esse eum per tales actus augeri, per modum moralis dispositionis,aut meriti de congruo: præsertim cùm non sit improbabile etiam habitus acquisitos augeri per actus ipsis remissiores: sæpiùs enim eiusmodi actus exercentes experimur in nobis gigni maiorem facilitatem & inclinationem ad eosdem producendos.

Fides in iusto intenditur actu habitu remissiore.

Idem probabile est fieri in peccatore.

Circa tertiam difficultatem res est satis dubia, quia pro neutra parte habemus satis certa fundamenta. Turrian. suprà citans Aragonium, negat fidem per eiusmodi actus augeri:quia alia est ratiõ fidei & gratiæ habitualis, quæ per omnes eiusmodi actus augetur, eò quòd per singulos eorum homo fiat Deo actualiter gratior, atque ita meretur gratiæ augmentum: per eos tamen non fit magis fidelis, atque ita non meretur fidei augmentum. Confirmari potest:quia cùm caritas maneat in patria, & ei, non autem propriè fidei,respondeat visio beatifica,in qua fundamentaliter consistit tota nostra beatitudo (erit enim ibi beatior, non qui hîc habuerit intensiorem fidem, sed qui habuerit hîc maiorem caritatem) sicut iustus per quosuis actus supernaturales bonos meretur maiorem beatitudinem; ita etiam necessariò meretur augmentum caritatis, & consequenter aliarum virtutum moralium, quæ in sui infusione, conseruatione, & augmento cum caritate necessariò connexæ sunt. Secùs est in fide quæ in patria non manet, nec cum caritate necessariam habet connexionem,atque ita non necessariò simul cum ea augetur. 54 *Turrian.*

Et ob dicta argumenta hæc sententia est valdè probabilis in iusto habente habitum fidei intensiorem habitu caritatis. Secùs tamen est dicendum in eo qui non haberet illum hoc intensiorem: quia aliàs fieri posset, vt quis tandem haberet alios habitus infusos intensiores habitu fidei:quod videtur absurdum Nam sicut alij habitus infusi tam in produci,quàm in conseruari ex Dei statuto necessariò dependent ab habitu fidei: ita etiam videntur omnino ab eodem dependere in suo augmento; atque ita non posse eo in eodem esse intensiores. vide dicta disp.6.dub.4.num.60.& 61.

Habitus fidei augetur per actus aliarum virtutum, quãdo non est his intẽsior, aliàs non.

DISPVTATIO XVIII.

De infidelitate.

DVBIVM I.

Quotuplex sit infidelitas?

1 QVidam ponunt triplicem infidelitatem. Primò, merè negatiuam, quam volunt esse in ijs, qui res fidei ad salutem necessarias inuincibiliter ignorant. Secundò, priuatiuam, quam ponunt in ijs qui culpabiliter res fidei ignorant. Tertiò, positiuam, quando quis positiuè errat contra fidem, credendo aliquid ei contrarium, aut negando eam esse veram.

2 Nulla datur infidelitas merè negatiua. Quæ distinctio quod ad rē attinet, est vera, sed prima infidelitas impropriè dicitur merè negatiua; cùm sit ignorantia obiecti debiti cognoscì, ac negatio fidei debitæ inesse. Cùm enim ea fides sit illis necessaria ad salutem necessitate medij vel præcepti, sine dubio est ijs debita inesse, & ipsi ad eam acquirendam obligantur, etsi ob inuincibilem ignorantiam eam non inquirendo à culpa excusentur, vt dixi disp.14. n. 222. Cùm igitur omnis negatio rei debitæ inesse sit vera priuatio, hæc infidelitas debet etiam dici priuatiua. Quare si aliqua infidelitas sit dicenda merè negatiua, hæc debet respicere fidem nullo modo debitam inesse; qualis respectu antiquorum fuit fides explicita Trinitatis, quam communiter saltem non tenebantur explicitè credere. Sed cùm eiusmodi ignorantia subiectum suum non efficiat vllo modo propriè infidele, nequit propriè dici infidelitas.

3 Omnis infidelitas aut priuatiua, aut positiua. Hinc infertur Primò, propriè loquendo infidelitatem immediatè diuidi in priuatiuam & positiuam. Item vtramque posse esse vel culpabilem siue vincibilem, aut etiam inculpabilem siue inuincibilem. Nam sicut aliquis potest inuincibiliter ignorare aliquem articulum fidei, quem tenetur credere, ità potest inuincibiliter putare aliquid, quod à parte rei falsum aut etiam hæreticum est, verè à Deo esse reuelatum, ac sibi tamquam tale credendum esse. Quando autem ignorantia rerum fidei debeat dici inuincibilis, & quando vincibilis, dixi disp. 14. n. 223. &c.

Vtraque potest esse inculpabilis.

4 Infidelitas priuatiua duplex. Rursum infidelitas priuatiua alia est absolutè talis, quæ scilicet consistit in priuatione, & actus & habitus fidei; & hac laborans dicitur simpliciter infidelis. Alia verò consistit in priuatione solius actus, & solùm est infidelitas secundùm quid; quia ab ea non dicimur absolutè infideles, sed solùm secundùm quid. Talis autem infidelitas est, quando aliquis fidelis aut culpabiliter ignorat ea, quæ tenetur explicitè credere, ideoque hæc non credit explicitè: aut quando in fide aliàs sufficienter instructus, non elicit actum fidei, quando ad id tenetur. Quando autem peccetur non eliciendo actum fidei, aut negligendo discere res fidei, dixi disput. 14. num. 205. & sequentibus, & num. 223. & sequentibus.

5 Aliquis quadrupliciter potest se habere circa articulum quē non credit. Nota quemuis sufficienter proposito sibi aliquo articulo fidei, quem antea non credidit, ita vt teneatur eum iam credere, quadrupliciter posse se habere. Primò, credendo eum non esse verum; Secundò, de eo dubitando; Tertiò, absolutè & positiuè, nolendo ei credere: ita tamen vt nec positiuè ei dissentiat, nec de eo dubiter; Quartò, habendo se merè negatiuè, siue nullum circa eum actum voluntatis aut intellectus eliciendo. Et in duobus prioribus modis est apertè infidelitas positiua, in quarto verò est apertè infidelitas priuatiua, quia cùm nullus hîc actus eliciatur, non potest esse nisi priuatio. Difficultas autem est de tertio modo, an sit infidelitas positiua, an priuatiua. Sed dicendum est esse positiuam, tum quia illa nolitio positiuè directè repugnat pio illi affectui, quo fides necessariò imperatur, quique censetur moraliter vnus actus cum assensu fidei, & ita communiter comprehenditur nomine fidei: tum etiam quia hoc ipso quo illa volitio positiuè directè contrariatur illi affectui, à quo assensus fidei necessariò pendet, etiam indirectè positiuè contrariatur ipsi assensui fidei. sicut qui diu me positiuè impedit ne respirem, positiuè impedit ne pergam viuere, & positiuè meæ vitæ contrariatur.

Nolens credere articulo sibi proposito, est positiuè infidelis.

DVBIVM II.

Vtrùm possit dari infidelitas siue ignorantia inculpabilis omnium omnino mysteriorum fidei?

6 SVprà disp.14. dub.11. ostendi in genere posse dari ignorantiam aliquarum rerum, quarum fides est ad salutem necessaria, etiam necessitate medij: earum scilicet, quarum cognitio nequit haberi sine Dei reuelatione: nunc autem quærimus vtrùm fieri possit vt quis etiam alia mysteria fidei, quæ possunt naturali lumine cognosci, possit inuincibiliter ignorare; aut si ea naturaliter aliquo modo cognoscat possit sine noua culpa ea non credere fide diuina, siue supernaturali. Præcipua autem difficultas est de fide vnius Dei, ac prouidentiæ ipsius, qua res humanas gubernat, ac peccatis offenditur, eaque punit.

7 Est igitur hîc difficultas. Primò, vtrùm aliquis adultus ratione vtens (de his enim solis hîc agimus) possit inuincibiliter ignorare esse aliquem Deum, aut eum habere rerum nostrarum prouidentiam, aut peccatis nostris offendi. videtur

detur enim id fieri posse. Primò, quia, etsi Deus possit cognosci ex suis effectibus, siue ex creaturis, tamen ad hoc videtur opus magno ingenio ac studio: quare rudiores si numquam de eo quidquam audiuerunt, poterunt eum inuincibiliter ignorare, aut saltem nescire eum res nostras curare. Secundò, quia multi etiam magno ingenio, & in studijs versati, & qui ab alijs suprà dicta sæpè audiuerunt, persuadent sibi ea esse falsa: quod fieri non posset si ea in se essent adeò perspicua, vt nemo ea posset penitus ignorare. Tertiò, quia non magis per se clarum est, quòd sit aliquis verus Deus, qui res nostras curat, quàm sit clarum falsos illos Gentilium deos, præsertim crocodilos, serpentes, & similia mõstra, non esse veros deos: atqui multi inuincibiliter putarunt hæc esse veros deos (quia aliàs ea tanto studio, tantisque impensis non coluissent:) ergo similiter poterunt inuincibiliter ignorare esse aliquem verum Deum.

8 Secunda opinio potest esse his planè contraria, scil. in adulto nullo modo posse esse inuincibilem ignorantiam veri Dei, aut prouidentiæ ipsius, aut inuincibilem errorẽ circa falsos deos, hos putando esse veros deos: & hanc opinionẽ necessariò sequuntur ij, qui putant non dari ignorantiam inuincibilem earum rerum, quarum fides ad salutem est necessaria, quos citaui disp. 14. dub. 11. num. 219. Et præter argumenta pro ea ibi allata, probatur Primò, quia ad Roman. 1. de Gentibus idololatris dicitur, quòd meritò à Deo puniantur: *Quia quod notum est Dei* (id est cognitio Dei) *manifestum est in illis: Deus enim illis manifestauit. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque eius virtus & diuinitas: ita vt sint inexcusabiles.* vbi clarè docet, neminem ab hac cognitione excusari. *Rom. 1.*

Secundò, quia psal. 18. dicitur: *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum: in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Vbi docet, cælos ac sidera ita Dei maiestatem & virtutem omnibus annunciare, vt nemo sit ad quem eorum vox siue doctrina non perueniat. *Psal. 18.*

Tertiò, quia Sapient. 13. 14. & 15. Baruch 6. & Isaiæ 44. fusissimè & grauissimè culpantur, ac demonstrantur inexcusabiles, qui relicto cultu veri Dei, falsos deos colunt: ergo nulli eorum sunt excusabiles. *Sapient. 13. 14. 15. Baruch 6. Isaiæ 44.*

9 Quartò, quia experimur nobis naturaliter esse inditos quosdam stimulos, quibus ad agnoscendum & timendum Deum incitamur; ita vt grauibus peccatis obnoxij, quantumcumque ea sint secreta, nec timeant ne ab hominibus puniantur, tamen intus semper sint inquieti, & punitionem horreant; & quantumcumq; conentur hos conscientiæ motus penitus extinguere, & sibi certò persuadere nullum esse Deum, qui scelera puniat; tamen id numquam possunt ita assequi, vt planè quieti eiusmodi stimulis non agitentur. Vnde etiam nullæ fuerunt vmquam nationes tam rudes ac barbaræ, quæ non habuerint aliquod numen, quod colerent, quodque timerent suis peccatis offendere. Nec his obstat quòd multæ gentes colant falsos deos, quia hoc faciunt temerè, & sine diligenti examine: nam si adhiberent tantam diligentiam, quantam rei magnitudo requirit ad inquirendam veritatem, facilè, præsertim Dei adiuuante gratia, possent videre, eos, quos colunt, non esse deos. Quod vel inde patet, quia ij ipsi semper suis dijs aliqua adscribunt, quæ euidentissimè cum vera deitate pugnant, vnde etiam in Scripturis suprà citatis dicuntur planè inexcusabiles.

Secunda difficultas est, vtrùm illi qui naturaliter agnoscunt esse vnum Deum habentem prouidentiam rerum humanarum, semper peccent, si id fide supernaturali non credant. Quidam apud Bañez 2. 2. q. 10. a. 1. dub. 1. §. *Sequitur secundò.* id videntur asserere. Et potest probari Primò, quia eiusmodi fides est etiam talibus necessaria ad salutem necessitate medij, & absolutè ab omnibus haberi potest; quia si illi, qui eam non habent, non ponerent impedimentum gratiæ, quam Deus ex parte sua omnibus offert, facilè possent illis rebus fide diuina assentiri: ergo tales peccant ijs ita non assentiendo. 10 *Bañez.*

Secundò, quia cui concionator fidem sufficienter annunciat, vt possit ei credere, peccat si ei non credat fide diuina: atqui, vt ait D. Augustinus l. 15. de Trinit. cap. 4. non solùm diuinorum librorum auctoritas, aut Euangelij præcones, sed omnis creatura nobis creatorem nostrum, eiusque prouidentiam annũciant. Quod maximè verum est, si iungamus Dei internam illustrationem, quam suo tempore non desinit omnibus immittere, qua eos ad talem sui cognitionem, qualis ad salutem requiritur, excitat: ergo omnes, qui hac cognitione siue fide carent, hoc ipso grauiter peccant. *Augustin.* Omnis creatura nobis Deum eiusq; prouidentiã annunciat.

Tertiò, quia Scripturæ n. 8. allatæ, & præsertim Sap. cap. 13. arguunt idololatras, non solùm quia idola coluerunt pro Deo, sed etiam quia non habuerunt talem Dei cognitionem, qualis ad salutem requiritur. Sapiens enim ait: *Vani sunt autem omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his quæ videntur bona non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnouerunt quis esset artifex*: atqui scientia Dei quam in nobis requirit, est ipsa fides, sine qua omnis alia nostra cognitio hîc inutilis est; vnde etiam de ea scientia cap. 15. ait: *Noße enim te consummata iustitia est,* (id est via ad eam iustitiam) *& scire iustitiam & virtutem tuam radix est immortalitatis*: ergo Sapiens ibi arguit eos omnes, qui non habuerunt fidem diuinam vnius veri Dei. *Sap. 13.* *Sap. 15.*

Contrarium tamen tenet Bañez suprà: nam docet illos idololatras adorando plures deos peccare quidem contra ius & lumen naturæ, quæ docent id esse illicitum, non tamen peccare contra fidem si de ea nihil audierint. quod falsum esset si peccarent non credendo fide diuina contrarium: quare ipse debet tenere eos non peccare in eo præcisè quòd non credunt fide diuina esse vnum Deum. 11 *Bañez.*

Conclvsio I. Esse aliquem Deum qui res humanas gubernat, quemque ideo tenemur 12

Potest quis breui tempore, non tamē longo Deum inuincibiliter ignorare.

mur colere & reuereri, potest quidem ab ijs, qui hoc numquam audierunt, aliquantulo tempore, dum primò incipiunt vti ratione, inuincibiliter ignorari, non tamen notabiliter longo tempore. Hæc videtur aperta sententia

Vasquez. Sanchez. Pesantius.

Vasquez 1.2.disp.122.nu.3. & Sanchij libr.1. de Præceptis c.16.n.33.& Pesantij 2.2.q.10.a.1.disp. 4.concl.2. vbi hanc conclusionem docent de præceptis decalogi, inter quæ primum est de agnoscendo & colendo Deum.

Prior pars probatur, quia, etsi possit ex creaturis cognosci Deum esse, & res nostras gubernare; tamen hoc non est ita cuiuis obuium ac facile, quin aliquo serio studio ac ingenij contentione ad hoc opus sit; quare facilè fieri potest, vt homini rudi hac de re nihil audienti, cùm primùm ad vsum rationis peruenerit, aliquo tempore nulla ea de re incidat cogitatio, saltem ita vehemens ac efficax, vt eum sufficienter excitet, vt seriò de ea cogitet; nam pueri vix vmquam per se serias cogitationes suscipiunt.

13 Dices, Hinc sequetur talibus pro eo tẽpore esse impossibile iustificari, quia hoc fieri nequit sine fide vnius Dei. Respondeo negando consequentiam: quia etsi Deus talibus non inspiret quouis tempore tales illustrationes, aut internos instinctus, qui immediatè sufficiant ad Dei cognitionem ex creaturis consequendam, tamen numquam desinit ijs suis temporibus, prout iudicat expedire, dare aliquos instinctus, quibus incitantur ad vitanda ea, quæ sciunt esse mala; quibus si benè vterentur, daret ijs gratiam vlteriorem, qua tandem sufficientem Dei cognitionem acquirerent, & ad iustitiam peruenirent: ex illo igitur vt summum sequitur, non esse quouis instanti, aut etiam intra exiguũ tempus immediatè in omnium potestate contritionem elicere, aut alia ratione ad iustificationem se disponere. Quod nihil absurdi continet, quia inde nullo modo sequitur non esse absolutè & moraliter, ac secundùm communem modum loquendi in cuiusuis ratione vtẽtis potestate peruenire ad iustitiam, si velit auxilijs à Deo ipsi submini strat is bene vti. Nec etiam hinc sequitur, illis de quibus in conclusione agimus, ignorantiam rerum fidei imputari ad culpam, eò quòd ferè aliqua eorum culpa accidat quòd eiusmodi cognitione careant: quia quamuis peccent non bene vtendo gratia quam Deus de facto ijs dat, siue faciendo ea quæ sciunt esse mala, atque ita maiorem Dei gratiam, qua sensim ad fidem peruenire possent, impediant; tamen quia nesciunt se hanc ea ratione impedire, huius carentia non est ijs ad culpam imputabilis.

Tali tamen non est impossibilis salus.

14 Secunda pars probatur rationibus allatis pro 2. opinione n. 8. & 9. & confirmatur, quia, etsi fortè Deus eiusque prouidentia non ita clarè ac euidenter in creaturis eluceat, vt quiuis quantumuis rudis possit ea ex his certò cognoscere; tamen creaturæ dant facilè cuiuis aliquam ansam suspicandi esse aliquem Deum omnia gubernantem; præsertim cùm naturaliter sit nobis aliqua inclinatio ab auctore naturæ indita, quæ nos sæpè excitat ad iudicandum aliquod esse numen, à quo res omnes pendeant & gubernentur; vt probat 4. argumentum allatum nu.9. quem naturalem instinctum Deus etiam sua gratia ac interna illustratione solet iuuare, ita vt numquam aliquem diu relinquat sine aliqua eiusmodi cogitatione; habita autem semel eiusmodi cogitatione cùm res hæc gratissima sit, statim homo obligatur seriò ingeniũ suum intẽdere vt possit veritatem cognoscere: quod si faciat, Deus eum vlteriùs iuuabit. Quia tamen, vt dixi, in pueris qui recenter ad vsum rationis peruenerunt, eò quòd illa ætas præsertim in rudioribus sit naturaliter minùs capax vt ex se sine alterius instructione serias cogitationes suscipiat, naturales illi instinctus ad Deum seriò inquirendum tenues sunt, & facilè alijs cogitationibus ita obruuntur, vt illi hos vix aduertant, aut super eos non reflectant, sicut nec circa vllam aliam seriam cogitationem: ideoque vt ad talem cogitationem seriò suscipiendam efficaciter excitarentur, opus est singulari Dei illustratione, quam ipse non semper dat: hinc facilè fieri potest vt breui tempore eiusmodi cognitione inculpabiliter careant.

Habens alliquam Dei suspicionem tenetur tandem seriò de eo inquirere.

Creaturæ facilè cuiuis iniiciunt aliquam suspicionem Dei.

15 Nota, Pesantium suprà putare, aliquos posse etiam longo tempore inuincibiliter putare Deum non esse aliquid distinctum à cælo, aut sole: quia multi philosophi id putarunt, quanto magis rudiores id credent, qui spiritualia aut distincta ab ijs quæ sensu percipiunt concipere nequeunt? Sed hoc videtur repugnare Sapientiæ 13. vbi deijs, qui solem vt Deum adorant, dicitur eos esse quidem minùs inexcusabiles, quàm eos qui lapides adorant, sed tamen ijs nullo modo ignoscendum esse, nec posse absolutè excusari: *Si enim tantum potuerunt scire, vt possent æstimare sæculum: quomodo huius Dominum non facilius inuenerunt?* Quare etsi fortasse hi aliquamdiu possint inuincibili ignorantia laborare, credendo aliorum auctoritati, dicentiũ solem esse Deum; id tamen non potest esse diuturnũ. Nam etsi fortè aliqui rudes & simplices, atque ita facilè alijs credentes, si sibi omnino relinquerẽtur, possent fortè tota vita sua inuincibiliter credere solem esse Deum, quia suos principes & sacerdotes audiunt id docentes: secùs tamen dicendum est, si spectemus Dei prouidentiã omnes homines occultis quibusdã instinctibus ad veri Dei cognitionem trahentem, quos si sequerentur, & prout ijs impelluntur veritatem diligenter quærerent, eam Dei auxilio facilè reperuent; vt etiam Pesant. suprà in fine illius conclusionis docet.

Sap.13.

Ignorantia credentium solem esse Deum nequit diu esse inuincibilis.

Pesantius.

16 Ex his facile erit respondere ad argumenta contraria: nam ferè alterutram partem nostræ conclusionis probãt. Ad primum positum n.7. Respondeo id solùm probare, tales homines nõ posse subitò veram Dei cognitionem assequi, sed opus ijs esse diligenti aliqua consideratione ac inquisitione. Item, eos per se non posse omnino certam eiusmodi cognitionem assequi: cũ quo optimè id stat, quod nos asseruimus & probauimus, scilicet eos non posse diu esse sine aliqua Dei suspicione, aut etiam probabili aliqua cognitione; qua habita statim summa diligentia tenentur veritatem inquirere. Quod si fece-

fecerint, Deus, qui ipsos ad huiusmodi inquisitionem excitat, eos etiam iuuabit vt possint veritatem certò assequi.

Quare aliqui fiant athei.

Ad secundum, respondeo hoc non prouenire ex rei obscuritate ac cognitionis difficultate, sed ex eorum prauitate, quæ eos occæcat, & quia, vt meliùs possint suis cupiditatibus indulgere, optarent Deum nullum esse, id sibi quantum possunt persuadent. Quamuis, vt suprà dixi, id sibi numquam ita persuadeant, vt omnem scrupulum siue dubitationem sibi possint eximere.

Numquam sunt sine scrupulo.

17 Ad tertium, nego maiorem loquendo de claritate respectu nostri, siue in ordine ad inuincibilem ignorantiam: nam, etsi per se loquendo, sit æquè manifestum falsos illos Gentilium deos non esse veros deos, quàm sit euidens verum aliquem Deum esse; tamen per accidens illud faciliùs à rudioribus potest ignorari. Quia homo naturaliter magis inclinatur ac incitatur, vt credat esse aliquem Deum, quàm vt credat illos falsos deos, non esse veros deos: vnde fit vt hoc faciliùs omnino ignoret. Quod experientia etiam suadet; longè enim plures videmus firmiter credere aliquod idolum esse Deum, quàm sint qui firmiter credant nullum omnino esse Deum.

Facilius est credere falsos deos esse verè deos, quàm nullũ Deum esse.

Respondeo Secundò, nego minorem: nam, vt patet ex argumentis allatis numer. 8. videtur fieri non posse, vt quis notabili tempore inuincibiliter credat ligna, lapides, crocodilos, & similia esse verè deos; nam Scripturæ ibi citatæ absolutè dicunt tales esse inexcusabiles: quod non esset ita generatim verum, si aliqui id credentes laborarent diu ignorantia omnino inuincibili, quia hæc simpliciter excusat à culpa. Dictæ tamen Scripturæ non sunt ita intelligendæ, quasi non possit fieri vt peruenientes ad vsum rationis, breui tempore eiusmodi veritatem penitus ignorent: nam de hoc casu Scriptura non agit, sed apertè agit contra eos, qui post perfectum rationis vsum in ijs erroribus perseuerant; prout faciebant illæ gentes, quas ibidem arguit.

Ex his etiam patet responsio ad argumenta posita num. 8. quatenus contra nos videntur facere: solùm enim probant aliquem vtentem perfectè ratione non posse diu eiusmodi inuincibili ignorantia laborare: quod nos etiam asseruimus.

18 Conclvsio II. Non solùm illi laborant infidelitate culpabili, qui diu omnino ignorant esse aliquem verum Deum qui res nostras curat, sed etiam ij qui id dubitanter credunt; res enim tanti momenti, summusque honor Deo debitus omnino exigunt vt statim ac aliquo modo nobis persuademus, aut etiam suspicamur esse talem Deum, veritatem diligentissimè inquiramus, eique cognitæ firmissimè adhæreamus, parati potiùs omnia pati quàm eam negare. vnde omnes vtentes perfectè ratione iudicamus atheos, ac impios eos esse qui de ea vel leuiter dubitant.

Dubitantes de Deo culpabiliter sunt infideles.

19 Conclvsio III. Qui quantum potest firmissimè sibi persuadet Deum esse, ac habere prouidentiam rerum humanarum, etsi sine fide supernaturali nequeat iustificari, tamen ex eo præcisè quòd fortè ea careat, non peccat nisi sciat eam sibi esse ad salutem necessariam, seque ea carere, ac negligat adhibere ea media quæ nouit ad eam acquirendam esse necessaria: vt contingit in ijs qui saltem valdè probabiliter sciunt solam nostram fidem esse veram, & tamen ob respectus humanos, nec eam exteriùs profitentur, nec seriò animum applicant vt interiùs ei seriò adhæreant. Illi autem qui numquam de nostra fide quidquam audierunt, cùm nullo modo possint suspicari eiusmodi fidem supernaturalem sibi esse necessariam, aut se eam consequi posse, quantumuis alijs suis peccatis sint causa, cur Deus ijs non infundat fidem, eosue interiùs magis illuminet, atque hac ratione possint dici sua culpa ea carere; tamen non peccant per hoc præcisè quòd ea careant, siue quòd eam non acquirant: quia sicut hoc ijs est omnino ignotum, ita etiam est ijs inuoluntarium.

Possunt aliqui inculpabiliter carere fide theologica.

Et in hoc sensu puto esse veram sententiam Bañez citatam num. 11. quamuis ipse plus videatur asserere, scilicet tales sua idololatria non peccare contra virtutem fidei: quod non videtur dici posse, nam apertè peccant contra eam virtutem, quæ nos obligat ad veram de Deo cognitionem habendam, & ad respuenda ea omnia, quæ illi cognitioni aduersantur: hæc autem virtus est ipsa fides. Nec eos excusat quòd ignorent nos teneri fide diuina credere vnum solum Deum esse colendum, quia sufficit eos facilè posse scire, nos teneri hoc aliqua fide siue cognitione nobis firmiter persuadere.

Ad primum argumentum positum numero 10. nego consequentiam: tales enim quando nihil omnino de necessitate fidei audiuerunt, excusantur à culpa per ignorantiam, vt iam ostendi. vide etiam dicta disp. 14. n. 224. 20

Ad secundum, respondeo, si is cui aliquis annunciat mysteria fidei hæc crederet ea ratione, qua ea per gratiam quam de facto habet, credere potest, etsi hic actus non esset supernaturalis in substantia, & consequenter nec sufficiens ad salutem, ipse non peccaret per hoc præcisè quòd ea non crederet fide supernaturali. Nec refert quòd fortè ob alia sua peccata careat gratia ad fidem supernaturalem requisita; si enim ipse omnino ignoret hanc gratiam sibi esse necessariam, aut se eam peccatis suis impedire, tota hæc carentia est et inuoluntaria; atque ita in hoc casu maior illius argumenti est falsa.

Quia tamen ijs, quibus homines expresè fidem annunciant, ijsdem solent etiã annunciare qua ratione debeant credere, scilicet propter Dei auctoritatem, & quòd ad hoc indigeant diuina gratia, quæ hominum peccatis impeditur; fieri communiter non potest, vt eiusmodi conciones audientes laborent ex hac parte aliqua ignorantia inuincibili: imò numquam accidit vt ipsi ex parte sua conentur verè credere prout concionator annunciat esse credendum, & prout verè in eo casu tenentur, scilicet præcisè propter testimonium Dei, quin Deus, qui nobis ex parte sua numquam deest, ijs sufficientẽ gratiam impertiatur vt fide supernaturali credant. 21

Secùs autem est in ijs, quibus Deus solùm annunciatur per irrationabiles creaturas, quæ non exprimunt qua ratione ipsi debeant credere, aut quòd indigeant gratia supernaturali: quare hi facilè possunt hoc ignorare. Credo tamen eos, qui non habent huius rei veram fidem diuinam, ea communiter carere ex aliqua sua culpa contra fidem: vt quia culpabiliter adhærent alicui alteri errori fidei contrario; aut quia non conantur ea sinceritate & firmitate credere Deum eiusque prouidentiam, atque ipsi per præsens Dei auxilium id possent ac tenentur facere: nam si facerent hac ex parte quod in se est, Deus ijs non deesset. Et hoc vt summum probant Scripturæ allatæ in 3. argumento; & fortè Auctores illius opinionis nihil aliud volunt.

DVBIVM III.

Vtrùm infidelitas sit in intellectu vt in subiecto?

22 HOc dubium breuiter hîc soluendum est, vt faciliùs infrà dicenda intelligantur. Ad hoc autem D. Thomas 2.2. quæst. 10. art. 2. re-
D. Thom. spondet, infidelitatem esse in intellectu sicut in proximo subiecto, in voluntate autem sicut in mouente intellectũ ad infidelitatẽ. sicut etiam fides est in intellectu prout mouetur à voluntate. Quare sicut actus voluntatis vnà cum assensu fidei quem imperat, est moraliter vnus actus, cuius tota formalis libertas, & consequenter tota ratio formalis bonitatis & meriti consistit in actu voluntatis: ita etiam actus infidelitatis oritur ex actu voluntatis, & actu intellectus, (aut si consistat in mera priuatione, com-
Infidelitas culpabilis est partim in intellectu, partim in voluntate. ponitur ex priuatione vtriusque actus vel habitus) totaque ratio formalis peccati & demeriti consistit in actu voluntatis, saltem interpretatiuo, quo infidelitas intellectus est voluntaria.

23 Dices, Quando aliquis voluntariè dubitat de aliquo articulo fidei sufficienter sibi proposito vt possit eum credere: item quando aliquis habens claram demonstrationem alicuius articuli fidei, in voluntate ita est actualiter affectus, vt illum articulum quantumuis sufficienter sibi propositum vt eum fide diuina credat, nollet tamen ita credere, nisi haberet illam demonstrationem; vterque peccat peccato infidelitatis sine vllo errore, aut priuatione actus intellectus, præsertim quando dicta fiunt eo tempore, quo illi non tenentur elicere actum fidei: ergo infidelitas non semper consistit in intellectu vt in subiecto.

Respondeo, nego secundam partem antecedentis: nam tam ille qui voluntariè dubitat de articulo fidei sufficienter sibi proposito, quàm is qui statuit eundem non credere, nisi haberet claram eiusdem demonstrationem, habent verè iudicium prauum in intellectu contrarium fidei: nam prior iudicat illum articulum esse
Dubitans de aliqua re iudicat eam esse dubiam. dubium, siue non esse omnino certum. hoc ipso enim quo de aliqua re dubitamus, iudicamus eam esse dubiam, saltem respectu nostri, sique nos non habere sufficientem rationem eam firmiter credendi: tale autem iudicium respectu articuli fidei mihi sufficienter proposita apertè contrariatur virtuti fidei, quæ me tunc obligat vt iudicem illum articulum firmissimè credendum esse, aut saltem vt non iudicem contrarium.

Secundus autem iudicat illum articulum 24
non esse sibi credendum immediatè propter auctoritatem Dei: nam hoc ipso quo actualiter est ita affectus vt nollet illi articulo assentiri, nisi haberet eam demonstrationem, actu vult ei non credere nisi propter eam demonstrationem, saltem tamquam propter obiectum formale partiale; & consequenter vult ei non credere, præcisè & immediatè propter Dei testimonium. quod sine dicto iudicio facere non posset. Nisi enim intellectus iudicet aliquid esse faciendum, aut omittendum saltem implicitè, scilicet iudicando esse bonum siue commodum id facere aut omittere, voluntas (quæ non potest ferri nisi in aliquod bonum, saltem vtile aut delectabile iudicatum tale) non potest id positiuè velle facere aut omittere. Quare vt voluntas positiuè statuat alicui articulo fidei sufficienter proposito numquam credere immediatè ob auctoritatem diuinam, intellectus debet priùs iudicare ex aliquo capite esse bonum eum numquam ita credere, scilicet quia iudicat aut eum non esse à Deo reuelatum, aut Deo reuelanti non esse credendum, siue Deum non esse dignum fide, (quæ iudicia continent apertum errorem contra fidem) aut sibi ob aliquem finem esse vtile numquam Deo credere, saltem in illa materia; quod iudicium, præsertim quando efficax ac deliberatum est, apertè repugnat assensui fidei, qui cum eo non potest consistere, continetque implicitum contemptum auctoritatis Dei, ac fidei. sicut qui iudicat sibi violandum esse præceptum Dei ob lucrum, aut similem causam, implicitè, & secundùm moralem considerationem contemnit Dei præceptum, ei præferendo lucrum: sicut censeretur contemnere aliquem principem, qui ipsi plebeium præponeret.

DVBIVM IV.

Quænam infidelitas, & qua ratione fidem expellat?

HAc in re satis constat Primò, fidem non 25
expelli per quoduis peccatum contra vir- Non quilibet peccans contra fidem, hanc amittit.
tutem fidei: nam qui legendo libros hæreticos exponit se periculo peruersionis peccat contra fidem, & tamen eam non amittit. Secundò, eam non expelli per solam infidelitatem secundùm quid, siue quæ consistit in mera priuatione etiam voluntaria actus fidei, quem quis tenetur elicere; aliàs enim qui culpabiliter aliqua mysteria fidei ignoraret, perderet fidem. quod
Error verè procedens ex ignorantia etiam culpabili non destruit fidem. constat esse falsum. Tertiò, errorem contra fidem hanc non expellere quamdiu verè procedit ex ignorantia, quantumuis vincibili, quamdiu adest sincera voluntas credendi contra-

rium

rum statim ac sufficienter constabit id esse credendum, siue id tamquam tale ab Ecclesia proponi; quia talis error cùm non sit pertinax, non facit errantem hæreticum, vt ostendam dubio 7.

26 Quæ requirantur vt infidelitas expellat fidem.

Ex quo infertur, vt infidelitas aliqua fidem expellat, requiri Primò, vt sit positiua, quia merè priuatiua eam non expellit. Secundò, vt sidei ita repugnet, vt cun actu circa idem obiectum nequeat consi quamdiu enim ipsi ita non repugnat, potest consistere cum eius actu, ita multò magis cum eius habitu. Tertiò, vt sit sufficienter voluntaria, de quo agam dub. 7.

Quadruplex infidelitas fidem expellit.

Potest autē eiusmodi infidelitas esse quadruplex. Primò, quando quis credit aliquem articulum fidei esse falsum, quem scit à Catholicis credi, aut qui aliàs ei sufficienter est propositus vt possit eum vera fide credere. Secundò, quando quis aliquid credit, quod scit à Catholicis, siue ab Ecclesia tamquam fidei repugnans damnari; quia tunc fidem implicitè negat. Tertiò, quando quis voluntariè dubitat de aliquo articulo fidei sibi sufficienter proposito. Quartò, quando aliquis secum deliberatè statuit numquam credere articulos nostræ fidei, aut omnes, aut aliquos; quantumuis ob euidentiam rationum siue notarum, quibus fidei veritas ei probatur, illis articulis positiuè non dissentiat iudicando eos non esse veros. Sed hoc vix potest contingere, nisi in eo qui Deum omnino auersatur, vt fit in damnatis.

27 Hi autem omnes actus ita directè cum fide theologica pugnant, vt cum ea, siue cum eius actu etiam implicito circa idem obiectum nequeant consistere. quod de tribus primis actibus clarum est. Nam fieri nequit, vt sciens credam aut aliquid esse falsum, aut id quod scio ei repugnare esse verum, aut etiam de eo dubitem, & simul firmiter credam id esse verum. Item elicientes dictos actus interpretatiuè siue secundùm æstimationem moralem faciunt Deum mendacem, vt ostendi disput. 9. num. 56. & 74. atque ita euertunt quodammodo obiectum formale fidei. Eliciens autem quartum actum nullo modo potest simul habere voluntatem credendi eos omnes articulos fidei præcisè propter auctoritatem Dei, à qua tamen assensus fidei necessariò dependent. vnde vlteriùs sequitur, assensum fidei nullo modo posse simul cum eiusmodi voluntate circa eos articulos consistere.

28 Dices, Qui aliquem ex tribus prioribus actibus elicit, non negat expressè hanc propositionem, *Quidquid Deus reuelauit est verum, & propter eius testimonium firmissimè credendum*: ergo dum illos elicit poterit hanc simul explicitè credere, præcisè propter Dei testimonium, & consequenter implicitè credet illam propositionem circa quam errat. Confirmatur, quia fides implicita potest circa idem obiectum consistere cum errore ex ignorantia etiam vincibili profecto, vt suprà dictum est: atqui dictos actus eliciens errat ex aliqua ignorantia, quia ideo dictum articulum non credit, quia putat à Deo non esse reuelatum: ergo potest circa eundem simul cum tali actu habere implicitam fidem.

29 Ad argumentum, nego consequentiam, si loquamur de fide quæ sit vera virtus theologica: nam, etsi talis fortè possit aliqua ratione illam propositionem, aut etiam aliam quam fatetur à Deo esse reuelatam, credere, quia à Deo reuelata est (qua de re satis dixi disput. 14. dub. 2.) tamen hic actus non feretur in suum obiectum modo omnino infallibili, vt ostendam num. 32. Nec procedet ex pio & omnino sincero affectu erga primam veritatem, qualis necessariò requiritur ad imperandum verum actum virtutis fidei theologicæ; quo scilicet voluntas ita intellectum subijcit primæ veritati, vt hic paratus sit credere quidquid ei tamquam à Deo reuelatum sufficienter ad credendum proponitur. qualem affectum nullo modo habere possunt qui ita errant: nam si essent dicto modo erga primam veritatem affecti, crederent etiam illum articulū circa quem errant, cùm ijs sit sufficienter propositus. vnde etiam sequitur, eos habere etiam aliquem defectum immediatè siue intrinsecè in suo assensu intellectus. quia sicut ipse actus voluntatis quo isti volunt credere Deo reuelanti, non extendit se simpliciter ad generatim credenda ea omnia, quæ à Deo nobis reuelata sunt, sed solùm ad ea credenda, quæ ipsi tamquam à Deo reuelata probauerunt: ita etiam intellectus ab illa voluntate necessariò pendens non credit illam propositionem, *Quidquid Deus reuelauit, est verum*. omnino generatim, sed cum aliqua virtuali limitatione ad ea, quæ suo iudicio credenda probauerit.

30 Ad confirmationem, nego maiorem generatim sumptam: nam etsi fides possit consistere cum aliquo errore sibi contrario orto ex ignorantia, non tamen potest consistere cum quouis eiusmodi errore, & ex quauis ignorantia profecto.

Duplicitèr possum aliquid vincibiliter ignorare.

Pro quo Nota, me dupliciter posse aliquid vincibiliter ignorare. Primò, propriè, quando scilicet hîc & nunc verè non adest mihi sufficiens ratio cognoscēdi veritatem, siue cùm ignoro veritatem mihi insufficienter propositam vt possim eam cognoscere, etsi id mea culpa fiat, quia nolo eam prout debeo inquirere. Et hæc ignorantia potest consistere cum absoluta voluntate assentiendi ipsi veritati, quandocumque mihi sufficienter proponetur. quod etiam potest contingere in ignorantia affectata, vt ostendam dub. 7. concl. 5.

31 Secundò, minùs propriè, quando scilicet ipsa veritas est mihi sufficienter proposita, ita vt facilè possem eam cognoscere, si ad hoc vellem considerationem intendere: sed ex affectu erga errorem contrarium id negligo, aut etiam positiuè nolo facere. Et tunc potiùs erro ex defectu considerationis, & ex praua voluntate, quàm ex vera ignorantia, quæ requirit in intellectu carentiam specierum, quæ cognitionem possunt gignere; aliàs possemus dici ignorare ea, quæ habitualiter scimus, quando de iis actu non cogitamus; præsertim si ex illa inconsideratione circa ea erremus. Quando autem obiectum aliquod fidei ita

alicui est propositum, vt teneatur illud credere, non desunt ei species, ex quibus posset veram cognitionem elicere, si vellet ijs attentè vti, sed solùm deest sufficiens consideratio.

Cum quali errore ex ignorantia nato possit aut nō possit fides consistere.

Ad maiorem igitur confirmationis istius, Respondeo fidem posse consistere cum errore nato ex ignorantia, quæ causatur ex defectu sufficientis propositionis obiecti credendi, siue hic defectus sit erranti voluntarius, siue non: secùs tamen esse de errore nato ex ignorantia obiecti sufficienter ad credendum propositi. Qui enim hanc habet, non tam ignorat illud esse credendum, quàm id scire non vult, quæ magis adhuc patebunt ex dicendis.

32 *D. Thom. Valentia.*

Ex his patet Primò, quomodo intelligendum sit quod docent D. Thom. 2.2. quæst. 5. art. 3. Valentia ibidem disput. 1. quæst. 5. puncto 3. & quidam alij, scilicet hæreticum errantem circa vnum articulum non posse retinere fidem circa alios, quia tollit sibi quodammodo obiectum formale fidei, siue efficit vt hoc apud eu non vigeat: hoc enim fit Primò, quia, vt

Qua ratione hæreticus sibi tollat obiectum formale fidei.

lisputat. 9. numer. 56. talis interpretatiuè

Deum mendacem, atque ita quantum est

tollit primam veritatem. Secundò, quia ratione illius praui affectus voluntatis intellectus efficitur non paratus in omnibus quantum ratio postulat se auctoritati Dei subijcere, eaque ratione siue ea regula, quam ipsa veritas præscripsit, in credendo dirigi: sed in hoc sequitur proprium iudicium, ac prauum voluntatis affectum, atque ita non est aptus infallibiliter primæ veritati adhærere: ideoque etiam veros articulos quos credit, modo fallibili credit, & hac ex parte obiectum formale fidei deserit, non adhærendo ei, prout exigit, illudque in ipso suum vigorem amittit. vide dicta disput. 14. num. 49. & 52.

33

Patet Secundò, qua ratione dicti omnes actus directè pugnent cum vero actu fidei, non solùm circa idem obiectum, sed etiam circa omnia credenda, reddendo eum qui eos elicit omnino inhabilem ad verum actum fidei eliciendum, quamdiu illis erroribus adhæret. Quia nimirum directè tollunt voluntatem integrè & absolutè subijciendi intellectum primę veritati, & infallibili ipsius in assensu fidei directioni; atque ita reddunt intellectum ineptū vt infallibiliter primæ veritati immediatè propter seipsam adhæreat. Et hac ratione hic error differt ab errore eorum, qui errant circa obiecta fidei nondum sibi sufficienter ad credendū proposita; quòd hi retineant rectum erga primā veritatem affectum, & saltem implicitè verè credant omnia mysteria fidei, etiam ea circa quæ ita errant: secùs in vtroque est in alijs, vt patet ex dictis.

Dissentiens pertinaciter vni articulo fit inhabilis vt credat reliquos.

34 An hæresis expellat habitum fidei physicè.

His positis est difficultas, qua ratione illi actus recensiti num. 26. expellant habitum fidei, an scilicet physicè propter repugnantiam, quā cum eo habent, ita vt naturaliter simul cum eo nequeant consistere; an solùm demeritoriè, siue ex voluntate Dei subtrahentis suum concursum? Quidam asserunt omnem actum hæreseos priore modo expellere fidem. Ita Caietan. 2.2. q. 5. a. 3. Bañez ibid. & alij. Probatur Primò, quia

Caietan. Bañez.

omnis eliciens talem actum sibi tollit obiectum formale fidei, scilicet primam veritatem nobis res fidei per ministerium Ecclesiæ reuelantem: atqui qui tollit sibi obiectum formale alicuius habitus, tollit sibi ipsum habitum, quia hic sine suo obiecto formali à quo speciem accepit, esse nequit: ergo eliciens tales actus tollit sibi habitum fidei.

Secundò, quia omnis hæreticus deserit infallibilem propositionem Ecclesiæ, circa articulos fidei: atqui qui hoc facit, non habet obiecta fidei sibi applicata per propositionem Ecclesiæ: ergo non potest circa ea habere fidem.

Tertiò, quia aliàs dicendum esset, quòd fides per hæresim tantùm tolleretur demeritoriè, & ex Dei voluntate siue decreto: atqui hoc dici nequit: ergo dicendum est quòd tollatur naturaliter ratione physicæ oppositionis cum actu hæreseos. Minor probatur, quia aliàs habitus fidei deberet multò magis tolli per odium Dei, quia hoc est grauius peccatum, quàm sit hæresis. Item deberet potiùs tolli in eo, qui verè interiùs credens omnia nostræ fidei mysteria esse vera, tamen ex ambitione aut simili causa multis hæresim persuadet, quàm in eo, qui in veram hæresim internam ab alijs seductus incidit; quia hic minùs peccat contra fidem, quàm ille: atqui illa sunt falsa: ergo etiam falsum est id ex quo sequuntur.

35 Hæresis tollit moraliter expellit fidē.

Conclvsio. Dicti actus non tollunt habitum fidei ex natura rei, sed solùm aut demeritoriè, aut ratione cuiusdam dispositionis, actibus veræ fidei repugnantis, reddendo nimirum suum subiectum ineptum ad habendam veram fidem actualem, iuxta dicta num. 26. & 32. atque ita mouendo Deum vt concursum suum habitui subtrahat, qui statuit eum in similibus non conseruare. Ita Scotus in 3. distin. 23. quæst. vnica §. *Ad primum*, versu *Ad aliud*. Gabriel ibidem quæst. 2. art. 3. dub. 2. Suarez in 3. p. tom. 3. quæst. 63. in explicatione ar. 5. §. *Quartus sensus*. Malder. 2.2. quæst. 5. ar. 3. in respons. ad 1. & ad 4. Lorca sect. 1. disp. 33. num. 7. iuncta sect. 3. disp. 22. num. 8. & 9. & alij cum ijs.

Scotus. Gabriel. Suarez. Malderus. Lorca.

36

Probatur Primò, quia actus hæreseos, aut alterius infidelitatis neq; per se formaliter & immediatè potest expellere habitum fidei, neque etiam effectiuè, siue generando in nobis aliquē habitum habitui fidei repugnantem, qua ratione expelluntur habitus acquisiti per actus contrarios: ergo nullo modo possunt eos natura sua, ac physicè expellere. Prior pars antecedentis probatur, quia actus non contrariantur per se formaliter & immediatè habitibus, sed solùm ratione habitus à se producti, vt communiter omnes fatentur. Secunda pars probatur, quia habitus naturales non repugnant infusis, sed possunt cum ijs in eodem subiecto simul consistere etiam in gradu intenso, vt patet in eo qui post-

Actus non contrariātur formaliter habitibus.

Habitus naturales non repugnant infusis.

quā intensos habitus infusos fidei, spei, caritatis, aliarumq; virtutum meritis suis acquisiuit, labitur in grauissima peccata infidelitatis, desperationis, &c. diuq; in ijs perseuerās intensos eorū habitus acquirit, & postea subitò per attritionē cum Sacramento, & actus fidei & spei remissos iustificatur: qui, vt ostendi tom. 2. de Sacram. disput.

disput.2.dub.20. recipit omnes habitus infusos in eodem gradu quo eos antè amisit, cum aliquo gratiæ augmento; & tamen, vt patet experientia, habitus vitiorum acquisitos, ferè æquè intensos retinet: atque ita eo casu in gradu intenso habet habitus infusos virtutum, & acquisitos vitiorum contrariorum.

Secundò, quia aliàs habitus fidei intensus non posset corrumpi per vnicum actum remissum infidelitatis, vt patet in alijs habitibus, qui physicè per actus contrarios corrumpuntur: illud autem apertè est falsum; ergo & id vnde sequitur.

Tertiò, quia contraria sententia nullo probabili fundamento nititur, vt patebit ex solutione obiectorum.

37 Ad primum argumentum positum num.34. Respondeo Primò, in maiori supponi falsum, scilicet obiectum formale fidei esse primam veritatem reuelantem mysteria fidei per ministerium Ecclesiæ; nam Ecclesiæ auctoritas ac testimonium nullo modo cõstituunt obiectum formale fidei, nec Deus modò nobis per eam quidquam de nouo reuelat: sed priùs reuelata nobis infallibiliter explicat, ac credenda proponit, & possum fide theologica multa credere sine respectu ad propositionem aut auctoritatem Ecclesiæ, vt si quæ mihi alia ratione sufficienter sunt proposita, aut etiam priuatim reuelata. vide dicta disp.9.n.65. Respondeo Secundò, negotiminorem: nam habitus nec constituitur nec pendet intrinsecè ex obiecto suo formali, sed solùm ratione suorum actuum, siue vt possit hos elicere. nam aliàs qui profundè dormit, aut vi morbi omni ratione & sensu destituitur, perderet statim omnes suos habitus, quia non retinet eorum obiectũ formale, cùm de eo nullo modo possit cogitare. Patet tamen tales nullo modo perdere suos habitus, sed solùm non posse pro eo tempore ijs vti. Item sequeretur, eum qui ob aliquam turbationem & defectum rationis, aut alia ex causa inculpabiliter crederet Deum posse aliquando mentiri, statim amissurum habitũ fidei, quia tolleret sibi eius obiectum formale; illud autem omnino absurdum est.

Habitus per se immediatè in conseruari non pẽdet à suo obiecto formali.

38 Ad secundum, Respõdeo Primò, nego consequentiam, quia talis si aliud non obesset, posset sibi obiectum fidei alia ratione applicare ob alias fidei notas iudicando id esse credibile, atque ita illud credere. Respondeo Secundò, id vt summum probare, talem dum in sua opinione persistit, reddere sibi impossibilem omnem verum actum fidei theologicæ. quod ob dicta suprà libenter concedimus, sed inde non sequitur, eum amittere habitum fidei, quia ipsius error non repugnat habitui fidei, sed soli actui.

Vt peccatũ mereatur ablationem alicuius habitus infusi, non tã spectatur eius grauitas quã repugnantia cum illius actibus.

Ad tertium, nego minorem, eiusque probationem: nam vt aliquis actus mereatur ablationem habitus fidei, aut etiam alterius habitus infusi, in eo non tam spectatur grauitas malitiæ ipsius, quàm directa cum actibus illius habitus repugnantia, ita vt homo per eum voluntariè se constituat in eo statu, in quo nequit actus illius habitus elicere. quod respectu habitus fidei fit per omnem & solum actum infidelitatis, iuxta dicta suprà. Et ideo etiam quia actus spei nequit elici sine fide, hinc spes non solùm per desperationem, sed etiam per infidelitatem perditur. & caritas amittitur per omne peccatum mortale, quia actus caritatis nequit consistere cum vllo actuali peccato mortali; quia aliàs deberet quis simul amare Deum super omnia, & aliquid aliud supra Deum: nam qui peccat mortaliter, aliquid amicitiæ Dei præfert; atque ita illud amat præ Deo: apertè autem implicat me simul actualiter amare Deum supra omnia, & aliquid aliud supra eum. Quæ clariùs patebunt ex dicendis disput.25. dubio 1.

Cur spes per infidelitatẽ & caritas per omne peccatum mortale perdatur.

DVBIVM V.

Vtrùm infideles possint exercere aliquos actus moraliter bonos, an verò contrà omnes eorum actiones liberæ sint peccata?

39 NOta nos hîc non quærere, vtrùm aliquod opus verè moraliter bonum, & ex nulla circumstantia malum fieri possit sine gratia, hoc enim ad 1.2. pertinet; sed an tale opus fieri possit, atque adeò de facto aliquando fiat ab homine infideli, siue id fiat ex auxilio gratiæ, aut sine illo.

Multi ex nostris hæreticis (quos citat Bellarm. lib.5.de gratia & libero arbr.cap.4. quibusque ex parte aliqui aliquando Catholici assenserunt) putarunt infideles, aut etiam omnes existentes in peccato mortali, nullam posse facere actionem moraliter bonam, sed omnem eorum actionem esse verum peccatum. Primò, quia Isaiæ cap.1.& 66. Deus dicit incensum & sacrificia malorum Iudæorum sibi esse abominationem, seque ea odisse, & offerentes bouem sibi eodem loco esse ac mactantes canem ac carnem suillam; quæ prohibita erant offerri. Item Matth.7. dicitur arborem malam non posse bonos fructus facere; & ad Roman. 14. *Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.* Ad Titum 1. *Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum.* Ad Heb.11. *Sine fide impossibile est placere Deo*: ergo sine fide nulla possunt fieri opera, quæ Deo placeant, & consequenter nec bona. Secundò, quia D. Augustin. varijs locis, & præsertim libr.4. contra Iulian.c.3. fusè docet, omnes actiones Gentilium, quantumuis videantur laudabiles, fuisse peccata ac vitia. Eundem sequuntur Fulgentius libr. de Incarn.c.25. & Prosper l.1. de Vocat.gẽt.c.7. Tertiò, quia, vt dicitur Luc.11. cuius oculus, id est intentio, est nequam, totum eius corpus, id est opera omnia ipsius, erunt nequam & tenebrosa: atqui intentio infidelis in omnibus operibus est nequam; nam cùm se & sua omnia semel obtulerit ad honorem idoli, donec eam intentionem reuocet, censetur omnia sua facere in honorem idoli.

Bellarm. *Isaiæ 1.& 66.* *Matth.7.* *Rom.14.* *Titum 1.* *Hebr.11.* *Augustin.* *Fulgentius.* *Prosper.* *Luc.11.*

CONCLVSIO. Certum omnino est existentem in peccato, aut etiam infidelem posse exercere aliquam veram virtutem moralem, quæ in se nullo modo sit verè mala ac vitiosa. 40

Probatur Primò, quia est communis omnium Theologorum. Secundò, quia hæc propositio quæ est 25. inter damnatas: *Omnia infidelium opera sunt peccata, & philosophorum virtutes sunt vitia*, est damnata à duobus Pontificibus; quæ tamen secundùm sententiam negantium opera indifferentia in individuo esset necessariò vera, si ipsi non possent facere opus aliquod verè moraliter bonum. Quidam dictam propositionem aliter referunt, scilicet hoc modo: *Ad pelagianismum reijcienda est illa sententia, Omnia opera infidelium sunt peccata*, &c. dicuntque in quibusdam Bullæ exemplaribus ita haberi. Sed est aperta menda. Nam, vt patet ex alijs sententijs ibidem damnatis, præsertim 22.27.& 36. & libro ipsius Auctoris de virtutibus impiorũ c.4. & 5. fuit clara illius Auctoris sententia, omnia infidelium opera esse peccata. Quare illa verba, *Ad pelagianismum reijcienda est illa sententia*, ad priorem propositionem referuntur. Sic enim habet Bulla: *A vanis & otiosis hominibus secundùm insipientiam philosophorum excogitata est illa sententia, Hominem ab initio sic constitutum, vt per dona naturæ superaddita fuerit largitate conditoris sublimatus, & in Dei filium adoptatus: & ad pelagianismum reijcienda est illa sententia*; sequiturque, *Omnia infidelium*, &c. Idem ex libr. Auctoris de prima hominis iustitia c.8. ex quo hæc sententia sumpta est, clarissimè patet.

41 Infideles sæpè suis operibus aliqua à Deo impetrant. *Exod.1.*

Tertiò, quia infideles sæpè quibusdam suis operibus Deum ad misericordiam sibi exhibẽdam aut aliqua dona conferenda excitarunt. Exod.1. quia obstetrices timuerunt Deum (scilicet nolẽdo secundùm præceptum regis interficere infantes Hebræorum) ædificauit eis domos, id est dedit eis magnam posteritatem. Item 3.Reg.21.& Ionæ 3. Deus placatus pœnitentia Achab & Niniuitarum merita supplicia distulit. Hinc Daniel c.4. suadet Nabuchodonosori vt peccata sua eleemosynis redimat: ergo opera illa infidelium erant bona, quia alias Deo non placuissent, nec ijs fuisset motus vt operantibus aliqua bona conferret.

3.*Reg.*21. *Ionæ* 3. *Daniel* 4.

Quartò, quia nulla potest assignari ratio cur infidelis non possit vel ex instinctu naturæ, vel ex Dei præueniente gratia aliqua bona opera facere. Imò, vt docet D. August. de Spiritu & litteta cap.27. difficillimum est aliquem esse tam malum, vt nulla vmquam bona opera faciat.

August. Difficulter aliquis est tam malus vt nihil boni faciat.

42

Ad locum Isaiæ, Respondeo ibi sacrificia ac solemnitates Iudæorum dici Deo odibilia, & abominationes, non ex se, sed ratione intentionis offerentium, & circumstantiarum in quibus fiebant. Quia scilicet Iudæi putabant ea sibi sufficere ad iustitiam, & vt Deum sibi seruarent placatum, quantumcumque aliàs grauissimis sceleribus se inquinarent; atque ita eorũ fiducia in peccatis perseuerabant, ac si per illa sufficienter mundarentur, ita vt perseuerantibus ea offerre nulla peccata deberent ad culpã aut pœnam à Deo imputari. vnde Deus subiungit, se eos sacrificantes & orantes non auditurum, quia manus eorum plenæ erant sanguine; iubetque eos priùs animum mundare à vitijs, si velint exaudiri.

Ad locum Matth. Respondeo Christum ibi vocare arborem malam hæreticos ac falsos doctores, & solùm docere ex eorum doctrina non posse nasci bonos fructus, siue per eam mores non posse corrigi, sed peruerti; atque ita eorum opera non quidem necessariò omnia, sed maxima ex parte esse mala: & si quæ bona sint, illa non nasci ex illa doctrina, sed aliunde. Similiter cap.12. ait, arborem, id est hominem inuidum (de tali enim ibi loquitur: nam agit contra Iudæos sua miracula ex inuidia calumniantes) non posse facere fructum bonum, id est, non posse aliqua bona dicere aut facere proximo, sed semper malè de eo loqui: non quòd hoc sit omnino necessarium, sed quia vix vmquam aliter fit. vnde rationem reddit; *Quia ex abundantia cordis os loquitur.* quod communiter accidit, non tamen necessariò semper.

Qua ratione arbor mala in Euangelio dicatur non posse facere fructus bonos.

Ad locum Pauli ad Roman. Respondeo fidem ibi accipi pro conscientia, & dicitur fieri sine fide, quod fit contra conscientiam opinantem aliquid esse peccatum. Et clarum quidem est eiusmodi factum contra conscientiam esse peccatum, sed hoc nihil contra nos facit.

Fine fide fieri dicitur quod contra conscientiã fit.

43 Quomodo mundi dicantur omnia mundis esse, & immundis immunda.

Ad locum ex epistola ad Titum, Respondeo Apostolum ibi nihil aliud velle, quàm Christianos habentes mundas conscientias non coinquinari comedendo cibos lege veteri prohibitos, prout quidam hæretici conabantur ijs persuadere; & contrà illis hæreticis coinquinatam & peruersam habentibus conscientiam, nullos cibos esse mundos, quia omnes sumunt cum discrimine à lege præscripto, & cum intentione hanc tamquam obligantem obseruandi, & eius obseruationem alijs persuadendi, & ita omnium ciborum esu ob malam illam intentionem coinquinantur: de his enim solis ibi Apostolus agit, vt patet ex textu.

Ad locum ex epistola ad Hebr. Respondeo solùm probare hominẽ sine fide non posse placere Deo, quia infidelitas inest homini quamdiu non credit, atque ita eum inficit; non tamen inest singulis eius operibus, atque ita non inficit singula.

44

Ad Augustinum, respondent aliqui eum dicere omnia opera infidelium esse peccata, quia communiter talia sunt, eò quòd ex mala intentione fiunt, etiamsi aliquando contrarium accidat, vt scilicet aliquod opus bene faciant: quia tamen hoc rarum est, non æstimatur.

Sed hoc non satisfacit. Primò, quia S. Augustinus locis citatis sæpè absolutè dicit nullam omnino posse esse virtutem sine fide, & omnia opera infidelium esse peccata; idque probat nõ quia difficile ijs est habere bonam intentionẽ, sed quia Apostolus docet, omne quod non est ex fide esse peccatum (putat enim fidem ibi accipi pro fide theologica:) certum autem est nullum infidelis opus esse ex fide theologica. vnde dicto capite sub finem ait: *Per hoc discе eum qui non facit opera bona intentione fidei bonæ, hoc est eius quæ per dilectionem operatur, totum quasi corpus, quod illis velut membris, operibus constat, tenebrosum esse, hoc est plenum nigredine peccatorum.* Quæ notanda sunt, quia inde sensum Augustini infrà colligemus. *Augus.*

Se-

45 Secundò, quia ibidem superiùs cùm docuisset non esse veras virtutes quæ exercentur vt seruiatur auaritiæ aut commodis temporalibus, siue quæ propter hæc fiunt, subdit: *Quæ autem nulli rei seruire volunt* (id est, quæ non ob alium finem, sed ob intrinsecam honestatem exercentur) *neque ipsæ veræ sunt; veræ quippe virtutes Deo seruiunt*, &c. Item libr.19. de Ciuit.cap.25. *Nam licet*, ait, *à quibusdam tunc veræ & honestæ putentur esse virtutes, cùm ad seipsas referuntur, nec propter aliud expetuntur; etiam tunc inflatæ ac superbæ, ideoq; non virtutes, sed vitia iudicandæ sunt.* Vbi apertè dicit, virtutes etiam ob intrinsecam bonitatem exercitas esse vitia. & rationem subdit: *Quia id necessariò supra hominem est, quod nos facit beatè viuere.* quæ notanda sunt ob infrà dicenda.

46 Pro resolutione Nota Primò, Iulianum, alioſque Pelagianos putasse hominibus naturaliter inesse vim faciendi opera bona, quæque haberent non solùm rationem veræ virtutis moralis, sed etiam vim merendi vitam æternam. vt ostendi disp.4.dub.4. vnde S. Augustino alijsque negantibus nos sine gratia posse eiusmodi opera facere, solebant obijcere opera Ethnicorum, quos aiebant omni gratia destitutos perfectas virtutes exercuisse, vt probarēt Christianos sine gratia posse exercere opera veræ virtutis, & quidem, vt dixi, meritoria vitæ æternæ; cùm hi haberent veram fidem, quam solam putabant Ethnicis deesse, quo minùs per sua opera vitam æternam consequerentur. Atque ita volebant horum opera ex se habere sufficientem vim merendi vitam æternam, si ea faciētes propter infidelitatem non fuissent huius consequendæ incapaces. Vnde D. Augustinus *Augusti.* lib.4.contra Iulianum cap.3. eius hæc verba refert: *Cunctarum origo virtutum in rationali animo sita est, & affectus omnes, per quos aut fructuosè* (scilicet ad merendam beatitudinem) *aut sterliter boni sumus.* Et infrà: *Horum igitur affectuum vis cum insit homini naturaliter, non tamen ad vnum finem in omnibus properat, sed pro iudicio voluntatis cuius nutui seruunt, aut ad æterna aut ad temporalia diriguntur.*

47 Nota Secundò, eos asseruisse in Ethnicis non solùm fuisse aliquos singulares actus virtutum, sed virtutes ita ijs insuisse, vt ab ijs deberent absolutè dici iusti, adeò vt Iulianus voluerit Scipionem, Fabricium, & similes fuisse verè iustos, ideoque eos non esse in damnatione æterna. Verba eius apud Augustinum suprà sunt: *Eruntne ergo* (scilicet Fabricius, Scipio, Camillus,) *in damnatione æterna, in quibus erat vera iustitia?* Cui Augustinus respondet: *O vocem impudentiamatore præcipitem! non erat inquam in eis vera iustitia, quia non actibus, sed finibus pensantur officia.*

48 Respondeo igitur, quando Augustinus, alijque Patres contra dictos hæreticos disputantes negant aliquem sine fide aut caritate posse facere aliqua opera veræ virtutis, eos non negare ea opera secundùm se præcisè sumpta posse esse ex obiecto & circumstantijs verè bona (hoc enim ipsi apertè quandoque asserunt) sed solùm negare ea habere perfectam rationem virtutis, ita vt operans ab ijs absolutè possit dici iustus, ac Deo placere, ac beatus esse, aut damnationem euadere.

Patet Primò, quia intendunt illud negare in sensu Pelagianorum, eo sensu hoc asserentium. Secundò, quia Augustinus dicto cap. id probat *Augusti.* Primò, quia animus infidelis fornicatur à Deo: ergo in eo non potest esse vera continentia. Secundò, *Absit*, inquit, *vt in aliquo sit vera virtus, nisi fuerit iustus; absit autem vt iustus verè sit, nisi viuat ex fide.* ac si dicat, Infidelis non est iustus; ergo non est in eo vera virtus. Probat Tertiò, quia, etsi Ethnici bene definirent virtutem quòd sit habitus naturæ modo ac rationi consentaneus; tamen nescierunt quid sit consentaneum liberandæ ac beatificādæ naturæ mortalium, quod per solum Christum fieri potest, ideoque iustus ex fide viuit. Vnde infert iustum per hoc omnibus virtutibus rectè sapienterque viuere, quia fideliter viuit, siue quia fidem in Christum habet. Ac subdit: *Si ergo ad consequendam veram beatitudinem, quam nobis immortalem fides, quæ in Christo est vera, promittit, nihil prosint homini virtutes, nullo modo veræ possunt esse virtutes.* Et sub finem capitis ait: *Aut certè quando saltem concedis opera infidelium, quæ tibi eorum videntur bona, non tamen eos ad salutem regnumq; perducere; scito nos illud (id est eam rem) bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, sine Dei gratia, quæ datur per vnum mediatorem Dei & hominum, nemini posse conferri, per quod solùm homo potest ad æternum Dei donum regnumq; perduci*, &c. Vbi docet, solum illud opus posse dici verè bonum & opus virtutis quod conducit ad vitam æternam. Quibus etiam consonant suprà citata ex lib.19. cap.25.de Ciuit.

Probat suam sententiam Quartò, quia si infidelis faceret opera verè bona, esset arbor bona, ac placeret Deo: atqui hoc est falsum, quia sine fide impossibile est placere Deo. Vbi etiam addit ideo opera infidelis esse mala, quia ea infideliter ac stulta & infideli voluntate facit. Quod non potest positiuè intelligi, quasi ipse omnia faciat ob finem repugnantem fidei: hoc enim per se patet esse falsum, & ab Augustino nullo modo intenditur, cùm, vt patet ex dictis, agat etiam de ijs actibus quibus virtus non refertur ad alium finem, sed exercetur ob suam intrinsecam honestatem. debet igitur intelligi negatiuè, aut materialiter, quia scilicet infidelis non facit ea ex fide ac voluntate fideli, sed voluntate quæ in se mala ac infidelis est. 49

Ex quibus omnibus clarè patet, D. Augustinum opera infidelium, omniumque iniustorum, etiamsi ex obiecto & circumstantijs honesta sint, ac propter suam honestatem expetantur, negare tamen esse verè bona & virtutes, quia non fiunt à voluntate absolutè bona, atque ita vt operans possit absolutè dici bonus; nec prosunt ad beatitudinem obtinendam. Item vocat ea mala ac peccata. Primò, quatenus 50

Quo sensu Patres negēt nos sine fide posse actus bonos exercere.

Iulianus putauit Scipionem & similes non esse damnatos, sed iustos.

Patres negātes nos sine fide aut gratia posse aliquid boni facere, id negant secundum sensum Pelagianorū.

Quare Augustinus vocat nulla opera infidelia esse bona, sed omnia esse peccata.

quidquid aliquem defectum patitur potest dici malum ac peccatum: hi autem actus in hoc deficiunt, quòd fiant à voluntate in se non bona, sed mala propter infidelitatem, atque ita non omnino perfectè, sed aliquo modo malè fiunt. Secundò, quia opera, quantumuis in se bona, quæ fiunt à voluntate peccatis inquinata, & in sua inquinatione permanente, ab hac quodammodo inquinantur: sicut contrà quæ fiunt à voluntate caritate informata, ab hac exornantur. Ita apertè docet sub finem capitis, vbi ait: *Discecum qui non facit opera bona intentione fidei bonæ, hoc est, eius quæ per dilectionem operatur, totum illud corpus, quod illis velut membris, operibus constat, tenebrosum esse, hoc est plenum nigredine peccatorum.* Vbi alludens ad Matth.6.v.23.comparat intentionem siue voluntatem qua operamur oculo, & omnia nostra opera vni corpori, quasi varia eius membra, aitque hæc omnia necessariò esse tenebrosa, quantumuis aliàs secundùm se videantur esse pulchra, si voluntas lumine fidei per caritatem operantis destituta cæca & tenebrosa sit. Et eumdem loquēdi modum quidam alij Patres eius sectatores sequuntur. Eadem etiam opera vocant mendacia, quia cùm talia appareant quæ hominem iustum ac Deo placentem efficiant, & hoc verè non faciant, quodammodo mentiuntur.

Cur Patres opera bona infidelium vocent mēdacia.

51 Ad vltimum argumētum Respondeo; quidquid sit de maiore, siue de sensu illius loci citati ex S.Luca, nego minorem. Nam non omnes infideles sunt idololatræ, vt patet in Iudæis & hæreticis. Secundò, quia non omnes idololatræ omnes suas actiones ad honorem idoli obtulerunt: multi enim hac de re numquam cogitarunt. Tertiò, quia, etsi hoc semel fecissent, tamen non sufficeret vt omnes eorum actiones sequentes censerentur ea intentione fieri; sicut vt omnes nostræ actiones verè censeantur fieri ex caritate, non sufficit quòd semel intenderimus eas omnes ita facere.

DVBIVM VI.

Vtrùm infidelitas bene distinguatur in hæresim, iudaismum & paganismum; & qua ratione hæc inter se distinguantur?

52 *D.Thomas.* D.Thom.2.2.q.10.a.5.respondet eam rectè ita diuidi, idque probat, quia infidelitas consistit in eo quòd quis renititur fidei (scilicet contrarium ei credendo.) quod tripliciter fieri potest. Nam infidelis vel renititur Christianæ fidei nullo modo susceptæ, & sic est paganus; vel renititur fidei susceptæ in figuris, & sic est Iudæus, (Iudæi enim dum legē, eiusq; cæremonias ac Prophetas suscipiunt, in quibus tamquā in figura nostra fides continetur & prædicitur, etiam nostram fidem in figura suscipiunt;) vel tertiò renititur fidei in clara manifestatione, siue secundùm se susceptæ, & sic est hæreticus.

Iudæi nostrā fidem in figura suscipiunt & profitentur.

53 Est igitur hîc difficultas Primò, quia illa diuisio non videtur continere omnem infidelitatem. Primò, nam turcismus non videtur ad vllam ex dictis pertinere, cùm ex omnibus aliquid credat. Secundò, quia dubitans de fide ad nullam ex his videtur pertinere. Tertiò, quia olim inter Iudæos quidam à fide errabant, quibus nulla ex dictis speciebus conueniebat. Quartò, quia infidelitas philosophorum Gentilium qui vnum Deum ex lumine naturæ admittebant, videtur debere distingui ab infidelitate eorum qui falsos deos colunt, aut etiam putant nullum esse Deum. Quintò, quia apostasia est infidelitas, & sub nulla ex his speciebus continetur.

Sed dicendum est eam diuisionem esse sufficientem, quatenus directè continet omnes species infidelitatis, quæ hoc statu rerum esse possunt; & quæ olim esse potuerunt, ad aliquam ex dictis possunt reduci.

Ad primum, Respondeo turcismum ad paganismum pertinere, quia Turcæ nullo modo fidem Christianam suscipiunt; & quamuis quędam credant, quæ aut nos credimus, aut Iudæi credunt, ea tamen non credunt vt à Christo dicta, aut quatenus ad nostram aut Iudæorum fidem pertinent, sed quatenus à Mahomete dicta & probata sunt. 54

Ad secundum, Respondeo dubitationem in fide non pertinere ad certam speciem infidelitatis, sed potiùs esse instar generis respectu omnium: nam qui dubitat simpliciter an tota nostra fides sit falsa, fit Paganus; qui verò dubitat an iudaismus verior sit quàm nostra fides, fit Iudæus; qui verò de paucis articulis dubitat reliquos credens, fit hæreticus. Idemque dicendum de apostasia, prout enim apostata vel omnino, vel ex parte à fide deficit, fit aut Paganus, aut Iudæus, aut hæreticus. ex quo patet solutio quinti argumenti.

Vbi Nota, apostasiam propriè significare recessum siue absistentiam ab aliquo, à verbo ἀφίστημι, id est absisto. sumitur autem communiter pro recessu à Deo. D. autem Thomas infrà qu.12.art.1. docet, id tribus modis fieri posse. Primò, deserēdo obseruationem mandatorum Dei, siue eius amicitiam; & sic omnis peccans mortaliter apostatat à Deo. Secundò, deserēdo Ordinem sacrum quem quis suscepit, aut Religionem quam professus est. Tertiò, deserendo fidem Catholicam; rarò autem in prima significatione sumitur, sæpiùs in secunda, præsertim quando aliquis Religionem quam professus est deserit; proprijssimè autem sumitur in tertia: qui enim fidem deserit omnino à Deo deficit, præsertim si eam omnino deserat, transeundo ad Iudæos vel Turcas, siue Gētiles. & hos communiter solemus absolutè vocare apostatas, distinguendo eos ab hæreticis, etiam ijs, qui à fide defecerunt, quantumuis hi etiam verè apostatæ sint. 55 Apostasia quid sit. *D.Thomas.*

Ad tertium, Respondeo illorum infidelitatem non pertinere ad præsentem fidei statum, atque ita non pertinere etiam directè ad hanc diuisionem: reduci tamen ad hæresim, quia illi deficiebant à fide quam pergebāt quoad apparentiam profiteri, siue quam protestabantur se integrè profiteri; nam profitebantur se esse veros Iudæos, seque sequi fidem traditam olim Mosi. In eiusmodi autem defectione consistit propriè hæresis, vt infrà ostendam. 56

Ad

57 Ad quartum, Respondeo vtrorumque infidelitatem tantùm materialiter & quoad maiorem aut minorem extensionem distingui, sicut infidelitas hæreticorum, quorum vnus plures articulos fidei negat quàm alter. Nam vtrique illi Gentiles absolutè à fide Christiana totaliter recedunt, quantumuis aliqui in quibusdam obiectis materialibus ei positiuè non repugnēt, v.c. admittendo vnum esse Deum, & similia; hæc tamen non credunt tamquam Christiani, siue ob testimonium Christi etiam quoad externam apparentiam & professionem: nullo enim modo profitentur se Christianos esse.

58 Secundò, est difficultas in verbis D. Thomæ, præsertim in tertio membro, in quo ad hæresim videtur requirere vt quis deficiat à fide quam semel verè susceperit; & asserere omnem qui ita deficit esse verè & propriè hæreticum, tametsi Iudæus aut Turca fiat. Et ita eum intelligunt Bañez & Caiet. 2.2. q. 10. a. 5. & probant, quia si talis sit verè baptizatus manet Ecclesiæ subiectus, & potest tamquam hæreticus puniri: ergo est propriè hæreticus; sed hæc consequentia nulla est, quia omnis apostata ab Ecclesia ita puniri potest.

Bañez. Caietan.

59 Lorca igitur ibidem num. 4. dicit hunc sensum D. Thomæ indignum esse. Et sanè hic modus loquendi repugnat Primò, communi omnium sensui: nec enim solemus vocare tales hæreticos, sed Turcas, aut Iudæos; & verè tales sunt, non minùs quàm alij qui numquam fuerunt Christiani; nam vtrique eandem omnino fidem profitentur: à fidei autem professione dicitur quis Iudæus, Turca, aut hæreticus, & vt talis sit omnino impertinens est, quòd antè fuerit Christianus nec ne: sicut vt aliquis iam sit verè Catholicus, sufficit quòd fidem Catholicam integrè verè credat ac profiteatur, & omnino impertinens est an semper talis fuerit, an verò aliquando fuerit Iudæus, Turca vel hæreticus.

Lorca.

Vt aliquis sit Iudæus, Paganus aut hæreticus, spectanda est præsens eius fides, eaque quam antè profitebatur est impertinens.

Confirmatur, quia filij hæreticorum numquam baptizati, qui iam adulti parentum sequuntur fidem, sunt veri hæretici, etsi fidem Catholicam numquam vlla ratione aut susceperint, aut professi sint. Nam olim Manichæi quantumuis non baptizarentur, tamen à Patribus sunt simpliciter dicti hæretici: & iam Anabaptistæ etiam ante baptismum, quem valdè adulti sæpè suscipiunt, simpliciter solent dici hæretici. Item si aliquis Turca aut Iudæus fieret Lutheranus, fieret verè hæreticus, cùm tamen numquam fuisset Catholicus.

60 Secundò, ille sensus repugnat apertè ipsi D. Thomæ, q. 12. art. 1. ad 3. vbi docet, apostasiam non sumere speciem ratione termini à quo receditur, sed ratione termini ad quem tenditur, siue in quo sistitur. Cuius ratio est, quia etsi apostasia dicat determinatum terminum à quo (nam omnis apostata à fide Catholica deficit) tamen non dicit determinatum terminum ad quem (nam potest Catholicus deficere vel ad hæreticos, vel ad Iudæos, vel ad Paganos) ideoque ipse docet apostasiam non dicere determinatam speciem infidelitatis; sed circumstantiam aggrauātem, quæ potest cuiuis infidelitati conuenire. quod secundùm alios falsum esset, secundùm quos omnis apostasia à fide esset hæresis, vt etiam Bañez ibidem admittit.

D. Thomas.

Probatur Tertiò, quia tam Scripturæ quàm Patres vt aliquis sit hæreticus, requirunt vt profiteatur se esse Christianum. nam Matt. 7. Christus describens hæreticos vocat eos falsos prophetas venientes sub vestimentis ouium; quia scilicet exteriùs profitentur se docere fidem Christi, vt docet D. Hieron. in hunc locum. Item Apostolus 2. ad Timoth. 3. describens hæreticos, ait eos habere speciem veritatis (quia scilicet exteriùs fidem Christi profitentur) & virtutem eius abnegare. Hinc D. Ambros. libr. 7. in Lucam, *Nemo*, ait, *hæreticorum Christi nomen negat.* & D. Gregorius lib. 20. Moral. cap. 9. docet, hæreticos sub nomine Christi contra Christum militare. Ex quibus clarè patet baptizatum abnegantem Christum, eiusque fidem, non incidere in hæresim, sed in iudaismum aut paganismum.

61 *Non est hæreticus qui non profitetur se Christianum.*

Matth. 7.

Hieron.

2. Tim. 3.

Ambros.

Gregorius.

Respondeo igitur cum Lorca suprà, & Maldero ibidem, D. Thomam dicere eos reniti fidei susceptæ, qui negant aliquem articulum illius fidei, quam actu suscipiunt ac profitentur; sicut hæretici & Iudæi faciunt, qui vel expressè (vt hæretici) vel implicitè & in figura (vt Iudæi) profitentur Christianam fidem esse veram eamque suscipiunt, & tamen aliquos ipsius articulos negant.

62 *Lorca. Maldon.*

Sunt igitur ex mente D. Thomæ & communi sensu hac ratione tres illæ species infidelitatis distinguendæ; quòd paganismus ita recedat à fide Christiana, vt eam nullo modo profiteatur; iudaismus ita, vt eam profiteatur in figura, in se tamen eam neget; hæresis verò eam in se profitetur, quosdam tamen eius articulos negat. Quòd autem infidelis fuerit aliquando Catholicus, & iam sit apostata, grauat quidem eius infidelitatem, non tamen mutat speciem.

Qua ratione distinguantur species infidelitatis.

Tertiò, est difficultas, vtrùm dicta diuisio sit generis in veras species. Caietan. & Bañez suprà id affirmant. Quia qui fornicatur post professionem castitatis, aut contractum matrimonij, committit peccatum alterius speciei quàm is qui voto & matrimonio solutus fornicatur: ergo similiter qui renititur fidei, quam semel professus est, alterius speciei infidelitatem committit, quàm alius.

63 *Caietan. Bañez.*

Sed hæc ratio peccat Primò, quia supponit dictas infidelitates per hoc distingui quòd aliquis deficiat à fide quam antea susceperat, aut ab ea quam non susceperat; quam refutaui. Secundò, quia supponit suscipientem baptismum emittere verum votum seruandi fidem Catholicam, imò supponit Iudæum idem votum emittere implicitè (aliàs exemplum peccantis contra emissum à se votum castitatis nihil faceret ad rem;) illud tamen non est verum: nam cùm pueri à nobis baptizantur, aut à Iudæis circumciduntur, omnino sunt incapaces emittendi voti. Nec sufficit dicere eos emittere votum per alios, qui eos offerunt baptizandos aut circumcidendos; quia obligatio voti est omnino personalis, nec vllum ligare potest sine ipsius proprio consensu; puer autem baptizatus aut circum-

64 *Votum nullū ligat sine proprio cōsensu.*

circumcisus nec tunc nec aliàs in illud votum consensit, cùm illud numquam ipsi venerit in mentem, præsertim quando ante vsum rationis ad aliam religionem transfertur & in ea educatur, vt contingit quando pueri Christianorum à Turcis rapiuntur & circumciduntur; aut in filijs hæreticorum.

65 Tertiò, quia, etsi admittamus tale votum, id tamen non inducet diuersam speciem infidelitatis, prout hæc opponitur fidei Catholicæ, sed distinctum peccatum contra votum; siue peccatum infidelitatis, prout opponitur fidelitati in seruandis promissis: qua ratione etiam fornicatio contra votum, aut à coniugato facta in ratione luxuriæ est eiusdem speciei cum fornicatione soluti; sed habet aliam speciem peccati sibi annexam contra virtutem religionis in priore casu, aut contra iustitiam & reuerentiam Sacramento debitam quando fit à coniugato.

66 *Malderus.* Dictam tamen opinionem sequitur etiam Malderus suprà, eamque probat. Quia infidelitas non est spectanda ex eo quòd simpliciter fidei contradicat (nam aliàs Christianus qui ex ignorantia inuincibili alicui fidei articulo contradiceret fieret infidelis) sed ex eo quòd contradicat fidei per prædicationem propositæ: qui autem vna ratione contradicit fidei, quam alia ratione suscipit siue profitetur, renititur fidei aliter sibi propositæ, quàm is qui contradicit fidei numquam à se susceptæ: ergo ille committit diuersam speciem infidelitatem: sicut qui fornicatur cõtra votum castitatis, committit fornicationem alterius speciei. Confirmatur, quia, vt dicitur ad Galat.5. omnis qui se circumcidit fit debitor vniuersæ legis seruandæ: ergo omnis qui aliqua ratione profitetur fidẽ, singulariter obligatur eam totam credere. *Galat.5.*

67 *Malder.* Sed nec hoc argumentum quidquam probat; nam Primò, minor est falsa: nam Turcæ aut Iudæo longo tempore inter Christianos conuersanti potest nostra fides tam esse propositа ac nota quàm hæretico, imò sæpè magis. Item siue Christianus deficiat ad hæresim, siue ad iudaismum, siue ad turcismum, renititur fidei eodem modo sibi prædicatæ: & tamen non incidit in eandem infidelitatem, vt etiam Malderus fatetur. Secundò, neganda est consequentia: quia ex antecedente solùm sequitur quòd vnus grauiùs altero peccet: sicut quando duo in eandem hæresim incidunt, quorum vnus longè maiorem fidei cognitionem habet quàm alter, prior deficit à fide aliter sibi propositа ac cognita, & tamen non committit infidelitatem diuersæ speciei, sed grauiorem.

Exemplum autem de fornicante contra votum castitatis nihil facit ad rem, tum quia in fidei professione non reperitur tale votum; tum etiam quia, etsi hic esset tale votum, tamen non adderet infidelitati nouam malitiam contra fidem, sed contra virtutem fidelitatis in seruandis Deo promissis.

68 Ad confirmationẽ Respondeo Primò, si aliquid probaret, probaret omnẽ infidelitatẽ baptizati esse eiusdẽ rationis, quia baptismus propriè respondet circumcisioni, & per eum eiusmodi obligatio maximè contrahitur.

Respondeo Secundò, Apostolum ad Galatas non velle omnem se circumcidentem verè obligari obseruare omnem legem veterẽ; (hoc enim apertè cum veritate, & Apostoli doctrina tota illa epistola pugnat; & aliàs Iudæi baptizati aut Christiani facti tenerentur totam legem Mosis obseruare; quod absurdissimum est;) sed solùm velle eos ad hoc obligari ex conscientia erronea, siue ex falsa suppositione, qua putabant se obligari circumcidi: nam posito quòd lex eos obligaret ad circumcisionem, etiam obligaret ad integram sui obseruationem.

Quare cum Lorca suprà num.8. & Turriano disp.50. dub.4. & alijs Respondeo eam diuisionem non esse generis in species propriè dictas, sed lato modo, & secundùm quandam moralem æstimationem ac similitudinem cum veris speciebus; quia, vt ostendi, nullum est fundamentum dicendi contrarium. 69 *Lorca. Turrian.*

Nota tamen, cùm omnis negatio fidei contineat aliquam blasphemiam in Deum & fidẽ, prout diuersi articuli negantur, ita committi diuersas blasphemias etiam specie differentes, & grauiores aut leuiores, prout articuli, qui directè negantur, magis minusue ad Dei diuinitatem & honorem spectãt. v.c. qui negat Christum aut secundam personam esse verè Deum, grauiùs blasphemat, & peccato alterius speciei, quàm qui solùm dicit non esse septem Sacramenta, aut non esse Purgatorium, quia illud longè alia ratione Deo est iniuriosum. Quare cùm dictæ species infidelitatis diuersos fidei articulos negent, in confessione explicandæ sunt, quando quis post baptismum in eas incidit. Imò idem dicendum quando quis in diuersas hæreses, aut in diuersum paganismum incidit: grauius enim est Christianum fieri omnino atheum, aut colere idola, quàm abnegata solùm fide Christiana pergere colere vnum Deum. *Qua ratione diuersæ infidelitates cõtineãt diuersa specie peccata in confessione explicanda.*

Quartò, demum hîc est difficultas, quænam ex dictis infidelitatibus sit peior. D.Thom.2.2. qu.10.a.6. respondet infidelitatem dupliciter posse considerari. Primò, ex modo renitendi fidei; Secundò, ex parte materiæ siue articulorum quos negat. Docetque ex priore capite pessimam esse hæresim: quia renititur fidei susceptæ, siue ei quam ipse hæreticus profitetur. Et hac etiam ex parte docet, iudaismum peiorem esse paganismo. Contrà verò ex secundo capite docet, paganismũ esse pessimũ, quia plurimos articulos fidei negat, & secundo loco iudaismum, tertio hæresim. Denique addit hæresim absolutè debere dici pessimam infidelitatem. Astipulatur his D.Chrysost. hom.50. ad populum Antioch. paulò post initium, vbi loquens de ijs, qui dicunt se Christianos, & tamen negant futuram vitam, ait: *Numquam talem Christianum dicam, sed potiùs Gentilibus peiorem.* Idem aliqui etiam probant ex S. Augustin. lib.21. de Ciuit. cap.25. vbi ait: *Cùm peior vtique sit desertor fidei, & ex desertore oppugnator eius effectus; quàm ille qui numquam deseruit* (scilicet fidem) *quam nunquam susceperit.* Sed hic locus non probat directè intentum: nam D.Augustin. ibi non comparat hære- 70 *Quænam infidelitas sit alijs peior. D.Thomas. Hæresis pessima infidelitas. Chrysost. Augustin.*

hæreticum Pagano, sed hæreticum qui aliquando fuit Catholicus, cum alio hæretico qui numquam fuit Catholicus. Ratio tamen eius generatim probat, hæreticum à fide apostatam, peiorem esse Pagano non apostata.

71 Qua ratione hæretici sint peiores alijs infidelibus.

Dicta tamen sententia probatur. Primò, quia maiorem nobis facit iniuriam, qui simulans se nobis amicum nos oppugnat, quam qui apertè fatetur se nobis esse hostem. Item qui exteriùs profitetur se militem alicuius principis, & sub eius signis latitans, eum tamen oppugnat, ipsiusque arma in ipsum conatur conuertere, multò grauiùs in eum peccat, quàm apertus hostis: atqui hæretici profitendo Christi nomen, doctrinam eius ac amicitiam exteriùs simulant, eiusque militiam profitentur, & interim occultè sacris Scripturis, quæ Christi arma ac signa sunt, abutuntur ad Christum, eiusque fidem oppugnandam: atque ita, vt docet D. Gregor. lib. 20. Moral. cap. 9. sub Christi nomine contra Christum militant: ergo grauiùs in eum peccant, quàm ij qui apertè fatentur se non esse Christianos. Vnde etiam in eos optimè conuenit illa querela Dauidis in persona Christi psalm. 54. *Quoniam si inimicus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, & si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu verò homo vnanimis*, &c.

Gregorius. *Psalm. 54.*

72 Secundò, quia cùm hæretici continuò sacram Scripturam voluant, & mysteria fidei scrutentur, & eorum veram cognitionem profiteantur, eorum error in fide est communiter magis voluntarius ac inexcusabilis, quia errant in re, quam dicunt sibi perfectè notam; & alijs verbis expresè negant id, quod alijs implicitè profitentur esse verum: nam dum fatentur totam Christi doctrinam esse veram, implicitè etiam fatentur eam esse veram quam negant. Et hanc rationem insinuat D. Chrysost. suprà. vbi cùm dixisset talem esse infideli peiorem, subdit: *In quo? in hoc quòd Christum putans esse Deum ei non credit tamquam Deo. Impietas enim illa,* (scilicet Paganorum) *quandam habet consequentiam* (id est, non ita vno modo negat, quod alio concedit) *qui namque Christum Deum esse non credit, hunc nec illi credere necesse est; hæc autem impietas* (scilicet hæreticorum) *neque consequentiam habet, Deum confiteri, & in his quæ dicit, eum fide dignum non censere.*

Chrysost.

73 Tertiò, quia hæretici communiter ferè sunt à fide apostatæ, quia vel aliquando fuerunt simpliciter Catholici, vel saltem communiter baptizati sunt, atque ita in militiam Christi vt veri eius milites inscripti verum militiæ Christianæ signum siue sacramentum susceperunt; quare à fide contra susceptum sacramentum deficientes, longè peiores sunt alijs qui numquam fidei sacramentum susceperunt: vt docent non modò D. August. lib. 21. de Ciuit. cap. 25. suprà citatus, sed etiam D. Petrus epist 2. c. 2. vbi de ijs ait: *Facta sunt eis posteriora deteriora prioribus; melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum reuerti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.*

August. *2. Petr 2.*

Hæc vltima tamen ratio, atque etiam magna ex parte secunda conuenit etiam in eos, qui à nostra fide ad Iudæos aut Turcas deficiunt, quare hi cæteris paribus peiores sunt hæreticis; quia magis à Deo deficiunt.

DVBIVM VII.

In quo propriè consistat hæresis, siue quænam requirantur vt aliquis sit verè hæreticus?

NOta nomen hæresis ex sua prima origine siue institutione significare electionem, à verbo αἱρέομαι, id est eligo. Vnde deinde deriuatum est ad significandam quamuis opinionem in quauis disciplina, quam aliqui sibi sequendam eligebant; quæ dicebatur secta, quia eam aliqui sequebantur, & hæresis, eò quòd hi eam sibi sequendam præ alijs eligebant: qua ratione olim alia fuit secta siue hæresis Peripateticorum, alia Stoicorum, &c. Sed apud Ecclesiasticos scriptores hæresis ferè in malam partem accipitur pro errore in fide, quem aliqui sectandum sibi deligunt. Quare fides Catholica ex duplici capite nequit dici hæresis. Primò, quia non continet errorem. Secundò, quia in ea non eligimus quid nobis sit sequendũ siue credendum (prout hæretici faciunt qui suo iudicio sibi deligunt quæ credant aut non credant) sed ea credimus quæ Deus nobis per Ecclesiam proponit credenda. Hic igitur de hæresi in hac vltima significatione accepta disputamus; quã varij variè definiunt, & quę conditiones ad eam requiruntur inter se dissentiunt: de quibus nobis etiam disputandum est. Prius tamen ponemus eas conditiones, de quibus inter omnes conuenit, aut quas iam suprà ostendi ad hæresim requiri, aut non requiri; & deinde eas explicabimus, de quibus dubitatur.

74 Quid hæresis apud prophanos significet.

Quid apud Ecclesiasticos.

Constat igitur inter omnes Primò, ad hæresim requiri aliquem errorem in fide; vt patet ex dictis & communi hominum sensu: eos enim solos vocamus iam hæreticos, qui in fide errant. Secundò, hunc errorem debere aliquo modo esse voluntarium, siue vincibilem: nam qui inuincibiliter errat, nec fidem amittit, nec hæreticus dici potest, vt ex dicendis etiam clariùs constabit. Et ratio est, quia sicut fides non consistit in solo intellectu, sed etiam in voluntate (volentes enim credimus:) ita hęresis ei opposita etiam ex parte in voluntate consistit, dicitque errorem voluntarium.

75 Quæ requirantur ad hæresim.

Tertiò, hunc errorem debere esse pertinacem: nemo enim est verè hæreticus nisi in suo errore sit pertinax. Patet Primò, ex D. August. qui epist. 162. initio explicans illud Apostoli ad Titum 3. *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionẽ deuita, sciens quia subuersus est eiusmodi*; ait: *Sed qui sententiam suam quamuis falsam atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt*, &c. *parati corrigi cùm inuenerint* (scilicet veritatem) *nequaquam sunt inter hæreticos computandi.* Item contra Manichæos citatus c. *Qui in Ecclesia*, 24. qu. 3. ait: *Qui in Ecclesia morbidum aliquid prauumq; quid sapiunt, si correcti vt sanum rectumq; sapiant, resistant contumaciter, suaq; pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare per-*

76

August. *Titum 3.*

c Qui in Ecclesia.

persistunt, hæretici sunt. In quibus locis ad hæresim apertè requirit pertinaciam, non paratam corrigi. Item lib.4. de Baptis. contra Donatistas cap.16. docet, ex errore credentem idem cum Photino tum primùm esse hæreticum, cùm manifestata sibi doctrina Catholicæ fidei, maluerit resistere, & illud quod tenebat elegerit. *Concil. Viennens.* Idem apertè docet Concilium Viennense relatum Clement. 1. de summa Trinit. §. 2. vbi docet eos esse hæreticos, qui pertinaciter contradicunt ibidem definitis.

77 Pertinacia requiritur ad hæresim formalem. Vbi Nota, quosdam docere, pertinaciam quidem requiri vt aliquis sit hæreticus: non tamen ad hæresim. Sed hi abuntur voce, non distinguentes hæresim obiectiuam aut materialem à formali; illa potest esse in fideli inuincibiliter errante; hæc solùm in hæretico.

Requirunt præterea aliqui vt aliquis dicatur hæreticus, vt sit baptizatus, aut saltem aliquando rectam fidem tenuerit: & omnem baptizatum contra fidem pertinaciter errantem volũt esse hæreticum, quantumuis totaliter à fide deficiat, & fiat Iudæus aut Turca. Sed vtramq; partem refutaui suprà n. 59. & 61. vbi ostendi, vt aliquis errans contra fidem sit hæreticus, & non potiùs Iudæus aut Paganus, requiri vt non recedat totaliter à fide Christiana, sed Christum confiteatur. & esse impertinens an aliquando veram fidem habuerit, vel baptizatus sit, nec ne.

78 Quæ requirantur vt quis sit pertinax in errore. *Vasquez. Valentia. Sanchez.* His positis, difficultas est Primò, in quo hæc pertinacia consistat, siue qualis debeat esse, vt ad hæresim sufficiat?

Vbi Nota, cum Vasquez 1.2. disp.126. nu.6. Valentia 2.2. disp.1. q.11. puncto 1. diffic. 4. ad 2. & Sanchez l.2. de Præcept. cap.7. n.3.4. & c. vbi alios multos citat, ad hanc pertinaciam non requiri, quòd quis velit directè obsistere auctoritati veræ Ecclesiæ fidem proponentis, vt patebit ex dicendis nu.118. aut quòd nolit credere id, quod certò nouit esse verum, siue de fide, aut à Deo reuelatum, aut à vera Christi Ecclesia credi: sic enim aut nulli, aut vix vlli essent verè hæretici; nam communiter omnes putant id quod negant, esse falsum, & contra veram fidem, nec esse à Deo reuelatum, eamque Ecclesiam quæ hoc docet, non esse veram Ecclesiam. Sed sufficere eos scire eam doctrinam, quam negant, doceri ab ea Ecclesia, quam tenentur scire esse veram Ecclesiam; aut quòd negent doctrinam sibi aliàs sufficienter propositam vt teneantur eam credere.

79 Vnde patet ab hac pertinacia non excusari eos, qui parati sunt credere, postquam sufficientibus rationibus, quæ eorum intellectum omnino conuincant, ijs fuerit probatum eam doctrinam esse de fide. Quia vt teneamur aliquid credere, non est opus vt hoc ita nobis probetur esse de fide, vt intellectus omnino conuincatur, sed sufficit id nobis ita proponi ac probari vt non possimus prudenter de eo dubitare. Ita Vasquez *Vasquez. Sanchez.* suprà num.9. & cum alijs Sanchez num.6.

80 Est igitur hîc tota difficultas, vtrùm ad hanc pertinaciam sufficiat errare contra fidem ex ignorantia vincibili, qua quis ignorat aliquid ab Ecclesia Catholica doceri.

Quidam id asserunt. Primò, quia in alijs omnibus peccatis ea, quæ committũtur ex ignorantia crassa, sunt eiusdem speciei cum ijs quæ committuntur scienter, & qui ex tali ignorantia committit homicidium aut adulterium, est verus homicida aut adulter: ergo idem dicendum de hæresi, siue errore contra fidem. Secũdò, quia D. Augustin. epist.162. docet, errantem *Augustin.* contra fidem non esse hæreticum, si diligenter veritatem inquirat: ergo censet eum esse hæreticum, qui eam non inquirit. Tertiò, quia talis peccat vera infidelitate, & amittit fidem, vt docet Trident. sess.6. cap.15. ergo vel peccat hæresi, vel paganismo, &c. Quartò, quia aliàs sequeretur, natos ex hæreticis in Germania & Anglia, sequentes parentum doctrinam, non esse hæreticos, quia errant ex tali ignorantia. Ita Sotus in 4.d.22. q.2.a.3. post 5. concl. casu 1. & Lorca 2.2.q.11.disp.41.n.15. *Trident. Sotus. Lorca.*

Canus verò lib.12. de Locis Theolog. cap.8. 81 versu, *Illud deinde consectarium est*; Petrus Nauarra de Restit. lib.2. cap.4. p.2. dub 8. num.208. & *Canus. Nauarra.* quidam alij volunt errantem contra fidem ex ignorantia affectata esse verè hæreticum. Primò, quia hæc ignorantia non minuit, sed auget peccatum: ergo si is, qui scienter credit aliquid contra fidem sit hæreticus, etiam alter erit hæreticus. Secundò, quia talis errat ex electione, nec est paratus corrigi: ergo est hæreticus.

Alij verò absolutè negant talem esse hæreticum. ita Arragon 2.2.q.11.a.2. versu, *Ad hæc argumenta.* Bañez ibidem versu, *Sed quæret quis.* Azor to.1. Moral. l.1.c.14.q.9. Sairus in claui regia, l.2. c.9.n.34. *Arragon. Bañez. Azor. Sairus.*

Secundò, est difficultas, vtrùm dubitans de 82 aliquo articulo fidei sit hæreticus? Qua in re certum omnino est, eum qui inuoluntariè dubitat propter inuincibilem ignorantiam, aut quia inuitus tales dubitationis motus patitur, nullo modo esse hæreticum, imò non peccare si illa ignorantia sit omnino inuincibilis, aut si illis dubitationibus quantum tenetur resistat. An dubitans de fide sit hæreticus.

Vbi Nota cum Sanchez l.2. de Præcept. c.7. pro scrupulosis, eũ qui patitur tales motus non posse esse hæreticum, quamdiu iudicat se ob tales motus esse hæreticum, quia hoc ipso iudicat rem circa quam illos motus patitur esse de fide. Quare tales non sunt iudicandi peccare quamdiu illi motus ipsis sunt molesti, siue quãdiu ægrè ferunt se eos pati. Meliùs autem faciũt eos penitus contẽnendo, quàm multùm contra eos disputando aut obluctando: quia hac ratione magis augerent scrupulos, imò dubitationes magis sibi molestas redderent. Horum autem ratio est, quia tales verè de fide non dubitant, sed imaginantur se dubitare ex eo, quòd quædam rationes contra fidem ijs occurrant, quas imaginationes quo fortiùs apprehendunt tamquam illicitas, easque conantur refellere, eo magis illis turbantur, & sic plures, ac sæpiùs eas patiuntur. *Sanchez.* Quid dicendum de patientibus motus dubitationis cõtra fidẽ, in quibus putant se peccare. Quid illis suadendum.

Difficultas igitur procedit in ijs, qui volun- 83 tariè dubitant circa articulum sufficienter sibi propositum, ita vt teneantur eum fide diuina credere.

Quidam

Quidam autem negant talem esse hæreticum. Quia hæreticus est, qui opinionem fidei cõtrariam eligit, siue sequitur, vt docent D. Augustin. lib. de Vtilitate credendi cap. 1. & D. Hieron. in cap. 5 ad Galat. & in cap. 3. ad Titum: atqui dubitans nullam opinionem eligit aut sequitur, sed inter vtramque hæret: ergo non est hæreticus. Secundò, quia sicut fides dicit positiuum assensum, ita hæresis dicit positiuum errorem & dissensum: dubius autem hæret medius, nec dissentiens, nec assentiens. Tertiò, quia hæresis contrariatur fidei, non solùm qua certa est, sed etiam qua vera est; dubitatio autem solùm ei contrariatur qua certa: ergo dubitatio in rebus fidei non est hæresis. Ita Canus lib. 12. de Locis cap. 9. versu, *Controuersantur autem.* & Malder. 2.2. q. 11. a. 2. memb. 2. §. *Respondeo dubium*, &c.

Augustin. Hieron. *Canus.* *Malder.*

84 Alij dicunt aliquem dupliciter posse dubitare de fide. Primò, ita vt solùm dubitet hærendo pendulus inter assensum & dissensum. Secundò, per actum reflexum supra suam dubitationem, iudicando obiectum fidei esse à parte rei dubium. Et priorem aiunt quidẽ peccare contra fidem, non tamen esse hæreticum. Secundum verò aiunt esse hæreticum, quia supra dubitationem addit iudicium erroneum, quo iudicat res fidei esse dubias. Et hanc etiam sententiam amplectitur Malderus suprà, memb. 4. §. *Nota tamen.* vbi etiam addit priorem esse verè infidelem & fidem amittere, licet non sit hæreticus.

Malder.

85 Sed hæc sententia mihi videtur difficilis. Primò, quia vel vult illum dubitantem solùm considerare obiectum fidei, & rationes quæ possunt mouere ad assensum aut dissensum, ita vt præterea nullum positiuum actum eliciat iudicando illud esse falsum, aut verum, aut dubium, siue tale quod non possit certò credi, vel vult illum præter illam considerationem aliquod iudicium elicere. Si prius dicatur, talis verè non dubitat: nam circa rem mihi certissimam sine vlla dubitatione possum considerare varias rationes, quibus possit oppugnari, nihil de ijs iudicando. Item talis nullo modo peccaret contra fidem, nisi fortè pro illo instanti teneretur elicere assensum fidei; quo casu peccaret præcisè contra præceptum fidei affirmatiuum, idque non quia de ea re dubitaret, sed solùm quia non eliceret actum præceptum, nec per hoc fieret verè infidelis, aut fidem amitteret, prout illa volunt.

Si secundum dicatur, necessariò debet illi obiecto vel assentiri, vel dissentire, saltem opinando, vel iudicare esse omnino dubium siue incertum; nec enim video quod hîc possit esse aliud iudicium.

86 Secundò, quia isti illud iudicium quo res proposita iudicatur esse dubia, vocant actum reflexum. quod videtur non esse verum: nam actus reflexus dicitur ille, quo potentia reflectitur supra suum actum. v.c. si voluntas velit se velle, si intellectus iudicet se intelligere, dubitare, assentiri, &c. atque ita actus reflexus habet pro obiecto non rem circa quam dubitatur, sed ipsam dubitationem. Iudicium autem, quo iudico rem aliquam esse dubiam, habet pro obiecto rem ipsam de qua dubitatur. Vt autem esset actus reflexus, deberem iudicare me dubitare, non autem rem esse dubiam.

Quid sit actus reflexus.

Ex quibus patet, *aliquem dere aliqua dubitare,* 87 non dicere eum nullum omnino circa eam assensum aut dissensum elicere; sed eum solùm non elicere talem quo iudicet eam esse veram aut falsam. Iudicans autem rem sibi propositam esse dubiam, siue talem cui non possit determinatè assentiri aut dissentire, hæret adhuc pendulus siue dubius inter assensum & dissensum circa rei veritatem, & ideò proprijssimè dicitur dubitare. Atque ita dubitare non est propriè omne omnino continere iudicium, sed iudicare rem esse dubiam; ideoque continere assensum ac dissensum circa eius veritatem.

Dubitans aliquem assensum elicit.

Malderus suprà membr. 2. §. *Obijcitur tertiò,* 88 mouet aliud dubium, vtrùm is qui opinaretur aliquem articulum fidei sufficiẽter sibi propositum esse verum, sit hæreticus? Respondet autẽ, talẽ, si in opinione illa sit pertinax, peccare quidem contra præceptum fidei; tamen non esse propriè hæreticum, quia non errat contra fidem: nam etsi non iudicet obiectum fidei esse omnino certum; dicit tamen esse verum, & cõsequenter idem dicit quod fides, etsi alio modo ac minùs conuenienti. Sicut qui opinatur rem scibilem, non errat contra scientiam, sed eius perfectionem non assequitur.

Malder.

Sed hæc etiam sententia habet difficultatem. Nam ita opinans vel simul explicitè aut implicitè iudicat illud obiectum non esse omnino certum siue firmissimè credendum, vel solùm assensu infirmo iudicat illud obiectum esse verum, nullo modo etiam implicitè iudicando id non esse omnino certum, & fide diuina credendum. Si prius dicatur, talis verè positiuo iudicio errat contra fidem sufficienter sibi propositam, & est hæreticus: si secundum dicatur, non apparet quare talis peccet, præsertim peccato infidelitatis. Nam posita eorum sententia, qui docent fidem diuinam posse consistere circa idem obiectum cum opinione, qui ob diuersa media circa idem obiectum vtrumque actum simul eliceret, nullo modo peccaret. imò eo casu præcepto fidei affirmatiuo si quod obligaret, satisfaceret.

89

Dices Primò, ita opinantem sine fidei assensu coniuncto peccare, quia non elicit actum fidei, quando ad hoc tenetur; aut quia statuit numquam illud obiectum fide diuina credere.

Sed tunc talis non peccabit, quia habebit illam opinionem, sed præcisè quia carebit actu fidei quem hîc & nunc tenetur elicere, aut quia habebit illam peruersam voluntatem; & eodem modo peccaret, etiamsi illum opinatiuum assensum non haberet, atque ita hic erit planè impertinens.

Dices Secundò, Ille hoc modo opinando 91 deficit à vero assensu fidei, atque ita peccat in actu exercito, siue errore practico, non speculatiuo. Sed si talis assensus nullo modo etiam implicitè dicat illud obiectum non esse omnino certum, non video quomodo talis possit dici

errare contra fidem siue errore practico, siue speculatiuo: nisi dicas eum omnem practicè, siue in praxi ita errare, qui non attingit perfectionem fidei, siue qui elicit actum minùs perfectum, quàm sit fides. Sed hoc etiam dici nequit; quia nisi talis tunc careat actu fidei, quem tenetur elicere, nulla est ratio cur peccet. Nam aliàs qui circa obiecta fidei eliceret actum scientificum etiam peccaret, quia etiam hic actus deficit à perfectione actus fidei: illud autem est falsum: nam quamuis ille posset peccare nolendo elicere verum actum fidei, aut in perpetuum, aut quando ad hoc tenetur, tamen non peccaret præcisè eliciendo illum actum scientificum; vt omnes fatentur.

92 Dices Tertiò, Ita opinans peccat, quia circa obiectum fidei elicit actum incompossibilem cum actu fidei. Sed nec hoc satisfacit. Primò, quia multi dicunt actum fidei posse consistere cum actu opinionis circa idem obiectum. quare talis in eorum sententia non peccabit. Secundò, quia velle elicere assensum verum incompossibilem cum actu fidei, etiam circa obiectum fidei mihi ad credendum sufficienter propositum, eo tempore quo non teneor elicere actum fidei, non est peccatum; aliàs secundùm eorum sententiam, qui dicunt scientiam non posse consistere cum fide, nullus posset elicere actum scientificum circa obiecta, quæ scit esse de fide: ergo me velle elicere eiusmodi assensum opinatiuum, circa obiectum quod scio esse de fide, quando non teneor elicere actum fidei, non erit peccatum, & consequenter in eo eliciendo non poterit tunc esse pertinacia, quia hæc dicit renisum siue resistentiam contra aliquam obligationem.

93 Pertinacia ad hæresim requisita. Conclvsio I. Pertinacia ad hæresim requisita consistit in aliqua dispositione voluntatis ita repugnante pio illi affectui, à quo fides necessariò dependet ac imperatur, vt cum hoc nequeat consistere. Hæc videtur communis sententia, *Augusti.* & apertè ipsius Augustini citati nu. 76. vbi ad hæresim requirit vt errans non sit paratus corrigi, sed verum ostendenti contumaciter resistat. quod apertè indicat talem voluntatis dispositionem; nam quicumque hanc dispositionem habet non est paratus corrigi, & veritatem docenti, ipsique veritati sufficienter propositæ contumaciter resistit. Item quicumque hæc facit necessariò habet illam voluntatis dispositionem: nisi enim hanc haberet, non resisteret. Ex quibus apertè infertur secundùm D. Augustinum præter iudicium erroneum ad hæresim ex parte voluntatis requiri ac sufficere eiusmodi dispositionem. quæ magis ex dicendis patebunt.

94 Conclvs. II. Ad hanc contumaciam non sufficit volũtatis dispositio merè habitualis, qua quis ita habitualiter est dispositus, vt nollet ab aliquo errore discedere, etsi sciret eum repugnare doctrinæ Ecclesiæ, modò illa numquam in actum secundum prodierit. Ita Vasquez 1.2. *Vasquez. Turrian.* disp. 126. nu. 8. & ex eo Turrian. 2.2. disp. 55. dub. 2. §. *Item ex doctrina.* sub finem.

Probatur, quia si quis inuincibiliter putaret aliquam propositionem hæreticam esse veram, eique ob certas rationes ita vehementer adhæreret, vt, quamuis ostenderetur ei clarè Ecclesiam contrarium credere, nollet mutare sententiam; & tamen, quia inuincibiliter sibi persuadet se in ea sentire cum Ecclesia, simul omnino indubitanter crederet, eam fidem quam Ecclesia Catholica docet, esse veram, ita vt numquam actu habuerit vllum propositum non recedẽdi à sua sententia, posito quòd sciret Ecclesiã contrarium docere; talis verè nec esset hæreticus, nec pertinax; & ille error cùm inuincibiliter ignoraretur esse talis, esset ei omnino non voluntarius, & cõsequenter nec culpabilis, quia nihil non volũtarium potest esse culpabile. Ratio est, quia talis dispositio quamdiu est merè habitualis, & coniuncta cum illa ignorantia, optimè consistit cum actuali proposito, siue cum pio affectu, quo quis statuit credere omnia, quæ Deus nobis per Ecclesiam, aliaúe ratione credenda proponit: atque ita talis potest vera fide implicitè credere etiam articulum, in quo errat.

Confirmatur, quia qui putãs occidere feram adhibita omni diligentia, ad quam tenetur, ne hominem occidat, iaculatur, & casu occidit inimicum, de quo tunc nullo modo cogitabat, quem tamen ita oderat, vt si de eo cogitasset, & sciuisset se eum hoc ictu posse occidere id fecisset, nullo modo illo actu peccat; vt cum communiore sententia bene docet Lessius de Iustitia c. 7. dub. 9. quia talis occisio est omnino non voluntaria, & actu consistit cum vera voluntate hîc & nunc nemini nocendi; & illa voluntas habitualis quamdiu nõ influit in actum, nullo modo eum deprauat: ergo idem dicendum est de ita errante. 95 Voluntas merè habitualis qui. diu non influit in actũ, hunc non deprauat. *Lessius.*

Conclvs. III. Non requiritur tamen ad hæresim, vt voluntas verè & physicè vllum actum eliciat, quo error ei sit voluntarius, sed sufficit quòd ei sit interpretatiuè voluntarius. Hæc etiam videtur communis, & clarè patet. Nam secundùm omnes quicumq; actu creditaliquem errorem, quẽ scit esse contra doctrinam Ecclesiæ, committit veram hæresim, & consequenter est in errore pertinax; & tamen hoc potest fieri sine vllo physico actu voluntatis: nam vt quis alicui propositioni assentiatur propter rationes, quę ei apparent euidentes, nullo modo opus est vt positiuè id velit; sed sufficit quòd voluntas intellectum non auertat ab eo assensu: quando autem voluntas tenetur intellectum auertere ab aliquo assensu, hoc ipso quo id omittit censetur interpretatiuè eum velle; eique in genere moris & quoad imputationem ad culpam est eodem modo voluntarius, ac si eum physico actu vellet. 96 Interpretatiuè voluntarius quod non impedimus cum tenemur.

Ratio conclusionis est, quia talis voluntatis dispositio, siue volitio interpretatiua nequit vllo modo consistere cum pio affectu credendi omnia sufficiẽter vt à Deo reuelata sibi proposita, & respuẽdi contraria: nam huic affectui directè repugnat volũtas siue realis, siue interpretatiua credendi aliquid, quòd intellectui illius hominis sufficienter ostenditur fidei repugnare.

Conclvsio IV. Errans contra fidem ex ignorantia crassa mortaliter quidem peccat; quamdiu tamen hæc est verè antecedens, siue 97

ne causa illius erroris, adeò vt cognita veritate, siue posito quòd hæc ei sufficienter proponeretur paratus sit eam credere; ille non fit hæreticus. ita Nauarrus cap.11.num.2. Azor tom.1.Moral.lib.1.cap.14.quæst.9. Henriquez lib.13. de Sacrament. cap.17. num.3. in comment.lit.Z. Petrus Nauarra de Restitutione lib. 2.cap.4. part.2.dubio 8. num.201. Vasquez 1.2. disput.126.cap.2. Malderus 2.2. quæst.11. art.2. memb.4. Bañez ibidem. & Turrianus disput. 55.dubio 2. Sayro in claui regia lib.2.cap.9. nu. 34. & alij plurimi. Sequitur ex conclusione prima. vbi ex D. Augustino, & communi sententia ostendi ad hæresim requiri in voluntate pertinaciam, siue talem dispositionem quæ ita repugnet pio illi affectui, quo fides imperatur, vt cum hoc nullo modo possit consistere. Dictus autem non habet talem dispositionem in voluntate, vt patet: quia aliàs non esset paratus credere posita sufficiente fidei propositione.

Nauarr. Azor. Henriq. Petr. Nauarra. Vasquez. Malderus. Bañez. Turrian. Sayro.

Probatur Secundò, quia omnis actualis hæresis siue infidelitas consistit in eo, quòd quis negando articulum fidei ita sibi propositum, vt teneatur eum credere, aut saltem sine temeritate nequeat dubitare an sit à Deo reuelatus, faciat Deum mendacem: atqui errans circa articulum nondum sibi sufficienter propositum, quantumuis id eius culpa contigerit; non negat articulum quem hîc & nunc, siue in his circumstantijs teneatur credere, aut de quo sine temeritate nequeat dubitare, an sit à Deo reuelatus: ergo non peccat vera hæresi aut infidelitate.

98 Probatur Tertiò, quia, vt ostendi dubio 4. vt quis fidem amittat, debet actualiter ita esse affectus circa aliquem fidei articulum, vt eum ne quidem implicitè possit credere, quamdiu illa affectio durat: nam quamdiu aliquis omnes articulos fidei implicitè verè credit, non habet dispositionem actui fidei repugnantem, & consequenter eius habitum non amittit, vt ibidem ostendi: atqui talis non habet eiusmodi affectionem, sed implicitè adhuc tam illum articulum circa quem errat, quàm omnes alios vera fide credit, verè credendo omnia quæ Deus nobis reuelauit, siue per Ecclesiam credenda proposuit: ergo non amittit fidem, & consequenter non fit hæreticus.

Cur ignorantia crassa potius excuset ab hæresi quàm ab homicidio.

Ex his patet cur ex ignorantia vincibili aliquem occidens fiat verè homicida, & ex simili ignorantia errans circa fidem non fiat hæreticus; quia scilicet ad verum homicidium perpetrandum non requiritur in voluntate pertinacia, sicut requiritur ad hæresim.

99 Ad primum igitur argumentum positum numero 80. neganda est consequentia, vt patet ex iam dictis. Ad secundum, nego consequentiam: nam etiamsi Augustinus illo loco dicat eum non esse hæreticum, qui diligenter veritatem inquirit; non tamen dicit eum solum non esse hæreticum, siue omnes alios contra fidem errantes esse hæreticos: & alijs locis citatis numero 76. apertè contrarium docet. Nam docet eos errantes non esse hæreticos, qui manifestata sibi veritate parati sunt ei credere, quales sunt etiam ij, qui ex vincibili ignorantia errant.

Ad tertium, nego antecedens: nam cùm talis error procedat ex ignorantia, est secundùm se inuoluntarius, & solùm voluntarius in causa, siue in illa negligentia: ideoque non est vera infidelitas, quam sanctus Thomas in hæresim, iudaismum & paganismum diuidit, & per quam Tridentinum docet fidem amitti: nam hoc solùm comperit illi errori qui ratione prauæ voluntatis, à qua procedit, ita repugnat actui veræ fidei, vt cum eo nullo modo possit consistere: qualis non est error procedens ex ignorantia, vt iam ostendi.

Ad quartum, nego hoc sequi: nam cùm tales sciant se credere contraria ijs, quæ Ecclesia Catholica docet, errant contra fidem sufficienter sibi propositam, atque ita secundùm dicta sunt hæretici. Nec refert quòd ignorent se errare contra veram fidem, aut Ecclesiam Catholicam esse veram Ecclesiam, quia, vt ostendi num.78. hæc ignorantia non excusat ab hæresi.

Conclvsio V. Errans ex ignorantia affectata, quamdiu hæc est verè antecedens, siue causa ipsius erroris, ita vt ille posita sufficienti fidei propositione sit paratus credere, non fit hæreticus. ita Auctores citati num.81. in fine. & præterea Vasquez, Turrianus, Malderus citati numero 97. & Sanchez de Præceptis lib.2.cap.7. numero 23. Hi tamen addunt quamdam limitationem: aiunt enim talem non fieri hæreticum quando affectat eam ignorantiam affectu alicuius vitij non repugnantis fidei; vt si quis vt liberiùs possit exercere vsuras cupiat ignorare id esse illicitum, ideoque negligat veritatem inquirere, paratus tamen illud credere, si sciret Ecclesiam docere id esse illicitum: secùs aiunt de eo, qui ideo cupit ignorare quid Ecclesia de aliquo articulo fidei doceat, quia vult absolutè suo errori adhærere, aut quia paruipendit quid Ecclesia doceat. Sed etsi hoc verum sit, tamen hæc limitatio non videtur necessariò conclusioni addenda: nam tales non errant ex ignorantia verè antecedente, nec sunt parati credere posita sufficienti fidei propositione. Si enim hac posita essent parati credere, non paruipenderent Ecclesiæ auctoritatem; sed magni eam facerent, cùm propter eam essent parati suum errorem deserere. Quare quòd tales sint hæretici, non repugnat nostræ conclusioni. Nec puto Auctores citatos numero 81. in fine aliud velle. 100

Vasquez. Turrian. Malder. Sanchez.

Ratio conclusionis est, quia talis verè non est pertinax, & verè credit omnia quæ Deus nobis per Ecclesiam, aut alia ratione credenda proponit, atque adeò implicitè credit etiam ipsum articulum, circa quem errat, & consequenter non est hæreticus: quia hæreticus nullo modo verè credit articulos circa quos errat, imò nullos omnino credit fide diuina. 101

Errans circa conclusionē theologicā non est hæreticus.

Ex his sequitur, ad hæresim non sufficere aliquem errare circa conclusionem merè theologicam, quantumuis euidenter ex princi-

pijs fidei deductam. Quia talis non errat in fide, nec hanc negat, sed aut principium aliquod naturale, aut consequentiam illius argumenti.

Sæpè tamen talis præsumitur.

Quanquam quando hæc sunt omnino euidentia, quia talis præsumitur non hæc negare, sed principium fidei, in foro externo præsumatur hæreticus.

102 Conclvsio VI. Voluntariè dubitans de aliquo articulo fidei sufficienter ei ad credendum proposito est verus hæreticus. ita Caietanus 2.2.quæst.11.art.2.in responsione ad 3.sub finem. Gabriel in 4. distinct.13. quæst.2. art.1. not.3.Valentia 2.2.disput.1 qu.11.puncto 1. diffic.2.Azor tomo 1.Moral.libr.8.cap.9.quæst.5. Siluester verb.*Hæresis*,1.quæst.3. Toletus libr.4. Summæ cap.4.in fine. Angelus verb.*Hæreticus*, initio. Castro libr.1. aduersus hæreses cap.10. & lib.1. de Iusta hæreticorum punitione cap.9. reg.1.in fine.Lorca 2.2.disput.42.num.5.& alij plurimi apud Sanchez de Præcept. lib.2.cap.7. num.11.

Caietan. Gabriel. Valentia. Azor. Siluester. Toletus. Angelus. Castro. Lorca. Sanchez.

Probatur Primò,ex cap.1. de hæreticis, vbi dubius in fide dicitur esse infidelis. Et ex Concilio Viennensi relato Clementina de summa Trinitate §.*Porro*, vbi docet, doctrinam vertentem in dubium an anima rationalis sit forma humani corporis, esse inimicam Catholicæ fidei, eiúque pertinaciter adhærentem esse censendum hæreticum.

Concil. Viennense.

Concil. Lateran.

Idem docet Concil.Lateranense sub Leone X. sess.8. de asserentibus aut in dubium vertentibus an anima rationalis sit immortalis,& diuersa in singulis hominibus.

103 Respondent aliqui, illud cap.1. de hæreticis posse intelligi de infidelitate negatiua. Sed hoc dici nequit Primò, quia si talis non fiat verè hæreticus, non est cur fidem amittat, & consequenter nec est ratio cur fiat infidelis. Secundò, quia alia Iura ea ratione nequeunt explicari.

Dices Secundò, illa Iura debere intelligi quoad forum externum, in quo tales præsumuntur esse hæretici. Sed cùm illa Concilia non solùm ipsum dubitantem, sed etiam ipsam doctrinam siue dubitationem tamquam inimicam fidei damnent, nequeunt intelligi de sola præsumptione; quia etsi homo possit præsumi hæreticus, qui verè non est, eò quòd præsumatur aliter sentire quàm clarè exprimat, ipsa tamen doctrina nequit meritò præsumi talis, nisi verè talis sit; nisi fortè quando obscura est ac sensum hæreticum habere potest, qualis non est illa de qua agitur.

104 Probatur deinde clara ratione, quia, vt ostendi num.85. & 87. dubitans de aliqua propositione verè iudicat eam esse dubiam: atqui voluntariè iudicans aliquem articulum fidei esse dubium voluntariè habet errorem fidei repugnantem, atque adeò si ille articulus sit ei sufficienter propositus, est verè hæreticus, vt etiam aduersarij fatentur: ergo voluntariè dubitans de articulo fidei sufficienter sibi proposito est hæreticus.

Ex his patet responsio ad argumenta allata num.83. patet enim dubitantem in fide habere errorem positiuum veritati fidei repugnantem, quæ docet non solùm eum articulum esse verum, sed etiam esse certissimum.

Conclvsio VII. Qui alicui articulo fidei sufficienter sibi proposito assentitur solo assensu opinatiuo, est infidelis siue hæreticus. Ita Azor tomo 1.Moralium libr.8.cap.9.quæst. 6.Castro lib.1.aduersus hæreses cap.10. initio. Arragon 2.2.quæst.11.art.2. dubio 2. Lorca ibidem disput.42.num.7. & alij. Et videtur aperta sententia D. Augustini libr.8. de Trinitate cap.5.vbi loquens de beata Virgine ait: *Itaque hîc salua fide licet dicere, Fortè talem habebat faciem, fortè non talem: fortè autem de virgine natus est Christus, nemo salua fide Christiana dixerit.* Vbi apertè docet, esse contra fidem, siue hæreticum, dicere siue iudicare Christum fortè esse natum de virgine: atqui id opinari nihil est aliud quàm iudicare id fortè ita esse: ergo id ita opinari est hæreticum.

105

Azor. Castro. Arragon. Lorca. Augustin.

Pro quo Nota Primò, tripliciter posse concipi me articulo fidei opinatiuo assensu assentiri. Primò, spectata præcisè aliqua ratione probabili mihi sola pro eius veritate probanda occurrente. Secundò, præcisè propter Dei reuelationem siue testimonium, fatendo nimirum rem esse à Deo reuelatam, & simul solùm opinando eam esse veram; & hoc non videtur fieri posse, nisi aut credam solùm esse probabile Deum eam reuelasse, aut credam eum fortè esse mentitum. quod secundum est apertè impium. Tertiò, vt spectatis omnibus notis fidei quibus mihi ille articulus tamquam à Deo reuelatus sufficienter, vt eum fide diuina credam, proponitur, solo assensu opinatiuo, sine quo iudico eum esse probabilem, eidem assentiar.

106

Tripliciter possumus opinari.

Non agimus hîc autem de primo casu, qui non potest habere locum, quando articulus fidei est mihi sufficienter propositus, quia tunc non proponitur credendus ob rationem solùm probabilem: sed agimus de secundo, & præcipuè de tertio casu, qui maximè potest accidere in praxi, & prior pars secundi casus ad hunc reducitur, si ille articulus sit opinanti sufficienter propositus; si non sit sufficienter propositus, ad præsentem quæstionem non spectat.

Nota Secundò, sicut *aliquid esse contingens* siue *contingere esse*, potest duplicitèr accipi. Primò, generatim, siue largo modo, vt idem sit quod *id esse possibile*, & sic potest dici tam de eo quod necessariò est, quàm de eo quod contingenter est, & potest non esse. Secundò, speciatim & propriè, pro eo solo quod ita est vt possit etiam non esse. Sic etiam probabile potest sumi. Primò, generatim tam pro eo quod est omnino certum, quàm pro eo quod non est certum. Secundò, speciatim & propriè, pro eo quod non est certò verum aut falsum; & sic sumptum fundat assensum opinatiuum. Priore autem modo sumptum etiam conuenit obiecto fidei aut scientiæ; nam sciens cùm iudicet suum obiectum esse certum, etiam iudicat illud dicto modo esse probabile. Sed minùs propriè minusque vsitatè ita sumitur, & solet communiter secundo modo sumi;

107

Contingens & probabile dupliciter sumuntur.

&

Quod certũ est non dicitur propriè probabile.

& sic de eo hîc loquimur. Atque ita propriè loquendo iudicare aliquod obiectum esse probabile, est iudicare illud non esse certò verum aut falsum, sed solùm probabiliter esse verum, siue ita esse verum, vt tamen fieri possit vt sit falsum: sicut iudicare rem aliquam esse contingentem, est iudicare eam posse esse, & non esse.

108 Ex triplici capite potest contingere assensum solùm esse opinatiuum.

Nota Tertiò, tripliciter posse contingere meum assensum solùm esse opinatiuum. Primò, præcisè ex parte, siue ex defectu ipsius obiecti, quia scilicet hoc est fallibile, atque ita quantumuis huic firmissimè assentiar, assensus tamen necessariò erit fallibilis. Secundò, præcisè ex parte mea; quando obiecto formali omnino infallibili infirmiter assentior, solùm iudicando illud esse probabile. Sicut enim mea licuirei assentiri ex parte mea omnino certò, nihil est aliud quàm me iudicare eam esse certò veram: ita me ei assentiri assensu ex parte mea solùm probabili, nihil est aliud quàm me iudicare eam esse probabilem. Tertiò, ex parte vtriusque, quando ob rationem solùm probabilem iudico aliquid esse probabile. Agimus autem hîc de solo secundo casu: nam obiectum fidei nullo modo potest ex se esse causa cur assensus qui circa id versatur sit solùm probabilis. Siue enim spectes Dei reuelationem, siue ipsas notas fidei, v.c. auctoritatem Ecclesiæ aliquid mihi credendum proponentis, hæc nulla ratione possunt fallere, atque adeò in se certissima sunt. Quare si alicui articulo fidei sufficienter mihi proposito assensu solùm probabili assentiar; cùm hic defectus nequeat prouenire ex parte obiecti, debet prouenire ex parte mea, quia scilicet non assentior obiecto tam firmiter quàm ipsum postulat.

Assensu opinatiuo siue solùm probabili alicui rei assentiri est iudicare eam esse probabilem.

109 Nota Quartò, has propositiones multùm distingui, *Iudico illud esse probabile spectata præcisè ea ratione, qua mihi nunc probatur.* &, *Iudico illud absolutè, siue secundùm se esse probabile.* Prior enim solùm significat me iudicare illam rationem per se consideratam esse probabilem, & si nihil aliud obsit probabiliter suadere illud esse verum: secunda verò significat me iudicare ipsam rem, quæ dicta ratione probatur, secundùm se absolutè esse probabilem. Vnde etiam patet dicta iudicia versari circa obiecta planè distincta; hinc etiam fit quòd prius iudicium possim elicere circa propositionem, quam aliunde actualiter omnino certò scio esse necessariò veram, aut etiam falsam: secùs est de secundo. Fieri enim nequit vt iudicem aliquid esse probabile (sumendo hoc verbum strictè & propriè iuxta dicta num.107.) quod actu certò scio, aut esse falsum (vt per se patet) aut etiam necessariò esse verum. Nam sicut propriè & strictè loquendo hoc ipso quo iudico rem aliquam esse contingentem, simul etiam iudico eam non necessariò existere: ita etiam propriè ac strictè loquendo hoc ipso quo iudico propositionem aliquam esse probabilem, iudico eam non esse necessariò veram: quia propriè & strictè loquendo hæc idem sunt.

Contrà verò contingere potest, vt pro aliqua propositione habeam ex vna parte rationes, quæ mihi videntur omnino certò ac euidenter probare eius veritatem, ita vt nullo modo videam quomodo possit ijs satisfieri: & simul ex altera parte occurrant aliæ, quæ mihi videantur æquè certè ac euidenter probare eam esse falsam. Quo casu iudicabo eam rem consideratam præcisè prout subest prioribus rationibus esse certò veram; & contra prout subest præcisè posterioribus esse certò falsam; secundùm se tamen, siue absolutè loquendo, esse dubiam, siue tam eius veritatem quàm falsitatem esse probabilem. Quia hoc nihil est aliud quàm me iudicare priores rationes esse, aut saltem mihi apparere tales, quæ omnino conuincerent illius propositionis veritatem, si nihil huic aliunde obstaret; & posteriores simili ratione probare eius falsitatem: vtrasque autem simul sumptas mutuam vim eneruare, atq; ita relinquere rem dubiam, siue in vtramque partem probabilem.

Quamdiu autem iudico dictas rationes æqualiter probare hinc illius veritatem, & inde illius falsitatem, nec alia ratio occurrit cur his potiùs adhæream quàm illis, fieri nullo modo potest vt dictam propositionem absolutè iudicem esse veram: aut contrà eam esse falsam. Aut vt iudicem eam spectatam præcisè prout subest prioribus rationibus esse strictè loquendo probabilem, quia hoc esset iudicare priores rationes secundùm se sumptas eam solùm probabiliter probare. quod nequeo iudicare, quamdiu iudico eas secundùm se præcisè sumptas eam certò probare.

110 Fieri nequit vt quod certò scio esse verum, iudicem solùm esse probabile.

Hinc sequitur Primò, fieri non posse vt rem aliquam quam habitualiter scio omnino esse certam, ob aliquam rationem eam probabiliter suadentem iudicem à parte rei esse strictè loquendo probabilem, siue eam esse solùm probabilem (hæc enim, vt suprà ostendi, eadem sunt) nisi fortè pro illo tempore nullo modo mihi occurrat eam esse certam (quod fortè fieri posset, quando illa certitudo non est mihi ita clara ac perfectè cognita.) Quia si hoc mihi occurrat, cùm tunc necessariò iudicem eam esse certam, fieri nequit vt simul iudicem eam solùm esse probabilem: quia tunc simul iudicarem eam esse certam, & non esse certam; & consequenter iudicarem contradictoria esse simul vera.

Dices, Potero tunc iudicare eam esse probabilem, & suspendere iudicium de eius certitudine, siue nullum actum circa hanc elicere, prout proponitur sub ea ratione, qua scio eam certò probari. Respondeo hoc fieri non posse. Quia cùm intellectus non sit liber, fieri nequit vt circa obiecti veritatem clarè sibi propositam nullum eliciat iudicium. Nam sicut fieri nequit vt oculus apertus ac sanus non videat obiectum sibi clarè propositum: ita intellectus nequit non intelligere veritatem sibi omnino clarè propositam (qua ratione necessariò ei proponitur obiectum ab eo habitualiter certò cognitum, quoties ei proponitur sub ea ratione, qua illud certò nouit) ipsum autem hanc ita intelligere, nihil est aliud quàm ipsum iudicare rem esse certò veram.

111 Sequitur Secundò, quando mihi res aliqua proponitur sub certa aliqua ratione credenda, v.c. Pelagium esse hæreticum, quia S. Augustinus hoc dicit, etsi fieri possit vt tunc iudicem illud esse probabile, prout præcisè subest illi rationi, interim abstrahendo, siue non iudicando, an verè à parte rei sit certum, an solùm probabile; verum, an falsum; tamen fieri non posse vt iudicem illud secundùm se, siue à parte rei esse propriè probabile, & simul abstraham an sit certum, an solùm probabile. Ratio est, quia in priore casu meum iudicium, & abstractio iudicij versantur circa diuersa obiecta, in secundo verò versarentur circa idem obiectum; fieri autem nullo modo potest vt simul iudicem aliquid esse propriè probabile, & abstraham, siue non iudicem an sit solùm probabile, siue non omnino certum; quia, vt iam sæpiùs dixi, hæc propriè loquendo planè sunt eadem, me iudicare aliquid esse probabile, & me iudicare id esse solùm probabile, siue non esse omnino certum.

112 Dices, Eminus videns aliquid moueri possum iudicare illud esse animal, abstrahendo an sit homo, an brutum: ergo possum iudicare aliquid esse verum, abstrahendo an sit certò verum, an solùm probabiliter. Respondeo nego consequentiam: antecedens enim potiùs contrarium probat. nam etsi videndo aliquid eminus moueri, possim iudicare id esse animal, abstrahendo an sit homo, an brutum; non possum tamen id ita iudicare quin apprehendam illud mihi apparere tamquam incertum an sit homo, an brutum, siue quin apprehendam illud mihi apparere vt incertum quale in se sit. Et similiter, etsi aliquid possit mihi ita obijci, vt non iudicem an in se sit necessariò verum, an non; tamen vt sufficienter obijciatur in ordine ad ferendum aliquod de eo iudicium, debet mihi obijci vel tamquam certum, vel tamquam incertum an sit tale.

113 Ex his patet Primò, clara ratio nostræ conclusionis; nam vel iudico articulum fidei mihi sufficiéter propositum, omnibus spectatis, siue verè à parte rei esse certum, & sic non erit actus opinionis, sed assẽsus omnino siue omni ex parte firmus ac certus, atque adeò vel scientiæ vel fidei; aut iudico eum omnibus spectatis solùm esse probabilem, & consequenter non esse omnino certum, sed fortè non verum; & hoc iudicium apertè repugnat fidei.

Item vel intellectus adhæret illi obiecto assensu omnino certo, & sic non erit opinio: vel incerto, & tunc, cùm hæc incertitudo nõ possit prouenire ex parte obiecti, quod omnino certũ & infallibile est, debebit necessariò prouenire ex parte ipsius assensus siue intellectus elicientis assensum ex parte sua incertum: quod nihil est aliud quàm ipsum iudicare obiectum non esse omnino certum. Nam sicut intellectum ex parte sua certò ac firmiter adhærere alicui obiecto, nihil est aliud quàm eum iudicare hoc esse certum: ita eum eidem adhærere assensu ex parte sua incerto, siue infirmo, nihil est aliud quàm eum iudicare id esse incertum, siue non omnino certum.

Dices, hæc solùm procedere in eo qui positiuè incertus est, non autem in eo qui solùm priuatiuè incertus est: nam ad hoc solùm videtur requiri vt ipsius iudicium non sit ita certum. 114

Sed etsi hoc fieri possit, quando hæc incertitudo prouenit præcisè ex parte ipsius obiecti formalis, siue quando hoc non est infallibile; tamen quando obiectum formale est omnino infallibile, prout in nostro casu contingit (nam tam notæ fidei, quàm reuelatio diuina per eas proposita omnino infallibiliter suum obiectum credendum proponunt) & tota incertitudo prouenit ex parte solius intellectus incerto siue infirmo assensu obiecto adhærentis: illud dici non potest; nam eo casu nulla potest fingi ratio, cur intellectus infirmo ac incerto modo feratur in obiectum, nisi quia iudicat illud prout hîc & nunc proponitur, non esse omnino certum. Confirmatur, quia (loquendo de firmitate proueniente præcisè ex parte intellectus, & secluso imperio voluntatis) intellectum alicui rei firmiter assentiri, nihil est aliud quàm ipsum iudicare hanc certò esse veram: ergo illum infirmiter huic assentiri, nihil est aliud quàm ipsum iudicare hanc non esse, aut saltem sibi non satis probari esse omninò certam: nec potest probabiliter quidquam aliud fingi, quod ea verba significent. Vnde infero vlteriùs intellectum hoc ipso quo infirmo assensu articulum fidei sibi sufficienter propositum iudicat esse verum, implicitè iudicare eum esse incertum: aut saltem notas fidei, quibus ipsi credendus suadetur, non facere eius certam fidem: & consequenter, si sciat illum ab Ecclesia doceri tamquam articulum fidei, implicitè iudicabit eam in hoc fortè falli. Hoc ipso quo intellectus alicui obiecto infirmo assensu assentitur, iudicat id esse incertum.

Patet Secundò, solutio argumenti allati nu. 88. Iam enim satis ostendi eum, qui propriè opinatur circa veritatem alicuius articuli fidei, iudicando eum à parte rei esse probabilem, implicitè iudicare eiusmodi articulum non esse omnino certum, atque ita errare circa fidem: & consequenter eam amittere, si ille articulus ei sit sufficienter ad credendum propositus. Idemque est dicendum de eo, qui obiectum scibile opinatur esse verum, scilicet ipsum errare contra eam scientiam, implicitè iudicando eius obiectum esse incertum. Quod clarissimum est, quando ei talis obiecti veritas per veram demonstrationem probatur: tunc enim iudicando eam esse probabilem, tam circa illius obiectum formale, quàm circa materiale errat. Secùs in vtroque casu est quando iudicat eiusmodi obiecta esse probabilia, non prout sunt à parte rei siue in se spectata; sed spectata præcisè quatenus subsunt alicui rationi probabili, vt ostendi num. 109. 115

Patet Tertiò, vt aliquis sit hæreticus tria requiri. Primò, vt confiteatur Christum, siue vt velit haberi Christianus; nam, vt ostendi suprà numer. 59. qui absolutè negat Christum, non est hæreticus, sed Iudæus aut Paganus. Secundò, vt in aliquo erret contra fidem. Tertiò, vt sit in errore pertinax. Atque ita hære- 116 Vt aliquis sit hæreticus tria requirantur.

Hæretici definitio.

hæreticus definiti potest; Credens in Christum, & pertinaciter errans in aliquo articulo fidei.

117 Lorca.

Lorca tamen 2.2.quæst.11.disput.39. num.2. & 4.requirit præterea Primò, vt talis erret contra articulum fidei quem Ecclesia Catholica docet siue credit. vnde ait, eum qui aliquid sibi priuatim à Deo sufficienter reuelatum, ita vt teneretur illud credere, negaret, non fore hæreticum, sed temerarium.

Secundò, vt sit manifestum articulum contra quem errat ab Ecclesia credi. Hinc ait propositionem contrariam alicui propositioni quę verè à Deo reuelata est, sed obscurè; ita vt non possit dici clarè ac manifestè ab Ecclesia doceri siue credi, non esse hæreticam, sed solùm erroneam. probatque ex Concilio Constantiensi sess.8. vbi ait, assertiones Wiclephi *alias esse notoriè hæreticas, alias erroneas*, &c. vbi ipse notat Concilium non dixisse alias esse notoriè erroneas; quia error notorius contra fidem est hæresis, vnde etiam disput.40.nu.7.& 8.infert, propositionem repugnantem alicui articulo fidei nondum omnino manifestato, ita vt de eo multi dubitent, ante Ecclesiæ definitionem esse erroneam, postea verò hæreticam.

Concil. Constans.

118 Negans propositionem sibi à Deo priuatim reuelatam est hæreticus. *Azor. Vega. Catharin. Sanchez.*

Sed quod ad priorem conditionem attinet, puto eam nullo modo requiri, atque adeò eum qui negaret propositionem sibi à Deo priuatim ita reuelatam, vt non possit prudenter dubitare quin ea reuelatio sit à Deo, fore verè hæreticum. Ita Azor tom.1.Moral.l.8.c.9.q.4. Vega l.9.de Iustificatione c.3.Catharin. in Apologia de certitudine gratiæ cap. vlt. & cum alijs Sanchez libr.2.de Præcept.cap.7.n.32.& Auctores quos citaui disp.9.n.87. tenentes nos tali reuelationi eadem fide credere, qua credimus alios fidei articulos, necessariò etiam hîc mecum sentiunt. Et probatur Primò, quia, vt ibidē ostendi, eadem planè fide, tam ex parte voluntatis quàm intellectus, ac assensu eiusdem omnino speciei ac rationis quoad omnia intrinseca credimus reuelata nobis priuatim, quo credimus ea quæ docet Ecclesia Catholica; ergo similiter eiusdem rationis est error, quo contra vtraque erramus. Consequentia probatur, quia vitia, quæ eidem virtuti eadem ratione opponuntur, sunt eiusdem rationis: vterque autem hic error eidem virtuti fidei eodem modo opponitur, quia vtroque eodem modo, & æquè voluntariè resistitur primæ veritati reuelanti, cui nos fides iubet credere: ergo vterque est eiusdem rationis.

119

Probatur Secundò, quia sicut fidei bonitas non consistit in eo, quòd credens subijciat se auctoritati Ecclesiæ eiúe obediat (hoc enim nō facit propriè per actum fidei, sed vt summum per iudicium fidei præuium, quo propter Ecclesiæ auctoritatem iudicat aliquid esse credendum; nam assensus fidei nullo modo auctoritate Ecclesiæ, sed sola diuina nititur) sed quòd subijciat se sponte, siue voluntariè auctoritati primæ veritatis ei firmissimè adhærendo. sic etiam malitia erroris contra fidem, quatenus habet rationem infidelitatis, non consistit in eo, quòd quis sit contumax contra Ecclesiam, eiúsve auctoritatem contemnat (quia sic peccat propriè non contra fidem, sed contra obedientiam ac reuerentiam Ecclesiæ debitam;) sed quòd voluntariè resistat auctoritati primæ veritatis, ac implicitè faciat eam mendacem: atqui vterque errans eodem modo, ac æquè voluntariè resistit primæ veritati, ac eam facit mendacem: ergo vterque error habet eandem malitiam contra fidem, siue infidelitatis.

Probatur Tertiò, quia talis habet voluntatem ac intellectum affecta praua dispositione directè repugnante actui fidei, pioque affectui, quo hic imperatur, ita vt nequeat implicitè credere omnia quæ Deus reuelauit: ergo amittit fidem, & positiuè ac directè est infidelis; nam, vt ostendi suprà dub.4. fides per omnem eiusmodi actum ita sibi repugnantem amittitur. vnde vlteriùs sequitur, eum necessariò fieri, aut hæreticum, si adhuc pergit Christum confiteri; aut Iudæum vel Paganum, si hunc neget.

120 An negans sibi priuatim reuelata incurrat pœnas hæreticis statutas. *Azor. Sanchez.*

Dubitant tamen hîc aliqui ex ijs, qui censent talem esse hæreticum, an etiam incurrat omnes pœnas per Ecclesiam in hæreticos constitutas. Azor suprà id negat; quia Ecclesia solùm punit eos, qui negant ea quæ ipsa omnibus credenda proponit: quod talis non facit. Sanchez verò suprà cum alijs affirmat eū eas incurrere. Quia implicitè & interpretatiuè, siue secundùm moralem æstimationem negat Deum esse summè veracem, eique in omnibus credendum esse; quod repugnat fidei, quam Ecclesia omnibus credendam proponit. Quare puto hanc sententiam esse probabiliorem, si hic error in actum externum prodeat.

121

Ex dictis etiam facilè poterit colligi quid dicendū sit ad secundū à Lorca ad hęresim requisitum. In quo dicendum est Primò, propositionem à Deo verè Ecclesiæ reuelatam, licet obscuriùs, ita vt pauci eius sensum percipiāt, ideoque contrarium sentientes in Ecclesia tolerentur, esse verè de fide: atque adeò dum Ecclesia eam postea data occasione definit, non efficere eam de fide, sed solùm declarare eam esse de fide, vt cum multis alijs fatetur ipse Lorca disp. 38.num.9.& 15. & sequitur ex dictis disput.9. dub.5. vbi ostendi aliquam propositionem cōstitui obiectum fidei, non per Ecclesiæ definitionem, sed per solum diuinum testimonium. Quare si propriè loquendo dicamus eam propositionem esse de fide, quæ est verè obiectum fidei, siue talis quæ habeat omnes conditiones ex parte sua necessarias, vt posset atque adeò debeat fide diuina credi ab ijs, quibus sufficienter cognita est; omnis omnino propositio nobis à Deo reuelata debet absolutè dici de fide.

Lorca.

122

Quare quod aliqui dicunt, eas solas propositiones esse de fide, quæ ita clarè nobis propositæ sunt, vt non possimus sine peccato infidelitatis de ijs dubitare; in eo minùs propriè loquuntur, non distinguentes inter hæc duo, scilicet, *Aliquid esse de fide*; &, *Esse manifestè de fide*. & ita confundentes hæc duo, *Aliquid esse de fide*; &, *Nos teneri hoc credere*. Quæ si essent eadem, paucissima essent absolutè de fide, nimirum ea sola quæ omnes tenentur credere; & reliqua solùm essent de fide respectiuè, siue respectu eorum

qui tenentur ea explicitè credere. Quæ valdè pauca sunt respectu eorum quæ communiter omnes fatemur absolutè debere dici esse de fide. vide dicta disp.12. dub.6. n.66.

123 Secundò, si quis eiusmodi propositioni sufficienter sibi cognitæ, ita vt non posset prudenter dubitare quin sit à Deo reuelata, dissentiret, esset verè hæreticus, quia pertinaciter erraret in fide, & interpretatiuè faceret Deum mendacem, vt ostendi in simili n.119.

124 Omnis propositio directè contradicens propositioni reuelatæ, est hæretica. *Lorca.*

Vnde sequitur, dicendum Tertiò, propositionem suprà dictæ contradictoriam propriè loquendo debere dici hæreticã. Probatur, quia, vt docet ipse Lorca disp.38.n.14. illa propositio debet dici hæretica, quæ quantum est ex se, est nata esse obiectum hæresis, siue credentẽ constituere hęreticum, quamuis per accidens ratione ignorantiæ eam credens possit non esse hæreticus: atqui dicta propositio est talis, vt patet ex dictis n.123. ergo est hæretica. Confirmatur ex Concilio Constantiensi sess.8. vbi dicit multas propositiones Wiclephi esse notoriè hæreticas; quibus verbis apertè innuit aliquas propositiones posse esse hæreticas non notoriè, siue ita esse hæreticas, vt hoc non sit omnino manifestum; quia aliàs si omnes propositiones hæreticæ, essent necessariò notoriè tales, frustra tamquam aliquid singulare hoc de aliquibus diceret. Non addidit autem eam vocem *notoriè* singulis qualificationibus, tum quia initio posita sufficienter poterat ad omnes sequentes referri, tum etiam quia magis clarum ac manifestum est, quæ propositio sit hæretica, quàm quæ sit erronea. Ex quibus patet, argumentum Lorcæ positum n.117. pro nobis facere. Quare huius sententiæ sunt Castro lib.1. de Iusta hæret. punit. cap.1. Turrecr. l.4. Summæ p.2. cap.3. Gabriel in 4 d.23.q.2.art.1. Couarr. lib.3. var. resol. cap.1.

Concil. Constant.

Castro Turrecrem. Gabriel. Couarruu.

DVBIVM VIII.

De variis propositionum qualificationibus, siue censuris?

125 NOta, propositiones aliqua ratione directè aut indirectè fidei contrarias aut nocuas in varijs gradibus constitui, prout minùs vel magis ei aduersantur, atque ita varijs nominibus notari, quibus earum qualitas, qua fidei aduersantur, significatur; ideoque dicuntur per ea nomina qualificari.

Quædam enim dicuntur hæreticæ, quędam erroneæ, quædam hæresim sapientes, quædam suspectæ, quædam hæresi proximæ, quædã malè sonantes, piasue aures offendentes, quædam temerariæ. Occasio autem horum nominũ est desumpta ex Concilio Constantiensi sess.8. vbi dictis nominibus notantur propositiones Iohannis Hus: de quibus variè Auctores disputãt, vt explicẽt quibus propositionibus singula hæc nomina propriè conueniant. Et valdè inter se dissentiunt, dum vnus eas hoc modo definit, alius alio, vt videre est apud Canum libr.12. de Locis Theol. cap.11. Caiet.2.2. q.11.ar.1. Bañez ibid. art.2. Castro suprà, & Turrecrem. c.10. Silu. est. verbo *hæresis* q.1. Lorcam 2.2. q.11. disp.40. Turrian. disp.55. dub.3. Sed quia hæ quæstiones sunt ferè de nomine, nec tanti momenti, breuiter hic solùm declarabo, quid nobis videatur probabilius: qui fusiùs hæc disputata cupit videre, dictos Auctores consulat.

Canus. Caietan. Bañez. Castro. Turrecrem. Siluester.

Lorca. *Turrian.*

Propositio hæretica, Iudaica, Pagana, athea.

Igitur propositio hæretica propriè loquendo 126.
est quæ articulum aliquem fidei, siue hic sit manifestè talis, siue non manifestè, ita negat, eiue directè contradicit, vt tamen non tollat omnino fidẽ Christianam, siue vt illius assensus possit consistere cum huius professione. Et simili modo Iudaica est, qua ita Christus negatur, vt tamen lex vetus admittatur. Pagana verò, qua ita tam fides Iudaica quàm Christiana negantur, vt tamen non negetur esse aliquem Deum. Athea demum, qua Deus absolutè saltem implicitè negatur. Patet ex dictis, quia illa propositio dicitur hæretica, Iudaica, &c. cui aliquis fidelis voluntariè siue pertinaciter assentiens, fit hæreticus, aut Iudæus, &c. atqui propositiones illæ sunt tales: ergo, &c.

Caiet. & Bañez suprà, volunt dictas propo- 127
sitiones non debere dici absolutè tales, sed tantùm quando animo hæretico, aut Iudaico, &c. proferuntur, atque ita eas propositiones prolatas ab ignorante non esse tales. Probant Primò, quia hæresis nequit esse sine pertinacia: atqui propositio prolata ab ignorante nõ habet pertinaciam: ergo non est hæresis. Secundò, quia sicut qui credit falsum est falsus, & qui fornicationem admittit, est fornicator, ita qui credit hæresin est hæreticus: atqui is, qui ignoranter credit propositionem aliàs hæreticam, non est hæreticus: ergo talis propositio in eo non est hæretica. Tertiò, quia aliàs propositio hæretica nõ differret ab erronea. Quartò, quia aliàs propositio, quæ semel est hæretica, semper esset hæretica, & sic nullę essent nouæ hereses. Quintò, quia hæc propositio, *Christus non est mortuus*, iam est hæretica, & tamen non fuit talis ante Christi mortem: ergo propositio semel hæretica, non est semper talis pro quouis tempore.

Sed hæ obiectiones supponunt falsum, scili- 128
cet hæresin propriè & formaliter sumptam, quę significat pertinax iudicium intellectus fidei contrarium, idem esse cum propositione hæretica, quæ significat solùm obiectum illius iudicij: quæ si distinguas, illas facilè solues. Eiusmodi tamen propositio quandoque tropicè dicitur hæresis, sicut fidei obiectum dicitur fides.

Ad primum igitur, concedo totum accipiendo hæresin propriè; si autem accipiatur pro obiecto hæreseos, siue pro propositione hæretica, nego maiorem. Ad secundum, nego maiorem: nam vt quis sit fornicator, vel falsus siue deceptus, non requiritur pertinacia, sicut requiritur vt quis sit hæreticus. Adde, fornicationem significare actionem malam, propositionẽ verò hæreticam solùm significare obiectum actionis malæ.

Ad tertium, nego assumptum: nam ex dicen- 129
dis satis patebit eas aliter differre.

Ad quartum, respondeo propositionem se-

Propositio hæretica manet perpetuò talis; non tamen fuit necessariò semper hæretica.

mel hæreticam manere perpetuò hæreticã, non tamen necessariò semper fuisse hæreticam: quia antè quàm Deus eius contradictorium testaretur esse verum, sicut hoc non fuit de fide, ita nec illa fuit hæretica. Quamuis autem post tempora Apostolorum sicut nullæ propositiones incipiunt recenter esse de fide, ita nullæ incipiunt esse hæreticæ (Excipio casus quibus Deus aliqua quibusdam priuatim reuelat;) possunt tamen incipere nouæ hæreses, dum aliqui recenter incipiunt errare circa fidem sibi sufficienter propositam credentes propositionem hæreticam esse veram.

Propositio diuersò tempore prolata, est formaliter diuersa.

Ad quintum, concedo totum: quia tunc contradictorium illius propositionis nondum erat reuelatum. Adde, hanc propositionem, *Christus non est mortuus*, iam prolatam, & prolatam ante bis mille annos non esse formaliter eandẽ, cùm habeat distinctam omnino significationẽ. Nam iam prolata significat Christum ante hoc tempus non fuisse mortuum; priùs verò prolata significabat eum non fuisse mortuum pro eo tempore, siue ante bis mille annos; quæ valdè diuersa sunt, & vnum verum, aliud falsum.

Propositio erronea, & errori proxima.

130 *Lorca.*

Lorca 2.2. quæst. 11. disput. 40. refutatis varijs opinionibus priorem definit esse eam, *quæ directè quidem doctrinæ fidei aduersatur, sed non manifestè & notoriè.* sed suprà nu. 124. ostendi talem propositionem melùs dici hæreticam. Quare cum Maldero 2.2. q. 11. ar. 2. membr. 5. ad 3. Turrian. disput. 55. dub. 3. §. *Item Cano*, & alijs credo erroneam dici, quæ directè contradicit non ipsi fidei, sed conclusioni euidenter ex principijs fidei deductæ. Sicut errori proxima dicitur ea, quæ ita contradicit conclusioni probabilissimè ex principijs fidei deductæ.

Malderus. Turrian.

Propositio hæresim sapiens.

131 *Lorca.*

Hæc à Lorca suprà num. 10. non malè definitur esse ea, quæ non continet propriè errorem in fide, videtur tamen eum supponere, siue ex eo nasci; & est probabile argumentum eam proferentem errare in fide. Quare etiam posset dici suspecta de hæresi, quia proferentem reddit suspectum, vt innuit Lorca suprà nu. 12. Talem autem ait esse hanc; *Stultum & inutile est Venerab. Sacramentum solemni pompa in supplicationibus circumferre.* Hæc enim videtur supponere Christum non esse verè in eo Sacramento præsentem: & qui illam tenet meritò suspicamur etiam hanc tenere.

Propositio hæresi proxima.

132 *Lorca.*

Lorca suprà num. 11. hanc docet, esse eam, quam suprà vocauimus erroneam, & non malè sic etiam vocari potest: nam sicut propositio quæ apertè deducitur ex principijs fidei, quia habet certitudinem proximã certitudini fidei, potest non incommodè dici proxima fidei; ita propositio ei contradictoria videtur posse dici proxima hæresi. Si tamen vim illius nominis, & communem vsum (qui has duas propositiones distinguit) penitiùs inspicias, melùs dicas, cùm aliqua propositio dicitur proxima fidei aut hæresi, non tam significari qualis in se sit, quàm qualis appareat. Atque ita communiter dicitur proxima fidei, quæ probabiliter, etsi non certò probatur esse de fide, siue verè à Deo reuelata sit, siue non. Qua ratione fieri potest vt quandoque verè à parte rei sit à Deo reuelata, atque ita sit de fide. Et huic contradictoria est proxima hæresi, siue à parte rei sit verè hæretica, siue non.

Propositio malè sonans, aut temeraria.

133 *Lorca.*

Prior ex his dicitur, quæ sensu magis obuio & vsitato significat errorem contra fidẽ, potest tamen habere sensum verum & Catholicum. Ita cum alijs Lorca suprà n. 15. aitque talem esse hanc, *Pernicioſum est ditare clerum.* Temeraria ab omnibus communiter dicitur, quæ in rebus ad fidem aliquo modo aut etiam ad bonos mores pertinentibus sine sufficiente fundamento contra communem Doctorum sententiam asseritur.

134 An Ecclesia possit errare in propositionum qualificatione. *Bañez.*

Disputant hîc præterea Doctores, an Ecclesia definiendo aliquam propositionem esse erroneam, aut sapientem hæresim, aut temerariam, &c. possit in eo errare.

Malder. Turrian.

Bañez verò 2.2. q. 11. a. 2 in fine docet, esse erroneum, aut errori proximum, dicere Ecclesiam in eo posse errare; Malderus ibid. membr. 5. in fine dicit id esse hæreticum; Turrian autem disp. 55. dub. 5. dicit esse valdè certum eam non posse in ea definitione errare. Mihi cum Maldero valdè probabile est, esse de fide eam non posse errare; quia 1. ad Tim. 3. Ecclesia dicitur *columna & firmamentum veritatis.* & Iohan. 14. & 16. promittitur ei spiritus veritatis, siue perpetua assistentia Spiritus sancti, qui doceat eam omnem veritatem. Quod videtur non solùm intelligẽdum de rebus quæ propriè sunt de fide, sed etiam de ijs quæ ad fidem aliquo modo pertinẽt, quales sunt illarum sententiarum qualificationes, quarum assertio fidem aliquo modo labefactare posset.

1. Timoth. 3. Iohan. 14. & 16.

135 *Malder. Bañez.*

Addunt tamen Malderus & Bañez suprà, minùs peccare siue errare eum qui asserit propositionem aliquam esse veram aut probabilem, quam Ecclesia definit esse erroneam aut temerariam, &c. quàm eum qui dicit Ecclesiam in ea definitione errare. Cuius ipsi diuersas rationes reddunt: sed vera ratio est, quia prior directè dicit Ecclesiam in sua definitione errare, atque ita posito quòd sit de fide Ecclesiam in ea errare non posse, asserit propositionem verè hæreticam; alter verò solùm asserit id, ex quo per euidentem consequentiam sequitur Ecclesiam errare: atque ita non asserit hæresim; quia etsi sit de fide Ecclesiam in ea definitione non errare, tamen res definita non est de fide, quia non est à Deo reuelata. Nam aliàs Ecclesia non deberet definire contrà sentientes errare, aut temere agere, &c. sed esse hæreticos, quia negarent articulum fidei. vide dicta disp. 9. dub. 5. & disput. 12. dub. 6.

DVBIVM

DVBIVM IX.

Vtrùm licitum sit cum hæreticis de fide præsertim publicè disputare.

136 QVidam ex Patribus ita de eiusmodi disputationibus loquuntur, ac si penitus fugiendæ nec vmquam vsurpandæ essent: nam Tertul. de Præscript.c.16. putat eas ab Apostolo ad Titum 3. prohiberi, his verbis, *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est qui huiusmodi est.* Vbi notat, Apostolum non dicere, Post vnam disputationem, sed Post vnam correptionem, siue admonitionē, aitque: *Fides nostra obsequium Apostolo debet prohibenti quæstiones inire, nouis vocibus aures accommodare, hæreticum post vnam correptionem conuenire, non post disputationem. Adeò interdixit disputationem,* &c. Similia habent quidam alij, quibus consonat illud Apostoli 2.ad Timoth.2. *Noli verbis contendere: ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium*; vbi loquitur de contentione siue disputatione ineunda cum hæreticis circa res fidei. Idem multi alij Patres insinuant.

Tertull. *Titum 3.* *2. Tim. 2.*

137 Ratio huius est quam reddit Apostolus suprà ad Titum 3. his verbis: *Sciens quia subuersus est qui huiusmodi est.* ac si dicat, Pro certo debes tibi persuadere, tales ita esse obstinatos, vt rationibus ad mentem reduci nequeant: vnde nō tam attendunt quid pro vera fide dicas, & quàm firmiter eam probes, quàm qua ratione tua argumenta possint eludere aut ea irridendo, aut quacumque ratione ijs contraria obijciendo, vt auditorum mentes à veritate auertant, iisque victoriam obtinuisse videantur. Quare bene de ijs D.August. libr.3. contra Faustum, cap.12. *Non enim*, ait, *disputare amant hæretici, sed quoquo modo superare impudentißima pertinacia.* vnde etiā ipsa experientia satis docet, ex eiusmodi disputationibus rarò aliquem fructum percipi.

Titum 3. *August.*

138 Contrà hæc tamen faciunt exempla, tam Apostolorum quàm plurium aliorum Sāctorum, quos legimus cum hæreticis de fide tam verbis, quàm scriptis disputasse. Nam Actor.6. & 7. S.Stephanus publicè cum Iudæis disputat, & S. Paulus Act.9. disputat cum Iudæis & Græcis. Et ad Titum 1. exigit vt Episcopus sit ita doctus, vt possit contradicentes, siue fidem ipsam impugnantes arguere, græcè ἐλέγχειν, argumentis siue disputando conuincere. Atque adeò etiam ipse Christus Ioan.8. cum Pharisæis disputat. Hos imitati sancti Patres sæpiùs cum hæreticis disputarunt, vt patet tam ex gestis quàm scriptis D.Augustini, Hieronymi, & aliorum. Imò etiam ex varijs Concilijs, v.c. Niceno I. & II. Constantinop. III. Constantiensi, Lugdunensi, Florentino, in quibus publicè cum hæreticis disputatum fuit, idque magno cum fructu.

Act.6. & 7. *Actor.9.* *Titum 1.* *Ioan. 8.*

139 Igitur D.Thomas 2.2.q.10.art.7. & cum eo communiter alij Doctores docent, aliquando cum infidelibus de fide disputandum esse, quando scilicet certæ adsunt cōditiones. Quales sunt, vt in disputante sit bona intentio propugnandi veram fidem, & errores confutandi, & ad vtrumque sufficiens doctrina. Item vt auditores sint tales, qui putantur ex ea disputatione aliquem fructum & nullum damnum percepturi. vnde bene monet D.Thomas non esse facilè disputandum de fide coram simplicioribus, qui faciliùs capiunt argumēta contraria, quàm eorum solutionem; præsertim si hi numquam audiuerint argumenta contra fidē obijci, quia tunc eorum auditione solùm possunt turbari. Secùs tamen est quando ipsis ab hæreticis eiusmodi argumenta priùs proposita sunt, quibus incipiunt moueri, & in fide inquietari: tūc enim necessariò coram ijs soluenda sunt, ne fides in ijs periclitetur. Hinc D.Gregor. in Pastorali p.2.c.4.initio, *Sicut*, inquit, *incauta locutio in errorem pertrahit: ita indiscretum silentium eos qui erudiri poterant, in errore relinquit.*

D.Thom. Coram simplicibus non est facilè disputandū de fide. *Gregorius.*

Quibus circumstantiis licitè cum hæreticis disputetur.

Vnde etiam inferunt hanc disputationē esse illicitam, Primò, quando defendens fidem, non est sufficiens vt argumenta contraria clarè soluat; tunc enim disputatio ferè cedit in contemptum fidei, & periculum peruersionis audientium; qui putant eum meliorem tueri causam, qui suam fidem plausibilius defendit. 140

Vbi Nota: vt quis hac ex parte sit idoneus qui præsertim coram alijs minùs doctis de fide cum hæreticis disputet, non sufficere quòd sit verè doctus, & argumenta sibi obiecta satis intelligat, ac possit soluere; sed requiritur vt possit ea ita soluere vt audientes etiam rudes solutionem facilè capiant. Vnde ad eiusmodi disputationes coram populo ineundas, sæpè aptior est mediocriter doctus, & in similibus rebus vtcumque versatus, qui clarè ac populariter differere, ac se explicarè potest, quàm alius valdè doctus qui non habet eam gratiam se explicandi. 141

Populatis sæpè commodiùs cum hæreticis disputat qui doctus.

Secundò, inferunt eam disputationem esse illicitam quando disputans non intendit fidem defendere, sed disputando inquirere an vera sit; quia talis de fide dubitat, atque adeò hæreticus, aut alia ratione infidelis est: vt ostendi suprànu.100. atque ita cùm eiusmodi disputatio procedat ex affectu hæretico, mala est. 142

Vbi etiam benè notant hoc intelligendum esse de ijs, quibus fides sufficienter est proposita, ita vt teneantur eam credere. Quaratione non solùm lex diuina, sed etiam Imperatoria Martiani, l.*Nemo*, C. de summa Trinitate, vetat in dubium disputando vocare ea, quæ à Concilio generali definita sunt: in quam legem grauiter peccasse Kemnitium reuocando in dubium definitiones Tridentini, bene ostendit Valentia 2.2.disp.1.q.10.puncto 4. Secùs autem est de eo, cui fides non est sufficienter proposita, & disputat de ea veritatis inquirendæ causa, paratus hanc satis probatam amplecti. Imò etsi hæretici malè faciant dubitando de fide, quam sciunt à Catholica Ecclesia credi; tamen posita hac dubitatione, quando eam ob quædam argumenta non possunt ita statim expellere; non malè, sed bene faciunt rationes, ob quas dubitant, viris doctis exponendo vt ab ijs instruantur; modò ijs pertinaciter non inhæreāt, sed habita rationabili earum solutione parati sint credere. Hoc autem ijs licere patet, quia humanitus

l.Nemo. *Valentia.*

tis loquendo non est alius modus, quo possint omnino conuerti, & in vera fide stabiliri. Imò tales hoc ipso quo dicta intentione veritatem inquirunt, iam desinunt esse verè hæretici, vt patet ex D. Augustino citato n. 76.

143 Ex quibus patet duplex esse genus hominum, quo cum nobis possit esse de fide disputatio. Primò eorum, qui de fide dubitantes veritatem inquirunt, aut saltem ex ignorantia errant, & parati sunt credere, si veritas ijs sufficienter probetur, ita vt nequeant de ea vlteriùs sine pertinacia dubitare. & tunc cum his omnino disputandum esse ijs qui ad hoc idonei sunt, docet *Gregorius.* D. Gregor. citat. n. 139. Secundò, eorum qui in suo sunt errore pertinaces, & ex malitia errant. & cum his non esse disputandum docent Apostolus, & Patres citati nu. 136. quia id nullo fructu fieret. Excipe tamen casum quo id esset necessarium vt ab ijs decepti ab errore reuocarentur, aut vt alij quos inceperunt peruertere, in fide continerentur.

144 *Quæ seruanda in disputatione cum hæreticis.* In qua disputatione hoc obseruandum est, vt ipsi quantum fieri potest, cogantur respondere in forma & directè ad quæstiones propositas, nec permittantur aliò diuagari, donec interrogationi propositæ sit satisfactũ; ad quod vtilissimum esset, si deligeretur aliquis æquus iudex, qui eos ad hoc cogeret. Item instanter vrgeantur argumentis allatis disp. 12. dub. 5. alijsúe similibus, vt fateantur non posse causam fidei inter hæreticos & Catholicos sufficienter decidi, nisi admittatur à Christo statutus aliquis iudex, qui infallibiliter & clarè sententiam proferat. Quòd si aliquem alium admittant præter Scripturam sacram, clarum est hunc non posse esse alium quàm Ecclesiam, præsertim in generali Concilio congregatam; & sic vicimus: si autem obstinatè negèt alium iudicem præter Scripturam & internum spiritum à Christo nobis in hac causa datum esse, tunc primò populari modo dicta argumenta sunt vrgenda. Deinde vrgendi vt aliquem locum controuersum ex sacra Scriptura ita probèt, vt clarè videamus Scripturam dicere id quod ipsi volunt. Ad quod nõ sufficit aliqua loca apparentia adferre, sed vrgendi sunt vt ostendant hunc esse illorum locorum sensum. quod numquam vlla ratione facient. V.c. dicũt nos nihil debere credere quod non sit expressum in Scriptura sacra. iubeantur hoc probare. adferent quidem aliqua loca quibus probent nos nihil debere addere sacræ Scripturæ, vel potiùs nihil esse addendum certis quibusdam ipsius libris, v.c. Apocalypsi: vt ibidem dicitur c. vltimo in fine; aut quibus Iudæi prohibentur in suis sacrificijs adhibere alios ritus, præter illos quos Deus per Moysen illis præscripsit, aliaúe similia. sed nullibi ostendent esse prohibitum ne quid credamus præter ea, quæ in sacra Scriptura habentur; sed solùm ne credamus contraria ijs quæ Apostoli nos docuerunt: hæc autem omnia esse in Scripturis comprehensa, nullibi habetur.

145 *c. Quicumque.* Nota demum c. *Quicumque*, §. *Inhibemus quoque*, de hæreticis, in 6. sub pœna excommunicationis ferendæ, prohiberi omnibus laicis (quales sunt omnes ij, qui non gaudent priuilegio clericali; imò etiam Religiosi qui non ad studia, sed ad opera domestica destinantur) ne cũ hæreticis de fide disputent. Quamuis autem hæc lex lata sit, quia laici communiter indocti sunt, & ad eiusmodi disputationes inidonei; tamen obligat etiam doctos. nam etsi in his videatur cessare ratio legis, tamen verè non omnino cessat: nam si doctis permitteretur hæc disputatio, quiuis putaret se satis doctum esse, atque ita non vitaretur periculum ne minùs idonei cum hæreticis disputarẽt, & lex redderetur inutilis; ideoque id vniuersaliter omnibus prohibet.

Prohibentur laici etiam docti cum hæreticis de fide disputare.

Caietanus autem 2.2.q.10.a.7. & alij cum eo limitant hanc legem, vt intelligatur solùm de disputatione quam vocat formalem, quando scilicet agitur seriò, ad conuincendos eos qui in fide errant. Non autẽ de disputatione solùm materiali, qua aliqui solius exercitij causa, vt fit in scholis, de fide disputant, sicut disputarent de quauis re alia ipsis clarissima. 146 *Caietan.*

Secundò, Valentia 2.2. disp. 1. q. 10. p. 4. & cũ eo alii, eandem limitat, vt non habeat locum in casu necessitatis, aut notabilis & euidentis vtilitatis; vt quando aliquis hæreticus coram aliis multa contra fidem diceret, cum periculo ne alii peruerterentur, aut in hæresi confirmarentur, & Catholicos tamquam non potentes contradicere, despicerent, & absentibus clericis ad id idoneis, adesset laicus qui commodè posset eũdem clarè refellere, & fidem confirmare: tunc enim ille iure naturæ tenetur honorem Dei ac fidei defendere, aliosque à periculo eripere. quare nulla ratione est mens illius legis eum ab hoc prohibere. 147 *Valentia.*

In necessitate laicus licitè de fide disputat.

Addunt iidem, quia in locis vbi hæretici mistim cum Catholicis habitant, crebroque inter se versantur, eiusmodi casus sæpissimè accidit, in his eam legem contrario vsu sublatam esse: nam videmus Prælatis non contradicentibus eiusmodi disputationes passim ab iis qui idonei sunt suscipi; & hoc propter occurrentes necessarias occasiones commodè impediri non potest. Nihilominùs tamen iure naturæ tenentur ab ea abstinere qui ad eam inidonei sunt; aut etiam vbi vident eam cum fructu non posse à se hìc & nunc suscipi. 148

DVBIVM X.

Vtrùm infideles possint habere dominium in fideles, eoúe per Ecclesiam priuari?

NOta Primò, dominium hominis in hominem esse duplex, scilicet despoticum, quale habet dominus in suã mancipia; & politicũ, quale habet rex in omnes suos subditos: & de vtroque hìc est quæstio. 149 *Dominium aliud despoticum, aliud politicum.*

Nota Secundò, satis inter omnes constare, infideles non esse iure naturæ incapaces dominii in fideles: nulla enim vel probabili ratione illud afferi posset. sed quæstio est vtrùm iure humano, eo priuati sint, aut priuari possint.

Nota Tertiò, infideles alios esse baptizatos, quales sunt hæretici & apostatæ, de quibus agemus dub. 14. conclus. 1. alios non baptizatos, subiectos tamen principibus Christianis; alios demum *Infideles triplicis generis.*

demum nec baptizatos, nec principibus Christianis subiectos. Et de his est præcipua difficultas, vtrùm Ecclesia possit eos priuare dominio siue politico, siue despotico, quod habent in fideles.

150 *Lorca. Bañez.* Lorca 2.2.q.10.a.10. & Bañez ibid. sub finem §. *Quarta concl.* & quidam alij, docēt, Ecclesiam absolutè posse eiusmodi infideles spoliare dominio, quod habēt in fideles, etsi id ad vitanda scandala de facto non faciat. Probatur Primò, 1. *Cor.* 6. quia 1. ad Corinth. 6. v. 1. Apostolus reprehēdit fideles quòd vocent alios fideles in iudicium apud iudices infideles: ergo Apostolus priuat hos iudices iurisdictione, quam habebant in eos fideles. Secundò, quia periculosum & indecēs est fidelē seruire infideli: ergo Ecclesia nomine Dei potest hunc illius dominio priuare, quia hoc expedit tum saluti fidelis, tum honori ipsius fidei: sicut princeps potest ob bonū publicum subditū aliquem priuare suis bonis. Cōfirmatur, quia iure Ecclesiastico fidelis coniux potest deserere infidelem nolētem conuerti: ergo multò magis poterit seruus eodem iure deserere dominum infidelem, si Ecclesia hoc statuat. Tertiò, quia *Matth.* 17. Matth. 17. filij sunt liberi à tributo: ergo cùm omnes fideles sint filii Dei, aut de facto sunt liberi à subiectione infidelium, aut saltē possunt ab ea per Ecclesiam liberari, quatenus hoc expedit vt in sua adoptione siue in sua fide perseuerent. Confirmatur, quia Christiani in Scriptura dicuntur liberi: ergo non sunt serui infidelium. Quartò, quia infideles suis peccatis merentur priuari vita: ergo multò magis merentur priuari suo dominio in fideles.

151 Sed hæc nulla ratione probant intentum. Ad primum, respondeo si quidquam probaret, etiam probaret omnes fideles à tempore Apostolorum à iurisdictione magistratuum infidelium fuisse exemptos: quod apertissimè falsum est. Reprehendit igitur Apostolus ibidem Corinthios, quòd indecorè contrà quam fraterna caritas exigebat, alter alterum in ius vocaret, idque coram infidelibus, qui hac ratione poterāt scandalizari videntes Christianos ita inter se contendere, & alterum alteri iniuriam facere. Docetque eos potiùs debere pati iniuriam, quàm hoc facere. Ex quo nullo modo sequitur id quod infertur.

152 Ad secundum, respondeo Primò, nego antecedens, intelligendo illud generatim & per se, ac de periculo graui. Nam quando dominus permittit seruo liberè viuere secundùm religionem Christianam, nullum huic ex eo seruitio tātimomenti imminet periculum, vt propterea dominus possit re sua priuari; cùm seruus si bonæ voluntatis sit, per Dei gratiam facilè possit omne eiusmodi periculum, si quod ipsi ex ea subiectione immineat, superare. Confirm. quia quando seruus habitat apud dominum fidelem quidem, cuius tamen tota familia est peruersis moribus, maius salutis periculum ei hinc imminet, quàm si habitaret apud dominum infidelē, qui aliàs esset moribus probis; & tamen illo casu non licet ei fugere, si dominus non conetur eum iniuriosè aut magna importunitate ad peccatum pertrahere: ergo nec in hoc. Quod autem spectat ad indecentiam, seruum Christianum seruire domino infideli non magis est contra dignitatem fidei, quàm sit contra dignitatem virtutis & filiorum Dei, seruum iustum & filium Dei seruire domino fideli, nequam & mancipio diaboli: sed vtrumque Christianæ humilitati est consonum.

Respondeo Secundò, nego consequentiam: 153 nam vel illud periculum, illaq; indecentia sunt tanti momenti, vt sufficiant vt seruus possit sua auctoritate à domino suo fugere, sicut id potest quando dominus eum iniuriosè conatur ad peccatum pertrahere: & tunc auctoritate Ecclesiæ opus non est. vel non sunt tanti momenti, vt ad illud sufficiant, & tunc nec etiā sufficiunt vt Ecclesia propterea possit dominum suo mancipio priuare, quia hanc potestatem nec habet iure naturæ aut gentium, cùm ille Ecclesiæ non sit subiectus; nec etiam diuino: nullo enim indicio probari potest Ecclesiæ eiusmodi potestatem à Deo esse collatam. nam siue spectemus Scripturas, siue Concilia ac canones, nihil in his reperiemus, quo vel probabiliter insinuent Christianos subditos infidelibus dominis (saltem quādo hi non sunt vicissim subiecti principibus Christianis) aut debere aut posse per Ecclesiam ab eiusmodi subiectione liberari. Sed contrà ram Scriptura, quàm canones sæpiùs innuunt nullam eiusmodi potestatem in Ecclesia esse; dum ita subiectis grauiter præcipiunt, vt suis dominis diligenter obediant, idque non solùm ita vt ad oculum seruiant, timore pœnæ aut scandali; sed quia in conscientia ad hoc verè obligantur.

Quod autem adfertur exemplum principis 154 politici, qui exigente id bono publico potest aliquem sibi subditum priuare suis bonis: solùm probat Ecclesiam ac Christianos principes posse infideles sibi subiectos spoliare suis mancipijs Christianis, quia hoc ad honorem fidei expedit. quod etiam de facto faciunt. Et contrà, sicut respublica politica nullo modo potest aliquem sibi non subditum, nec membrum suum, spoliare suis bonis, quantumuis id publico bono valdè expediat: ita nec Ecclesia potest vllo modo suis bonis spoliare eos, qui nec ipsi sunt membra Ecclesiæ, nec ei vllo modo subiecti, quantumuis illud ad bonum spirituale Christianorum sit conueniens. vnde tam illud exemplū reip. politicæ, quàm ei consona Ecclesię consuetudo pro nobis faciunt. Ad confirmationē, nego antecedēs: quòd enim coniux conuersus possit deserere infidelem pertinacem in sua infidelitate, concessum est iure diuino, nullo autem modo Ecclesiastico, quod circa dissolutionem matrimonij consummati nihil omnino potest, vt ex 1. ad Cor. 7. ostendi tom. 2. de Sacramentis disp. 26. dub. 5. n. 58. & 66.

Nemo sibi non subditi licitè ob peccata sua punit.

Ad tertium, respondeo Primò, si illud quid- 155 quam probaret, probaret omnes Christianos de facto esse liberos ab omni subiectione ac tributo præstandis, non solùm principibus infidelibus, sed etiam Christianis, quia regum filij nulli tributum præstant. Quare ex illo loco solùm probatur, Christum filium Dei naturalē, atque adeò totius mundi & ipsorum etiam regum altiore

tiore quadam ratione dominum, nō fuisse olim obligatum præstare ijs vllum tributum.

Christiani sunt liberi non à subiectione, sed à peccato.

Ad confirmationem, Respondeo Christianos in Scriptura dici liberos à peccato, non autem à subiectione humana; nam hoc esset accipere libertatem in velamentum malitiæ, vt dicitur 1.Petri 2. 1.Per.2.

Ad quartum, concedo totum; sed inde non sequitur, eos his posse priuari per Ecclesiam, aut etiá per principes Christianos, quia ipsi nec his, nec Ecclesiæ vllo modo sunt subiecti: nemo autem quantumuis id meritus potest bonorum priuatione puniri, nisi à Superiore suo.

156 Malderus. Secundò, Malder. 2.2. quæst. 10. art. 10. concluſ. 3 & 4. docet, eiusmodi infideles per Ecclesiam posse spoliari suis mancipijs, alijsque subditis Christianis, quando his ex illa subiectione periculum peruersionis imminet (loquitur autem etiam in casu quo illud periculum non oritur ex iniuria ipsius domini infidelis) secùs autem ait esse quando tale periculum ijs non imminet. Additque, quia communiter tale periculum iis de facto verè imminet, ac saltem meritò in posterum timeri potest, Ecclesiam eos communiter posse à dominorum subiectione liberare; quia ad eam spectat prospicere suis subditis de mediis ad salutem necessarijs, & contraria pericula ab iis amouere. Sed ad hoc iam respondi numer. 153. & 154. vbi ostendi Ecclesiam dicta non posse facere cum iniuria alterius. Vt autem hæc clariùs possint resolui, ponam primò aliquot conclusiones quas Catholici omnes admittunt, & deinde quæ controuersa sunt resoluam.

157 Conclvsio I. Infideles non subditi Christianis dominium iurisdictionis in Christianos iam acquisitum licitè retinent. Est communis Doctorum cum D. Thoma 2.2 quæst. 10. a. 10. Patet, quia Christus Matth. 22. iubet reddi Cæsari, quæ sunt Cæsaris; & Apostolus ad Rom. 13. dicit principum infidelium (qui tunc regnabant) potestatem esse à Deo, & qui eis resistit, resistere Deo; & fideles necessariò iis parere, non tantùm propter iram, siue ob metum pœnæ, sed etiam propter conscientiam, siue quia in conscientia, & coram Deo ad hoc obligabantur. quæ vera non essent si illi non fuissent veri Superiores istorum Christianorum.

D.Thom. *Matth.22.* *Rom.13.*

158 Conclvsio II. Infideles ob Ecclesiæ prohibitionem non possunt inter Christianos publicis officiis præfici, nec principes Christiani possunt iis conferre iurisdictionem in Christianos sibi subiectos. Hæc etiam est communis Doctorum, cum D. Thoma suprà. Habetur expresse capit. *Cùm sit nimis*, de Iudæis & Saracenis. vbi Innocentius III. præcipit eos per Concilium prouinciale grauiter argui qui Iudæos aut Paganos publicis officiis præfecerint: & Christianos omnes abstinere à communione illius infidelis, donec illud officium dimiserit, & per illud acquisita in pauperes Christianos distribuerit. Ratio est, quia hoc cedit in iniuriam & contemptum fidei, & est subditis periculosum. Quia, etsi infideles in suis terris fidelibus ad fidem conuertis, sicut etiam aliis eorum ciuibus infidelibus præ-

c. Cùm sit nimis.

esse non cedat in iniuriam aut contemptum fidei aut fidelium; secùs tamen est, si hoc fiat inter Christianos: quia cùm hoc casu illi Christianorum iudicio & opera Christianis præficiantur, tacitè indicatur inter Christianos non reperiri aptos ad illa officia administranda, aut saltem non tam aptos quàm sunt infideles. Sic externos in aliena patria subesse indigenis non est his ignominiosum aut durum: secùs est si externis alicubi publica magistratuum officia committantur: hoc enim indigenis durum & aliquo modo ignominiosum communiter reputatur.

Cur potiùs cedat in cōtemptum fidei infidelē fidelibus præfici inter Christianos, quàm inter infideles.

159 Conclvsio III. Infideles Christianis non subiecti possunt præesse Christianis, & habere mancipia Christiana: nec hæc possunt ab ijs fugere, si aliàs iustè à dominis possideantur. Ita etiam D. Thomas suprà, & alij communiter. *D.Thomas.*

Probatur ex 1.Petri 2. v. 18. vbi serui iubentur parere dominis etiam dyscolis ac Gentilibus, vt patet ex versu 13. vbi iubet Christianos subesse omni humanæ creaturæ, regibus, ducibus, &c. qui tunc erant Gentiles: & subdit, vt serui etiam pareant dominis. Probatur Secundò, ex capit. *Si quis seruum*, 17. quæst. 4. quod desumptum est ex Concilio Gangrensi, vbi iubetur grauissimè argui, qui suaserit seruo fugam sub prætextu religionis; & ei dicitur anathema. 1.Petr.2. *c.* Si quis seruum.

160 Conclvsio IV. Ecclesia non potest tales priuare suo dominio, quod habent in mancipia Christiana, aut alios fideles, quamdiu nec seruis ob fidem molesti sunt, nec in Christianos iniurij. Ita Durand. in 2. d. 44. quæst. 3. artic. 2. Turrian. 2.2. disp. 52. dub. 1. Sotus in 4. disp. 5. q. 1. a. 10. & alij. Probatur, quia Ecclesia nec iure naturæ habet hanc potestatem, nec à Deo hæc vllibi ei legitur concessa: quare numquam tali potestate vsa est, imò, vt patet ex dictis concluſ. 3. semper definiuit subiectos dominis infidelibus teneri ijs obedire, nec posse ab ijs fugere, si mancipia sint. Confirmatur, quia, vt suprà ostendi, contraria sententia nullo fundamento nititur. Nec his obstat Bulla Alexandri VI. qua regibus Castellæ subiecit Indos Occidentales, quia per eam non transtulit horum regna aut dominia in Castellanos, sed his solùm dedit ius prædicatores fidei in ea regna mittendi, aut etiam aliqua ex iis sibi acquirendi, modò id aliàs licitè fieret. vt cum aliis docet Bellarm. lib. 5. de Pontific. cap. 2. Vnde, vt refert Bañez 2.2. quæst. 10. art. 10. dub. 4. concluſ. 5. ad 3. obiect. Paulus III. in quadam Bulla definiuit Indos infideles esse veros dominos suarum rerum, nec posse iis spoliari, scilicet nisi per iniuriam darent iustam causam ob quam spoliarentur. *Durand.* *Turrian.* *Sotus.* *Bellarm.* *Bañez.*

Dixi, *quamdiu nec seruis sunt molesti ob fidē*, &c. quia hi aliàs possent fugere: nam in hoc iniuriā paterentur; & sic etiam licitè fugerent à dominis Christianis, si vellēt eos ad peccatum pertrahere. Item si ij infideles essent iniurij in Christianos, tunc per modū compensationis possent Christiani ab iis fugere; & sic Turcarum mancipia licitè fugiunt, & posset Ecclesia iis fugam si commodè fieri posset, præcipere. 161 Turcica mancipia Christiana licitè fugiūt.

162 Conclvsio V. Ecclesia, ac principes Christiani licitè statuerunt ne vllus infidelis Christianis subiectus habeat seruum seu mancipium Christianum. Est communis. Patet ex

l. Hac valitura. l. *Hac valitura*, C. de Iudæis & Cælicolis: vbi Iudæi priuantur iurisdictione in Christianos, & prohibentur vlla ratione ad similem iurisdictionem admitti. & l. *Deo nobis*, C. de Episcopis & clericis, statuitur, vt, si quis Iudæus, Paganus, vel hæreticus habeat seruum Christianum, hic fiat statim liber. & cap. *Nulli Iudæo*, de Iudæis & Saracenis, statuitur, vt, si quis Iudæus vel Saracenus seruum emerit infidelem mercaturæ causa, qui postea vult baptizari, nisi intra tres menses venalem exponat, hic fiat sine pretio liber; & similiter is, qui seruitij causa emptus, aut vernacula est.

l. Deo nobis.

c. Nulli Iudæo.

Ratio legis est, quia hoc expedit dignitati & promotioni fidei Catholicæ: sicut autem principes ob vtilitatem reipublicæ possunt aliquando subditos suis rebus priuare, & dominia ab inuitis transferre, (vt patet in tributis, & præscriptione) ita idem possunt ob vtilitatem fidei.

163 Huc accedit, quòd hæc subiectio sæpè est coniuncta cum periculo peruersionis serui, aut cum iniuria fidei, vt patet ex cap. *Etsi Iudæos*, de Iudæis & Saracenis: vbi ideo præcipitur ne Christiani Iudæis famulentur, aut suos filios lactandos dent.

c. Etsi Iudæos.

Nota, Iudæos hoc capite non dici vera mancipia Christianorum, vt aliqui putant, quia aliàs eorum bona licitè à Christianis caperentur, quia bona serui sunt domini: quod tamen cap. *Sicut Iudæi*, eodem titulo, sub pœna excommunicationis vetatur. Dicũtur igitur ibi serui Christianorum, quia vbique alienis principibus, tamquam subditi seruiunt.

c. Sicut Iudæi.

Qua ratione Iudæi dicantur serui Christianorum.

DVBIVM XI.

Vtrùm liceat cum infidelibus communicare, aut eorum libros legere?

164 Nota Primò, hãc communicationem posse videri illicitam, ex duplici capite. Primò, iure naturæ; Secundò, iure Ecclesiastico.

Nota Secundò, nos triplicẽ cum infidelibus posse habere communicationem. Primò, in sacris. Et quidem iure naturæ & diuino est nobis illicitum propriè cum ijs in sacris communicare, ita scilicet vt ipsorum sacrificiorũ, aliorumve rituum simus aliquo modo participes: nam hoc esset saltem, quoad actum externum, falsum cultum siue religionem profiteri. Ex iusta tamen causa licitè quandoque eorum sacris possumus ita interesse, vt nulla ratione cum ijs participemus siue communicemus in sacris. vide dicta disp.15.dub.3.conclus.2.5.6.

Communicare cum infidelibus in sacris est iure naturali illicitum.

Similiter infidelibus non debet permitti vt nostris sacris, & præsertim sacrificio intersint, quia hoc minùs decet; ideoque in Ecclesia institutum est officium Ianitorum vt eos excludãt. Excipe tamen casum, quo ex eorum admissione speraretur fructus, siue eorum conuersio: tunc enim admitti possent, nisi nominatim essent excommunicati; hi enim nullo modo permittendi sunt nostris sacris ita interesse, vt cum ijs videamur communicare. vide quæ dixi tom.2.de Sacram.disp.14.dub.7.

An infideles possint nostris sacris interesse.

Secunda communicatio posset esse in matrimonijs. Et hæc cum infidelibus baptizatis validè quidem contrahuntur, communiter tamen illicitè ob grauia incommoda, quæ ex ijs nata sunt sequi. cum non baptizatis etiam inualidè contrahuntur. Quæ fusiùs ostendi tom. 2.de Sacram.disp.31.dub.3. 165

Qua ratione illicitum sit cum infidelibus communicare in matrimonijs & rebus ciuilibus.

Tertia potest esse in rebus ciuilibus. Et in his iure Ecclesiastico nobis est generatim prohibita omnis communicatio cum iis solis qui sunt nominatim excommunicati, nisi sit aliqua necessitas, aut magna vtilitas: de quibus sufficienter egi tom.2.de Sacram.disp.14. dub.2. & sequentibus; & dubio 12. ostendi quibus casibus liceat cum iis communicare; & dubio 14. quale peccatum sit in casibus prohibitis cum iis communicare.

Præterea multi Auctores docent iure Ecclesiastico Christianis specialiter prohibitum esse familiaritatem habere cum Iudæis. probant ex *c.Iudæi*, 5. & cap. *Ad hæc*, 8. & cap. finali, de Iudæis & Saracenis. Indeque inferunt decem casus in quibus prohibitum sit Christianis cum Iudæis cõmunicare. Aiunt igitur prohibitũ nobis esse Primò, cum iis habitare; Secundò, eorum azymis vesci, etsi separatim ab iis siue domi tuæ iis vescaris; Tertiò, iis medicis vti; Quartò, ab iis medicinas accipere: multi tamen excipiunt casum necessitatis, vt si alii medici desunt, aut non sunt tam periti, & morbus est periculosus. Item aiunt hæc intelligenda esse, ita vt non liceat à Iudæis ita accipere medicinas vt ipsi eas applicent; licere tamen eadem ab iis emere, aut gratis donatas accipere, modò ab iis nobis immediatè non applicentur. Alij tamen etiam volunt hoc prohiberi. Quintò, simul cum iis lauari in balneo; Sextò, eos ad conuiuia inuitare, aut eorũ conuiuia accedere; Septimò, Christianas obstetrices aut nutrices eorum liberos in ipsorum domibus nutrire; Octauò, iis famulari; Nonò, iis seruitutis vinculo subiici; Decimò, illis prohiberi publicis officiis inter Christianos fungi. De his autem duobus vltimis casibus satis dictum est dub.10.

c. Iudæi. *c.* Ad hæc.

Circa explicationem autem horum casuum variæ sunt sententiæ, dùm alij latiùs, alij strictiùs eos interpretantur, vt videre est apud Siluestrum, Armillam, Angelum, Tabienam, Rosellam v. *Iudæus*. Azor tomo 1. Moral. l.8. cap.22. Sanchez lib.2. de Præcept. cap.31. & alios. Quæ hîc speciatim disputare omitto: nam maxima ex parte debili, aut etiam nullo nituntur fundamento, vt mox ostendam. 166

Siluester. *Armilla.* *Angelus.* *Tabiena.* *Rosella.* *Azor.* *Sanchez.*

In primis igitur quod dicunt cap. *Adhæc*, & c. finali, de Iudæis, prohiberi nobis habere cum ijs familiaritatem, ita generatim dictum verum non est. Nam ibi solùm prohibetur illa familiaritas, quæ continet Christiani seruitutẽ, aut diurnã in famulatu subiectionẽ. Quæ iustissimè prohibentur, tum quia hęc subiectio est indigna Christiano in terris Christianorũ: tum etiã quia, cùm omnis subiectio ingeneret subiecti animo quan- 167

c. Ad hæc.

Christianis prohibetur cum Iudæis familiarius quæ eos his subiiciat, aut periculosa est.

quamdam reuerentiam erga Superiorē, nata est subiectorum animos facilè ad religionem Superioris inclinare. Quæ ratio locum non habet in alia familiaritate, præsertim qua Iudæus Christiano seruitute aut famulatu subijcitur. quare aliqui malè ex ijs Iuribus concludunt non licere Christiano habere seruum Iudæum, quia hoc ibi nullo modo prohibetur. Quare extra casus dictis capitulis, aliisque Iuribus expressos, cum D.Thoma 2.2. quæst 10.art.9. Silueſtro v. *Iudæus* num.2. & alijs, puto tunc Christianis solùm prohibitam esse familiarem cum Iudæis conuersationem, quando inde ipsis imminet aliquod periculum peruersionis, aut adest scandalum. quo casu iure naturæ illicita est.

D. Thomas. Silueſter.

168 Deinde, quinque primos casus probant ex cap. *Nullus*, 28. quæst.1. quod desumptum est ex canone 11. Concilii Trullani. Sed hi canones non sunt ipsius VI. Synodi, vt multi putant, sed alicuius conciliabuli, diu post eam Synodum priuata quorumdam Episcoporum auctoritate illegitimè habiti: vnde etiam numquam à Romana Ecclesia fuerunt recepti, præsertim cùm hanc in pluribus damnent, & apertos errores contineant, atque ita nullius auctoritatis sunt. vt ostendi tomo 2. de Sacramentis disp. 20.dub.9. numer.89. Quare non est opus nos in casibus fusiùs explicandis diutiùs inhærere. Primum tamen casum aliqui etiam probant ex cap. *Adhæc*, de Iudæis. Sed, vt iam ostendi, ibi solùm prohibetur ea cohabitatio cum Iudæis, quæ continet diuturnam Christiani in famulatu subiectionem. Christianis tamen vti medico Iudæo aut Pagano siue Saraceno grauiter prohibet Gregorius XIII. constitutione edita anno 1581. quæ incipit, *Alias piæmem.* estque 28. ipsius in Bullario. Excusat tamen grauis necessitas, sicut ab alijs Ecclesiæ præceptis.

c.Nullus.

Trullani canones non sunt recepti ab Ecclesia Romana.

c.Adhæc.

An liceat vti medico Iudæo aut Saraceno.

Quod autem ad vsum azymi spectat, certum est esse graue peccatum eo vti tamquam cæremonia legis veteris, siue vt hæc obseruetur. Ceterùm aliàs comedere panem azymum sine vllo simili respectu, nescio cur sit peccatum, cùm inter Christianos etiam sæpè vsurpetur: & aliàs non liceret comedere panem consecrationi præparatum, quia hic azymus est.

An liceat vti azymis.

Quare Auctores illius canonis de non edendo azymo Iudæorum mihi nonnihil suspecti sunt, quòd eum sicut alios quosdam in odium Latinorum ediderint, vt suggillarent nostram consuetudinem consecrandi panem azymum, quam deinde illorum posteri in Ecclesia Latina apertè damnarunt.

169 Sextum casum probant ex can.4. Concilij Agathensis, vbi Christianis prohibetur adire Iudæorum conuiuia, eosue ad sua vocare, eò quòd ipsi vt immundos reiiciant cibos quibus Christiani vescuntur, atque ita inferiores incipiant esse Christiani Iudæis, si nos iis quæ illi nobis apponunt vtamur, illi verò à nobis oblata contemnant. id est, secundùm Silueſtrum v. *Iudæus*, numer.2. dicto 2. ne nos videamur ijs minùs sancti, dum minùs quàm ipsi abstinemus. Sed alius horum verborum est sensus, ne scilicet videamur nos iis hac in re tamquam inferiores cedere, nosque aliqua in re iis submittere, comedendo quæ nobis apponunt, atque ita eorum modum agendi quodammodo probando, cùm contrà illi nostrum improbent, reiiciendo quæ iis apponimus. Quare Rosella v. *Iudæus*, 1.num.1. Angelus ibidem. Tabiena quæst.1. num.2. Armilla num.4. Azor tomo 1. Moral. libr.8 cap.22 quæst.3. docent hanc prohibitionem non habere locum, vbi non est talis ciborum discretio, siue periculum eiusmodi contemptus ac scandali. Alii volunt hanc prohibitionem etiam in eo casu habere locum, quia in omni conuiuio exercetur magna familiaritas inter conuiuas, quę generatim Christianis cum Iudæis prohibita est; sed, vt suprà ostendi, hoc non probant. Quare hac in re putarem seruandam receptam vbique consuetudinem, præsertim cùm illa prohibitio sit Concilii particularis, quod alibi solùm obligat quatenus est moribus receptum.

Rosella. Angel. Tabiena. Armilla. Azor.

Septimus casus expressè habetur cap. *Adhæc*, 8. de Iudæis. Aliqui autem volunt Christianis etiam prohiberi ne domi suæ Iudæorum filios nutriendos suscipiant. Sed difficulter id ex illo aut vllo alio textu, aut sufficienti ratione probent. nam dictum caput expressè solùm prohibet ne Christianæ nutriant filios Iudæorum in eorum domibus. Nec videtur esse eadem ratio earum quæ domi suæ eorum filios lactandos suscipiunt; nam hæ non submittunt se tamquam famulas Iudæorum seruitio; quæ ratio dicto cap. adfertur, cur non liceat Christianis in domibus Iudæorum horum filios lactare, siue educare. Nec refert quòd etiam in alio casu aliqua cum Iudæis familiaritas contrahatur, quia, vt iam ostendi, non omnis familiaritas cum iis nobis est interdicta; quia aliàs non liceret cum iis miscere colloquia, aut eorum officinas emendi causa frequentare, quia hinc etiam nascitur aliqua familiaritas. Et ita dictum capitulum intelligunt Abbas ibidem num.2. & Cardinalis ibidem.

170 *c.Adhæc.*

Qua ratione Christianis liceat aut nō liceat Iudęorum proles nutrire.

Abbas. Cardinalis.

171 Hinc etiam octauum casum quo prohibetur famulatus, quidam ibidem intelligunt de famulatu propriè dicto, quo aliqui pro mercede se Iudæorum seruitio mancipant, quod propriè fit quando aliquis in eorum domibus tamquam famulus habitat, aut continuò operatur: quia Ius expressè hunc solum famulatum prohibet. Ita Hostiensis dicto cap. *Adhæc*, num.1. & Iohannes Andreas ibidem numer.2. Vnde sequitur secundùm eos non esse Christianis prohibitum alia ratione elocare Iudæis suam operam, v.c. operando pro iis quotidie in suis propriis domibus, aut extruendo iis domum, &c. quia tales operæ non sunt propriè famuli, accipiendo hoc nomen strictè, & prout communiter accipi solet, & prout videtur ibi à Iure accipi. vtramque autem hanc limitationem puto probabilem in locis vbi consuetudo sicius interpretatur.

Hostiens. Iohan. Andreas.

Nonum autem & decimum casum satis explicui dub.10.

Demum Silueſter suprà dicto 6. & quidam alij docent, nobis non licere aliquid legare Iudæis aut Paganis. Probant ex cap. *Sane*, 24.

172 *Silueſter.* c. Sanè.

Silueſter.

c.Si quis Episcopus. quæst.2. & cap. *Si quis Episcopus*, 5. de hæreticis. Sed in priore solùm dicitur nobis non licere communicare mortuis, quibus non communicauimus viuis. quod nihil facit ad rem præsentem, aut si faciat probat contrarium: quòd nimirum sicut non prohibetur nobis in vita dare aliquid Iudæis, ita nec legare. In secundo verò solùm prohibetur ne quis Episcopus non consanguineos aut consanguineos hæreticos aut Paganos heredes instituat. Atque ita si aliquid in præsenti probaret, etiam probaret nulli Christiano licere aliquid legare non consanguineo. At l.1. C. de Iudæis, decernitur inualidum esse legatum factum vniuersitati Iudæorum. In alijs verò casibus credo seruandam receptam vbique consuetudinem.

173 Iure verò naturæ in rebus ciuilibus prohibitum est cum infidelibus communicare quoties potest inde aliquod periculum probabiliter timeri, quod simplicioribus præsertim, imò omnibus qui parum firmi in fide sunt, ex frequenti cum iis communicatione potest facilè imminere; & præsertim cum hæreticis, qui verborum lenocinijs, & quidquid in Catholicorum doctrina aut vita saltem secundùm externam aliquam apparentiam videtur minùs plausibile carpendo, continuò quauis data occasione conantur aliorum animos à vera fide auertere, & in animos eorum etiam non aduertentium paulatim irrepunt, & aliquid praui dogmatis ingenerant. Nam vt dicitur 2. ad Timoth. 2. *sermo eorum vt cancer serpit.* vnde & Apostolus ibidem ac alibi, atque etiam communiter Patres suadent & vrgent, vt eorum familiaritatem vitemus, quantumuis videamur nobis firmi in fide. Hinc Cyprianus lib.1. epistola 3. aliàs 55. ad Cornel. in fine, *Declinent*, inquit, *de cetero fortiter, & euitent dilectissimi fratres nostri verba & colloquia eorum, quorum sermo vt cancer serpit.* & infrà: *Nulla cum talibus commercia copulentur, nulla cum malis conuiuia aut colloquia misceantur, simúlque ab iis tam separati, quàm sunt illi de Ecclesia profugi.* Hinc etiam B. Antonius, vt in eius vita narrat S. Athanasius, numquam hæreticis vel amica verba est largitus; nisi quatenus hæc ad eorum conuersionem conducerent. Et suis moriens hoc vnicè commendauit, vt schismaticorum & hæreticorum venena vitarent, suumque in eos odium sectarentur; addens, *Scitis quòd nullus mihi, nec pacificus quidem sermo cum ijs aliquando fuerit.* Similia de Apostolis narrat Irenæus lib.3. cap.3. docens eos summoperè cauisse, ne vel verbo cum hæreticis communicarent. Quod omnibus qui eorum conuersionem sua conuersatione non sperant procurare, imitandum est, vt illi ea ratione erubescant, suamque turpitudinem videant.

Periculosa cum hæreticis conuersatio.

2. *Timot.* 2.

Cyprian.

S. Athanas.

Irenæus.

174 Quod autem ad secundam difficultatem attinet circa lectionem librorum infidelium, dicendum est Primò, hanc omnibus iure naturæ esse prohibitam, quibus inde imminet aliquod peruersionis periculum. Patet, quia clarum est vnumquemque iure naturæ teneri hoc euitare. Sed si loquamur de peruersione in religione, hoc periculum non videtur communiter notabile, nisi in lectione librorum hæreticorum, aut etiam Iudæorum ac Maurorum. quare horum lectio singulariter prohibita est.

Lectio librorum hæreticorum prohibita. 175 Dicendum Secundò, iure Ecclesiastico omnibus etiam doctis & firmis in fide prohibitum esse legere libros hæreticorum, eosque apud se seruare, sine speciali venia Sedis Apostolicæ, idque sub pœna excommunicationis. Patet Primò, ex Bulla cœnæ, vbi sub pœna excommunicationis reseruatæ Pontifici, omnibus prohibetur, ne legant, aut apud se seruent libros hæreticorum hæresim continentes, aut de religione ex professo tractantes. Circa quam prohibitionem multa doctè notarunt Suarez tom.5. in 3.part. disputat.21. sect.2. numero 10. & fusissimè Sanchez de Præcept. libr.2. cap.10. numero 20. & sequentibus. ex quibus pauca adferam.

Suarez.

Sanchez.

Quinam incurrant excommunicationem ob lectionem librorum prohibitorum. 176 Notandum igitur Primò, vt quis hanc excommunicationem incurrat, quatuor requiri conditiones. Prima est, vt ij libri sint alicuius hæretici. quare legentes libros Catholicorum in quibus refutandi causa inserti sunt errores hæreticorum, etiamsi id faciant vt eorum errores cognoscant; hanc pœnam non incurrunt: sicut nec ij qui legunt librum Catholici, in quo sunt aliqui errores contra fidem per ignorantiam admisti, aut etiam praua hæreticorum scholia; quia eiusmodi non sunt libri hæreticorum. Limitat vltimam partem Suarez, nisi ea scholia essent tam ampla, vt liber ex ijs maxima parte constaret; tunc enim ratione horum videtur posse dici verè liber hæretici, à parte scilicet potiore: & quamuis alij hanc limitationem reijciant, mihi tamen ob dictam rationem videtur admittenda.

177 Secunda conditio est, vt liber ille vel tractet de religione (quales sunt qui tractant de controuersijs in fide, aut ex professo nostram religionem oppugnant, aut contrariam stabiliunt, aut sacras Litteras, aut partem Theologiæ explicant, aut de cultu Sanctorum aut imaginum, & similibus disputant) vel si de alia re tractet, hæresim contineat. quare quicumque legit librum hæretici de religione tractantem, etsi hæresim non contineat, aut tractantem de alia materia, si vel vnam hæresim contineat, etsi non legat eam partem quæ hæresim continet, dictam pœnam incurret. Ita Auctores citati.

178 Tertia conditio est, vt hi libri scienter legantur, seruentur, aut imprimantur: quare ab hac censura excusat ignorantia etiam crassa. Incurrunt autem hanc censuram ij, qui eiusmodi libros apud se scienter seruant, etsi id faciant sine animo eos vmquam legendi, vt patet ex verbis Bullæ. Excipit tamen Sanchez eos, qui eos aliquanto tempore bona fide retinent, vt data commoditate eos inquisitoribus tradant. Item num. 48. ab hac censura excipit eos, qui alium eos libros legentem audiunt, etiam eo casu quo hunc rogarunt vt legeret, quia verè eos non legunt. Et verba pœnalia strictè accipienda sunt. Quod non est omnino improbabile, & certum puto, quando audiens non est causa lectionis.

Quar-

Quarta conditio est, vt id fiat sine legitima facultate, quam solus Pontifex (nisi id alicui speciatim concesserit) dare poterit.

179 Nota Secundò, in indice librorum prohibitorum regula secunda, nos prohiberi præterea sub pœna excommunicationis sine legitima facultate legere libros hæresiarcharum, de quacumque materia scripti sint. Aliorum verò hæreticorum libros non tractantes de religione, nec hæresim continentes, tunc permitti, quando à legitima potestate approbati sunt. In quo indice varij etiam libri continentes aliqua fidei Catholicæ aduersantia, sub pœna excommunicationis prohibentur legi, quidam verò permittuntur postquam purgati sunt. Hæc tamen excommunicatio non est reseruata.

Sanchez. Notat præterea Sanchez suprà numer. 31. ob paruitatem materiæ ab his pœnis excusari qui legeret solam vnam paginam etiam libri in folio impressi, vbi plures etiam particulares casus circa hanc materiam notat.

180 Dicendum Tertiò, contra nostros hæreticos hanc legem Ecclesiæ esse iustissimam, quia ipsius est auertere quantum fieri potest omne periculum peruersionis à suis subditis, quod ex tali lectione grauissimum plurimis impendet, vt docet experientia, & multorum ex ea lapsus. Quamuis autem plurimi sint, quibus ex eiusmodi lectione nullum periculum impendet, quia nimirum docti, prudentes ac firmi sunt in fide, tamen vt illud periculum efficaciter auerteretur, debuit ea lectio generatim omnibus prohiberi, & relinqui solius Ecclesiæ siue Pontificis iudicio, quibus ea deberet permitti. Nam si solùm fuisset prohibita ijs, quibus inde periculum imminet, & cuiusque arbitrio fuisset relictum, vt iudicaret an sibi periculum immineat, lex positiua nihil superaddidisset naturali, & ita fuisset frustra, nec illud periculum sufficienter ex parte sua impediuisset; nam maxima pars eorum quibus ea lectio periculosissima est, iudicasset se ab eo periculo longissimè abesse (nam facilè de nobis magna præsumimus) & ita securè venena hausisset. vide quæ hac de re in simili dixi tom. 2. de Sacram. disput. 26. num. 21.

Cur eiusmodi lectio omnibus generatim interdicta sit.

181 Probatur Secundò, ex antiquissima Ecclesiæ & Christianorum principum consuetudine. Nam Actorum 19. multi qui fuerant curiosa sectati (legendo scilicet libros magicos, aut alios prauam doctrinam continentes) libros suos combusserunt, qui tamen erant magni pretij, vt ibidem dicitur, & insinuatur id factum iussu Apostolorum. Item Concilium Nicenum iussit comburi libros Arij, vt testatur Nicephorus lib. 8. cap. 18. Idemque sub grauissimis pœnis statuit Constantinus Magnus. Vide Baron. anno 325. Item Theodosius & Valentinianus l. *Damnato*, 6. C. de hæreticis & Manichæis, §. *Nec verò*, iusserunt comburi omnes libros Nestorij. Et Valentinianus ac Martianus ibidem, l. *Quicumque*, 8. §. *Nec vlli*, sub pœna deportationis in insulam prohibuerunt libros Nestorij aut Eutycheris legi aut seruari. Vide plura hac de re apud Castro libr. 2.

Actor. 19. *Nicephorus.* *Baron. l. Damnato.* *l. Quicumque.* *Castro.*

de Legè pœnali, & Bellarminum libr. 3. de Laicis cap. 20. *Bellarm.*

Obijciunt hæretici. 1. ad Thessalon 5. dicitur, *Omnia probate; quod bonum est tenete.* ergo licitè legimus hæreticorum libros, vt probemus si quæ in ijs bona sunt. Confirmatur Primò, exemplo D. Hieronymi, qui ex hoc loco probat suam consuetudinem legendi libros hæreticorum. Secundò, exemplo Dionysij Alexandrini, qui teste Eusebio libr. 7. historiæ cap. 6. reprehensus quòd legeret libros hæreticorum, respondit sibi in visione dictum fuisse, Lege omnia quæ ad manus tuas venerint, valebis enim omnia expendere & examinare. Similiter Theophilus Alexandrinus reprehensus quòd legeret libros Origenis, quos ipse cum alijs damnasset, respondit se ex ijs velut ex quodam prato bonos flores colligere, & quæ spinosa ac aculeata erant præterire. 182 *1. Thess. 5.* *S. Hieron.* *Eusebius.*

Respondeo Apostolum ibi loqui solùm de prophetiis nondum damnatis, siue quæ nondum erant examinatæ quales essent: nos autem agimus de libris hæreticorum iam ab Ecclesia damnatorum. Item Apostolus vult illud iudicium esse non alicuius priuati, sed ipsius Ecclesiæ, ad quam scribit, siue ipsorum Præsulum Ecclesiæ. quare hic locus nihil contra nos facit. 183

Ad primam & secundam confirmationem, respondeo tunc temporis non omnes hæreticorum libros fuisse generali omnino lege prohibitos, sed tantùm certos, nunc autem omnes prohibiti sunt. His adde Primò, vel illis exemplis satis constare fuisse tunc temporis in Ecclesia consuetudinem communiter receptam, etsi fortè non ita strictè omnes omnino obligantem, abstinendi prorsus ab omni lectione librorum hæreticorum: aliàs dicti viri non fuissent reprehensi, quòd eos libros legerent. vnde etiam Dionysius Alexandrinus ante cælestem iussionem non fuit ausus eos legere. Adde Secundò, dictos viros fuisse in Ecclesia valdè eminentes, quibus ideò tunc meritò eiusmodi lectio fuerit speciatim permissa, iuxta canon. 16. Concilii IV. Carthagin. vbi Episcopis permittitur vt libros hæreticorum necessitate id exigente, verbi causa, vt eorum errores refutent, legant; qua ratione etiam modò id multis speciatim à Pontifice permittitur. *Carthagin. IV.*

DVBIVM XII.

An infidelium ritus tolerandi sint: aut ipsi, vt eos deserant, cogi possint?

184 NOta infideles triplicis esse generis: quidam enim sunt baptizati, quales sunt omnes apostatæ à fide, siue sint ludæi siue Gentiles. Alij verò non sunt baptizati, sunt tamen subiecti principibus Christianis. Alij demum nec baptizati, nec his vllo modo sunt subiecti: & circa hos est præcipua difficultas, vtrùm Ecclesia, aut principes Christiani possint eos cogere vt vitent peccata contraria legi naturæ, &

consequenter ritus huic repugnantes, v. c. idololatriam, & similes.

Quidam affirmant hanc potestatem esse in Ecclesia, & Christianos principes, præsertim accedente auctoritate Pontificis, posse reges idololatras, contra ius naturæ peccantes punire, ac si opus sit, viac armis suis regnis expellere, eaque occupare. ita Maior in 2.d.44. quæst.3. Antoninus 3.p.tit.22. Abbas in c. *Quid super his*, de voto. Hostiensis ibidem, Siluester v. *Papa* quæst.7. qui omnes docent, infideles peccantes contra clarum ius naturæ posse per Pontificem aut Imperatorem puniri. vnde vlteriùs sequitur, eos, si corrigi nolint, posse regnis suis priuari. Idemque expressè etiam habet Antonius Franciscus de Doctoribus in notis ad Abbatem suprà.

Maior. *Antonin.* *Abbas.* *Hostiensis.* *Siluester.* *Anton. Franciscus.*

185 Probant Primò, quia Ecclesiastici 10. dicitur: *Regnum à gente in gentem transferetur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.* vbi Scriptura docet, aliquos propter dicta peccata amittere sua regna, eaque ab alijs legitimè occupari. Confirmatur exemplo Israelitarum, qui plurimas gentes propter eorum idololatriam deleuerunt, & eorum terras possederunt. Secundò, quia D. Cyprianus in sua Exhortatione ad martyrium cap 5. cùm ostendisset Deum in veteri lege præcepisse idolatras interfici, subdit: *Quòd si ante aduentum Christi circa Deum colendum, & idola spernenda hæc præcepta seruata sunt, quanto magis post aduentum Christi seruanda sunt?* Tertiò, quia D. Gregor. lib.1. registri epistola 73. laudat Gennadium Exarchum Africæ, quòd contra infideles bellum gerens fidem dilataret. Quartò, quia licitè infertur alicui genti bellum ad vlciscendas iniurias alicui homini illatas: ergo multò magis id licet ad vlciscendas iniurias Deo illatas. Quintò, quia Alexander VI. subiecit regibus Castellæ omnes Indos Occidentales vt eos debellarent. Sextò, quia aliàs grauissima istorum Gentilium scelera non possent ab vllo homine puniri: quod videtur absurdum & contra debitum diuinæ prouidentiæ ordinem.

Ecclesi.10. *Cyprian.* *Gregorius.*

186 Conclvsio I. Ritus infidelium baptizatorum contrarij ritibus Ecclesiæ, nullo modo tolerandi, sed omni ratione extirpandi sunt, quando id commodè fieri potest. Hæc est communis & certa, & patet ex pœnis, quæ iure Ecclesiastico ac ciuili hæreticis alijsque apostatis imponuntur. vnde etiam cap. *Ad abolendam*, de hæreticis, sub grauibus pœnis præcipitur ducibus ac magistratibus Christianis vt Ecclesiam omni ratione iuuent in hæreticis extirpandis. Ratio est, quia cùm hi ratione baptismi Ecclesiæ sint subiecti eiusque curæ singulariter commissi, ad hanc speciatim pertinet eos errantes ad fidem & veritatem reducere, & iniuriam quam Christo eiusque corpori inferunt impedire: & consequenter ad hoc omni ratione sibi moraliter possibili faciendum obligatur. Confirmatur, quia quiuis iure naturæ & diuino obligatur sibi subiectos quantum potest à peccando, & præsertim ab iniuria Deo ac nostræ fidei inferenda, arcere: atqui infideles exercendo nefarios suos ritus grauiter peccant, Deoque ac veræ fidei iniuriam inferunt: ergo quando ipsi Ecclesiæ sunt subiecti, hæc eos ab his quantum potest tenetur arcere.

c. Ad abolendam.

Conclvsio II. Principes Christiani possunt infidelibus sibi subiectis prohibere peccata externa, quæ sunt contra legem naturæ; & deinde eos qui ea admittunt punire. Est communis, & patet ex praxi, & clara ratione: nam si possint hæc alijs suis subditis prohibere, cur non etiam infidelibus, qui non minùs iis sunt subditi, quàm alii? Item principes infideles suis subditis infidelibus laudabiliter eiusmodi peccata prohibent, & facta puniunt, cur igitur id nequeant facere principes fideles? 187

Ex quo patet, Christianos principes posse infidelibus sibi subditis prohibere omnem cultum falsorum deorum, diuinationes, magiam, ac similes superstitiones, quia hæc apertè repugnant legi naturæ. vnde etiam Constantinus, alijque primi Imperatores Christiani iusserunt statim ac commodè potuerunt, claudi templa idolorum, ac omnia eorum sacrificia cessare.

Nota tamen cum Bañez 2.2.quæst.10.attic. 10.dubio 2. concluſ.3. principem debere priùs prohibere eiusmodi peccata quàm ea puniat. Quia respublica ciuilis (cuius locum princeps obtinet) non habet potestatem puniendi peccata, nisi quatenus hoc est necessarium vt se ac statum suum integrum conseruet, ideoque ea sola punire potest, quæ ipsam, eiusue statum, ac tranquillitatem aliqua ratione turbant. quod clarè patet ex fine quo tam ipsa, quàm potestas legislatiua & punitiua in ea instituræ sunt: scilicet vt homines in vnum corpus congregati, mutuisque inter se societate ac auxiliis subnixi possint commodiùs humano more viuere, & omnia sibi noxia propulsare. ad quod vtraque dicta potestas fuit necessaria; ita tamen vt modo quo fieri posset suauissimo, & humanis moribus accommodato exerceretur; ad quod requiritur vt priùs peccata prohibeat quàm puniat: tum quia hoc suauius est, dum monitio, qua alii à peccatis deterreantur, præcedit punitionem: tum etiam quia peccata quæ ab ea nullo modo sunt prohibita, non censentur ipsius auctoritatem ac tranquillitatem lædere, nisi eam directè, vi aut dolo impugnent; & consequenter non videtur ea meritò punire, quia potestas punitiua ei concessa est, vt possit se illæsam conseruare, ad quod necesse est, vt eos à quibus lædi-tur puniat. 188 *Bañez.* Respubl. ciuilis est sola peccata punire potest, quæ ipsius potentiæ bonumque regimen aliquo modo tur-bant.

Confirmatur Primò, quia communi hominum sensu respubl. censetur permittere ea peccata, quæ non prohibet, & consequenter non censetur ea posse punire. Item omnes censent, se iniustè ab aliquo lædi, nisi priùs eum aliqua ratione læserint; nec quisquam censet se alterum lædere faciendo ea quæ non prohibet. Tertiò, quia communis vsus hoc docet: nam respublica non solet punire peccata quæ non prohibet, v. c. fornicationem & similia. 189

Conclvsio III. Ritus infidelium non baptiza- 190

ptizatorum, subiectorum tamen Christianis principibus tunc possunt tolerari quando nihil continent apertè contrarium iuri naturæ: secùs est de ijs, qui continent aliquid iuri naturæ euidenter contrarium. Hinc D. Thom. 2.2.q.10.a. 11. & cum eo communiter Doctores docent, ritus Iudæorum à Christianis posse tolerari, quãdiu exercentur sine iniuria fidei nostræ, vt etiam patet ex c.3. & 7. de Iudæis, & praxi Ecclesię. Aliorum verò infidelium ritus docent non debere tolerari, quando sine graui incommodo tolli possunt. Cuius rationem D. Thomas cum alijs reddit, quia Iudæorum ritus, cùm fidem nostram in figura exprimant, hanc multùm confirmant, atque ita notabilem vtilitatem nobis adferunt. Secùs est de ritibus aliorum infidelium, qui nihil vtilitatis habent. Cui adde rationem in conclusione positam, quia scilicet ritus Paganorum ferè continent aliquid apertè repugnans iuri naturæ, ideoque à magistratibus ciuilibus prohiberi & puniri possunt, iuxta dicta concluſ. 2. Secùs est de ritibus Iudæorum, qui nihil continent rectæ rationi apertè contrarium, aliàs à Deo non potuissent instituti.

D. Thomas.

Cur Iudæorum ritus magis quàm aliorum infidelium tolerentur.

191 Dices Primò, illi ritus continent protestationem falsæ religionis: ergo repugnant legi naturæ. Secundò, exercentes illos protestantur Messiam nondum venisse, sed adhuc venturum esse, & consequenter protestantur Christum non esse verè Messiam; quæ est magna blasphemia in nostram fidem: ergo eiusmodi ritus fidei nostræ sunt apertè iniurij, & consequenter omnino tollendi.

192 Ad primum, nego antecedens loquendo per se & directè; nam illi ritus directè & per se sunt instituti ab ipso Deo, & in veri Dei honorem ac cultum, quem etiam per se & directè significant etiam post Christi aduentum: nam aliàs Apostoli post Christi passionem Actor. 21. eos illicitè vsurpassent. Indirectè tamen & consequenter sunt protestatio falsę religionis, quatenus eorum exercitio significatur obseruationem legis veteris adhuc obligare, aut saltem esse licitam, Deumque adhuc verè & religiosè illis ritibus coli. quod iam est quidem falsum, non tamen est propriè contra legem naturalem; sed contra legem fidei, quæ supernaturalis est, & sola fide cognoscitur; ideoque de illa iudicare non pertinet ad principem sæcularem, sed ad Ecclesiam, cui illi infideles non sunt subiecti. Quod verum est etiam de infidelibus habitantibus in terris Pontificis; quia etsi hi ei sint subiecti vt principi sæculari, non tamen vt Pontifici, & capiti Ecclesiæ. Quare ad eum nec tamquam ad principem sæcularem, nec tamquam ad Pontificem pertinet eiusmodi ritus impedire, eorum exercitium puniendo.

193 Ad secundum, nego assumptum. Illorum enim exercitium significat quidem fidem in Messiam, qui olim, quando illud erat præceptum, erat venturus; non tamen necessariò significat eum modò adhuc esse venturum, siue nondum venisse. Aliàs Apostolus Actor. 21. ijs vtens negasset Christum venisse, & consequenter negasset fidem. quod dicere magna esset in tantum Apostolum blasphemia. Nec refert quòd Iudæi intendant significare se adhuc exspectare Messiam, quia hoc illis ritibus per accidens est.

Exercitium ritus Iudaici non necessariò significat Messiam nõdum venisse.

Ex quibus patet, principes Christianos non 194
posse propriè directè & per se impedire ne Iudæi suis ritibus vtantur, quia cùm ipsi nequeant iudicare de fide, aut ex sua auctoritate aliquid circa eam statuere; nequeunt etiam prohibere aliquem ritum viuendi præcisè quia veræ fidei aliquo modo aduersatur, quando aliàs nihil continet contra ius naturæ. Per accidens tamen possunt id prohibere, quatenus hoc potest cedere in damnum reipublicæ ratione malitiæ Iudæorum, qui communiter seditiosi, & pessimè in Christianos affecti sunt, ideoque permittere eos suo ritu liberè viuere, sæpè reipublicæ periculosum est; vt vsus multis locis docuit. Hinc multis locis id eis penitus interdicitur; & in locis vbi tolerantur, prohibentur nouas synagogas exstruere, aut suas ampliores facere, ne nimium crescant ac insolescant. vt patet ex c.3. & 7. *de Iudæis.*

Principes Christiani solùm per accidens ob incommoda quæ aliàs timentur, Iudaicos ritus licitè prohibent.

Conclvsio IV. Quando principes non 195
possunt eiusmodi ritus omnino prohibere, eorumue exercitium impedire, sine grauioribus incommodis, ob infidelium potentiam, quorum rebellio timetur, licitè eos tolerant. Hæc est apertè sententia D. Thomæ suprà, & communis, & patet ex praxi; nam videmus pijssimos ac laudatissimos principes ob hanc causam multorum infidelium, atque adeò etiam hæreticorum, ritus quandoque tolerasse. Et ratio est, quia, etsi numquam sint facienda mala, vt eueniant bona, aut vt grauiora mala impediantur; tamen illa sæpè licitè & prudenter ob hunc finem tolerantur: quia prudenter quis ex duobus malis eligit minus, quando vtrumque vitare nequit, & ob Christianæ reipubl. salutem imprudenter quis conaretur eiusmodi mala cum manifesto periculo eam euertendi tollere. Quod etiam Christus apertè docet Matt. 13. vbi prohibet euelli zizania cum periculo eradicandi simul triticum.

Matt. 13.

Conclvsio V. Principes fideles nec sua, 196
nec Ecclesiæ auctoritate possunt punire infideles non baptizatos, sibique temporaliter non subiectos, ob idololatriam, aliaue peccata contra legem naturæ ab ijs commissa: nec etiam vi siue armis eos impedire ne ea faciant, quamdiu ipsis Christianis nullam vim iniuriosè inferunt, nec in vitam innocentium iniustè desæuiunt, eos dijs suis immolando, aut simili modo. Ita Bañez suprà dubio vlt. concluſ. 2. Victoria de Iure belli relect. 2. Soto in 4. d. 5. art. 10. Couar. regul. *Peccatum*, p. 2. §. 10. num. 2. Valentia 2.2. disp. 1. quæst. 10. p. 7. Turrianus disput. 52. dub. 2. & alij.

Quid principes Christiani possint circa infideles sibi non subiectos.

Bañez. Victoria. Soto. Couarruu. Valentia. Turrian.

Ratio est clara, quia potestas coactiua & punitiua solùm competunt Superiori. nec possunt licitè exerceri nisi in subditos. Dicti autem infideles nullo modo sunt subditi Christianis principibus, aut etiam Ecclesiæ, & consequenter ab his puniri nequeunt.

Non possumus punire nisi subiectos, quibus aliquid possumus præcipere.

Secundò, quia, vt ostendi num. 188. nemo potest punire aut vi ad aliquid cogere eum, cui

nihil potest præcipere aut prohibere: atqui nec Ecclesia, nec principes Christiani possunt illis infidelibus quid quam præcipere aut prohibere, quia hoc requirit superioritatem: ergo non possunt eos punire, eosque vi ad aliquid cogere.

197 Dixi, *quamdiu ipsi*, &c. Quia si aut Christianis inferrent iniuriam, aut priùs illatam continuarent eorum terras iniustè occupatas possidendo, vt faciunt Turcæ; patet Christianos tunc posse vim vi repellere, & sibi iniustè ablata recuperare, si ad hoc vires ijs suppetant.

Vim vi licitè repellimus & à nobis, & ab aliis innocentibus, quando hi hoc petunt.

Item si alijs innocentibus iniustè vim inferant, possunt Christiani ab hac inferenda eos cohibere, etsi ad hoc necessarium sit, eos vi & armis inuadere: quia non solùm à se, sed etiam ab alijs innocentibus iure naturæ licet vim illatam repellere, modò saltem is, qui eam patitur hoc petat. Quod addo, quia cùm ius vim vi repellendi per se ei soli immediatè conueniat qui illam iniustè patitur, aut saltem vel huius, vel eam inferentis est Superior, illicitè illud mihi vsurpo, nisi ab aliquo horum id mihi committatur. Dicti autem non possunt censeri id mihi committere, quando ostendunt se nullo modo petere vt id faciam. Sicut nequeo validè alterius nomine aliquid aliud agere, si ipse nolit me hoc eius nomine agere. Quæ maximè vera sunt quando dicti licitè nolunt, vt me suis rebus immisceam. Censetur autem hoc petere qui desinit vim repellere præcisè quia ad hoc impotens est, aliàs omnino eam repulsurus. Quales censentur innocentes, præsertim pueri, quos barbari suis dijs immolant, quare Christiani, quando vires ad hoc suppetunt, possunt eos vi & armis ab eiusmodi sacrificijs cohibere, eos si opus sit regnis suis priuando. Ita Auctores in concluſ. citati.

198 Nota tamen Christianos hæc non posse facere per modum punitionis, sed præcisè per modum iustæ defensionis innocentium. Quare non possunt ea facere ob peccata omnino præterita, & consequenter nec erga eos, qui iam ab iniuria inferenda aut continuanda omnino cessant. Non censentur autem cessare quamdiu iniuriam exteriùs illatam non reparant quantum possunt & tenentur.

199 Ad primum argumentum positum num.185. Respondeo illum locum Scripturæ nihil facere ad rem; nam ibi solùm significatur quid Deo id ad vindicandum hominum peccata permittente de facto sæpè fiat; an autem iustè, an iniustè fiat, ibi non dicitur. Adde, ibi agi de peccatis iniustitiæ, & iniurijs alijs illatis, ob quas qui eas passi sunt sæpè iustè aliena regna inuadunt, vt iam dixi. Ad confirmationem, Respondeo Israëlitas id fecisse ex peculiari Dei concessione ac præcepto, qui cùm sit dominus omnium potest cuiuis dare potestatem alios occidendi, eorumque bona inuadendi.

200 Ad secundum, Respondeo D. Cyprianum ibi solùm agere de apostatis, qui à fide ad idololatriam deficiunt, aitque in veteri testamento iussos à Deo seuerè puniri, per legitimos tamen suos Superiores; ac denunciat in lege noua non minùs seuerè à Deo puniendos eos qui à Christo deficiunt. quare hic locus nihil facit ad rem.

Ad tertium, Respondeo illum Gennadium pugnasse contra infideles, & maximè hæreticos Wandalos, & alios qui iniustè aut à Romano Imperio defecerant, aut eius terras inuaserant. Quare ille locus nihil facit contra nos.

Ad quartum, nego antecedens propriè loquendo. nam, vt ostendi num.196 & 198. non licet alicui propriè punire iniurias alteri homini illatas, nisi sit inferentis Superior. Sed solùm licet illum cogere vt ab iniuria inferenda aut continuanda desistat, iam illatas reparando; idque solùm eo casu quo læsus petit hoc fieri, secùs autem esse si id non cupiat fieri, præsertim cùm ipse potens esset seipsum ab omni iniuria vendicare; vt in Deo contingit, qui sine dubio suas iniurias facillimè cùm ei placuerit potest vlcisci, omnesque ab ijs inferendis vel vno verbo compescere. Quare nemo alius potest eas vlcisci, aut eas inferentes vi comprimere, nisi Deus id ei commiserit, prout commisit olim Israëlitis respectu Chananæorum, & generatim Superioribus respectu suorum subditorum. Christianis verò principibus, aut etiam Pontifici respectu infidelium ijs non subditorum hoc negotium nullibi commisit; quare id ijs illicitum est, nisi aliunde adsint iustæ causæ belli. 201

Ad quintum, respondi suprà nu.160. 201

Ad sextum, nego maiorem: nam qui inter illos sunt Superiores, possunt & tenentur punire scelera inferiorum, atque adeò ipsa respubl. scelera ipsorum regum, quando ea hoc exigunt, potest punire, si horum sit aliqua ratione Superior, aut saltem eos ab his exercendis modo conuenienti cohibere. Quòd si his no desint officio, ob malitiam, inscitiam aut impotentiam, ideò Christiani nullum acquirunt ius eos puniendi. Sicut si aliquis supremus inter suos Christianus princeps in sua republ. multa aperta scelera impunita relinqueret, & Pontifex etiam dissimularet, modò alijs non inferat iniuriam, alij reges propterea non acquirerent ius eius regnum inuadendi; & contrarium statuere esset omnia bellis miscere, & cuiuis potentiori dare causam alios calumniandi, quasi impunè apud eos multa scelera committerentur, atque ita afferendi se habere ius eos inuadendi. His adde, nihil videri absurdi, si dicamus aliquos esse supremos in terra principes, quorum scelera nullus mortalis possit propriè punire: sufficit enim Deum eiusmodi scelerum esse vindicem, ac tales ab alijs cohiberi posse ne iniuriam alijs inferant.

DVBIVM

DVBIVM XIII.

Vtrùm in locis vbi ritus infidelium tolerantur, liceat ipsis vendere ea quibus sciuntur ad suos ritus esse abusuri?

203 *D. Thomas.* D. Thom. 2.2. quæst. 169. a. 2. ad 4. disputans vtrùm liceat conficere aut vendere ea, quibus alios scimus malè vsuros, docet Primò, numquam licere eiusmodi res vendere ea intentione, vt alter eis malè vtatur; quod per se clarum est, quia illum malum vsum intendere per se malum est. Docet Secundò, quando abest eiusmodi intentio in vendente, tunc venditionem licere, quando huiusmodi res sunt ex se indifferentes ad malum vel bonum vsum; qua ratione licitè conficitur & venditur mundus muliebris, etsi multæ eo abutantur, aut agnus quem infidelis immolabit: secùs autem esse de ijs rebus, quæ ex se quodammodo destinatæ & determinatæ sunt ad vsum malum, qualia sunt idola, vestes sacerdotales idololatrarum, & similia.

204 *Siluester.* Siluester verò verb. *Infidelitas*, quæst. 4. & quidam alij hanc distinctionem non admittunt: nam cùm illæ res non sint natura sua ita determinatæ ad vsum malum, quin absolutè possimus ijs benè vti, v.c. ad ostentationem artificij aut antiquitatis, aut peregrini vsus, &c. (in quos sæpè vsus Christiani sine vlla culpa Gentilium antiqua idola, aliasue res similes sibi comparant) non possunt ex hominum destinatione ita fieri malæ, vt earum venditio sit in omni casu mala; nam aliàs ne quidem Christiano in vsus iam dictos liceret eas vendere.

Confirmatur, quia vtræque res ex natura sua sunt indifferentes ad bonum vel malum vsum, vt iam ostensum est; & sicut posteriores sunt destinatæ ad malum vsum ex voluntate idololatrarum, qui eas primò repererunt, ita res priores sunt destinatæ ad malum vsum ex voluntate dementis; ergo eadem vtrarumque est ratio. Quare illi putant solùm esse distinguendum an vendens sciat res emi ad malum vsum, an verò id ignoret, aut saltem de eo dubitet: & in secundo casu aiunt vtrasque licitè vendi: in priori verò casu aiunt tunc eas licitè vendi, quando adest grauis causa, vt si quis sine graui incommodo non posset eas non vendere, quia hic tunc non tenetur cum tanto suo incommodo alterius peccatum impedire: secùs verò esse quando eiusmodi causa abest, tunc enim volunt vtrasque illicitè vendi.

205 Alij volunt sententiam Siluestri esse veram in venditione rerum prioris generis, siue quæ ex se habent vsum indifferentem: secùs verò esse in rebus secundi generis, quas volunt numquam licitè vendi, nisi constet eas non peti in malum vsum. Ita Malderus 2.2. quæst. 10. art. 9.

Malder.

Alij demum absolutè aiunt eiusmodi venditionem esse illicitam, quando sciuntur illa emi ob malum finem, quia hic ea tunc vendens alterius peccato cooperatur. Ita Rosella verb. *Iudæus*, 2. in fine. Armilla verb. *Infidelitas*, num. 7.

Rosella. Armilla.

Iohannes Medina Codice de Restit. quæst. 30. causa 1. §. *Dicendum.*

Iohan. Medina.

206 Venditio rei qua emens abutetur, ex duplici capite potest esse mala.

Nota Primò, eiusmodi venditionem, etsi sine mala intentione fiat, tamen ex duplici capite posse fieri illicitam. Primò, quatenus censetur quædam cooperatio ad illum malum vsum, siue quatenus vendens hoc suo actu censetur alterius peccato cooperari. Secundò, quatenus tenemur ex caritate aliena peccata quantum commodè possumus impedire. Et ex hoc præcisè capite tunc mea venditio solùm potest esse mala, quando, nisi ego eiusmodi rem ipsi venderem, alter eam aliunde aut non posset, aut nollet sibi comparare; atque ita cogeretur à suo peccato perpetrando abstinere. Agimus autem hîc propriè de priore capite, ex occasione tamen agemus etiam breuiter de secundo.

207 Actio externa quandoque in se, aliàs solùm denominatione extrinseca est mala.

Nota Secundò, ex dictis disput. 3. num. 53. & 54. actionem externam dupliciter posse esse malam. Primò, intrinsecè siue secundùm se, & quatenus abstrahit ab intentione qua imperatur. Secundò, sola denominatione extrinseca ratione malæ intentionis, qua imperatur, vt si quis det eleëmosynam ob vanam gloriam; quo casu ipsa externa datio secundùm se est intrinsecè bona, & sola denominatione extrinseca est mala. Quando autem actio externa est solùm secundo modo mala, sicut eam exercens per eam præcisè secundùm se spectatam non peccat, sed solùm quia eam mala intentione facit; sic qui ei bona intentione cooperatur, non peccat, quia non cooperatur vllo modo actioni malæ qua mala est. Patet in famulo iussu domini dante eleëmosynam per quam dominus intendit vanam gloriam. Item cupit aliquis ædificare domum vt eam meretricibus locet, qui eum bona intentione iuuant ædificare non peccant, etsi sciant ipsius malam intentionem, nisi fortè nolendo eum iuuare possent & tenerentur ipsius malum finem impedire; aut nisi externa ædificatio cum ijs circumstantijs fieret, vt ex ijs apertè pateret eam domum in talem finem ædificari; tunc enim ipsa ædificatio secundùm se ratione illarum circumstantiarum esset mala, & non solùm ratione malæ intentionis: nisi fortè ob alias iustas causas excusaretur. nam sicut magistratus ob iustas causas potest permittere meretrices, & assignare illis certa loca, in quibus habitent: ita ob easdem potest quis ijs domos ædificare, non quidem vt illæ in ijs peccent, sed vt euitentur grauiora incommoda, quæ aliàs sequerentur.

208 Actio qualis duplex.

Nota Tertiò, quasdam actiones esse ita malas, vt nulla ratione possint bene fieri, vt est odium Dei, sodomia, & similia. Alias rursum esse ita bonas vt nequeant malè fieri, vt est amor Dei, assensus fidei theologicæ, &c. Tertiò, alias esse ex ratione sui obiecti ita bonas aut saltem indifferentes, vt tamen ratione circumstantiarum vitiari possint, quales sunt dare eleëmosynam, ambulare, &c. Quartò, alias ex se ita natas esse malè fieri, vt tamen ex aliqua circumstantia possint honestari: quales sunt permissio meretricum, adolere thus coram idolo, quod in theatro solùm repræsentandi causa bene fieri potest. Sicut igitur actiones tertij generis

neris vt sint illicitæ indigent aliqua circumstantia eas vitiante, ita actiones quarti generis vt sint licitæ indigent aliqua circumstantia eas cohonestante.

209 Quandoque actio solum mala ratione sui finis, fit secundùm se mala.

Nota Quartò, actiones quæ non sunt malæ nisi ratione finis mali ad quem referuntur, tunc secundùm se & prout distinguuntur à mala intentione operantis fieri malas, quando fiunt ea ratione qua natæ sunt significare eiusmodi malam intentionem, siue in eam ordinari: atque ita tunc malæ sunt, etsi bona intentione fiant. v.c. incendere thus coram idolo malum est, quia est signum intentionis honorandi idolum, adeoque honoratiuum idoli: quare quantumuis occulta intentione bona fiat, si tamen exteriùs ea ratione fiat, qua natum est significare eiusmodi intentionem, est malum.

210 Quædam actiones ex prima sui institutione & communi vsu, aliæ solũ priuata intẽtione ad malum destinantur.

Nota Quintò, quasdam actiones habere eiusmodi significationem ex sui institutione, ac communi hominum vsu, qualis est incensio thuris coram idolo: item confectio vel emptio vestium sacerdotum idolorum, aut etiam confectio ipsius idoli. Et huius generis sunt omnes eæ quæ aut natura sua, aut ex hominum communi arbitrio & vsu ad finem malum destinantur. Aliæ verò ex natura sua & communi vsu indifferentes accipiunt eiusmodi significationem ex circumstantijs, cum quibus hîc & nunc fiunt: vt si quis furibundus & inimicis suis minitans emat gladium, aut etiam expresse dicens se cum emere vt aliquem occidat; hæc emptio eo casu ratione circumstantiarum est significatiua talis intentionis, ideoque secundùm se mala, etiam prout ab interna intentione præscindit. Priores verò actiones semper sunt significatiuæ talis intentionis, nisi contrarium ex circumstantijs constet: quia communiter ab omnibus intelliguntur illa intentione fieri, nisi aliunde contrarium constet: id autem res quæuis est nata significare, quod communiter intelligitur significare. Posteriores verò tunc solùm sunt significatiuæ illius intentionis quando eæ circumstantiæ adsunt, quibus ad hanc significandam determinantur.

211 Conclvsio I. Illicitum est vendere infidelibus eas res, quæ ex sui institutione, ac communi vsu sunt destinatæ ad idololatriam, aut superstitiosas cæremonias exercendas: & maiore ratione illicitum est ijs petentibus eiusmodi res conficere, v.c. idola, vel idolia, vestes sacerdotales, synagogas, &c. Ita D. Thomas supra, & communiter Doctores paucis exceptis: & patet clarè ex dictis, quia talium rerum petitio præsertim ab infideli facta apertè est significatiua malæ intentionis, à qua procedit, idque tam ex parte materiæ siue rei emendæ aut conficiendæ, quæ in talem finem est destinata, quàm ex parte personæ ementis, quæ cùm colat falsam religionem, in cuius cultum siue vsum res illa instituta est, hoc ipso quo eam emit profitetur se eam in talem vsum emere; atque ita implicitè per eam ipsam emptionem suam religionem profitetur: & consequenter ipsa externa emptio secundùm se & prout distinguitur ab interna ementis intentione, est mala. Vnde

D. Thomas.

vlteriùs infertur ipsam venditionem etiam esse malam, quia est immediata cooperatio ad malam actionem. Quod multò magis habet locum in confectione talium rerum petente infideli facta, vt infrà patebit.

Secùs autem est quando eiusmodi res venduntur Christianis, quos patet eas non emere ob malum finem, atque ita tam emptio, quàm venditio ratione circumstantiarum desinunt esse significatiuæ malæ intentionis, & consequenter etiam desinunt esse malæ, vt patet ex dictis num. 208.

Posset hîc dubitari an eiusmodi rerum venditio infideli facta sit ita mala, vt ne quidem ad vitandum periculum mortis sit licita. Et videtur respondendum affirmatiuè: nam hæc videtur communior Doctorum sententia: quia communiter absolutè docent, talem venditionem esse illicitam, nec excipiunt casum necessitatis. 212 Vtrum vt seruet vitam licitè Gentili vendas idolum.

Valentia tamen 2.2. disput. 1. quæst. 10. punct. 6. cum Siluestro supra docet, eam venditionem in tali casu licere. quod non est improbabile: nam cùm hæc venditio ex se & prout proficiscitur à vendente, non cedat in honorem aut cultum falsæ religionis, sed solùm quatenus vendens per eam videtur consentire & cooperari malæ alterius emptioni ac intentioni; extrema necessitas videtur eum excusare & efficere ne illa venditio secundùm moralem æstimationem censeatur hîc & nunc vllo modo fieri in talem finem, aut esse cooperatio alterius malitiæ, sed solùm medium euadendi præsens periculum. *Valentia. Siluester.*

Confirmatur, quia qui furi dat instrumenta quibus alienam domum est effracturus; aut furioso paranti alterum occidere dat gladium, quo facinus perpetraturus est, non minùs videntur horum malæ voluntati cooperari, quàm ille qui Ethnico vendit idolum: & tamen si illi id faciant, quia aliter mortem nequeunt euadere, ratione huius circumstantiæ non censentur aliorum nequitiæ moraliter cooperari, & excusantur ab omni culpa: ergo idem videtur dicendum de vendente idolum, ne alias occidatur. Et fortè D. Thomas alijque absolutè docentes talem venditionem esse illicitam, hunc casum non negant, quia facilè possunt intelligi, eam per se esse illicitam, nisi ex huiusmodi circumstantijs excusetur.

Hoc tamen non auderem concedere in ædificatione idolij, vel confectione idoli, aut vestis sacerdotalis ad petitionem infidelis facta. Quia hæ actiones non solùm ratione cooperationis cum alterius mala actione, sed ex se prout in his circumstantijs spectantur, cedunt in honorem falsi cultus, & sunt implicita quædam huius professio. 213 Sculpere Gentili petenti idoli nullo casu licet.

Confirmatur Primò, quia illa conficiens agit vt instrumentum illius qui petit ea fieri, & ex ipsius motione: quare cùm hic per illam actionem absolutè colat idolum, & profiteatur suam falsam religionem, idem videtur dicendum de ipsius instrumento, siue de conficiente illam vestem, illudúe idolum.

Confirmatur Secundò, quia legimus mul-

tos

tos olim sculptores maluisse grauissima tormenta perpeti, quàm Imperatorum Gentilium idola sculpere. Item Theodoretus lib.3. historiæ cap.5. refert, Marcum Arethusæ Episcopum maluisse quæuis tormenta pati, quàm cooperari ad refectionem cuiusdam idolij, quod ipse destruxerat. Ex quo colligitur eos sensisse illud absolutè fuisse illicitum. Et est magna differentia inter hunc casum & priorem; nam qui ad alterius petitionem aliquid conficit, huic aliquo modo inseruit ac famulatur: secùs est de vendente aliquid alteri, (nec enim mercator dicitur famulari ementi suas merces, sicut operarius dicitur famulari ei qui eius operam conduxit.) quare prior agit vt instrumentum alterius, secùs est de secundo.

Theodor.

214 CONCLVSIO II. Per se loquendo licitum est infideli vendere res ex se, & communi suo vsu indifferentes, etsi scias eum his ad falsum cultum vsurum; v.c. licitè illi vendo agnum, quem scio ab eo immolandum. Ita apertè D. Thom. suprà, & Caietan. ibidem, & quæst.10. art.4. & Nauarr. in Enchirid. cap.20. num.16. in genere explicans quando sit licitum vendere res quibus emptor creditur abusurus. Angelus verb. *Infidelitas*, num.1. Lorca 2.2. quæst.10. a.9. num. 5. & alij. Et sequitur apertè ex dictis num.210. Ex quibus patet, eam infidelis emptionē, cùm sit rei indifferentis per se, & vt abstrahit ab intentione ementis, non esse malam, nisi ab aliqua circumstantia vitietur; & consequenter venditor ei licitè bona intentione cooperatur, vt patet ex dictis num.207. ex quibus etiam patet responsio ad argumenta contraria posita num.204. Ex his enim patet apertum esse discrimen inter dictas venditiones: nam emptio rerum ex communi vsu destinatarum ad falsum cultum per se est significatiua falsi cultus, acideò mala, & consequenter etiam earum venditio est mala: secùs autem est de venditione rerum indifferentium. vnde etiam fit quòd vt illa venditio sit licita requiratur aliqua circumstantia eam cohonestans; & contrà quòd hæc sit licita nisi aliqua circumstantia vitietur, iuxta dicta num.210.

D. Thomas. Caietan. Nauarr.

Angelus. Lorca.

215 Dixi, *per se*, &c. Quia per accidens fieri potest vt talis venditio sit illicita. Primò, quando fieret iuxta idolium, in quo sacrificia offeruntur, aut similibus circumstantijs, ex quibus apertè pateret eas res emi ad vsum falsi cultus, quia tunc ratione harum emptio determinaretur ad significandum affectum falsi cultus, atque ita esset protestatio falsi cultus; cui vendens illicitè cooperaretur.

Secundò, quando emens expresè diceret se ea velle emere in talem finem: tunc enim emptio coniuncta ijs circumstantijs, expresè esset significatiua cultus falsi, & consequenter alter vendendo ei illicitè cooperaretur, & censeretur in eundem finem vendere. Vide dicta in simili disp.15. num.54.

216 Tertiò, quando quis non vendendo crederet se alterius peccatum siue falsum cultum externum omnino impediturum, eò quòd non posset alibi eiusmodi res venales reperire. tunc enim, si sine notabili suo damno posset, teneretur non vendere; quia tenemur proximi peccata, maximè quæ directè cedunt in iniuriam Dei & fidei, impedire quantum sine notabili incommodo possumus. Secùs esset si graue inde sibi timeret incommodum, si nollet vendere, v.c. verbera ab infidelibus sibi inferenda, aut direptionem bonorum, aut etiam ne ipsi alios emptores magna ex parte ab eius officina auerterent, ita vt in posterum vix aliquid posset lucrari, aut similia; tunc enim cum tanto suo damno non teneretur alienum peccatum impedire.

Ex his patet, qua ratione sit licitum aut illicitum conficere aut vendere res aliquas quibus emptores creduntur ad peccandum abusuri, v.c. vestes quibus abutentur ad superbiam aut luxuriem; arma quibus vtentur in bello iniusto, aut aliquem iniustè occident, &c. 217

Quando licitè aut illicitè vendas ea, quibus emptor ad peccandum vsurus est.

Dicendum enim est Primò, non licere eiusmodi res vendere quæ communiter solent in malum vsum peti, nisi nobis constet hîc & nunc non peti in malum vsum. Hinc pharmacopolæ prohibentur passim omnibus vendere venena.

Secundò, licere bona intentione conficere & vendere res ex se ac communi vsu indifferentes ad bonum vel malum vsum, etsi sciam ementem aliquando ijs ad malum abusurum, modò venditio atque emptio ita fiant, vt ex ijs, earumúe circumstantijs non possit hîc & nunc colligi ille malus vsus futurus, siue mala mentis intentio. secùs verò esse quando emptio cum ijs circumstantijs fit, ex quibus exteriùs apparet mala mentis intentio. Hinc illicitè iam furenti & minitanti alteri necem vendo gladium. Item illicitè defero arma ad castra eorum qui iniquum bellum gerunt, aut etiam iam apertè ad illud proficiscentibus illicitè ea vendo. Secùs esset si aliquibus meam officinam omnibus patentem instar aliorum accedentibus ea venderem, quos ex aliquibus alijs signis conijcerem velle ad bellum iniustum proficisci, aut aliquando aliquos occisuros. tunc enim his, sicut alijs licitè ea vendo. nisi fortè non vendendo possem eorum peccatum vel absolutè vel magna ex parte impedire: tunc enim si sine notabili meo incommodo possem ea non vendere, ad hoc tenerer. 218

Quòd si non possem ea non vendere sine tali incommodo, tunc videndum est, an malum, quod non vendendo impedirem, sit tanti momenti, vt ad illud euitandum tenear illud incommodum pati; vel contrà, an sit leuius, quàm vt tenear illud cum tanto meo incommodo impedire. In secundo enim casu licitè talem rem vendo vt incommodum vitem: secùs est in priore. Quæ etiam locum habent in venditione rerum ex se indifferentium, quæ communiter ad malum finem petuntur (vt sunt venena & similia) aut in ijs circumstantijs petuntur, ex quibus patet eas ad malum vsum peti. Sequuntur hæc apertè ex dictis, eaque apertè docent D. Thom. 2.2. quæst.169. art.2. ad 4. Nauar. cap.20. n.16. & 23. n.90. Lessius de Iustitia cap. 9. dub.18. & alij citati nu.214. Hinc Lessius suprà docet, Christianos in triremibus Turcarum 219

D. Thom. Nauarr. Lessius.

metu

metu verberum ac mortis coactos remigare, id licitè facere, nec teneri resarcire damna quæ illi Christianis inferunt, nisi quis (quod rarò accidit) abstinendo posset impedire quo minùs Christiana classis euertatur, aut vrbs capiatur, aut simile aliquod graue publicum malum accidat: tunc enim, quamdiu est probabilis spes illud impediendi, tenetur etiam cum certo vitæ suæ periculo à remigando abstinere.

DVBIVM XIV.

Vtrùm infideles per Ecclesiam, aut principes Christianos possint pœnis corporalibus compelli vt fidem suscipiant?

220 POtest hæc quæstio intelligi Primò, de infidelibus baptizatis; Secundò, de non baptizatis, subiectis tamen principibus Christianis; Tertiò, de nec baptizatis, nec subiectis Christianis principibus. Præcipua autem difficultas est de secundis.

Scotus. Scotus igitur in 4.d.4.q.9. docet, infideles secundi generis licitè compelli ad fidem. Primò, quia hoc potest cedere in magnũ fidei bonum; nam etsi tales initio fortè fictè conuerterentur, tamen eorum posteri fierent veri fideles. Secundò, quia tales iure diuino tenentur suscipere fidem: ergo ad hoc ab Ecclesia possunt *Tolet. IV.* compelli. Tertiò, quia Toletanum IV. c. 55. laudat factum Sizibuti regis, qui compulit Iudæos suscipere fidem Christi, qui ideo ibidem vocatur religiosissimus princeps.

221 Secunda sententia docet, hoc saltem esse licitum spectato præcisè iure naturæ ac diuino, quãuis iure Ecclesiastico sit prohibitum; & sic *Lorca.* Lorca 2.2.q.10. dispu.36. intelligit sententiam Scoti, eamque putat probabilem; & præter argumenta iam allata probat eam Quartò, quia Constantinus & Theodosius suis legibus, quas etiam sancti Patres laudarunt, prohibuerunt Paganis exercitium suæ religionis: atqui cùm illi non possent esse sine vlla religione, hoc ipso eos cogebant ad religionem Catholicam: ergo *l. Cœlicolarum.* hoc licuit. Quintò, quia l. *Cælicolarum*, C. de Iudæis & Cælicolis, Cœlicolæ, qui videntur fuisse Pagani, iubentur ijsdem cum hæreticis pœnis adstringi, nisi ad veram fidem conuertantur. *l. Qui post sanctum.* Sextò, l. *Qui post sanctum*, C. de Paganis, §. *Si verò*, iubentur confiscari bona Paganorum, qui nolunt baptizari. Septimò, Manichæi, qui non *Gregorius.* erant baptizati, eisdem cum hæreticis pœnis adstringuntur. Octauò, quia D. Gregorius lib. 3. epistola 26. præcipit Episcopo Calaritano, vt rusticos sibi subiectos infideles tanto pondere pensionis premat, vt eo compellantur ad fidem. *Augustin.* Nonò, quia D. Augustinus epistola 48. & 50. fusè docet, hæreticos posse compelli ad fidem; & omnia argumenta quibus hoc probat, similiter probant Ethnicos posse ita compelli. quale est illud, quòd Deus multos, & inter cæteros S. Paulum terroribus ad fidem compulerit: ergo vtrique eodem modo ad fidem compelli possunt. Decimò, quia hæretici legitimè compelluntur ad fidem: ergo etiam alij. Vndecimò, quia Lucæ 14. Christus nobis præcipit, non solùm vt infideles inuitemus ad cœnam siue conuiuium, sed etiam vt compellamus eos intrare. *Luca 14.*

Tertiò, Malderus 2.2.quæst.10.art.8. post 4. concluſ. docet Primò, omnes eos qui fatentur se esse Christianos, etiamsi baptizati non sint, posse cogi ad veram fidem. Quia hoc ipso quo se Christianos profitentur, tenentur veram fidem Christianam suscipere. Secundò, filios Christianorum, qui baptizati non sunt, posse compelli ad baptismum quamdiu sunt sub patria potestate; eos verò qui sunt iam extra potestatem patris, docet non quidem pœna mortis; sed exilio, aut moderato carcere posse ad fidem compelli, ne alijs scandalo sint. Probatque ex cap. 19. Concilij IV. Aurelianensis. vbi *Aurelian. IV.* præcipitur vt Iudæus, qui suum mancipium ex Christianis natum parentibus spe libertatis induxerit ad iudaismum, suo priuetur mancipio, & manumissio ipsi mancipio non prosit, qui deficiendo ad iudaismum indignum se fecit libertate. quam sententiam videtur etiam tenere Lorca suprà nu. 15. *Malder.* 222 *Lorca.*

CONCLVSIO I. Certum omnino est omnes baptizatos à vera fide ad falsam deficientes posse pœnis, quantum commodè fieri potest, compelli vt relictis erroribus ad veram fidem conuertantur. Hæc est communis omnium Catholicorum, & fusè eam docet D. Augustinus *Augustin.* epistola 48. & 50. contra Donatistas. Et patet ex antiquissima consuetudine Ecclesiæ: quæ tam iure Ecclesiastico, quàm ciuili grauissimas semper in hæreticos pœnas statuit: vt patet ex Codice, titulo de hæreticis. Et pro ea apertissima stat ratio. Nam iure naturæ omnium gentium consensu & vsu clarissimum est Imperatorem habere ius eos, qui dicto sibi sacramento, ac militari signo susceptо ad hostes transfugiunt, pœnis compellendi vt ad castra redeant: atqui quicumque baptizatur suscepto militari Christi ac Ecclesiæ signo ac sacramento ingreditur castra Ecclesiæ, eiusque membrum ac subditus efficitur: ergo si ad hostes Ecclesiæ per falsam fidem deficiat, hæc habet ius eum etiam grauibus pœnis propositis compellendi vt ad castra redeat. 223

Qui plura hac de re vult videat D. Augustin. epistola 48. & 50. & Alfonsum a Castro de Iusta punitione hæreticorum: nec enim est opus in re clara diutiùs inhærere. *Augustin. Castro.*

Duo solùm notanda sunt. Primum, hæreticos verbis quidem negare aliquos ad fidem esse cogendos, & vocare Catholicos hæreticos punientes tyrannos: reipsa tamen & factis idem approbare, vt patet in Anglia, alijsque locis in quibus exercitium fidei Catholicæ seuerissimis legibus & supplicijs tamquam crimen læsæ maiestatis punitur, omnesque sub grauissimis pœnis præcipiuntur templa hæreticorum adire. Idemque de Donatistis docet D. Augustinus suprà. *Hæreticorũ fraudes & calumniæ & in verbis subtilisque dissensio.* *Augustin.*

Secundum, etiam eos qui per iniuriam ad baptismum compulsi sunt posse compelli vt veram fidem profiteantur, vt patet ex Toletan. IV. can. 55. & Ecclesiæ praxi. Ratio est, quia tales 224 *Toletan. IV.*

verè

verè Christi Sacramentũ ac characterem suscipiunt, ac fiunt subditi Ecclesię: quare meritò eos compellit ne cum Christi ac Sacramenti iniuria ad Christi hostes transfugiant. Confirmatur, quia Ecclesia solùm cõpellit eos ad id, ad quod iure naturæ & diuino, etiam ante baptismum tenebantur; & ad quod etiam ante baptismum potuisset eos compellere si fuissent ei subditi: cùm igitur per Sacramenti susceptionẽ fiant verè subditi Ecclesiæ, hæc licitè eos compellit ea præstare, ad quæ iure naturæ & diuino tenẽtur.

Qua ratione iniustè compulsos ad baptismum Ecclesia iustè compellat seruare fidẽ Catholicã.

225 CONCLVSIO II. Infideles qui nec baptizati sunt, nec aliàs Christianis principibus subiecti, nequeunt licitè vi vel armis compelli vt nostrã fidem suscipiant, vel eius prædicationẽ audiant; nec possunt rebus suis priuari præcisè quia illa nolunt facere. Ita omnes Auctores citati dub. 12. concl. 5. & ex ibidem dictis apertè sequitur: si enim illi nequeant compelli vt ritus suos deserant, multo minùs possunt compelli vt fidem ijs repugnantem suscipiant, eiusue prædicationem audiant. Et ratio est, quam ibi adduximus, quia scilicet nec Ecclesia, nec principes Christiani habent in eos iurisdictionem, sine qua illa compulsio licitè fieri nequit.

226 CONCLVS. III. Possunt tamen dicti infideles (si id aliàs commodè fieri possit) cõpelli ne eos qui fidem apud eos prædicant, aut eam volunt suscipere, iniuriosè impediant, aut aliàs eos cõtumelijs aut iniurijs fidei causa afficiant. Ita D. Tho. 2.2. q. 10. a. 8. & ibid. Caiet. Lorca, Bañez a. 10. dub. vlt. concl. 1. & communiter alij. Probatur, quia, vt patet Matt. & Marci vlt. Ecclesia à Christo accepit potestatem prædicandi Euangelium omnibus gentibus per vniuersum mundum; & consequenter ei fit grauis iniuria, dum vi, aut similibus iniustis modis impeditur, ne officium sibi commissum per suos prædicatores exequatur. Vnde vlteriùs sequitur, eam posse eiusmodi vim & iniurias vi repellere, & ad hoc principum Christianorum opem implorare, vt hi armis ac bello eiusmodi iniuriam inferentes comprimant.

D. Thomas. Caietan. Lorca. Bañez. Matt. vlt. Marci vlt.

Infideles iniuria impediũt Catholicos ne apud eos fidem annuncient, aut ne sui eã suscipiant.

227 Similiter qui vi, contumelijs, bonorum direptionibus, aliisue similibus iniustis modis impediuntur ne fidẽ liberè suscipiant, patiuntur innocenter grauem iniuriam coniunctam cũ iniuria fidei & Ecclesię; cuius ius violatur, non solùm si ipsius prædicatores impediantur ne fidẽ annuncient, sed etiam si alij impediãtur ne eam suscipiant: sicut iniuriam facit pauperi, non solùm qui eum iniustè impedit ne eleëmosynam petat, sed etiam qui alios vi aut dolo impedit ne petenti dent eleëmosynam. Quare principes Christiani possunt tam Ecclesiæ, quàm illis qui impediuntur conuerti, poscentibus opẽ ferre, eamque iniuriam vi ac armis propulsare, aliosque ab ea inferenda comprimere, atque resistentes iusto bello sibi subiugare.

228 Notandum tamen Primò, antequam eiusmodi vis gentibus inferatur, priùs ijs quantum fieri potest claris rationibus ostendendum esse ipsos facere iniuriam fidei concionatoribus, alijsque eam suscipere volentibus, hos dicta ratione impediendo, & quantũ fieri potest omnes modos tentandos esse vt res pacificè transigatur: tum quia hoc nostræ fidei honori ac progressui magis expedit: tum etiam quia extrema illa ac dura belli remedia non sunt adhibenda, nisi quando clarè constat sine illis nihil posse profici.

Cum gentibus iniuriosè impediẽtibus Euangelij prædicationem prius ratione, quàm vi agendum.

Secundò, etsi in casu quo infideles nullis rationibus possint inflecti vt ab eiusmodi iniuria inferenda desistant, non sit per se loquendo illicitum ijs bellum inferre, quo eorum insolentia comprimatur; id tamen rarò expedire, propter graues turbationes & incõmoda, quæ inde nascerentur; atque etiã quia ea ratione infidelium animi grauiter à fide abalienarentur; quia numquã sibi persuadebunt se iustè bello peti, atque ita fidei profectus multùm retardabitur. Vnde etiam videmus eos, qui olim etiã tempore Imperatorum Christianorum apud exteras gentes fidẽ propagarunt, hanc multa patientia, atque etiam sanguinis effusione potiùs propagasse quàm armis. quod alijs etiam imitandũ est; nisi in casu particulari euidens ratio contrariũ suadeat. Vt si magna pars alicuius regni ad fidem conuersa, aut eius audiendi cupida, contra persecutorum iniurias aliena auxilia aduocaret: alijsue similibus casibus. 229

Tertiò, ad eiusmodi bella inferenda non sufficere, quòd infideles eos qui conuerti volunt, precibus, promissis, suasionibus, alijsque similibus modis ab ea mente auertãt; quia hoc modo non faciunt ijs iniuriam: sicut non facit mihi iniuriam qui alicui suadet ne mihi beneficiũ conferat, modò non vtatur vi, aut iniurioso dolo, aut famæ detractione, &c. Similiter nec illud sufficit, quòd rex infidelis non promoueat ad dignitates aut magistratus eos qui cõuertuntur, quia in hoc his propriè non facit iniuriam, cùm non teneatur eos promouere: præsertim cùm possit sibi ad hoc videri duci iusta ratione, iudicando sibi suæque reip. magis expedire vt ij ad regimen promoueantur qui eandem secum fidem tenent, quia hoc videtur ad maiorem concordiam expedire. nec refert quòd in hoc iudicio erret: quia in hoc à suis iudicari non potest, quia ipsius iudices non sunt, nec tenetur horum iudicio magistratus creare. 230

CONCLVS. IV. Nec Ecclesia, nec principes Christiani siue sua, siue Ecclesiæ auctoritate possunt infideles non baptizatos sibi rẽporaliter subiectos, directè vi, pœnis, bonorum direptione, similibusque modis compellere vt fidẽ nostram, aut baptismum suscipiant. Ita D. Thomas 2.2. qu. 10. a. 8. Caiet. Pesant. Turr. ibid. Valentia punct. 6. Bañez a. 10. dub. 1. Durand in 4. d. 4. q. 6. Palud. ibid. a. 3. & plurimi alij quos ipsi citant, ita vt possit dici communis. 231

D. Thomas. Caietan. Pesantius. Turrian. Valentia. Bañez. Durandus. Paludan.

Probatur Primò, ex c. *Sicut Iudæi*, de Iudæis & Saracenis, & Concil. Tolet. IV. c. 55. vbi expresse verantur tales ita ad fidem cõpelli. Nec satisfacit dicere inde solùm probari id esse illicitum iure Ecclesiastico, quia ratio quam Concilium adfert, apertè ostendit id ideo prohiberi, quia ex se illicitũ est, & contra institutionem Christi: qui Matth. 10. & Lucæ 9. mittens Apostolos ad prædicandũ Euangelium, præcepit vt auditores doctrina, miraculis, patientia, & benefactis ad fidẽ allicerent, non tamen cogerent: vnde iussit eos incedere sine virga (quæ signifi-

c. Sicut Iudæi.

Matt. 10. Luce 9.

cat potestatem punitiuam, siue coactiuam) & tamquam agnos inter lupos. Quæ explicans D. Ambros. l.7. in c.10. Lucæ, §. *Nolite portare saccum, ait, Non virgas in manu iubentur tollere Apostoli: sic enim scribendum Matthæus putauit. Quid est virga nisi præferendæ potestatis insigne, & vlciscendi instrumentum doloris? Ergo humilis Domini: in humilitate etenim iudicium eius sublatũ est; humilis inquam Domini præceptum discipuli eius humilitatis officijs exequuntur: eos enim mittit ad seminandam fidem, qui non cogerent, sed docerent: nec vim potestatis exercerent, sed doctrinam humilitatis attollerent.* Vbi apertè docet Christum suis non concessisse potestatem quemquam cogendi ad fidem.

Ambros.

232 Probatur Secundò, ex perpetuo Ecclesiæ vsu, quæ numquam eiusmodi coactione vsa est, nec eã principibus Christianis præcepit, sed potiùs prohibuit. quod apertum est signũ, id ex se, siue ex Christi institutione esse illicitum: & non solùm propter accidentaria aliqua incommoda, quę inde possent sequi. nam aliàs incredibile est quòd tanto tempore numquam accidisset casus, in quo Ecclesia iudicasset vtendum ea potestate coactiua erga infideles, si aut ipsa, aut principes Christiani eam à Christo accepissent, aut aliunde habuissent.

233 Probatur Tertiò, aperta ratione, quia eiusmodi infideles nec Ecclesiæ, nec principibus in hac re sunt subiecti: ergo nec hi, nec illa possunt eos ita cogere ad fidẽ; quia coactio vt licitè fiat, necessariò supponit iurisdictionem in cogente. Quòd autem tales non sint subiecti Ecclesiæ, docet apertè Trident. sess 14. cap. 2. vbi dicit Ecclesiam non posse de ijs iudicare; probatque ex 1. ad Corinth. 5. vbi Apostolus ait, *Quid enim mihi de ijs, qui foris sunt iudicare?* Omnes autem non baptizati sunt foris, siue extra Ecclesiam, vt ibidem docet Concilium.

Trident.

1. Cor. 5.

234 Quòd autẽ nec principibus suis sæcularibus illi hac in re sint subiecti, patet, quia ad hos non spectat iudicare de rebus fidei ac religionis, aut de ijs aliquid præcipere; vt patet tam ex institutione veteris quàm nouæ legis, in quibus Deus totam hanc potestatem ad Ecclesiam, siue ad sacerdotes voluit pertinere, & maximè in nouo. Et ratio huius aperta est: nam cùm res fidei sint supernaturales, nec lumine naturæ, sed sola Dei reuelatione possint cognosci: item cùm certissimò, & sine vlla dubitatione debeant credi; non potest de his iudicare, aut aliquid credendum nobis præcipere, nisi is, qui infallibili omnino diuina assistentia in eo dirigitur: aliàs omnes exponerentur grauissimis errandi periculis; illa autem assistentia soli Ecclesiæ, & nullo modo sæcularibus principibus aut promissa aut concessa est.

Ad principes sæculares non spectat iudicare de rebus fidei.

235 Dices, hinc solùm sequi, principes non posse iudicare de rebus fidei controuersis, non autem eos nõ posse suos subditos compellere vt eam fidem sequantur, quam Ecclesia iam iudicauit esse veram & sequendam.

Sed contrà Primò, per se apparet inconueniens aliquem in ea re habere potestatem coactiuam, in qua non habet iudicatiuã, siue eum posse sua auctoritate mihi aliquid præcipere, de quo non potest iudicare. Potest quidẽ conuenienter fieri vt quis ex auctoritate alterius præcipiat id, de quo nequit iudicare; qua ratione iudices sæculares auctoritate Ecclesię compellunt hęreticos ad rectam fidem: sed hoc inconuenienter fieret ab eo, qui propria auctoritate pręciperet aut cogeret. principes autẽ sæculares non possunt hęc facere auctoritate Ecclesię, quæ eam non habet.

Non licet alicui auctoritate licita præcipiendi, de quo nequit iudicare.

Secundò, contrà facit, & est quartum argumentum. Quia potestas principum sæcularium est tota politica, & naturalis, nec potest esse maior, quàm sit ea quæ ipsi reip. ex sui institutione potest competere. Quare sicut hæc solùm instituta est ad naturalem finem, ita ei, eiusq; principibus, solùm potest competere potestas naturali fini accõmodata: fides autem ac religio Christiana sunt omnino supernaturalia, ideoq; nec ad illum finem, nec ad illam potestatem spectat quemquã sua auctoritate ad fidem amplectendam cogere. Confirmatur, quia eandẽ potestatem circa suos subditos habet princeps Gẽtilis atque Christianus: atqui absurdum omnino est dicere, Gentilẽ sua auctoritate posse alicui præcipere, eumũe cogere vt sequatur fidem Christianam: ergo idem dicendum est de principe Christiano. Posset fortè dici hoc esse verum spectato præcisè iure naturæ ex reip. institutione exurgente: principem tamen Christianum hac in re aliquid posse ex auctoritate & cõcessione Dei. Sed cùm hæc concessio nullo argumento probetur, facilius negatur, quàm asseratur.

236 *Principibus sæcularibus solum competit potestas naturali fini accommodata.*

Probant id præterea aliqui: quia cùm moraliter ferè certum sit tales indignè & sacrilegè suscepturos baptismũ, si ad eum cogerentur, qui eos cogeret cum suscipere, impelleret eos committere sacrilegium: quod illicitum est. Sed hoc nihil probat: nã aliàs sequeretur, hæreticos non posse compellli vt abiurata hæresi Sacramenta frequentent, cùm simili modo omnino probabile sit eos hoc sacrilegè facturos. Itẽ subditum nõ posse exigere à suo Pastore Sacramenta, quãdo scit eum hæc indignè collaturũ. quę absurda sunt. Quare dicendum est licere mihi ex iusta causa compellere subditum, vt aliquid faciat quod bene facere potest, etiamsi sciam eum hoc malè facturum.

237

Dixi, principes nõ posse directè cogere suos subditos infideles non baptizatos ad fidem Christianam suscipiendam. Quia indirectè quibusdam modis aliàs licitis id facere possent. Primò, prohibendo ijs omne exercitium suæ religionis, quatenus id aut natum est remp. turbare, aut quia contrariatur iuri naturæ; iuxta dicta dub. 12. quod faciendo aliqua ratione incitant eos ad veram religionem capessendam, dum ijs auferunt ea, quæ ipsos priùs impediebant. Secundò, non permittendo ijs aliàs fungi vllis publicis officijs; quia ad hæc non tenentur eos admittere qui sua infidelitate se ijs indignos reddunt. Tertiò, negando ijs ea priuilegia, quæ alijs ex gratia concedunt; quia sine iniustitia possunt hæc non omnibus concedere, præsertim iusta existente causa. Quartò, tributa aliaque onera quæ iustè ijs possunt imponere, ab ijs strictiùs exigendo.

238 *Infideles possunt à suis superioribus indirectè ad fidem compelli.*

Et sic D. Greg. citatus n. 221. argumento 8. voluit Episcopum Calaritanum suos rusticos cogere

239 *Gregorius.*

gere ad fidem imponendo ijs grauiores pensiones, quàm ab alijs rusticis Christianis exigebat: ita tamen vt non excederet limites iustitiæ.

Vbi Nota, eos rusticos videri fuisse adscriptitios, siue glebæ addictos, qui erant ferè serui, & perpetuò cogebantur in domini vtilitatem eandem villam colere, & in alijs rusticanis officijs eidem inseruire. quare cùm essent semiserui, faciliùs poterãt grauioribus oneribus sine iniustitia premi, vel saltem supra alios qui fideles erant, quibuscũ Ecclesia humaniùs solebat agere.

240 Conclvsio V. Eodem modo infideles possunt cogi, aut non cogi ad audiendam prædicationem Euangelij, quo possunt cogi ad suscipiendã fidem. Ita ferè omnes citati pro 4 concl. Et ratio est, quia eadẽ est ratio finis & mediorum, auditio autem Euangelij est medium ad fidem. Et hac ratione Pontifices Romæ compellunt Iudæos vt aliquando audiant prædicationẽ fidei, nolendo ijs aliter concedere habitationem in vrbe, quã non tenentur ijs concedere.

241 Ad primum argumentum positum nu. 220. Respõdeo Primò, nego assumptum: quia nullo modo potest cedere in honorem fidei aliquos eam metu & simulatè suscipere: sed potiùs eam omnino dedecet aliquos ad eam merũ cogi, quasi alia ratione prudentibus persuaderi non posset. Quod autem dicitur posteros taliũ tandem seriò conuertendos, omnino incertum est, cùm videamus sæpè contrariũ fieri; nam in quibusdam locis multi posteri Iudæorum qui ita ad fidẽ conuersi sunt, post aliquot secula adhuc interiùs perfidiam occultè fouent. Respondeo Secundò, etsi posset hoc esse vtile, tamen esset illicitum ob defectum potestatis, vt iã ostendi.

Ad secundum, nego consequentiam: quia deest hominibus potestas tales cogendi.

Ad tertium, nego assumptum. Concilium enim vocat illum regem religiosissimum, non ob illud factum, sed ob ipsius egregiam fidem & alia facta pietatis.

242 Ad quartum positum n. 221. Respondeo hoc vt summum probare illos infideles posse aliquo modo indirectè compelli ad fidem veram, iuxta dicta nu. 228. nullo autem modo probat eos posse verè ac propriè compelli. Nec illi Imperatores cogebant Gentiles nolentes religionẽ Christianam suscipere sine vlla religione viuere; quia permittebant illis, vt priuatim vnum Deum modis licitis colerent, & quod vellent interiùs crederent.

Cælicolæ fuerunt baptizati. *August.* Ad quintum, Respondeo illos Cælicolas fuisse verè baptizatos, vt patet ex D. Augustino epist. 163. circa finem. Respõdeo Secundò, tam hos hæreticos, quàm Manichæos ac Samaritanos, alioscque similes, etsi fortè non fuerint baptizati, multis tamen rationibus propter turbas, quas excitabant, & ob aperta contra ius naturæ scelera, quæ admittebant, meritò potuisse grauibus pœnis plecti, quas Imperator poterat illis minari sub conditione nisi conuerterẽtur, atque ita eos indirectè ad fidem compellere iuxta dicta n. 228.

Et similiter ad sextum, Respondeo illis legibus solùm prohiberi Paganis accessum ad honores, ad quos Imperator non tenebatur illos admittere; aut si quæ aliæ pœnæ, vt exilij, aut confiscationis bonorum, ijs imponantur, dicendum id non fieri præcisè ob infidelitatem, sed ob alia crimina, vt iã de hæreticis dixi: nisi velimus Imperatorem in ijs legibus, indiscreto zelo aliquid plus quàm iustè poterat sibi sumpsisse, sicut fecit olim Sizibutus rex Hispaniæ, compellendo Iudæos ad fidem.

Ad septimum, patet ex iam dictis in respons. ad 5. 243
Et ad octauum, ex dictis n. 239.

Ad nonum, Respondeo D. Augustinum illa epistola apertè tenere nostram sententiam, dũ illud Lucæ 14. *Compelle intrare*, vult de solis hæreticis ac schismaticis intelligi, qui baptizati, ac Ecclesiæ subditi sunt. Idemque præcisè probant eius argumenta sumpta ab exemplo Dei compellentis aliquos ad fidem, quia hic compellit solos sibi hac in re subiectos. *Luca 14.*

Ad decimum, Respondeo solos hæreticos baptizatos legitimè compelli ad fidem, sicut etiam alios infideles baptizatos: secùs esse de non baptizatis, quia illi sunt subditi Ecclesiæ, hi non.

Ad vndecimum, Respondeo illum locum aut cum D. August. epist. 50. intelligendum esse de compulsione hæreticorum baptizatorum, aut, quod verius est, ibi agi de illa sola compulsione, quæ fit vehementia & claritate doctrinæ, instãdo oportunè, importunè, arguendo, obsecrando, increpando; iuxta monitum Apostoli 2. ad Timoth. 4. *August.* *2. Tim. 4.*

Ex dictis tandem patet nullos non baptizatos posse ad fidem aliquibus pœnis aliàs iniustis compelli aut puniri præcisè quia nolunt fidem aut baptismum suscipere, etsi aliàs profiteantur se esse Christianos, aut sint filij Christianorum. Quia quantumuis ij ad hæc suscipienda teneantur, nequeunt tamen ad hoc compelli, nisi ab habente in eos iurisdictionem, quam nec Ecclesia, nec principes in huiusmodi homines in hac parte habent, vt iam ostendi. Et sicut qui profitentur se esse Christianos tenentur iure diuino veram Christi fidem sequi: ita etiam quiuis infideles, quibus ea est sufficienter proposita, tenentur eandem suscipere. Nec contra hæc facit Concil. Aurel. IV. citatum n. 221. quia nullo modo docet, talem natum ex Christianis, etsi baptizatus non sit, posse puniri quia non fit Christianus, sed solùm eam manumissionem in punitionem vtriusque debere auctoritate principum discerni irritam: quod fieri iustè potuit. nam expedit omnino reipubl. Christianæ, Iudæos eam sua impietate ac varijs sceleribus ac coniurationibus sæpè turbantes, eiusmodi legibus ac pœnis comprimi, ne numero & audacia nimiùm crescant.